

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1984

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1985

ISSN 0418-6486

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	7
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	9
B. Inspektioner, besøg og rejser	9
C. Afgørelser vedrørende ombudsmandens kompetence	9
D. Statistiske oplysninger	9
II. Udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål	15
III. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m.v., samt andre sager af mere almindelig interesse:	
1. <i>Arbejdsministeriets sagsområde:</i>	
1. Arbejdsdirektoratets stikprøvekontrol med arbejdsløhedskasserne	22
2. Ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringens kompetence til at tage stilling til arbejdsdirektørens dispensationsafgørelser	24
3. Direktoratet for arbejdsløhedsforsikringens iagttagelse af offentlighedslovens §§ 11 og 12	26
4. Arbejdsløhedsdagpenge under job-søgning i andet EF-land	27
5. Ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringens ændring af afgørelse til skade for klageren	32
6. Deponering af kontingent til arbejdsløhedskasse	39
2. <i>Boligministeriets sagsområde:</i>	
1. Tilbagebetaling af boligsikring, udbetalt til flere ansøgere efter deres fælles husstandsindkomst	45
3. <i>Energiministeriets sagsområde</i>	52
4. <i>Finansministeriets sagsområde</i>	53
5. <i>Ministeriet for skatter og afgifters sagsområde:</i>	
1. Klagevejledning i blanket vedr. »Meddelelse om udlæg«	54
6. <i>Fiskeriministeriets sagsområde</i>	56
7. <i>Forsvarsministeriets sagsområde</i>	57

	Side
8. <i>Industriministeriets sagsområde</i>	58
9. <i>Indenrigsministeriets sagsområde:</i>	
1. Spørgsmålet om toinstans-inhabilitet i lokalplansag	59
2. Lovliggørelse af bygninger i Farum kommune	61
3. Afslag efter offentlighedsloven på anmodning om at få tilsendt kopier	65
4. Aktindsigt i erklæring fra en af sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere ..	67
10. <i>Justitsministeriets sagsområde:</i>	
1. Præcisering af tinglysningslovens § 12, stk. 4	71
2. Advarsel efter mark- og vejfredslovens § 17	72
3. Folketingets ombudsmands kompetence over for flygtningenævnet	75
4. Inspektion af statsfængslet ved Sdr. Omme	78
5. Orientering af fredsagter om beslutninger på fællesmøde	80
6. Udgang til deltagelse i politisk virksomhed	81
7. Inspektion af statsfængslet på Kragshovede	84
8. Politiets videregivelse til pressen af anmelders identitet	88
11. <i>Kirkeministeriets sagsområde:</i>	
1. Afskedigelse af præst som disciplinær straf	92
12. <i>Landbrugsministeriets sagsområde</i>	102
13. <i>Miljøministeriets sagsområde:</i>	
1. Beregning af frist for klage til miljøankenævnet	104
2. Dispensation fra kommuneplanbestemmelse	109
3. Forskelsbehandling af sommerhus- og helårshusområder med hensyn til driftsbidrag til spildevandsanlæg	111
4. Afslag på tilladelse til råstofindvinding på havbunden	116
5. Fredningsstyrelsens udtalelser i fredningssag	123
6. Ugyldighedsvirkning af underkendelse af afgørelse om ikke-lokalplanpligt .	127
7. Lovliggørelse af spildevandsforholdene ved ældre dambrug	131
8. Overfredningsnævnets afgørelse vedr. udvidelse af golfbane	139
14. <i>Ministeriet for Grønlands sagsområde</i>	147
15. <i>Ministeriet for kulturelle anliggendes sagsområde:</i>	
1. Offentligt ansattes ytringsfrihed – § 46 i reglementet for Det kgl. Teater og Kapel	148
2. Offentligt ansattes ytringsfrihed – § 39 i forretningsordenen for Danmarks radio	149
3. Danmarks radios medarbejderes retsstilling i programklagesager	151
16. <i>Ministeriet for offentlige arbejders sagsområde:</i>	
1. Opsigelse af tjenesteabonnementer på Politiken	156
2. Tjenstlig tilkendegivelse over for personalet ved Københavns postterminal .	159
17. <i>Socialministeriets sagsområde:</i>	
1. Kundgørelse i Lovtidende om kontanthjælpsforsøgsordning	164
2. Regelgrundlaget vedr. børnetilskud og andre familieydelse	166
3. Forskudsvis udbetaling af børnebidrag, når barnet har egen indtægt	168
4. Praksisændring ved udmåling af kontanthjælp	171

	Side
5. Den sociale ankestyrelses begrundelse af afgørelser om afvisning af klage .	174
6. Tilbagebetaling af pension	177
7. Ankemyndigheds hjemvisning af sag ved konstateret retsvildfarelse	179
8. Anmodning om udsættelse af en sags afgørelse	182
9. Tilbagebetaling efter enkepensionslovens § 9, stk. 5	185
10. Flyttehjælp efter bistandslovens § 47	190
11. Efterregulering af bistandshjælp	194
12. Anvendelse af socialindkomst ved ændring af skattepligtig indkomst	197
18. Statsministeriets sagsområde	201
<i>19. Udenrigsministeriets sagsområde . . . . .</i>	<i>202</i>
<i>20. Undervisningsministeriets sagsområde:</i>	
1. Omklassificering af ungdomsskoleinspektører	204
2. Kundgørelse af frist for ansøgning om rentetilskud til statsgaranterede studielån	207
3. Rentetilskud i tilfælde af misligholdelse af tilbagebetalingsordning vedr. studiegæld	213
4. Oplysning om navne på underskrivere af forældrehenvendelse til en skole .	217
5. Orlov til u-landsfrivilligs ægtefælle	223
6. Københavns universitets behandling af klage over mundtlig eksamen	230
<i>21. Økonomiministeriets sagsområde . . . . .</i>	<i>234</i>
<i>22. Kommunale myndigheder:</i>	
1. Huslejenævns afvisning af ufrankerede breve	235
2. Aktindsigt i huslejenævns besigtigelsesrapport	236
IV. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
<i>A. Beretningen for året 1974:</i>	
ad 100. Sagsbehandlingstiden i den sociale ankestyrelse m.m.	239
<i>B. Beretningen for året 1978:</i>	
ad 20. Forskningskontrol på højere uddannelsesinstitutioner	240
ad 49. Indfangning og aflivning af herreløse katte	241
<i>C. Beretningen for året 1980:</i>	
ad 23. Amtsankenævnenes kompetence vedr. inddrivelse af bidrag	241
ad 25. Statsfængslet i Vridsløselille	241
ad 39. Valgbarhed til menighedsråd	242
ad 83. Dispensation fra kommuneplanlovens bebyggelsesregulerende bestemmelser	242
<i>D. Beretningen for året 1981:</i>	
ad 13-2. Bortfald af zonelovstilladelse ved forældelse	244
<i>E. Beretningen for året 1982:</i>	
ad 5-3. Renter ved tilbagebetaling af merværdiafgift	246
ad 10-13. Varetægtsarrestanters brevveksling	247
ad 17-8. Forhøjet og ekstra børnetilskud	248

	Side
<i>F. Beretningen for året 1983:</i>	
ad 1-2. Afskedigelse af arbejdsformidler	249
ad 1-5. Arbejdsløshedsdagpenge under kursusophold	249
ad 1-6. Udenlandske, sociale pensioners betydning for efterløn	250
ad 1-8. Arbejdsløshedsdagpenge ved sæsonbeskæftigelse	250
ad 1-9. Udelukkelse fra arbejdsløshedsdagpenge	251
ad 4-1. Understøttelsesordning for ikke-pensionssikret telefonistpersonale	251
ad 5-3. Domstolsprøvelse i henhold til stempelovens § 29	252
ad 10-7. Aktindsigt i ambassadeindberetninger	252
ad 10-9. Statsfængslet ved Nr. Snede	253
ad 10-14. Begyndelsestidspunktet for ægtefællebidrag	254
ad 16-2. Udlæg af privat fællesvej til offentlig sti	254
ad 17-3. Støtte til anskaffelse af invalidebil	255
ad 17-5. Begæring om opsættende virkning	255
ad 17-8. Anvendelse af børnetilskudslovens § 19	256
V. Lovregister til beretningerne 1981-84	257
VI. Stikordsregister til beretningerne 1955-84	263

Til folketinget

I henhold til § 10 i loven om folketingets ombudsmand, jfr. lovbekendtgørelse nr. 342 af 1. december 1961 som ændret ved lov nr. 258 af 9. juni 1971, afgiver jeg hermed beretning for året 1984.

Afsnit I (s. 9) omtaler embedets almindelige forhold, herunder afgørelser vedrørende ombudsmandens kompetence og statistiske oplysninger m.v. vedrørende de sager, der er indkommet i 1984. Afsnit II (s. 15) indeholder udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål. I afsnit III (s. 21) redegøres der for nogle sager, som har givet anledning til kritik, henstillinger m.v., eller som i øvrigt er af mere almindelig interesse. Afsnit IV (s. 239) indeholder supplerende oplysninger om nogle sager, som har været omtalt i tidligere beretninger.

København, i september 1985.

NIELS EILSCHOU HOLM

I. Embedets almindelige forhold

A. Personaleforhold

Pr. 31. december 1984 bestod personalet af følgende:

Sekretariatschef Karl M. Kragemose
 Afdelingschef Bjarne H. Nielsen
 Kontorchef Lennart Frandsen
 Kontorchef Lars Busck
 Fuldmægtig E. Nøhr Hansen
 Fuldmægtig Jon Andersen
 Fuldmægtig Mette Brask
 Fuldmægtig Eva Ersbøll
 Fuldmægtig Tom Olin
 Fuldmægtig Kaj Larsen
 Fuldmægtig Henrik Gam
 Fuldmægtig Annette Thorup
 Fuldmægtig Marianne Wiese (7/8 tid)
 Fuldmægtig Mette Petersen

Kontorfuldmægtig Else-Guri Svane (1/2 tid)
 Kontorfuldmægtig Esther Nielsen (1/2 tid)
 Kontorfuldmægtig Annelise Larsen (1/2 tid)
 Overassistent Inger Lilholt
 Overassistent Anne Bresemann
 Overassistent Lone Barner
 Overassistent Liselotte Falenstein
 Assistent Birgit Wehlst
 Assistent Susanne Jørgensen

For visse perioder (sygdom og ferie) har afdelingschef Bjarne H. Nielsen haft bemyndigelse i henhold til ombudsmandsinstruksens § 16 til på ombudsmandens vegne at tage stilling til nogle af embedets sager.

B. Inspektioner, besøg og rejser

I beretningsåret har jeg og nogle medarbejdere inspiceret statsfængslet ved Sdr. Omme (se afsnit III, sag nr. 10-4) og statsfængslet på Kragsskovhede (se afsnit III, sag nr. 10-7).

I juni 1984 deltog jeg sammen med sekretariatschefen og afdelingschefen i den 3. internationale ombudsmandskonference, der fandt sted i Stockholm. Efter mødeledelsens opfor-

dring havde jeg udarbejdet et diskussionsoplæg vedrørende et af konferencens forhandlingsemner, »The Ombudsman and Human Rights«, og jeg havde den ære at indlede og afslutte drøftelserne vedrørende dette emne. I forbindelse med konferencen var der arrangeret et internationalt seminar i Helsingfors, hvori sekretariatschefen deltog.

I ugen forud for konferencen holdt bestyrelsen for det internationale ombudsmandsinstitut sit møde i København, og embedet havde ansvaret for de praktiske arrangementer i forbindelse hermed.

I august 1984 deltog jeg sammen med en medarbejder i det 30. nordiske juristmøde i Oslo.

C. Ombudsmandens kompetence

I tilslutning til redegørelserne i mine tidligere beretninger for afgrænsningen af ombudsmandens kompetence har jeg i beretningsåret anset mig for kompetent vedrørende klager over flygtningenævnet (se afsnit III, sag nr. 10-3).

Derimod har jeg anset mig for inkompetent vedrørende klager over Pensionskassen for Højskoler, Landbrugsskoler og Husholdningsskoler, Jydsk Børnehaveseminarium, Sygesikringens Forhandlingsudvalg, eksekutorer i dødsboer, Byfornyelsesnævnet for Københavns kommune, Indbindingscentralen, Ribers Kredit Information, Kommunernes Landsforening, De danske Mejeriers Mælkeudvalg og Dansk Sygeplejeråd.

D. Oversigt over sagsbehandlingen i 1984

I 1984 blev der registreret 1.476 sager, hvoraf 177 vedrørte den kommunale forvaltning. 36 sager blev optaget af egen drift, heraf 5 vedrørende den kommunale forvaltning. Nedenfor er sagerne fordelt på de enkelte måneder i 1984, og til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1982 og 1983.

	1984	1983	1982
Januar	111	125	112
Februar	122	131	118
Marts	120	127	148
April	106	124	123
Maj	135	90	91
Juni	122	103	110
Juli	115	71	95
August	132	84	89
September	138	98	87
Oktober	130	116	99
November	128	138	98
December	117	113	85
	1.476	1.320	1.255

Sagerne er i den følgende statistik delt i to hovedgrupper, nemlig 1. Ikke-realitetsbehandlede sager og 2. Undersøgte sager.

En sag er henført til gruppe 2, dels når der er taget stilling til sagsbehandlingen eller til sagens afgørelse, dels når sagen er optaget af egen drift.

I en række tilfælde, hvor der har været klaget over en myndigheds afgørelse, har vedkommende myndighed efter drøftelse af sagen taget denne op til fornyet behandling og derefter imødekommet klageren. Sådanne sager er ikke registreret som realitetsbehandlede sager, men nedenfor under tilbagekaldte klager (litra f).

En væsentlig del af de sager, der er optaget af egen drift, har bestået i, at jeg på grundlag af bl.a. avisartikler eller artikler i faglige tidsskrifter har anmodet om at blive gjort bekendt med resultatet af den undersøgelse, som artiklen gav vedkommende myndighed anledning til at indlede. Såfremt det herefter modtagne materiale ikke har givet mig grundlag for at foretage videre, er sagen henlagt. Nogle få sager har alene bestået i interne undersøgelser af f.eks. lovgrundlaget for en myndigheds praksis, således som den havde foreligget oplyst.

1. Ikke-realitetsbehandlede sager

Af de i 1984 registrerede 1.476 sager var der 819, som af de nedenfor under a-h anførte grunde ikke kunne behandles af ombudsmanden. Af disse sager blev 332 oversendt til andre myndigheder, medens der i andre sager er givet vejledning til klageren om, hvorledes han kunne forholde sig. 164 af sagerne angik den kommunale forvaltning, og i den nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført i parentes, dels anført under c).

De 819 sager fordeler sig således:

a) Klagen var for sent indgivet (4).....	51
b) Klagen angik domme eller dommeres embedsførelse	63
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke hørte under ombudsmandens kompetence.....	43
d) Klagen vedrørte andre forhold uden for ombudsmandens kompetence, herunder lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o.lign.....	71
e) Klagen kunne indbringes for højere administrativ myndighed (105).....	400
f) Klagen tilbagekaldt (3).....	72
g) Forespørgsler m.v. uden egentlig klage (4)...	63
h) Andre henvendelser, herunder anonyme og åbenbart grundløse (5)	56
	819

De under c) nævnte 43 sager fordeler sig således:

Klagen angik den samlede kommunalbestyrelse	10
Klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed	33
	43

2. Undersøgte sager

Pr. 1. juni 1984 henstod 4 af de sager, der i 1982, og 98 af de sager, der i 1983, blev optaget til realitetsbehandling, som uafsluttede. Endvidere henstod 4 af de sager, som folketingets retsudvalg havde overdraget til professor Lars Nordskov Nielsen at behandle, som uafsluttede.

Den 1. juni 1985 var 1982-sagerne, 88 af 1983-sagerne og 577 af de 656 sager, som blev optaget til realitetsbehandling i 1984, afsluttet. Endvidere var de 4 sager, som retsudvalget havde overdraget til professor Nordskov Nielsen at behandle, afsluttet.

I én sag fra 1984 erklærede jeg mig for inhabil til at behandle klagen. Folketingets retsudvalg overdrog det herefter til professor Lars Nordskov Nielsen at behandle denne sag, som var afsluttet pr. 1. juni 1985.

Sagsrestancen pr. 1. juni 1985 udgjorde herfter i alt 90 sager.

Nedenstående oversigt omhandler 673 sager, heraf 13 sager vedrørende den kommunale forvaltning. I de tilfælde, hvor sagen har vedrørt mere end én myndighed, er den henført under den myndighed, den i det væsentlige har vedrørt.

I 29 af de sager, som har givet anledning til kritik, er der tillige givet henstilling m.v., således at antallet af henstillinger m.v. i realiteten er 95.

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
A. Statslige myndigheder:				
1. Arbejdsministeriet:				
Departementet	5		3	2
Direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen	20	12	3	5
Ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen	24	6	7	11
Arbejdsnævn	1			1
Lønmodtagernes garantifond	1			1
	51	18	13	20
2. Boligministeriet:				
Departementet	1			1
Boligstyrelsen	5	1		4
Byggestyrelsen	3			3
	9	1		8
3. Energiministeriet:				
Departementet	1			1
	1			1
4. Finansministeriet:				
Budgetdepartementet	1			1
Lønnings- og pensionsdepartementet	2		1	1
Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning	1	1		
	4	1	1	2
5. Ministeriet for skatter og afgifter:				
Departementet for told- og forbrugsafgifter	4			4
Nævnet vedr. registreringsafgift af motorkøretøjer	1			1
Skattedepartementet	17	2	1	14
Landsskatteretten	11			11
Ligningsrådet	1			1
Statsskattedirektoratet	2	1		1
	36	3	1	32
7. Forsvarsministeriet:				
Departementet	7			7
Hjemmeværnskommandoen	1			1
	8			8

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
8. Industriministeriet:				
Departementet	4	1		3
Monopoltilsynet	1			1
Forbrugerklagenævnet	1			1
	6	1		5
9. Indenrigsministeriet:				
Departementet	28	2		26
Sundhedsstyrelsen	3			3
Statsamter	2		1	1
Tilsynsråd	4			4
	37	2	1	34
10. Justitsministeriet:				
Departementet	121	1	4	116
Familierechtsdirektoratet	46	2	2	42
Adoptionsnævnet	1			1
Flygtningenævnet	2			2
Direktoratet for kriminalforsorgen	51	2	3	46
Statsfængsler	5			5
Arresthuse	1			1
Politiet	5	1		4
Nævnet vedr. erstatning til ofre for forbrydelser	1			1
Registertilsynet	1			1
	234	6	9	219
11. Kirkeministeriet:				
Departementet	4	1	1	2
	4	1	1	2
12. Landbrugsministeriet:				
Departementet	7		1	6
Matrikeldirektoratet	1			1
	8		1	7
13. Miljøministeriet:				
Departementet	11	1	4	6
Fredningsstyrelsen	2	1	1	
Planstyrelsen	7	2		5
Miljøstyrelsen	6	1		5
Miljøankenævnet	17	2	1	14
Overfredningsnævnet	3	2		1
	46	9	6	31

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
15. Ministeriet for kulturelle anliggender:				
Departementet	5	1	1	3
Danmarks radio.....	2	1	1	
	7	2	2	3
16. Ministeriet for offentlige arbejder:				
Departementet	15	2		13
Statsbanerne	1			1
Postvæsenet	4	1		3
Vejdirektoratet	1			1
Elektricitetsrådet	1	1		
	22	4		18
17. Socialministeriet:				
Departementet	5		3	2
Sikringsstyrelsen	13	2	2	9
Den sociale ankestyrelse.....	81	8	10	63
Amtsankenævn	49	6	6	37
	148	16	21	111
18. Statsministeriet:				
Departementet	2			2
	2			2
20. Undervisningsministeriet:				
Departementet	26	5	3	18
Direktoratet for folkeoplysning, frie grundskoler m.v.	1			1
Direktoratet for de videregående uddannelser..	1			1
Universiteter	1	1		
Ankenævnet for uddannelsesstøtten.....	8		6	2
	37	6	9	22
B. Kommunale myndigheder:				
Kommunalbestyrelser	1			1
Huslejenævn	2	1	1	
Skattemyndigheder	1			1
Social- og sundhedsforvaltninger.....	9	3		6
	13	4	1	8
I alt.....	673	74	66	533

II. Udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål

En række af de sager, der er omtalt nedenfor under afsnit III, indeholder udtalelser om generelle forvaltningsretlige spørgsmål, hvoraf jeg har fundet at burde fremhæve følgende:

Offentlighed m.v.

Efter offentlighedslovens § 5, nr. 3 og 4, omfatter adgangen til aktindsigt bl.a. ikke »en myndigheds interne arbejdsmateriale« og ej heller »brevveksling inden for samme myndighed«. Det er fast antaget, at disse undtagelsesbestemmelser kun omfatter dokumenter, der er udarbejdet inden for den pågældende myndighed; notater, sagkyndige udtalelser og vurderinger m.v., som af en myndighed indhentes fra f.eks. læger eller andre særligt sagkyndige, der som led i deres almindelige virksomhed også virker som konsulent for myndigheden, vil som udgangspunkt ikke kunne anses for omfattet af undtagelsen. I sag nr. 9-4 udtalte jeg, at fastlæggelsen af anvendelsesområdet for undtagelsesbestemmelsen i § 5, nr. 3, ikke kan ske uden hensyntagen til den enkelte myndigheds organisatoriske struktur. Det angivne udgangspunkt kan derfor i hvert fald ikke fastholdes i tilfælde, hvor det er fastsat eller forudsat, at en myndighed under varetagelsen af sine lovbestemte funktioner skal gøre brug af særligt sagkyndige, der med henblik herpå opnår en fastere tilknytning til vedkommende myndighed. Under henvisning hertil havde jeg ikke grundlag for at kritisere, at der med henvisning til offentlighedslovens § 5, nr. 3, var meddelt afslag på en begæring om at blive gjort bekendt med en erklæring, som en af sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere havde afgivet til sundhedsstyrelsen.

Adgangen til at gøre undtagelse efter offentlighedslovens § 5, nr. 3 og 4, er undergivet den begrænsning, der følger af lovens § 4. Efter denne bestemmelse gælder, at såfremt der mundtligt meddeles en myndighed faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse, skal der gøres notat herom på en sådan måde, at oplysningerne kan meddeles i overensstemmelse med bestemmelserne i loven. Ombudsmanden har således ved flere lejligheder givet udtryk for, at der ikke alene med henvisning til bestemmelserne i offentligheds-

lovens § 5, nr. 3 og 4, kan gives afslag på en begæring om at blive gjort bekendt med konkrete faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse, der alene fremgår af det interne arbejdsmateriale. I sag nr. 22-2 udtalte jeg i overensstemmelse hermed over for et huslejenævnet, at jeg ikke kunne anse det for foreneligt med den praksis, der havde fæstnet sig omkring rækkevidden af bestemmelserne i offentlighedslovens § 5, nr. 3 og 4, smh. m. § 4, at huslejenævnet konsekvent nægtede aktindsigt i de besigtigelsesrapporter, som nævnets sekretariat udarbejdede.

Efter offentlighedslovens § 2 kan en begæring om aktindsigt afslås i det omfang, det findes påkrævet af hensyn til beskyttelsen af de i bestemmelsen nærmere angivne interesser, eller hvor forholdets særlige karakter i øvrigt kræver hemmeligholdelse. Noget tilsvarende gælder efter lovens § 10 også i forhold til den, der er part i den pågældende sag. Afgørelsen beror på et konkret skøn, og skønnet over, hvorvidt dokumenterne i en sag kan unddrages aktindsigt, må udøves for hvert dokument for sig; hvis kun en del af et dokument omfattes af undtagelsesbestemmelsen, skal den pågældende gøres bekendt med dokumentets øvrige indhold. I sag nr. 20-4 havde en folkeskolelærer forlangt at blive gjort bekendt med en forældrehenvendelse til skolenævnet vedrørende lærerens undervisning; undervisningsministeriet havde tiltrådt, at de lokale skolemyndigheder kun delvis havde imødekommet begæringen, idet man alene havde udleveret en kopi af selve henvendelsens tekst med angivelse af, hvor mange forældre der havde underskrevet henvendelsen, hvorimod de pågældende forældres navne var udeladt. Jeg udtalte, at jeg ikke kunne anse det for godt gjort, at undervisningsministeriets afgørelse var truffet på grundlag af en fyldestgørende efterprøvelse af, om de lokale skolemyndigheders delvise afslag på aktindsigt var meddelt på grundlag af en konkret

vurdering som foreskrevet i offentlighedslovens § 10, stk. 1.

Efter offentlighedslovens § 8, stk. 2, er det overladt til vedkommende myndighed at afgøre, om en begæring om aktindsigt i givet fald skal imødekommes ved, at der gives den pågældende adgang til at gennemse dokumenterne på stedet, eller ved, at der udleveres en afskrift eller fotokopi. I sag nr. 9-3 havde en fynsk kommune afslået at sende en organisation i København kopi af en rapport på 112 sider og i stedet henvist organisationen til at gennemse rapporten på rådhuset. Jeg udtalte, at det efter min opfattelse måtte anses for forudsat, at en begæring om gennemførelse af aktindsigt i form af udlevering af kopier kun kan afslås, hvis der i det konkrete tilfælde foreligger særlige omstændigheder, der kan begrunde et sådant afslag, og at det af forarbejderne til loven fremgår, at der hermed fortrinsvis sigtedes til praktiske forhold. På denne baggrund måtte jeg nære betænkelighed ved at tilslutte mig, at der havde været fornødent grundlag for det meddelte afslag.

Om bestemmelserne i offentlighedslovens §§ 11 og 12 henvises til det, der er anført nedenfor om kontradiktion.

Kontradiktion

I sag nr. 1-1 rejste jeg med udgangspunkt i to konkrete sager, hvor en arbejdsløshedskasse havde rejst tilbagebetalingskrav over for et medlem, over for arbejdsministeriet spørgsmål om fastsættelse af forskrifter, der tager sigte på at sikre, at der i forbindelse med stikprøvekontrollen, for så vidt angår administrationen af arbejdsløshedsforsikringslovgivningen, gives medlemmet adgang til kontradiktion i hvert fald i det omfang, der bliver tale om at træffe afgørelser, som har betydning for medlemmet.

Sagerne nr. 13-5 og 13-8 vedrører begge samme sagsforløb i forbindelse med anlægelse af en golfbane i Nordsjælland. I den sidstnævnte af de to sager var der navnlig klaget over, at overfredningsnævnet havde truffet afgørelse (om ikke at modificere en tidligere gennemført fredning af området) på grundlag af et retligt hovedsynspunkt, som ikke tidligere havde været fremme i sagen, men først formuleredes under nævnets interne votering. Jeg udtalte, at det efter en samlet vurdering af sags-

forløbet kunne forekomme mindre rimeligt, at overfredningsnævnets bedømmelse af den foreliggende sag var foretaget på et væsentligt andet og skærpet grundlag end det, parterne på baggrund af sagens hidtidige forløb havde kunnet forvente, og da navnlig, når der ikke forinden var givet parterne lejlighed til at søge sagen belyst i forhold hertil. Under overfredningsnævnets behandling af sagen afgav fredningsstyrelsen en udtalelse til sagen. Udtalelsen blev afgivet i form af to håndskrevne notater, der blev overbragt formanden for overfredningsnævnet på dennes private bopæl week-enden før, overfredningsnævnet afholdt besigtigelse og afsluttende møde i sagen. Jeg fandt ikke grundlag for at kritisere, at formanden under de givne omstændigheder lod den håndskrevne udtalelse indgå blandt sagens akter – som et afsluttende indlæg fra fredningsstyrelsens side – og i overensstemmelse hermed oplæste udtalelsen på overfredningsnævnets afsluttende (åbne) møde i forbindelse med besigtigelsen. Men i sagen nr. 13-5 udtalte jeg over for fredningsstyrelsen, at det havde været ønskeligt, om styrelsen havde klargjort sit standpunkt i sagen på et tidligere tidspunkt, således at sagens øvrige parter fik lejlighed til at tage til genmæle over for styrelsens synspunkter; og jeg fandt det uheldigt, at fredningsstyrelsen, når den besluttede sig for at afgive udtalelse til brug for overfredningsnævnets behandling af sagen, da valgte at gøre det i en form og under omstændigheder, der fortsat kunne efterlade tvivl om styrelsens stilling til sagens realitet.

Egenbetaling for hjælpemidler som nævnt i bistandslovens § 58 beregnes som udgangspunkt under anvendelse af den pågældendes socialindkomst, der for hvert år fastsættes på grundlag af den skattepligtige indkomst (og formue) for det indkomstår, der ligger to år tilbage i tiden; er klientens aktuelle indkomst vedvarende forøget væsentligt eller nedsat i forhold til socialindkomsten, skal den aktuelle indkomst dog anvendes som beregningsgrundlag. I sag nr. 17-11 udgjorde den for klienten registrerede socialindkomst på bevillingstidspunktet 0 kr.; den skattepligtige indkomst var imidlertid blevet forhøjet væsentligt, men en hertil svarende socialindkomst var endnu ikke udskrevet. Socialforvaltningen beregnede egenbetalingen på grundlag af den nye socialindkomst, da den senere forelå. Efter min opfattelse kunne kommunen ikke herefter afvise

at behandle en efterfølgende anmodning om, at den pågældendes aktuelle indkomstforhold på bevillingstidspunktet blev lagt til grund ved beregningen af egenbetalingen – også når hensås til, at klienten var gået ud fra, at beregningen ville blive foretaget på grundlag af en socialindkomst på 0 kr.

I sag nr. 15-3 udtalte jeg nogle generelle synspunkter på adgangen for medarbejdere ved Danmarks radio til at blive inddraget i den interne behandling af programklagesager, dels hvor genstanden for klagesagsbehandlingen er den institutionelle (redaktionelle) ansvarlighed, dels hvor sagsbehandlingen tager sigte på at udløse et eventuelt personligt/disciplinært ansvar.

Såfremt en part under sagens behandling fremsætter begæring om aktindsigt, og denne begæring efter loven skal imødekommes, skal sagens afgørelse efter offentlighedslovens § 11 udsættes, indtil der er givet parten adgang til at gøre sig bekendt med dokumenterne, og efter lovens § 12 kan parten på ethvert tidspunkt af sagens behandling forlange, at sagens afgørelse udsættes (yderligere), indtil han har afgivet en udtalelse om sagen. I sag nr. 17-7 udtalte jeg over for den sociale ankestyrelse, at en myndighed ikke kan se bort fra en anmodning efter offentlighedslovens § 12 blot på grundlag af sin umiddelbare vurdering af de bebudede oplysningers betydning for afgørelsen af sagen. Og i sag nr. 1-3 fandt jeg på grundlag af tre konkrete sager, hvis behandling jeg havde afsluttet, anledning til at henlede direktoratet for arbejdsløshedsforsikringens opmærksomhed på, at der muligt var behov for over for direktoratets medarbejdere at indskærpe betydningen af, at bestemmelserne i offentlighedslovens §§ 11 og 12 efterleves.

Inhabilitet

Efter forvaltningsrettens almindelige regler om speciel inhabilitet kan man ikke medvirke ved behandlingen af en sag om udøvelse af kontrol- eller tilsynsvirksomhed i forhold til en anden offentlig myndighed, hvis man tidligere hos denne anden myndighed har medvirket ved sagens afgørelse. I sag nr. 9-1 tilsluttede jeg mig indenrigsministeriets opfattelse, hvorefter det ikke med henvisning hertil kunne antages, at et kommunalbestyrelsesmedlem, som havde del-

taget i kommunalbestyrelsens behandling af et lokalplanforslag, som følge heraf var inhabil til i sin egenskab af amtsrådsmedlem tillige at deltage i amtsrådets behandling af sagen. Jeg henviste herved til, at der ikke i kommuneplanloven er tillagt regionplanmyndigheden nogen kompetence til at foretage en almindelig efterprøvelse af et foreliggende lokalplanforslag, men at amtsrådets funktioner er begrænset til at påse forholdet til den overordnede planlægning.

Orientering, når sagsbehandlingen trækker ud

Ligesom i tidligere beretningsår har jeg i nogle sager, hvor vedkommende myndighed ikke havde efterlevet statsministeriets henstilling om, at der, når behandlingen af en sag trækker ud, gives vedkommende ansøger eller klager oplysning om, hvorpå sagens behandling beror, og så vidt muligt om, hvornår afgørelsen vil foreligge, henledt den pågældende myndigheds opmærksomhed på statsministeriets henstilling.

Klagevejledning, klagefrister m.v.

Ligesom i tidligere beretningsår har jeg i en række sager, hvor vedkommende myndighed ikke i forbindelse med sin afgørelse havde givet klagevejledning, over for myndigheden givet udtryk for, at det efter min opfattelse følger af god forvaltningsskik, at der gives klagevejledning, jfr. s. 52-60 i betænkning nr. 657/1972 om begrundelse af forvaltningsafgørelser og administrativ rekurs m.v. Som eksempel herpå henvises til sag nr. 1-1. Se også sag nr. 5-1 vedrørende vejledning om den adgang, der er hjemlet i loven om fremgangsmåden ved inddrivelse af skatter og afgifter m.v., til over for fogedretten at fremsætte indsigelser mod udlæg, der er foretaget af den kommunale pantefoged.

Ombudsmanden har tidligere givet udtryk for, at det, hvor klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, i almindelighed vil være rigtigst at anse klagefristen for forlænget til den påfølgende hverdag, se beretningen for året 1980, s. 730 ff.; ombudsmanden tog dog forbehold med hensyn til klager over forvaltningsafgørelser vedrørende tvister mellem private parter. I tilslutning hertil udtalte jeg i sag nr. 13-1, at jeg ikke fandt at have grundlag for at kritisere, at miljøankenævnet havde indtaget det

standpunkt, at klagefristen »forkortes« og ikke »forlænges« i tilfælde, hvor klagefristen efter miljøbeskyttelseslovens § 81 udløber på en lørdag eller en helligdag. Jeg bemærkede, at dette svarer til ordningen inden for den civile retspleje. Sagen gav mig imidlertid anledning til at henstille til miljøministeriet at overveje, om det ikke ville være rigtigst at lade (bl.a.) den klagevejledning, der ledsager miljøstyrelsens afgørelser, supplere med oplysning om, hvorledes klagefristen beregnes, når 4-ugers dagen falder på en lørdag eller en helligdag.

I den nævnte sag var der tillige rejst spørgsmål om fristens afbrydelse. Jeg fandt ikke at kunne kritisere, at miljøankenævnet (nu) fulgte den praksis, at en klage for at kunne anses for rettidigt indgivet skulle være kommet frem til miljøankenævnet (og ikke blot poststempelt som afsendt) inden udløbet af klagefristen. Konsekvensen heraf var, at klageren måtte bære risikoen for forsinkelser i postgangen. Dette måtte gælde, selv om der var tale om en egentlig fejl i forbindelse med postbesørgelsen, som postvæsenet havde erkendt og beklaget. Om et tilfælde, hvor en klageinstans havde indtaget det standpunkt, at man generelt afviste at modtage underfrankerede forsendelser, henvises til sag nr. 22-1.

I forbindelse med min behandling af sag nr. 1-5 havde jeg anledning til at fremkomme med nogle mere almindelige synspunkter på spørgsmålet om, i hvilket omfang klageinstansen kan anses for beføjet til at ændre en påklaget afgørelse til skade for klageren (reformatio in pejus).

Kundgørelse

Sag nr. 20-2 udsprang af en klage over, at undervisningsministeriet havde tiltrådt, at statens uddannelsesstøtte havde afvist at realitetsbehandle en ansøgning om rentetilskud for tilskudsåret 1983/84 i henhold til loven om gældssanering af statsgaranterede studielån med henvisning til, at ansøgningen var indgivet for sent. Loven indeholdt en udtrykkelig bemyndigelsesbestemmelse, og i henhold hertil var ansøgningsfristen for det første tilskudsår fastsat til den 5. januar 1983 kl. 12.00. Fristen fremgik af de anvendte ansøgningskemaer og var også i øvrigt blevet offentliggjort på forskellig måde. I min udtalelse fremhævede jeg,

at det er almindeligt antaget, at administrative bestemmelser, som udstedes i henhold til en bemyndigelsesbestemmelse i en lov, og som indebærer en normering af borgernes retsposition i forhold til det offentlige, bør udfærdiges som bekendtgørelser, der kundgøres i Lovtidende. Efter min opfattelse måtte anvendelse af bekendtgørelsesformen i særlig grad være påkrævet med hensyn til fastsættelse af ansøgnings- eller klagefrister, hvis overholdelse er en nødvendig betingelse for, at ansøgeren eller klageren har et retskrav på at få sin sag undergivet realitetsbehandling. Da ansøgningsfristen ikke var fastsat i den foreskrevne form, og der ikke var sket kundgørelse i overensstemmelse med reglerne herom i lovtidendelovens § 2, jfr. § 3, hvorefter offentliggørelse igennem Lovtidende er den »bindende bekendtgørelsesform«, måtte jeg være af den opfattelse, at der ikke var tilvejebragt det fornødne hjemmelsmæssige grundlag for administrationen af gældssaneringsordningen for tilskudsåret 1983/84, for så vidt angår ansøgningsfristen.

Ved bekendtgørelse nr. 2 af 6. januar 1984 blev ansøgningsfristen for tilskudsåret 1984/85 fastsat til den 5. januar 1984. Bekendtgørelsen angav at træde i kraft dagen efter bekendtgørelsen i Lovtidende og er optaget i det hæfte af Lovtidende, der udkom den 19. januar 1984. Jeg udtalte over for undervisningsministeriet, at jeg måtte finde det særdeles beklageligt, at ministeriet i en bekendtgørelse dateret den 6. januar 1984, og som først trådte i kraft den 20. januar 1984, fastsatte en ansøgningsfrist til den 5. januar 1984. Resultatet var, at der også for så vidt angår tilskudsåret 1984/85 efter min opfattelse forelå en hjemmelsmangel med hensyn til håndhævelse af den fastsatte ansøgningsfrist.

Efter bistandslovens § 138a kan socialministeren – efter indstilling fra kommunalbestyrelsen – tillade, at det sociale udvalg i en forsøgsperiode yder forbigående hjælp efter regler, der fraviger bestemmelserne i bistandslovens § 37, såfremt reglerne er godkendt af socialministeren. I efteråret 1984 modtog jeg fra socialministeriet forskelligt materiale om en forsøgsordning, der over 12 måneder fra den 1. oktober 1984 agtedes iværksat i 14 af landets kommuner. Materialet omfattede bl.a. genpart af socialministeriets enslydende godkendelsesskrivelser i forhold til hver af de 14 kommuner. Godkendelsesskrivelserne indeholdt regler,

der på en række punkter fraveg bestemmelserne i bistandslovens § 37. I den anledning rejste jeg i sag nr. 17-1 over for socialministeriet spørgsmål om, hvorledes forsøgsordningen agtedes kundgjort, og henviste i denne forbindelse til bestemmelsen i lovtidendelovens § 2. Da socialministeriet herefter foretog kundgørelse ved udstedelse af bekendtgørelse nr. 484 af 24. september 1984 om forsøg med faste ydelser efter bistandsloven, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre.

Ansættelsesforhold

Sag nr. 11-1 om afskedigelse af en præst som disciplinær straf for tjenstlige forseelser gav mig anledning til at fremkomme med nogle mere almindelige synspunkter på rækkevidden af den disciplinære straffemyndighed, jfr. især tjenstemandslovens § 24. Den nævnte lovbestemmelse indeholder navnlig forskellige processuelle begrænsninger i den disciplinære straffemyndighed; den fastsætter således bl.a., at afsked som disciplinær straf for tjensteforseelse aldrig kan finde sted uden efter afholdt tjensteligt forhør (medmindre forholdet er fastslået ved dom). I tilslutning hertil fremhævede jeg, at bestemmelserne i tjenstemandslovens kap. 4 om tjenstligt forhør bygger på en forudsætning om, at vedkommende styrelses afgørelse efter lovens § 24 alene kan basere sig på forhold, der har været genstand for forudgående forhør. I hvert fald hvis styrelsen ønsker et helt nyt forhold inddraget i sin bedømmelse, må der derfor ske en genoptagelse af forhøret med henblik herpå. Jeg påpegede endvidere, at selv om der ikke i loven findes nogen nærmere angivelse af, hvilke hensyn der er bestemmende for valget mellem de forskellige disciplinære straffe, der er opregnet i § 24, følger det af almindelige regler, at der må være et rimeligt forhold mellem den konstaterede tjenstlige forseelse og den ikendte disciplinære straf.

Efter tjenstemandslovens § 24 forudsætter anvendelsen af disciplinær straf, at der foreligger en tjenstlig forseelse, men bestemmelsen indeholder ikke nogen nærmere angivelse af, hvilke forhold der kan anses for en tjenstlig forseelse, og en sådan angivelse kan heller ikke udledes af andre af tjenstemandslovens bestemmelser. Sag nr. 16-2 vedrørte en klage over, at postmesteren for Københavns postterminal over for nogle postbude havde tilkendegivet,

at det ville blive betragtet som en tjensteforseelse, hvis de gennemførte nogle nærmere angivne aktioner. Jeg fandt, at tilkendegivelsen i hvert fald for et enkelt forholds vedkommende havde været for vidtgående.

Se også nedenfor under ytringsfrihed.

Ytringsfrihed

I forbindelse med min behandling af en konkret sag, der er refereret i beretningen for året 1982, s. 199 ff., udtalte jeg bl.a., at det må anses for stridende mod bestemmelsen i grundlovens § 77 at gennemføre en ordning, hvorefter offentligt ansatte tilpligtes at forevise eller på anden måde forud at indhente tilladelse (f.eks. hos styrelsens chef) til en påtænkt offentliggørelse af et indlæg i den offentlige debat – naturligvis bortset fra udtalelser, som fremsættes eller agtes fremsat ikke på egne vegne, men på vegne af den styrelse, hvortil den pågældende offentligt ansatte er knyttet. Under henvisning hertil rejste jeg i sag nr. 15-2 over for radiorådet spørgsmål om rækkevidden af § 39 i Forretningsordenen for Danmarks Radio; efter denne bestemmelse må Danmarks radios medarbejdere ikke uden generaldirektørens forudgående tilladelse udtale sig til pressen eller på anden måde offentligt om Danmarks radios forhold, bortset fra oplysninger om faktiske forhold vedrørende driften. Efter at generaldirektøren havde tilkendegivet, at Danmarks radio var indstillet på at revidere den nævnte bestemmelse, og at man var enig med mig i, at »...institutionen ikke med baggrund i grundlovens § 77 kan pålægge medarbejderne at indhente tilladelse til en påtænkt offentliggørelse af et indlæg i den offentlige debat, medmindre der er tale om udtalelser, der ønskes fremsat på Danmarks radios vegne«, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre.

I forbindelse med min behandling af en anden sag blev jeg opmærksom på, at reglementet for Det kgl. Teater og Kapel i § 46 indeholder en bestemmelse, hvorefter ingen ansat må fremsætte eller foranledige offentlig kritik af teatret eller nogen dér ansat, udsprede rygter eller uberettiget videregive oplysninger om teatrets forhold. I sag nr. 15-1 rejste jeg over for ministeriet for kulturelle anliggender spørgsmål om rækkevidden af denne bestemmelse i

forhold til grundlovens § 77. Da ministeriet meddelte mig, at reglementsbestemmelsen snart rest muligt burde søges ændret, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre.

III. Sager, der har givet anledning til kritik, henstilling m.v., samt andre sager af mere almindelig interesse

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

A. Statslige myndigheder

Sagerne er opdelt på de enkelte ministeriers sagsområde. Hvor der har foreligget et større antal klager inden for et sagsområde, gives der indledningsvis en kort beskrivelse af sagernes art.

1. Arbejdsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 51 sager inden for arbejdsministeriets sagsområde; 7 sager angik generelle spørgsmål, 22 sager angik myndighedernes afgørelser, og 22 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf 20 sager sagsbehandlingstiden. 31 af sagerne eller $\frac{2}{3}$ af det samlede antal sager gav anledning til kritik og/eller henstilling; disse sager vedrørte alle administrationen af arbejdsløshedsforsikringslovgivningen. Det forholdsmæssigt betydelige antal sager, der gav anledning til kritik, afspejler først og fremmest, men ikke udelukkende, de problemer, der også i beretningsåret 1984 har været med direktoratets og ankenævnets sagsbehandlingstider, jfr. nærmere nedenfor.

8 sager blev rejst over for *departementet*, og tre af sagerne angik generelle spørgsmål, som alle gav anledning til en henstilling. Sagerne er omtalt nedenfor; som sag nr. 1-1 er omtalt to sager, som jeg rejste af egen drift, og som angik sagsbehandlingen i kontrolsager i direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen. Som sag nr. 1-2 er omtalt en sag, hvor ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen havde truffet afgørelse i anledning af en klage, men hvor jeg måtte nære tvivl om, hvorvidt nævnet eller arbejdsministeriet burde træffe afgørelsen.

20 sager vedrørte *direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen*. 4 af sagerne angik generelle spørgsmål, heraf gav de tre sager anledning til en henstilling. En af disse sager, som jeg rejste af egen drift, angik direktoratets manglende efterlevelse af bestemmelserne i offentlighedslovens §§ 11 og 12, og er omtalt nedenfor som sag nr. 1-3.

4 sager, hvoraf tre gav anledning til en henstilling, angik direktoratets almindelige sagsbehandling. 14 sager, hvoraf de 10 sager gav anledning til kritik, angik direktoratets sagsbehandlingstid.

Som omtalt i min beretning for 1983 dels i det indledende afsnit vedrørende arbejdsministeriets sagsområde, dels ved omtale af to konkrete sager, var der alvorlige problemer med sagsbehandlingstider m.v. i direktoratet. Udover at behandle de omtalte 18 sager vedrørende direktoratets sagsbehandling i det forløbne beretningsår har jeg holdt mig orienteret om udviklingen i behandlingstiderne i direktoratet, herunder navnlig afviklingen af det store antal gamle sager. Jeg modtog ved beretningsårets udløb oplysning om, at sagspuklen forventedes afviklet i sommeren 1985, at den gennemsnitlige behandlingstid for nyttilkomne sager var ca. 5 måneder, og at arbejdsministeriet havde opnået folketingets finansudvalgs til-

slutning til oprettelse af 12 midlertidige stillinger i direktoratet (3 stillinger som kontorchef, 6 stillinger som fuldmægtig/sekretær (AC) og 3 stillinger som kontorfunktionærer (HK).

Jeg har ikke i denne beretning medtaget omtale af konkrete sager om direktoratets almindelige behandlingstid. Derimod har jeg som sag nr. 1-4 omtalt en sag om de særlige behandlingstidsproblemer, der foreligger i sager om modtagelse af arbejdsløshedsdagpenge under jobsøgning i et andet EF-land. Sagen gav anledning til kritik.

24 sager vedrørte *ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen*. De 18 af sagerne angik afgørelser. Jeg udtalte kritik i tre af sagerne og afgav henstilling i 6 af sagerne. To af sagerne er omtalt nedenfor; som sag nr. 1-5 er omtalt en sag, der gav anledning til en henstilling, og som angik spørgsmålet, om ankenævnet har kompetence til at træffe en afgørelse i anledning af en klage, som indebærer en væsentlig skærpet reaktion over for klageren. Som sag nr. 1-6 er omtalt en sag, som også gav anledning til en henstilling, og som angik spørgsmålet om foreneligheden med almindelige retsgrundsætninger af en slettelse som medlem af en arbejdsløshedskasse på grund af kontingentrestance.

6 sager, hvoraf de tre gav anledning til kritik, og én gav anledning til en henstilling, angik

ankenævnets sagsbehandlingstid.

Sagsbehandlingstiderne i ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen har gennem flere år været for lange, men en væsentlig nedsættelse af den gennemsnitlige behandlingstid blev opnået i 1984 (fra 14 måneder i 1983 til 10 måneder i 1984). Omkring årsskiftet 1984/85 modtog jeg oplysninger om, at en fortsat forbedring forventedes. Senere måtte det imidlertid konstateres, at sagsbehandlingstiderne øgedes på grund af en markant stigning i antallet af nyttilkomne sager (en forøgelse på ca. 40%). Jeg fandt det rigtigst at tage kontakt med ankenævnet og arbejdsministeriet med anmodning om at modtage dels materiale, der belyste udviklingen, dels oplysninger om, hvilke foranstaltninger der agtedes iværksat for at imødegå øgning af behandlingstiderne. Ved beretningsårets udløb havde jeg ikke modtaget oplysning herom fra ankenævnet og arbejdsministeriet.

En sag vedrørte *landsarbejdsnævnet* og angik spørgsmålet, om arbejdstilbud til langtidsledige kunne anses for rimelige.

En sag vedrørte *lønmodtagernes garantifond* og angik spørgsmålet om forældelse af et krav på feriegodtgørelse.

1-1. *Over for arbejdsministeriet rejst spørgsmål om at søge behandlingen af kontrolsager lagt i mere faste rammer i form af udsendelse af administrative forskrifter til supplement eller afløsning af allerede foreliggende forskrifter. (J. nr. 1984-1100-024 og 1984-1101-024).*

I forbindelse med min behandling af nogle sager om krav om tilbagebetaling af for meget udbetalte arbejdsløshedsdagpenge, hvor fejludbetalingen var blevet konstateret ved arbejdsdirektoratets tilsynsvirksomhed (stikprøvekontrol) af arbejdsløshedskassernes virksomhed, indhentede jeg fra arbejdsdirektoratet en nærmere redegørelse for den fremgangsmåde, som kasserne/arbejdsdirektoratet fulgte i disse sager. Jeg havde bl.a. anmodet om at modtage oplysninger om, hvad der blev foretaget for at sikre, at bestemmelserne i arbejdslø-

hedsforsikringsloven kap. 13 (navnlig § 86, stk. 1, om tilbagebetalingskrav) blev iagttaget ved afgørelser om, hvilke konsekvenser konstaterede fejludbetalinger skulle have i forhold til medlemmet.

I en redegørelse i skrivelse af 28. februar 1984 for proceduren i forbindelse med centralt styrede stikprøvekontroller oplyste arbejdsdirektoratet, at selve kontrolgennemgangen foretages af arbejdsformidlingskontorerne på grundlag af materiale, der udsendes fra ar-

bejdsdirektoratet. I de tilfælde, hvor arbejdsformidlingskontorerne finder, at en eller flere fejludbetalinger har fundet sted, meddeles dette til kassen. Direktoratet modtager kopi af arbejdsformidlingskontorets skrivelse (indberetningen) til kassen. Det påhviler herefter kassen – i det omfang kassen har kompetence – at træffe en afgørelse vedrørende fejludbetalingens konsekvenser i overensstemmelse med lovens almindelige regler. Afgørelsen skal tage stilling til fejlsens karakter, fejludbetalingens størrelse, og hvem der er ansvarlig for tilbagebetalingen. Afgørelsen sendes til medlemmet og til arbejdsdirektoratet. Efter modtagelsen af kassens afgørelse gennemgår direktoratet sagen, og hvis direktoratet ikke kan tiltræde kassens afgørelse, optages sagen – som et led i arbejdsdirektorens tilsynsvirksomhed – til realitetsbehandling med henblik på, at direktoratet træffer en ny afgørelse. Meddelelse om sagens optagelse til realitetsbehandling skal være fremsendt til kassen inden for en frist af 4 uger efter, at direktoratet har modtaget kassens afgørelse (en sådan meddelelse suspenderer retsvirkningerne af kassens afgørelse). Har kassen ikke hørt fra direktoratet inden for 4 uger fra datoen for kassens afgørelse, kan kassen betragte sagen som henlagt med kassens afgørelse, jfr. herved pkt. 7.0 i arbejdsdirektoratets cirkulære af 30. juni 1983 om generelle retningslinjer for arbejdsformidlingskontorerens indberetningsprocedure.

Omtalen af to konkrete sager i dagspressen (om tilbagebetaling af 50.000 kr. i arbejdsløshedsdagpenge, henholdsvis 223.000 kr. i arbejdsløshedsdagpenge og slettelse af medlemskab af arbejdsløsheds-kassen på grund af svig) måtte give det indtryk, at den fremgangsmåde ved behandlingen af tilsynssager, som arbejdsdirektoratet havde beskrevet i den ovennævnte skrivelse til mig, ikke var fulgt.

Jeg rejste derfor af egen drift efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, over for arbejdsdirektoratet og arbejdsministeriet de to sager.

I forbindelse med direktoratets og ministeriets undersøgelse af de to sager blev det konstateret, at der ved behandlingen af sagerne var begået en række fejl.

I begge sager blev afgørelserne om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge/slettelse for svig ophævet, og sagerne blev undergivet fornyet behandling.

Arbejdsdirektoratet og arbejdsministeriet redegjorde i en skrivelse til mig nærmere for de fejl, der var sket, og hvad der i den anledning blev foretaget.

I en skrivelse af 9. april 1985 skrev jeg herefter således til arbejdsministeriet:

»Herved anerkender jeg modtagelsen af arbejdsministeriets skrivelser af 12. februar og 5. marts 1985. Skrivelserne indeholder arbejdsministeriets udtalelser til to konkrete tilsynssager, som jeg havde besluttet af egen drift efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage op til undersøgelse.

Jeg foretager ikke videre vedrørende disse to sager på det foreliggende grundlag.

...

De to sager, som arbejdsministeriets . . . udtalelser vedrører, illustrerer en række principielle spørgsmål om forholdet til medlemmet, som denne kontrolprocedure kan give anledning til.

1. (Det) . . . påhviler . . . kassen, når den har modtaget en indberetning fra arbejdsformidlingskontoret om en nærmere angiven fejludbetaling, at træffe afgørelse i anledning af det passerede i overensstemmelse med arbejdsløshedsforsikringslovens almindelige regler. I det omfang, der bliver tale om at træffe afgørelse, der har betydning for medlemmet, må der derfor forinden være givet medlemmet adgang til kontradiktion.

2. I de tilfælde, hvor direktoratet beslutter at optage en sag, hvori kassen har truffet afgørelse, til realitetsbehandling, må der sikres medlemmet adgang til (eventuelt yderligere) kontradiktion, for så vidt realitetsbehandlingen kan resultere i en for medlemmet (mere) byrdefuld afgørelse. Der kan endvidere rejses det spørgsmål, om ikke medlemmet under alle omstændigheder bør orienteres om, at direktoratet har optaget sagen til realitetsbehandling, i hvert fald hvis årsagen til optagelsen er forhold, der vedrører medlemmets fremtidige medlems-/dagpengeret.

3. Arbejdsministeriet har rejst spørgsmål om, i hvilket omfang remonstrationsordningen, for så vidt angår klagesager, jfr. arbejds-

direktoratets bekendtgørelse nr. 240 af 8. juni 1983, bør indarbejdes i proceduren vedrørende kontrollsager.

4. Der synes endvidere at være behov for en præcisering af, på hvilke stadier af en kontrollsags behandling og i hvilken form, medlemmet skal have klagevejledning.

5. Arbejdsministeriet har endelig givet udtryk for, at den procedure, der er fastlagt for gennemførelsen af de centralt styrede stikprøveundersøgelser – navnlig med hensyn til iagttagelsen af bestemmelserne i arbejdsløshedsforsikringslovens kapitel 13 ved afgørelsen af, om konstaterede fejl skal medføre

konsekvenser for medlemmet – også bør finde anvendelse ved behandlingen af kontrollsager, der er rejst på den lokale tilsynsmyndigheds eget initiativ.

De to konkrete sager synes at afspejle en betydelig usikkerhed omkring de her nævnte spørgsmål, og jeg finder derfor i tilslutning til arbejdsministeriets skrivelse af 12. februar 1985 at måtte forespørge, om man er indstillet på at søge proceduren i kontrollsager lagt i mere faste rammer i form af udsendelse af administrative forskrifter til supplerende af eller afløsning for . . . cirkulære af 30. juni 1983.«

1-2. *Ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen havde tiltrådt et afslag fra direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen på at udbetale A arbejdsløshedsdagpenge under deltagelse i et årskursus på Danmarks Lærerhøjskole.*

Over for arbejdsministeriet rejst tvivl om ankenævnets kompetence til at træffe afgørelse i sagen, hvor direktoratet havde truffet afgørelse efter en dispensationsbeføjelse, der var tillagt arbejdsdirektøren. Endvidere rejst spørgsmål om, hvad der bør gøres for at sikre, at arbejdsløhedskasserne forelægger dispensationsansøgninger for direktoratet.

Over for socialministeriet peget på behovet for en samordning af arbejdsdirektørens dispensationsadgang med praksis vedrørende hjælp efter bistandsloven under deltagelse i kurser. (J. nr. 1984-852-022).

A klagede over en afgørelse fra ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, hvorved ankenævnet tiltrådte afslag fra Funktionærernes og Tjenestemændenes fælles Arbejdsløhedskasse og arbejdsdirektoratet på at udbetale hende arbejdsløshedsdagpenge under deltagelse i et årskursus på Danmarks Lærerhøjskole.

Det fremgik af sagen, at A, der var arbejdsløs, fra den 1. september 1982 deltog i to deltidskurser ved lærerhøjskolen dels et årskursus i psykologi med en varighed på 120 timer, dels et tilvalgskursus under værkstedsfag med en varighed på 90 timer.

Efter at have indsendt ledighedserklæring til arbejdsløhedskassen meddelte kassen A, at kurserne måtte betragtes som kompetencegi-

vende, således at A ikke var berettiget til arbejdsløshedsdagpenge.

Denne afgørelse indbragte A for arbejdsdirektoratet, der meddelte hende, at det af AK-cirkulære af 27. juni 1979 om udbetaling af dagpenge under kursusdeltagelse fremgår, at dagpengeretten kan bevares bl.a. under deltagelse i kurser af indtil ½ års varighed, når disse ikke har karakter af egentlig kompetencegivende uddannelse eller er et led i en sådan uddannelse. Arbejdsdirektøren kan efter en vurdering i det enkelte tilfælde godkende deltagelse i kurser m.v. af indtil et års varighed. Efter direktoratets opfattelse var deltagelse i årskurserne på lærerhøjskolen ikke omfattet af de gældende regler om bevarelse af dagpengeretten under kursusdeltagelse, idet kursernes varighed oversteg ½ år. Direktoratet fandt ikke,

at der i sagen var tilstrækkeligt grundlag for at dispensere fra denne tidsbegrænsning.

Direktoratets afgørelse indbragte A for ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, der tiltrådte direktoratets afgørelse herunder direktoratets begrundelse.

Efter modtagelsen af klagen skrev jeg således til arbejdsministeriet:

»Sagen rejser efter min opfattelse spørgsmålet, om ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen har kompetence til at træffe afgørelse i sagen.

Efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 62, stk. 1, nr. 6, må dagpenge ikke udbetales til et medlem, som er under uddannelse.

Der kan dog gøres undtagelse for visse kategorier af uddannelser, § 62, stk. 2, og efter § 62, stk. 3, fastsætter arbejdsdirektøren – efter forhandling med landsarbejdsnævnet – de nærmere regler for anvendelsen af bestemmelserne i stk. 1 og 2.

Regler om udbetaling af dagpenge til medlemmer, der er under uddannelse, har arbejdsdirektøren – efter forhandling med landsarbejdsnævnet – fastsat i et cirkulære af 27. juni 1979 (cirkulære vedrørende udbetaling af dagpenge under kursusdeltagelse). I cirkulærets afsnit A, Kursets art, er under I-Va nævnt nogle kurser m.v., som dagpengereetten kan bevares under deltagelse i. Jeg må forstå cirkulæret således, at det herved er overladt til arbejdsløshedskasserne at træffe afgørelse om bevarelse af dagpengerettet ved et medlems deltagelse i disse kategorier af uddannelser.

I afsnit A, Vb, er det bestemt, at *arbejdsdirektøren efter en vurdering i det enkelte tilfælde vil kunne godkende kurser m.v.* Punktet indeholder en retningslinje for, i hvilke tilfælde en godkendelse kan gives af arbejdsdirektøren og nogle eksempler.

I punktet sigtes der til konkrete godkendelser i det enkelte tilfælde.

Til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen kan påklages afgørelser, der er truffet af arbejdsdirektøren om bl.a. dagpengerettet, arbejdsløshedsforsikringslovens § 99, stk. 1, jfr. § 98, stk. 2.

Alle afgørelser, der træffes af arbejdsdirektøren, og som ikke er omfattet af de specielle klageregler i § 99, stk. 1, kan indbringes for arbejdsministeren, § 99, stk. 2.

Medens jeg er enig i, at arbejdsdirektørens afgørelser i anledning af klage over en arbejdsløshedskasses afgørelse om anvendelsen af de almindelige regler i cirkulærets afsnit A, pkt. I til Va, er undergivet rekurs til ankenævnet, må jeg umiddelbart være af den opfattelse, at klager over arbejdsdirektørens afgørelser efter cirkulærets afsnit A, Vb, må rettes til arbejdsministeren efter den almindelige regel i § 99, stk. 2.

Jeg bemærker i øvrigt, at en praksis, hvor efter ankenævnet træffer afgørelser i anledning af klager over manglende godkendelse fra arbejdsdirektøren, kan betyde, at direktørens dispensationsbeføjelse, som er fastlagt efter forhandling med landsarbejdsnævnet, bliver mere eller mindre illusorisk, når ankenævnet gennem behandlingen af et antal sager har fastlagt en praksis, som direktøren mener sig bundet af.

Jeg anmoder arbejdsministeriet om en udtalelse om det nævnte kompetencespørgsmål. Hvis ministeriet finder, at ministeriet har kompetence til at afgøre klagen over arbejdsdirektørens afgørelse, går jeg ud fra, at ministeriet træffer afgørelse i den foreliggende sag.

Uanset besvarelse af det rejste spørgsmål rejser sagen spørgsmålet om, hvad arbejdsløshedskasserne bør foretage i de tilfælde, hvor et medlem ønsker at modtage arbejdsløshedsdagpenge under et kursus eller lignende af indtil 1 års varighed, der ikke er omfattet af cirkulærets afsnit I-Va. I disse tilfælde bør det sikres, at ansøgningen forelægges for arbejdsdirektøren til afgørelse. Noget sådant skete ikke i den foreliggende sag.

...

Jeg finder endelig at burde pege på følgende spørgsmål, som den måde hvorpå arbejdsdirektøren har fastsat reglerne i cirkulæret af 27. juni 1979 rejser:

Efter bistandslovens § 38, stk. 2, kan der ikke ydes hjælp til personer, som er under uddannelse. Socialministeren fastsætter nærmere regler for, i hvilke særlige tilfælde der kan ydes hjælp uanset den nævnte bestemmelse.

Sådanne regler er fastsat i socialministeriets bekendtgørelse nr. 129 af 30. marts 1983

om uddannelsessøgendes ret til kontanthjælp efter bistandsloven.

I bekendtgørelsens § 2 er det bestemt, at en person, der modtager hjælp efter bistandslovens §§ 37 eller 43, med godkendelse af det sociale udvalg kan deltage i de kurser m.v., der er omfattet af de regler vedrørende udbetaling af dagpenge under kursusdeltagelse m.v., som fastsættes af arbejdsdirektøren i henhold til § 62, stk. 2 og 3, i lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring m.v.

Det står mig ikke klart, hvorledes arbejdsdirektørens godkendelsesadgang efter cirkulærets afsnit A, Vb – og den praksis der er fastlagt (fastlægges) – anvendes ved afgørelser om hjælp efter bistandsloven.

Der synes at være behov for, at der tages kontakt mellem socialministeriet og arbejds-

ministeriet med henblik på at afklare dette spørgsmål.

Jeg har sendt socialministeriet en genpart af denne skrivelse, og jeg har bedt socialministeriet om at underrette mig om, hvad der sker i sagen.

...«

Arbejdsministeriet meddelte mig, at ministeriet i anledning af min skrivelse havde anmodet direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen og ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen om udtalelser, og at ministeriet ville vende tilbage til sagen, når disse forelå.

Ved beretningsårets udløb forelå der endnu ikke svar fra arbejdsministeriet.

1-3. *Henledt direktoratet for arbejdsløshedsforsikringens opmærksomhed på, at der muligt var behov for over for direktoratets medarbejdere at indskærpe betydningen af, at bestemmelserne i offentlighedslovens §§ 11 og 12 efterleves. (J. nr. 1984-1120-020).*

I tre sager vedrørende klager over afgørelser fra direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen måtte jeg konstatere, at direktoratet ikke forud for sin afgørelse havde iagttaget bestemmelserne i offentlighedslovens § 11 (om aktindsigt) og § 12 (om afgivelse af udtalelse fra parten). Anmodninger om aktindsigt og om lejlighed til at afgive udtalelse forud for afgørelsen var overset eller siddet overhørig af direktoratet. Efter klagerne til mig blev sagerne taget op til fornyet behandling i direktoratet.

lelse eller på anden måde at indskærpe betydningen af, at bestemmelserne i offentlighedslovens §§ 11 og 12 efterleves.

Direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen udsendte herefter en kontormeddelelse af 9. oktober 1984, hvori det blev indskærpet over for direktoratets medarbejdere, at bestemmelserne i offentlighedslovens §§ 11 og 12 efterleves.

De tre sager gav mig anledning til at henlede direktoratets opmærksomhed på, at der muligt var behov for ved en kontormedde-

Jeg meddelte direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen, at jeg tog det oplyste til efterretning.

1-4. *Under visse betingelser kan ret til arbejdsløshedsdagpenge bevares under jobsøgning i et andet EF-land.*

Fundet det meget beklageligt, at arbejdsdirektoratets behandling af en ansøgning om modtagelse af arbejdsløshedsdagpenge til et andet EF-land tog så lang tid, som det var tilfældet. Ansøgeren var vendt tilbage til Danmark, før direktoratets afgørelse forelå.

Af egen drift over for arbejdsdirektoratet og arbejdsministeriet rejst spørgsmål om praktiseringen af ordningen, herunder den tidsmæssige behandling i arbejdsdirektoratet af ansøgninger. (J. nr. 1984-941-020).

A klagede i skrivelse af 23. august 1984 over den tid, der indtil da var medgået til arbejdsdirektoratets behandling af en sag, hvorefter hans datter B skulle have udbetalt dagpenge for perioden fra den 4. oktober til den 8. december 1982 i Frankrig, hvor hun i overensstemmelse med EF-reglerne herom og med arbejdsdirektoratets godkendelse søgte arbejde. Dagpengene skulle udbetales af de franske myndigheder, men B havde på det tidspunkt, da A rettede henvendelse til mig, endnu ikke modtaget dagpengene.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B, der på det tidspunkt var arbejdsløs, ved skrivelse af 18. august 1982 fra Erhvervsproglig arbejdsløshedskasse ansøgte arbejdsdirektoratet om at bevare dagpengeretten under jobsøgning i et andet EF-land (Frankrig).

Om sagens forelæggelse for arbejdsdirektoratet og om ekspeditionerne i den anledning fremgik følgende af de foreliggende oplysninger:

1982:

18. august:

Arbejdsløsheds-kassen ansøgte for B om, at hun måtte bevare dagpengeretten under jobsøgning i Frankrig. Kassen oplyste, at B havde været ledig i 4 uger, og at dokumentation herfor ville blive fremsendt af B til direktoratet. Af det medfølgende skema (»Formular E 303«) fremgik det, at B ville rejse til Frankrig den 4. oktober 1982.

25. august:

Arbejdsdirektoratet indhentede telefonisk oplysninger fra arbejdsløsheds-kassen om, at B var opsagt fra sin sidste stilling den 9. juli 1982, og at hun havde holdt ferie fra den 12. til den 30. juli 1982.

7. september:

Arbejdsløsheds-kassen sendte en erklæring fra arbejdsformidlingen i Århus om B's ledighedsperiode.

24. september:

Arbejdsdirektoratet anmodede arbejdsformidlingskontoret i Århus om at oplyse, i hvilken periode B havde været tilmeldt kontoret som ledig og arbejdssøgende.

Samme dato: Erhvervsproglig arbejdsløsheds-kasse oplyste arbejdsdirektoratet om B's dagpengesats pr. 1. oktober 1982.

30. september:

Arbejdsløsheds-kassen erindrede med henvisning til B's afrejsedato den 4. oktober 1982 arbejdsdirektoratet om ansøgningen af 18. august 1982.

Samme dato: Arbejdsformidlingskontoret i Århus oplyste over for arbejdsdirektoratet, at B havde været tilmeldt kontoret som ledig arbejdssøgende fra den 2. august 1982. Kontoret oplyste videre, at B ikke inden for de seneste måneder havde undladt at overtage anvist arbejde eller uden fyldestgørende grund havde afbrudt noget arbejdsforhold. Kontoret var ikke på det tidspunkt i stand til at anvise B arbejde inden for det relevante faglige område.

13. oktober:

Arbejdsløsheds-kassen oplyste arbejdsdirektoratet om B's adresse i Frankrig.

10. november:

Arbejdsløsheds-kassen oplyste arbejdsdirektoratet om, at B var flyttet til en anden adresse i Paris.

11. november:

Arbejdsløsheds-kassen erindrede med hen-

visning til skrivelserne af 18. august og 30. september 1982 arbejdsdirektoratet om sagen.

22. november:

Arbejdsløshedskassen oplyste i en telefonsamtale med arbejdsdirektoratet, at kassen ikke havde »ledighedsrklæring på arbejde i perioden 23. marts 1982 til 14. maj 1982« for B.

29. november:

I en telefonsamtale med arbejdsdirektoratet oplyste arbejdsformidlingskontoret i Århus, at B var afrejst den 4. oktober 1982.

16. december:

Arbejdsdirektoratet sendte attest E 303 (EØF-forordning nr. 1408/71, art. 69) til de franske myndigheder og en kopi heraf til B.

22. december:

Erhvervsproglig arbejdsløshedskasse oplyste til arbejdsdirektoratet, at B den 8. december 1982 var vendt tilbage til Danmark og opgav samtidig hendes adresse her i landet.

1983:

17. marts:

Arbejdsløshedskassen orienterede arbejdsdirektoratet om, at B havde meddelt kassen, at hun havde undersøgt, om attest E 303 var modtaget i Frankrig. Det var den ikke, og den måtte derfor formodes at være gået tabt under forsendelsen. Endvidere oplyste kassen, at B havde fået arbejde i Paris ved udgangen af februar 1983, og hendes nye adresse.

29. marts:

Arbejdsdirektoratet udstedte ny attest E 303 til B.

8. april:

Arbejdsdirektoratet rettede henvendelse til GARP (Groupement Régional des ASSEDIC de la Région Parisienne) i sagen og forespurgte, hvorfor B ikke havde modtaget arbejdsløshedsdagpenge, og anmodede samtidig om, at pengene måtte blive sendt til hende her i landet. Endvidere anmodede direktoratet om, at attest E 303/2 og 4 måtte blive returneret til direktoratet.

14. maj:

Arbejdsløshedskassen meddelte telefonisk arbejdsdirektoratet, at B nu var flyttet til: XX, 93500 Pantin, Paris.

18. maj:

GARP sendte formular E 301 til arbejdsdirektoratet og anmodede om, at direktoratet ville sende den udfyldte formular direkte til det lokale ASSEDIC-kontor.

17. juli:

Arbejdsløshedskassen oplyste igen telefonisk arbejdsdirektoratet om B's adresse og anmodede direktoratet om at oplyse B og det franske arbejdsformidlingskontor om hendes bank i Paris, således at pengene kunne indsættes der.

18. juli:

Arbejdsdirektoratet anmodede – efter anmodning fra de franske myndigheder – arbejdsløshedskassen og arbejdsformidlingskontoret i Århus om oplysninger vedrørende B's arbejds- og ledighedsperioder.

25. juli:

Arbejdsløshedskassen sendte de ubedte oplysninger til arbejdsdirektoratet.

27. juli:

Arbejdsdirektoratet rettede på ny henvendelse til GARP med anmodning om, at pengene blev udbetalt til B i overensstemmelse med formular E 303. Såfremt dette ikke lod sig gøre, bad direktoratet GARP om at oplyse hvorfor. Samtidig underrettede direktoratet GARP om B's nye adresse og om hendes bankforbindelse i Frankrig.

Direktoratet underrettede samtidig den franske arbejdsformidling (ANPE) herom.

5. august:

Arbejdsformidlingskontoret i Århus sendte de oplysninger til arbejdsdirektoratet, som direktoratet havde ubedt sig i skrivelsen af 18. juli 1983.

20. oktober:

Arbejdsdirektoratet sendte den udfyldte formular E 301 til GARP.

Samme dato: Arbejdsløshedskassen anmodede på ny arbejdsdirektoratet om at rykke de

relevante franske myndigheder for udbetalin-
gen af dagpengene.

21. oktober:

ASSEDIC de Paris sendte formular E 303/2 til arbejdsdirektoratet og meddelte, at man ville tage sig af sagen.

10. november:

ASSEDIC de Paris sendte arbejdsdirekto-
ratet en kopi af sin skrivelse af 21. oktober 1983 til B, hvoraf det fremgik, at B's tilgodehavende ydelser ville blive tilsendt hende i den nærmeste fremtid, forudsat at man fra hendes arbejdsformidlingskontor modtog dokumentation for, at hun havde gået til kontrol. Anvisning om udbetalingen ville blive sendt til B på hendes bopæl.

1984:

14. januar:

A klagede til arbejdsdirektoratet over, at B endnu ikke havde modtaget sine dagpenge i Frankrig.

23. januar:

A rykkede telefonisk arbejdsdirektoratet for en afgørelse i sagen og fik oplyst, at B måtte opsøge de franske myndigheder for at få det skyldige beløb udbetalt i Frankrig.

19. marts:

Arbejdsløhedskassen forhørte sig telefo-
nisk i arbejdsdirektoratet til sagen. Direkto-
ratet bad kassen om at oplyse B om, at hun skulle rette henvendelse til ASSEDIC om anvisnin-
gen af dagpengene.

25. marts:

A klagede til arbejdsministeren over, at B endnu ikke havde modtaget pengene og bad ministeren sørge for, at det skete.

2. april:

Arbejdsministeriet anmodede arbejdsdirek-
toratet om en udtalelse i anledning af A's hen-
vendelse til ministeren. Samtidig orienterede
ministeriet A herom.

9. april:

Erhvervsproglig arbejdsløhedskasse oply-
ste telefonisk over for arbejdsdirektoratet, at
kassen havde skrevet til B med oplysning om,

at hun personligt skulle henvende sig til ANPE
og ASSEDIC vedrørende udbetaling af hendes
tilgodehavende.

Kassen oplyste videre, at en del af de breve,
der var sendt til B, var kommet retur. Dette var
oplyst til A, der over for arbejdsløhedskassen
havde meddelt, at B stadig boede på den
adresse, som kassen havde oplyst over for ar-
bejdsdirektoratet i telefonsamtalen den 14. maj
1983.

Det blev endvidere oplyst, at arbejdsløs-
hedskassen telefonisk havde oplyst B om, at
hun skulle henvende sig til ANPE og ASSE-
DIC om pengene, hvortil B havde svaret, at
hun ikke havde tid til »at sidde i kø og vente
ved disse institutioner«.

11. april:

Arbejdsdirektoratet afgav en udtalelse til ar-
bejdsministeriet og oplyste, at sagen stadig var
under behandling, og at direktoratet samme
dag på ny havde anmodet de franske myndig-
heder om at udbetale dagpengene til B.

27. april:

Arbejdsdirektoratet anmodede ASSEDIC
de Paris om at anvise pengene til B og oplyste
på ny hendes adresse i Paris. Samtidig anmo-
dede direktoratet om at få tilbagesendt attest E
303/4 i udfyldt stand.

7. maj:

Arbejdsministeren svarede på A's skrivelse
af 25. marts 1984. En kopi af svaret blev sendt
til arbejdsdirektoratet.

23. august:

A klagede til mig over, at B endnu ikke
havde modtaget sine dagpenge.

31. august:

Jeg anmodede arbejdsdirektoratet om en
udtalelse i anledning af A's klage til mig, her-
under om oplysning om, i hvilket omfang A
eller B havde modtaget orientering i overens-
stemmelse med statsministeriets cirkulærskri-
velse nr. 221 af 11. september 1978 om oriente-
ring af ansøgere og klagere, når sagsbehandlin-
gen trækker ud.

18. september:

Arbejdsdirektoratet afgav en udtalelse til
mig og medsendte en datoliste over ekspediti-
onerne i sagen samt sagens akter.

I sin udtalelse oplyste arbejdsdirektoratet, at direktoratet løbende havde været i telefonisk kontakt med Erhvervsproglig arbejdsløsheds-kasse, som på B's vegne havde rejst sagen, samt med A.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»1. For at ordningen med bevarelse af dagpengeret under jobsøgning i en periode på 3 måneder i et andet EF-land skal virke efter hensigten, er det naturligvis nødvendigt, at arbejdsdirektoratets stillingtagen til en anmodning om godkendelse foreligger forud for den pågældende jobsøgendes afrejse til det andet EF-land. Dette er vel ikke muligt i alle tilfælde, f.eks. ikke i de tilfælde, hvor ansøgningen indgives ganske kort tid før afrejsetidspunktet. I disse tilfælde bør sagen behandles med særlig hurtighed, således at den jobsøgende så tidligt som muligt under opholdet i udlandet får mulighed for at opfylde formkravene. Jeg bemærker herved, at en ekspeditionstid, der fører til, at tilladelsen først fremkommer efter udløbet af den 3 måneders periode, reelt indebærer, at ordningen ikke kommer til at fungere.

(B's) jobsøgning i Frankrig fandt sted i tiden fra den 4. oktober til den 8. december 1982. Arbejdsdirektoratet var ved skrivelsen af 18. august 1982 fra Erhvervsproglig arbejdsløshedskasse blevet gjort bekendt med, at (B) ønskede at påbegynde jobsøgningen i Frankrig den 4. oktober 1982.

Arbejdsdirektoratets godkendelse forelå først ved tilsendelsen af attest E 303 den 16. december 1982 til de franske myndigheder og til (B), dvs. næsten 4 måneder efter ansøgningens indgivelse og næsten 2½ måned efter (B's) afrejse, og i øvrigt efter at (B) var rejst hjem til Danmark.

Som det fremgår af oversigten ovenfor om ekspeditionerne i sagen i tiden fra den 20. august 1982 (da arbejdsdirektoratet modtog arbejdsløshedskassens skrivelse af 18. august 1982) og indtil den 16. december 1982, har sagen i denne tid i hovedsagen beroet på arbejdsdirektoratet.

Jeg har samtidig hermed meddelt arbejdsdirektoratet, at jeg finder det meget beklageligt, at behandlingen af anmodningen om godkendelse tog så lang tid, som det var tilfældet. Jeg henviser i øvrigt til det, jeg har anført nedenfor under pkt. 4.

2. Arbejdsdirektoratet blev ved skrivelse af 17. marts 1983 fra arbejdsløsheds-kassen orienteret om, at arbejdsdirektoratets fremsendelse af attest E 303 til de franske myndigheder ikke havde ført til udbetaling af dagpenge til (B). De følgende ekspeditioner i sagen vedrører bestræbelser på at få udbetalt dagpenge til (B). Disse ekspeditioner er karakteriseret ved,

at arbejdsdirektoratet gentagne gange har anmodet de franske myndigheder om at udbetale dagpenge til (B) (den 29. marts, 8. april og 27. juli 1983 og den 11. april (?) og 27. april 1984),

at de franske myndigheder anmodede arbejdsdirektoratet om dokumentation for forskellige forhold – anmodninger som arbejdsdirektoratet efterkom, og

at arbejdsdirektoratet ønskede (B's) medvirken til at få dagpengene udbetalt – en medvirken, som (B) efter det oplyste ikke ønskede at yde.

Arbejdsdirektoratet har oplyst over for mig, at det endnu ikke er lykkedes at formå de franske myndigheder til at udbetale dagpengene til (B). Arbejdsdirektoratet fortsætter bestræbelserne på at formå de franske myndigheder til at udbetale beløbet.

Det er naturligvis overordentlig uheldigt, at (B) nu mere end 2 år efter, at dagpengene efter det oplyste burde have været udbetalt, endnu ikke har modtaget disse.

Jeg finder imidlertid ikke, at jeg har grundlag for at kritisere arbejdsdirektoratet for direktoratets behandling af sagen efter den 16. december 1982.

Jeg har meddelt arbejdsdirektoratet, at det efter min opfattelse bør overvejes, om der er mulighed for – hvis henvendelserne til de franske myndigheder fortsat ikke fører til et resultat – at direktoratet udbetaler dagpengene direkte til (B) – såfremt betingelserne herfor i øvrigt findes at være opfyldt. For at en sådan udbetaling sker fra arbejdsdirektoratet taler efter min opfattelse også, at det forhold, at (B) ikke havde godkendelse fra direktoratet under arbejdssøgningen i Frankrig kan have været en medvirkende årsag til de problemer, der er opstået med udbetalingen af dagpenge. Jeg har endvidere meddelt arbejdsdirektoratet, at der under alle omstændigheder er behov for, at arbejdsdirektoratet på et tidspunkt træffer sin endelige afgørelse i sagen, således at (B)

får mulighed for at klage over afgørelsen efter de herom gældende regler i arbejdsløshedsforsikringsloven.

Jeg har bedt arbejdsdirektoratet om at underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.

3. . . .

4. Jeg kan oplyse, at jeg på baggrund af denne sag (og andre sager om dagpenge under jobsøgning i et andet EF-land) har besluttet af egen drift efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, over for arbejdsministeriet at rejse nogle spørgsmål om administrationen af ordningen.

Jeg har i en samtidig skrivelse til arbejdsdirektoratet bedt direktoratet om over for arbejdsministeriet at redegøre for dels den tidsmæssige behandling i direktoratet af ansøgninger om tilladelse til at modtage dagpenge under jobsøgning i et andet EF-land, dels om direktoratets erfaringer med hensyn til praktiseringen af ordningen under den jobsøgendes ophold i udlandet. Baggrunden for det sidste spørgsmål er udover den foreliggende sag (og andre sager) en telefonisk drøftelse med arbejdsdirektoratet, hvorunder det blev oplyst, at det er direktoratets indtryk, at der er visse problemer med hensyn til udbetalingen af dagpenge fra lokale arbejdsformidlingskontorer i Italien og Frankrig.«

På tidspunktet for beretningsårets udløb forelå der oplysning fra de franske myndigheder om, at B havde fået udbetalt arbejdsløshedsdagpenge i tiden fra den 1. november 1982 til den 4. december 1982, og at direktoratet for arbejdsløshedsforsikring i Frankrig søgte oplysning om, hvornår udbetalingen af dagpenge var sket.

I en udtalelse til arbejdsministeriet redegjorde direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen for de generelle problemer, som direktoratet havde i sin EF-afdeling med sagsbehandlingstiderne på grund af en stigende tilgang af sager. På grund af den pressede normeringsmæssige situation i direktoratet som helhed havde det ikke været muligt at overføre personale til EF-afdelingen. En vis styrkelse ville imidlertid nu ske. Den normale behandlingstid for de omtalte sager var 3-4 måneder. Med den personalemæssige styrkelse kunne der opnås en vis reduktion af behandlingstiden.

Direktoratet redegjorde for, i hvilket omfang der havde været problemer med udbetalingen af dagpenge i de andre EF-lande, og oplyste, at der tidligere navnlig havde været visse problemer i Frankrig og Italien. Det var direktoratets opfattelse, at der ikke (længere) generelt var problemer med udbetalingen under jobsøgning i andre EF-lande. Dog havde direktoratet i nogle tilfælde vanskeligheder med at modtage svar i sager fra italienske og franske myndigheder.

Arbejdsministeriet meddelte mig, at ministeriet over for direktoratet for arbejdsløshedsforsikringen havde præciseret nødvendigheden af, at den påtænkte styrkelse af sagsbehandlingskapaciteten blev fulgt op snarest muligt, og ministeriet anmodede direktoratet om senest den 15. august 1985 at blive orienteret om sagen og om, hvorvidt de nævnte foranstaltninger havde fundet sted. Ministeriet ville i øvrigt følge området nøje.

Jeg meddelte arbejdsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning, og jeg bad om at modtage oplysning om, hvad der videre skete i sagen, når ministeriet omkring midten af august 1985 havde modtaget den omtalte redegørelse fra direktoratet.

1-5. *Udtalt, at ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen efter min opfattelse savnede kompetence til – i et tilfælde som det foreliggende – at træffe en afgørelse, der i forhold til den påklagede afgørelse indebar en væsentligt skærpet reaktion over for klageren (B).*

B havde indbragt en afgørelse fra arbejdsdirektoratet om, at hun ikke fandtes at stå til rådighed for arbejdsmarkedet, hvorfor hun skulle dokumentere rådighed, inden dagpenge igen kunne udbetales. Ankenævnet fandt det ikke tilstrækkeligt godtgjort, at B ikke havde stået til rådighed, men fandt, at B havde udvist arbejdsvægring, hvorfor hun ikendtes 2 ugers karantæne samt skulle dokumentere 5 ugers uafbrudt arbejde, før der igen kunne udbetales dagpenge.

Henstillet til ankenævnet at undergive sagen en fornyet behandling og at meddele B en ny afgørelse. (J. nr. 1983-582-02).

Advokat A klagede for B over, at ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen i skrivelse af 29. juni 1982 ikendte hende 2 ugers karantæne på grund af arbejdsvægring, jfr. arbejdsløshedslovens § 63, stk. 1, nr. 1. Ankenævnet traf samtidig afgørelse om, at B – da hun »inden for 12 måneder er idømt karantæne for et andet forhold« – skulle »dokumentere 5 ugers uafbrudt arbejde på fuld tid, før der på ny kan udbetales hende dagpenge«.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at arbejdsformidlingen i Slagelse den 15. november 1979 henviste B, der var deltidssikret medlem af Handels- og Kontorfunktionærernes Arbejdsløshedskasse, til arbejde hos A/S C til tiltrædelse efter aftale.

De faktiske oplysninger, der lå til grund for ankenævnets afgørelse om, at B skulle ikendes karantæne på grund af arbejdsvægring, var indeholdt i et indberetningsskema fra arbejdsformidlingen i Slagelse.

Ifølge indberetningsskemaet havde arbejdsgiveren over for arbejdsformidlingen oplyst, at B ikke ønskede ansættelse, da hun mente, hun var for kvalificeret til jobbet og også var »bange for lordagsarbejde«. (Arbejdsgiveren havde givet disse oplysninger på en blanket, som han udfyldte den 20. november 1979. Blanketten, som jeg rekvirerede fra arbejdsformidlingen i Slagelse, sås ikke tidligere at have foreligget ved arbejdsdirektoratets og ankenævnets behandling af sagen).

I indberetningsskemaet (rubrikken »Medlemmets forklaring på det anførte«) var der anført følgende om B's forklaring vedrørende samtalen med arbejdsgiveren:

»Medlemmet forklarer, at arbejdsgiveren oplyste, at arbejdet bestod i telefonordremodtagelse og kartoteksarbejde. Medlemmet forklarer, at hun i en årrække havde arbejdet selvstændigt som sekretær i en salgsafdeling i en industrivirksomhed. Arbejdsgiveren udtalte, at han havde brug for en nyuddannet, mere krævede arbejder ikke.

Arbejdsgiveren gjorde opmærksom på, at der var skiftende lørdagsvagt. Det var medlemmet ikke begejstret for, dels på grund af vanskeligheder med børnepasning på lørdage, men ikke mindst fordi der ikke er busforbindelse. Første bus går fra (X) kl. 9,26 med ankomst til Ringsted kl. 9,53. Medlemmet har ikke privat transportmulighed.«

Indberetningsskemaets rubrik »Medlemmets grund til arbejdsophøret/arbejdsvægringen« var ikke udfyldt.

Under sagens behandling i arbejdsdirektoratet tog direktoratet initiativ til, at der blev tilvejebragt oplysninger om B's transport- og børnepasningsmuligheder.

I skrivelse af 29. maj 1981 tog arbejdsdirektoratet stilling til sagen. Direktoratet anførte, »at da medlemmet kun har børnepasningsmuligheder en del af dagen, skal medlemmet udelukkes fra retten til dagpenge indtil der foreligger dokumentation for børnepasning i fornødent omfang.

Endvidere finder direktoratet, at medlemmets transportproblemer må kræves løst, før der igen kan udbetales dagpenge, jfr. arbejdsløshedslovens § 62, stk. 1.

...«

I skrivelse af 15. juni 1981, hvorved B indbragte sagen for ankenævnet, anførte hun bl.a., at hun ikke havde nægtet at tage det anviste

arbejde, og hun oplyste nærmere om sine transport- og børnepasningsmuligheder.

I skrivelsen af 29. juni 1982, hvorved ankenævnet tog stilling til sagen, anførte nævnet bl.a. følgende:

» . . .

Ankenævnet finder det ikke tilstrækkeligt godtgjort, at medlemmet ikke har stået til rådighed for arbejdsmarkedet.

Ankenævnet har herved lagt vægt på medlemmets forklaring om, at hun ikke har nægtet at overtage anvist arbejde på grund af børnepasningsproblemer, og at hun har mulighed for transport.

Ankenævnet finder derimod, at medlemmet ikke har haft en i arbejdsløshedslovens forstand fyldestgørende grund til ikke at overtage det anviste arbejde, jfr. arbejdsløshedslovens § 63, stk. 1, nr. 1, hvorfor medlemmet bør idømmes 2 ugers karantæne.

Da medlemmet indenfor 12 måneder er idømt karantæne for et andet forhold finder ankenævnet at forholdet den 15. november 1979 bør tillægges gentagelsesvirkning, og at medlemmet herefter bør dokumentere 5 ugers uafbrudt arbejde på fuld tid før der på ny kan udbetales hende dagpenge.

. . .«

I skrivelse af 31. januar 1983 rettede advokat A for B henvendelse til ankenævnet. A anmodede om aktindsigt i sagen og anførte bl.a., at »min klient står uforstående over for afgørelsen, idet den anvendte begrundelse er en helt anden end den, tidligere instanser har anvendt, og min klient har således ikke haft lejlighed til at udtale sig om, hvorfor det anviste arbejdsforhold ikke kom i stand«.

Med skrivelse af 9. marts 1983 sendte ankenævnet A kopi af sagens akter.

I sin klage af 26. maj 1983 til mig anførte A bl.a. følgende:

» . . .

Sagen drejer sig om en kendelse afsagt af ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen den 29. juni 1982. Ved kendelsen lægges det til grund, at min klient ikke har haft en i arbejdsløshedslovens forstand fyldestgørende grund til ikke at overtage et anvist arbejde.

Dette var en begrundelse, som man ikke tidligere i sagen havde anvendt, og som min klient derfor ikke havde haft lejlighed til at udtale sig om. Inden der blev truffet afgørelse i sagen i ankenævnet bad man heller ikke min klient om

en udtalelse, selvom dette havde været naturligt, idet de tidligere afgørelser i sagen alene havde statueret, at min klient ikke var til rådighed for arbejdsmarkedet. Det var det sagen drejede sig om, og det var det min klient tidligere havde udtalt sig om og argumenteret imod.

Jeg finder herved, at der er sket en formel fejl i sagsbehandlingen.

. . .«

A anførte endvidere, at han fandt, at afgørelsen var materielt forkert, og han bad mig om at gennemgå sagen og eventuelt foranledige, at denne blev hjemvist til fornyet behandling i ankenævnet, »eller eventuelt udvirke, at der bevilges min klient fri proces«.

I en udtalelse af 15. august 1983 til mig anførte ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen følgende:

» . . .

Ankenævnet fandt ikke, at der var fornødent grundlag for at rejse en rådighedssag, men mente, at medlemmet ved sine udtalelser havde bevirket, at arbejdsforholdet ikke kom i stand, og at hun derved havde gjort sig skyldig i et forhold, der måtte sidestilles med arbejdsvægring, jfr. arbejdsløshedslovens § 63, stk. 1, nr. 1.

Ankenævnet har endvidere lagt vægt på, at medlemmets udtalelser ifølge indberetningen ikke synes at imødegå arbejdsgiverens udtalelser, og ankenævnet har derfor ikke fundet anledning til at indhente yderligere udtalelse fra medlemmet.

. . .«

I en skrivelse af 20. september 1983 til mig anførte A bl.a.:

» . . .

Med hensyn til skrivelsen af 15. august 1983 skal jeg blot bemærke, at denne på udmærket måde viser, hvor betænkelig det er at afgøre sager af denne karakter ved et skrivebord.

Der lægges vægt på en udtalelse fra arbejdsgiveren, der er refereret af en medarbejder formentlig på arbejdsformidlingen i Slagelse. Jeg har ikke i forbindelse med min anmodning om aktindsigt modtaget noget skriftligt materiale fra arbejdsgiveren.

Der lægges ligeledes vægt på, hvad min klient skulle have forklaret ligeledes en medarbejder på arbejdsformidlingen eller rettere, hvad denne medarbejder har opfattet.

Når man tager i betragtning, at sagens udfald var overordentlig belastende for min klients situation, finder jeg fortsat, at sagsbehandlingen var mangelfuld, jfr. de i min skrivelse af 25. maj 1983 fremførte betragtninger.«

I en skrivelse af 12. oktober 1983 anmodede jeg ankenævnet om en begrundet udtalelse om, hvorvidt ankenævnet på grundlag af en klage fra B havde været beføjet til at træffe en for hende mere byrdefuld afgørelse end den påklagede (reformatio in pejus) (punkt I i min skrivelse).

Jeg anførte endvidere følgende:

»2. . . .

For så vidt ankenævnet finder, at det ovenfor under I anførte spørgsmål må besvares bekræftende, udbeder jeg mig en nærmere begrundet udtalelse om årsagen til, at ankenævnet på det foreliggende grundlag har fundet det godtgjort, at (B) under ansættelsessamtalen har udvist et forhold, der må sidestilles med arbejdsvægring.

Jeg bemærkede herved, at der i sagen kun foreligger sparsomme og til dels divergerende oplysninger om, hvad der passerede under ansættelsessamtalen (herunder om, i hvilken sammenhæng (B's) udtalelse faldt), og at hun ikke – som følge af, at ankenævnet i modsætning til arbejdsdirektoratet bedømte sagen som et spørgsmål om arbejdsvægring – over for ankenævnet har haft anledning til at fremkomme med sine bemærkninger specielt om dette spørgsmål.

3. Jeg anmoder endelig ankenævnet om en udtalelse om baggrunden for, at ankenævnet i afgørelsen i skrivelsen af 29. juni 1982 har bestemt, at »medlemmet . . . bør dokumentere 5 ugers uafbrudt arbejde på *fuld tid* (min fremhævelse), før der på ny kan udbetales dagpenge«.

Jeg henviser herved til, at (B) var *deltidsforsikret*, og til AK-cirkulære nr. 76/79 af 4. juli 1979 om sanktionerne i forbindelse med vægring m.v., pkt. 2, jfr. nu bekendtgørelse nr. 719 af 22. december 1982 om betydningen for retten til arbejdsløshedsdagpenge af at undlade at overtage anvist arbejde og ophøre med arbejde, § 10 i slutningen.

. . . .«

I en udtalelse af 21. december 1983 til mig anførte ankenævnet bl.a. følgende:

» . . .

Ad I. Ankenævnet har siden sin oprettelse anset sig for kompetent til at ændre påklagede afgørelser også til ugunst for klageren, såvel når der er tale om et ændret skøn som når der er fremkommet nye oplysninger i sagen.

Spørgsmålet om reformatio in pejus er ikke behandlet i arbejdsløshedsloven eller forarbejderne hertil, og heller ikke i ankenævnets forretningsorden.

For ankenævnets virksomhed gælder imidlertid, at nævnet som forvaltningsmyndighed har en vidtgående pligt til at søge sagen oplyst, og at fastlægge både det faktiske og det retlige grundlag for den afgørelse, der træffes (officialmaksimen).

Arbejdsdirektoratets afgørelse kan ifølge arbejdsløshedslovens § 99, stk. 1, påklages til ankenævnet af »vedkommende«, det vil sige enhver, som har en retlig interesse i at klage. I praksis betyder det, at afgørelser påklages af medlemmer af arbejdsløsheds-kasser eller af kassernes hovedledelse eller lokalafdelinger.

Det kan følgelig forekomme, at samme afgørelse påklages både af medlemmet og af kassen, og at disses interesser er modstridende, således at afgørelsen nødvendigvis må blive til ugunst for en af parterne.

Et forbud mod reformatio in pejus ville rejse det spørgsmål, om dette også skulle gælde i relation til arbejdsløsheds-kasserne, når en kasse er klager, idet kasserne ikke er egentlige offentlige myndigheder, men har en særlig status.

Netop kassernes retlige status rejser tvivl om hensigtsmæssigheden af overhovedet at anvende begrebet reformatio in pejus inden for arbejdsløshedsforsikrings-systemet.

Hvis for eksempel et medlem af arbejdsdirektoratet er blevet pålagt en karantæne og pligt til tilbagebetaling af udbetalte dagpenge og i sin klage til ankenævnet sandsynliggør, at han har opfyldt sin oplysningspligt over for kassen, vil ankenævnet kunne fritage ham for pligten til at betale dagpenge tilbage, idet kassen pålægges eneansvar. Det er vel klart, at denne begunstigende ændring af direktoratets afgørelse vedrørende medlemmet af kassen vil blive opfattet som reformatio in pejus. Imidlertid finder nævnet, at en sådan omgørelsesret er uomgængelig nødvendig.

Det bemærkes iøvrigt, at arbejdsdirektoratet fungerer både som klageinstans i forhold til arbejdsløhedskassernes afgørelse, og som tilsynsmyndighed. Som tilsynsmyndighed kan direktoratet af egen drift tage en af en kasse afgjort sag op til realitetsbehandling. Der ligger således i tilsynsbeføjelsen, at direktoratet kan omgøre en kasses afgørelse, også når det er til ugunst for pågældende medlem.

Begge typer af sager kan påklages til ankenævnet.

Hvis man antog, at der bortset fra tilsynsagerne gjaldt et generelt forbud mod reformatio in pejus ville dette medføre, at direktoratet havde forskellige beføjelser til at træffe afgørelser i sagerne, selvom de vedrørte nøjagtigt samme problem, afhængigt af på hvilken måde sagen var rejst. Dette ville næppe være acceptabelt og ej heller hensigtsmæssigt, og det ville kunne give anledning til en uheldig forskelsbehandling af medlemmerne. Det begrebsmæssige grundlag for en sondring ville iøvrigt kunne give anledning til vanskeligheder i tilfælde, hvor en klagesag samtidig opstod som tilsynssag.

Da direktoratet således må antages at kunne ændre en klagesag til ugunst for medlemmet, er det ankenævnets opfattelse, at et forbud mod reformatio in pejus i relation til ankenævnet, som er den øverste administrative klageinstans, måtte have en særlig begrundelse, idet der er tale om to instanser inden for samme klagesystem.

Omvendt ville et forbud mod reformatio in pejus i direktoratet formentlig kræve en ændring af de principper, som tilsynet bygger på.

Når henses til det således anførte, må ankenævnet være af den opfattelse, at det falder inden for ankenævnets kompetence at ændre en påklaget afgørelse også til ugunst for klageren, hvad enten denne er et medlem eller en arbejdsløhedskasse.

Ad 2. Ankenævnet henviser til sin tidligere udtalelse af 15. august 1983, hvorefter nævnet i sin afgørelse har lagt vægt på, at medlemmets udtalelser ifølge indberetningen ikke synes at være i modstrid med det af arbejdsgiveren anførte. Ankenævnet fandt derfor ikke grundlag for at indhente yderligere udtalelser i sagen.

Ad 3. ...

I ankenævnets afgørelse står, at pågældende skal dokumentere 5 ugers arbejde til »fuld tid«.

Der skulle rettelig have stået til »fuld sædvanlig tid«, hvilket for (B's) vedkommende skulle forstås som 5 ugers beskæftigelse med et timestal, der svarer til hendes gennemsnitlige arbejdstid efter senest afgivne ledighedserklæring.

Man beklager denne fejlskrivning.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»1. Efter arbejdsløhedsforsikringslovens § 88 fører arbejdsdirektøren tilsyn med de anerkendte arbejdsløhedskasser. I forbindelse med udøvelsen af dette tilsyn kan arbejdsdirektoratet af egen drift, f.eks. som led i en stikprøvekontrol, foretage en efterprøvelse af dispositioner eller enkeltafgørelser, der er truffet af en arbejdsløhedskasse i forhold til et medlem. Direktoratet kan herunder også træffe – eller udvirke at der træffes – en ny afgørelse til skade for det pågældende medlem. Efter lovens § 98, stk. 2, er arbejdsdirektøren tillige klageinstans i forhold til kassernes afgørelser om en række nærmere angivne forhold, herunder spørgsmål vedrørende dagpengeret.

Det er almindeligt antaget, at det forhold, at der indgives klage til en klageinstans, der efter loven tillige har en almindelig tilsynskompetence, ikke afskærer myndigheden fra med udgangspunkt i den indgivne klage at foretage ganske samme efterprøvelse af den påklagede afgørelse, som den i sin egenskab af tilsynsmyndighed kunne have iværksat af egen drift.

Jeg er således enig med ankenævnet i, at arbejdsdirektoratet som klageinstans må anses for kompetent til på tilsvarende måde at ændre en påklaget afgørelse i en retning, der er mere byrdefuld for klageren (reformatio in pejus).

Jeg kan derimod ikke være enig med ankenævnet i, at dette forhold kan tillægges betydning for fastlæggelsen af rækkevidden af ankenævnets kompetence i så henseende. En bedømmelse af dette spørgsmål må tage udgangspunkt i, hvad der gælder om arbejdsdirektoratets adgang til *selv* at ændre den afgørelse, der er genstand for klage til ankenævnet.

2. I den foreliggende sag traf arbejdsdirektoratet afgørelse på grundlag af en indbe-

retning fra det stedlige arbejdsformidlingskontor. Indberetningen var foranlediget af, at Deres klient, der var tilmeldt arbejdsformidlingen som ledig, havde fået anvist et bestemt arbejde, men at arbejdsanvisningen ikke havde resulteret i, at et ansættelsesforhold var kommet i stand. Arbejdsløsheds-kassen mente ikke, at det passerede burde få dagpengemæssige konsekvenser for Deres klient.

En sådan indberetning kan give anledning til overvejelse i forhold til bestemmelserne i lovens § 62 såvel som § 63.

Efter lovens § 62, stk. 1, nr. 5, således som denne bestemmelse blev affattet ved lov nr. 229 af 6. juni 1979, må dagpenge ikke udbetales til et medlem, »... som af anden grund (end dem, der er nævnt i nr. 1-4; min tilføjelse) ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet...«; og efter § 63, stk. 1, må dagpenge ikke udbetales til et medlem, »... som uden fyldestgørende grund vægrer sig ved at overtage et passende arbejde, der anvises ham af arbejdsformidlingen.

...«

Efter hver af disse bestemmelser beror afgørelsen i nogen grad på en skønsmæssig, herunder ofte også en bevismæssig, vurdering. I forhold til bestemmelsen i lovens § 63, stk. 1, gælder dette ikke mindst, når der – som i det foreliggende tilfælde – ikke er tale om en direkte anvendelse af den nævnte bestemmelse, men om en stillingtagen til, hvorvidt der i forbindelse med arbejdsanvisningen er udvist et forhold fra medlemmets side, der kan sidestilles med en egentlig arbejdsvægring, således at bestemmelsen kan anvendes analogt; jeg henviser nærmere herom til den sag, der er refereret i folketingets ombudsmands beretning for året 1981, s. 36 ff. Også valget mellem, om et foreliggende tilfælde bør bedømmes som en »rådhedssag« eller som en »vægringssag«, beror i nogen grad på et konkret skøn.

Ved sin afgørelse valgte arbejdsdirektoratet at bedømme den foreliggende sag i forhold til bestemmelsen i lovens § 62, stk. 1, nr. 5. Efter min opfattelse måtte direktoratet ved denne afgørelse anses for sit vedkommende at have gjort endeligt op med, hvorledes der i forhold til medlemmet skulle reageres i anledning af det passerede. Hvis Deres klient havde accepteret direktoratets afgørelse og i overensstemmelse hermed

havde godtgjort sin rådighed, måtte direktoratet derfor være afskåret fra herefter, men i øvrigt på det foreliggende grundlag, at gøre gældende, at forholdet tillige måtte bedømmes efter reglerne om vægring og med henvisning hertil nu at fastsætte en i forhold til medlemmet skærpet sanktion i anledning af det passerede. Jeg bemærker herved, at arbejdsdirektoratets afgørelse, som nævnt i det foregående, beroede på en skønsmæssig vurdering, og at udfaldet af denne vurdering ikke kan anses for at overskride de rammer for skønsudøvelsen, loven sætter.

3. Efter forvaltningsrettens almindelige regler gælder det som et udgangspunkt, at en klageinstans ikke har en videregående adgang til at omgøre en påklaget afgørelse til skade for klageren end den, der i *det foreliggende tilfælde* ville tilkomme underinstansen.

Afgivelse herfra gælder, som allerede nævnt (ovenfor under pkt. 1), i det omfang, klageinstansen tillige er tillagt funktioner som tilsynsmyndighed og i denne egenskab af egen drift kan tage de underordnede instansers afgørelse op til efterprøvelse. Dette har betydning for arbejdsdirektoratets vedkommende, men ikke for ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, der efter lovens § 99 udelukkende har funktion som klageinstans i forhold til afgørelser, der er truffet af arbejdsdirektoratet.

Afgivelse gælder endvidere i hvert fald i et vist omfang, hvor adgangen til klage står åben for flere. Dette er tilfældet for ankenævnet, idet klageadgangen til ankenævnet efter lovens § 99 står åben for »vedkommende«, det vil sige for enhver, der har en retlig interesse deri.

Hvis rettidig klage faktisk er indgivet af flere klageberettigede, der hver for sig over for klageinstansen nedlægger indbyrdes modstridende påstande, forudsætter den fastsatte klageordning nødvendigvis, at der må kunne træffes afgørelser til skade for nogen af klagerne. I sådanne tilfælde opstår der ikke spørgsmål om reformatio in pejus.

Hvor der rettidigt alene er indgivet klage af en enkelt klageberettiget, indeholder den fastsatte klageordning ikke en tilsvarende nødvendig forudsætning om, at klageinstansen må kunne omgøre den påklagede afgørelse også til skade for den pågældende kla-

ger. Imidlertid må der i sådanne tilfælde dog anerkendes en vis adgang for klageinstansen til at træffe afgørelse reformatio in pejus.

Dette må således for det første antages at gælde, hvis klageinstansen i forbindelse med sin behandling af sagen finder, at den påklagede afgørelse er behæftet med en materiel ulovlighed. Til illustration kan nævnes, at et medlem har klaget til ankenævnet over en afgørelse fra arbejdsdirektoratet, der har medført en konkret begrænsning af medlemmets dagpenget i form af en kortvarig karantæne; tænker man sig nu, at det under ankenævnets behandling af sagen kom frem, at medlemmet på grund af lovens almindelige regler om karenstid på det pågældende tidspunkt ikke opfyldte de almindelige betingelser for overhovedet at være dagpengeberettiget, kunne ankenævnet ikke antages at være afskåret fra at træffe afgørelse i overensstemmelse hermed, selv om nævnet samtidig måtte være af den opfattelse, at den fastsatte karantæne savnede fornødent grundlag, og uanset at resultatet blev en længerevarende standsning af en (i så fald fejlagtig) påbegyndt udbetaling af dagpenge. En modsat antagelse ville indebære, at nævnet skulle være retligt forpligtet til at medvirke til gennemførelsen af en materielt ulovlig disposition.

Noget tilsvarende må for det andet gælde, hvis væsentlige hensyn til private interesser – navnlig hensynet til andre klageberettigede, der ikke selv har indgivet (rettidig) klage til ankenævnet – taler derfor. Det kan derfor ikke give mig anledning til bemærkning, at ankenævnet i sin udtalelse af 21. december 1983 til mig bl.a. oplyser, at nævnet med udgangspunkt i en klage fra en arbejdsløshedskasse over, at arbejdsdirektoratet har pålagt kassen medansvar for, at der med urette er udbetalt dagpenge til et medlem, anser sig for kompetent til i givet fald at ophæve direktoratets afgørelse om medlemmets tilbagebetalingspligt, selv om dette indebærer den skærpelse i forhold til klageren, at kassen herefter pålægges enansvar.

I den sag, der har givet anledning til Deres klage til mig, foreligger imidlertid ingen af disse to situationer. Arbejdsdirektoratets afgørelse i sagen kan hverken direkte eller forudsætningsvis anses for materielt ulovlig, og arbejdsløsheds-kassen har under hele sa-

gens forløb indtaget det standpunkt, at Deres klients forhold ikke burde tillægges dagpengemæssige konsekvenser.

Den foreliggende sag rejser derfor det spørgsmål, om ankenævnet kan anses for kompetent til at omgøre en påklaget afgørelse til skade for klageren alene for derigennem at varetage den almindelige offentlige interesse i gennem klageordningen at få mulighed for at foretage en fuldstændig efterprøvelse også af de skønmæssige elementer i en afgørelse, som underinstansen selv er afskåret fra at genoptage.

Efter forvaltningsrettens almindelige regler må dette spørgsmål besvares benægtende. Dette er simpelt hen kernen i det almindelige forvaltningsretlige forbud mod, at der i den administrative rekurs træffes afgørelser reformatio in pejus, som bygger på det hovedsynspunkt, at det ovenfor nævnte offentlighedsretlige hensyn – hvis varetagelse under en klageordning under alle omstændigheder ville komme til at bero på tilfældigheder – må vige for hensynet til at befæste klageinstansens funktion som en almindelig retssikkerhedsgaranti.

4. I sin udtalelse af 21. december 1983 til mig har ankenævnet til støtte for sit afvigende standpunkt bl.a. henvist til, at arbejdsdirektoratet som klageinstans ikke er afskåret fra at træffe afgørelse reformatio in pejus, og videre anført, at det derfor måtte kræve en særlig begrundelse at antage, at der ikke skulle tilkomme ankenævnet en tilsvarende kompetence, idet der er tale om to instanser inden for samme klagesystem.

Denne betragtning kan jeg ikke være enig i.

Som anført ovenfor under pkt. 1 og i øvrigt uddybet i det foregående kan det forhold, at arbejdsdirektoratet som klageinstans må anses for beføjet til at omgøre en påklaget afgørelse i en retning, der er mere bebyrdende for klageren, ikke tillægges betydning for fastlæggelsen af rækkevidden af ankenævnets kompetence i så henseende.

Rækkevidden af såvel arbejdsdirektoratets som ankenævnets kompetence må fastlægges med udgangspunkt i de funktioner, der ved loven er henlagt til hver af disse myndigheder. På dette punkt gør der sig den væsentlige forskel gældende, at ankenævnet efter loven udelukkende har kompetence

som klageinstans, hvorimod der er tillagt arbejdsdirektoratet funktioner både som klageinstans og som almindelig tilsynsmyndighed i forhold til arbejdsløsheds-kasserne. Det kræver ikke nogen særlig begrundelse at antage, at denne indbyrdes forskel i de to myndigheders lovbestemte funktioner tillige afspejler sig i rækkevidden af deres respektive kompetencer. Det er da også netop det forhold, at ankenævnet udelukkende har kompetence som klageinstans, der medfører, at der i forhold til ankenævnet kan rejses spørgsmål om reformatio in pejus, hvorimod denne problemstilling ikke har samme interesse i forhold til arbejdsdirektoratet på grund af dets sammensatte funktion.

Som anført i ankenævnets udtalelse til mig er spørgsmålet om reformatio in pejus ikke berørt hverken i arbejdsløshedsforsikringsloven eller i forarbejderne hertil.

Det er i denne forbindelse af interesse at fremdrage, at den nævnte problemstilling var taget op til indgående behandling i forbindelse med den nogenlunde samtidigt gennemførte reform af den sociale lovgivning. Jeg henviser herved navnlig til Betynkning om det sociale Trykkesystem – Struktur og Dagpenge (Nr. 543/1969), afsnit VII, kapitel XI, og til bemærkningerne til § 9 i det lovforslag, der senere blev gennemført som lov nr. 605 af 20. december 1972 om den sociale ankestyrelse, Folketingstidende 1972/73, tillæg A, spalte 403 f. Denne lovbestemmelse hjemler som bekendt udtrykkeligt den sociale ankestyrelse en meget vidtgående omgørelsesadgang.

På denne baggrund synes det at måtte tillægges særlig vægt, at forarbejderne til arbejdsløshedsforsikringsloven ikke indeholder holdepunkter for at antage, at det var tilsigtet på dette punkt at fravige, hvad der følger af forvaltningsrettens almindelige regler.

5. I sin afgørelse af 29. juni 1982 fandt ankenævnet det ikke tilstrækkeligt godt-

gjort, at Deres klient ikke havde stået til rådighed for arbejdsmarkedet. Nævnet fandt derimod, at hun ikke havde haft en i arbejdsløshedslovens forstand fyldestgørende grund til ikke at overtage det anviste arbejde og ikendte med henvisning hertil Deres klient 2 ugers karantæne. Nævnet fandt endvidere, at forholdet burde tillægges gentagelsesvirkning, og at Deres klient derfor yderligere burde »... dokumentere 5 ugers uafbrudt arbejde på fuld tid (der skulle have stået »fuld sædvanlig tid«), før der på ny kan udbetales hende dagpenge«.

Ankenævnets afgørelse indebar således en væsentligt skærpet reaktion i anledning af det passerede i forhold til Deres klient end den, der var indeholdt i den påklagede afgørelse.

Det følger af, hvad der er anført i det foregående, at ankenævnet efter min opfattelse i det foreliggende tilfælde savnede kompetence til at træffe bestemmelse om en sådan skærpelse.

Jeg har gjort ankenævnet bekendt med min opfattelse, og jeg har henstillet til ankenævnet at undergive sagen en fornyet behandling og at meddele Dem en ny afgørelse.

Jeg finder herefter ikke at have tilstrækkelig anledning til at gå nærmere ind på det, De har anført om behovet for kontradiktion i tilfælde, hvor reformatio in pejus kan komme på tale. Jeg skal herom indskrænke mig til at henvise til en tidligere udtalelse om et i nogen grad tilsvarende forhold i folketingets ombudsmands beretning for året 1982, s. 32 ff.

Det tilføjes, at jeg har meddelt ankenævnet, at jeg må finde det beklageligt, at ankenævnets skrivelse af 29. juni 1982 på et afgørende punkt var behæftet med en skrivefejl, jfr. ovenfor.

Jeg har bedt ankenævnet underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.

...«

1-6. *Et medlem af en arbejdsløhedskasse deponerede sit kontingent, indtil arbejdsdirektoratet havde truffet afgørelse i hans sag om arbejdsløhedsdagpenge. Kassen slettede ham herefter som medlem på grund af kontingentrestance.*

Selv om jeg måtte være enig med arbejdsdirektoratet og ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen i, at medlemmet ikke efter deponeringsloven af 1932 med frigørende virkning kunne deponere sit kontingent, fundet det tvivlsomt, om slettelsen under de foreliggende omstændigheder kunne anses for forenelig med almindelige retsgrundsætninger, idet der ikke forinden skriftligt var meddelt et egentligt påkrav.

Henstillet til ankenævnet at genoptage sagens behandling. (J. nr. 1983-1004-024).

A klagede til mig over en afgørelse fra ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen vedrørende hans slettelse som medlem af Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse på grund af kontingentrestance.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 1. juli 1981 blev overført fra arbejdsløhedskassen for Selvstændige Erhvervsdrivende til Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse, da han på dette tidspunkt holdt op med at drive selvstændig revisionsvirksomhed m.v.

I skrivelse af 19. november 1981 klagede A til arbejdsdirektoratet over Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasses beregning af hans arbejdsløhedsdagpenge under en ledighedsperiode (direktoratet traf afgørelse i sagen i skrivelse af 2. august 1982). Den 1. marts 1982 deponerede A sit kontingent for marts måned 1982 til Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse i sin sparekasse. Af deponeringserklæringen fremgår det, at beløbet blev deponeret i anledning af hans sag i arbejdsdirektoratet, og at beløbet ville blive frigivet til Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse, når det var endeligt afgjort, at retten til beløbet tilkom arbejdsløhedskassen. Sparekassen underrettede samtidig arbejdsløhedskassens hovedledelse om deponeringen.

Om baggrunden for deponeringen anførte A i en skrivelse af 27. maj 1983 til ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen, at deponeringen »... bedes bedømt som pression, på grund af den lange ventetid for sagens behandling«.

A deponerede herefter – indtil arbejdsdirektoratet traf afgørelse i sagen i skrivelsen af 2. august 1982 – kontingenterne i sin sparekasse, der hver måned orienterede hovedledelsen for

Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse om deponeringerne.

I skrivelse af 12. marts 1982 anmodede hovedledelsen for Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse arbejdsdirektoratet om en udtalelse om, hvorvidt A's deponeringer kunne sidestilles med indbetaling af kontingent.

I perioden fra den 1. marts til den 14. juni 1982 sendte hovedledelsen for Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse A 2 »standardrykkere«, der var vedlagt henholdsvis 1 gul og 1 rød postgiroopkrævning.

I den første erindringsskrivelse, der var underskrevet »din HK-afdeling«, var der anført, at der ved gennemgang af A's kontingentkonto var blevet konstateret manglende indbetaling. Hvis A kunne godkende restancen, blev han anmodet om at indbetale beløbet inden for en vis frist, der var anført på det gule girokort. Samtidig blev hans opmærksomhed henledt på, at kontingentet skulle betales månedsvis forud.

I den 2. erindringsskrivelse, der ligeledes var underskrevet »din HK-afdeling«, var det anført, at han ikke havde reageret på den forrige erindringsskrivelse (fra måneden før), og at hans medlemsrettigheder nu var i alvorlig fare. Restancebeløbet skulle indbetales inden en vis nærmere frist, der var anført på det røde girokort.

I skrivelse af 14. juni 1982 meddelte Skive-Nykøbing afdelingen af Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse A, at han var slettet som medlem af (forbundet og) arbejdsløhedskassen med virkning fra den 1. marts 1982, idet han skyldte mere end 2 måneders kontingent.

I skrivelse af 15. juni 1982 til hovedledelsen for Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse meddelte arbejdsdirektoratet, at betingelserne i § 1 i deponeringsloven efter direktoratets opfattelse ikke kunne anses for opfyldt i A's tilfælde. Hans deponering kunne derfor ikke sidestilles med kontingentbetaling.

Med skrivelse af 17. juni 1982 sendte hovedledelsen for arbejdsløhedskassen en kopi af arbejdsdirektoratets skrivelse (af 15. juni 1982) til arbejdsløhedskassens Skive-Nykøbing afdeling og anmodede afdelingen om at gøre A opmærksom på, at han ville blive slettet som medlem, hvis hans kontingent ikke omgående blev indbetalt.

Efter at A havde modtaget arbejdsdirektoratets afgørelse i skrivelsen af 2. august 1982 (jfr. ovenfor), overførte hans sparekasse de deponerede kontingenter, i alt 1.350 kr., til hovedledelsen for Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse, der videresendte beløbet til arbejdsløhedskassens Skive-Nykøbing afdeling. Med skrivelse af 25. august 1982 tilbage sendte lokalafdelingen beløbet til hans sparekasse under henvisning til, at han var slettet som medlem på grund af restance med kontingentbetalingen.

I skrivelse af 20. september 1982 klagede advokat B på A's vegne til arbejdsdirektoratet over, at A var blevet slettet som medlem af arbejdsløhedskassen. Advokaten anførte, at A havde valgt at deponere sit kontingent hver måned i sparekassen, da arbejdsløhedskassen ikke ville udbetale A arbejdsløhedsdagpenge, og A ikke kunne opnå en afklaring af spørgsmålet. Arbejdsløhedskassens lokalafdeling havde på intet tidspunkt protesteret over for A's deponering, men havde pludselig sendt ham skrivelsen af 14. juni 1982. Advokaten anmodede derfor arbejdsdirektoratet om at ændre arbejdsløhedskassens afgørelse.

Arbejdsdirektoratet meddelte i skrivelse af 24. maj 1983 A, at deponeringen ikke kunne sidestilles med kontingentbetaling til Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse, da der ikke sås at have været nogen hindring for, at A kunne indbetale sine kontingenter til kassen. Direktoratet kunne derfor tiltræde arbejdsløhedskassens afgørelse om at slette A som medlem.

I skrivelsen af 27. maj 1983 klagede A over direktoratets afgørelse til ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen, der i skrivelse af 5.

oktober 1983 meddelte ham, at nævnet tiltrådte arbejdsdirektoratets afgørelse med den begrundelse, som arbejdsdirektoratet havde givet.

I klagen til mig anførte A, at han på det tidspunkt, da han blev slettet som medlem af arbejdsløhedskassen, havde et tilgodehavende i arbejdsløhedsdagpenge på 26.501 kr. Dette beløb havde han med fradrag af skat fået udbetalt den 1. oktober 1982 af arbejdsløhedskassens lokalafdeling. De deponerede beløb ville kun kunne hæves af arbejdsløhedskassen, og uanset om han fik medhold af arbejdsdirektoratet i sagen om arbejdsløhedsdagpenge. Afgørelsen om, at han skulle slettes som medlem, havde medført, at han siden den 1. marts 1982 ikke havde kunnet få udbetalt arbejdsløhedsdagpenge, og at han ikke havde kunnet overgå til efterløn pr. 1. oktober 1983, da han var fyldt 60 år.

I en udtalelse i anledning af A's klage til mig anførte hovedledelsen for Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløhedskasse, at lokalafdelingen på intet tidspunkt havde accepteret hans deponering som kontingentbetaling. Da A trods gentagne rykkere ikke havde indbetalt sine kontingenter, havde afdelingen i skrivelser af 14. juni 1982 meddelt ham, at han var slettet som medlem af arbejdsløhedskassen med virkning fra den 1. marts 1982. Efter hovedledelsens opfattelse kunne det diskuteres, om A burde have haft en frist fra den 15. juni 1982 til at betale kontingentet. Hovedledelsen rejste i den forbindelse spørgsmålet om, hvorvidt der i arbejdsløhedsforsikringslovens § 78 var hjemmel til at give en sådan frist. Hovedledelsen anførte endelig, at det fortsat var arbejdsløhedskassens opfattelse, at A selv ved sine handlinger havde været årsag til sagens forløb.

I en udtalelse til mig anførte arbejdsdirektoratet, at direktoratet fortsat var af den opfattelse, at A selv var årsag til, at han var blevet slettet som medlem, da der ikke sås at have været nogen hindring for hans indbetaling af kontingent til arbejdsløhedskassen. Direktoratet fandt derfor ikke grundlag for at ændre afgørelsen.

I en udtalelse til mig anførte ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen, at der ikke sås at være anført nye oplysninger i A's klage, der gav anledning til at genoptage sagen i ankenævnet,

og henviste derfor til sin afgørelse i skrivelsen af 5. oktober 1983.

Hovedledelsen for Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløshedskasse anførte i en senere skrivelse til mig, at A i perioden fra den 1. marts til den 14. juni 1982 havde fået tilsendt de 2 standardrykkere, der er nævnt ovenfor, og at lokalafdelingen havde slettet ham som medlem, inden afdelingen havde modtaget hovedledelsens skrivelse af 17. juni 1982. Til min orientering vedlagde hovedledelsen en kopi af sin skrivelse af 17. juni 1982. Denne skrivelse havde ikke foreligget for arbejdsdirektoratet og ankenævnet ved deres behandling af sagen.

Efter en gennemgang af sagens akter fandt jeg det nødvendigt at indhente en supplerende udtalelse fra ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringen efter forudgående forelæggelse for arbejdsløhedskassen. I min skrivelse til ankenævnet refererede jeg indholdet af hovedledelsens skrivelse af 17. juni 1982 til afdelingen og anførte endvidere følgende:

» . . .

Hovedledelsen har oplyst over for mig, at hensigten med skrivelsen var, at (A) skulle have et varsel efter arbejdsdirektoratets udtalelse med hensyn til indbetaling af kontingent.

(A) har oplyst over for mig, at Skiveafdelingen – efter modtagelsen af hovedledelsens skrivelse af 17. juni 1982 – ikke som bestemt i hovedledelsens skrivelse rettede henvendelse til ham.

(A) har i øvrigt oplyst, at han ikke på noget tidspunkt forud for den 14. juni 1982 fra arbejdsløhedskassen har modtaget meddelelse om, at kassen ikke kunne anse deponeringen for gyldig kontingentbetaling.

Jeg henviste i øvrigt til hovedledelsens skrivelse af 16. maj 1984 med bilag til mig, hvoraf det fremgår, at (A) alene har modtaget sædvanlige standardrykkerskrivelser.

Forholdet synes herefter at være det,

at såvel Skiveafdelingen som hovedledelsen har været i tvivl om betydningen af deponeringen,

at hverken Skiveafdelingen eller hovedledelsen over for (A) forud for den 14. juni 1982 udtrykkeligt har tilkendegivet, at deponeringen ikke kunne anses for foreløbig fyldestgørende betaling (i relation til sletnings-spørgsmålet),

at Skiveafdelingen, der havde overladt sagen til hovedledelsen, og som var bekendt med, at hovedledelsen havde forelagt sagen for arbejdsdirektoratet til udtalelse, ikke burde have truffet afgørelse i skrivelsen af 14. juni 1982,

at Skiveafdelingens afgørelse blev truffet på grundlag af en almindelig restanceliste, uden at (A's) særlige forhold blev nærmere overvejet (f.eks. sammen med hovedledelsen), og

at Skiveafdelingen ikke fulgte den meddelelse, som hovedledelsen gav afdelingen i skrivelsen af 17. juni 1982.

Jeg bemærker endvidere, at sagen formentlig havde fået et helt andet forløb, hvis enten arbejdsdirektoratets udtalelse havde foreligget få dage tidligere, eller hvis Skiveafdelingens behandling af sagen om sletning af (bl.a.) (A) var sket få dage senere.

Jeg finder anledning til at fremhæve, at sagen for (A) har haft den ganske overordentligt alvorlige følge, at han udover ikke at have modtaget (supplerende) dagpenge fra den 1. marts 1982 ikke har haft (og ikke har) mulighed for at overgå til efterløn.

. . .“

I sin udtalelse til mig anførte Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløshedskasse, Skive-Nykøbing afdelingen, at afdelingen ved at slette A som medlem tydeligt havde tilkendegivet, at den ikke var i tvivl om, at en deponering ikke kan sidestilles med betaling af kontingent, der skal erlægges månedsvis forud. I deponeringsperioden havde A flere gange været på afdelingens kontor, og afdelingens medarbejdere havde mundtligt tilkendegivet over for ham, at afdelingen ikke kunne acceptere deponering af kontingenterne som værende ligestillet med en indbetaling. Dette havde A ikke taget til efterretning, men overhørt, selv om A i hvert fald ved ét af besøgene havde haft erindringskrivelserne i hånden. Afdelingen måtte derfor fastholde, at den ved personlig samtale havde meddelt A afdelingens opfattelse af sagens karakter.

Afdelingen anførte videre, at A i skrivelsen af 14. juni 1982 havde fået meddelelse om, at han var slettet med tilbagevirkende kraft fra den 1. marts 1982, fordi afdelingen telefonisk havde fået meddelelse fra hovedledelsen om, at arbejdsdirektoratet havde givet en under-

håndmeddelelse om, at deponering ikke kunne sidestilles med betaling af kontingent.

Efter afdelingens opfattelse var slettelsen af A lovlig efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 78, da han på tidspunktet for slettelsen var i restance med 4 måneders kontingentbetaling.

Lokalafdelingen fandt endelig, at tidspunktet for slettelsen ikke havde haft indflydelse på sagens udfald, idet det deponerede beløb først var blevet frigivet i august måned 1982, dvs. ca. 2 måneder efter at A havde fået meddelelse om, at han var blevet slettet som medlem.

I sin udtalelse til mig henviste hovedledelsen for Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløshedskasse til, at det fremgik af udtalelsen fra Skive-Nykøbing afdelingen og af hovedledelsens tidligere skrivelse til arbejdsdirektoratet i anledning af klagen til mig, at afdelingen ikke på noget tidspunkt havde accepteret deponeringen som gyldig kontingentbetaling. A var ved erindringskrivelser samt – ifølge oplysninger fra afdelingen – mundtligt blevet orienteret om, at han ville blive slettet uden yderligere varsel, hvis han ikke indbetalte kontingenterne. Da hovedledelsen sendte sin skrivelse af 17. juni 1982 til afdelingen, havde afdelingen allerede slettet A på baggrund af dels en forhåndsmeddelelse om, at deponering ikke kunne sidestilles med kontingentbetaling, og dels at afdelingen som nævnt ikke havde accepteret deponeringen. Da dette mundtlig var meddelt A, havde hovedledelsen ikke fundet anledning til at foretage sig yderligere. Hovedledelsen fandt efter en samlet vurdering af sagen fortsat, at A selv havde været årsag til, at han var blevet slettet som medlem, og fastholdt derfor afgørelsen.

Arbejdsdirektoratet bemærkede i sin udtalelse til mig, at udtalelsen fra Handels- og Kontorfunktionærernes arbejdsløshedskasse ikke gav direktoratet anledning til yderligere bemærkninger.

I sin supplerende udtalelse til mig anførte ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, at der før den 1. juli 1983 ikke var regler om, at slettelse først kunne finde sted, når medlemmet var blevet rykket for betaling af kontingent. Slettelse skete automatisk, når restancen var konstateret. Ankenævnet havde ved sin afgørelse lagt til grund, at indbetaling af kontingent ikke var sket rettidigt, idet deponering ikke havde kunnet sidestilles med betaling med frigørende virkning. Den omstændighed, at der var ført en række forhandlinger mellem lokal-

afdelingen og hovedledelsen for arbejdsløsheds-kassen og mellem hovedledelsen og arbejdsdirektoratet, fandt ankenævnet ikke kunne give anledning til en ændret bedømmelse af restancesituationen.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt A forud for den 14. juni 1982 var blevet orienteret om, at arbejdsløsheds-kassen ikke kunne anse deponeringen for gyldig kontingentbetaling, henviste ankenævnet til den ovenfor nævnte skrivelse fra arbejdsløsheds-kassens Skive-Nykøbing afdeling, hvoraf det fremgik, at A flere gange mundtligt ved henvendelse på afdelingens kontor var blevet orienteret om virkningen af hans deponering.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Arbejdsdirektoratets og ankenævnets afgørelser er truffet på grundlag af bestemmelserne i arbejdsløshedsforsikringslovens § 78, der i sin dagældende udformning havde følgende ordlyd:

»Har et medlem undladt at betale medlemsbidraget efter §§ 76 og 77 for mere end 2 måneder i træk, eller har han ved regnskabsårets slutning ikke fuldt ud betalt medlemsbidraget indtil dette tidspunkt, slettes han som medlem af kassen.

Stk. 2. Arbejdsdirektøren kan bestemme, at fristen i henhold til stk. 1 forlænges for en kasse eller en gruppe af medlemmer af kassen, når særlige forhold medfører væsentlige vanskeligheder for kassens medlemmer (gruppen af medlemmer) ved at overholde fristen.

Stk. 3. Kassen kan forlænge fristen i henhold til stk. 1 og ophæve en efter denne bestemmelse foretagen slettelse for et medlem, som under ledighed eller under sygdom eller arbejdsudygtighed ikke har ret til dagpenge eller løn, samt for et medlem, som er frihedsberøvet. Arbejdsdirektøren kan fastsætte nærmere regler herom.

Stk. 4. Et medlem, som optages i kassen efter at være blevet slettet af denne i henhold til stk. 1, skal efterbetale resterende medlemsbidrag for den tidligere medlemsperiode for tiden, indtil slettelsen fandt sted.«

Da Deres situation ikke er omfattet af de særlige regler i lovens § 78, stk. 2 og 3, måtte sagen bedømmes efter bestemmelsen i § 78,

stk. 1. Efter ordlyden af denne bestemmelse kunne slettelse ske, når blot der var konstateret en restance med hensyn til kontingentbetaling på 2 måneder. Af forarbejderne til bestemmelsen fremgår, at det herved var forudsat, at den hidtil fulgte praksis, hvorefter der i konkrete tilfælde kunne indrømmes en yderligere betalingsfrist udover den almindeligt gældende, herefter skulle ophøre. Jeg må da også forstå arbejdsdirektoratets og ankenævnets afgørelser således, at disse myndigheder i overensstemmelse med det anførte ikke har ment, at der var hjemmel til at fravige bestemmelsen i lovens § 78, stk. 1, i et tilfælde som det foreliggende.

Arbejdsdirektoratet og ankenævnet ses i denne forbindelse alene at have taget stilling til, om der kunne tillægges den af Dem foretagne deponering selvstændig betydning i den foreliggende sammenhæng. Efter myndighedernes opfattelse måtte dette spørgsmål besvares benægtende, og jeg må være enig i, at De ikke efter deponeringsloven af 1932 med frigørende virkning kunne deponere Deres kontingent til arbejdsløsheds-kassen. Den foretagne deponering kunne derfor ikke i sig selv tillægges den retsvirkning, at De måtte anses for rettidigt at have betalt skyldigt medlemsbidrag.

For så vidt kan arbejdsdirektoratets og ankenævnets afgørelse ikke give mig anledning til bemærkning.

Der kan imidlertid rejses spørgsmål, om ikke der i kraft af almindelige retsgrundsætninger bør ske fravigelse af bestemmelsen i arbejdsløshedsforsikringslovens § 78, stk. 1, i et tilfælde som det foreliggende.

Jeg sigter herved til den udvikling, der har fundet sted igennem den sidste halve snes år i retning af en øget beskyttelse af den svagere part i et retsforhold, og som bl.a. har fundet udtryk i de særlige regler om forudgående skriftligt påkrav som forudsætning for gennemførelse af særligt byrdefulde misligholdelsesvirkninger, der blev gennemført ved lov nr. 277 af 30. maj 1973 om ændring af tinglysningsloven (ydelser på pantebreve i fast ejendom) og lov nr. 82 af 19. marts 1975 om ændring af lejeloven og mere generelt i den ændring af aftaleloven, der blev gennemført ved lov nr. 250 af 12. juni 1975 (generalklausulen).

Jeg har ikke anledning til med udgangspunkt i den foreliggende sag at rejse dette

spørgsmål generelt. Jeg henviser herved til, at der ved lov nr. 200 af 25. maj 1983 blev gennemført en ændring af arbejdsløshedsforsikringslovens § 78. Efter denne lovændring kan slettelse nu kun finde sted, hvis medlemmet ikke har betalt det skyldige medlemsbidrag senest 3 uger efter, at medlemmet skriftligt er blevet underrettet om kontingentrestancen, og den skriftlige underretning skal udtrykkeligt angive, at medlemmet vil blive slettet, hvis det skyldige medlemsbidrag ikke bliver betalt. Lovændringen trådte i kraft den 1. juli 1983 og er således uden direkte betydning for den foreliggende sag.

I denne sag gør der sig imidlertid det særlige forhold gældende, at De første gang den 1. marts 1982 og derefter hver måned deponerede skyldigt medlemskontingent og gav arbejdsløsheds-kassen meddelelse herom. Jeg må lægge til grund, at arbejdsløsheds-kassens lokalafdeling ved flere lejligheder meddelte Dem, at man ikke kunne anerkende den skete deponering, og at De også blev rykket skriftligt for indbetaling af skyldigt medlemsbidrag. Arbejdsløsheds-kassen tog imidlertid først efter mere end tre måneders forløb skridt til at slette Dem som medlem i anledning af den opståede kontingentrestance. Jeg må forstå, at baggrunden herfor var, at kassen forinden ved forelæggelse af spørgsmålet for arbejdsdirektoratet ønskede afklaret, om den foretagne deponering kunne tillægges retlig betydning.

I den skrivelse af 17. juni 1982, hvormed arbejdsløsheds-kassens hovedledelse gjorde lokalafdelingen bekendt med arbejdsdirektoratets udtalelse om det nævnte spørgsmål, anmodede hovedledelsen afdelingen om »... at gøre medlemmet opmærksom på, at sletning i henhold til § 78 vil blive foretaget, såfremt kontingentet ikke omgående bliver indbetalt«, og en sådan fremgangsmåde måtte da også anses for bedst stemmende med de hensyn, der ligger bag de ovenfor nævnte udtrykkelige beskyttelsesregler i lejeloven og tinglysningsloven.

Lokalafdelingen havde imidlertid allerede da – på grundlag af en telefonisk orientering om arbejdsdirektoratets stillingtagen – med skrivelse af 14. juni 1982 uden yderligere varsel givet Dem meddelelse om, at De var slettet på grund af kontingentrestance.

Efter min opfattelse må det anses for tvivlsomt, om den således foretagne slettelse under de foreliggende særlige omstændigheder kan anses for forenelig med almindelige retsgrundsætninger. Jeg henviser herved til, *dels* at jeg efter min gennemgang af sagen må lægge til grund, at arbejdsløsheds-kassen var klar over, at De var af den (som det viste sig urigtige) opfattelse, at De ved de foretagne uigenkaldelige deponeringer (foreløbig) opfyldte Deres betalingsforpligtelse i forhold til kassen, *dels* at slettelsen for Dem har medført den ganske overordentligt alvorlige følge, at De – udover ikke at have modtaget dagpenge efter den 1. marts 1982 – ikke har haft og ikke har mulighed for at overgå til efterløn.

Da ankenævnet som nævnt ikke ses i forbindelse med sin afgørelse i skrivelsen af 5. oktober 1983 at have undergivet sagen en nærmere overvejelse ud fra disse synspunkter, har jeg fundet at måtte henstille til ankenævnet, at sagens behandling genoptages med henblik herpå. Ved sagens tilbagesendelse til ankenævnet har jeg i forbindelse hermed særligt bemærket, at de reale hensyn, der kan tale imod en for vidtstrakt anvendelse af generalklausulen i rent formueretlige forhold, ikke har samme vægt på et område som det foreliggende.

...«

Den 27. marts 1985 sendte ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen mig nævnets nye afgørelse i sagen. Nævnet havde truffet følgende afgørelse:

»Ankenævnet finder fortsat ikke, at der er

grundlag for at ophæve den foretagne slettelse.

Det bemærkes, at ankenævnet er enig i, at der ud fra almindelige retsgrundsætninger kan være grundlag for at undlade at slette et medlem eller at ophæve en allerede foretagen slettelse, uanset at betingelserne i den dagældende § 78, stk. 1, for at slette den pågældende som medlem har været opfyldt.

Ankenævnet har således – som det fremgår af de to vedlagte afgørelser, ankenævnets j. nr. (. . .) – truffet afgørelse om ophævelse af en slettelse i tilfælde, hvor en kasse havde givet et medlem føje til at tro, at betaling kunne ske med frigørende virkning, også efter restancefri-stens udløb.

I nærværende sag har ankenævnet iøvrigt lagt vægt på, at medlemmet af afdelingen var gjort bekendt med, at afdelingen ikke kunne anerkende den skete deponering, og at han havde modtaget to rykkere fra arbejdsløsheds-kassen og desuagtet ikke betalte sit kontingent til kassen, men først betalte dette, da direktoratets afgørelse vedrørende beregningen af hans dagpenge forelå den 2. august 1982.

Da medlemmet ved deponeringen *dels* har vist, at han havde evne til at betale kontingen-tet, *dels* har tilkendegivet, at hans betaling var afhængig af udfaldet af direktoratets afgørelse vedrørende beregningen af dagpengene, har der efter ankenævnets opfattelse ikke forelig-get sådanne særlige grunde, at slettelsen bør ophæves.«

Jeg meddelte herefter ankenævnet for ar-bejds-løshedsforsikringen, at jeg ikke foretog videre i sagen på det foreliggende grundlag.

2. Boligministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 9 sager inden for boligministeriets sagsområde; to af sagerne angik generelle spørgsmål, medens 6 sager angik afgørelser og én sag et sagsbehandlingsspørgsmål.

Af de 9 sager vedrørte én sag *departementet*; sagen, der angik det generelle spørgsmål om begrænsning i adgangen til at klage til boligministeriet over modregning i boligsikring, blev henlagt efter en intern undersøgelse af praksis og drøftelse med boligstyrelsen. Se i øvrigt sag nr. 2-1 i min beretning for 1981.

5 sager vedrørte *boligstyrelsen*, og heraf angik én sag et generelt spørgsmål om solidarisk hæftelse for tilbagebetalingskrav i henhold til loven om boligsikring. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 2-1. Tre sager angik afgørelser, som boligstyrelsen havde truffet; én af sagerne, som angik spørgsmålet om tilbagebetaling af

for meget udbetalt boligsikring, gav anledning til kritik af boligstyrelsens afgørelse og en henstilling til styrelsen om at genoptage sagens behandling. Da boligstyrelsen i det væsentlige fastholdt sin afgørelse, henstillede jeg til justitsministeriet, at der blev meddelt klageren fri proces til et sagsanlæg mod boligstyrelsen. Sagen er omtalt nedenfor i forbindelse med den ovenfor nævnte sag nr. 2-1. Den fjerde sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

De tre sager vedrørende *byggestyrelsen* angik alle afgørelser.

2-1. *Kritiseret, at en afgørelse fra boligstyrelsen om tilbagebetaling af boligsikring var truffet på et utilstrækkeligt grundlag. Boligsikringen var udbetalt efter husstandens samlede indkomst til 2 ansøgere, der havde etableret et bosællesskab. Tilbagebetalingskravet skyldtes ændringer i den enes indkomst, men kravet var kun rejst over for den anden.*

Henstillet til boligstyrelsen at genoptage sagens behandling.

Af egen drift, under henvisning til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, anmodet boligstyrelsen om at fremkomme med en udtalelse om det retlige grundlag for den forudsætning om solidarisk hæftelse, der var kommet til udtryk i boligstyrelsens cirkulære om individuel boligstøtte, afsnit 14.6. (J. nr. 1983-1037-17 og 1984-1004-17).

Aarhus Retshjælp klagede for A til mig over en afgørelse fra boligstyrelsen, hvorefter styrelsen ikke havde fundet grundlag for at ændre Århus kommunes og Århus statsamts afgørelser om at kræve tilbagebetaling af for meget udbetalt boligsikring.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A og B den 6. december 1979 søgte Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning, kontoret for boligsikring, om boligsikring til en 5-værelses lejlighed, som de sammen havde lejet fra den 1. januar 1980.

Til brug for ansøgningen forelå et ansøgningskema samt et skema til redegørelse for husstandens indkomstforhold. I ansøgningskemaet havde A skrevet sit eget navn og CPR-nr. i rubrikken »Ansøger«, sit barns CPR-nr. i rubrikken »Hjemmeboende børn« og B's CPR-nr. i rubrikken »Andre personer«.

Boligsikringskontoret havde herefter streget B's CPR-nr. i rubrikken »Andre personer« og i stedet anført det i rubrikken »Hjemmeboende børn«, ligesom kontoret havde anført B's navn i rubrikken »Samlevers fulde navn«.

A oplyste under klagesagens behandling, at hun og B alene havde et bofællesskab, og at de oprindeligt prøvede at ansøge om boligsikring hver for sig, men som følge af, at lejligheden kun havde ét køkken, blev de anset for én husstand og skulle have beregnet og udbetalt boligsikring samlet.

I redegørelsen for husstandens indkomstforhold havde B opgjort sin årsindkomst for 1979 til 24.825 kr. (hidrørende bl.a. fra stipendier og studiehjælp), og på grundlag heraf havde boligsikringskontoret opgjort hendes forventede 1980-indkomst til 25.000 kr.

For A's vedkommende havde boligsikringskontoret henvist til »journalark«, på hvilket kontoret havde anført, at A fik bistandshjælp ifølge oplysninger fra hendes sagsbehandler med henholdsvis et beløb på 20.832 kr. til underhold, 5.340 kr. til diverse, og 15.060 kr. til halv husleje, i alt 41.232 kr. På grundlag af disse oplysninger havde boligsikringskontoret opgjort A's forventede indtægt for 1980 til 45.000 kr.

Såvel ansøgningskemaet som indkomstoplysningskemaet indeholdt en rubrik, hvor boligsikringsmodtageren skulle skrive under på at være gjort bekendt med sin oplysningspligt. I ansøgningskemaet var anført følgende:

»Jeg erklærer herved på tro og love, at de givne oplysninger er i overensstemmelse med sandheden, og at jeg er bekendt med, at jeg, såfremt boligsikring bevilges, er pligtig straks at give meddelelse om enhver ændring i de givne oplysninger.«

I indkomstoplysningskemaet var anført følgende:

»Jeg er bekendt med min pligt til at underrette boligsikringskontoret, hvis der sker væsentlige stigninger i de meddelte indkomster (ca. 10.000 kr. på årsbasis).«

ingen af skemaerne var underskrevne.

I skrivelse af 26. februar 1980 meddelte boligsikringskontoret A, at kontoret havde udregnet boligsikringen til lejligheden til 1.090 kr. månedligt.

I skrivelse af 1. april 1980 orienterede kontoret A om bl.a. beregningsgrundlaget, som oplystes at være en indkomst på 50.000 kr., husstandsmedlemmer 2 voksne og 1 barn, et fremlejet værelse og en årlig husleje på 36.000 kr.

I et boligsikringsstamkort var anført, at den regulerede husstandsindkomst frem til september 1980 havde været 66.000 kr., hvorefter den blev reguleret til 62.000 kr., efter at B i august 1980 havde fået et barn.

Den 28. oktober 1980 modtog boligsikringskontoret et skema om »indberetning om ændringer i husstanden«, underskrevet af A. I skemaet var oplyst, at B, hendes barn og vedkommende, der havde lejet et værelse i lejligheden, fraflyttede denne pr. 1. december 1980, og at et ægtepar, C og D, samt deres barn, i stedet flyttede ind. Samtidig oplystes om ændringer af husstandens indkomst, idet C's og D's skattepligtige indkomst for 1980 oplystes at ville blive henholdsvis 63.642 kr. og 17.096 kr. A oplyste, at hun nu modtog 2.963 kr. månedligt i henhold til bistandslovens § 42, hvoraf halvdelen var lån og halvdelen tilskud.

Boligsikringskontoret modtog endvidere edb-oplysninger fra A's bistandskontor. Af edb-udskriften fremgik det, at A frem til den 28. oktober 1980 havde fået udbetalt 29.017,45 kr. (som skulle indgå i skatteberegningen). Edb-udskriften havde en påtegning af 4. november 1980, hvoraf det fremgik, at sagsbehandleren på bistandskontoret havde oplyst boligsikringskontoret om, at A var overgået (fra helt tilskud) til halvt lån og halvt tilskud i løbet af sommeren (den 19. juni 1980). Boligsikringskontoret havde herefter beregnet hendes aktuelle årlige indtægt til 21.000 kr. Beløbet fremkom ved, at de ydelser, der var udbetalt fra den 19. juni til den 29. oktober som tilskud, blev lagt sammen og divideret med 5 og ganget med 12.

Under henvisning til indberetningen om ændringen af husstanden og husstandsindkomsten meddelte boligsikringskontoret i skrivelse af 7. november 1980 A, at boligsikringen var omberegnet pr. 1. december 1980 på grundlag af en fremtidig indkomst på 102.000 kr., fordelt med 21.000 kr. for A og henholdsvis 64.000 og

17.000 kr. for C og D. Boligsikringen udgjorde herefter 820 kr. pr. måned.

I skrivelse af 30. juni 1982 meddelte boligsikringskontoret A, som da var flyttet til en anden lejlighed, at hun fra den 1. januar til den 31. december 1980 havde modtaget boligsikring, beregnet på grundlag af en indkomst på henholdsvis 70.000 kr. og 102.000 kr., svarende til husstandens forventede fremtidige indkomst. På grundlag af slutligningen havde boligsikringskontoret nu konstateret, at husstandens endelige indkomst i 1980 havde andraget henholdsvis 91.089 kr. og 118.759 kr. (ifølge senere rettelser; beløbene fremkom ved sammenlægning af A's og B's slutlignede indkomster på henholdsvis 31.784 kr. og 59.305 kr. = 91.089 kr. og ved sammenlægning af A's og ægteparrets, C's og D's slutlignede indkomster på henholdsvis 31.784 kr., 63.464 kr. og 23.511 kr. = 118.759 kr.).

Boligsikringskontoret meddelte, at kontoret i den anledning så sig nødsaget til at efterregulere A's boligsikring for perioden fra den 1. januar til den 31. december 1980 på grundlag af den endelige indkomst og kræve det for meget udbetalte tilbagebetalt. Det for meget udbetalte udgjorde 3.490 kr. Boligsikringskontoret havde ved beregningen af tilbagebetalingskravet forudsat, at den indkomststigning, som 1980-indkomsten var udtryk for, var sket ved efterreguleringsperiodens begyndelse (den 1. januar 1980), men såfremt stigningen var indtruffet senere, og A ved henvendelse til kontoret kunne dokumentere dette, kunne sagen tages op til fornyet overvejelse. Boligsikringskontoret ville fra den 1. august 1982 og indtil videre søge tilbagebetalingskravet udlignet ved at tilbageholde 300 kr. pr. måned af den boligsikring, som A på daværende tidspunkt fik udbetalt.

A henvendte sig herefter til boligsikringskontoret med anmodning om, at det tilbagebetalingspligtige beløb blev opdelt i to, således at den ene halvdel af beløbet blev afkrævet af hende og den anden halvdel afkrævet B. Hun fik af boligsikringskontoret at vide, at det ikke kunne lade sig gøre, »jfr. de nye bestemmelser i cirkulæret«, og ifølge et notat fra boligsikringskontoret accepterede hun herefter at betale det fulde beløb, da hun ikke ønskede, at der blev modregnet i hendes boligsikring.

A henvendte sig herefter til Aarhus Rets- hjælp, der på hendes vegne klagede over afgø-

relsen, først til Århus statsamt, derefter til boligstyrelsen og sidst til mig.

Aarhus Retshjælp begrundede klagen med, at A ikke havde indsigt i B's indkomstforhold eller ændringer i disse. Som følge heraf kunne A efter retshjælpens opfattelse ikke have haft nogen oplysningspligt vedrørende B's indkomstforhold, og hun kunne således ikke have udvist noget subjektivt kritisabelt forhold ved at undlade at give meddelelse om B's indkomstforhold, hvilket efter den dagældende boligsikringslovs § 19 var en forudsætning for at pålægge tilbagebetalingspligt. Over for statsamtet havde retshjælpen endvidere anført, at det syntes tvivlsomt, om der for perioden fra den 1. december til den 31. december 1980 var taget hensyn til, at en stor del af A's indkomst da var lån i henhold til bistandslovens § 42.

I skrivelse af 18. november 1982 traf Århus statsamt afgørelse i sagen. Ved afgørelsen lagde statsamtet til grund, at A og B i fællesskab havde ansøgt om boligsikring, og at begge derfor hæftede for tilbagebetalingskravet. Da en sådan hæftelse var solidarisk, og da alle breve om boligsikringen havde været stilet til A, der også havde fået boligsikringen udbetalt, kunne statsamtet tiltræde, at Århus kommune havde rejst tilbagebetalingskravet over for A alene. Statsamtet kunne endvidere godkende størrelsen af det beløb, der blev krævet tilbagebetalt, hvorved statsamtet bemærkede, at det var A's skattepligtige indkomst for 1980, der var indgået i beregningen for december måned 1980, og at beløb, der udbetales som lån, ikke er skattepligtige.

Boligstyrelsen anførte i sin afgørelse af 25. maj 1983 følgende:

» . . .

Efter boligstyrelsens opfattelse er både (A) og (B) at betragte som ansøgere om og modtagere af boligsikring til den pågældende lejlighed, og på baggrund heraf har de begge pligt til at oplyse kommunalbestyrelsen om alle forhold, der kan medføre bortfald eller nedsættelse af boligsikringsydelsen, jfr. § 18 i den dagældende lov om boligsikring.

Da Århus kommune ikke har modtaget meddelelse om ændringer i husstandens indkomstforhold i 1980, har det således ikke været muligt at foretage en regulering af den løbende boligsikringsydelse i 1980.

Århus kommune kan på baggrund heraf kræve det for meget udbetalte tilbagebetalt.

Krav på for meget udbetalt boligsikring kan rettes mod boligsikringsansøgeren eller boligsikringsansøgerne, hvis flere har ansøgt i forening, jfr. pkt. 8 i boligstyrelsens cirkulære af 24. oktober 1980 om ændringer i boligsikringsloven m.v.

Århus kommune har således mulighed for at rejse kravet både mod (A) og mod (B), og i det konkrete tilfælde, hvor boligsikringskontoret har rejst kravet mod (A), afskærer dette ikke (A) fra ved civilt søgsmål at rejse kravet overfor (B).

Boligstyrelsen har efter en gennemgang af sagen ikke fundet grundlag for at ændre de af Århus kommune og Århus statsamt truffne afgørelser om at kræve tilbagebetaling af den boligsikring, der er blevet udbetalt i perioden 1. januar-31. december 1980, ialt 3.490 kr.

...«

I udtalelserne til mig i anledning af klagen henholdt Århus kommune og Århus statsamt sig til de truffne afgørelser, mens boligstyrelsen fremkom med følgende uddybende bemærkninger:

» . . .

I det foreliggende tilfælde er det boligstyrelsens opfattelse, at der foreligger en fælles ansøgning om boligsikring fra de to voksne husstandsmedlemmer, og at det, uanset at korrespondance vedrørende boligsikring blev stilet til (A), og boligsikringen blev udbetalt til hende, måtte være klart, at boligsikringen var beregnet på grundlag af husstandens samlede indkomst. Dette er også fremgået af den bevilingskrivelse, som er tilsendt husstanden, og følger også af, at da husstanden blev forøget med (B's) barn, skete der ændringer i boligsikringen, idet denne blev forhøjet.

Begge de voksne husstandsmedlemmer må uanset de formelle forhold anses for at være boligsikringsmodtagere.

Boligstyrelsen er selvsagt bekendt med den af ombudsmanden tidligere givne fortolkning af den tidligere boligsikringslovs § 11, stk. 3, der svarer til den i 1980 gældende § 19. Boligstyrelsen har tidligere erklæret sig enig i, at tilbagebetalingskravet må forudsætte, dels at betingelserne for ydelse af boligsikring har været opfyldt, dels at der foreligger et subjektivt kritisabelt forhold fra boligsikringsmodtagerens side i forbindelse med hans eller hendes undladelse af at underrette boligsikringskonto-

ret om de forhold, der kunne have indflydelse på boligsikringens beregning.

I forhold til den foreliggende sag er det boligstyrelsens opfattelse, at den første betingelse i § 19 er opfyldt, idet boligsikringsmodtagerne har undladt at give meddelelse. Det må ligeledes være klart, at begge boligsikringsmodtagere ikke kan have været uvidende om, at indkomstændringer ville påvirke boligsikringens størrelse.

I og med at flere husstandsmedlemmer i fællic søger om boligsikring, indtræder der efter boligstyrelsens opfattelse en pligt for hver af parterne til stadig at sikre sig, at den boligsikring, der udbetales, udbetales på korrekt grundlag. Dette må også være tilfældet, selv om husstands-fællesskabet alene har karakter af et bofællesskab, og ikke også af et økonomisk fællesskab, hvilket kommunen hverken kan eller skal undersøge.

Under hensyn til de forudsætninger, under hvilke boligsikringen er beregnet og udbetalt, må denne pligt være klar for boligsikringsmodtagerne, og pligten er i det konkrete tilfælde tilsidesat af begge boligsikringsmodtagere, hvorfor boligstyrelsen må fastholde sin tidligere truffne afgørelse om, at betingelserne for at kræve pengene tilbage er opfyldt, og at dette kan ske hos enhver af de tidligere modtagere efter kommunens ønske.

Boligstyrelsen finder således stadig ikke grundlag for at kritisere, at tilbagebetalingskravet alene er fremsat over for (A) . . .«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til Aarhus Rets Hjælp:

»Afgørelsen om, at A er forpligtet til at tilbagebetale for meget udbetalt boligsikring for perioden fra den 1. januar til den 31. december 1980 er truffet i henhold til den dagældende boligsikringslov (lov nr. 241 af 8. juni 1979).

Efter lovens § 18, stk. 1, skal boligsikringen omregnes, såfremt der i løbet af året sker en væsentlig og varig forhøjelse af den husstandsindkomst, der er anvendt ved beregningen af boligsikringen. Omregningen skal ske med virkning fra begyndelsen af den måned, der følger efter ændringens indtræden.

Efter § 18, stk. 3, skal boligsikringsmodtageren oplyse kommunalbestyrelsen om alle forhold, der kan medføre nedsættelse eller bortfald af boligsikringen.

Lovens § 19, stk. 1, har følgende indhold:

»Har boligsikringsmodtageren undladt at give meddelelse som omhandlet i § 18, stk. 3, eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget oppebåret boligsikring, skal han eller hans dødsbo tilbagebetale det beløb, der er oppebåret med urette. Kommunalbestyrelsen skal skriftligt gøre ham bekendt med disse regler og med, at tilsidesættelse heraf tillige kan medføre strafansvar.«

Boligministeriets cirkulære nr. 165 af 28. september 1979 om boligsikring, som er udstedt i tilknytning til boligsikringsloven, indeholder i punkt 27 bestemmelser om regulering af boligsikringen med tilbagevirkende kraft.

Herefter må kommunalbestyrelsen afgøre, om der bør fremsættes krav om tilbagebetaling af for meget udbetalt boligsikring, når det efterfølgende konstateres, at boligtageren har undladt at give meddelelse om stigning i indkomstforholdene. Når boligsikring er ydet i forhold til den forventede fremtidige indkomst, bør boligsikringen omberegnes, når den faktiske husstandsindkomst overstiger beregningsgrundlaget med mindst 10.000 kr. I cirkulæret er herefter anført følgende:

» . . .

Som udgangspunkt gøres op med hvert boligsikringsår for sig, således at forholdene efterfølgende bedømmes for *hele* boligsikringsåret under eet, selv om indtægtsfremgangen først er indtrådt i løbet af boligsikringsåret. Der sker således regulering for hele året på grundlag af den højere indkomst, medmindre boligsikringsmodtageren klart kan dokumentere, fra hvilket tidspunkt en væsentlig og varig indkomstændring er indtrådt, og en særskilt boligsikringsberegning for hver af perioderne mindsker tilbagebetalingskravet. I så fald foretages regulering efter de retningslinjer, som ville være fulgt, såfremt boligsikringsmodtageren selv havde givet oplysning om indkomstændringen i rette tid.

. . . «

Senere i punkt 27 er anført, at personer, der var medlemmer af husstanden på tidspunktet for boligsikringens udbetaling, hæfter solidarisk for tilbagebetalingskravet, uanset om de senere er fraflyttet husstanden,

med den begrundelse, at boligsikring beregnes og udbetales på grundlag af husstandens sammensætning og indkomst.

Bestemmelsen i punkt 27 er imidlertid ændret ved boligministeriets cirkulære nr. 171 af 24. oktober 1980. I dette cirkulæres afsnit V, der har overskriften »Solidarisk hæftelse«, er anført følgende:

»Ifølge pkt. 27 i cirkulæret af 28. september 1979 om boligsikring hæfter personer, der var medlemmer af husstanden på tidspunktet for boligsikringens udbetaling, solidarisk for tilbagebetalingskravet, uanset om de senere er fraflyttet husstanden.

Boligstyrelsen er imidlertid blevet bekendt med, at der ved fogedretten i flere retskredse er truffet afgørelser, hvorefter alene boligsikringsansøgeren hæfter for tilbagebetalingskravet.

På denne baggrund kan boligstyrelsens hidtidige praksis, som den er kommet til udtryk i cirkulæret, ikke opretholdes.

Dette indebærer, at krav på for meget udbetalt boligsikring alene vil kunne rettes mod boligsikringsansøgeren eller boligsikringsansøgerne, hvis flere har ansøgt i forening, mens der f.eks. ikke vil kunne rejses krav mod en ægtefælle, der overtager den hidtidige fællesbolig ved parternes separation eller skilsmisse, hvis ægtefællen ikke selv har skrevet under på boligsikringsansøgningen.«

Ved min bedømmelse af den foreliggende sag må jeg lægge til grund, at A og B havde indgået lejekontrakten i fællesskab. Jeg må endvidere lægge til grund, at A og B havde et bofællesskab, men ikke noget økonomisk fællesskab i øvrigt.

Som boligsikringsloven var (og boligstøtloven er) udformet, kunne A og B ikke få udbetalt boligsikring hver for sig i forhold til deres andele (efter deres indbyrdes forhold) i det fælles lejemål. Forudsætningen for at få udbetalt boligsikring var, at den ene betragtedes som »lejereren« og den anden som medlem af dennes husstand, jfr. boligsikringslovens § 6, stk. 1.

Det vil formentlig ofte bero på tilfældigheder, hvem der i et tilfælde som det foreliggende kommer til at stå som lejereren, og hvem der kommer til at stå som husstandsmedlem. Valget må formentlig i første række overlades til parterne, men det synes i det forelig-

gende tilfælde at være truffet af kommunen på deres vegne.

Boligstyrelsen har i sin udtalelse af 19. marts 1984 til mig bl.a. anført, at »begge de voksne husstandsmedlemmer må uanset de formelle forhold anses for at være boligsikringsmodtagere«.

Jeg går ud fra, at der hermed i første række sigtes til forholdet til bestemmelserne om oplysningspligt og tilbagebetalingspligt i lovens § 18 og § 19, og udtalelsen kan for så vidt ikke give mig anledning til bemærkning.

Jeg er således enig i, at det i et tilfælde som det foreliggende umiddelbart efter lovens § 18, stk. 3, må påhvile hver af de voksne husstandsmedlemmer at give kommunen oplysning om alle forhold, der kan medføre nedsættelse eller bortfald af boligsikringen. Hver af parternes oplysningspligt må dog antages først og fremmest at vedrøre egne forhold, og den kan i hvert fald ikke antages at vedrøre den anden parts forhold i det omfang, bofællen ikke havde – eller burde (og kunne) have skaffet sig – kendskab dertil. For så vidt boligstyrelsen med sin udtalelse i skrivelsen af 19. marts 1984 om, at hver af parterne har pligt til »... stadig at sikre sig, at den boligsikring, der udbetales, udbetales på korrekt grundlag...«, har tilsigtet at give udtryk for en videregående opfattelse med hensyn til oplysningspligtens rækkevidde, kan jeg således ikke være enig heri.

Rækkevidden af hver af parternes oplysningspligt efter lovens § 18, stk. 3, er også af betydning for spørgsmålet om tilbagebetaling. Efter lovens § 19 er det ikke tilstrækkeligt for at rejse krav om tilbagebetaling, at der er udbetalt for meget i boligsikring. Det er en yderligere betingelse, at dette skyldes, at »... boligsikringsmodtageren (har) undladt at give oplysning som omhandlet i § 18, stk. 3«, og at der i forbindelse hermed er udvist et subjektivt kritisabelt forhold.

I det foreliggende tilfælde er baggrunden for, at der blev rejst et tilbagebetalingskrav i helt overvejende grad, at der er konstateret en væsentlig forøgelse i forhold til beregningsgrundlaget af den del af husstandsindkomsten, der kan henføres til B's forhold. Så vidt jeg forstår, har B imidlertid slet ikke været inddraget i behandlingen af sagen om tilbagebetaling. Hun har således ikke haft lejlighed til at redegøre nærmere for forholdene,

herunder til eventuelt at dokumentere, at der (først) i løbet af året indtrådte en væsentlig og varig indkomstændring, således at betingelserne efter cirkulærets pkt. 27 for at foretage særskilt boligsikringsberegning var opfyldt. Der foreligger derfor ikke noget grundlag for at vurdere, om der kan rejses et tilbagebetalingskrav over for A med henvisning til, at hun skulle have tilsidesat sin (i forhold til B's) subsidiære oplysningspligt om bofællens forhold. A har under hele sagen fastholdt, at der mellem parterne alene forelå et bofællesskab, og at hun hverken havde eller havde haft adgang til nærmere oplysninger om den anden parts økonomiske forhold.

Det tilføjes, at spørgsmålet om, hvorvidt boligsikringsmodtagerne i et tilfælde som det foreliggende hæfter solidarisk for et eventuelt tilbagebetalingskrav, efter min opfattelse er uden selvstændig betydning i den foreliggende sammenhæng. Spørgsmålet herom bliver først aktuelt i det omfang, der overhovedet er tilstrækkeligt grundlag for at rejse tilbagebetalingskrav over for nogen af parterne, og en eventuel solidarisk hæftelse kan ikke i sig selv tillægges betydning for vurderingen af, om betingelserne herfor efter lovens § 19 kan anses for opfyldt.

Det følger af det anførte, at afgørelsen om tilbagebetaling, for så vidt angår den del af kravet, der kan henføres til ændringen af B's indkomstforhold, efter min opfattelse er truffet på et utilstrækkeligt grundlag.

Jeg har gjort boligstyrelsen bekendt med min opfattelse, og jeg har henstillet til styrelsen at genoptage sagens behandling. Jeg har samtidig meddelt boligstyrelsen, at jeg går ud fra, at styrelsen i den fornyede overvejelse af sagen også vil inddrage den resterende del af tilbagebetalingskravet, og jeg har i denne forbindelse henledt boligstyrelsens opmærksomhed på, at boligsikringskontoret selv den 1. december 1980 ændrede beregningsgrundlaget vedrørende A fra 45.000 kr. til 21.000 kr. »årligt« på grundlag af de oplysninger, boligsikringskontoret havde modtaget fra bistandskontoret, og på et tidspunkt, da boligsikringskontoret var bekendt med, at A allerede i de første ti måneder af 1980 havde fået udbetalt 29.017,45 kr. i »skattepligtig bistandshjælp«.

Således som sagen foreligger for mig, har jeg ikke fundet anledning til at gå nærmere ind på spørgsmålet om, hvorvidt boligsikringsmodtagerne i et tilfælde som det foreliggende hæfter solidarisk for tilbagebetalingskrav efter boligsikringsloven. Jeg har imidlertid samtidig hermed under henvisning til bestemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 5, anmodet boligstyrelsen om at fremkomme med en udtalelse om det retlige grundlag for den forudsætning om solidarisk hæftelse, der er kommet til udtryk i afsnit 14.6. i boligstyrelsens cirkulære nr. 160 af 30. august 1982 om individuel boligstøtte.

...«

I skrivelser af 19. oktober og 28. november 1984 og under et møde på mit kontor den 6. november 1984 meddelte boligstyrelsen om den konkrete sag, at den fandt at måtte fastholde den del af tilbagebetalingskravet, der vedrørte perioden fra den 1. januar til den 30. november 1980, hvorimod den del af kravet, der vedrørte perioden fra den 1. til den 31. december 1980, frafaldtes.

For så vidt angik det generelle hjemmelspørgsmål vedrørende tilbagebetalingspligt i tilfælde, hvor flere personer modtager boligstøtte i fællesskab, meddelte boligstyrelsen, at styrelsen den 21. november 1980 havde indstillet til boligministeriet at tage initiativ til en lovændring, der præciserer, hvad der efter boligstyrelsens opfattelse er gældende ret.

Jeg fandt herefter ikke at have grundlag for at foretage videre i forhold til boligstyrelsen i anledning af den konkrete sag.

Jeg foreslog imidlertid, at A rettede henvendelse til mig, for så vidt hun måtte ønske at anlægge retssag mod boligstyrelsen og i den forbindelse at søge om fri proces. Jeg ville da være indstillet på at henstille, at ansøgningen om fri proces blev imødekommet.

I skrivelse af 22. april 1985 meddelte boligministeriet mig, at ministeriet kunne henholde sig til det af boligstyrelsen anførte. Ministeriet tilføjede, at det den 4. december 1984 havde tiltrådt boligstyrelsens indstilling om, at det blev præciseret i lovgivningen, at et tilbagebetalingskrav, der var opstået på grund af ændringer i husstandsindkomsten, kunne rettes mod boligstøtteansøgeren, uanset om ændringerne skyldtes stigning i de øvrige husstandsmedlemmers indkomst.

I skrivelse af 6. maj 1985 rettede A henvendelse til mig, idet hun ønskede at anlægge sag mod boligstyrelsen.

Jeg henstillede til justitsministeriet, at A's ansøgning om fri proces blev imødekommet.

Justitsministeriet underrettede mig om, at ministeriet den 29. maj 1985 havde anmodet Københavns overpræsidium om at meddele A fri proces til sagsanlæg mod boligstyrelsen.

3. Energiministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet én sag inden for energiministeriets sagsområde; sagen angik en afgørelse, som *departementet* havde truffet i et aktindsigtsspørgsmål.

4. Finansministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 4 sager inden for finansministeriets sagsområde; tre af sagerne angik afgørelser, medens én sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

Af de 4 sager angik én sag en afgørelse, som *budgetdepartementet* havde truffet.

De to af sagerne angik afgørelser, som *løn- nings- og pensionsdepartementet* havde truffet; én af sagerne vedrørte spørgsmålet om, hvorvidt en tjenestemand i folkekirken var berettiget til godtgørelse for huslejetab efter reglerne i cirkulæret om flyttegodtgørelse til tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken. Ved min mellemkomst blev det afklaret, at udtrykket »forfremmelse«, i cirkulæret ikke alene tager sigte på en højere lønmæssig placering, men tillige på en indplacering i et lønrammeforløb med et højere niveau. Det blev endvidere afklaret, at det ikke er en betingelse for at tale om »forfremmelse«, at ansættelse sker inden for den samme administrative gren; det er tilstrækkeligt, at ansættelsen sker inden for et område omfattet af cirkulæret.

Den fjerde sag vedrørte *Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning* og angik tilbagebetaling af studiegæld. Spørgsmålet var, om banken burde have givet skyldneren et varsel, før hovedstolen blev sendt til inkasso hos en advokat på grund af for sen betaling af et månedligt afdrag. Jeg fandt ikke, at der generelt kunne stilles krav om, at der særskilt for hver måned udsendes et sådant varsel ved for sen betaling, men i den konkrete sag forelå der omstændigheder, der kunne give skyldneren det indtryk, at de månedlige betalinger kunne »trækkes« til omkring den 20. i måneden, uden at banken reagerede alvorligt. Jeg henstillede til budgetdepartementet at tage sagen op til fornyet overvejelse. Departementet meddelte mig senere, at sagen var tilbagekaldt fra advokaten, og at hypotekbanken afholdt inkassoomkostningerne.

5. Ministeriet for skatter og afgifters sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 36 sager inden for ministeriet for skatter og afgifters sagsområde; 5 sager hidrørte fra *departementet for told- og forbrugsafgifters* sagsområde, medens de resterende sager (31) hidrørte fra *skattedepartementets* sagsområde.

4 af de 5 sager fra *departementet for told- og forbrugsafgifters* sagsområde angik afgørelser, som *departementet* havde truffet; den femte sag angik en afgørelse fra *Nævnet vedr. Registreringsafgift af Motorkøretøjer*.

Af de 31 sager fra *skattedepartementets* sagsområde vedrørte de 17 sager *departementet*. En af sagerne angik et generelt spørgsmål om klagevejledning i forbindelse med udlæg for skat m.m. Sagen, der gav anledning til en henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 5-1. 11 af sagerne angik afgørelser, som *departementet* havde truffet, medens 5 angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf én sag sagsbehandlingstiden; to af sagerne gav anledning til kritik af *departementet*.

11 sager vedrørte *landsskatteretten*, heraf 9 sager afgørelser, som *landsskatteretten* havde truffet. To sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf én sag sagsbehandlingstiden.

En sag angik en afgørelse, som *ligningsrådet* havde truffet.

To sager vedrørte *statsskattedirektoratet*. En af sagerne, der angik et generelt spørgsmål om klagevejledning ved afslag på genoptagelse af tidligere indkomstansættelser, blev henlagt efter en intern undersøgelse; den anden sag, der angik et sagsbehandlingsspørgsmål, gav anledning til kritik af *direktoratet*.

5-1. *Over for skattedepartementet rejst spørgsmålet om, hvorvidt der måtte være anledning til at udforme en af X kommunes skatteforvaltning anvendt blanket »Meddelelse om udlæg«, således at den kommer til at indeholde angivelse af klagemulighed og klagefrist. (J. nr. 1984-1264-220).*

Den 7. november 1984 skrev jeg således til skattedepartementet:

»Hermed fremsender jeg genpart af min samtidige skrivelse til (A).

Som det fremgår af skrivelsen, har jeg besluttet af egen drift, jfr. ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at tage spørgsmålet om udformningen af den af X kommunes skatteforvaltning anvendte blanket ved »Medde-

lelse om udlæg« op til undersøgelse under hensyn til, at blanketten er uden angivelse af klagemulighed og klagefrist.

Jeg vedlægger til orientering et eksemplar af blanketten.

Under henvisning hertil skal jeg anmode skattedepartementet om at oplyse, om *departementet* har overvejet eller er indstillet på at tage op til overvejelse, hvorvidt der måtte være anledning til at udforme den

nævnte blanket således, at den kommer til at indeholde angivelse af klagemulighed og klagefrist.«

Med skrivelse af 12. marts 1985 sendte skattedepartementet mig kopi af en udtalelse, som skattedepartementet havde indhentet fra statskattedirektoratet i anledning af min henven-

delse. Det fremgik bl.a. heraf, at statskattedirektoratet snarest ville forelægge spørgsmålet i en af direktoratet nedsat arbejdsgruppe om opkrævningssystemer. Denne gruppe består af repræsentanter for såvel direktoratet som kommunerne. Skattedepartementet ville holde mig underrettet om resultatet af arbejdsgruppens drøftelser.

6. Fiskeriministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for fiskeriministeriets sagsområde.

7. Forsvarsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 11, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 8 sager inden for forsvarsministeriets sagsområde, heraf vedrørte de 7 sager departementet, medens den sidste sag vedrørte hjemmeværnskommandoen.

Af de 7 sager vedrørende *departementet* angik én sag et generelt spørgsmål om proceduren vedrørende fastsættelsen af erstatninger i forbindelse med et missiluheld. Fire sager angik afgørelser, som departementet havde truf-

fet, medens de resterende to sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf den ene sag sagsbehandlingstiden.

Sagen vedrørende *hjemmeværnskommandoen* angik sagsbehandlingstiden.

8. Industriministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s.12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 6 sager inden for industriministeriets sagsområde; alle sager angik afgørelser.

Af de 6 sager vedrørte 4 sager *departementet*. En af sagerne gav anledning til kritik af og henstilling til departementet om at træffe en ny afgørelse. Sagen angik spørgsmålet om aktindsigt i et resumé, som lå til grund for forsikrings-

tilsynets udarbejdelse af et notat vedrørende Københavns Frihavns Pensionskasse.

De resterende to sager vedrørte henholdsvis *monopoltilsynet* og *forbrugerklagenævnet*.

9. Indenrigsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 37 sager inden for indenrigsministeriets sagsområde. To sager angik generelle spørgsmål, medens 31 sager angik afgørelser og 4 sager sagsbehandlingsspørgsmål.

Af de 37 sager inden for indenrigsministeriets sagsområde vedrørte 28 sager *departementet*. En sag angik det generelle spørgsmål om, hvorvidt en interessekonflikt, der på begge sider var rent offentligretlig, kunne medføre inhabilitet. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-1. Som sag nr. 9-2 er omtalt en sag om, hvorvidt tilsynsmyndigheden normalt vil kunne lægge ressortmyndighedens udtalelser til grund for sin afgørelse efter den kommunale styrelseslovs § 61.

24 sager angik afgørelser, som departementet havde truffet. En af sagerne gav anledning til kritik af og henstilling til departementet. Sagen, der angik spørgsmålet om, hvorvidt et byråd kunne afslå at sende kopi af en sags dokumenter og i stedet henvise vedkommende til dokumentgennemsyn på stedet, er omtalt nedenfor som sag nr. 9-3. Som sag nr. 9-4 er omtalt en sag om afslag på en anmodning om aktindsigt i en erklæring, som en af sundheds-

styrelsens sagkyndige rådgivere havde afgivet til styrelsen.

Af de 4 sager angående sagsbehandlingsspørgsmål gav én sag anledning til kritik af sagsbehandlingstiden.

Tre sager vedrørte *sundhedsstyrelsen*; én af sagerne angik en afgørelse, som styrelsen havde truffet, medens de to andre sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf den ene sag sagsbehandlingstiden.

To sager vedrørte *statsamter*. En af sagerne angik en henstilling til et statsamt om at imødekomme en ansøgning om fri proces i den sag, der er omtalt i min beretning for 1981, s. 39-44, jfr. beretningen for 1982, s. 299. Den anden sag angik et spørgsmål om sagsbehandlingstiden.

4 sager vedrørte *tilsynsråd*, og de angik alle afgørelser.

9-1. *Det forhold, at en person som medlem af en kommunalbestyrelse havde deltaget i behandlingen af et lokalplanforslag, fandtes ikke i sig selv at gøre ham inhabil til at deltage i amtsrådets behandling af sagen inden for rammerne af kommunalplanlovens § 25. (J. nr. 1983-442-141).*

A klagede over en udtalelse fra indenrigsministeriet vedrørende et inhabilitetsspørgsmål.

Baggrunden for sagen var følgende:

Skærbæk kommunalbestyrelse vedtog på et møde et forslag til lokalplan, der skulle muliggøre etableringen af et fritidsområde. Forslaget havde igennem nogen tid givet anledning til

uenighed mellem ejeren af arealet og nogle beboere i området. Da forslaget indebar en fravigelse af kommunens § 15-rammer, vedtog kommunalbestyrelsen samtidig et forslag til tillæg til kommunens § 15-rammer.

Forslagene blev sendt til Sønderjyllands amtskommune, hvor amtsrådet, udvalget for

teknik og miljø, med 4 stemmer mod 3 på et møde vedtog at anbefale over for planstyrelsen, at forslaget til tillæg til § 15-rammerne blev godkendt. Samtidig vedtog udvalget at henstille til kommunen, at der blev foretaget visse ændringer i lokalplanforlaget.

Blandt flertallets stemmer var udvalgets formand, B, der også var medlem af Skærbæk kommunalbestyrelse. Som medlem af kommunalbestyrelsen havde han været med til at vedtage forslaget til lokalplanen og tillægget til § 15-rammerne.

Spørgsmålet om, hvorvidt B som følge af, at han havde behandlet sagen i Skærbæk kommunalbestyrelse, var inhabil ved amtsrådets behandling af sagen, blev indbragt for indenrigsministeriet, der ikke fandt, at B på grund af inhabilitet havde været afskåret fra at deltage i amtsrådets behandling af sagen.

I klagen til mig gjorde A gældende, at indenrigsministeriets stillingtagen måtte anses for urigtig. Han henviste til, at det er en almindelig anerkendt grundsætning, at den, der virker inden for den offentlige forvaltning, er inhabil ved behandlingen af en sag om udøvelse af kontrol- eller tilsynsvirksomhed i forhold til en anden offentlig myndighed, hvis vedkommende tidligere hos denne anden myndighed har medvirket ved sagens afgørelse. Efter denne grundsætning måtte B anses for afskåret fra at deltage i amtskommunens behandling af sagen, da han tidligere som medlem af Skærbæk kommunalbestyrelse havde taget del i kommunalbestyrelsens afgørelse.

Indenrigsministeriet anførte i en udtalelse til mig, at ministeriet for så vidt var enig i A's beskrivelse af den almindelige grundsætning om inhabilitet. Indenrigsministeriet havde blot ikke fundet, at den fandt anvendelse på det foreliggende tilfælde. Ministeriet henviste herved til, at den foreliggende interessekonflikt angik interesser, der på begge sider var rent offentligretlige. Den omstændighed, at indehaveren af et offentligt hverv tidligere i en anden tjenstlig egenskab har taget stilling til en sag, kunne i almindelighed ikke gøre den pågældende inhabil.

Ministeriet bemærkede yderligere, at det måtte have stået klart for folketinget, da det vedtog kommuneplanloven, at et problem som det foreliggende meget let ville kunne opstå. Hvis det havde været folketingets mening, at en

person skulle anses for speciel inhabil i et tilfælde som det foreliggende, ville det have været naturligt at indføje en udtrykkelig bestemmelse herom, således som det bl.a. var sket i den kommunale styrelseslovs § 50, stk. 3, for så vidt angår tilsynsrådernes virksomhed.

Til brug for min bedømmelse af habilitetsspørgsmålet redegjorde planstyrelsen for amtsrådernes virksomhed i henhold til kommuneplanloven ved gennemførelse af lokalplaner. Styrelsen anførte, at amtsrådernes funktioner »er alene begrænset til at være kontrol med, at der er overensstemmelse med den overordnede planlægning« . . . »Borgernes retssikkerhed varetages gennem kommuneplanlovens bestemmelser om offentlighedens medvirken og gennem muligheden for at indbringe retlige spørgsmål for planstyrelsen i henhold til kommuneplanlovens § 48«.

Jeg udtalte i en skrivelse til A følgende:

» . . .

Der foreligger, bortset fra bestemmelsen i den kommunale styrelseslovs § 14, jfr. normalforretningsordenen for primærkommuner, § 8, ikke udtrykkelige regler om, hvornår medlemmerne af kommunale råd og udvalg er inhabile.

Den 3. oktober 1984 har justitsministeren for folketinget fremsat forslag til forvaltningslov. Dette lovforslag indeholder i kapitel 2 en række almindelige bestemmelser om den såkaldte specielle inhabilitet. Af interesse i den foreliggende sammenhæng er navnlig bestemmelserne i lovforslagets § 3, stk. 1, nr. 4 og 5, der har følgende ordlyd:

»Den, der virker inden for den offentlige forvaltning er inhabil i forhold til en bestemt sag, hvis

1) . . .

. . .

4) sagen vedrører klage over eller udøvelse af kontrol- eller tilsynsvirksomhed over for en anden offentlig myndighed, og vedkommende tidligere hos denne myndighed har medvirket ved den afgørelse eller ved gennemførelsen af de foranstaltninger, sagen angår, eller

5) der i øvrigt foreligger omstændigheder, som er egnede til at vække tvivl om vedkommendes upartiskhed.«

I bemærkningerne til disse bestemmelser er bl.a. anført følgende:

»Bestemmelsen i nr. 4 vedrører *to-instans-inhabilitet*.

Bestemmelsen, der er udformet med udgangspunkt i retsplejelovens § 60, stk. 1, nr. 5, jfr. også nr. 4 i begyndelsen, indeholder en lovfæstelse af, hvad der allerede i dag antages at følge af den almindelige forvaltningsretlige grundsætning om inhabilitet.

Bestemmelsen i nr. 4 tager kun sigte på sager vedrørende klage over eller udøvelse af kontrol- eller tilsynsvirksomhed over for en anden offentlig myndighed. Derimod tager reglen ikke i øvrigt sigte på tilfælde, hvor en person som indehaver af flere offentlige hverv træffer afgørelse eller modtager i en sags behandling i forskellige faser af en sags forløb.

Tilfælde af den sidstnævnte karakter vil imidlertid efter omstændighederne kunne begrunde inhabilitet efter bestemmelsen i nr. 5, hvis formålet med, at en sag behandles i

de 2 organer, er at skabe en særlig retssikkerhedsgaranti, uden at der foreligger en egentlig klageordning.«

Som anført i planstyrelsens udtalelse . . . til mig er der ikke i kommuneplanloven til lagt regionplanmyndigheden nogen kompetence til at foretage en almindelig efterprøvelse af et foreliggende lokalplanforslags bestemmelser. Amtsrådets funktioner er begrænset til at påse forholdet til den overordnede planlægning.

På denne baggrund, og idet jeg i øvrigt henviser til det ovenfor anførte, kan jeg ikke kritisere indenrigsministeriets standpunkt, hvorefter det forhold, at (B) som medlem af Skærbæk kommunalbestyrelse havde deltaget i dennes forudgående behandling af lokalplansagen, ikke i sig selv kunne antages at gøre ham inhabil til at deltage i amtsrådets efterfølgende sagsbehandling inden for rammerne af kommuneplanlovens § 25.

. . .«

9-2. *Udtalt, at de kommunale tilsynsmyndigheder i almindelighed ikke har mulighed for, endsige pligt til, at foretage en nærmere efterprøvelse af rigtigheden af indhentede udtalelser fra ressortmyndigheden. Tilsynsmyndigheden vil således normalt kunne lægge ressortmyndighedens udtalelser til grund for sin afgørelse efter den kommunale styrelseslovs § 61.*

Endvidere givet udtryk for, at der ikke er hjemmel i byggelovgivningen til at meddele lovliggørelsespåbud uden en forudgående konkret konstatering af hvorvidt der foreligger ulovlige forhold. (J. nr. 1983-832-142).

Farum kommune, byrådet, klagede til mig over en afgørelse fra indenrigsministeriet. Ved afgørelsen tiltrådte indenrigsministeriet – under henvisning til indhentede udtalelser fra byggestyrelsen – en afgørelse fra tilsynsrådet for Frederiksborg amt om at ophæve byrådets beslutning om anvendelse af en særlig fremgangsmåde ved lovliggørelse af en række mindre bygninger, opført uden byggetilladelse i Trevangsområdet i Farum kommune.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Farum kommunes bygningsinspektorat i for-

bindelse med oprettelse af bygge- og boligregistret foretog en registrering af, i hvilket omfang der i et sommerhusområde i kommunen, Trevangsområdet, i tidens løb var opført mindre bygninger, såsom garager, carporte, udhuse, drivhuse og lignende uden ansøgning om byggetilladelse. Registreringen viste, at af i alt 162 småbygninger var (kun) 47 opført med byggetilladelse.

På et møde den 10. marts 1982 besluttede Farum byråd, at de pågældende ejere ved tinglyst deklARATION på ejendommene skulle pålægges at søge ulovligt opført bebyggelse lovlig-

gjort i forbindelse med førstkomende byggesag på ejendommene, dog senest ved førstkomende ejerskifte.

Beslutningen var begrundet med, »at en uforsættelig fortsættelse af ulovlige byggerier hermed er effektivt forhindret, samtidig med at lovliggørelsesprocessen bliver fordelt over længere tid, hvilket er nødvendigt under hensyntagen til forvaltningens ressourcer«, (jfr. byrådets skrivelse af 12. november 1981 til tilsynsrådet). Det var kommunens opfattelse, at det ville være forbundet med en meget stor arbejdsindsats at klarlægge hver enkelt bygnings forhold til gældende lovgivning på opførelsestidspunktet, hvilket ville være nødvendigt at hensyn til en vurdering af de enkelte bygningers lovlighed.

Tilsynsrådet for Frederiksborg amt, som bl.a. på baggrund af avisartikler havde taget spørgsmålet om de ulovlige bebyggelser i Trevangsområdet op til behandling, anmodede i skrivelse af 6. maj 1982 byggestyrelsen om en vejledende udtalelse vedrørende spørgsmålet om lovligheden eller hensigtsmæssigheden af den af byrådet vedtagne deklaration, som påtænkes tinglyst på de omhandlede ejendomme.

I skrivelse af 13. maj 1982 til tilsynsrådet anførte byggestyrelsen følgende:

»Efter byggestyrelsens opfattelse må den beskrevne fremgangsmåde karakteriseres således, at kommunalbestyrelsen på vilkår om tinglysning af den pågældende deklaration meddeler de pågældende ejere en tidsbegrænset dispensation dels uden kendskab til tidsbegrænsningens varighed dels uden konkret stillingtagen i de enkelte sager til, hvad der skal dispenseres fra, eller om dispensation bør indrømmes, ligesom heller ikke lovgivningens procedureregler vedrørende forudgående naboorientering i forbindelse med visse arter af dispensationssager kan være iagttaget.

Efter byggestyrelsens opfattelse fordrer en lovliggørelse – også en tidsbegrænset – en konkret stillingtagen i de enkelte byggesager til, hvilke bestemmelser der er overtrådt, og hvorledes en lovliggørelse skal finde sted (fysisk lovliggørelse eller retlig lovliggørelse ved indrømmelse af bibeholdelsesdispensation evt. på vilkår).

Byggestyrelsen anser ikke den af kommunalbestyrelsen vedtagne fremgangsmåde for lovlig, heller ikke den omhandlede deklaration.

Efter byggestyrelsens opfattelse har kommunalbestyrelsen pligt til at sørge for, at konstaterede ulovligheder – bortset fra bagatelsager – inden for den bygge- og miljølovgivning, som kommunalbestyrelsen administrerer, lovliggøres. Kommunalbestyrelsen bestemmer, hvilke ressourcer der skal sættes ind på de forskellige lovområder, og sagerne må herefter afvikles i den takt, som der er ressourcer til, idet ressourcetildelingen må henhøre under kommunalbestyrelsens politiske ansvar.

...«

På grundlag af den indhentede udtalelse anmodede tilsynsrådet Farum byråd om at genoptage sagen til fornyet behandling.

På byrådsmødet den 11. august 1982 besluttede byrådet at fastholde den tidligere truffne afgørelse, idet det var byrådets opfattelse, at der ved den vedtagne fremgangsmåde skete såvel påtale som påbud om lovliggørelse inden for en given frist, defineret som førstkomende byggesag på ejendommen, dog senest ved ejerskifte.

Tilsynsrådet blev i skrivelse af 23. august 1982 underrettet om byrådets beslutning om at fastholde afgørelsen, hvorved bemærkedes, at byrådet ved den valgte fremgangsmåde ikke meddelte »dispensation fra lovens bestemmelser, men pålægger de pågældende ejere at ansøge om lovliggørelse af det uden byggetilladelse opførte byggeri«.

Under henvisning til byrådets skrivelse af 23. august 1982 bad tilsynsrådet byggestyrelsen om en fornyet udtalelse i sagen.

I den anledning meddelte byggestyrelsen i skrivelse af 25. oktober 1982 tilsynsrådet, at styrelsen ikke havde fundet, at der i kommunens skrivelse af 23. august 1982 var nye momenter af betydning for bedømmelsen. Byggestyrelsen henholdt sig derfor til udtalelsen af 13. maj 1982.

I skrivelse af 10. december 1982 ophævede tilsynsrådet for Frederiksborg amt i medfør af den kommunale styrelseslovs § 61, stk 1, byrådets beslutning om at lade den omhandlede deklaration tinglyse på de berørte ejendomme. Tilsynsrådet henviste til byggestyrelsens skrivelser, som tilsynsrådet kunne henholde sig til.

I skrivelse af 27. januar 1982 indbragte Farum byråd i medfør af den kommunale styrelseslovs § 47, stk. 3, tilsynsrådets afgørelse for indenrigsministeriet. Byrådet anførte, at byggestyrelsens udtalelse efter byrådets opfattelse

byggede på en væsentlig misforståelse, idet byrådet ikke ved den valgte fremgangsmåde meddelte dispensation, men alene påbød de pågældende ejere at søge de ulovlige forhold lovliggjort, senest ved ejerskifte. Byrådet anførte videre:

»De ulovlige forhold, der er tale om, er primært den rent formelle mangel, at der er opført bebyggelse uden byggetilladelse.

Først når bygningmyndigheden har modtaget ansøgning om byggetilladelse med dertil hørende oplysninger om, hvad der er opført, samt hvor og hvornår, det er sket, kan det afgøres, om det opførte er stridende mod de på opførelsestidspunktet gældende bestemmelser.

I den forbindelse skal det erindres, at en del af de opførte mindre udhuse må antages at være omfattet af de i dag gældende bestemmelser i bygningsreglementets kap. 13, om bebyggelse, der kan opføres uden byggetilladelse.

Fordel ved byrådets beslutning:

Byrådet er af den opfattelse, at den valgte fremgangsmåde, tinglysning på den enkelte ejendom af deklaration om lovliggørelse senest ved ejerskifte, opfylder lovens bestemmelser, idet der herved

- 1) sker påtale af ulovligt forhold (opførelse af byggeri uden tilladelse),
- 2) gives en tidsfrist for lovliggørelse (senest ved ejerskifte).

Tinglysning af deklaration har klare fordele, idet de enkelte ejere oplyses effektivt om,

- 1) at der er opført byggeri uden byggetilladelse på deres ejendom,
- 2) at det er i strid med byggeloven at opføre byggeri uden byggetilladelse,
- 3) at salg af ejendommen ikke kan ske uden lovliggørelse af det uden tilladelse opførte byggeri.

Tinglysningen sikrer samtidig, at interesserede købere oplyses om, at bygningsmyndigheden kan stille krav om ændringer i bebyggelsen.

...«

I skrivelsen af 7. juni 1983 meddelte indenrigsministeriet byrådet, at indenrigsministeriet – efter at have indhentet udtalelser fra byggestyrelsen og tilsynsrådet, der henholdt sig til henholdsvis udtalelsen af 13. maj 1982 og afgørelsen af 10. december 1982 – var enig i den af tilsynsrådet den 10. december 1982 truffede afgørelse.

Byrådet gentog i sin klageskrivelse af 31. august 1983 til mig i det væsentlige de synspunkter, som byrådet tidligere havde gjort gældende over for tilsynsrådet og indenrigsministeriet.

Tilsynsrådet for Frederiksborg amt henholdt sig i skrivelse af 3. oktober 1983 til afgørelsen af 10. december 1982.

Byggestyrelsen anførte i skrivelser af 4. og 20. oktober 1983, at der ikke kan antages at være mulighed for at udsætte lovliggørelsen af konstaterede ulovlige forhold, som foreslået af Farum kommune. Byggestyrelsen tilføjede, at styrelsen var af den opfattelse, at byrådets beslutning om at lade en »deklaration« lyse på de enkelte ejendomme ville være en begunstigende forvaltningsakt i forhold til de enkelte ejere, som ikke mod disses ønske efter almindelige forvaltningsretlige principper ville kunne ændres. Byrådet ville således efter byggestyrelsens opfattelse afskære sig fra i »deklarationens« løbetid at søge ulovligheder lovliggjort. Til eksempel nævnte byggestyrelsen, at en naboklage over et ulovligt opført byggeri næppe ville kunne følges op af et lovliggørelsespåbud på et tidligere tidspunkt end fastsat i deklarationen.

Indenrigsministeriet anførte i skrivelse af 11. november 1983, at ministeriet kunne henholde sig til udtalelsen af 7. juni 1983, samt at de nu indhentede erklæringer fra byggestyrelsen ikke gav indenrigsministeriet anledning til yderligere bemærkninger.

I skrivelse af 5. december 1983 anførte byrådet, at der intetsteds er anført, at lovliggørelse af ulovlige forhold skal ske umiddelbart. Endvidere fandt byrådet, at sagen burde vurderes under hensyntagen til lovovertrædelsernes art. Da der var tale om småbygninger, der i et vist omfang efter det nugældende bygningsreglement kunne opføres uden byggetilladelse, betragtede byrådet ulovlighederne som »grænsende til det bagatelagtige«.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til Farum kommune, byrådet:

»Indenrigsministeriets afgørelse i skrivelse af 7. juni 1983 om at stadfæste tilsynsrådet for Frederiksborg amts afgørelse af 10. december 1982 er truffet på baggrund af bestemmelsen i den kommunale styrelseslovs (§ 47, stk. 3, jfr.) § 61, stk. 1. Efter denne

bestemmelse kan tilsynsmyndigheden sætte en kommunalbestyrelses beslutning ud af kraft, »når beslutningen findes stridende mod lovgivningen«.

Tilsynsmyndighedernes afgørelse er i det foreliggende tilfælde i overensstemmelse med sædvanlig praksis – jfr. betænkning nr. 996/ 1983, om ansvarsplacering og reaktionsmuligheder i kommunestyret, s. 88 – truffet efter forud indhentet udtalelse fra det pågældende ressortministerium, hér boligministeriet, byggestyrelsen. Byggestyrelsen har i udtalelserne givet udtryk for, at den ikke anså den af kommunalbestyrelsen vedtagne fremgangsmåde for lovlig.

Farum byråd har i henvendelserne til mig bestridt rigtigheden af byggestyrelsens udtalelser. Der foreligger for så vidt for mig *dels* spørgsmål om, hvorvidt jeg kan kritisere, at tilsynsrådet og indenrigsministeriet lagde de af byggestyrelsen afgivne udtalelser til grund for afgørelsen om at ophæve byrådets beslutning, *dels* spørgsmål om, hvorvidt byggestyrelsens udtalelser i sagen i sig selv kan give mig anledning til kritik.

Med hensyn til det første spørgsmål skal jeg bemærke, at de kommunale tilsynsmyndigheder i almindelighed ikke har mulighed for, endsige pligt til, at foretage en nærmere efterprøvelse af rigtigheden af indhentede udtalelser fra ressortmyndigheden. Under forudsætning af, at der ikke kan rejses rimelig tvivl om udtalelsernes forståelse med henblik på det rejste lovstridighedsspørgsmål, vil tilsynsmyndigheden således normalt uden videre kunne lægge udtalelserne til grund for sin afgørelse efter styrelseslovens § 61.

Efter min gennemgang af sagen finder jeg ikke at kunne kritisere, at tilsynsrådet for Frederiksborg amt og indenrigsministeriet lagde udtalelserne fra byggestyrelsen – hvorefter kommunalbestyrelses beslutning ikke kunne anses for lovlig – til grund for afgørelserne om at ophæve byrådets beslutning. Jeg henviser herved yderligere til det, jeg har anført nedenfor.

Med hensyn til det andet spørgsmål skal jeg bemærke, at en kommunalbestyrelse som den myndighed, der i I. instans påser bygge-

lovgivningens overholdelse, har pligt til at søge et konstateret ulovligt forhold lovliggjort, medmindre der er tale om rene bagateller. (Jfr. nærmere om denne uskrevne retsgrundsætning i betænkning nr. 981/ 1983, om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen bl.a. s. 52, og nu lov nr. 193 af 9. maj 1984 om ændring af byggeloven, § 16A, stk. 3.)

Det er byrådets opfattelse, at den omhandlede fremgangsmåde er i overensstemmelse hermed, idet der *dels* »sker påtale af ulovligt forhold (opførelse af byggeri uden byggetilladelse)«, *dels* »gives en tidsfrist for lovliggørelse (senest ved ejerskifte)«.

Efter min opfattelse er der ikke hjemmel i byggelovgivningen til at meddele ejeren af en ejendom påbud om lovliggørelse uden en forudgående nærmere konstatering af, om og i hvilke henseender der foreligger et ulovligt forhold. Dette er, så vidt jeg forstår, ikke sket i det foreliggende tilfælde, jfr. bl.a. det af byrådet anførte om, at en del af de mindre udhuse i dag må antages at kunne opføres uden byggetilladelse.

Hertil kommer, at jeg efter byggestyrelsens udtalelse i skrivelse af 20. oktober 1983 og byrådets supplerende bemærkninger i skrivelse af 5. december 1983 må lægge til grund, at den af byrådet valgte fremgangsmåde indebærer, at kommunen uden nærmere kendskab til byggeriet på de enkelte ejendomme i forhold til ejerne afskærer sig fra i en periode, hvis tidsmæssige udstrækning er uvis, at kræve lovliggørelse af byggeriet i henhold til byggelovgivningen.

På denne baggrund finder jeg ikke at kunne kritisere byggestyrelsens udtalelser om, at den af byrådet vedtagne fremgangsmåde ikke kunne anses for lovlig.

Det tilføjes, at jeg ikke på det foreliggende grundlag har fundet anledning til at gå nærmere ind på spørgsmålet om, hvorvidt der er tale om ulovligheder »grænsende til det bagatelagte«. Jeg bemærker herved, at byrådet (dog) har fundet det påkrævet at meddele lovliggørelsespåbud.

...«

9-3. *Meddelt indenrigsministeriet, at jeg måtte nære betænkelighed ved at tilslutte mig, at der efter offentlighedslovens § 8, stk. 2, kunne meddeles afslag på en ansøgning om at få aktindsigt i form af udlevering af kopier af 112 sider bilagsmateriale til en rapport.*

Henstillet til indenrigsministeriet at undergive sagen en fornyet overvejelse, og herunder eventuelt inddrage spørgsmålet om aktindsigt ved dokumentgennemsyn hos en stedlig myndighed. (J. nr. 1984-758-42).

Komiteen til ytringsfrihedens værn klagede til mig over, at indenrigsministeriet havde tilsluttet sig en udtalelse fra tilsynsrådet for Fyns amt, hvorefter det ikke kunne kritiseres, at Nyborg byråd havde besluttet, at en begæring om aktindsigt skulle imødekommes ved dokumentgennemsyn på stedet og ikke ved tilsendelse af kopier.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Komiteen til ytringsfrihedens værn havde anmodet om aktindsigt i bilagsmateriale til en rationaliseringsrapport vedrørende den politiske og administrative organisation i Nyborg kommune. Rapporten var udarbejdet af et privat selskab på foranledning af Nyborg kommune. Bilagsmaterialet var på i alt 112 sider; det indeholdt det administrative personales kritik af uhensigtsmæssige arbejdsgange, forbedringsforslag m.v.

Nyborg byråd fandt, at materialet burde undtages fra adgangen til aktindsigt efter offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 4 – fordi en offentliggørelse kunne forventes at føre til meget alvorlig uro på arbejdspladsen.

Tilsynsrådet og indenrigsministeriet mente ikke, at hemmeligholdelse var så klart påkrævet, at undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 2, stk. 2, nr. 4, kunne finde anvendelse.

Byrådet besluttede herefter at give interesserede mulighed for at gennemse bilagsmaterialet på rådhuset, hvorimod byrådet afviste at udlevere fotokopi af bilagene. Byrådet henviste herved til bilagsmaterialets omfang.

Denne afgørelse indbragte komiteen for tilsynsrådet. Komiteen fandt, at den praktiske besværliggørelse af adgangen til aktindsigt var et forsøg på omgåelse af loven om offentlighed i forvaltningen. Komiteen fandt endvidere, at afgørelsen var i strid med offentlighedslovens § 10, stk. 4.

I skrivelse af 13. februar 1984 meddelte tilsynsrådet komiteen, at rådet ikke kunne kriti-

sere byrådets beslutning om, at aktindsigt i rapportens »interne« bilag skulle imødekommes i form af dokumentgennemsyn på stedet. Tilsynsrådet bemærkede i den forbindelse, at rådet var enigt med byrådet i, at komiteen ikke kunne anses for at være part i relation til (en sag vedrørende) den politiske og administrative organisation i Nyborg kommune.

Komiteen rettede herefter henvendelse til indenrigsministeriet. Komiteen fastholdt, at den »gennem klager m.v.« var part i sagen.

I skrivelsen af 6. juli 1984 meddelte indenrigsministeriet komiteen, at den efter ministeriets opfattelse ikke var part i sagen. Under hensyn til det oplyste om, at de »interne« bilag, som komiteen ønskede aktindsigt i, var på 112 sider, fandt indenrigsministeriet ikke at have grundlag for en anden vurdering end tilsynsrådet af byrådets beslutning om, at begæring om aktindsigt i bilagene skulle imødekommes ved gennemsyn på stedet.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til Komiteen til ytringsfrihedens værn:

»Indenrigsministeriets opfattelse, hvorefter Komiteen til ytringsfrihedens værn ikke er part i den sag – om rationaliseringsrapportens udarbejdelse – som aktindsigtbegæringen vedrører, kan ikke give mig anledning til kritik.

Komiteens adgang til at få kopi af de omhandlede bilag skal herefter bedømmes på grundlag af bestemmelserne i offentlighedslovens kap. I.

Efter bestemmelsen i § 8, stk. 2, er det overladt til vedkommende myndighed at afgøre, om der skal meddeles aktindsigt ved gennemsyn på stedet eller ved udlevering af kopi af dokumenterne. Det fremgår imidlertid af bemærkningerne til den tilsvarende bestemmelse i lovforslaget, at det herved er forudsat, »... at begæringen om at få afskrift af en sags dokumenter i almindelighed imø-

dekomes, medmindre særlige forhold, herunder antallet af dokumenter, taler derimod«. (Folketingstidende 1969/70, tillæg A, spalte 595).

Baggrunden for bestemmelsen i § 8, stk. 2, er nærmere belyst i følgende svar fra justitsministeren til det folketingsudvalg, som behandlede lovforslaget (Folketingstidende 1969/70, tillæg B, spalte 2137 f.):

»Efter § 5, stk. 1, sidste pkt., i offentlighedskommissionens lovudkast skulle den pågældende altid kunne begære genpart af dokumenterne meddelt.

Denne bestemmelse er ikke medtaget i det foreliggende lovforslag.

Selv om der for afskrifter i medfør af lovforslagets § 8, stk. 3, fastsættes et gebyr af en sådan størrelse, at beløbet svarer til forvaltningens gennemsnitlige omkostninger ved fremstilling af aktkopier, ville en bestemmelse, hvorefter en begæring om, at aktindsigten meddeles i form af afskrifter, altid skulle imødekommes, i hvert fald i perioder kunne medføre en væsentlig belastning af de enkelte forvaltningsmyndigheders kapacitet til skade for ekspeditionen af andre sager. Dette gælder naturligvis særligt, for så vidt angår myndigheder, der ikke er udstyret med moderne kontormateriel, navnlig fotokopieringsanlæg.

Efter justitsministeriets opfattelse bør den, der er part i en sag, der behandles i eller er afgjort af den offentlige forvaltning, dog altid kunne kræve afskrift af sagens dokumenter, når det har betydning for hans mulighed for at varetage sine interesser. En her til sigtende bestemmelse er optaget i det foreliggende lovforslags § 10, stk. 3, der svarer til den gældende regel i partsoffentlighedslovens § 7, stk. 2.

Bortset fra de netop nævnte tilfælde har man fundet det mest hensigtsmæssigt at overlade det til vedkommende forvaltningsmyndighed at afgøre, i hvilken af de to former aktindsigten skal gives.

Som fremhævet i bemærkningerne til lovforslaget (s. 10, 1. sp.) forudsætter man dog herved, at begæringer om afskrift af en sags dokumenter i almindelighed imødekommes, medmindre særlige forhold, herunder antallet af dokumenter, taler derimod.«

Efter min opfattelse må det således anses for forudsat, at en begæring om gennemfø-

relse af aktindsigt i form af udlevering af kopier kun afslås, hvis der i det konkrete tilfælde foreligger særlige omstændigheder, der kan begrunde et sådant afslag. Det fremgår endvidere af forarbejderne, at de særlige omstændigheder, der sigtes til, fortrinsvis er praktiske forhold.

Jeg har da også forstået, at afgørelsen i det foreliggende tilfælde er begrundet i hensynet til sådanne praktiske forhold.

Efter min opfattelse er de praktiske hensyn imidlertid af forholdsvis begrænset vægt i det foreliggende tilfælde. Jeg lægger herved til grund, at det omhandlede materiale (allerede) findes i samlet form, at der alene er tale om 112 sider i sædvanligt format, at der kun er fremsat begæring om aktindsigt i forholdsvis begrænset omfang, og at Nyborg kommune råder over et moderne fotokopieringsanlæg.

På den baggrund må jeg nære betænkelighed ved at tilslutte mig, at der i det foreliggende tilfælde har kunnet meddeles komiteen afslag på ansøgningen om at få kopi af bilagsmaterialet.

Jeg har gjort indenrigsministeriet bekendt med min opfattelse vedrørende dette spørgsmål.

Da komiteens begæring om at få kopi af bilagsmaterialet imidlertid er fremsat under den forudsætning, at komiteen er part i sagen (og derfor ikke skal betale for kopierne), står det mig ikke klart, om komiteen også ønsker kopi af materialet, dersom der måtte blive stillet krav om betaling herfor.

Jeg skal derfor foreslå komiteen at rette henvendelse til indenrigsministeriet om sagen.

Jeg har samtidig henstillet til indenrigsministeriet i givet fald at undergive sagen en fornyet overvejelse under hensyn til det ovenfor anførte, og eventuelt i disse overvejelser at inddrage spørgsmålet om, hvorvidt komiteen – såfremt den ikke måtte være indstillet på at betale for kopierne – kan få aktindsigt ved dokumentgennemsyn hos en myndighed i Københavnsområdet, f.eks. indenrigsministeriet. Jeg henviser i denne forbindelse til bemærkningerne i Betænkning om offentlighedslovens revision (Nr. 857/1978), s. 333.

...«

9-4. *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at sundhedsstyrelsen og indenrigsministeriet havde meddelt afslag på en anmodning om aktindsigt i en erklæring, som en af sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere havde afgivet til styrelsen (internt arbejdsmateriale). (J. nr. 1984-125-43).*

A klagede til mig over indenrigsministeriets afslag på aktindsigt i en erklæring, som en af sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere havde afgivet til styrelsen.

Det fremgik af sagen, at sundhedsstyrelsen havde taget stilling til henvendelser fra A, hvori han havde kritiseret nogle plejemæssige forhold på Sct. Hans Hospital. Sundhedsstyrelsen havde samtidig meddelt A afslag på en anmodning fra ham om aktindsigt i en erklæring, som var udfærdiget af en af sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere, professor B. Styrelsen begrundede afslaget med, at professor B havde udtalt sig i egenskab af sagkyndig rådgiver for sundhedsstyrelsen, således at hans votering på sagsakterne efter styrelsens opfattelse måtte betegnes som internt arbejdsmateriale.

Denne afgørelse indbragte A for indenrigsministeriet, der meddelte ham, at ministeriet kunne tiltræde sundhedsstyrelsens afslag på anmodningen om aktindsigt i erklæringen. Ministeriet havde lagt vægt på, at professor B havde lønnet ansættelse som sagkyndig rådgiver for sundhedsstyrelsen, og at den sagkyndige erklæring efter det oplyste havde form af en votering på sundhedsstyrelsens sagsakter. Indenrigsministeriet forudsatte herved, at erklæringen ikke var sendt til anden myndighed.

Jeg fandt det rettest at oversende A's skrivelser til indenrigsministeriet med henblik på, at ministeriet i en skrivelse til ham kunne meddele en nærmere begrundelse for afgørelsen med angivelse af, hvilken undtagelsesbestemmelse i offentlighedsloven, ministeriet havde fundet at kunne anvende. Jeg bemærkede i den forbindelse, at jeg gik ud fra, at ministeriet var enig i, at det var uden selvstændig betydning for afgørelsen, om erklæringen var afgivet i form af et notat på sagsakterne eller i form af en selvstændig skrivelse. Jeg henviste til, at sundhedsstyrelsens og indenrigsministeriets skrivelser til A kunne forstås således, at styrelsen og ministeriet havde fundet, at dette kunne tillægges selvstændig betydning.

Indenrigsministeriet meddelte herefter A, at sundhedsstyrelsen og indenrigsministeriet

havde fundet, at erklæringen (voteringen) var at betragte som en del af sundhedsstyrelsens interne arbejdsmateriale, jfr. offentlighedslovens § 5, nr. 3. Som begrundelse herfor anførte ministeriet, at erklæringen var afgivet af den af sundhedsstyrelsen ansatte sagkyndige rådgiver under varetagelsen af dette hverv, og at erklæringen således var en del af sundhedsstyrelsens egne, interne overvejelser i sagen. Ministeriet var enig med mig i, at det ikke kunne tillægges selvstændig betydning, om erklæringen var afgivet i form af en påtegning i sagsakterne eller i form af en selvstændig skrivelse. Ministeriets henvisning til, at den sagkyndiges erklæring efter det oplyste havde form af en votering på sundhedsstyrelsens sagsakter, skulle alene forstås således, at dette forhold også anskueliggjorde, at der var tale om myndighedens egne, interne overvejelser i sagen.

A anførte i sin klage til mig, at professor B ikke har kontor, telefon eller træffetid i sundhedsstyrelsen, men at han får sendt sagsakter til rigshospitalet, hvor han til daglig arbejder. Professor B påfører sin sagkyndige vurdering på journalomslaget og sender sagen tilbage til sundhedsstyrelsen. Efter A's opfattelse var professor B »udenforstående sagkyndig«, og hans erklæring kunne derfor ikke anses som internt arbejdsmateriale.

I en udtalelse til mig anførte sundhedsstyrelsen følgende:

» . . .

Ifølge lov om sundhedsvæsenets centralstyrelse samt den tilgrundliggende betænkning er det medicinaldirektoren, som har det overordnede ansvar for behandlingen og afgørelsen af de under sundhedsstyrelsen hørende sager/sagsområder. De til sundhedsstyrelsen særligt knyttede lønnede sagkyndige rådgivere, som beskikkes af indenrigsministeriet, udgør således under forsæde af medicinaldirektøren sundhedsstyrelsens sagkyndige råd. Derudover er der i sundhedsstyrelsen bl.a. ansat lægekonsulenter, som udover arbejdet i styrelsen ofte har arbejde på sygehus, er nedsat i almen praksis m.v. De sagkyndige rådgivere og de i

øvrigt til sundhedsstyrelsen knyttede læger samarbejder på lige fod om løsningen af såvel sundhedsstyrelsens opgaver generelt som konkret (f.eks. i klagesager), ligesom også administrativ personale (jurister, økonomer m.v.) deltagere i sagsbehandlingen. De sagkyndige rådgivere inddrages kun i sager, der vedrører deres specielle område, og som repræsenterer den specielle fagkundskab. De sagkyndiges udtalelser er vejledende i forhold til sundhedsstyrelsen og skal således i princippet, ligesom det gælder for de øvrige ansattes voteringer i sundhedsstyrelsen, forelægges og godkendes af medicinaldirektøren, som træffer den endelige beslutning. De sagkyndige rådgiveres udtalelser indgår således som et led i den almindelige sagsbehandling i sundhedsstyrelsen, ligesom de sagkyndige rådgiveres udtalelser har form af en votering på sundhedsstyrelsens sagsakter.

...«

I en udtalelse til mig henholdt indenrigsministeriet sig til det, som sundhedsstyrelsen havde udtalt.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:
 »Efter offentlighedslovens § 1, stk. 1, kan enhver forlange at blive gjort bekendt med dokumenter i sager, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning.

Efter offentlighedslovens § 5, nr. 3, omfatter adgangen til at få oplysninger dog ikke »en myndigheds interne arbejdsmateriale, såsom referater, koncepter, udkast, forslag og planer«.

Spørgsmålet om den nærmere rækkevidde af begrebet »en myndigheds interne arbejdsmateriale« er ikke uddybet i bemærkningerne til lovforslaget, men folketingsudvalgets betænkning af 21. maj 1970 indeholder følgende fortolkningsbidrag (Folketingstidende 1969/70, tillæg B, spalte 2154):

»... nævnes, at det også inden for centraladministrationen i vidt omfang forekommer, at f.eks. et ministerium som led i behandlingen af en sag må søge sagkyndig bistand udefra, undertiden fra private (f.eks. læger, arkitekter og ingeniører), men oftest fra andre offentlige myndigheder, herunder særligt sagkyndige organer (f.eks. retslægerådet). I et vist omfang er det i lovgivningen

pålagt vedkommende myndighed at indhente sådanne udtalelser. Ved udarbejdelsen af det foreliggende lovforslag har det været klart forudsat, at sådan brevveksling bør være undergivet aktindsigt efter forslagens almindelige regler.«

I overensstemmelse hermed er det såvel i den juridiske litteratur som i administrativ praksis fast antaget, at undtagelsesbestemmelsen kun omfatter dokumenter, der er udarbejdet inden for den pågældende myndighed. Notater, sagkyndige udtalelser og vurderinger eller lignende, der af en myndighed indhentes fra f.eks. rådgivende ingeniørfirmaer eller læger, der som led i deres almindelige virksomhed bl.a. virker som konsulenter for myndigheden, vil derimod som udgangspunkt ikke kunne anses som internt arbejdsmateriale.

Fastlæggelsen af anvendelsesområdet for undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 5, nr. 3, kan imidlertid ikke ske uden hensyntagen til den enkelte myndigheds organisatoriske struktur. Det ovenfor angivne udgangspunkt kan derfor i hvert fald ikke fastholdes i tilfælde, hvor det er fastsat eller forudsat, at en myndighed under varetagelsen af sine lovbestemte funktioner skal gøre brug af særligt sagkyndige, der med henblik herpå opnår en fastere tilknytning til vedkommende myndighed.

§ 8, stk. 1 og 2, i lov nr. 182 af 23. juni 1932 om sundhedsvæsenets centralstyrelse (med senere ændringer) har følgende ordlyd:

»Indenrigsministeren beskikker et antal særligt sagkyndige til i fornødent omfang at bistå sundhedsstyrelsen.

Stk. 2. De i stk. 1 nævnte særligt sagkyndige udgør under forsøge af medicinaldirektøren sundhedsstyrelsens sagkyndige råd. Rådet tiltrædes af 2 af indenrigsministeren for 6 år ad gangen udpegede repræsentanter for de kommunale råd. Rådet afholder ordinære møder 2 gange årligt samt ekstraordinære møder i det omfang, forholdene kræver det. På møderne forelægger medicinaldirektøren en oversigt over sundhedsstyrelsens virksomhed, ligesom spørgsmål af principiel betydning for landets sundhedsforhold er genstand for drøftelse.

...«

Til grund for loven af 1932 lå en betænkning af 9. december 1931, afgivet af et udvalg, der var nedsat af indenrigsministeren

til revision af den tidligere lov fra 1909. I betænkningens lovudkast (§ 10) foreslog udvalget, at indenrigsministeren efter sundhedsstyrelsens indstilling antog læger med speciel sagkundskab for 6 år ad gangen. Ifølge udvalgets bemærkninger til udkastet skulle disse læger udgøre »den faste kerne i den til rådighed for sundhedsstyrelsen stående sagkundskab; de deltager i det daglige arbejde i sundhedsstyrelsen og er medlemmer af lægerådet . . . Antallet af disse faste konsulenter bør ikke være for stort; det gælder om at opnå større fasthed i sundhedsstyrelsens organisation og herved en hurtigere ekspedition af sagerne

. . .«

Bestemmelsen i lovens § 8 fik sin nuværende ordlyd ved lov nr. 153 af 29. april 1965.

Det fremgår endvidere af folketingets finansudvalgs aktstykke nr. 43, folketingsåret 1982/83, og anmærkningerne til de årlige

finanslovforslag (jfr. f.eks. Anm. II til § 13.06.01. i finanslovforslaget for 1984, s. 431-32), at sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere for beskikkelsesperioden er fast knyttet til styrelsen og modtager et fast årligt vederlag for hvervets udførelse.

På baggrund af det anførte om de sagkyndige rådgiveres tilknytningsforhold til sundhedsstyrelsen må disse efter min opfattelse i relation til offentlighedslovens § 5, nr. 3, sidestilles med styrelsens øvrige personale. Jeg må således være enig med sundhedsstyrelsen og indenrigsministeriet i, at professor (B's) erklæring må anses for omfattet af undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 5, nr. 3.

Jeg har herefter ikke grundlag for at kritisere sundhedsstyrelsens og indenrigsministeriets afslag på at meddele Dem aktindsigt i erklæringen.«

10. Justitsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 234 sager inden for justitsministeriets sagsområde; 121 sager vedrørte departementet, 46 sager vedrørte familieretsdirektoratet, 57 sager vedrørte direktoratet for kriminalforsorgen med tilhørende anstalter, medens de resterende sager (10) vedrørte andre myndigheder inden for justitsministeriets sagsområde.

Af de 121 sager vedrørende *departementet* angik én sag et generelt spørgsmål; sagen gav anledning til at rette henvendelse til ministeriet om en evt. præcisering af tinglysningslovens § 12, stk. 4, om tinglysning af en stævning vedrørende fast ejendom. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 10-1.

117 sager angik afgørelser, og heraf angik 53 sager afgørelser vedrørende forskellige procesbevillinger; to af sagerne, som angik spørgsmål om meddelelse af fri proces, gav anledning til henstillinger til departementet. 40 sager angik spørgsmål inden for strafferetsplejen, og én af disse sager, som angik en advarsel for overtrædelse af mark- og vejfredsloven, gav anledning til kritik af og henstilling til departementet. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 10-2. 11 sager angik afgørelser inden for udlændingelovgivningen; nedgangen i antallet af klagesager inden for dette område i forhold til tidligere år skal ses på baggrund af, at en række afgørelser efter den nye udlændingelov træffes af eller kan indbringes for domstolene. 13 sager angik afgørelser inden for andre områder end de nævnte.

Tre sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf to sager sagsbehandlingstiden.

46 sager vedrørte *familieretsdirektorater*; én af sagerne, som gav anledning til en henstilling til direktoratet, angik spørgsmålet, om der kan stilles forkrav til en anmodning om udlevering af en genpart af en skilsmissebevilling, jfr. tilsvarende sag i min beretning for 1982, s.113. 42 sager angik afgørelser, som direktoratet havde truffet, og én af disse sager gav anledning til en henstilling til direktoratet.

Tre sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, og to af disse sager gav anledning til kritik af direktoratet.

En sag angik en afgørelse, som *adoptionsnævnet* havde truffet.

To sager angik afgørelser, som *flygtningesnævnet* havde truffet; den første klage gav anledning til overvejelser om min kompetence over for nævnet. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 10-3.

51 sager vedrørte *direktoratet for kriminalforsorgen*, og af disse sager angik 4 sager generelle spørgsmål; to af sagerne, som gav anledning til henstillinger, angik dels forskellige spørgsmål i forbindelse med min inspektion af statsfængslet ved Sdr. Omme (sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 10-4), dels proceduren ved orientering af de indsatte om de beslutninger, der træffes på fællesmøder (sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 10-5). De to andre generelle sager angik henholdsvis de indsattes deltagelse i sikkerhedsudvalg og anvendelse af fremmed arbejdskraft i anstalterne, mens de indsatte er til stede.

40 sager angik afgørelser, heraf 18 sager afgørelser vedrørende benådning, prøveløsladelse og udgang. En af sagerne, der er omtalt nedenfor som sag nr. 10-6, og som angik spørgsmålet om en indsatte anvendelse af ordinær udgang til deltagelse i politisk aktivitet, gav anledning til kritik og henstilling. De resterende 22 sager angik andre spørgsmål, herunder personalespørgsmål.

7 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, og heraf angik 5 sager sagsbehandlingstiden; to af

sagerne gav anledning til henholdsvis kritik og henstilling.

5 sager vedrørte *statsfængsler*, og én af disse sager, som er omtalt nedenfor som sag nr. 10-7, angik forskellige generelle spørgsmål i forbindelse med min inspektion af statsfængslet på Kragsskovhede. Tre sager angik fængselspersonalets optræden over for de indsatte, og én sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

En sag vedrørte sagsbehandlingen i et *arresthus*.

5 sager vedrørte *politiet*, og heraf angik 4 sager politiets virksomhed inden for strafferetsplejen; én af disse sager angik politiets optræden, medens tre sager angik sagsbehandlingsspørgsmål. Af disse sager gav en sag om politiets oplysning til pressen af en anmelders identitet anledning til kritik af politiet samt en henstilling til justitsministeriet. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 10-8. Den femte sag angik politiets virksomhed uden for strafferetsplejen.

To sager angik afgørelser, som henholdsvis *Nævnet vedr. Erstatning til Ofre for Forbrydelser* og *registertilsynet* havde truffet.

10-1. *Henstillet til justitsministeriet i forbindelse med anden ændring af tinglysningsloven at overveje spørgsmålet om at søge bestemmelsen i lovens § 12, stk. 4, præciseret. (J. nr. 1984-731-68).*

A klagede for B over, at justitsministeriet havde afslået en ansøgning om tilladelse til for højesteret som 3. instans at indbringe en kendelse, der var afsagt af østre landsret den 10. april 1984 (offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1984.865) i en sag mellem B og de privatskiftende arvinger i boet efter C.

Sagen vedrørte spørgsmålet om, hvilke betingelser der efter tinglysningslovens § 12, stk. 4, gælder for tinglysning af en bekræftet stævningensgenpart i sager om fast ejendom.

Efter den nævnte lovbestemmelse kan sagsøgeren i sager om fast ejendom begære en bekræftet genpart af stævningen tinglyst, »... når den ret, for hvilken sagen er tingfæstet, derom har truffet beslutning«. Under henvisning til bestemmelsens ordlyd, sammenholdt med § 279, stk. 2, i retsplejeloven, således som denne var affattet inden ikrafttrædelsen af lov nr. 206 af 8. juni 1979 (»Ved forkyndelsen af stævningen ... anses sagen for tingfæstet; ...«), fandt landsretten, at stævningen skal være forkyndt for sagsøgte, inden retten meddeler tilladelse til tinglysning af stævningen. Da dette ikke var tilfældet, ophævede landsretten underrettens beslutning om tinglysning af

stævningen, således at stævningen ville være at slette af ejendommens blad i tingbogen.

Af de akter, jeg modtog fra justitsministeriet, fremgik, at A i en senere skrivelse til retten i Nyborg havde meddelt, at B hævdede den underliggende sag mod de privatskiftende arvinger i boet efter C, og at retten herefter sluttede sagen som hævet.

Spørgsmålet om, hvorvidt det var med rette, at østre landsret ved sin kendelse af 10. april 1984 ophævede underrettens beslutning, således at stævningen slettedes af ejendommens blad i tingbogen, var derfor nu uden aktuel tinglysningsmæssig betydning. Jeg forstod da også på A's skrivelse til retten i Nyborg, at B's interesse i at søge østre landsrets kendelse indbragt for højesteret til endelig afklaring af det rejste fortolkningsspørgsmål alene knyttede sig til hans overvejelser om eventuelt at gøre et erstatningsretligt ansvar gældende over for statskassen.

Under disse omstændigheder fandt jeg ikke at burde give udtryk for nogen stillingtagen til det rejste fortolkningsspørgsmål og dermed heller ikke til justitsministeriets afslag i sagen.

Efter min gennemgang af sagen og den foreliggende retspraksis fandt jeg dog at burde fo-

respørge justitsministeriet, om ministeriet var indstillet på i forbindelse med anden ændring af tinglysningsloven at overveje, om der måtte være behov for at søge bestemmelsen i tinglysningslovens § 12, stk. 4, præciseret.

I en skrivelse af 29. januar 1985 meddelte justitsministeriet mig, at det var enigt i, at der efter en foretagen ændring af retsplejeloven kunne være behov for at overveje en justering af tinglysningslovens § 12, stk. 4. Justitsmini-

steriet ville være opmærksom herpå i forbindelse med kommende ændringer af tinglysningsloven.

I en skrivelse til justitsministeriet tog jeg til efterretning, at ministeriet i forbindelse med kommende ændringer af tinglysningsloven ville overveje, om der var behov for at søge den nævnte bestemmelse præciseret.

10-2. *Udtalt over for justitsministeriet, at jeg måtte nære betænkelighed ved at tilslutte mig ministeriets opfattelse, hvorefter det for at hense et forhold under bestemmelsen i mark- og vejfredslovens § 17 havde været tilstrækkeligt, at den pågældende var bekendt med forholdene på stedet, når der dog ikke ved den indkørsel, som den pågældende havde anvendt, ved færdselstavle eller andet lovligt opslag havde været tilkendegivet nærmere vedrørende færdslen.*

Tillige udtalt, at justitsministeriet ved sit seneste svar til den pågældende ikke havde opfyldt de krav, der må kunne stilles til indholdet af en begrundelse, for at anse denne for fyldestgørende.

Henstillet til justitsministeriet at foranledige tilkendegivet over for den pågældende, hvorvidt man på det herefter foreliggende grundlag agtede at opretholde en advarsel i henhold til mark- og vejfredslovens § 17. (J. nr. 1984-305-610).

A klagede over, at justitsministeriet i skrivelser af 8. marts og 2. maj 1984 dels ikke havde fundet grundlag for at ændre et af politimesteren i Odense til ham meddelt pålæg om at holde sig mark- og vejfredsloven efterrettelig, dels ikke havde begrundet afgørelsen.

Det fremgik af sagen, at Skibhusenes Bylaug ved kontrakt af 17. marts 1978 af Odense havneudvalg lejede et areal langs den gamle kanal ved Færgevej, Odense. Den årlige lejeafgift blev fastsat til 35 kr. pr. båd eller have, ligesom lejeren efter kontrakten skulle nedsætte et udvalg til administration af lejemålet.

I skrivelse af 23. marts 1983 fra bl.a. formanden for bylauget blev det forlangt, at A senest den 5. april 1983 fjernede sine ejendele fra det omhandlede, lejede areal, idet han havde »nægtet at betale havneleje på anviste måde for Deres brug af bådehavn m.m., samt overtrådt diverse ordensregler og søgt at tiltage Dem rå-

deret over dele af areal og anløbspladser ved Odense gamle kanal, som Skibhusenes Bylaug disponerer over«.

I skrivelse af 6. april 1983 til bylauget anførte A bl.a., at bylauget ikke i henhold til lejekontrakten havde nogen råderet over fortøjningspladserne i vandet.

Den 6. april 1983 anmeldte bylauget A til politiet for overtrædelse af mark- og vejfredsloven og vandløbsloven »ved d. 28. marts om eftermiddagen, som led i en systematisk række af lignende hændelser, i et område, som Skibhusenes Bylaug har lejemål på, trods protest og bortvisning, at have haft bil parkeret, motorbåd fortøjet, byggematerialer oplagret og foretaget byggeri af bådebro . . .«.

I anledning af anmeldelsen foretog politiet en række undersøgelser i sagen, herunder ved flere afhøringer af A og bylaugets formand, og i skrivelser af 8. juli 1983 til A og bylaugets formand meddelte politimesteren i Odense

herefter, at han havde besluttet at opgive tiltale mod A for overtrædelse af mark- og vejfredsloven.

Efter at bylauget havde klaget over afgørelsen til statsadvokaten for Fyn m.v., meddelte politimesteren i Odense i skrivelse af 8. september 1983 A, at statsadvokaten havde besluttet at genoptage efterforskningen i sagen.

Efter fornyede undersøgelser i sagen, herunder optagelse af fotos af skiltning og tilkørselsforhold til det omhandlede område og yderligere afhøringer af anmelderen, meddelte politimesteren i Odense i skrivelse af 16. november 1983, idet påtale i øvrigt blev undladt, A pålæg om »at holde Dem bestemmelserne i mark- og vejfredsloven efterrettelig i anledning af, at De i en periode fra den 28. marts 1983 til den 7. november 1983 flere gange ugentlig har parkeret Deres personbil . . . på et af Skibhusenes Bylaug lejet areal langs den gamle kanal ved Færgevej, Odense«.

I en til statsadvokaten for Fyn m.v. oversendt skrivelse klagede A over den advarsel, politimesteren havde meddelt ham, idet han henviste til, at et kort ophold ikke kunne karakteriseres som parkering, ligesom han anførte, at forbudet ikke blev håndhævet i forhold til andre bilister.

I en skrivelse til A fandt statsadvokaten ikke anledning til at ændre politimesterens afgørelse om at meddele ham en advarsel for at have overtrådt mark- og vejfredslovens § 17. Statsadvokaten vedlagde en afskrift af bestemmelsen.

I en skrivelse påklagede A statsadvokatens afgørelse til rigsadvokaten, idet han anførte, at der ikke, således som der blev stillet krav om i den nævnte bestemmelse, sås at have været noget opslag på området med en tilkendegivelse af, at færdsel med bil var forbudt.

I en skrivelse af 26. januar 1984 til A anførte rigsadvokaten bl.a., »at ifølge § 5 i de af bylauget udfærdigede vedtægter for benyttelse af det lejede areal ved den gamle kanal må parkering kun finde sted på de dertil anviste pladser, samt at vedtægterne er slået op på en opslagsstavle på det nævnte område. Jeg kan herefter meddele, at jeg ikke finder grundlag for at omgøre statsadvokatens afgørelse, idet heller ikke jeg finder grundlag for at kritisere, at politiet har fundet den af Dem foretagne parkering i strid med mark- og vejfredslovens § 17, og at politiets opfattelse er meddelt Dem i form af en udenretlig advarsel«.

I en skrivelse indbragte A rigsadvokatens afgørelse for justitsministeriet. A anførte i den forbindelse, at efter punkt 5 i »Love og regler« for Skibhusenes Have og Baadeklub var det alene i perioden 1. november til 1. april, at der ikke måtte køres med bil på området, og at undtagelse herfra i øvrigt var gjort for »folk der skal ned med tungt grej og lignende«. A oplyste, at han skulle ned med tungt grej og lignende. A anførte endvidere, at der ikke så sent som den 29. januar 1984 havde været slået vedtægter op på en opslagstavle i området, og at det ikke over for ham var oplyst, hvilke pladser der var anvist.

Efter at justitsministeriet i skrivelse af 8. marts 1984 havde meddelt, at ministeriet »ikke finder grundlag for at ændre politimesterens afgørelse«, klagede A i skrivelse af 14. marts 1984 til mig dels over afgørelsen og dels måden at meddele afgørelsen på.

Jeg fandt det rettest at oversende skrivelsen af 14. marts 1984 til justitsministeriet som en anmodning fra A om en nærmere begrundelse for justitsministeriets afgørelse.

I skrivelse af 2. maj 1984 til A gengav justitsministeriet indholdet af bestemmelsen i mark- og vejfredslovens § 17 og tilføjede:

»Politimesteren i Odense anså det i den foreliggende sag efter forelæggelse for statsadvokaten for Fyn m.v. for tilstrækkeligt – i stedet for at rejse tiltale mod Dem – at meddele Dem den i skrivelse af 16. november 1983 nævnte advarsel.

Justitsministeriet kan tilslutte sig politimesterens opfattelse og kan henholde sig til skrivelse af 8. marts 1984.«

I en klage til mig anførte A, at justitsministeriets skrivelse af 2. maj 1984 blot indeholdt en i forvejen kendt sagsbeskrivelse og ikke den af ham ønskede begrundelse, hvorfor han måtte fastholde, at han ikke havde overtrådt den af justitsministeriet gengivne bestemmelse.

I udtalelser i anledning af klagen til mig henholdt politimesteren i Odense, statsadvokaten for Fyn m.v., rigsadvokaten og justitsministeriet sig alle til de trufne afgørelser.

Da jeg efter min gennemgang af sagen ikke fandt at kunne lægge til grund, at der også ved indkørslen fra den vej, som A efter det foreliggende anvendte for at komme til sin båd, var

sket opslag af vedtægt for benyttelse af det omhandlede areal, sådan som det ellers fremgik af teksten til et af de tidligere nævnte fotos, anmodede jeg om en fornyet udtalelse. Jeg anmodede specielt oplyst, om det af A udviste forhold også på denne baggrund kunne henføres under bestemmelsen i mark- og vejfredslovens § 17.

I de supplerende udtalelser anførte henholdsvis politimesteren i Odense, statsadvokaten for Fyn m.v. og rigsadvokaten, at det opslag af vedtægterne, der var sket på vejen langs kanalen, i sig selv var tilstrækkeligt til at opfylde det krav om skiltning eller lignende, der fremgår af mark- og vejfredslovens § 17. Politimesteren og rigsadvokaten bemærkede i øvrigt, at A efter oplysningerne i sagen måtte formodes at være bekendt med de for arealet gældende vedtægter.

Justitsministeriet anførte i sin udtalelse at have fundet det tilstrækkeligt godtgjort, at A, der efter det oplyste var bekendt med forholdene på stedet, under de foreliggende omstændigheder havde udvist et forhold, som kunne henføres under bestemmelsen i mark- og vejfredslovens § 17.

I en skrivelse af 30. november 1984 til A udtalte jeg følgende:

»Anklagemyndighedens og justitsministeriets afgørelser er som nævnt truffet i henhold til § 17 i lov om mark- og vejfred, jfr. lov nr. 107 af 31. marts 1953 med senere ændringer. Bestemmelsen har følgende indhold:

»Den, som uden ejerens tilladelse eller anden hjemmel færdes på anden mands grund eller som færdes ad en privat vej, hvor det ved færdselstavle eller andet lovligt opslag er tilkendegivet, at færdsel eller færdsel af den pågældende art er forbudt, straffes med bøde.«

Ved min bedømmelse af sagen må jeg lægge til grund, at det udlejede areal langs den gamle kanal i den foreliggende sammenhæng er blevet anset for (eller sidestillet med) »en privat vej«, og at færdsel m.v. på området derfor kun vil kunne anses for stridende mod bestemmelsen i mark- og vejfredslovens § 17, hvis »det ved færdselstavle eller anden lovligt opslag er tilkendegivet, at færdsel eller færdsel af den pågældende art

er forbudt«. Jeg må endvidere lægge til grund, at De for at komme til Deres båd har anvendt indkørslen fra Færgevej, og at der ikke ved denne indkørsel ved færdselstavle eller andet lovligt opslag er tilkendegivet nærmere vedrørende færdslen.

På denne baggrund og idet jeg i øvrigt henviser til forarbejderne til mark- og vejfredslovens § 17, således som de fremgår af betænkning angående revision af mark- og vejfredsloven (1952) s. 55 (afspærring som alternativ til afmærkning), må jeg nære betænkelighed ved at tilslutte mig anklagemyndighedens og justitsministeriets opfattelse, hvorefter forholdet har kunnet henføres under den nævnte bestemmelse.

Jeg bemærker herved, at det efter min opfattelse må være uden betydning, om De på anden måde måtte være bekendt med de for arealets benyttelse gældende vedtægter.

Den endelige afgørelse vedrørende fortolkningen af bestemmelsen i mark- og vejfredslovens § 17 hører under domstolene.

Jeg har derfor fundet at måtte indskrænke mig til at gøre justitsministeriet bekendt med min opfattelse, men har samtidig henstillet til justitsministeriet at foranledige tilkendegivet over for Dem, hvorvidt man på det nu foreliggende grundlag agter at opretholde den meddelte advarsel.

Med hensyn til Deres klage over justitsministeriets manglende begrundelse i forbindelse med afgørelserne bemærker jeg, at forvaltningsmyndigheders pligt til at begrunde afgørelser, samtidig med at disse udfærdiges, antages at være begrænset til tilfælde, hvor en begrundelsespligt er foreskrevet i loven. Derimod er det almindeligt antaget i den forvaltningsretlige litteratur og i forvaltningsmyndighedernes praksis, at efterfølgende begrundelse regelmæssigt bør gives, når der fremsættes anmodning herom. Der henvises herved eksempelvis til betænkning nr. 657/1972 om begrundelse af forvaltningsafgørelser og administrativ rekurs m.v. s. 22 ff.

Da der ikke har foreligget en lovbestemmelse om pligt for justitsministeriet til at begrunde sin afgørelse i en sag som den foreliggende, kan det ikke give mig grundlag for kritik, at justitsministeriet ikke samtidig med afgørelsen af 8. marts 1984 gav Dem en nærmere begrundelse herfor.

I skrivelse af 28. marts 1984 oversendte jeg Deres skrivelse af 14. marts 1984 til justitsministeriet som en anmodning fra Dem om en nærmere begrundelse for justitsministeriets afgørelse.

I skrivelser af 2. maj 1984 begrænsede justitsministeriet sig til at gengive indholdet af mark- og vejfredslovens § 17, hvoraf De tidligere ved statsadvokatens foranstaltning havde modtaget en afskrift, og i øvrigt til at oplyse, at ministeriet kunne tilslutte sig politimesterens afgørelse og den form, hvori den er tilkendegivet.

Jeg er enig med Dem i, at justitsministeriet ikke ved skrivelser af 2. maj 1984 har opfyldt de krav, der må kunne stilles til ind-

holdet af en begrundelse, for at anse denne for fyldestgørende.

Jeg har samtidig hermed gjort justitsministeriet bekendt med min opfattelse.«

I en skrivelse af 11. december 1984 oplyste justitsministeriet, at det havde ophævet den meddelte advarsel.

Jeg meddelte herefter justitsministeriet, at jeg havde taget det i skrivelser af 11. december 1984 anførte til efterretning, og at jeg herefter ikke foretog videre i sagen.

10-3. *Udtalt over for flygtningenævnet, at der efter min opfattelse ikke var tilstrækkelige holdepunkter for at antage, at det ved gennemførelsen af udlændingeloven havde været tilsigtet at afskære ombudsmanden kompetence i forhold til flygtningenævnet. (J. nr. 1984-160-613).*

Den 7. marts 1984 skrev jeg således til flygtningenævnet:

»Flygtningenævnet har i en udtalelse af 28. februar 1984 i anledning af en klage til mig over flygtningenævnets beslutning af 2. februar 1984 anført, at flygtningenævnets virksomhed efter nævnets opfattelse næppe er undergivet ombudsmandens kompetence.

Som begrundelse herfor har flygtningenævnet anført følgende:

»... flygtningenævnets afgørelser (er) ifølge udlændingelovens § 56, stk. 4, ... endelige. På baggrund af bestemmelsens ordlyd og forarbejderne hertil, herunder formuleringen af det oprindelige lovforslag, er nævnet mest tilbøjelig til at antage, at nævnets afgørelser ikke kan efterprøves af domstolene i medfør af grundlovens § 63. (Der henvises til lovforslag nr. L 105, blad nr. 334, § 53, stk. 3, og bemærkningerne s. 17-18, retsudvalgets betænkning til lovforslag nr. L 105, blad nr. 848, ændringsforslag nr. 76 og 77 og bemærkningerne side 22 samt tilføjelse til betænkningen, blad nr. 893, ændringsforslag nr. 64). Spørgsmålet har ikke været forelagt for domstolene.

Ifølge lovens § 53, stk. 1, skal nævnets formand og dennes suppleant være dommere. Efterprøvelsen af de administrative afgørelser i flygtningesager er efter bemærkningerne til lovforslaget henlagt til flygtningenævnet med henblik på, at disse sager skal »undergives en domstolslignende behandling«. (Der henvises til lovforslag nr. L 105, blad nr. 334, bemærkningerne s. 13).

I bestemmelserne i lovens §§ 54-56 er fastsat en række processuelle regler, herunder om sagens oplysning, personlig fremmøde og beskikkelse af advokat til varetagelse af udlændingens interesser. På den baggrund er det nævnets opfattelse, at flygtningenævnets virksomhed næppe er undergivet ombudsmandens kompetence.«

Jeg skal hertil bemærke følgende:

I betænkning nr. 968/1982 om udlændingelovgivning er der s. 79 f anført følgende:

»Retligt og faktisk er udlændinge, der ikke kan få deres hjemlands beskyttelse, væsentlig ringere stillet end andre udlændinge. Dette er baggrunden for, at udvalgets lovud-

kast på flere punkter regulerer myndighedernes adgang til at træffe skønsmæssige afgørelser snævrere og mere detaljeret for flygtninge end for udlændinge i almindelighed. *I det omfang, der opstilles nærmere retningslinier for skønsudøvelsen, forøges både domstolenes og folketingets ombudsmands muligheder for en reel prøvelse af afgørelsernes lovlighed.* Udvalget har imidlertid fundet, at der med hensyn til flygtningespørgsmål tillige kan være behov for oprettelse af et sagkyndigt nævn. Et sådant nævn vil kunne undergive sagerne en domstolslignende behandling, men vil være friere stillet over for tilsynets afgørelser end domstolene og vil have mulighed for at afslutte sagerne hurtigere end domstolene.

Der er i udvalget enighed om, at der bør oprettes et flytningenævn. Derimod er der ikke enighed om nævnets kompetence, sammensætning, udlændingenes adgang til bistand under sagen og enkelte andre spørgsmål vedrørende sagsbehandlingen. Der henvises herom til flertallets bemærkninger til lovudkastets §§ 47–50 og til mindretallets bemærkninger til det alternative udkast til disse bestemmelser (udhævet her).«

Udvalgets udkast til lov om udlændinge er, for så vidt angår udkastets bestemmelser om flytningenævnet, opdelt i et flertalsforslag og et mindretalsforslag, jfr. betænkningen s. 117. Formuleringen af disse forslagsbestemmelse om adgangen til prøvelse af nævnets afgørelser har dog begge følgende ordlyd: »Nævnets afgørelser er endelige« (§ 49, stk. 3, henholdsvis § 49, stk. 4). Imidlertid fremgår det af bemærkningerne til de to forslag, at flertallet med den valgte formulering alene sigtede til, at afgørelserne ikke skulle kunne påklages til justitsministeren (bemærkningen s. 230), hvorimod formuleringen efter mindretallets forslag tillige skulle indebære, at nævnets afgørelser ikke kunne indbringes for domstolene (betænkningen s. 240).

I § 53, stk. 3, i det af justitsministeren fremsatte lovforslag (lovforslag nr. L 105, blad nr. 334) hedder det: »Nævnets afgørelser kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed«. Af bemærkningerne til bestemmelsen (anførte sted s. 17 f) fremgår, at justitsministerens forslag er udarbejdet i tilslutning til flertalsudkastet i betænkning-

gen, og formuleringen indebærer efter fast lovgivningspraksis, at domstolsprøvelse ikke herved er udelukket.

I den af folketingets retsudvalg afgivne betænkning af 27. maj 1983 over forslag til udlændingelov (nr. L 105, blad nr. 848) stilledes der bl.a. af et mindretal forslag om en ændret formulering af § 53 (ændringsforslag nr. 76). Bestemmelsen om prøvelse skulle herefter affattes således: »Nævnets afgørelser er endelige«. I betænkningen er der ingen bemærkninger, der direkte knytter sig til ændringsforslaget under nr. 76, men det anføres i bemærkningerne s. 22 til bl.a. ændringsforslag nr. 77:

» . . .

Nævnets afgørelser er endelige og kan således ikke indbringes for domstolene.

Se betænkning nr. 968/1982, s. 231–41.«

Af s. 1 i tilføjelse til betænkning over forslag til udlændingelov (nr. L 105, blad nr. 893) afgivet af retsudvalget den 31. maj 1983 fremgår, at bl.a. ændringsforslag nr. 76 er ønsket taget tilbage af forslagsstilleren. Som ændringsforslag nr. 64 til § 53 stilledes i stedet et ændringsforslag fremsat af justitsministeren og tiltrådt at et flertal i udvalget. Stk. 4 i dette ændringsforslag bestemmer: »Nævnets afgørelser er endelige«. I bemærkningerne til ændringsforslaget (a. st. s. 20) er alene spørgsmålet om udvidelsen af antallet af medlemmer i flytningenævnet samt adgangen til advokatbeskikkelse berørt. Der er således ikke anført, hvorvidt der med den ændrede formulering er tilsigtet nogen realitetsændring i forhold til § 53, stk. 3, i justitsministerens forslag til udlændingelov. Ændringsforslag nr. 64 er identisk med den vedtagne § 56 i udlændingeloven.

På denne baggrund må jeg være af den opfattelse, at det kan give anledning til nogen tvivl, hvorvidt bestemmelsen i udlændingelovens § 56, stk. 4, skal forstås således, at nævnets afgørelser ikke kan indbringes for domstolene. Jeg bemærker herved, at en fravigelse af grundlovens almindelige ordning på dette område må kræve forholdsvis sikre holdepunkter, og henviser i øvrigt til den beskrivelse af lovgivningspraksis, der er indeholdt i Juridisk Grundbog (3. udg. 1975) I, s. 35 f. Jeg forstår, at flytningenævnet i og for sig er enigt heri. Afgørelsen af spørgsmålet henhører under domstolene.

Jeg har ikke tidligere haft anledning til at tage stilling til, hvilken betydning for afgrænsningen af ombudsmandens kompetence det kan tillægges, at der på et foreliggende retsområde ikke er adgang til at indbringe myndighedens afgørelse til prøvelse for domstolene efter grundlovens § 63. Dette skal naturligvis ses i sammenhæng med, at lovbestemmelser, der afskærer domstolenes prøvelsesret efter denne bestemmelse, er sjældent forekommende i nyere lovgivningspraksis.

Forholdet kan navnlig få betydning ved afgrænsningen over for de domstolsliggende organer, der som følge af bestemmelsen i ombudsmandslovens § 1, stk. 1, 2. pkt., og forarbejderne hertil, må anses for unddraget ombudsmandens indseende, jfr. herom den nærmere omtale i folketingets ombudsmands beretning for året 1981, s. 10-11. For så vidt det pågældende nævns afgørelser er undergivet domstolenes prøvelsesret efter grundlovens § 63, og således i relation til denne bestemmelse anses som en administrativ myndighed, må dette forhold således indgå med betydelig vægt i vurderingen af, om nævnet er undergivet ombudsmandens kompetence, og som udgangspunkt medføre en bekræftende besvarelse af dette spørgsmål. Jeg henviser i denne forbindelse til § 6, stk. 2, i den af folketinget fastsatte instruks for folketingets ombudsmand om ombudsmandens adgang til at henstille, at der meddeles en klager fri proces med henblik på en sådan domstolsprøvelse.

I de tilfælde, hvor domstolenes prøvelsesret omvendt er afskåret ved en udtrykkelig lovbestemmelse, synes spørgsmålet om betydningen heraf for ombudsmandens kompetence derimod at måtte bero på en mere konkret vurdering af begrundelsen for denne fravigelse af grundlovens almindelige ordning.

Flygtningenævnets sammensætning og virksomhed efter bestemmelserne i udlændingelovens §§ 53-56 kunne efter den praksis, der har udviklet sig, ikke i sig selv antages at indebære, at flygtningenævnet var unddraget ombudsmandens kompetence. Det er endvidere ikke muligt på det foreliggende grundlag éntydigt at fastslå, at flygtningenævnets afgørelser ikke er undergivet domstolsprøvelse, og hvad der i så fald nærmere har været begrundelsen for denne sær-

ordning. Hertil kommer, at forholdet til folketingets ombudsmand overhovedet ikke ses omtalt i forbindelse med folketingets behandling af lovforslaget.

Efter min opfattelse er der herefter ikke tilstrækkelige holdepunkter for at antage, at det ved gennemførelsen af udlændingeloven har været tilsigtet at afskære ombudsmandens kompetence i forhold til flygtningenævnet, og jeg har derfor besluttet at optage den indgivne klage til realitetsbehandling.

Jeg har sendt folketingets retsudvalg og justitsministeren en kopi af denne skrivelse.

...«

Efter at jeg havde realitetsbehandlet den indgivne klage, meddelte flygtningenævnet mig i skrivelse af 12. april 1984, at nævnet »... under sit møde den 29. marts 1984 nærmere (har) drøftet spørgsmålet om ombudsmandens kompetence i forhold til nævnet. Der var på baggrund af endelighedsbestemmelsen i udlændingelovens § 56, stk. 4, lovens regler om nævnets sammensætning og sagsbehandling samt forarbejderne til de nævnte bestemmelser enighed om, at nævnet måtte fastholde sin vurdering af spørgsmålet om ombudsmandens kompetence i forhold til nævnet. ...«

I den anledning meddelte jeg i skrivelse af 30. april 1984 flygtningenævnet, at jeg måtte henholde mig til, hvad der var anført i min skrivelse af 7. marts 1984 til nævnet, der indeholdt en udførlig begrundelse for mit standpunkt vedrørende kompetence-spørgsmålet.

Jeg gjorde samtidig justitsministeren bekendt med, at jeg fortsat måtte være af den opfattelse, at nævnets virksomhed ikke kunne anses for unddraget ombudsmandens indseende. For det tilfælde, at justitsministeren måtte være enig med flygtningenævnet i, at det ved gennemførelsen af udlændingeloven var tilsigtet at afskære ombudsmandens kompetence i forhold til flygtningenævnet, fandt jeg endvidere at måtte henstille, at dette blev søgt præciseret ved fremsættelsen af et dertil sigtende lovforslag.

Jeg sendte folketingets retsudvalg og flygtningenævnet en kopi af min skrivelse til justitsministeren.

I skrivelse af 11. juli 1985 meddelte justitsministeren folketingets retsudvalg, at han ingen bemærkninger havde til min gennemgang af forarbejderne til udlændingelovens bestemmelser om flygtningenævnet eller til, at jeg ikke havde fundet tilstrækkelige holdepunkter for

at antage, at flygtningenævnet skulle være underdraget ombudsmandens kompetence. Ministeren havde derfor ikke til hensigt at fremsætte et lovforslag som nævnt i min skrivelse af 30. april 1984.

10-4. *Efter en inspektion af statsfængslet ved Sdr. Omme anførte jeg i en skrivelse til direktoratet for kriminalforsorgen og statsfængslet, at jeg gik ud fra, at direktoratet og statsfængslet var opmærksomme på, at istandsættelse af afdelingerne C og B-Vest var tiltrængt. (J. nr. 1984-987-615).*

Efter et besøg den 20. september 1984 i statsfængslet ved Sdr. Omme skrev jeg den 15. november 1984 således til direktoratet for kriminalforsorgen og statsfængslet ved Sdr. Omme:

» . . .

I. Bygningmæssige forhold:

Under min rundgang konstaterede jeg, at afdeling C og afdeling B-Vest var i dårlig vedligehold stand.

Jeg går ud fra, at statsfængslet og direktoratet for kriminalforsorgen er opmærksomme på, at istandsættelse er tiltrængt.

II. Spørgsmål, der blev rejst af talsmændene under min samtale med dem:

1) Talsmændene rejste spørgsmålet om placering af langtidsindsatte og oplyste, at ca. 50 pct. af de langtidsindsatte var på afdeling C. Der skete ikke under opholdet nogen omrokering, idet de indsatte forblev på samme celle under hele opholdet. Talsmændene efterlyste kriterier for fordelingen af de indsatte fra fængselsledelsens side.

Under min drøftelse med inspektøren vedrørende dette forhold oplyste denne,

a) at de indsatte altid kom på den afdeling, hvor de tidligere havde været indsat, og at dette skete automatisk. Dette var de indsatte i øvrigt selv interesseret i.

b) Langtidsindsatte søgte anstalten at anbringe på de pæneste afdelinger. I øjeblikket

var der i anstalten to langtidsindsatte på afdeling B-Øst og én på afdeling F-Øst.

2) Talsmændene rejste herefter spørgsmålet om TV-antenneforholdene. De oplyste, at de indsatte siden 1974 havde søgt om at få antenneforholdene forbedret, idet det var muligt at se Danmark og tysk TV 1 (med »sne« på), men ikke de to øvrige programmer fra Tyskland. Talsmændene var af den opfattelse, at det ikke ville koste mere end omkring 4.000 kr. at sætte en ekstra antenne på den TV-antennemast, der var på anstalten.

Under min drøftelse med inspektøren vedrørende dette forhold oplyste denne, at en talsmand på forrige talsmandsmøde havde bragt spørgsmålet op og bl.a. anført, at det sagtens kunne lade sig gøre at sætte en ekstra antenne på den TV-antennemast, der var på anstalten, således at man kunne se tysk TV 2 og 3. Det var blevet aftalt på dette møde, at talsmanden skulle vende tilbage til sagen, når han havde undersøgt det nærmere. Inspektøren havde dog ikke hørt videre.

Inspektøren oplyste i øvrigt, at anstalten havde undersøgt, hvad det ville koste at blive tilsluttet en fællesantenne i Sdr. Omme. Dette ville give en ekstra udgift på 160.000 kr., hvorfor man havde opgivet dette projekt.

3) Talsmændene rejste spørgsmålet om tilsendelse af penge udefra. De oplyste, at de indsatte ved arbejde i stalden tjente 431 kr. om ugen. Gik de indsatte derimod i skole eller arbejdede i gartneriet fik de 158 kr. om ugen. En

3) Talsmændene rejste spørgsmålet om tilsendelse af penge udefra. De oplyste, at de indsatte ved arbejde i stalden tjente 431 kr. om ugen. Gik de indsatte derimod i skole eller arbejdede i gartneriet fik de 158 kr. om ugen. En af talsmændene havde valgt at gå fra arbejdet i stalden og i stedet modtage undervisning i skolen, hvilket medførte, at han fik en betydelig indtægtsnedgang. Spørgsmålet havde ikke været rejst over for ledelsen, hvorfor jeg henviste talsmændene hertil.

4) Talsmændene klagede over, at de indsatte ikke kunne benytte badmintonhallen før kl. 18. Flere af de indsatte arbejdede henholdsvis i stalden og i køkkenet og havde derfor fritid i løbet af dagen. Talsmændene havde flere gange rejst spørgsmålet over for ledelsen, som hertil havde svaret, at badmintonhallen skulle være til rådighed for fængselspersonalet indtil kl. 18. En af talsmændene oplyste, at fængselspersonalet efter hans opfattelse sjældent benyttede badmintonhallen.

Under min efterfølgende drøftelse med inspektøren vedrørende dette forhold oplyste denne, at han ikke umiddelbart kunne se, at det ville give problemer at ændre ordningen, især da man nu havde fået en fritidsfunktionær. Fængselsinspektøren ville derfor tage dette spørgsmål op til overvejelse.

5) Talsmændene rejste herefter et spørgsmål om besøgsordningen. Efter de lokale regler for anstalten har de indsatte lov til at have besøg på anstalten 2 timer om ugen. I praksis havde de indsatte lov til at have besøg 4 timer om ugen. De indsatte ønskede en mere fleksibel ordning, idet der var eksempler på, at nogle indsatte havde fået bøder, hvis de kom bare 5-10 minutter for sent efter et besøg. En af talsmændene oplyste, at han ofte havde besøg, og herunder havde observeret, at der altid var ledige besøgslokaler, når han måtte afbryde sit besøg.

Under min afsluttende samtale med inspektøren vedrørende dette spørgsmål oplyste denne, at 4 timers reglen var beregnet på grundlag af antallet af besøgslokaler, og hvad anstalten derefter mente at kunne klare. Inspektøren kunne dog ikke se, at der ville være væsentlige indvendinger mod at lave en mere fleksibel ordning, så længe der var plads dertil. Fængselsinspektøren oplyste, at han ville tage spørgsmålet op til overvejelse.

Jeg tog fængselsinspektørens oplysninger til efterretning og udbad mig underretning om resultatet af inspektørens overvejelser vedrørende spørgsmålet om benyttelse af badmintonhallen og en mere fleksibel besøgsordning.

I skrivelse af 13. november 1984 har fængselsinspektøren meddelt mig, at der efter drøftelser i samarbejdsudvalget er gennemført ændringer godkendt af talsmandsgruppen vedrørende benyttelse af forsamlingsbygningen til badminton. Adgangen til at spille badminton for indsatte, der arbejder i stalden og i køkkenet, er udvidet til at omfatte tirsdage og torsdage fra kl. 9.30-11.30 og kl. 14.00-16.00. Samme gruppe indsatte kan herudover benytte fritidscentret i fritiden, henholdsvis formiddag og eftermiddag efter nærmere aftale med skolebetjenten.

Der er endvidere gennemført ændringer i besøgsreglerne således, at såvel 2 timers som 4 timers besøg kan forlænges, hvis der er plads i besøgslokalerne. Besøgende med lang rejsetid har fortrinsret til forlængelse. Denne gennemførte ændring er ligeledes godkendt af talsmandsgruppen.

I den anledning skal jeg meddele, at jeg har taget det oplyste til efterretning, og at jeg herefter ikke foretager videre i sagen.

...«

10-5. *Henstillet til direktoratet for kriminalforsorgen at overveje, hvorvidt de procedurer, der fulgtes i forbindelse med orienteringen af de indsatte om beslutninger på fællesmøderne, i alle tilfælde var således indrettet, at misforståelser i videst muligt omfang blev undgået. (J. nr. 1984-1173-615).*

A klagede i skrivelse af 23. juli 1984 over, at hendes ægtefælle nu først kunne påregne at blive prøveløsladt fra et statsfængsel senere end omkring årsskiftet 1984/85, sådan som det efter hendes opfattelse tidligere havde været stillet i udsigt.

Det fremgik af sagen, at spørgsmålet om en fremrykket prøveløsladelse havde været drøftet bl.a. på et fællesmøde i statsfængslet. Direktoratets repræsentant blev i den forbindelse citeret for at have udtalt, at »vi kan overveje løsladelse ved årsskiftet 84/85, med den lange straf kan der muligvis blive tale om en fremrykning ...«

Under en telefonsamtale med en af mine medarbejderne oplyste direktoratets repræsentant, der tidligere havde anført at være fejlciteret fra fællesmødet, at der i mødereferatet korrekt skulle have stået, at der ville kunne overvejes en prøveløsladelse omkring årsskiftet 1985/86. Direktoratets repræsentant oplyste i øvrigt, at hun ikke i umiddelbar tilslutning til fællesmødet havde haft lejlighed til selv at gennemse referatet heraf.

Under hensyn til de konkrete omstændigheder i sagen fandt jeg ikke at have grundlag for at foretage videre i denne. Jeg fandt det dog under alle omstændigheder overordentlig uheldigt, at der havde kunnet opstå en misforståelse omkring tidspunktet for prøveløsladelse af A's ægtefælle.

På baggrund af sagen rejste jeg derfor over for direktoratet for kriminalforsorgen generelt

spørgsmålet om, hvorvidt de procedurer, der fulgtes i forbindelse med orienteringen til de indsatte om beslutninger på fællesmøderne, efter direktoratets opfattelse i alle tilfælde var således indrettet, at misforståelser i videst muligt omfang blev undgået. Jeg henviste i den forbindelse specielt til, at direktoratets repræsentant under samtalen med min medarbejder havde oplyst, at hun ikke i umiddelbar tilslutning til fællesmødet havde haft lejlighed til selv at gennemse referatet heraf.

I en skrivelse af 25. februar 1985 oplyste direktoratet for kriminalforsorgen mig om, at det med virkning fra de førstkomende fællesmøder i april og maj måned 1985 havde besluttet at drage omsorg for, at der efter hver enkelt sags behandling på fællesmøderne blev foretaget et kort diktat af den truffe beslutning i den enkelte sag. Det var direktoratets opfattelse, at den præcisering, der herved ville ske under mødet, ville begrænse mulighederne for misforståelser i de enkelte sager. Det tilføjedes, at direktoratet efter forløbet af endnu et fællesmøde ville vurdere, om ordningen fungerede tilfredsstillende.

I en skrivelse af 27. februar 1985 meddelte jeg direktoratet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning, og at jeg på det foreliggende grundlag herefter ikke foretog videre i sagen, idet jeg dog anmodede om at få meddelelse herom, såfremt ordningen senere blev ændret.

10-6. *Udtalt over for justitsministeriet, at jeg måtte nære betænkelighed ved at tilslutte mig, at der havde været tilstrækkeligt grundlag for at nægte en fængselsindsat under ordinær udgang overhovedet at deltage personligt i offentlige arrangementer i tilslutning til valg til EF-parlamentet.*

Henstillet til justitsministeren at undergive sagen en fornyet overvejelse med henblik på, at der kunne meddeles den pågældende tilladelse til under ordinær udgang i enkelte tilfælde at deltage i EF-valgkampen. (J. nr. 1984-558-614).

A klagede over, at justitsministeriet havde afslået hans ansøgninger om tilladelse til udgang bl.a. med henblik på hans deltagelse i valgkampen i forbindelse med valget til EF-parlamentet, hvor A var opstillet som kandidat.

Det fremgik af sagen, at A ved højesterets dom af 22. juni 1983 blev idømt fængsel i 3 år. A blev indsat i statsfængsel den 31. august 1983, og to tredjedele af straffen ville efter straffabrydelser - være udstået den 17. oktober 1985.

I en skrivelse af 14. maj 1984 til statsfængslet anmodede A om en ordinær besøgsudgang den 21. maj 1984. A oplyste, at han ville anvende ca. 2-2½ time af de 8 timer til et møde med et dansk EF-parlamentsmedlem, ligesom han i øvrigt bl.a. nærmere redegjorde for sin tidligere deltagelse i valgkampen op til folketingsvalget i januar samme år.

Den 16. maj 1984 meddelte statsfængslet A afslag på anmodningen om at kunne anvende udgangen den 21. maj 1984 bl.a. til det nævnte EF-valgmøde, og i en skrivelse af samme dag påklagede A afgørelsen til justitsministeriet. A anførte i den forbindelse bl.a.: »Da det politiske er interesse hos både min familie og mig, er det naturligt for os at bruge de udgangsmuligheder, jeg har opsparet, til også at deltage i landets politiske liv. Dertil kommer, at politik simpelthen vil være mit eneste levebrødsgrundlag, når jeg bliver løsladt fra straffsoningen ...«

I skrivelse af 22. maj 1984 til statsfængslet ansøgte A om udgange i fire perioder. A anførte, at han »kvalitativt« i alle tilfælde i langt de fleste timer ville være sammen med sin familie. Om anvendelsen af de fire udgangsperioder, som A havde opsparet, oplyste han om sin personlige deltagelse i EF-valgkampen nærmere:

»I. 20.-31. maj (Kristi Himmelfartsdag)

27 minutter - eller mindre end en halv procent - af tiden går til EF-valgkamp. Det drejer sig om krydsild den 29. maj i statens monopol-fjernsyn.

...

II. 4.-6. juni

Berlingske Tidende samler 4. juni samtlige spidskandidater til EF-valget.

Danmarks Radio har samme dag indkaldt Fremskridtspartiet til at præsentere partiet i lydradioen, jfr. foran om 29. maj-arrangementet.

...

Min kone og jeg vil den 5. juni deltage i grundlovssammenkomst med vore fynske venner, som vi uafbrudt har gjort det hvert år i de seneste 12 år.

...

III. 7.-9. juni (forskudt pinse-orlov)

Flyvning til Aalborg, hvor jeg modtages af vor datter og hendes mand ... Sammen deltager vi i et for længe siden tilrettelagt EF-oplysningsmøde i Aalborg.

...

På hjemvejen til København gør jeg ophold i Aarhus for at drøfte EF med kandidat for Folkebevægelsen og formand for Retsforbundet Ib Christensen.

...

IV. 12.-14. juni

Spidskandidatdebat 13. juni i Statsfjernsynet, jfr. herved de foran under 29. maj gjorde bemærkninger.

På valgdagen den 14. juni har jeg ifølge valgloven som kandidat særlig lovsikret adgang til at følge valgets forløb.

...

I skrivelse af 23. maj 1984 meddelte justitsministeriet A i anledning af klagen af 16. maj 1984, at ministeriet ikke fandt grundlag for at

kritisere statsfængslets afgørelse, »idet udgangstilladelse efter straffelovens § 36, 2. pkt., kun kan gives, når det må anses for formålstjenligt med henblik på den pågældendes behandling, herunder forberedelse af hans løsladelse«.

Den 28. maj 1984 meddelte statsfængslet som svar på A's ansøgning af den 22. maj 1984, at han ikke ville kunne benytte sine udgange til deltagelse som politisk debattør ved politiske møder, og at han således ikke kunne deltage i de ovenfor fra ansøgningen gengivne arrangementer.

I en til justitsministeriet oversendt skrivelse af 28. maj 1984 anførte A i forbindelse med justitsministeriets afgørelse af 23. maj 1984 nærmere følgende:

»Hvad angår den nu tilkomne skrivelse fra justitsministeriet indeholder den to momenter som begrundelse, nemlig dels hensynet til den fængselsmæssige behandling af mig og dels forberedelse til min løsladelse.

Det turde være aldeles åbenlyst, at disse forhold ikke med føje kan påberåbes som grundlag for, at den eneste lovlige aktivitet, man ikke må udføre under udgang er deltagelse i det demokratiske liv. Såvel alle de andre hundredevis af fanger, der har adgang til at opspare udgange, som jeg selv bruger selvsagt udgangsperioden til et væld af forskelligartede aktiviteter, og det må være direkte magtfordrejning, at justitsministeriet hindrer et oppositionspartis aktiviteter i at være ligestillet med alle de tusindvis af andre gøremål, som foretages under udgangen.

Da min »resocialisering« og mit arbejde efter løsladelse vil være at deltage i valgkampe og bestride de mandater, jeg bliver valgt til, er den anførte begrundelse helt oplagt uholdbar.«

I skrivelse af 29. maj 1984 meddelte justitsministeriet A med samme begrundelse som i skrivelserne af 23. maj 1984, at det ikke fandt grundlag for at kritisere statsfængslets afgørelse af 28. maj 1984. Justitsministeriet tilføje, at »der intet er til hinder for, at De kan få tilladelse til at benytte de opsparede udgange i den angivne periode, forudsat de anvendes til formål, der ligger inden for rammerne af straffelovens § 36, 2. pkt.«

I anledning af klagen til mig henholdt statsfængslet sig til sin afgørelse af 28. maj 1984, og justitsministeriet anførte i en udtalelse af 4. juni 1984 bl.a.:

»Ved straffelovens § 36 er der efter justitsministeriets opfattelse givet ministeriet en beføjelse til skønmæssigt – inden for de rammer, som bestemmelsen og dens forarbejder giver – at meddele indsatte i fængslerne tilladelse til udgang under afsoningen af straffen. Nærmere regler om udgang er fastsat i justitsministeriets cirkulære nr. 126 af 10. juni 1976 om udgang til indsatte, jfr. justitsministeriets bekendtgørelse nr. 423 af 21. juni 1973 med senere ændringer. Justitsministeriet har ved udøvelsen af det skøn, der ligger til grund for afgørelsen af 29. maj 1984, fundet, at udgang med henblik på deltagelse i de af klageren anførte offentlige møder m.v. navnlig i forbindelse med det forestående valg til Europa-parlamentet efter deres karakter falder uden for området for straffelovens § 36, 2. pkt.«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Det lovmæssige grundlag for udgangsordningen er bestemmelsen i straffelovens § 36, der har følgende ordlyd:

»§ 36. Når særlige omstændigheder taler derfor, kan der meddeles den dømte udgangstilladelse for et kortere tidsrum. Til personer, der udstår længerevarende fængselsstraf, kan sådan tilladelse endvidere meddeles, når det må anses for formålstjenligt med henblik på den pågældendes behandling, herunder forberedelse af hans løsladelse. Udgangstilladelse kan kun meddeles, når fare for misbrug ikke kan antages at foreligge.«

Bestemmelsen blev indsat i straffeloven ved lov nr. 212 af 4. juni 1965 og har været uændret siden da.

I bemærkningerne til lovforslaget anføres følgende til begrundelse af ændringsforslaget:

»Meddelelse af sådanne tilladelser har positiv hjemmel med hensyn til arbejdsfanger (§ 64) og forvarede efter § 70 samt efter en fortolkning af § 41 også med hensyn til ungdomsfængselsfanger. Endvidere er det antaget, at der uden udtrykkelig hjemmel kan gives udgangstilladelse også til fængsels- og hæftefanger, når ganske særlige hensyn tilsiger det (alvorlig sygdom eller dødsfald i den nærmeste familie), og fare for misbrug ikke antages at foreligge.

Der er behov for meddelelse af udgangstilladelser ud fra to principielt forskellige

synspunkter. Undertiden tilsiger humane hensyn, at der gives udgangstilladelse; dette gælder navnlig i de ovenfor nævnte tilfælde af alvorlig sygdom eller dødsfald i den nærmeste familie. I andre tilfælde har meddelelse af udgangstilladelse behandlingsmæssig betydning, navnlig som led i forberedelse af løsladelsen af personer, der udstår længerevarende straf. Det, der kan opnås ved udgangstilladelsen, er navnlig, at fangens forbindelse med hans familie bevares eller genetableres, og at han får mulighed for selv at søge arbejde – på sin tidligere eller en ny arbejdsplads.

På baggrund af de gunstige erfaringer, der er indvundet med hensyn til meddelelse af udgangstilladelse til ungdomsfængselsfanger, arbejdsfanger og forvarede, foreslås det nu, at der på linie med, hvad der gælder i Norge og Sverige, tilvejebringes hjemmel for, at sådanne tilladelser også kan gives til fængselsfanger.

I den foreslåede bestemmelse tager stk. 1 sigte på de ovenfor omtalte tilladelser, der er begrundet i humane hensyn, medens stk. 2, der er begrænset til fanger med længerevarende fængselsstraffe, angår udgangstilladelse med behandlingsmæssigt formål. I begge grupper af tilfælde er det en betingelse for meddelelse af udgangstilladelse, at fare for misbrug ikke antages at foreligge.

Også her er der lagt vægt på at give bestemmelsen en formulering, der svarer til affattelsen af de tilsvarende regler i Norge og Sverige.

Meddelelsen om udgangstilladelse i behandlingsmæssigt øjemed til fængselsfanger vil – lige som de ovenfor omtalte tilladelser til at arbejde uden for anstalten – få karakter af et forsøg, for så vidt som sådanne tilladelser hidtil ikke har kunnet gives. Som følge heraf vil der blive udvist megen forsigtighed med hensyn til tilladelse meddelelse. Tilladelse må bl.a. forudsætte, at en væsentlig del af straffetiden er udstået, og at den pågældendes forhold i anstalten har været tilfredsstillende.«

I den første cirkulærskrivelse nr. 137 af 30. juni 1965 om indsatte adgang til arbejde uden for fængselsvæsenets anstalter samt om adgang i øvrigt var adgangen til at opnå udgangstilladelse efter den ny bestemmelse i § 36, 2. pkt., i overensstemmelse hermed forholdsvis snævert afgrænset. Siden da er

adgangen undergået flere udvidelser. I det gældende cirkulære nr. 126 af 10. juni 1976 om adgang til indsatte kan indsatte i åbne institutioner således få adgang efter 4 ugers ophold i institutionen. Efter cirkulærets § 29 kan der gives én adgang inden for hver 3 ugers periode. Adgang kan gives fra fredag efter normal arbejdstids ophør til søndag aften, medmindre særlige forhold taler for adgang på andre dage. Der kan opspares indtil 4 udgange, der eventuelt kan sammenlægges.

Cirkulærene indeholder ikke nogen nærmere angivelse af formålet med udgangstilladelse, når bortses fra, at de ovenfor nævnte bestemmelser i det gældende cirkulære er placeret i et afsnit under overskriften »udgang med henblik på besøg hos bestemte personer«. Justitsministeriets standpunkt, hvorefter det på baggrund af ordlyden af straffelovens § 36 og forarbejderne til denne bestemmelse må anses for forudsat, at formålet med de her omhandlede regler om adgang i første række er at medvirke til, at den indsatte forbindelse med hans familie eller andre pårørende bevares eller genetableres, kan herefter ikke give mig anledning til bemærkning.

Ved min bedømmelse af sagen må jeg imidlertid lægge til grund, at det, således som praksis har udviklet sig, normalt ikke kan anses som et misbrug af den meddelte udgangstilladelse, hvis den indsatte ikke anvender hele udgangsperioden til samvær med den eller dem, som den pågældende har fået tilladelsen med henblik på at besøge, men f.eks. under udgangen også omgås andre personer og/eller overværer et idrætsarrangement eller en teaterforestilling, eller i øvrigt søger at tilfredsstille sine fritidsinteresser, forudsat at der er tale om lovlig virksomhed, og at udgangen i øvrigt udnyttes således, at samværet med familien eller de pårørende fortsat må karakteriseres som det primære.

I skrivelse af 22. maj 1984 anmodede De om adgang til at sammenlægge opsparede weekendudgange til samlede udgange i nærmere angivne perioder. Således som denne ansøgning var udformet, måtte den efterlade det indtryk, at hovedformålet med opsparringen og den tidsmæssige placering af de ønskede udgangsperioder var et andet end det hensyn til at bevare eller genetablere forbin-

delsen med familien, der som nævnt indgår som en bærende forudsætning for meddelelsen af ordinær udgangstilladelse. På baggrund af, hvad der er anført ovenfor, har jeg for så vidt ikke grundlag for at kritisere justitsministeriets afgørelse i skrivelsen af 29. maj 1984.

Jeg må imidlertid nære betænkelighed ved at tilslutte mig, at der i det anførte har været tilstrækkeligt grundlag for at nægte Dem under ordinær udgang overhovedet at deltage personligt i offentlige arrangementer i tilslutning til det forestående valg til EF-parlamentet. Jeg henviser herved til det, der er anført foran om, at det normalt ikke vil kunne anses for et misbrug af en ordinær udgangstilladelse, at den pågældende i et vist omfang udnytter tilladelsen til varetagelsen af andre lovlige interesser end samværet med familie og pårørende. Det forekommer mig umiddelbart klart, at politisk virksomhed ikke i så henseende kan indtage en særstilling, jfr. herved også bestemmelsen

i fuldbyrdelsesbekendtgørelsens § 19, stk. 1, hvorefter »de indsatte har adgang til at udøve deres almindelige borgerlige rettigheder i det omfang, frihedsberøvelsen ikke i sig selv afskærer dem herfra«.

Under henvisning til det anførte har jeg henstillet til justitsministeren at undergive sagen en fornyet overvejelse med henblik på, at der meddeles Dem tilladelse til under ordinær udgang at deltage i enkelte af de omhandlede arrangementer.«

I en skrivelse meddelte justitsministeriet mig under henvisning til min skrivelse, at man samme dag havde foranlediget, at A blev underrettet om, at han med omgående virkning kunne anvende sine opsparede u gange til deltagelse i valgkampen.

I en skrivelse til justitsministeriet tog jeg ministeriets afgørelse til efterretning.

10-7. *Inspektion af statsfængslet på Kragsskovhede. (J. nr. 1984-1251-615).*

Efter et besøg den 13. november 1984 i statsfængslet på Kragsskovhede skrev jeg den 29. november 1984 således til direktoratet for kriminalforsorgen og statsfængslet på Kragsskovhede:

» . . .

I. Bygningsmæssige forhold:

Under min rundgang konstaterede jeg, at nogle af belægningsafdelingerne var mindre velholdte og trængte til istandsættelse. Det samme gjaldt bygningen, der rummede køkken og spisesal.

Belægningsafdelingerne var under ombygning, og det blev oplyst, at arbejdet hermed forventedes afsluttet inden udgangen af 1986. På baggrund af disse oplysninger, og da det blev oplyst, at planer om opførelse af en ny bygning med nye køkkenfaciliteter og

ny spisesal var langt fremme, finder jeg ikke grundlag for at foretage videre vedrørende disse spørgsmål.

Med hensyn til kondirummet i skolebygningen og møblerne i opholdsstuerne henviser jeg til mine bemærkninger nedenfor under II, pkt. 8, henholdsvis pkt. 10.

II. Spørgsmål, der blev rejst af talsmændene under min samtale med dem:

I. Kommunikationen med ledelsen.

Talsmændene klagede over, at de kun, hvis de rykkede, modtog underretning fra ledelsen om, hvad der videre skete vedrørende de spørgsmål, der var blevet behandlet på talsmandsmøderne.

Under min drøftelse med inspektøren vedrørende dette spørgsmål oplyste denne, at der 3-4 dage efter et talsmandsmøde blev udsendt referat af mødet, og at resultaterne af de undersøgelser, mødet i øvrigt gav anledning til, blev meddelt talsmændene ved næste møde. Inspektøren anførte i den forbindelse, at forholdet var det, at der på grund af de korte straffe foregik en så hurtig udskiftning af talsmænd, at de nye ikke altid havde sat sig ind i, hvad der tidligere var passeret. Hertil kom, at talsmandsmøderne i perioder havde været afholdt med uregelmæssige mellemrum, og at der herved naturligvis kunne opstå en vis kommunikationsbrist. Årsagen til denne uregelmæssighed skyldtes, dels at der ikke havde været fastsat faste terminer for afholdelse af talsmandsmøder, dels at talsmændene i perioder ikke havde fremsat ønske herom.

Sidste møde havde været afholdt den 10. oktober 1984, og inspektøren ville nu foranledige, at spørgsmålet om den fremtidige procedure vedrørende afholdelse af talsmandsmøder blev taget op på næste talsmandsmøde.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

2. Ventetid ved afvikling af besøg.

Talsmændene oplyste, at der kunne være ventetid for besøgende udefra på op til 1 time. Årsagen måtte søges i den fastlagte procedure, der forudsatte et samvirke mellem flere forskellige afdelinger. Som følge heraf var der ofte tale om forsinkelser med underretningen, og i enkelte tilfælde var underretning slet ikke blevet videregivet til den indsatte.

Under min samtale med inspektøren om dette spørgsmål oplyste denne, at forholdet ville blive taget op på næste talsmandsmøde. Spørgsmålet om afvikling af besøg skulle alligevel drøftes i forbindelse med de forestående personaleindskrænkninger, der formentlig ville give anledning til overvejelser om en forenklet procedure.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

3. Udgangstiderne.

Talsmændene anførte, at de fastlagte udgangstider skabte en urimelig forskelsbehandling mellem indsatte, der kom fra Københavnsområdet og de indsatte fra Jylland. Selv om indsatte fra Københavnsområdet fik lov til at rejse på orlov fredag formiddag, var de først i København ca. kl. 18, og hjemrejsen skulle påbegyndes søndag kl. ca. 12 for at nå rettidigt frem (kl. 20.30). De pågældende havde således reelt kun 1 effektiv udgangsdag ud af de 3 dage. De burde efter talsmændenes opfattelse have adgang til at rejse torsdag aften for at blive ligestillet med indsatte fra Jylland.

Det hjemkomsttidspunkt, der generelt var fastsat for alle indsatte (senest kl. 20.30), var uheldigt, idet det ikke var afstemt med de offentlige transportmidler og derfor medførte, at de indsatte for at overholde tiden måtte komme et par timer for tidligt tilbage fra udgang.

Under min afsluttende samtale med inspektøren blev det oplyst, at udgangstiderne var harmoniseret med DSB m.v. i forbindelse med udrejsen, men ikke ved hjemrejsen. Hjemtiden kl. 20.30 var bestemt af vagtskiftet kl. 22.00. Inspektøren tilføjede, at spørgsmålet for tiden blev behandlet generelt i direktoratet for kriminalforsorgen, der formentlig ville komme med et udspil i forbindelse med en ændring af udgangsreglerne, og inspektøren ville da tage spørgsmålet op på et talsmandsmøde, når dette materiale forelå.

Da direktoratet på telefonisk forespørgsel over for en af mine medarbejdere har oplyst, at der nu foreligger en indstilling fra arbejdsgruppen vedrørende revision af udgangsreglerne, og at denne indstilling formentlig vil blive sendt til udtalelse i anstalterne i løbet af relativ kort tid, har jeg ikke fundet anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

4. Avisfordelingen på afdelingerne.

Talsmændene oplyste, at hver afdeling efter eget valg fik 3 aviser dagligt. Der var 37 indsatte på en afdeling. Imidlertid havde man nu påbegyndt en opdeling af afdelingerne i 2 selvstændige afdelinger med 17 indsatte i hver, og det havde skabt problemer med avisprocedu-

ren, idet aviserne nu kunne befinde sig på 2 afdelinger, hvilket i væsentlig grad skabte vanskeligheder for de indsatte og fængselspersonalet, når de prøvede på at finde en ledig avis. De indsatte på afdeling 2, der allerede var opdelt som den første (afdeling 2 A og B), ønskede derfor, at hver 17 mands afdeling blev behandlet som en selvstændig afdeling og fik tildelt egne aviser.

Talsmændene anførte, at spørgsmålet havde været rejst før, men at det var blevet afvist, efter at der var indhentet oplysninger om fremgangsmåden på andre anstalter. Det var imidlertid talsmændenes opfattelse, at det alene var på Kragsskovhede statsfængsel, at der var tale om opdeling af bygningen i 2 afdelinger.

Under min afsluttende samtale med inspektoren oplyste denne, at der netop havde været tale om en generel nedskæring af avisabonnenterne som led i de almindelige sparebestræbelser. Spørgsmålet om antallet af avisabonnenter på afdelingerne 2 A og B ville imidlertid blive overvejet.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der passerer vedrørende dette spørgsmål.

5. Farve TV på afdelingerne.

Talsmændene oplyste, at der på afdelingerne 2 A og B var opstillet farve TV. De andre afdelinger havde alene sort-hvidt TV. Hvis de indsatte på disse afdelinger ønskede farve TV, måtte de selv betale. (Talsmændene var bekendt med, at de enkelte indsatte på afdelingerne betalte 10 kr. om ugen til leje af bl.a. farve TV, video m.m.). Talsmændene var dog klar over, at de andre afdelinger efterhånden ville få farve TV, når afdelingerne i lighed med afdeling 2 blev ombygget.

Under min afsluttende samtale med inspektøren bekræftede denne, at det var tanken, at de forskellige afdelinger skulle forsynes med farve TV, efterhånden som de blev ombygget, hvis der fortsat blev økonomisk grundlag for det. Han oplyste, at begrundelsen for, at der på afdelingerne 2 A og B var blevet opstillet farve TV, også var, at der her kun var 17 indsatte på hver afdeling til at betale for leje af TV i modsætning til – som tidligere nævnt – 37 på de øvrige afdelinger.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

6. Video-forbud til kl. 12.00.

Talsmændene oplyste, at der på afdeling 1 var forbud mod anvendelse af video før kl. 12 middag. Det var den eneste afdeling, hvor et sådant forbud gjaldt, og forbuddet stammede alene fra fængselspersonalet og var ikke en aftale indgået mellem de indsatte på afdelingen. Det bemærkes i denne forbindelse, at bl.a. køkkenpersonalet har fritid om formiddagen.

Under min afsluttende samtale med inspektøren og overvagtimesteren om dette spørgsmål erklærede begge, at de aldrig havde hørt tale om en regel som den nævnte, og oplyste, at spørgsmålet ville blive undersøgt.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der passerer vedrørende dette spørgsmål.

7. Medbringelse af eget video.

Talsmændene klagede over, at der ikke blev givet tilladelse til at medbringe eget video. De fandt det ulogisk i betragtning af, at der var adgang til at medbringe båndoptagere, radioapparater, fjernsyn og lignende. De anførte, at de var bekendt med, at der tidligere i ét tilfælde var meddelt tilladelse til en indsat til at have eget video, men at der ellers generelt blev meddelt afslag.

Under min afsluttende samtale med inspektøren og overvagtimesteren oplyste overvagtimesteren, at han havde henvist talsmændene til at rejse spørgsmålet generelt på talsmandsmøderne, men at de ikke havde gjort det. Han ville nu drage omsorg for, at spørgsmålet blev taget op til en generel drøftelse med talsmændene. Han oplyste, at begrundelsen for, at man ikke ønskede, at de indsatte medbragte videoanlæg, var, at disse anlæg generelt var meget dyre og derfor let blev genstand for handel mellem de indsatte. Det enkeltstående tilfælde, som talsmændene havde henvist til, drejede sig om en bokser, som brugte video i træningsøjemed.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

8. Møblerne på opholdsstuerne (TV-rummene).

Det var talsmændenes opfattelse, at møblerne på opholdsstuerne (TV-stuerne) var dårlige, og at opholdsstuerne i det hele taget generelt var af for ringe standard.

Under min rundgang konstaterede jeg, at vedligeholdelsestilstanden i flere af belægningsafdelingerne lod meget tilbage at ønske.

Under min afsluttende drøftelse med inspektøren af dette spørgsmål oplyste denne, at møblerne ville blive udskiftet i takt med, at de enkelte afdelinger blev ændret og moderniseret, således som man allerede – som nævnt ovenfor i afsnit I – var begyndt med.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

9. Dårlig TV-modtagelse.

Talsmændene oplyste, at TV-antennen på afdeling 3 var gået i stykker i forbindelse med lynnedslag for længe siden og fortsat ikke var blevet bragt i rimelig stand. Der havde muligvis været reparationer, men i så fald var de ikke faldet tilfredsstillende ud.

I denne forbindelse ønskede talsmændene at påpege det ønskelige i, at der blev etableret fællesantennestik i alle værelserne. På afdeling 2 var der forberedelse til dette, men disse var ikke gennemført af økonomiske grunde.

Ved min afsluttende samtale med inspektøren gav denne tilsagn om, at modtagerforholdene på afdeling 3 på ny ville blive undersøgt og manglerne afhjulpnet. Inspektøren bekræftede det vedrørende afdeling 2 oplyste.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

10. Udluftningen i kondirummet.

Talsmændene anførte, at udluftningen i kondirummet var yderst kritisabel og medførte, at det navnlig om sommeren kunne være meget ubehageligt at træne dér. Vinduerne kunne

ikke lukkes op, og der var kun ganske få ventilationskanaler.

Under min samtale med inspektøren om dette spørgsmål oplyste denne, at årsagen til, at vinduerne ikke kunne lukkes op, var, at det tidligere havde givet anledning til misbrug (indsmugling), idet kondirummet lå tæt op til vejen. Inspektøren gav imidlertid tilsagn om, at man ville søge at opsætte ventilations- eller udluftningsanlæg i kondirummet med henblik på at afhjælpe manglerne.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

11. Biografrum til badmintonhal.

Talsmændene ønskede, at biografrummet, der så godt som ikke blev brugt længere, blev indrettet med en badmintonbane som supplement til gymnastiksalen, idet det ville afhjælpe et stort savn for udøvelsen af denne sport, der var meget populær blandt de indsatte.

Under min afsluttende samtale med inspektøren oplyste denne, at man var meget positivt indstillet over for tanken og ville forsøge at skabe økonomisk mulighed for at inddrage biografens rum som foreslået.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

12. Adgang til svømmehal.

De indsatte klagede over, at de ikke regelmæssigt havde mulighed for at komme i en nærliggende svømmehal, idet deres muligheder herfor var afhængig af, om der var en fængselsbetjent, der ville køre for dem. Det var ønskeligt med et fastere system, således at indsatte dels i forvejen kunne tilmelde sig en tur til svømmehallen, dels i længere tid forud var bekendt med, hvornår sådanne besøg kunne forventes.

Under min samtale med inspektøren om dette spørgsmål blev det oplyst, at den nærmeste svømmehal, der kunne finde anvendelse, lå

i Sindal, men at det måtte anses for umuligt at skabe en fast kørselsordning, idet sådan kørsel – ligesom på andre anstalter – ikke var omfattet af personalets tjenestepligt, og at det på nuværende tidspunkt måtte anses for urealistisk at tænke på at skaffe det økonomiske grundlag for at etablere en sådan fast kørselsordning.

blive et problem at få en efterfølger, fordi den løn, man fra anstaltens side kunne tilbyde, lå under den løn, som en person med tilsvarende kvalifikationer kunne opnå andre steder, bl.a. på SiDs kurser.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

...«

13. Motorlære.

Talsmændene klagede over, at faget motorlære var afskaffet. Interessen herfor mellem de indsatte var meget stor.

Inspektøren oplyste under den afsluttende samtale, at undervisning i motorlære ikke kunne gennemføres på grund af manglende undervisere, idet underviseren på køreskolen ikke kunne afse tid til tillige at undervise i motorlære. Undervisningen på køreskolen, som også omfattede indsatte fra andre anstalter, havde et meget stort omfang, idet de indsatte havde mulighed for at tage kørekort til stor vogn og få grundkursus for chauffører som var første trin af specialarbejderskolernes chaufføruddannelse.

Inspektøren oplyste i denne forbindelse, at den nuværende underviser på køreskolen stod for at skulle pensioneres, og at det herefter ville

I skrivelse af 6. december 1984 meddelte statsfængslet mig for så vidt angik skrivelsens afsnit II, 4., vedrørende avisfordelingen på afdelingerne, at overvejelserne vedrørende oprettelse af yderligere ét avisabonnement på den ombyggede afdeling 2 havde resulteret i, at man med virkning fra medio december 1984 på afdelingen ville have 4 avisabonnementer i stedet for 3, således at såvel de indsatte på afdeling 2 A som afdeling 2 B kunne abonnere på to aviser hver.

For så vidt angik det ad II, 6., rejste spørgsmålet vedrørende videoforbud indtil kl. 12, oplyste statsfængslet, at forbudet på afdeling I nu var ophævet, således at også de indsatte på denne afdeling teoretisk set ville kunne se videofilm i alle døgnets timer.

10-8. *Fundet politiets videregivelse af oplysninger om en bestjålen persons identitet i forbindelse med en tyverianmeldelse, den pågældende havde indgivet, retsstridig i forhold til den pågældende.*

Henstillet til justitsministeriet at undergive et krav om erstatning eller godtgørelse i anledning af det passerede, som den pågældende havde fremsat over for ministeriet, en fornyet overvejelse på det nu foreliggende grundlag.

Anmodet justitsministeriet om at gøre foreningen af politimestre i Danmark bekendt med min skrivelse med henblik på, at der kan ske en drøftelse af om der måtte være behov for en mere principiel overvejelse af rammerne for politiets videregivelse af oplysninger om den forurettedes identitet i forbindelse med anmeldelse om indbrud. (J. nr. 1984-433-611).

Advokat A klagede over, at justitsministeriet havde meddelt ham, at ministeriet ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at yde hans klient B erstatning i anledning af politiets videregivelse til pressen af oplysninger om hendes identitet i forbindelse med en tyverianmeldelse, hun havde indgivet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B til politiet i X-by anmeldte tyveri af en række beklædningsgenstande, som hun havde anvendt under sin optræden som stripteasedanserinde på en restaurant i politikredsen. Ifølge hendes oplysninger var restauranten ved midnatstid blevet »hjem søgt« af en gruppe gæster, der krævede, at hun gennemførte sit dansenummer. Hun følte sig truet til at imødekomme dette forlangende og blev i forbindelse med sin optræden frastjålet sine kostumedele, efterhånden som hun lagde dem fra sig.

Det fremgik videre af sagen, at en række lokale og landsdækkende aviser i de følgende dage omtalte den anmeldte episode. B blev i den forbindelse omtalt ved sit civile navn og sin hjemby.

I anledning af avisomtalen klagede advokat A til politimesteren i X-by over politiets videregivelse til pressen af B's civile navn og hjemby i forbindelse med omtale af anmeldelsen. Videregivelsen var efter advokatens opfattelse en grov krænkelse af tavshedspligten og en tilsidesættelse af almindelig diskretion. Advokaten anførte, at B, der var gift og boede i en mindre provinsby, altid optrådte uden for den nærliggende købstads opland og altid under kunstnernavne. Omtalen af B's civile navn og hjemby havde derfor medført betydelige gener for hende, og advokaten tog i klagen forbehold med hensyn til erstatningskrav for krænkelse af privatlivets fred.

I en skrivelse til advokaten beklagede politimesteren i X-by, at politiets omtale af det anmeldte forhold over for pressen havde forvoldt B ulempe og ubehag. Politimesteren vedlagde en notits vedrørende omstændighederne i forbindelse med udleveringen af oplysningerne til pressen. Det anføres heri bl.a.:

»På givne foranledning skal jeg bekræfte, at jeg . . . orienterede (Y-)tidende om tyverianmeldelsen vedrørende tyveri af striptease-kostume natten før i restaurant . . . . ., og at jeg herunder også oplyste anmelderens navn og adresse.

Lokalredaktionerne fra (Y-)tidende og (Z-)avis ringer hver dag sidst på eftermiddagen her til afdelingen, og de får da en orientering om aktuelle anmeldelser, – herunder også almindeligvis navnet på anmelderen.

Den pågældende dag fik »aviserne« samtlige anmeldelser, som fremgår af døgnrapporten, og ovennævnte tyveri var således blot et af mange. Jeg gjorde mig dengang ingen tanker om, at en omtale i pressen ville være krænkende for anmelderen, men må dog tilføje, at havde anmelderens kunstnernavn fremgået af døgnrapporten eller anmeldelsesrapporten, ville jeg ganske givet have oplyst dette navn i stedet for anførte.«

Vedrørende advokatens forbehold om erstatningskrav bemærkede politimesteren, at afgørelsen heraf måtte træffes af justitsministeriet. Politimesteren tilføjede, at det formentlig i så henseende måtte tages i betragtning, at kunstnernavnet ikke havde været nævnt ved anmeldelsen, og at politiet ej heller på anden måde var gjort bekendt med, at kun kunstnernavnet ønskedes benyttet over for offentligheden.

I skrivelse af 21. december 1983 anmodede advokaten politimesteren om at forelægge spørgsmålet om erstatning for justitsministeriet. Advokaten oplyste samtidig, at B over for ham havde oplyst, at hun ikke havde anvendt sit kunstnernavn ved anmeldelsen, da hun ikke havde kunnet forestille sig, at hendes anmeldelse ville blive offentliggjort og under ingen omstændigheder med angivelse af hendes navn.

I skrivelse af 16. april 1984 meddelte justitsministeriet advokaten, at politimesteren over for ministeriet havde oplyst, »at den ved embedet praktiserede ordning med hensyn til orientering af pressen om indgåede anmeldelser m.v. almindeligvis ikke har givet anledning til klager eller problemer i øvrigt. Politiet vil også i fremtiden i videst muligt omfang være opmærksom på, at enkelte anmeldere af særlige grunde ikke ønsker deres identitet oplyst udadtil, og tilkendegivne ønsker af denne art vil naturligvis altid blive respekteret«.

Justitsministeriet anførte, at ministeriet kunne tilslutte sig det, politimesteren havde anført, og ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at yde klienten erstatning.

I klagen til mig anførte advokaten, at B fandt den af politimesteren i X-by praktiserede gene-

relle ordning med offentliggørelse af anmelderes navne uden indhentet tilladelse hos anmelderen hertil for uheldig.

I anledning af advokatens klage anførte politimesteren følgende:

»Politiet er interesseret i, at aviserne, når de bringer meddelelse om anmeldelser af tyverier og lignende, også fortæller, hos hvem der er stjålet. Der er utallige eksempler på, at aviserne omtale medfører henvendelse fra vidner, der kan give oplysninger om gerningsmandens signalement, beskrivelse af hans køretøj, afsætning af koster, eller andet, som kan være til hjælp i efterforskningen. Politiet er overbevist om, at sådanne oplysninger kun gives, hvis publikum kender gerningsstedernes nøjagtige placering, gerne med oplysning om anmelderens navn. Publikums naturlige nysgerrighed hjælper her på vej.

Det kan også nævnes, at der i flere tilfælde er sket det, at meddelelse om en tyverianmeldelse har fremkaldt oplysninger fra publikum, hvorefter anmeldelsen viste sig at være falsk og indeholdende forsøg på forsikringssvig.

Politiet er her bekendt med, at denne praksis er almindelig i så at sige alle politikredse.

Det vil virke for tungt, om den, der modtager en anmeldelse, udtrykkeligt skal spørge, om anmelderen er indforstået med, at hans navn oplyses til avisen. Det er politiets indtryk, at anmelderne udmærket er klar over, at en sådan offentliggørelse må forventes. Nogle er måske endda interesseret i på denne måde at få deres navn i avisen.

Når en anmelder en sjælden gang udtrykkeligt beder sig fritaget for at få sit navn nævnt i avisen, respekteres dette ønske.»

Justitsministeriet henholdt sig til sin afgørelse af 16. april 1984.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Den foreliggende sag må bedømmes med udgangspunkt i dansk rets almindelige regler om beskyttelse af privatlivets fred.

Det er almindeligt antaget, at beskyttelsen af privatlivets fred er undergivet begrænsninger, der hviler på synspunkter, som har nær sammenhæng med de objektive straffrihedsgrunde: nødret, nødværge og negotiorum gestio (varetagelse af andres tarv). Særligt for så vidt angår det strafferetlige værn

henviser jeg til, at røbelse af »privatlivet tilhørende hemmeligheder« efter den udtrykkelige bestemmelse herom i straffelovens § 264 b er straffri bl.a., hvis den pågældende ». . . har handlet i berettiget varetagelse af åbenbar almeninteresse eller af eget ellers andres tarv«. Jeg henviser endvidere til bestemmelsen i retsplejelovens § 1017 b, stk. 2, hvorefter politiet kan offentliggøre den forurettedes identitet i sager om overtrædelse af straffelovens kapitel 24 (om forbrydelser mod kønssædeligheden), ». . . når dette findes påkrævet af hensyn til sagens opklaring eller i øvrigt til berettiget varetagelse af åbenbar almeninteresse«.

Det kan derfor ikke give mig anledning til bemærkning, når politimesteren i (X-by) i sin udtalelse af 6. juni 1984 til mig gør gældende, at hensynet til efterforskningen og forfølgningen af forbrydelser kan begrunde indgreb i privatlivets fred – også i forhold til den forurettede. Der kan imidlertid være anledning til at fremhæve, dels at berettigelsen heraf principielt må bero på en konkret afvejning af de modstående hensyn, jfr. således også Betænkning om tavshedspligt (nr. 998/1984), s. 104, dels at indgrebet ikke kan gå videre, end varetagelsen af det nævnte offentligretlige hensyn tilsiger. I en beretning af 12. oktober 1979 fra en arbejdsgruppe, der blev nedsat på et møde den 21. februar 1977 i justitsministeriets centrale samarbejdsudvalg for politiet med den opgave at undersøge politiets og anklagemyndighedens forhold til massemedierne, hedder det således – efter min opfattelse med rette – at det sædvanligvis vil være utiladeligt at videregive »oplysninger vedrørende personlige forhold, der er uden betydning for sagen, f.eks. om sigtedes eller forurettedes familieforhold, eller opsigtsvækkende eller pikante detaljer om forbrydelsens udførelsesmåde, der ikke har betydning for sagen . . .« (a.st. s. 32).

Det forekommer mig umiddelbart klart, at der i det foreliggende tilfælde måtte antages i det mindste at være en nærliggende risiko for, at en videregivelse til pressen af oplysninger om den bestjålne identitet i forbindelse med de nærmere omstændigheder ved det anmeldte tyveri ville kunne indebære en væsentlig krænkelse af den pågældendes privatliv. Det forekommer mig tilsvarende klart, at en videregivelse af oplys-

ninger om den bestjålnes navn og private bopæl i det foreliggende tilfælde ville være uden enhver betydning for politiets efterforskning af det anmeldte forhold.

Jeg må derfor være af den opfattelse, at den stedfundne videregivelse af de nævnte oplysninger uden den forurettedes udtrykkelige samtykke var retsstridig i forhold til Deres klient.

Jeg har gjort politimesteren i (X-by) og justitsministeriet bekendt med min opfattelse. Jeg har samtidig henstillet til justitsministeriet at undergive det krav på erstatning eller godtgørelse i anledning af det passerede, som De på Deres klients vegne har fremsat over for ministeriet, en fornyet overvejelse på det nu foreliggende grundlag. Jeg har i den forbindelse henvist til bemærkningerne i straffelovrådets betænkning om privatlivets fred (nr. 601/1971), s. 68, jfr. s. 42, med omtale af dommen i Ugeskrift for Retsvæsen 1969, s. 233.

På baggrund af de bemærkninger, politimesteren i (X-by) har fremsat i sin udtalelse af 6. juni 1984 til mig om praksis i landets øvrige politikredse, har jeg endvidere fundet at burde anmode justitsministeriet om at gøre foreningen af politimestre i Danmark bekendt med denne skrivelse med henblik på, at der kan ske en drøftelse af, om der måtte være behov for en mere principiell overvejelse af rammerne for politiets videregivelse af oplysninger om den forurettedes identitet i forbindelse med anmeldelser om indbrud. Jeg har i forbindelse hermed gjort justitsministeriet bekendt med, at den af politimesteren påberåbte almindelige praksis »i så at sige alle politikredse« ikke har afspejlet sig i en her ved embedet foretaget stikprøvevis gennemgang af en række lokale og regionale dagblade over en kortere periode i efteråret 1984, men jeg har samtidig

henledt ministeriets opmærksomhed på det referat fra en konference på Journalistkollegiet i Århus i oktober måned 1984, der er aftrykt i tidsskriftet Dansk Politi 1984, s. 605 ff; i referatet er politimesterforeningens formand bl.a. citeret for en bemærkning om, at politiet ved behandlingen af anmeldelser om indbrud ofte mødes med den indvending, »... at én ting er, at man er blevet bestjålet, men »skal vore navne nu også offentliggøres?«

...«

I skrivelse af 28. februar 1985 meddelte justitsministeriet mig, at ministeriet med henblik på en fornyet overvejelse af spørgsmålet om erstatning eller godtgørelse i anledning af det passerede havde anmodet anklagemyndigheden om en udtalelse vedrørende det i sagen fremsatte erstatningskrav.

Justitsministeriet oplyste endvidere, at ministeriet til Foreningen af Politimestre i Danmark havde fremsendt en kopi af min skrivelse. I den forbindelse oplyste justitsministeriet over for mig, at spørgsmålet om politiets videregivelse af oplysninger til pressen den 31. januar 1985 havde været drøftet under et møde mellem politimesterforeningens bestyrelse og justitsministeriet. Det var i den forbindelse blevet aftalt, at spørgsmålet ville blive gjort til genstand for nærmere drøftelse ved det kommende årlige møde mellem justitsministeriet og samtlige politimestre, der var planlagt at skulle finde sted i oktober 1985.

I skrivelse af 17. maj 1985 til advokaten tilbød justitsministeriet at betale B 2.000 kr. i erstatning samt efter omstændighederne at betale et beløb på 2.400 kr. med tillæg af moms til dækning af omkostningerne ved sagens behandling.

11. Kirkeministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 4 sager inden for kirkeministeriets sagsområde.

Af de 4 sager angik 3 sager afgørelser, som *departementet* havde truffet; én af sagerne, som angik afskedigelse af en præst, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 11-1, gav anledning til kritik og henstilling.

Den fjerde sag, som angik et sagsbehandlingsspørgsmål, gav anledning til en henstilling.

11-1. *Udtalt, at 4 nærmere angivne forhold, kirkeministeriet havde anført som begrundelse for at afskedige en præst som disciplinær straf ikke udgjorde et tilstrækkeligt bæredygtigt grundlag for afgørelsen.*

Henstillet til kirkeministeriet at meddele præsten, hvad ministeriet på det nu foreliggende grundlag agtede at foretage sig bl.a. med hensyn til præstens fremtidige ansættelsesmuligheder i folkekirken. (J. nr. 1982-878-70).

A klagede over, at kirkeministeriet den 8. januar 1979 havde meddelt ham afsked fra en stilling som sognepræst og lærer. Han klagede endvidere over, at kirkeministeriet havde meddelt, at eventuelle ansøgninger fra ham om anden præstestilling inden for folkekirken ikke ville kunne tages i betragtning.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A med virkning fra den 1. august 1970 blev ansat som sognepræst og skolelærer.

I 1975 konstateredes det, at der siden A's ansættelse var blevet udbetalt ham for meget i løn. Beløbet blev af den pågældende kommune og kirkeministeriet opgjort til 237.950,33 kr.

Da lønudbetalingen hidrørte dels fra statslige, dels fra kommunale midler, gjorde både kirkeministeriet og kommunen krav på, at A tilbagebetalte den for meget udbetalte løn. Dette spørgsmål blev drøftet på et møde den 9. december 1976, uden at der opnåedes enighed om en tilbagebetalingsordning.

Efter at der var gjort nogle yderligere forgæves forsøg på at etablere en tilbagebetalingsordning meddelte kirkeministeriet A i skrivelse af 18. maj 1977, at tilbagebetalingskravet ville blive opkrævet ved modregning i hans løn. Ministeriet meddelte samtidig, at A's tjenestealder med virkning fra hans ansættelse den 1. august 1970 var blevet forhøjet med 4 år på baggrund af en tidligere ansættelse i det offentlige fra 1957 til 1961. A's efterbetalingskrav i den anledning, i alt 62.764, 22 kr., ville ikke komme til udbetaling, men i stedet blive fradraget i tilbagebetalingskravet. Den lønforhøjelse på ca. 1.600 kr. månedlig, som anciennitetsforhøjelsen indebar, ville fremover blive tilbageholdt til dækning af den del af tilbagebetalingskravet, der tilkom kirkeministeriet. For så vidt angik kommunens andel af tilbagebetalingskravet, henviste ministeriet A til at søge opnået en ordning med kommunen.

Kommunen anlagde den 2. september 1977 retssag mod A ved vestre landsret med påstand om, at A tilbagebetalte 175.186 kr. Vestre landsret frifandt A ved dom af 26. november 1980, idet retten dels fandt, at kommunen ved lønanvisningen havde begået fejl, dels ikke anså det for godtgjort, at A havde været klar over, at der var udbetalt ham for meget løn.

Dommen blev af kommunen anket til højesteret, der ved dom af 4. maj 1982 ændrede landsrettens dom. Højesteret fandt, at A havde udvist en så betydelig uagtsomhed, at han var pligtig at tilbagebetale det for meget modtagne beløb. Da der ikke var grundlag for at fastslå, at A havde handlet svingagtigt, måtte krav på tilbagebetaling af de mere end 5 år før sagens anlæg modtagne beløb imidlertid anses for forældet. 2 ud af højesterets 5 dommere ville stadfæste landsrettens dom.

Højesteret dømte herefter A til at betale 78.292,98 kr. til kommunen. Sagens omkostninger ophævedes.

Efter at A havde modtaget kirkeministeriets skrivelse af 18. maj 1977, fremsatte han over for ministeriet indsigelser imod afgørelsen. Han fandt dels, at modregningen var foretaget med urette, dels at den var urimeligt omfattende.

Da kirkeministeriet fastholdt sit standpunkt og gennemførte modregningen, meddelte A i en skrivelse af 2. juni 1977 kirkeministeriet, at han ikke ville møde i skolen og undervise børnene mandag den 6. juni 1977, samt at han ikke ville genoptage undervisningen, før rettidig og rigtig løn blev udbetalt.

Da A som bebudet udeblev fra undervisningen den 6. juni 1977, meddelte kirkeministeriet ham i en skrivelse af 13. juni 1977, at det, uanset de iværksatte indeholdelser i hans løn, påhvilede ham at varetage sine pligter i henhold til ansættelsesforholdet. Ministeriet pålagde ham derfor at genoptage undervisningen omgående. Ministeriet tilføjede, at hvis ikke undervisningen blev genoptaget, udsatte han sig for, at der blev rejst disciplinærsag.

I skrivelse af 8. juli 1977 meddelte kirkeministeriet A, at ministeriet agtede at indlede disciplinærundersøgelse mod ham i henhold til tjenestemandsløvens § 20, efter at kommunen over for kirkeministeriet havde indberettet, at han ikke havde genoptaget undervisningen.

I skrivelse af 3. august 1977 begærede A over for kirkeministeriet, at sagen blev henvist til provsteretten. Kirkeministeriet anmodede

derpå i skrivelse af 19. august 1977 pågældende biskop om at foranledige, at der blev nedsat provsteret med den opgave at »afhøre sognepræsten til retsbogen til vedståelse af den foreliggende meddelelse af 2. juni 1977 fra sognepræsten til ministeriet om, at han udebliver fra undervisningen på skolen og til bekræftelse af oplysningen om, at han fremdeles fastholder dette standpunkt.«

I en skrivelse af 23. august 1977 til kirkeministeriet meddelte A, at han fortsat fandt, at ministeriet misligholdt sin del af forpligtelserne i ansættelsesforholdet, og at han senest den 1. september 1977 ønskede de tilbageholdte beløb udbetalt. Hvis ikke beløbene var ham i hænde denne dato, ville han påbegynde en »afspadsering« i præstestillingen.

Kirkeministeriet svarede i skrivelse af 26. august 1977 og henviste til, at der var nedsat en provsteret til tilvejebringelse af bevisligheder til brug for bedømmelsen af de skridt, der burde foretages i anledning af, at A havde indstillet undervisningen. Ministeren henviste yderligere til, at A's økonomiske mellemværende med kommunen og præsteembedernes fællesfond måtte finde deres løsning ved forhandling eller under en retssag.

Den 4. september 1977 udeblev A fra søndagsgudstjenesten.

Menighedsrådsformanden indberettede forholdet ved skrivelse af 4. september 1977 til provsten. Samtidig gav han udtryk for, at menighedsrådet ikke fandt A samarbejdsvillig og heller ikke anså, at A havde evner eller vilje til at få noget positivt ud af sin embedsførelse. Han kritiserede i den forbindelse, at A havde opholdt sig ganske lidt i sognet i den seneste tid, og at A igennem de sidste 3½ år kun var mødt til menighedsrådsmøde 1 gang. På baggrund af det seneste passerede håbede menighedsrådet, at A blev fjernet fra stillingen.

Kirkeministeriet meddelte i skrivelse af 6. september 1977 A, at han med øjeblikkelig virkning var suspenderet fra stillingen. I en samtidig skrivelse til provsteretten anmodede kirkeministeriet om, at udeblivelsen fra gudstjeneste den 4. september 1977 måtte blive inddraget i den tjenstlige undersøgelse.

Den 16. september 1977 udfærdigede læge B på baggrund af besøg hos A samme dag en erklæring om, at A var uarbejdsdygtig og over for lægen havde angivet at have været uarbejdsdygtig fra den 6. juni 1977 (den 2. septem-

ber 1977 for så vidt angik kirkearbejdet). Uarbejdsdygtigheden skyldtes ifølge lægen sygdom og ville formentlig vare længere tid.

Samme dag, den 16. september 1977, afholdt provsteretten første retsmøde i sagen. A's hustru havde den 14. september 1977 meddelt formanden for provsteretten, at A ikke var i stand til at møde. Da A ikke gav møde, og under henvisning til de foreliggende oplysninger, fandt provsteretten »ikke nogen rimelig grund til at udsætte sagen, idet det må formodes, at (A) heller ikke vil give møde efter eventuel fornyet indkaldelse«. Provsteretten sluttede derfor sagen.

Den omtalte lægeerklæring blev indleveret til formanden for provsteretten, som videre sendte erklæringen til kirkeministeriet.

I skrivelse af 21. september 1977 forlangte kirkeministeriet sagen for finansministeriet. Efter redegørelse for sagens forløb, senest modtagelsen af lægeerklæringen af 16. september 1977, anførte ministeriet følgende:

»Idet man henviser til lægeattestens formentlig noget usædvanlige oplysninger – sammenholdt med de oplysninger, som sognepræsten selv meddeler om sit helbred i de ansøgninger, som han indsender om ledige stillinger, jfr. vedlagte fotokopier (ansøgninger om præstestillinger andre steder af henholdsvis 15. og 29. juli 1977 – hvori (A) erklærer at have »et meget stærkt og sundt helbred i alle måder« (min tilføjelse)) – skal nærværende ministerium herved udbede sig en udtalelse fra finansministeriet.

...«

Finansministeriet indhentede nærmere oplysninger i skrivelse af 3. oktober 1977 fra læge B, hvoraf det bl.a. fremgik, at uarbejdsdygtighedserklæringen af 16. september 1977 refererede til en psykisk lidelse, samt at A fra denne dato var taget i behandling af speciallæge i psykiatri, C.

Den 13. oktober 1977 udstedte C en speciallægeerklæring til A's advokat. Af erklæringen fremgik, at A havde været i behandling hos C for en psykisk lidelse, som nu var i nogen bedring. Erklæringen indeholdt følgende konklusion:

»På basis af hans egne oplysninger, samtaler med hustruen, gennemgang af talrige skrivelser mellem pt. og offentlige myndigheder og andre har jeg indtryk af, at han igennem lang tid (måneder, år) har ... (haft en alvorlig psykisk lidelse). Han må de sidste måneder anses for

at have været utilregnelig og ude af stand til at forstå rækkevidden af sine handlinger.

Diagnosen ... støttes kraftigt af, at der har været markant positiv virkning af sædvanlig antidepressiv behandling.«

A's advokat sendte speciallægeerklæringen til kirkeministeriet med skrivelse af 24. oktober 1977. Kirkeministeriet videresendte erklæringen til finansministeriet.

Efter forelæggelse for nævnet for helbredsbedømmelse i tjenestemandssager meddelte finansministeriet i skrivelse af 17. november 1977 kirkeministeriet, at helbredsnavnet havde fundet, at sygemeldingen ikke havde været kritisabel, og at den fremlagte lægeerklæring af 13. oktober 1977 fra speciallæge C støttede denne opfattelse. Med henblik på spørgsmålet om A's eventuelle afsked på grund af svagelighed anmodede finansministeriet dog om, at psykiatererklæringen blev suppleret med oplysninger om, hvorvidt A efter passende behandling måtte anses for at være i stand til varigt at genoptage tjenesten.

C meddelte i en skrivelse af 29. november 1977 til biskoppen, at han efter 5 konsultationer med A havde konstateret en gradvis og efterhånden meget markant bedring i A's psykiske tilstand. Han mente, at A nu var arbejdsdygtig. I en skrivelse af 1. december 1977 udtalte C over for kirkeministeriet, at A efter hans mening nu var i stand til varigt at genoptage tjenesten.

I skrivelse af 12. januar 1978 til kirkeministeriet meddelte finansministeriet, at A efter de nu foreliggende oplysninger måtte anses for at være i stand til at genoptage tjenesten varigt, hvorfor der ikke for tiden var grundlag for at afskedige ham på grund af svagelighed.

I skrivelse af 9. februar 1978 til biskoppen – hvoraf A modtog kopi – anmodede kirkeministeriet om, at sagen blev genoptaget for provsteretten. Ministeriet bemærkede, at »sagen ønskes genoptaget på det hidtidige grundlag, sognepræstens udeblivelse fra tjenesten ved skolen og i kirken«. Ministeriet tilføjede, »Fremkommer der under afhøringen oplysninger i øvrigt af betydning for bedømmelsen af sognepræstens tjenstlige forhold, ønskes de inddraget under provsterettens undersøgelse.«

I februar måned 1978 blev der blandt beboerne i sognet indsamlet underskrifter på en tilkendegivelse om, at menighedens medlemmer ikke længere ønskede A som præst.

Ved fremsendelsen af underskrifterne til kirkeministeriet oplyste menighedsrådet, at 95 ud af de på valglisten opførte 98 personer havde skrevet under. Menighedsrådet anførte, at A gennem årene havde bragt sig i misforhold til den alt overvejende del af befolkningen.

Provsten og biskoppen udtalte i samme forbindelse over for ministeriet, at de ikke så nogen mulighed for, at A genoptog arbejdet i sognet.

Det nævnte materiale blev tilsendt provsteretten. A blev gjort bekendt med underskriftsindsamlingen den 24. februar 1978.

Provsteretten afholdt møde den 24. april 1978. Af retsbogsudskriften fra mødet fremgår følgende:

» . . .

For og med pastor (A) mødte (advokat . . .), der på pastor (A's) vegne udtaler:

At pastor (A) fastholder, at der økonomisk er begået uret overfor ham – et spørgsmål, som vil blive afgjort under en løbende civil retssag – men pastor (A) vil erkende, at han har forløbet sig og truffet forkerte dispositioner ved at undlade at undervise og nægte at prædike og iøvrigt udføre sine embedspligter . . ., men pastor (A) må fremhæve, at disse dispositioner må tilskrives sygdom og/eller momentan vrede over den uret, der efter hans opfattelse økonomisk er overgået ham, jfr. for så vidt angår sygdommen den i sagen beroende erklæring af 13. oktober 1977 fra speciallæge i psykiatri, (C).

Pastor (A) ser i øjnene, at hans forhold i hvert fald til dele af menigheden . . . er blevet belastet på en sådan måde, at hans tilbagevendelse . . . som sognepræst og lærer nok må betragtes som urealistisk – uden at der herved tages stilling til, hvem der bærer skylden for forholdets belastning/ødelæggelse.

Tiltrædes.

(A).

Pastor (A) forklarede, at han kunne vedstå sin skrivelse til kirkeministeriet af 2. juni 1977, således at det er rigtigt, at han ikke har passet skolearbejdet . . . fra og med den 6. juni 1977. Som motivering for sit standpunkt henviste han til sin skrivelse af 23. august 1977 til kirkeministeren, idet han gjorde gældende, at det var økonomiske uoverensstemmelser mellem ham og kommunen samt stiftskassererkonkret, som har forårsaget hans standpunkt.

(Advokat . . .) fremlagde til dokumentation af dette standpunkt kopi af svarskrift med dertil hørende bilag i den ved vestre landsret verserende civile sag mellem (kommunen) og pastor (A).

Pastor (A) forklarede videre, at det er rigtigt, at han udeblev fra gudstjenesten . . . søndag den 4. september 1977, og at han ikke siden har forrettet gudstjeneste og ej heller foretaget andre kirkelige handlinger, også fordi han blev suspenderet ved skrivelse af 6. september 1977. Han havde forinden ringet til formanden for menighedsrådet . . . og underrettet ham om sin beslutning, og . . . havde lovet at ringe til provst . . ., for at han kunne lade en anden præst forrette gudstjenesten. Han henviste endvidere til sin skrivelse af 23. august 1977 til kirkeministeren, hvoraf genpart er sendt bl.a. til (stiftsøvrigheden), i hvilket brev han oplyser, at han fra 1. september 1977 vil »afspadsere« de beløb, som han mente, han med urette ikke havde fået udbetalt.

Han tilføjede, at når han ikke ophørte med at passe arbejdet ved kirken samtidig med arbejdet ved skolen, skyldtes det, at han ikke i sommerferien ønskede at skaffe vanskeligheder for præsten i . . ., idet der mellem dem er en gensidig aftale om at bistå hinanden i fornødent omfang.

Foreholdt skrivelsen af 4. september 1977 fra formanden for menighedsrådet . . . forklarede (A), at han har deltaget i 2 menighedsrådsmøder siden menighedsrådsvalget i 1973. Som grund til at han ikke oftere har givet møde, uanset at han er født medlem af menighedsrådet, forklarede han, at han i 7 måneder var feltpræst på Cypern fra 1.11.1975 til 1.6.1976. I 1974 fyldte menighedsrådsformandens hustru 50 år, i hvilken anledning faktisk alle beboere og den forhenværende præst . . . var inviteret til fest, men pastor (A) og hans hustru var som de eneste ikke inviteret med til festen, hvorfor de følte, at de ikke var velkomne i (menighedsrådsformandens) hjem, i hvilket (formanden) har holdt menighedsrådsmøderne.

(A) blev i august 1976 indkaldt til menighedsrådsmøde, der skulle afholdes den 30. august 1976 i (menighedsrådsformandens) hjem. (A) beklagede sig over, at mødet skulle afholdes det pågældende sted og foreslog, at det afholdtes enten på kroen eller i skolen. Det blev herefter besluttet, at mødet skulle afholdes på skolen, og (A) deltog derfor i dette møde,

ligesom han ville have deltaget i fremtidige møder på skolen eller andet offentligt sted.

Foreholdt indsamlingen af underskrifter fra menigheden . . . af 12.2.1978, bilag 11, og skrivelsen af 13. s.m. fra (menighedsrådsformanden), bilag 12, forklarede (A), at han ikke havde bemærkninger til underskriftsindsamlingen, medens han til (formandens) skrivelse af 13.2 ville bemærke, at han ville bestride, at han . . . har bragt sig i misforhold til den alt-overvejende del af befolkningen, idet der kun kan være tale om misforhold til relativt få af beboerne. Han vil ligeledes benægte, at han har et opfarende væsen, som kan have chokeret folk, men at han nok har kunnet give udtryk for skarpe meninger af og til.

. . .«

I fortsættelse af provsterettens behandling af sagen forhandlede A's advokat med kirkeministeriet om en frivillig afsked på grund af svagelighed. Han meddelte i skrivelse af 30. maj 1978 kirkeministeriet, at A på ny ville lade sig undersøge af speciallæge C.

I skrivelse af 29. juni 1978 underrettede han kirkeministeriet om, at A nu havde henvendt sig til speciallæge D, der havde fundet det rigtigst, at A blev indlagt til behandling og vurdering på Rigshospitalets psykiatriske afdeling. Samtidig henviste han til, at D i en skrivelse af 28. juni 1978 til Rigshospitalet havde anført, at der efter hans opfattelse var en alvorlig risiko for, at de belastninger, A gennemlevede i forbindelse med sagen, kunne medføre en personlighedsmæssig udvikling i retning af en karaktergen paranoia.

A's advokat oplyste i skrivelsen af 29. juni 1978, at han gik ud fra, at kirkeministeriet ville stille afskedigelsessagen i bero indtil videre – såvel for så vidt angik afsked på grund af sygdom som eventuel afsked på grund af tjenesteforseelse eller afsked i henhold til tjenestemandslovens § 43. Advokaten tilføjede, at han yderligere gik ud fra, at der ikke kunne være tale om de to sidste muligheder, hvis der forelå og gennem længere tid havde foreligget en alvorlig sygdom.

I skrivelse af 6. juli 1978 meddelte A kirkeministeriet, at han ikke kunne tilslutte sig D's vurdering af hans helbredstilstand. A anså sig selv for rask både i fysisk og psykisk henseende og tog det som et sundhedstegn, at han protesterede imod myndighedernes overgreb.

Den 28. september 1978 havde A en samtale med kirkeministeren. Ministeren meddelte A, at han måtte forvente at blive afskediget af disciplinære grunde. Ministeren var dog indstillet på at anbefale, at A blev afskediget med svagelighedspension på grund af sygdom. Ministeren henviste i den forbindelse A til at rette henvendelse til en speciallæge om udfærdigelse af en erklæring til dette formål.

Det fremgik af kirkeministeriets udtalelse af 3. maj 1979, at A i november 1978 gennem sin advokat tilbød at lade sig indlægge på statshospitalet i Risskov ved Århus, men at ministeriet havde fundet, at det fornødne lægelige grundlag måtte kunne tilvejebringes hurtigere i form af en erklæring fra dr. C.

I en skrivelse af 10. november 1978 orienterede C kirkeministeriet om, at han havde gennemgået sagens akter og haft en fornyet konsultation med A. Efter at A var blevet orienteret om konklusionen på den speciallægeerklæring, som han ville afgive, havde A imidlertid pålagt ham ikke at udfærdige erklæringen.

Den 13. december 1978 meddelte kirkeministeriet Akademikernes Centralorganisation, at man agtede at afskedige A på grund af disciplinære forseelser, bl.a. udeblivelse fra tjeneste i sommeren 1977. Ministeriet bad i den anledning centralorganisationen om en udtalelse.

Akademikernes Centralorganisation meddelte i skrivelse af 2. januar 1979 til kirkeministeriet, at organisationen ikke ville udtale sig imod afskedigelsen, men henlede opmærksomheden på muligheden for afskedigelse på grund af sygdom – og pension efter tjenestemandspensionslovens § 7, stk. 1. Akademikernes Centralorganisation henviste til en udtalelse af 21. december 1978 fra præsteforeningen, hvori denne forening nærmere begrundede ønsket om, at en eventuel afsked skete som følge af sygdom og ikke på grund af tjenesteforseelser.

Kirkeministeriet indhentede endvidere en udtalelse af 22. december 1978 fra finansministeriet, som meddelte, at A ved afsked som indstillet af kirkeministeriet bevarede ret til opsat pension i henhold til tjenestemandslovens §§ 24–26, jfr. samme lovs § 37, stk. 1.

I skrivelse af 8. januar 1979 meddelte kirkeministeriet A, at han ved kgl. resolution af samme dato var afskediget med virkning fra udgangen af januar måned 1979. Efter en redigørelse for sagens forløb, anførte kirkeministe-

riety som begrundelse for at afskedige A disciplinært følgende:

»De har uden lovlige grund undladt at varetage Deres stilling som lærer og præst ved at udeblive fra pligtig tjeneste.

De har undladt at deltage i menighedsrådets møder.

De har aldeles mistet den agtelse og tillid, som Deres stilling kræver, jfr. § 10 i lov om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken, sammenholdt med den tidligere omtalte adresse, hvori 96% af (sognets) beboere protesterer imod Deres tilbagevenden i Deres stilling.

De har ved at modsætte Dem tilvejebringelsen af den Dem afkrævede lægeerklæring undladt at opfylde bestemmelsen i § 32 i lov om tjenestemandspension.«

Ministeriet tilføjede i skrivelsen, at »det vil være en forudsætning, for at der over for finansministeriet kan rejses spørgsmål om fastsættelse af pension i henhold til § 7, stk. 1, i tjenestemandspensionsloven, at der forelægges ministeriet det fornødne lægelige grundlag«.

I skrivelse af 16. januar 1979 meddelte kirkeministeriet A, at efter afskedigelsen af ham på grund af tjenstlige forseelser »(ville) eventuelle ansøgninger fra Dem om anden præstestilling i folkekirken ikke kunne tages i betragtning«.

Om det sidste forhold bemærkede kirkeministeriet – i anledning af A's klage til mig – at det efter ministeriets opfattelse var en selvfølge, at A, når han blev afskediget af de i skrivelsen af 8. januar 1979 anførte grunde, i hvert fald indtil videre måtte være afskåret fra at blive ansat i en anden præstestilling i folkekirken. Enhver præst i folkekirken, der afskediges, må tåle, at det eventuelt bestemmes, at ansøgninger fra den pågældende om en ny stilling ikke tages i betragtning, såfremt afskedigelsen beror på forhold, der gør det betænkeligt at ansætte ham i en anden præstestilling.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Som tidligere meddelt falder det uden for området for min virksomhed at tage stilling til domstolens afgørelser. Jeg kan derfor heller ikke tage stilling til forhold fra forvaltningens side i det omfang, disse forhold er bedømt af domstolene.

I det foreliggende tilfælde kan jeg således ikke tage stilling til de forhold, som er om-

fattet af vestre landsrets dom af 26. november 1980 og højesterets dom af 4. maj 1982.

Jeg har fundet det rettest – i overensstemmelse med de hensyn, som ligger bag den nævnte afgrænsning af min kompetence – ikke at tage stilling til det spørgsmål, som De har rejst i flere henvendelser til kirkeministeriet og til mig, nemlig om Deres udeblivelse fra tjeneste i sommeren 1977 kunne anses for rimeligt begrundet i den af ministeriet iværksatte løntilbageholdelse, herunder spørgsmålet om, hvorvidt kirkeministeriet efter de da foreliggende oplysninger havde et tilstrækkeligt klart retligt grundlag for at iværksætte modregning og løntilbageholdelse m.v. i forhold til Dem.

Min stillingtagen til Deres klage må derfor indskrænke sig til en bedømmelse i øvrigt af grundlaget for den afgørelse om afskedigelse, som kirkeministeriet meddelte Dem med sin skrivelse af 8. januar 1979, (og den tilkendegivelse, som kirkeministeriet i konsekvens heraf meddelte Dem i skrivelsen af 16. januar 1979).

Det fremgår af kirkeministeriets skrivelser, at den meddelte afskedigelse skyldtes »disciplinære grunde« (»tjenstlige forseelser«). I den førstnævnte skrivelse har kirkeministeriet i så henseende henvist til 4 nærmere angivne forhold, og jeg må efter sammenhængen forstå, at det er kirkeministeriets opfattelse, at hvert af disse forhold må karakteriseres som en tjenstlig forseelse, og at de i hvert fald tilsammen kunne begrunde den truffe afgørelse.

Tjenestemandsløven (lov nr. 291 af 18. juni 1969 om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken) indeholder i § 24 følgende bestemmelse om disciplinær straf for en tjenstlig forseelse:

»Som disciplinær straf for tjenstlig forseelse kan anvendes advarsel eller irettesættelse, bøde, der dog ikke må overstige ½ måneds løn, overførelse til andet arbejde eller andet arbejdssted eller til anden stilling inden eller uden for ansættelsesområdet, de-gradation – herunder nedrykning med ét eller flere løntrin inden for samme lønramme – eller afsked. Bøde over ½ af månedslønnen og overførelse til andet arbejde kan ikke anvendes, inden forhør er afholdt i overensstemmelse med §§ 20–22, medmindre der foreligger en uforbeholden skriftlig tilståelse, i hvilken tjenestemanden vedgår de faktiske

omstændigheder i det påsigtede forhold og erkender sig skyldig i en tjenesteforseelse.

Overførelse til andet arbejdssted eller til anden stilling inden eller uden for ansættelsesområdet, degradation eller afsked som straf for tjenesteforseelser kan, når forholdet ikke er fastslået ved dom, aldrig finde sted uden efter afholdt tjenstligt forhør. Ikendte bøder kan indeholdes i lønnen.«

Efter den nævnte bestemmelse forudsætter anvendelsen af disciplinær straf, at der foreligger en »*tjenstlig forseelse*«. Bestemmelsen indeholder ikke nogen nærmere angivelse af, hvilke forhold der kan anses for en tjenstlig forseelse. En sådan nærmere angivelse kan heller ikke udledes af andre af tjenstemandslovens bestemmelser, jfr. herved den almindelige regel i tjenstemandslovens § 10, stk. 1: »Tjenstemanden skal samvittighedsfuldt overholde de regler, der gælder for hans stilling, og såvel i som uden for tjenesten vise sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver«. Det fremgår dog af denne bestemmelse, at også forhold uden for tjenesten efter omstændighederne kan udgøre en tjenstlig forseelse. Det er endvidere antaget, at det disciplinære ansvar forudsætter, at forholdet kan tilregnes tjenstemanden.

Tjenstemandslovens § 24 fastsætter ingen yderligere *materielle* betingelser for iværksættelse af disciplinær straf end den, at der skal foreligge en tjenstlig forseelse. Der findes således ingen nærmere angivelse af, under hvilke omstændigheder en disciplinær straf, som vedkommende styrelse kan ikende, skal ikendes, og i den forbindelse navnlig ingen angivelse af, hvilke hensyn der er bestemmende for valget mellem de i bestemmelsen opregnede, forskellige disciplinærstraffe. Det følger dog af almindelige regler, at sanktionsvalget i et foreliggende tilfælde må være båret af saglige hensyn, og i forbindelse hermed antages det bl.a., at der må være et rimeligt forhold mellem den konstaterede tjenstlige forseelse og den ikendte disciplinære straf. Jeg henviser herved til den højesteretsdom, der er refereret i Ugeskrift for Retsvæsen 1964, s. 714, og til udtalelsen i folketingets ombudsmands beretning for året 1980, s. 492 ff.

Tjenstemandslovens § 24 indeholder derimod forskellige *processuelle* begrænsninger i den disciplinære straffemyndighed.

Bestemmelsens 3. pkt. fastsætter således bl.a., at afsked som disciplinær straf for tjenesteforseelse »... aldrig (kan) finde sted uden efter afholdt tjenstligt forhør«, (medmindre forholdet er fastslået ved dom). Rækkevidden af denne bestemmelse kan i visse henseender give anledning til tvivl. Bestemmelserne i tjenstemandslovens kap. 4 om tjenstligt forhør bygger dog på en forudsætning om, at vedkommende styrelses afgørelse efter lovens § 24 alene kan basere sig på forhold, der har været genstand for forudgående forhør. I hvert fald hvis styrelsen ønsker et helt nyt forhold inddraget i sin bedømmelse, må der derfor ske en genoptagelse af forhøret med henblik herpå. Jeg henviser i øvrigt i denne forbindelse til udtalelsen i folketingets ombudsmands beretning for året 1956, s. 177.

Efter tjenstemandslovens § 44, stk. 2, har en præst, imod hvem disciplinær undersøgelse er indledt i medfør af § 20, ret til at forlange undersøgelsen henvist til provsteretten. Efter § 44, stk. 4, sidestilles undersøgelse ved provsteret bl.a. ved anvendelsen af tjenstemandslovens § 24 med tjenstligt forhør.

Det følger af almindelige forvaltningsretlige grundsætninger, som supplerer tjenstemandslovens bestemmelser, at vedkommende styrelse har ansvaret for, at afgørelsen om anvendelse af disciplinær straf hviler på et forsvarligt oplysningsmæssigt grundlag.

Efter disse almindelige bemærkninger om det retlige grundlag for den afgørelse, som kirkeministeriet meddelte Dem med sin skrivelse af 8. januar 1979, vender jeg mig heretter til hvert af de forhold, som kirkeministeriet i den nævnte skrivelse særligt har fremdraget som de tjenstlige forseelser, der er indgået i grundlaget for den truffe afgørelse.

1. Tilsidesættelse af tjenstemandspensionslovens § 32.

Ved min bedømmelse af dette forhold må jeg lægge til grund, at De under en samtale med kirkeministeren den 28. september 1978 blev gjort bekendt med, at De måtte forvente at blive afskediget af disciplinære grunde, at ministeriet dog endnu var villigt til at medvirke til en for Dem lempelig udgang på

sagen ved over for finansministeriet at anbefale, at der – hvis De fremskaffede det fornødne lægelige grundlag – meddeltes Dem afsked med svagelighedspension, og at De i overensstemmelse hermed blev opfordret til at rette henvendelse til en speciallæge angående udfærdigelse af en sådan erklæring. Jeg henviser til det referat af samtalen, der er indeholdt i kirkeministeriets skrivelse af 8. januar 1979 til Dem.

Jeg må endvidere lægge til grund, at det, der sigtedes til, var tilvejebringelse af en lægeerklæring, der kunne danne grundlag for overvejelser om afskedigelse af Dem som følge af helbredsbettinget utjenstdygtighed, jfr. herved bestemmelserne i tjenstemandspensionslovens §§ 2 og 7, og at der således var tale om en lægeerklæring vedrørende Deres aktuelle helbreds-mæssige forhold – ikke, eller i hvert fald ikke i første række, om en erklæring, der kunne tjene til yderligere belysning af Deres helbreds-mæssige forhold specielt i tiden fra den 6. juni 1977 og indtil raskmeldingen i slutningen af november måned 1977. Jeg henviser i øvrigt til mine bemærkninger herom nedenfor under pkt. 4.

Som det fremgår af sagsfremstillingen, nægtede De at medvirke til tilvejebringelse af den ønskede erklæring.

Kirkeministeriets skrivelse af 8. januar 1979 til Dem må forstås således, at kirkeministeriet ikke blot tillagde Deres nægtelse den betydning, at sagen herefter måtte fortsætte på det hidtil foreliggende grundlag (processuel skadevirkning), men tillige opfattede nægtelsen af at efterkomme ministerens opfordring som en selvstændig tjenstlig forseelse.

Til støtte for sit standpunkt henviste kirkeministeriet i den nævnte skrivelse til bestemmelsen i tjenstemandspensionslovens § 32, der har følgende ordlyd:

»Til brug ved afgørelser, som efter denne lov beror på en helbredsbedømmelse, kan ministeren forlange sådanne helbredsoplysninger, som han anser for nødvendige, samt kræve, at den pågældende underkaster sig særlige undersøgelser, eventuelt under indlæggelse til observation på hospital.«

Bestemmelsen svarer til bestemmelsen i § 63, 2. pkt., i den tidligere gældende tjenstemandslov af 1958; i den kommenterede udgave af denne lov (*Fedders og Frank: Tjenstemandslovene*, 2. udgave 1966, s. 75,

note 3) er det anført, at »en tjenestemand, der nægter at efterkomme et krav om tilvejebringelse af sådanne lægelige oplysninger, som anses for nødvendige til bedømmelse af hans tjenstdygtighed m.v., gør sig herved skyldig i en tjensteforseelse, der vil kunne medføre afskedigelse i henhold til § 61«.

Der kan efter min mening rejses spørgsmål om, hvorvidt denne udtalelse har gyldighed efter bestemmelsens overførsel til tjenstemandspensionsloven, jfr. at påkrav efter § 32 kun kan stilles til brug for afgørelser »efter denne lov«. Ligeledes kan der efter min opfattelse stilles spørgsmål om, hvorvidt forudsætningen om, at der er meddelt tjenstemanden et egentligt pålæg om fremskaffelse af lægeoplysninger, var opfyldt i forhold til Dem.

Således som sagen foreligger for mig, finder jeg det ikke påkrævet at komme nærmere ind på disse spørgsmål. Jeg henviser herved til, at forholdet ikke var inddraget under provsterettens behandling af sagen, og at kirkeministeriet allerede som følge heraf efter min opfattelse var afskåret fra at lade forholdet indgå i sin bedømmelse af sagen som en selvstændig tjenstlig forseelse.

2. De havde mistet den fornødne agtelse og tillid, jfr. tjenstemandslovens § 10, stk. 1.

I sin skrivelse af 8. januar 1979 til Dem anførte kirkeministeriet endvidere, at De »aldeles (havde) mistet den agtelse og tillid, som Deres stilling kræver, jfr. (tjenstemandslovens) § 10 . . . , sammenholdt med den tidligere omtalte adresse, hvori 96% af (sognets) beboere protesterer imod Deres tilbagevenden i Deres stilling.«

Jeg finder ikke – heller ikke efter kirkeministeriets senere udtalelser i anledning af klagen til mig – at kunne forstå denne passage i kirkeministeriets nævnte skrivelse på anden måde end, at ministeriet til støtte for, at der i denne henseende forelå en tjensteforseelse, alene har henvist til underskriftsindsamlingen.

Som omtalt ovenfor s. 95 blev underskriftsindsamlingen og de dertil knyttede fremsendelsesskrivelser af kirkeministeriet forelagt for provsteretten. Provsterettens efterfølgende behandling af sagen, således som denne fremgår af udskriften af rets-

bogen for ... retskreds for den 24. april 1978, er i sin helhed gengivet ovenfor s. 95. Jeg henviser til gengivelsen af Deres forklaring vedrørende dette forhold ovenfor s. 95, hvorefter »Pastor (A) ser i øjnene, at hans forhold i hvert fald til dele af menigheden ... er blevet belastet på en sådan måde, at hans tilbagevenden til ... som sognepræst og lærer nok må betragtes som urealistisk – uden at der herved tages stilling til, hvem der bærer skylden for forholdets belastning/ødelæggelse.«

Bestemmelsen i tjenestemandsløvens § 43 forudsætter klart, at selv det forhold, at »der mellem præsten og menigheden gennem en årrække har bestået en dybtgående uoverensstemmelse, som betyder en væsentlig hindring for det kirkelige livs trivsel på det pågældende sted«, ikke i sig selv kan danne grundlag for for præstens vedkommende at henføre forholdet som en tilsidesættelse af decorum-kravet efter tjenestemandsløvens § 10, stk. 1. Hertil kræves, at skylden for uoverensstemmelsen énsidigt kan placeres hos præsten, eller at denne dog ved sin adfærd i væsentlig grad har medvirket til, at den er opstået og/eller har udviklet sig som sket. Jeg henviser herved til bemærkningerne i Betænkning afgivet af Tjenestemandskommissionen af 1965, 1. del (nr. 483/1969), s. 240.

Der er ikke i forbindelse med provsterettens undersøgelser tilvejebragt noget, der kan tjene til nærmere belysning af, hvorvidt den opståede uoverensstemmelse kan tilregnes Dem. Der ses heller ikke i øvrigt i denne forbindelse at være fremdraget forhold fra Deres side, som kunne danne grundlag for en stillingtagen til, hvorvidt De opfyldte decorum-kravet i tjenestemandsløvens § 10, stk. 1.

Jeg må derfor være af den opfattelse, at kirkeministeriet ikke har haft grundlag for at karakterisere Deres forhold i denne henseende som en tjenesteforseelse.

3. Undladelse af at deltage i menighedsrådets møder.

Efter § 2 i loven om menighedsråd, jfr. lovbekendtgørelse nr. 136 af 15. april 1980, er de ved menigheden fast ansatte præster fødte medlemmer af menighedsrådet.

Kirkeministeriets opfattelse, hvorefter det må betragtes som en tjenesteforseelse, hvis en fast ansat præst konsekvent, uden lovligt forfald, udebliver fra menighedsrådets møder, kan på denne baggrund ikke give mig anledning til bemærkning.

Som anført ovenfor s. 95 blev også dette forhold inddraget i provsterettens behandling af sagen med udgangspunkt i menighedsrådsformandens henvendelse til ministeriet af 4. september 1977. Deres forklaring til dette punkt er gengivet ovenfor s. 95.

Det fremgår heraf, at De erkendte, at De siden menighedsrådsvalget i 1973 (kun) havde deltaget i to menighedsrådsmøder. Det fremgår endvidere, at De i en del af denne periode havde lovligt forfald, idet De i tiden fra den 1. november 1975 og til den 1. juni 1976 med kirkeministeriets tilladelse gjorde tjeneste som feltpræst på Cypren. Endelig redegjorde De nærmere for baggrunden for Deres uvilje mod at deltage i menighedsrådsmøder, når disse foregik i menighedsrådsformandens hjem; De havde derfor deltaget i et menighedsrådsmøde, der efter Deres opfordring var blevet afholdt på skolen, og forklarede, at De også ville have deltaget i fremtidige møder på skolen eller andet offentligt sted.

Det er ikke oplyst, hvor mange menighedsrådsmøder der i alt har været afholdt i den omhandlede periode, og det er ikke søgt fastlagt, i hvor mange tilfælde De er udeblevet fra menighedsrådets møder. Endvidere ses der ikke fra kirkeministeriets side at have været taget nærmere stilling til, hvorvidt de af Dem anførte årsager til udeblivelsen (mødestedet) kunne betragtes som lovlig udeblivelsesgrund.

Jeg har ikke fundet anledning til at søge disse forhold nærmere afklaret. Som sagen foreligger for mig, må jeg gå ud fra, at kirkeministeriet på det da foreliggende grundlag ikke ville – og næppe heller kunne – betragte Deres udeblivelse fra menighedsrådsmøderne som en tjenesteforseelse af en sådan grovhed, at dette i sig selv kunne begrunde en disciplinær afskedigelse.

4. At De uden lovlig grund undlod at varetage Deres stilling som lærer og præst.

Jeg må gå ud fra, at kirkeministeriets ho-

vedbegrundelse for den meddelte afskedigelse var Deres udeblivelse fra tjenesten som lærer fra den 6. juni 1977 og Deres udeblivelse fra gudstjenesten den 4. september 1977, som førte til, at De den 6. september 1977 blev suspenderet fra Deres stilling.

Udeblivelse fra tjeneste på en måde og i et omfang som sket i denne sag er efter min mening en så alvorlig tjenstlig forseelse, at dette i sig selv - for en objektiv bedømmelse - ville kunne begrunde anvendelse af afskedigelse som disciplinær straf.

Spørgsmålet er imidlertid, om der forelå tilstrækkeligt grundlag for at antage, at De ikke havde lovligt forfald på grund af sygdom.

Der foreligger i sagen flere lægelige erklæringer og udtalelser om Deres helbredstilstand, indtil De selv på et tidspunkt i efteråret 1978 afviste at medvirke til tilvejebringelse af yderligere oplysninger. Det afgørende for bedømmelsen af spørgsmålet om lovligt forfald er de oplysninger, som foreligger om Deres helbredstilstand i tiden fra den 6. juni 1977 til den 6. september 1977.

Som det fremgår af sagsfremstillingen ovenfor s. 93-94 afgav Deres egen læge, (B), den 16. september 1977 en erklæring, hvorefter De angav at have været uarbejdsdygtig på grund af sygdom siden den 6. juni 1977. Nævnet for helbredsbedømmelse i tjenestemandssager under finansministeriet fandt efter kirkeministeriets forelæggelse af spørgsmålet ikke, at denne sygemelding var kritisabel. Nævnet støttede sig herved bl.a. på speciallægeerklæringen af 13. oktober 1977 fra speciallæge i psykiatri, (C), hvorefter De igennem de sidste måneder forud for erklæringens afgivelse måtte anses for at have været lidende af en (alvorlig) psykisk sygdom.

Under provsterettens behandling af sagen blev det gjort gældende, at Deres forsømmelse af tjenesten (bl.a.) måtte tilskrives sygdom, og Deres bisidder henviste i denne forbindelse til speciallægeerklæringen af 13. oktober 1977.

Således som sagen forelå for kirkeministeriet, umiddelbart efter at provsteretten havde afsluttet sin behandling af sagen, var der efter min opfattelse ikke grundlag for at

forkaste de foreliggende erklæringer om Deres helbredstilstand i sommeren 1977.

I fortsættelse af provsterettens behandling af sagen blev der, som nævnt ovenfor, rejst spørgsmål om, hvorvidt der måtte være grundlag for at søge Dem afskediget på grund af helbredsbetinget utjenstdygtighed. Som følge af Deres modstand mod, at (C's) erklæring blev fremsendt til brug for ministeriets vurdering af dette spørgsmål, førte disse forhandlinger imidlertid ikke til noget resultat. Selvom det for så vidt skyldes Deres forhold, at der ikke foreligger nogen mere indgående erklæring om Deres helbredstilstand, må jeg samtidig lægge til grund, at der ikke fra kirkeministeriets side blev foretaget noget med henblik på specielt at søge tilvejebragt yderligere vurderinger af Deres helbredstilstand i tiden fra den 6. juni til den 6. september 1977. Jeg henviser i denne forbindelse til mine bemærkninger ovenfor s. 98-99 om kirkeministerens opfordring til Dem på mødet den 28. september 1978.

Der forelå derfor efter min mening heller ikke på et senere tidspunkt grundlag for kirkeministeriet til at forkaste de foreliggende lægelige erklæringer om Deres helbredstilstand i tiden fra den 6. juni 1977 og indtil Deres suspension den 6. september samme år.

Efter min opfattelse kunne kirkeministeriet derfor ikke med føje anse det for godtgjort, at De var udeblevet fra tjenesten uden lovlig grund.

Sammenfattende er det herefter min opfattelse, at de 4 forhold, som kirkeministeriet anførte i skrivelsen af 8. januar 1979, ikke udgjorde et tilstrækkeligt bæredygtigt grundlag for afgørelsen om at afskedige Dem som disciplinær straf for tjenstlige forseelser.

Jeg har gjort kirkeministeriet bekendt med min opfattelse.

Jeg har samtidig henstillet til kirkeministeriet at meddele Dem, hvad ministeriet på det foreliggende grundlag agter at foretage sig, herunder med hensyn til tilkendegivelsen i skrivelsen af 16. januar 1979 om, at ansøgninger fra Dem om andre præstestillinger i folkekirken ikke ville kunne tages i betragtning.

...«

12. Landbrugsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 8 sager inden for landbrugsministeriets sagsområde.

Af de 8 sager vedrørte de 7 sager afgørelser, som *departementet* havde truffet; én af sagerne, som angik renteforhøjelse af statslån i forbindelse med tilladelse til bortforpagtning af jord, gav anledning til en henstilling.

Den 8. sag angik en afgørelse, som *matrikel-direktoratet* havde truffet.

13. Miljøministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 12, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 46 sager inden for miljøministeriets sagsområde; 11 sager vedrørte departementet, 17 sager vedrørte miljøankenævnet, medens de resterende 18 sager vedrørte andre myndigheder end de nævnte inden for miljøministeriets sagsområde.

Tre af sagerne vedrørende *departementet* angik generelle spørgsmål, og heraf angik de to sager beregningen af klagefristen på 4 uger i miljøbeskyttelseslovens § 81. Sagerne, der gav anledning til en henstilling om at overveje at søge den anvendte klagevejledning suppleret med en oplysning om, hvorledes klagefristen beregnes, når 4 ugers-dagen falder på en lørdag eller helligdag, er omtalt nedenfor som sag nr. 13-1. Den tredje generelle sag angik spørgsmålet om, hvorvidt en kommunalbestyrelse med hjemmel i kommuneplanlovens § 47, stk. 3, kan dispensere fra en bestemmelse i en kommuneplan; sagen, der gav anledning til en henstilling om at søge spørgsmålet afklaret, er omtalt nedenfor som sag nr. 13-2.

7 sager angik departementets afgørelser; en af sagerne angik lovligheden af en betalingsvedtægt for et kloakanlæg. Sagen, der gav anledning til både kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 13-3. I en sag om opsigelse af et lejemål henstillede jeg til departementet at overveje at suspendere effektueringen af opsigelsen, indtil der forelå en retsafgørelse af opsigelsens berettigelse. Én af de øvrige afgørelser angik en indvindingstilladelse i henhold til råstofloven, og denne sag er omtalt nedenfor som sag nr. 13-4. Én sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

To sager vedrørte *fredningsstyrelsen*; én af sagerne, som gav anledning til en henstilling, angik en afgørelse, som styrelsen havde truffet. Den anden sag angik styrelsens behandling af en sag om udvidelse af en golfbane, og sagen, der gav anledning til både kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 13-5.

7 sager vedrørte *planstyrelsen*, og alle sagerne drejede sig om kommuneplanloven. 6 sager angik afgørelser og heraf 4 sager spørgsmålet om lokalplanpligt. I en af sagerne var der klaget over, at planstyrelsen ikke havde tilsidesat en kommunes afgørelse om lokalplanpligt, som styrelsen mente var ulovlig; sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-6, gav anledning til kritik. Én sag, som ligeledes gav anledning til kritik, angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

6 sager vedrørte *miljøstyrelsen*, og heraf angik 5 sager afgørelser, medens den sidste sag, der gav anledning til kritik, angik styrelsens sagsbehandlingstid i forbindelse med behandlingen af en klage over en kommunes opkrævning af vandafledningsafgifter.

Af de 17 sager vedrørende *miljøankenævnet* angik 16 sager afgørelser, heraf 7 afgørelser i henhold til by- og landzoneloven. Én sag angik spørgsmålet om lovliggørelse af et dambrug, der var etableret før miljøbeskyttelseslovens ikrafttræden. Sagen, der gav anledning til både kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 13-7. Én sag, der gav anledning til kritik, angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

Tre sager vedrørte *overfredningsnævnets* afgørelser, og to af sagerne angik nævnets afgørelser i en sag om ændring af tidligere gennemførte fredninger. Sagerne, der gav anledning til både kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 13-8.

13-1. *Udtalt nogle almindelige synspunkter om beregningen af klagefrister, særlig med henblik på udløbet af 4-ugers fristen for klage til miljøankenævnet i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 81.*

Ikke fundet grundlag for kritik af miljøankenævnet i anledning af nævnets afvisning af to klager som for sent indkomne, men henstillet til miljøministeriet at overveje, om det ikke ville være rigtigst at søge den klagevejledning, der meddeles samtidig med miljøstyrelsens afgørelse, og den vejledning om klageadgangen til miljøstyrelsen, der er foreskrevet i miljøbeskyttelseslovens § 66, suppleret med oplysning om, hvorledes klagefristen beregnes når 4-ugers dagen falder på en lørdag eller en helligdag. (J. nr. 1984-794-11 og 1984-850-11).

Danmarks Sportsfiskerforbund og Danmarks Naturfredningsforening klagede over, at miljøankenævnet havde afvist at realitetsbehandle foreningernes klager af henholdsvis 29. og 30. maj 1984 over miljøstyrelsens afgørelse af 3. maj 1984 om fastsættelse af endelige vilkår for udledning af processpildevand fra virksomheden A. Klagerne var efter miljøankenævnets opfattelse for sent indgivet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at miljøstyrelsen ved skrivelse af 3. maj 1984 traf afgørelse om fastsættelse af endelige vilkår for afledning af processpildevand fra A, samt endelige vilkår for begrænsning af luftforurening. Skrивelsen blev samme dag sendt til A samt flere myndigheder og klageberettigede organisationer, herunder sportsfiskerforbundet og naturfredningsforeningen.

Efter det oplyste modtog sportsfiskerforbundet skrivelsen lørdag den 5. maj 1984. Naturfredningsforeningen modtog skrivelsen fredag den 4. maj 1984.

Skrивelsen indeholdt vejledning om klagefrist m.v., herunder om, at »klagen skal være miljøankenævnet i hænde senest den 31. maj 1984«.

Sportsfiskerforbundet afsendte tirsdag den 29. maj 1984 en klage til miljøankenævnet.

Naturfredningsforeningen afsendte onsdag den 30. maj 1984 klage til miljøankenævnet. Klageskrивelsen blev sendt anbefalet.

Torsdag den 31. maj var en helligdag (Kristi himmelfartsdag).

Begge klageskrивelser blev modtaget og indjournaliseret mandag den 4. juni 1984 hos miljøankenævnet. I en skrivelse af samme dato kvitterede ankenævnet for modtagelsen.

Ankerævnet underrettede A om klagerne. I skrivelse af 7. juni 1984 protesterede selskabet imod, at klagerne blev optaget til realitetsbe-

handling. Selskabet anførte herved, at klagerne var indgivet for sent, idet klagefristen måtte anses for at være udløbet fredag den 1. juni 1984. Selskabet bemærkede, at det i almindelighed ville være betænkeligt at strække klagefristen, idet de berørte virksomheder efter 4 ugers fristens udløb måtte kunne disponere i tillid til den trufne afgørelse. I denne forbindelse oplyste selskabet, at de frister for opfyldelse af vilkår, som var pålagt det ved miljøstyrelsens afgørelse, var så ekstraordinært korte, at fabrikken var nødt til at udnytte hver eneste dag straks efter klagefristens udløb. Selskabet havde rettet telefonisk henvendelse til miljøankenævnet fredag den 1. juni og fået oplyst, at der ikke var indkommet klager over miljøstyrelsens afgørelse. Der var derpå omgående iværksat en lang række arbejder.

Ankenævnet forelagde selskabets udtalelse for sportsfiskerforbundet og for naturfredningsforeningen.

De to foreninger henholdt sig over for miljøankenævnet til, at klagerne var afsendt i god tid inden ankefristens udløb og derfor måtte anses for rettidige.

Miljøankenævnet afviste i skrивelser af 11. juli 1984 at realitetsbehandle klagerne. Ankenævnet lagde til grund, at fristen for begge klagers vedkommende udløb fredag den 1. juni 1984. Nævnet henviste herved til miljøstyrelsens cirkulære af 16. december 1982 om ændring af lov om miljøbeskyttelse, pkt. 13 e, samt til bemærkningerne til det i cirkulæret omhandlede lovforslag, hvor det er anført, at klage skal være myndighederne i hænde senest på 4-ugers dagen for at være rettidig.

Naturfredningsforeningen sendte med skrивelse af 25. juli 1984 miljøankenævnet en redegørelse af 20. juli 1984 fra post- og telegrafvæsenet, Købmagergades postkontor. Det hedder heri:

»I anledning af Deres henvendelse hertil angående et rekommanderet brev afsendt den 30. maj d.å. til miljøankenævnet kan vi oplyse, at det omhandlede brev har været forsøgt afleveret den 1. juni d.å. og derefter er afleveret til adressaten den 4. juni 1984.

Årsagen til dette er, så vidt brevbereren erindrer, at han den 1. juni d.å. fandt døren til miljøankenævnet låst, hvorfor han gik ud fra, at der var lukket, idet det var dagen efter en helligdag.

I stedet for at aflevere en anmeldelse på brevet, tog han det med tilbage til kontoret for at medtage det på ny på ombæringen den følgende hverdag. Dette er en normal procedure ud fra den antagelse, at adressaten foretrækker, at forsendelsen omdeles på ny, fremfor at den skal afhentes på postkontoret.

Vi beklager hermed de ulemper, der måtte være blevet påført Dem ved den forsinkede udlevering af brevet.«

Naturfredningsforeningen anmodede under henvisning til postvæsenets redegørelse om, at spørgsmålet om klagens rettidige indgivelse blev optaget til fornyet behandling.

I skrivelse af 27. juli 1984 fastholdt miljøankenævnet afgørelsen af 11. juli 1984. Nævnet bemærkede, »... at miljøankenævnet holdt åbent på helt sædvanlig måde den pågældende dag fra kl. 8.30–16.30. Døren til nævnets kontor er altid aflåst, men er forsynet med følgende skilt: »Døren er aflåst. Ring 2 gange. Benyt venligst dørklokken.« Postbudet ringer på hver dag som led i den daglige rutine, når posten skal afleveres.

Da den forsinkede aflevering af den anbefalede forsendelse kan henføres til postvæsenets ekspedition, og da nævnet tidligere har taget stilling til konsekvensen heraf, finder nævnet ikke anledning til at optage sagen til fornyet behandling, men må henholde sig til det i skrivelsen af 11. juli 1984 anførte . . .«

Sportsfiskerforbundet har i klagen til mig gjort gældende, at fristen for forbundets vedkommende tidligst kunne udløbe lørdag den 2. juni, idet forbundet først havde modtaget miljøstyrelsens afgørelse lørdag den 5. maj. Herefter måtte klagen, der blev afsendt tirsdag den 29. maj, og som kunne påregnes at være nået frem 1, senest 2 dage efter, anses for at være rettidig.

Naturfredningsforeningen har i klagen til mig oplyst, at foreningen modtog miljøstyrelsens afgørelse fredag den 4. maj, og at foreningen for så vidt var enig i, at 4 ugers fristen i forhold til naturfredningsforeningen udløb fredag den 1. juni. Foreningen havde under hensyn hertil afsendt klageskrivelsen – som anbefalet brev – hverdagen forud for denne dag, det vil sige onsdag den 30. maj, idet torsdagen var en helligdag. Foreningen var af den opfattelse, at klage afsendt således efter gældende administrativ praksis måtte anses for at være rettidig. Hertil kom i det konkrete tilfælde, at det af postvæsenets oplysninger fremgik, at klageskrivelsen var forsøgt afleveret inden fristens udløb.

Miljøankenævnet har i udtalelserne af 12. oktober 1984 fastholdt sin opfattelse, hvorefter begge klager må anses for at være for sent indkommet. Nævnet har herved nærmere anført, at for så vidt det måtte lægges til grund, at klagefristen i forhold til *sportsfiskerforbundet* begyndte at løbe den 5. maj, udløb fristen lørdag den 2. juni. En klage, der var modtaget mandag den 4. juni med morgenposten måtte anses for at være for sent indgivet. Miljøankenævnet anførte i den forbindelse, at lovgivning eller praksis om, at visse betalinger og pengeoverførsler, der skete en mandag, anerkendes som rettidig, når betalingsfristen udløb den forudgående lørdag eller helligdag, ikke havde vejledende betydning for miljøankenævnets modtagelse af en klage, når den virksomhed, som har modtaget en godkendelse, protesterer. Heller ikke skattemyndighedernes modtagelser som rettidige af selvangivelser med morgenposten dagen efter indleveringsfristens udløb kan anses for vejledende for miljøankenævnets klagesager.

Særligt med henblik på *naturfredningsforeningens* henvisning til administrativ praksis oplyste ankenævnet, at nævnet, indtil lovændringen i 1982 trådte i kraft (den 1. januar 1983), havde fulgt en praksis, hvorefter nævnet accepterede »postkassedatoen«, d.v.s. poststemplets dato som afgørende for, at klagefristen på 4 uger fra modtagelse af miljøstyrelsens afgørelse var overholdt. Nævnet havde herved lagt vægt på den upræcise formulering af 1973-lovens § 71, stk. 1, og »en måske ujuridisk opfattelse af, hvad man efter almindelig sprogbrug ville tillægge betydning som den afgørende vil-

jeserklæring ved beregning af en frist for det »at klage«.

Ved ændringen af miljøbeskyttelsesloven i 1982 var det i bemærkninger til lovforslaget – som et fortolkningsbidrag vedrørende den almindelige klagefrist i miljøbeskyttelsesloven på 4 uger – anført, at det forhold, at fristen udløber på 4-ugers dagen fra den dag, hvor afgørelsen er kommet frem, indebærer, at klage skal være myndighederne *i hænde* senest på 4-ugers dagen for at være rettidig. På baggrund af disse bemærkninger, der var gentaget i miljøstyrelsens cirkulære af 16. december 1982 om lovændringen, havde miljøankenævnet siden foråret 1983 i sin praksis lagt til grund, at udtrykket »i hænde« var helt éntydigt. Forsinkelse i postgangen må herefter betragtes som afsenderens risiko.

Ankenævnet tilføjede, at nævnet ikke anså sig for berettiget til at give oprejsningsbevilling i tilfælde af overskridelse af klagefristen.

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til de to foreninger:

»Afgørelserne er truffet på grundlag af miljøbeskyttelseslovens § 81 vedrørende klage til miljøankenævnet. Bestemmelsen er sålydende:

»Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt den pågældende.«

I forbindelse med ændringen af miljøbeskyttelsesloven i 1982 (lov nr. 204 af 18. maj 1982), der trådte i kraft den 1. januar 1983, var det i bemærkningerne til forslaget vedrørende en ændring af bestemmelsen i miljøbeskyttelseslovens § 71 om klage til miljøstyrelsen anført:

»Den almindelige klagefrist i miljøbeskyttelsesloven er 4 uger regnet fra den dag, hvor afgørelsen er meddelt den pågældende. Det vil efter praksis sige den pågældende klageberettigede, hvad enten denne er adressaten, en klageberettiget myndighed eller en klageberettiget omboende. Det er derfor vigtigt, at samtlige klageberettigede personer og myndigheder underrettes samtidig om afgørelsen, idet tidspunktet for meddelelsen er afgørende for, på hvilket tidspunkt 4 ugersfristen udløber.

Klagefristen begynder at løbe fra det tidspunkt, hvor meddelelse om afgørelsen er kommet frem til den klageberettigede, det vil normalt sige dagen efter afgørelsens date-

ring og overgivelse til postbesørgelse. Fristen udløber på 4-ugers dagen fra den dag, hvor afgørelsen er kommet frem, hvilket betyder, at en klage skal være myndighederne *i hænde* senest på 4-ugers dagen for at være rettidig.« (Folketingstidende 1981-82, 2. samling, tillæg A, spalte 367 f).

Bemærkningerne er gentaget i miljøstyrelsens cirkulære af 16. december 1982 om ændringerne i loven, pkt. 13 e.

Klagerne drejer sig om den nærmere fastlæggelse af det tidspunkt, hvor klagefristen på 4 uger for klage til miljøankenævnet udløber.

Jeg lægger til grund for min vurdering, at klagefristen i forhold til Danmarks Naturfredningsforening begyndte at løbe fredag den 4. maj 1984 og i forhold til Danmarks Sportsfiskerforbund lørdag den 5. maj 1984. De nævnte datoer er de dage, hvor miljøstyrelsens afgørelse i skrivelse af 3. maj 1984 efter det oplyste blev modtaget af foreningerne. Herefter må det lægges til grund, at ankefristen i forhold til naturfredningsforeningen udløb fredag den 1. juni; og i forhold til sportfiskerforbundet lørdag den 2. juni.

Begge klageskrivelser blev modtaget i miljøankenævnet mandag den 4. juni 1984.

Sportsfiskerforbundets klage blev afsendt tirsdag den 29. maj; naturfredningsforeningens klage blev afsendt onsdag den 30. maj. Jeg må gå ud fra, at klageskrivelserne ved sædvanlig postudbringning ville have været udbragt til miljøankenævnet fredag den 1. juni.

Sagen rejser således dels spørgsmål om, hvem der bærer risikoen for forsinkelser i postgangen, dels spørgsmål om konsekvenserne af, at fristen udløber en lørdag eller en helligdag.

Det er almindeligt antaget i den forvaltningsretlige litteratur, at på områder, hvor der er fastsat en klagefrist, må en klage, for at kunne anses for rettidigt indgivet, være *kommet frem* til vedkommende myndighed inden fristens udløb. Risikoen for forsinkelser i postbesørgelsen påhviler herefter principielt klageren.

Den praktiske betydning heraf er imidlertid noget begrænset bl.a. som følge af, at der ofte er udtrykkelig hjemmel til at tillade realitetsbehandling af for sent indgivne klager, hvis særlige grunde taler derfor, ligesom klageinstansen også uden sådan udtrykkeligt

hjemlet oprejsningsmulighed kan se bort fra overskridelse af klagefristen – i hvert fald når denne overvejende tjener ordensmæssige hensyn. Da forsinkelser i postgangen, der ikke kan tilregnes klageren, typisk vil kunne danne grundlag for »oprejsning«, vil klageinstansen i grænsetilfælde realitetsbehandle klagen uden en nærmere efterprøvelse af, om grundlaget herfor er en rettidigt indgivet klage eller en dispensation fra klagefristen. Hertil kommer, at den præcise fastlæggelse af det tidspunkt, fra hvilket klagefristen begynder at løbe, kan give anledning til bevismæssig usikkerhed. På en række forvaltningsområder administreres lovbestemte klagefrister derfor således, at fristen som udgangspunkt beregnes fra datoen for den afgørelse, der ønskes påklaget, med tillæg af et par dage, og klager, der er poststempelt inden fristens udløb, anses for rettidige. Jeg henviser som illustration til den sag, der er refereret i folketingets ombudsmands beretning for året 1983, s. 219 ff.

Disse omstændigheder kan være egnet til at sløre det forvaltningsretlige udgangspunkt.

Det ovenfor citerede uddrag af bemærkningerne til det lovforslag om ændring af miljøbeskyttelsesloven, der blev gennemført som lov nr. 204 af 18. maj 1982, fastslår, at en klage skal være myndighederne »i hænde« senest på 4-ugers dagen for at være rettidig. Udtalelsen knytter sig vel direkte alene til en ændring af reglerne om klageadgangen til miljøstyrelsen, men den har dog efter sin generelt holdte form (»Den almindelige klagefrist i miljøbeskyttelsesloven . . . «) et videregående sigte.

Udtalelsen går alene ud på at fastholde, hvad der som nævnt er det almindelige forvaltningsretlige udgangspunkt. Og en sådan fastholden er særligt begrundet på et lovgivningsområde som det foreliggende, hvor den nærmere fastlæggelse af lovens klageordning ikke i første række skyldes ordensmæssige hensyn, men i væsentlig grad er udtryk for en afvejning af de private og offentlige hensyn, der kan anføres for og imod at tillægge en truffen afgørelse formel retskraft.

Det forhold, at miljøankenævnet efter det oplyste indtil foråret 1983 i praksis lagde vægt på tidspunktet for klagens afsendelse, kan efter min mening ikke tillægges afgørende betydning ved bedømmelsen af de fo-

religgende klager. Jeg bemærker herved, at den omtalte praksis var forladt mere end et år forud for miljøstyrelsens afgørelse, og at kravet om, at klagen skulle være myndighederne i hænde senest på 4-ugers dagen, var omtalt i miljøstyrelsens cirkulære nr. 210 af 16. december 1982 om ændringerne i miljøbeskyttelsesloven. Jeg henviser endvidere til, at det i den klagevejledning, der ledsagede miljøstyrelsens afgørelse af 3. maj 1984, er anført, at »Klagen skal være miljøankenævnet i hænde senest . . . «.

På denne baggrund har jeg ikke grundlag for at kritisere, at miljøankenævnet (nu) følger den praksis, at en klage for at kunne anses for rettidigt indgivet skal være kommet frem til miljøankenævnet inden udløbet af klagefristen.

Konsekvensen heraf er, at risikoen for forsinkelser i postbesørgelsen påhviler klageren.

Særligt for så vidt angår klagen fra Danmarks Naturfredningsforening bemærker jeg i denne forbindelse, at den i sig selv noget usædvanlige postbesørgelse – som postvæsenet har beklaget – principielt ikke adskiller sig fra andre forsinkelsesskabende »fejl« fra postvæsenets side.

Jeg må derfor være enig med miljøankenævnet i, at også denne klage først kan anses for at være kommet frem til miljøankenævnet mandag den 4. juni 1984.

Særlige omstændigheder kan medføre, at en klage, der er kommet frem til miljøankenævnet efter klagefristens udløb, desuagtet må anses for rettidig.

I overensstemmelse med forvaltningsrettens almindelige regler kan dette således komme på tale, f.eks. hvis klage rettidigt er indgivet til en forkert myndighed og derefter af denne fremsendt til rette vedkommende, jfr. herved statsministeriets cirkulære nr. 245 af 23. november 1923 – i hvert fald hvis det ikke af klagevejledningen fremgår, til hvilken myndighed klagen skal indgives. Også andre mangler ved (eller helt manglende) klagevejledningen kan medføre en forlængelse af klagefristen. En for sent fremkommet klage må efter omstændighederne også anses for rettidig, hvis forsinkelsen skyldes en særlig og upåregnelig tilrettelæggelse af klageinstansens virksomhed, som det vil være urimeligt at lade klageren bære risikoen for (f.eks. helt usædvanlig kontorluk-

ketid, sammenlign herved landsretsdommen i Ugeskrift for Retsvæsen 1975, s. 674).

Den omstændighed, at miljøankenævnet generelt holder døren til kontoret aflåst og ved skiltning henviser besøgende til at benytte dørklokken, kan efter min opfattelse ikke med henvisning til disse synspunkter tillægges nogen betydning i den foreliggende sammenhæng.

Klagen fra Danmarks Sportsfiskerforbund rejser som nævnt det særlige spørgsmål, hvorledes der skal forholdes, når 4-ugers dagen for klagefristens påbegyndelse falder på en lørdag eller en helligdag.

Miljøbeskyttelsesloven og dens forarbejder, herunder forarbejderne i forbindelse med lovændringen i 1982, giver efter min mening ikke noget svar på dette spørgsmål. Jeg bemærker herved særligt, at de ovenfor omtalte hensyn til sagens øvrige parter – som ligger bag det dér anførte hovedsynspunkt, hvorefter klageren må bære risikoen for forsinkelser i postbesørgelsen – næppe i sig selv kan føre til, at klagefristen anses for udløbet den forudgående hverdag i stedet for den efterfølgende hverdag.

Ombudsmanden har tidligere givet udtryk for, at det i almindelighed må anses for rigtigst at anse klagefristen for forlænget til den påfølgende hverdag. I udtalelsen er der imidlertid taget forbehold med hensyn til klager over forvaltningsafgørelser vedrørende tvister mellem private parter. Jeg henviser til den sag, der er refereret i folketingets ombudsmands beretning for året 1980, s. 730 ff.

På denne baggrund finder jeg ikke at have grundlag for at kritisere, at miljøankenævnet har indtaget det standpunkt, at klagefristen »forkortes« og ikke »forlænges« i tilfælde, hvor 4-ugers dagen falder på en lørdag eller en helligdag. Jeg bemærker, at dette svarer til ordningen inden for den civile retspleje.

Selv om jeg således ikke har grundlag for at kritisere miljøankenævnets afgørelse om at anse klagefristen for overskredet i de to foreliggende tilfælde, finder jeg anledning til at gøre nogle mere generelle bemærkninger, navnlig med hensyn til de tilfælde, hvor 4-ugers dagen er en lørdag eller en helligdag:

Det fremgår af det, jeg har anført ovenfor, at der efter min opfattelse på et område som det forliggende ikke er tvingende retlige

grunde til at vælge den ene fremfor den anden af de omtalte løsninger, hvorefter klagefristen enten »forkortes« eller »forlænges«, når 4-ugers dagen er en lørdag eller en helligdag. Også en løsning, hvorefter udløbsdatoen på en lørdag eller helligdag principielt fastholdes, men således, at der stilles krav om, at det bevismæssigt godtgøres, at klagen faktisk er afleveret til rette myndighed (i dennes brevkasse) senest på udløbsdagen, vil efter min opfattelse være mulig. (Noget andet er, at denne løsning kan være vanskelig at praktisere, og – alt efter hvilke bevismæssige krav der stilles – reelt være sammenfaldende med en af de to ovenfor anførte løsninger.)

Valget mellem de skitserede fortolkningsmuligheder må imidlertid principielt træffes én gang for alle.

Jeg har da også forstået, at miljøankenævnets afgørelse vedrørende de to foreliggende klager er udtryk for det generelle standpunkt, at klagefristen efter miljøbeskyttelseslovens § 81 må antages at udløbe den foregående søgning, hvis 4-ugers dagen falder på en lørdag eller en helligdag.

For en retlig vurdering kan miljøankenævnets fortolkning af bestemmelsen i miljøbeskyttelseslovens § 81, stk. 1, om klagefristen i forhold til nævnet vel ikke anses for bindende for miljøstyrelsen, for så vidt angår anvendelsen af den i øvrigt enslydende bestemmelse i lovens § 71, 1. pkt., om klagefristen i forhold til miljøstyrelsen. Det kan imidlertid efter omstændighederne virke direkte vildledende, hvis der anlægges en indbyrdes forskellig praksis i henhold til disse to bestemmelser, og da miljøankenævnets standpunkt udgør den mest restriktive af de foreliggende fortolkningsmuligheder, kan der under alle omstændigheder være særlig anledning til at søge at mindske risikoen for, at der sker retstab som følge af ukendskab til klagefristens beregning.

Jeg har derfor fundet at måtte gøre miljøministeriets departement bekendt med sagen og at måtte henstille til departementet at overveje, om ikke det ville være rigtigst at søge den klagevejledning, der meddeles samtidig med miljøstyrelsens afgørelse, og den vejledning om klageadgangen til miljøstyrelsen, der er foreskrevet i miljøbeskyttelseslovens § 66, suppleret med oplysning om, hvorledes klagefristen beregnes, når 4-ugers

dagen falder på en lørdag eller en helligdag. Spørgsmålet herom kan få praktisk betydning i alle de tilfælde, hvor den afgørelse, der ønskes påklaget, er afsendt på en fredag.

Jeg har samtidig meddelt departementet, at jeg går ud fra, at departementet vil være opmærksom på, om der måtte være behov for et tilsvarende initiativ for så vidt angår de øvrige lovgivningsområder, hvor der er klageadgang til miljøankenævnet.

Jeg har endvidere sendt en kopi af denne skrivelse til justitsministeriet til orientering i forbindelse med dette ministeriums overvejelser om udarbejdelse af en vejledning, som påtænkes udsendt ved en gennemførelse af det forslag til en forvaltningslov, der er fremsat for folketetinget.«

13-2. *Henstillet til miljøministeren at søge afklaret, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang en kommunalbestyrelse med hjemmel i kommuneplanlovens § 47, stk. 3, der vedrører mindre betydende dispensationer fra bestemmelser i en lokalplan, tillige kan dispensere fra en bestemmelse i kommuneplanen, da jeg fandt det utilfredsstillende, at der kunne herske tvivl om retstilstanden på dette punkt. (J. nr. 1983-1112-142).*

Efter kommuneplanlovens § 47, stk. 3, kan »mindre betydende dispensationer fra bestemmelser i en lokalplan . . ., som ikke vil ændre den særlige karakter af det område, planen søger at skabe eller fastholde, . . . meddeles af kommunalbestyrelsen«. Videregående afvigelser kan kun foretages ved tilvejebringelse af en ny lokalplan, jfr. lovens § 47, stk. 4.

I modsætning hertil indeholder loven ingen bestemmelser, der udtrykkeligt hjemler, at bestemmelser i en kommuneplan kan fraviges på anden måde end ved ændring af kommuneplanen efter de nærmere regler herom i lovens § 14.

I en konkret sag havde planstyrelsen imidlertid indtaget det standpunkt, at kommunalbestyrelsen efter bestemmelsen i kommuneplanlovens § 47, stk. 3, i hvert fald i et vist omfang kan dispensere fra bestemmelser i en lokalplan, uanset at dispensationen samtidig indebærer en fravigelse af bestemmelser i kommuneplanen. Kommunalbestyrelsen havde i denne sag i medfør af § 47, stk. 3, givet tilladelse til etablering af et motorcykelklubhus på en deponeringsplads, uanset at der på området (også) efter kommuneplanen kun måtte opføres bebyggelse m.v., der var nødvendig i forbindelse med deponeringspladsens drift. Planstyrelsen, hvortil kommunalbestyrelsens afgørelse var blevet påklaget, fandt ikke tilstrække-

ligt grundlag for at underkende den trufne afgørelse.

I min afsluttende skrivelse til klagerne udtalte jeg bl.a. følgende:

» . . .

Kommuneplanen er bindende for kommunalbestyrelsen i det omfang, planens retsvirkning (i så henseende) er fastlagt i kommuneplanloven. Det drejer sig navnlig om lovens § 13, hvorefter kommunalbestyrelsen »skal virke for kommuneplanens gennemførelse«, og § 19, stk. 1, hvorefter en lokalplan som kommunalbestyrelsen vedtager »ikke (må) indeholde bestemmelser i strid med en kommuneplan«.

. . .«

I forarbejderne til lovens § 13 hedder det bl.a.:

»For at en godkendt dispositionsplan efterhånden kan virkeliggøres, er det nødvendigt, at planen ikke gennemhulles ved dispositioner i strid med planens målsætning. Sådanne dispositioner, der måske ud fra en mere begrænset synsvinkel kan forekomme rimelige og forsvarlige, vil kunne skabe usikkerhed for andre myndigheders dispositioner, ligesom noget sådant ville betyde en tilsidesættelse af formålet med offentligheds-

dens medvirken og amtsrådets/hovedstadsrådets beføjelser efter § 8 eller eventuelt miljøministerens godkendelse efter § 10. Det er derfor foreslået i stk. 1, at kommunalbestyrelsen skal virke for dispositionsplanens gennemførelse, og i stk. 2, at kommunalbestyrelsens anlægsvirksomhed ikke må være i strid med dispositionsplanen . . . (Jfr. Folketingstidende 1974/75, 2. samling, tillæg A, bind II, sp. 2730. Benævnelsen »dispositionsplan« blev under folketingets behandling af lovforslaget ændret til »kommuneplan«, jfr. Folketingstidende 1974/75, 2. samling, tillæg B, sp. 669).

Planstyrelsen har . . . fundet, at den meddelte dispensation til opførelse af motorcykelklubhuset ikke har været i »så afgørende strid med den overordnede planlægning«, at det gav styrelsen anledning til overvejelser. Jeg må forstå det anførte således, at det er planstyrelsens opfattelse, at kommunalbestyrelsens dispensationsbeføjelse efter § 47, stk. 3, rummer mulighed for i hvert fald i et vist omfang at meddele dispensationer i strid med bestemmelser i kommuneplanen.

Denne opfattelse finder jeg vanskeligt forenelig med kommuneplanlovens forarbejder og struktur, herunder navnlig det rammestyringsprincip (planhierarki), som har været bærende for planlovgivningens udformning, og som bl.a. har fundet udtryk i lovens § 19, stk. 1, hvorefter en lokalplan ikke må indeholde bestemmelser i strid med en kommuneplan.

Dispensationsbestemmelsen i lovens § 47, stk. 3, må såvel efter sin ordlyd som efter sin systematiske placering antages at tage sigte på forhold, som i øvrigt måtte søges berigtiget ved tilvejebringelse af en ændring af eller et tillæg til lokalplanen i overensstemmelse med de herom gældende regler. For en principiel vurdering indebærer den af planstyrelsen anlagte fortolkning en væsentlig udvidelse af kommunalbestyrelsens dispensationskompetence i forhold hertil, idet kommunalbestyrelsen herefter også skulle være beføjet til ved simpel dispensation at etablere det grundlag for en ønsket foranstaltning, der som følge af bestemmelsen i lovens § 19, stk. 1, end ikke – i hvert fald ikke uden videre – kunne tilvejebringes ved en ny lokalplan. En sådan udvidende fortolkning af bestemmelsen i § 47, stk. 3, må også fore-

komme mindre vel stemmende med lovens § 13, stk. 1, hvorefter »kommunalbestyrelsen skal virke for kommuneplanens gennemførelse, herunder ved udøvelse af beføjelser i medfør af lovgivningen«.

Heroverfor kan det vel navnlig anføres, at mangelen på en udtrykkelig hjemmel til ved dispensation at foretage mindre betydende fravigelser fra bestemmelser i en kommuneplan må ses på baggrund af de i loven indeholdte forudsætninger om kommuneplanernes henholdsvis lokalplanernes detaljeringsgrad. Disse forudsætninger indebærer, at en udnyttelse af den efter sit indhold snævert afgrænsede dispensationsbeføjelse efter lovens § 47, stk. 3, (normalt) ikke vil rejse spørgsmål om fravigelse af bestemmelser i kommuneplanen.

I den foreliggende sag er spørgsmålet imidlertid blevet aktuelt som følge af – og i forhold til – de relativt detaljerede bestemmelser for områdets anvendelse, der er fastsat i kommuneplanen. Jeg bemærker herved, at bestemmelserne i det væsentlige er en gengivelse af bestemmelserne i det § 15-ramme tillæg, der var udarbejdet i forbindelse med lokalplanen.

Forholdet mellem § 13 og § 47 er omtalt i den kommenterede kommuneplanlov (2. udg. 1979) ved Bendt Andersen og Ole Christiansen, s. 89, hvor følgende er anført ad § 13:

»Kommunalbestyrelsen er selvfølgelig også forpligtet til at administrere kommuneplanloven i overensstemmelse med kommuneplanen. Dette kan navnlig have betydning for udøvelsen af dispensationskompetencen efter § 47, jfr. kommentaren til § 47, stk. 2.«

I tilslutning hertil er på s. 397 i kommentaren til § 47, stk. 2, anført:

»Dispensationskompetencen kan endvidere være begrænset af reglen i § 13. Denne regel . . . må nemlig indebære, at der ikke kan meddeles dispensation til foranstaltninger, som er i strid med kommuneplanen, . . .«

Bent Christensen har i Dansk Miljøret, bind I, (s. 123), givet udtryk for den modsatte opfattelse, at i tilfælde, hvor afgørelser i strid med § 13 tillige vil kunne betragtes som dispensationer efter § 47, »må § 47 ri-

meligvis gå forud for pligten til at realisere kommuneplanen efter § 13«.

Spørgsmålet om, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang en kommunalbestyrelse med hjemmel i kommuneplanlovens § 47, stk. 3, kan dispensere tillige fra en bestemmelse i kommuneplanen, må på den anførte baggrund give anledning til tvivl, men efter min gennemgang af sagen har jeg ikke fundet at have tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik af den af planstyrelsen truffne afgørelse.

Da det imidlertid efter min opfattelse må anses for utilfredsstillende, at der kan herske tvivl om retsstillingen på dette punkt, har jeg samtidig hermed gjort folketingets retsudvalg og miljøministeren bekendt med forholdet og henstillet til ministeren, at spørgsmålet søges afklaret – eventuelt i forbindelse med behandlingen af det forslag til lov om

ændring af lov om kommuneplanlægning, der er fremsat for folketinget (lovforslag nr. L 85, folketingsåret 1984/85).

...«

Miljøministeriet orienterede mig senere om, at ministeren i anledning af min henstilling havde fremsat ændringsforslag til det fremsatte lovforslag.

Jeg meddelte herefter miljøministeriet, at jeg ikke foretog videre i sagen.

Det omtalte lovforslag med ændringsforslag blev vedtaget af folketinget og er bekendtgjort som lov nr. 190 af 15. maj 1985 om ændringer af bl.a. lov om kommuneplanlægning.

13-3. *Kritiseret, at miljøministeriet på et ufuldstændigt grundlag havde truffet afgørelse vedrørende en klage om uberettiget forskelsbehandling af sommerhus- og helårsområder ved fastsættelse af driftsbidrag til spildevandsanlæg.*

Henstillet til miljøministeriet at genoptage sagens behandling og herunder inddrage nogle nærmere angivne principielle kommunalretlige problemstillinger, som sagen rejste. (J. nr. 1983-64-11).

Et rådgivende ingeniørfirma A klagede på vegne af et interessentskab B til mig over miljøministeriets afgørelse om at stadfæste miljøstyrelsens afgørelse vedrørende kloakbidrag for B.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Sydfalster kommune havde opdelt sin betalingsvedtægt for kloakanlæg i

1. by- og landzoneområder uden for fritids- og sommerhusområder (i det følgende kaldt helårsområder), og
2. fritids- og sommerhusområder (i det følgende kaldt sommerhusområder).

De to områder skulle efter betalingsvedtægten betale anlægs- og driftsudgifter m.v. til kommunens spildevandsanlæg efter forskellige principper.

For så vidt angik *anlægsudgifterne* havde kommunen i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, fastsat sit bidrag for almen offentlig interesse til 15% for helårsområderne og 5% for sommerhusområderne.

For så vidt angik *driftsudgifterne* havde kommunen besluttet at afholde disse for helårsområderne, medens de i sommerhusområderne skulle fordeles over det i sommerhusområdet bebyggede og tilsluttede antal grunde efter antal ekvivalentpersoner.

Bestemmelserne om, at der skulle ydes 15% for almen interesse til helårsområderne og 5% til sommerhusområderne var videreført fra tidligere landvæsenskommissionskendelser, afsagt i perioden 1960–1974, og begrundedes af kommunen (bl.a.) med, at der var en faktisk

forskul i den almene interesse i kloakeringen af de to områder.

Opkrævningen af driftsbidrag i sommerhusområderne, men ikke i helårsområderne, begrundede af kommunen med, at de fastboende (i modsætning til sommerhusejerne) betalte til driften af spildevandsanlæggene gennem de kommunale skatter.

A klagede på vegne af B til miljøstyrelsen og miljøministeriet over, at Sydalfster kommune i henhold til kommunens betalingsvedtægt udoevde en efter deres opfattelse uacceptabel forskelsbehandling mellem sommerhusområderne og helårsområderne. B var indehaver af 418 sommerhusparceller, der var beliggende i et sommerhusområde med ca. 2.900 sommerhusejendomme, som var tilsluttet samme centralreanseanlæg som et helårsområde med ca. 500 ejendomme. Det var A's opfattelse, at anlægsbidrag og driftsbidrag burde opkræves efter samme principper i sommerhus- og helårsområderne.

Miljøstyrelsen tog i skrivelse af 18. november 1981 stilling til A's klage over forskelsbehandlingen. I skrivelsen anførte miljøstyrelsen, at det ikke kunne udledes af miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, eller forarbejderne til denne bestemmelse, at de kommunale tilskud nødvendigvis skulle ydes efter ensartede takster for samtlige områder i en kommune. Det var styrelsens opfattelse, at det i visse tilfælde kunne være velbegrunder at fastsætte det lovpligtige tilskud på basis af en konkret vurdering af de enkelte områder, »idet der herigennem kan opnås en højere grad af lighedsbehandling, end såfremt tilskud over alt skulle ydes efter samme takst.« Miljøstyrelsen fandt ikke at kunne kritisere, at Sydalfster kommune ydede tilskud for almeninteresser med forskellige procentsatser for henholdsvis helårs- og sommerhusområderne, idet der efter styrelsens opfattelse måtte tages hensyn til, »at tilskuddet for begge områders vedkommende finansieres over de udskrevne skatter, og derved hovedsageligt af de fastboende i kommunen. På samme baggrund finder miljøstyrelsen ikke anledning til at kritisere, at der opkræves driftsbidrag til spildevandsanlægget i sommerhusområdet for disse ejendommers ejere.«

A klagede i skrivelse af 24. november 1981 for B til miljøministeriet over miljøstyrelsens afgørelse. A anførte, at helårsområdet og sommerhusområdet var tilsluttet fælles rensnings-

anlæg, hvor belastningen fra sommerhusområdet var angivet til at være næsten 4 gange så stor som belastningen fra helårsområdet, idet det samtidig var forudsat, at der ikke var forskel i spildevandsmængden fra en normal beboelse i henholdsvis det ene og det andet område. På den baggrund fandt A, at den almene interesse i spildevandsbortskaffelsen måtte være mindst lige så stor for sommerhusområdet som for helårsområdet. A fandt endvidere, under henvisning til bl.a. forarbejderne til miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, at det kommunale tilskud burde være mindst 15% for begge områders vedkommende. A tog endvidere afstand fra, at miljøstyrelsen »overhovedet inddrager skattepolitik i afgørelser efter miljøbeskyttelsesloven«. Men bortset herfra, fandt A også, at miljøstyrelsens betragtninger var uholdbare, fordi sommerhusejerne over de (forholdsvis høje) kommunale grundskatter var med til at nedsætte den personlige kommunale beskatning for kommunens helårsbeboere, og dermed i princippet også med til at betale for helårsområders drifts- og vedligeholdelsesudgifter.

I skrivelse af 24. maj 1982 tog miljøministeriet i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 70, stk. 2, stilling til klagen efter forud indhentet udtalelse fra miljøstyrelsen. Miljøministeriet erklærede sig enig i det, miljøstyrelsen havde anført om fortolkningen af miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, og anførte videre:

»Det er ligeledes departementets opfattelse, at det i visse tilfælde kan være velbegrunder at fastsætte det lovpligtige tilskud på basis af en konkret vurdering af de enkelte områder, idet der herigennem kan opnås en højere grad af lighedsbehandling, end såfremt tilskud overalt skulle ydes efter samme takst. Departementet er endelig af den opfattelse, at der, jfr. miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 1, og bemærkningerne hertil, er overladt kommunerne et vidt skøn ved vurderingen af, hvilke faktorer der kan indgå ved fordelingen af udgifter til spildevandsanlæg. Departementet finder det herefter ikke godtgjort, at Sydalfster kommune ved tilskudsfordelingen i betalingsvedtægten har taget usaglige hensyn, og man er på denne baggrund og under henvisning til bestemmelserne i de tidligere landvæsenskommissionskendelser enig med miljøstyrelsen i, at Sydalfster kommune i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 27 har haft hjemmel til at yde de anfægtede forskellige tilskud til henholdsvis helårsområ-

det og sommerhusområdet.

...«

På denne baggrund stadfæstede miljøministeriet miljøstyrelsens afgørelse af 18. november 1981.

I skrivelse af 22. september 1982 til A præciserede miljøministeriet, at ministeriet i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 8, alene havde foretaget en retlig vurdering af Sydfalsters kommunalbestyrelses fordeling af tilskud til spildevandsanlæg, det vil sige en vurdering af, om kommunalbestyrelsen havde haft hjemmel til at træffe sin afgørelse, og om almindelige forvaltningsretlige grundsætninger i øvrigt var overholdt. Derimod havde ministeriet ikke foretaget en konkret vurdering af de enkelte områder, idet en sådan vurdering efter miljøbeskyttelseslovens § 27 lå inden for det kommunale skøn.

I skrivelse af 17. januar 1983 klagede A til mig over afgørelserne vedrørende Sydfalsters kommunes »forskelsbehandling(en) mellem helårsejendomme og fritidshusejendomme med hensyn til kommunens bidrag for almen interesse« og »driftsbidrag«. A gentog i det væsentlige de synspunkter, der tidligere var fremført over for miljøstyrelsen og miljøministeriet og bemærkede i øvrigt, at ejendomsbeskatningen, som udgjorde 20% af den samlede beskatning i Sydfalster kommune, for en væsentlig dels vedkommende netop betaltes af sommerhusområderne.

I skrivelse af 12. april 1983 henholdt miljøstyrelsen sig til sine tidligere udtalelser i sagen.

I skrivelse af 13. maj 1983 redegjorde miljøministeriet for sin opfattelse med hensyn til fortolkningen af miljøbeskyttelseslovens § 27 – i overensstemmelse med det ovenfor anførte.

Om den konkrete sag anførte miljøministeriet, at ministeriet var af den opfattelse, »at Sydfalster kommune ved tilskudsfordelingen i betalingsvedtægten ikke har taget usaglige hensyn. På denne baggrund og under hensyn til tidligere landvæsenskommissionskendelser« fandt ministeriet, at kommunen i medfør af § 27 i miljøbeskyttelsesloven havde haft hjemmel til at fastsætte tilskuddene som angivet i betalingsvedtægten med 15% til helårsområdet og 5% til sommerhusområdet. Herefter anførte ministeriet, at »de samme betragtninger« vil gøre sig gældende over for A's klage angående bestemmelserne i betalingsvedtægten om

driftsbidragene. Ministeriet tilføjede, at kommunen havde opkrævet driftsbidrag fra beboerne i sommerhusområdet, medens kommunen i helårsområdet havde besluttet ikke at opkræve driftsbidrag, men ladet bidraget opkræve over de kommunale skatter. Beboerne i sommerhusområdet betalte således kun for deres eget område. I tilfælde af, at der ved driften ville være udgifter til begge områder, beregnedes beløbet forholdsmæssigt.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

» . . .

ad 1. Sydfalsters kommunes beslutning om at yde tilskud til kloakanlægget for almen offentlig interesse, jfr. miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, med forskellige procentsatser for henholdsvis helårs- og sommerhusområdet:

Miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, har som bekendt følgende indhold:

»Har anlægget almen offentlig interesse, skal kommunen ud over de udgifter, som pålægges kommunens egne ejendomme og offentlige arealer, yde tilskud til eller henstand med udgifterne ved anlæggets etablering eller drift.«

Det kan ikke af bestemmelsens ordlyd udledes, at det lovpligtige tilskud skal ydes med ensartede takster for alle områder i en kommune.

Heller ikke af bemærkningerne til forslag til lov om miljøbeskyttelse vedrørende § 27, stk. 4 (dengang stk. 2), (jfr. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, spalte 3971-3973), som (A) har citeret i skrivelse af 24. november 1981 til miljøministeriet, kan en sådan fortolkning udledes.

Et vist fortolkningsbidrag findes imidlertid efter min opfattelse i miljøministerens besvarelse af spørgsmål 3 under udvalgsbehandling af lovforslaget (Folketingstidende 1972-73, tillæg B, spalte 2221). Folketingets miljøudvalg havde spurgt ministeren om, hvilke områder bestemmelserne i § 27, stk. 4 (dengang § 27, stk. 2), kunne tænkes anvendt på. Hertil svarede ministeren, at blandt de områder, som den ny bestemmelse umiddelbart ville finde anvendelse på, måtte især fremhæves større kloakeringssager i byzoneområder og i forbindelse hermed sager om etablering af nye eller udvidelse af ekssi-

sterende rensningsanlæg. Ministeren anførte herefter, at »Bestemmelsen ville *endvidere efter omstændighederne* (fremhævet af mig) tillige kunne finde anvendelse i forbindelse med gennemførelse af tilsvarende foranstaltninger, for eksempel i sommerhusområder.«

På linie hermed ligger ministerens besvarelse af spørgsmål 60 under folketingsudvalgets behandling af forslag til lov om ændring af lov om miljøbeskyttelse, som (A) har henvist til i skrivelse af 12. marts 1982 til miljøministeriet. På et spørgsmål om, hvorvidt spildevandsanlæg i fritidshusområder kan siges at have almen offentlig interesse, og dermed være omfattet af § 27, stk. 4, (den gang stk. 2), svarede ministeren bl.a. følgende:

»Reglens anvendelse beror på en række konkrete forhold, men bestemmelsen *kan efter omstændighederne* finde anvendelse på *i hvert fald større sager* (fremhævet af mig) om etablering eller udbygning af spildevandsanlæg i sommerhusområder.«

Heraf må efter min opfattelse nærmest udledes, at ydelsen af kommunale tilskud for almen interesse kan ske på grundlag af en konkret vurdering af den almene offentlige interesse i spildevandsbortskaffelsen fra et bestemt område. Da denne almene interesse kan være forskellig for forskellige områder, uanset om disse er tilsluttet samme spildevandsanlæg, finder jeg ikke at have grundlag for at kritisere den fortolkning af § 27, stk. 4, som myndighederne i den foreliggende sag har anlagt, og hvorefter tilskuddene kan ydes med forskellige procentsatser for forskellige områder. Jeg bemærker herved også, at de ovenfor gengivne udtalelser i folketingsmaterialet synes at være udtryk for, at der typisk består en formodning for, at der er knyttet en højere grad af almen offentlig interesse til kloakering af områder med helårsbebyggelse end sommerhusområder, jfr. herved udtrykkene »endvidere efter omstændighederne« og »kan efter omstændighederne ... på i hvert fald større sager ...«

Jeg bemærker endvidere i den forbindelse, at jeg ikke mener, at ministerens tilføjelse ved besvarelsen af spørgsmål 60 kan føre til et andet resultat. Når det i besvarelsen tilføjes, at der »i kommuner, hvor der gives et generelt tilskud til den offentlige

kloakforsynings samlede investeringer, vil tilskuddet også dække offentlige kloakanlæg i sommerhusområder«, forstår jeg tilføjjelsen således, at den tager sigte på de situationer, hvor der netop ydes *generelt* tilskud, uden at der findes grundlag for at foretage en konkret vurdering af de forskellige almene offentlige interesser, der måtte knytte sig til kloakering af forskellige områder.

Jeg finder herefter ikke at kunne kritisere, at miljøstyrelsen og miljøministeriet ikke i den foreliggende sag har fundet grundlag for at ændre Sydfalster kommunes betalingsvedtægt, for så vidt angår bestemmelserne om de forskellige tilskud for almen interesse, idet der efter min opfattelse ikke er holdepunkter for at antage, at kommunen har lagt usaglige hensyn til grund ved sin fastsættelse af tilskuddene på 5% og 15% for henholdsvis sommerhus- og helårsområder. Det tilføjes, at jeg har bemærket mig, at miljøministeriet ikke har begrundet sin afgørelse med skattepolitiske overvejelser. Jeg er enig i den formulering, miljøministeriet har givet afgørelsen om, at Sydfalster kommune har haft hjemmel til at yde de anfægtede forskellige tilskud til henholdsvis helårs- og sommerhusområdet.

ad 2. Påligningen af driftsudgifterne:

Betalingsvedtægten for kloakanlæg indeholder i kapitel II bestemmelser om by- og landzoneområder uden for fritids- og sommerhusområder. § 4 indeholder følgende bestemmelse om disse områders vedligeholdelse:

»Sydfalster kommune passer og vedligeholder alle offentlige kloak- og rensningsanlæg og alle herved forbundne udgifter afholdes af kommunen.«

Betalingsvedtægten kapitel III indeholder bestemmelser om fritids- og sommerhusområder. § 7 indeholder følgende bestemmelse om disse områders vedligeholdelse:

»Stk. 1. Sydfalster kommune passer og vedligeholder alle offentlige kloak- og rensningsanlæg i kommunen.

Der opstilles et driftsbudget, og omkostningerne fordeles over det i sommerhusområdet bebyggede og tilsluttede antal grunde. Fordelingen sker efter antal ekvivalentpersoner (p.e.) fastsat i henhold til § 5, afsnit I a,

idet der – bortset fra campingpladser – dog ikke tages hensyn til grundenes areal.

Over- eller underskud i de oprævede beløb overføres til næste årsregnskab.

Stk. 2. Når et område er færdigkloakeret pålignes driftsbidrag, der opføres og betales over ejendomsskattebilletten og indgår i fællesanlægget for sommerhusområdet.«

Som det fremgår af de citerede bestemmelser, betaler sommerhusejerne fuldtud for driften og vedligeholdelsen af kloakanlæg i sommerhusområdet, medens driften og vedligeholdelsen i helårsområdet fuldtud betales af kommunen.

Det følger af det, der er anført ovenfor under punkt 1, at det forhold, at der således også, for så vidt angår driftsudgifterne, ydes forskellige tilskud til helårsområderne, henholdsvis sommerhusområderne, ikke i sig selv kan give mig grundlag for kritik.

Jeg finder heller ikke grundlag for at kritisere myndighedernes opfattelse, hvorefter bestemmelsen i miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, må antages at indeholde hjemmel for at graduere de kommunale tilskud til anlægsudgifterne, henholdsvis driftsudgifterne på forskellig måde.

Hermed er der imidlertid ikke taget stilling til, om også den foreliggende betalingsordning kan anses for lovlig.

Udgangspunktet for en nærmere vurdering heraf må tages i det forhold, at miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, ikke blot hjemler en fravigelse af det hovedsynspunkt, som er forudsat ved miljøbeskyttelseslovens udformning, og hvorefter det må påhvile forureneren at betale for nødvendige miljøbeskyttelsesforanstaltninger, men at bestemmelsen tillige er udtryk for en vis modifikation i forhold til, hvad der ville følge af almindelige kommunalretlige grundsætninger.

Det er således antaget i den kommunalretlige praksis og litteratur, at det ved fastsættelsen af takster og afgifter for ydelser fra kommunale forsyningsvirksomheder gælder som et udgangspunkt, at der bør tilvejebringes dækning af de faktiske udgifter ved den pågældende virksomhed («hvile i sig selv»-princippet). Jeg henviser nærmere til de sager, der er refereret i Folketingets ombudsmands beretning for året 1972, s. 101 (elektricitetsafgifter), og 1975, s. 380 (vandafgift).

Rækkevidden af bestemmelsen i miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, giver på denne baggrund anledning til betydelig tvivl.

Bla. i tilslutning til landsretsdømmen i Ugeskrift for Retsvæsen 1977, s. 779, er der således i den juridiske litteratur rejst spørgsmål om, hvorvidt en kommunalbestyrelse er berettiget til over det almindelige kommunale budget at afholde samtlige omkostninger ved driften af et spildevandsanlæg, og det er gjort gældende, at det i hvert fald må være en forudsætning for, at en sådan ordning kan være lovlig, at den gælder generelt.

Hertil kommer, at Sydfalster kommune udtrykkeligt har begrundet betalingsvedtægtenes bestemmelser, hvorefter kommunen endeligt afholder de driftsudgifter, der kan henføres til helårsområderne, medens de tilsvarende udgifter, for så vidt angår sommerhusområderne, pålignes lodsejerne, med en henvisning til, at de fastboende (i modsætning til sommerhusejerne) indirekte betaler driften af spildevandsanlæggene gennem de kommunale skatter.

Denne begrundelse bygger ikke på hensyn, der er sammenfaldende med de forhold vedrørende spildevandsanlæggets »almene offentlige interesse«, der lovligt kan begrundes, at der ydes forskellige tilskud til helårsområder, henholdsvis sommerhusområder. Det er derfor et selvstændigt yderligere spørgsmål, om disse andre mere skattepolitiske prægede hensyn, der – må jeg forstå – i det væsentlige har været bestemmende for den foreliggende udformning af betalingsordningen, for så vidt angår driftsudgifterne, lovligt har kunnet varetages inden for rammerne af bestemmelsen i miljøbeskyttelseslovens § 27, stk. 4, sammenholdt med almindelige kommunalretlige grundsætninger (om kommunalfuldmagtens indhold).

Miljøministeriets afgørelse af 24. maj 1982, hvorved ministeriet stadfæstede miljøstyrelsens afgørelse, indeholder ikke nogen direkte stillingtagen til (A's) klage vedrørende driftsbidragene. Derimod har ministeriet i udtalelsen af 13. maj 1983 til mig anført, at »De samme betragtninger (som med hensyn til fordelingen af anlægsbidragene; min bemærkning) vil gøre sig gældende over for (A's) pkt. 4 i klageskrivelsen (vedrørende driftsbidragene; min bemærkning)«.

På baggrund af miljøministeriets udtalelse kan jeg ikke lægge til grund, at de prin-

cielle problemstillinger, som jeg har påpeget i det foregående, har været inddraget i miljøministeriets overvejelser, og jeg må derfor være af den opfattelse, at miljøministeriets afgørelse i skrivelsen af 24. maj 1982 er truffet på et ufuldstændigt grundlag.

Jeg har gjort miljøministeriet bekendt med min opfattelse, og jeg har samtidig henstillet til ministeriet at genoptage sagens behandling. I forbindelse hermed har jeg over for miljøministeriet peget på det ønskelige i, at ministeriet som et led i sin fornyede behandling af sagen retter henvendelse til indenrigsministeriet med henblik på afklaring

af forholdet til de mere almindelige kommunalretlige spørgsmål, som sagen rejser. Jeg har herved bemærket, at jeg er bekendt med, at spørgsmålet om rækkevidden af »hvile i sig selv« principper på forskellige kommunale virksomhedsområder for tiden er genstand for principielle overvejelser i indenrigsministeriet.

Jeg har anmodet miljøministeriet om underretning om, hvad der videre sker i sagen.

Jeg har sendt kopi af denne skrivelse til indenrigsministeriet til orientering.

...«

13-4. *Fredningsstyrelsens praksis med hensyn til at meddele tilladelse i henhold til råstoflovens § 15, stk. 1, til råstofindvinding på havbunden. (J. nr. 1983-534-12).*

Advokat A klagede for selskabet B, Vesttyskland, over, at fredningsstyrelsen og miljøministeriet havde afslået virksomhedens ansøgninger om tilladelse til råstofindvinding i henhold til § 15 i råstofloven.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Århus havnevæsen i en skrivelse af 27. januar 1982 bad fredningsstyrelsen besvare nogle spørgsmål angående anvendelsen af råstofloven på udgravnings- og opfyldningsarbejder i Århus havn. Af skrivelsen fremgik, at havnevæsenet påtænkte at foretage en udgravning for at forøge vanddybden i et af havnebasinerne samt sejlrenden hertil. De bortgravede materialer, der skønnedes at ville udgøre 450.000 m³ sand, sten og ler ville blive brugt til opfyldning i et område, hvor der var planlagt en senere udvidelse af containerhavnen. Havnevæsenet ville udbyde arbejdet i offentlig licitation og regnede med at modtage tilbud fra firmaer, hvis uddybningsmateriel ikke havde fredningsstyrelsens tilladelse til råstofindvinding. Havnevæsenet anmodede derfor fredningsstyrelsen om på forhånd at give tilsagn om tilladelse til råstofindvinding til materiel, der ikke var i besiddelse af den fornødne tilladelse.

Fredningsstyrelsen svarede i skrivelse af 25. februar 1982, at der »for tiden slet ikke udste-

des nye tilladelser«, og at styrelsen derfor ikke kunne give det ønskede tilsagn. Hvis det viste sig aktuelt efter licitationsresultatet, ville styrelsen tage stilling til konkrete ansøgninger.

Den 23. april 1982 afholdt Århus havnevæsen licitation. Der indkom 14 tilbud. Tilbudene blev afgivet efter to lister – I og II. Liste II-arbejdet omfattede en etapefrist på 3 måneder for en del af arbejdet.

Det økonomisk mest fordelagtige tilbud kom fra B, Hamburg, og lød på henholdsvis 6.113.000 kr. (I) og 6.480.000 kr. (II).

Da det tyske selskab ikke var i besiddelse af de fornødne råstoftilladelser, indgav Århus havnevæsen i skrivelse af 27. april 1982 ansøgning til fredningsstyrelsen om, at der blev meddelt indvindingstilladelse til B. Havnevæsenet anførte, at det billigste tilbud fra et firma med tilladelse til råstofindvinding kom fra C A/S og lød på henholdsvis 8.600.000 kr. (I) og 8.700.000 kr. (II). B's tilbud var således henholdsvis 41 og 35% billigere.

Ansøgningen omfattede to tilladelser, beroende på, hvilket af de to listetilbud, der blev accepteret. Det ene (I) forudsatte tilladelse til spandkædemaskinen »Friesland« og to selvbevægelige klappramme. Det andet tilbud (II) forudsatte tilladelse til spandkædemaskinen »Jütland« og to selvbevægelige klappramme.

Det var tilstrækkeligt med en tilladelse, der udløb den 1. juni 1983.

Fredningsstyrelsen forelagde ansøgningen for Foreningen af danske ral- og sandsugere, der afgav udtalelse i skrivelse af 25. maj 1982.

Foreningen henviste til, at lovgivningen rummer begrænsninger for erhvervet og nødvendiggør et tæt samarbejde mellem fredningsstyrelsen og branchen, bl.a. angående udformningen af den administrative praksis. Udstedelsen af nye tilladelser måtte være baseret på en vurdering af behovet for en forøgelse af produktionskapaciteten. Alene ud fra dette synspunkt måtte foreningen henstille til fredningsstyrelsen, at der som følge af den betydelige overkapacitet i branchen, og som følge af at der forelå et realistisk tilbud fra virksomheder, der i forvejen var i besiddelse af indvindingstilladelse, ikke blev udstedt den ønskede tilladelse. Foreningen pegede i den forbindelse på, at de to billigste tilbud ved licitationen stammede fra virksomheder i Hamburg. Efter foreningens opfattelse var disse to tilbud urealistisk lave.

Fredningsstyrelsen afslog i skrivelse af 2. juni 1982 Århus havnevæsens ansøgning.

Havnevæsenet påklagede fredningsstyrelsens afgørelse til miljøministeriet, der i skrivelse af 30. august 1982 stadfæstede styrelsens afslag.

I mellemtiden havde Århus havnevæsen annulleret den første licitation og afholdt fornyet licitation den 3. september 1982. Resultatet blev, at B genfremsatte sit tidligere tilbud. Dette tilbud var på ny økonomisk mest fordelagtigt. Tre danske firmaer med indvindingstilladelser afgav tilbud. Disse tilbud lå alle over 8 millioner kr. og kun uvæsentligt lavere end de laveste tilbud ved licitationen i april 1982 fra firmaer med tilladelse.

I en skrivelse af 10. september 1982 indgav advokat A på vegne af B ansøgning til fredningsstyrelsen om, at der på baggrund af den fornyede licitation blev givet selskabet tilladelse til råstofindvinding. Principalt bad han om, at fredningsstyrelsen udstedte (generel) tilladelse til spandkædemaskinen »Friesland«, subsidiært at fredningsstyrelsen godkendte, at en tilladelse, der var udstedt til fartøjet »Rösen«, som B i mellemtiden havde erhvervet, blev overført til »Friesland«. Mest subsidiært bad A om, at der blev givet B (begrænset) til-

ladelse til det omhandlede arbejde i Århus havn.

Fredningsstyrelsen afslog i skrivelse af 20. september 1982 ansøgningen. Miljøministeriet fastholdt i skrivelser af 20. oktober, 27. oktober, 21. december 1982 samt i skrivelse af 14. januar 1983 i anledning af klager fra A fredningsstyrelsens afslag.

Fredningsstyrelsen og miljøministeriet lagde ved afgørelserne til grund, at selve opgravningen af materialer fra havbunden ikke krævede tilladelse. Det var opgravningen i forbindelse med den efterfølgende anvendelse af de opgravede materialer, der krævede tilladelse i henhold til § 15.

Som baggrund for de truffene afgørelser redegjorde fredningsstyrelsen i en udtalelse til mig for den almindelige praksis, der følges ved afgørelser i henhold til råstoflovens § 15 (»tilladelsespraksis«). I udtalelsen af 30. juni 1983 hedder det herom bl.a.:

»Med råstofloven indførtes den nugældende ordning, hvorefter en tilladelse gælder, indtil den tilbagekaldes af miljøministeriet. Tilbagekaldelsen skal ske med et varsel på mindst 10 år. Formålet med denne ændring var at sikre en afskrivningstid for investeringer på mindst 10 år. Kontinentalsokkeloven ændredes på tilsvarende måde ved lov nr. 654 af 21. december 1977. Bl.a. på baggrund af disse nye og meget længerevarende tilladelser var det påkrævet at ændre den hidtidige tilladelsespraksis.

For at sikre at den samlede indvindingskapacitet svarer nogenlunde til behovet, blev det muligt at udstede nye tilladelser. Noget sådant kan dog først ske efter en konkret vurdering af behovet for øget indvindingskapacitet. Denne vurdering foretages af fredningsstyrelsen efter samråd med DGU og den pågældende brancheforening. Eventuelt kan der først blive tale om at give tilladelse til enkeltarbejder, før der udstedes en ny tilladelse. Da der ved ordningens ikrafttræden var en betydelig overkapacitet, forudså man, at der ikke med det første ville blive udstedt nye tilladelser. Firmaer, der tidligere havde haft en tilladelse, fik fortrinsstilling ved tildeling af nye tilladelser fremfor helt nye firmaer.

Udskiftning af et skib med et betydeligt større kan ligeledes først ske efter en konkret vurdering. Det kan således evt. blive krævet, at virksomheden må opgive to eller flere tilladelser til mindre fartøjer til fordel for en ny tilladelse til et stort.

Opdelingen af tilladelserne blev også ændret noget. Således gælder tilladelser til søterritoriet automatisk også for kontinentalsoklen. Opdelingen mellem ral/sandsugere og stenfiskere blev også klarere, idet de nye tilladelser inddeltes i dels sugetilladelser og dels grab- og kran-tilladelser. Det indebærer, at hvert skib normalt kun har én tilladelse. Endelig er det ikke længere muligt at sælge en tilladelse uden samtidig salg af skibet, og der er indført en tidsgrænse på 3 år for, hvor længe man kan have en tilladelse deponeret, førend den bortfalder.

Tilladelserne udstedes efter et skøn, og der kan derfor stilles alle de vilkår, som skønnes sagligt rimelige, jfr. råstoflovens formålsbestemmelse.

Det bemærkes i øvrigt, at råstoflovens ordninger for indvindingen af råstoffer på landjorden har haft et lignende forløb, idet al indvinding på landjorden efter råstofloven af 1972 omfattes af et tilladelsessystem baseret på skønsmæssige afgørelser. Bestående rettigheder videreførtes i begrænset omfang. Ved råstofloven af 1977 revideredes ordningen, således at disse rettigheder efter en vis frist bortfalder.

Generelt med hensyn til overførsel af tilladelser finder fredningsstyrelsen, at det er et naturligt led i den restriktive tilladelsespraksis, at også overførsler af tilladelser sker efter et konkret skøn og efter afvejning af de samme hensyn, som ligger til grund for tilladelsespraksis. Mulighed for ubegrænset overførsel af indvindingsstilladelser ville medføre en udhuling af praksis, der som allerede nævnt primært har til formål at beskytte landets ressourcer, indtil deres omfang, beliggenhed og kvalitet er nærmere undersøgt.

For så vidt angår udstedelse af begrænsede tilladelser lægger fredningsstyrelsen . . . vægt på, om der kan konstateres et behov for øget indvindingskapacitet på det pågældende tidspunkt.«

Fredningsstyrelsen redegjorde i udtalelserne til mig videre for nogle konkrete sager, hvor der er givet *begrænset tilladelse* til indvindingsarbejder efter råstoflovens § 15.

Det drejede sig om en tilladelse givet til virksomheden B i 1978 med henblik på uddybnings- og opfyldningsarbejder i Århus havn. Tilladelsen gjaldt bl.a. for fartøjet »Friesland«.

Fredningsstyrelsen havde lagt vægt på, dels at det opgravede materiale var af ringe kvalitet, og dels at arbejdet krævede anvendelse af materiel af en særlig karakter, som ikke fandtes blandt fartøjer, som havde (generel) tilladelse fra fredningsstyrelsen. Der var endvidere taget hensyn til, at »ingen af licitationstilbudene indeholdt deltagelse fra mere end en yderst beskeden andel af firmaer, der råder over materiel med fredningsstyrelsens tilladelse«.

I 1977 gav fredningsstyrelsen tilladelse til et (andet) tysk firma i forbindelse med en del af anlægget af Køge Bugt Strandpark. Fredningsstyrelsen lagde vægt på »tidspunktet for arbejdets udførelse og opgavens særlige karakter«.

Endvidere blev der i 1978 i forbindelse med beslutningen om at forstærke Ribediget med anlægge det fremskudte dige ved Tønder marsk truffet afgørelse om »at undtage disse to anlægsarbejder fra den generelle tilladelsesordning«. Afgørelsen blev truffet under hensyntagen til »projekternes specielle karakter«.

I forbindelse med afslaget i det konkrete tilfælde på ansøgningen om *overførsel* af indvindingsstilladelser fra »Rösen« til »Friesland« anførte fredningsstyrelsen bl.a., at der i givet fald ville være tale om en betydelig forøgelse af indvindingskapaciteten. »Rösen« havde en lasteevne på 90 m³, medens »Friesland« med to tilhørende pramme havde en kapacitet på i alt 1.400 m³. I en tidligere sag – som A havde henvist til – vedrørende overførsel af indvindingsstilladelse fra fartøjet »Kronan« til »Sylvia« var forholdet det, at tilladelsen for »Kronan« gjaldt for dette fartøj med tilhørende pram, der lastede 700 m³; »Sylvia« lastede 750 m³. Endvidere var der taget hensyn til, at »Sylvia« imødekom et behov for teknologisk fornyelse inden for erhvervet.

I udtalelsen til mig anførte fredningsstyrelsen – som en »sammenfatning« i anledning af denne sag – nogle hovedsynspunkter:

»Ved råstoflovens gennemførelse i 1977 blev etableret baggrunden for etableringen af en havbundskortlægning, der nærmere skulle undersøge, hvilke råstoffer der findes på havbunden, deres beliggenhed, art, mængde og kvalitet, jfr. § 4. Havbundskortlægningen er en af forudsætningerne for, at råstoflovens intentioner, jfr. § 2, om at udnyttelse af Danmarks råstofforekomster skal ske efter samlet planlægning, kan opfyldes.

Samtidig blev i overensstemmelse med 1972-loven fastlagt, at forekomster på søterritoriet eller en nærmere afgrænset del deraf kun kan indvindes og udforskes efter tilladelse fra miljøministeren, senere delegeret til fredningsstyrelsen. Dette fremgår af råstoflovens §§ 15 og 16. Af bemærkningerne til § 16 fremgår, »at der i medfør af 72-lovens § 11 er udstedt ca. 40 tilladelser til at optage søsten og 110 tilladelser til at optage sand og grus på søterritoriet. Under henvisning bl.a. til uvisheden om ressourcernes omfang er de gældende bestemmelser administreret således, at der kun er udstedt tilladelser til virksomheder, som ved 1972-lovens ikrafttræden udøvede optagningsvirksomhed på søterritoriet, og kun til det antal skibe, som da var i brug. En eventuel ændring af den nuværende praksis for udstedelse af tilladelser til nye virksomheder vil ske efter forhandling med de berørte erhvervsorganisationer«.

...«

Styrelsen redegjorde herefter dels for forskellige publikationer med oplysning om fredningsstyrelsens praksis, dels for igangværende undersøgelser i fredningsstyrelsens regie vedrørende havbundskortlægning vedrørende den teknologiske udvikling inden for råstof erhvervet og vedrørende fredningsstyrelsens fremtidige opgaver på området. I tilslutning hertil hedder det i fredningsstyrelsens sammenfatning:

»Som det fremgår af foranstående, mener fredningsstyrelsen ikke, at man på indeværende tidspunkt har tilstrækkelig baggrund for at foretage en ændring af den hidtidige tilladelsespraksis. Styrelsen er dog naturligvis fortsat indstillet på i særlige situationer konkret at bedømme, i hvilket omfang der kan foretages konkrete undtagelser fra den generelle ordning.«

Miljøministeriet oplyste i en udtalelse til mig bl.a. følgende:

»Den nugældende råstoflovs § 15 svarer til §§ 9 og 10 i 1972-loven. I forbindelse med folketingsudvalgets arbejde med forslaget til den nugældende råstoflov blev der stillet følgende spørgsmål:

»Ad § 17.

Efter hvilke kriterier kan man forestille sig, at tilladelse til indvinding efter § 15 vil kunne nægtes?«

I miljøministeriets besvarelse heraf anførtes:

»Efter gældende praksis er der som nævnt i bemærkningerne til § 16 hidtil kun udstedt tilladelser til virksomheder, som ved 1972-lovens ikrafttræden udøvede optagningsvirksomhed på søterritoriet, og kun til det antal skibe, som da var i brug. Ansøgninger fra andre virksomheder eller til andre skibe er ikke imødekommet under henvisning til uvisheden om ressourcernes omfang.

Det er tanken fortsat at lægge vægt på resourcesynspunkter ved en stillingtagen til meddelelse af nye tilladelser til indvinding på søterritoriet. En ændring af den hidtidige praksis vil bl.a. afhænge af resultatet af den kommende kortlægning af råstofforekomsterne på havbunden. Herudover vil bl.a. hensynet til kystsikkerheden eller fiskeriet kunne begrunde afslag på ansøgninger i særlige områder.

Tilladelse vil endvidere kunne nægtes til virksomheder, som groft eller gentagne gange har overskredet vilkår for tidligere meddelte tilladelser, eller som har overtrådt gældende forbudsbestemmelser.««

På baggrund af de foreliggende udtalelser og A's klage over ikke at have modtaget en fyldestgørende begrundelse for afslaget på anmodningen om *begrænset* tilladelse anmodede jeg fredningsstyrelsen og ministeriet om en nærmere redegørelse for de hensyn, som førte til, at (heller ikke) denne ansøgning kunne imødekommes.

Fredningstyrelsen bemærkede i den anledning bl.a., at »Tilladelsespraksis er grundlaget for fredningsstyrelsens behandling af alle ansøgninger, såvel almindelige, som ansøgninger, der er begrænset til et specielt tidsrum, en speciel opgave eller dele af en sådan. Det er fredningsstyrelsens praksis, at der kun i særlige tilfælde, hvor der foreligger specielle omstændigheder, kan meddeles tilladelse«.

Miljøministeriet bemærkede bl.a., at »der ifølge den nugældende praksis ikke er principielle forskelle mellem de vurderinger, som afgør, om der kan meddeles en begrænset eller en generel tilladelse efter § 15 i råstofloven«.

Ministeriet fandt i øvrigt, at der tidligere var givet tilstrækkelig begrundelse for afslaget på begrænset tilladelse, og henviste herved til fredningsstyrelsens og ministeriets afgørelser i

skrivelserne af henholdsvis 2. juni og 30. august 1982 til Århus havnevæsen.

Ansøgningerne om indvindingstilladelse fra Århus havnevæsen drejede sig alene om en begrænset tilladelse.

I skrivelsen af 2. juni 1982 til havnevæsenet anførte fredningsstyrelsen bl.a.:

» . . .

Det væsentligste argument, som fremføres af Århus Havnevæsen, der efter styrelsens opfattelse kunne tale for en dispensation fra den nugældende praksis er, at der i dette isolerede tilfælde er tale om en betydelig merpris, hvis man anvender firmaer, der har materiel med tilladelse.

I henhold til råstoflovens § 3 skal der ved administrationen af loven foretages en afvejning af en lang række forskellige hensyn. På den ene side er der tale om råstofressourcernes omfang, en sikring af råstofressourcernes udnyttelse samt erhvervsmæssige hensyn. På den anden side står spørgsmålet om bl.a. miljøbeskyttelse, naturbeskyttelse, videnskabelige interesser, sandflugtsbekæmpelse, kystsikkerhed, fiskerimæssige interesser, ulemper for skibsfarten samt ændringer i strøm- og bundforhold.

Under hensyn til de konsekvenser, det på nuværende tidspunkt vil have at udstede en tilladelse udelukkende under hensyn til, at et bestemt stykke arbejde kan udføres billigere, har styrelsens afvejning i henhold til råstoflovens § 3 fort til, at styrelsen ikke mener at kunne dispensere i den foreliggende sag.

. . . «

I skrivelsen af 30. august 1982 til havnevæsenet anførte miljøministeriet, at ministeriet ved sin tiltræden af fredningsstyrelsens afslag »særligt (havde) lagt vægt på det i sagen oplyste om, at der blandt firmaer med gravetilladelse findes den fornødne kapacitet til arbejdets gennemførelse«.

A gjorde under sagen gældende, at fredningsstyrelsens praksis, således som styrelsen selv havde redegjort for den, savnede hjemmel i råstofloven. A henviste navnlig til, at den beskrevne praksis tillagde erhvervsinteresser i den snævre betydning (firmaer, der allerede har fartøjer med tilladelse) overdreven vægt. Herved havde Foreningen af danske ral- og sandsugere fået en indflydelse på lovens administration, der var uforenelig med loven. A havde endvidere fundet, at fredningsstyrelsens

henvisning til, at nye tilladelser måtte afvente afslutningen af en igangværende undersøgelse af råstofforholdene, skabte unødige og urimelige hindringer for den frie erhvervsudøvelse. Efter A's opfattelse ramte fredningsstyrelsens praksis ikke alene borttagningen af eksisterende råstofmængder, men også entreprenørmæssige aktiviteter, der ikke nedbragte den totale råstofmængde, men alene omhandlede råstofindvinding, som under alle omstændigheder ville blive foretaget.

Afslaget på at give tilladelse til overførelse af sugetilladelsen fra »Rösen« til »Friesland« var efter A's opfattelse udtryk for en usaglig forskelsbehandling, idet fredningsstyrelsen havde givet tilladelse til overførelse i et tilfælde, der lignede det foreliggende, fra fartøjet »Kronan« til »Sylvia«.

Under alle omstændigheder burde der være givet A's klienter tilladelse til at udføre det konkrete arbejde i Århus havn. Dette arbejde skulle udføres, hvad enten der blev givet A's klienter tilladelse eller ej. Problemet var alene, om Århus havnevæsen skulle betale 6.100.000 kr. eller 8.300.000 kr. for arbejdet. Ingen af de hensyn, der er omtalt i råstoflovens § 3, talte imod udstedelsen af en sådan tilladelse. Afslaget var udtryk for en ulovlig varetagelse af Foreningen af danske ral- og sandsugeres interesser.

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til A følgende:

»De relevante bestemmelser i råstofloven (lov nr. 237 af 8. juni 1977 om råstoffer) er sålydende:

§ 3:

»Ved administrationen af denne lov skal der på den ene side lægges vægt på råstofressourcernes omfang, en sikring af råstofressourcernes udnyttelse samt erhvervsmæssige hensyn og på den anden side på miljøbeskyttelse og vandforsyningsinteresser, naturbeskyttelse, herunder bevarelsen af landskabelige værdier og videnskabelige interesser, en hensigtsmæssig byudvikling, land- og skovbrugsmæssige interesser, sandflugtsbekæmpelse og kystsikkerhed, fiskerimæssige interesser, ulemper for skibsfarten samt ændringer i strøm- og bundforhold.«

§ 15:

»Forekomster på søterritoriet eller en nærmere afgrænset del deraf kan kun indvindes og udforskes efter tilladelse fra miljøministeren.

Stk. 2. Miljøministeren kan med henblik på varetagelsen af de i § 3 nævnte hensyn fastsætte vilkår for tilladelser efter stk. 1.«

§ 16:

»En tilladelse til indvinding efter § 15 kan tilbagekaldes af miljøministeren. Tilbagekaldelsen skal ske med et varsel på mindst 10 år.«

Ved min bedømmelse af sagen må jeg tage udgangspunkt i, at bestemmelserne i råstoflovens §§ 15 og 16 efter det oplyste i praksis er blevet administreret således, at indvindingstilladelser efter § 15 som alt overvejende hovedregel er blevet givet ikke til bestemte indvindingsarbejder, men som generelle tilladelser til bestemte fartøjer og uden egentlig tidsbegrænsning, men således at tilbagekaldelse kan finde sted med et varsel på mindst 10 år, jfr. § 16. Denne tilrettelæggelse af praksis, som jeg forstår er en videreførelse af praksis efter den første lov fra 1972, hvor tilladelserne dog var gjort tidsbegrænsede, kan ikke i sig selv give mig anledning til bemærkning.

Jeg må endvidere lægge til grund, at der efter den gældende lov er blevet ført en meget restriktiv praksis, idet der kun er meddelt generelle tilladelser til virksomheder, som på tidspunktet for 1972-lovens ikrafttræden udøvede optagningsvirksomhed på søterritoriet, og kun til det antal skibe, som da var i brug. Det er herved tilstræbt, at der ikke foreløbig sker nogen væsentlig udvidelse af den samlede indvindingskapacitet. Også på dette punkt er der i alt væsentligt tale om en videreførelse af praksis efter loven af 1972, og den restriktive praksis er navnlig begrundet i uvished om de naturlige ressourcers omfang. Der er i denne forbindelse bl.a. henvist til, at fredningsstyrelsen har iværksat forskellige undersøgelser med henblik på den kortlægning af de eksisterende råstofforekomster på havbunden, der er omtalt i lovens § 4, og som forudsættes på længere sigt at skulle indgå som et væsentligt element i grundlaget for lovens administration.

Det fremgår af forarbejderne til den gældende lov, jfr. Folketingstidende 1976/77 (2. samling), tillæg A, spalte 2552, og miljøministeriets udtalelse af 14. juli 1983 til mig, at hovedtrækkene i den beskrevne tilladelsespraksis, herunder afvisning af nye ansøgninger under hensyn til den foreliggende uvished om ressourcernes omfang, var beskrevet over for folketinget i forbindelse med lovens gennemførelse.

På denne baggrund finder jeg ikke at kunne kritisere, at fredningsstyrelsen og miljøministeriet afslog den principale ansøgning om, at der blev meddelt (B) generel tilladelse til at foretage indvinding fra havbunden med fartøjet »Friesland« og/eller »Jütland«.

Særligt med hensyn til ansøgningen om tilladelse til overførelse af indvindingstilladelsen fra fartøjet »Rösen« til »Friesland« skal jeg bemærke, at der efter det oplyste er tale om en betydelig forskel mellem de to fartøjers lastevne, henholdsvis 90 m³ og 1.400 m³ (fordelt på to selvbevægelige pramme). Jeg finder for så vidt, og idet jeg henviser til det ovenfor anførte, ikke at kunne kritisere afslaget på denne ansøgning.

Der er efter min opfattelse ikke grundlag for at antage, at afgørelsen i denne henseende skulle være udtryk for usaglig forskelsbehandling. Jeg bemærker herved, at den tidligere afgørelse, hvortil De har henvist, ifølge fredningsstyrelsens oplysninger drejede sig om overførelse af en indvindingstilladelse mellem fartøjer med nogenlunde ensartet indvindingskapacitet.

Den hidtil fulgte, meget restriktive praksis for meddelelse af indvindingstilladelse efter § 15 er udtryk for, at det af hensyn til at sikre en udnyttelse af de dér nævnte råstofforekomster i overensstemmelse med formålsbestemmelsen i lovens § 2 er blevet anset for påkrævet indtil videre at fastholde den samlede indvindingskapacitet på et niveau svarende til, hvad der var til rådighed i 1972. Det har dog samtidig været forudsat, at behovet i det væsentlige har kunnet dækkes gennem denne kapacitet.

Det kan derfor ikke give mig anledning til bemærkning, at fredningsstyrelsen har draget den konsekvens af den anlagte praksis, at arbejder, der omfattes af lovens § 15, normalt forudsættes udført under anvendelse af materiel, for hvis vedkommende der er med-

delt sædvanlig (generel) tilladelse efter den nævnte bestemmelse.

Fredningsstyrelsen har på den anden side ikke anset sig for afskåret fra i visse tilfælde at meddele tilladelse til udførelse af bestemte arbejder under anvendelse af andet materiel. I den kommenterede lovudgave er det således anført (s. 124), at dette er sket, »hvor det har kunnet påvises, at intet fartøj med tilladelse kunne udføre det pågældende arbejde nogenlunde konkurrencedygtigt . . .«

Efter min gennemgang af sagen må jeg lægge til grund, at der kun i ganske få, enkeltstående tilfælde er meddelt sådanne konkrete tilladelser. Jeg må endvidere forstå, at det afgørende for meddelelsen af disse tilladelser ikke har været noget enkelt kriterium, men en samlet vurdering med hovedvægten lagt på, om væsentlige erhvervs-mæssige hensyn i det foreliggende tilfælde kunne begrunde en fravigelse af den almindelige tilladelsespraksis.

I fredningsstyrelsens skrivelse af 2. juni 1982 til Århus havnevæsen anføres det med henvisning til bestemmelsen i lovens § 3, at afgørelsen af, om der bør meddeles en begrænset indvindingstilladelse, må bero på en afvejning af en lang række forskellige hensyn. Det havde formentlig været mere ram-mende at fremhæve, at udgangspunktet for vurderingen af sådanne ansøgninger må tages i, at den generelle tilladelsesordning i sig selv hviler på en afvejning af de modstående hensyn som foreskrevet i lovens § 3. Som følge heraf vil der uvægerligt ske en forskydning af vurderingstemalet i retning af, at det afgørende for bedømmelsen af, om der bør meddeles en begrænset indvindingstilladelse, bliver, om der i det foreliggende tilfælde gør sig sådanne særlige forhold gældende, at det vil være urimeligt at fastholde den fortrinsret for fartøjer med generel tilladelse, som den almindelige tilladelsesordning indebærer.

Jeg henviser i denne forbindelse til den publikation, »Ral- og Sandsugerne«, der netop er udsendt af fredningsstyrelsen. Det anføres her (s. 43), at der » . . . i enkelte tilfælde, hvor helt specielle forhold har gjort sig gældende, (er) blevet udstedt kortvarige tidsbegrænsede tilladelser til indvinding i forbindelse med entreprenør opgaver, hvor-

til der skulle anvendes specialudstyr. Sådanne tidsbegrænsede tilladelser har således typisk været knyttet til arbejder, hvor det teknisk set ikke ville være hensigtsmæssigt eller muligt at lade et skib med indvindings-tilladelse foretage arbejdet«.

I forbindelse hermed omtales det (s. 46), at der i de senere år, » . . . især i forbindelse med kombinerede uddybnings- og opfyldningsarbejder fra udenlandske firmaers side, (har) været rejst kritik af den administrative praksis, der har været fulgt i forbindelse med udstedelse af tilladelser efter råstofloven. Der har i den forbindelse været fokuseret snævert på konkrete opfyldninger i forbindelse med uddybnings- og oprensningsarbejder. Opgaver, der i kraft af anvendelse af specialudstyr med stor kapacitet, har kunnet udføres billigere med udenlandsk udstyr. Der har været tale om arbejder, der i omfang og værdi i perioden siden 1977 udgør en forbausende lille andel af den samlede indvundne mængde. Ved oprensnings- og uddybningsarbejder, hvor der efterfølgende sker en anvendelse af materialerne som fyld i forbindelse med opfyldning, og hvor dette ikke er det primære mål med aktiviteten, bør det overvejes, hvorvidt det er muligt at undtage denne type arbejder fra råstoflovens bestemmelser om, at materiellet skal have indvindingstilladelse«.

I publikationer, der er udarbejdet på grundlag af en større undersøgelse, som i 1981 blev iværksat af fredningsstyrelsen og Foreningen af danske ral- og sandsugere, konkluderes det bl.a., »at den nuværende tilladelsesordning bør fortsætte, idet der dog bør foretages visse former for modernisering som følge af den øgede viden, der er etableret om indvinding af råstofferne på havbunden«, og »at der bør udarbejdes nærmere retningslinier for administrationen af råstofloven i forbindelse med kombinerede uddybnings- og opfyldningsarbejder, der foregår inden for en havns område«.

Jeg har forstået, at fredningsstyrelsen er indstillet på at tage disse problemstillinger op til nærmere overvejelse.

På denne baggrund finder jeg ikke at have tilstækkeligt grundlag for at foretage videre i anledning af Deres henvendelse. Jeg henviser herved til, at afgørelsen om at meddele afslag på ansøgningen om en begrænset tilladelse til Deres klient til det omhandlede

indvindingsarbejde i Århus havn har beroet på en sådan skønmæssigt præget vurdering, at jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kun ville kunne udtale kritik, hvis der foreligger særlige omstændigheder. Jeg bemærker endvidere, at

det nævnte arbejde er udført, og at der for så vidt først og fremmest er spørgsmål om konsekvenserne af den foreliggende sag for den fremtidige praksis på området.

...«

13-5. *Fredningsstyrelsen afgav i en sag, der var til behandling i overfredningsnævnet, en udtalelse til nævnets formand, weekenden før overfredningsnævnet afholdt besigtigelse og afsluttende møde i sagen. Udtalelsen, der blev afgivet i form af to håndskrevne notater, blev oplæst af formanden ved besigtigelsens afslutning.*

Udtalt, at det havde været ønskeligt, om fredningsstyrelsen havde klargjort sit standpunkt i sagen på et tidligere tidspunkt, således at sagens øvrige parter fik lejlighed til over for overfredningsnævnet at tage til genmæle mod fredningsstyrelsens synspunkter.

Jeg fandt det endvidere uheldigt, at styrelsen, når den besluttede sig for at afgive udtalelse til brug for overfredningsnævnets behandling af sagen, da valgte at gøre det i en form og under omstændigheder, der fortsat kunne efterlade tvivl om styrelsens stilling til sagens realitet. (J. nr. 1983-842-140).

Græsted-Gilleleje kommune, ejendomsudvalget, klagede over fredningsstyrelsens behandling af en sag om udvidelse af Gilleleje golfbane.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Gilleleje golfklub i 1971 fik tilladelse til at anlægge en golfbane med 9 huller på Passebækgård, der støder op til et fredet område syd for Nakkehoved i Græsted-Gilleleje kommune. Arealet var – i anledning af de påtænkte sommerhusudstykninger – fredet ved kendelser af henholdsvis 7. december 1961, 30. juni 1964 og 18. november 1966. I slutningen af halvfjerdserne fik golfklubben økonomiske muligheder for at udvide banen med yderligere 9 huller, og der blev indgivet andragende til naturfredningsnævnet for Frederiksborg amts nordlige fredningskreds om tilladelse til udvidelsen af golfbanen.

Ved kendelse af 5. maj 1980 dispenserede fredningsnævnet i medfør af naturfredningslovens § 34 fra de nævnte fredningskendelser til udvidelse af golfbanen.

Danmarks Naturfredningsforening påklagede kendelsen til overfredningsnævnet med

påstand om, at den omhandlede udvidelse af golfbanen var en sådan videregående afvigelse fra fredningsbestemmelserne, at den kun kunne foretages i medfør af naturfredningslovens § 34 a, det vil sige efter reglerne for gennemførelse af nye fredninger.

Ved skrivelse af 8. april 1981 statuerede overfredningsnævnet (bl.a.), at »Formålet med de omhandlede fredninger findes ikke blot at have været at hindre en sommerhusudvikling på de pågældende arealer og sikre udsigtsforholdene, men tillige at opretholde arealernes tilstand som landbrugsdrevne arealer. Den ansøgte udvidelse af golfbanen på Passebækgård vil omfatte omkring halvdelen af det areal, som er fredet ved de tre kendelser, og findes ikke at kunne tillades ved en afgørelse i medfør af naturfredningslovens § 34, selv om projektet måtte kunne anbefales af Danmarks Naturfredningsforening og af de myndigheder, der efter § 34, stk. 2, kan påklage en sådan afgørelse.«

Overfredningsnævnet ophævede derfor fredningsnævnets kendelse »således, at den ansøgte afvigelse fra fredningsbestemmelserne må bero på en eventuel ændring af frednings-

kendelserne efter reglerne i naturfredningslovens § 34 a.«

Græsted-Gilleleje kommune rejste i overensstemmelse med disse regler – og efter at have udarbejdet et lokalplanforslag vedrørende golfbaneudvidelsen i det fredede område – i foråret 1982 ny fredningssag over for fredningsnævnet. Den 22. juni 1982 traf nævnet afgørelse om, at fredningskendelserne ændredes således, at golfbaneudvidelsen blev muliggjort på de hidtil landbrugsdrevne arealer, i alt ca. 23 ha, og således, at arealet samtidig skulle være åbent for offentligheden.

Fredningsnævnets afgørelse blev af Danmarks Naturfredningsforening og en naboejer påklaget til overfredningsnævnet. Efter besigtigelse og møde med de implicerede parter på stedet ophævede overfredningsnævnet ved afgørelse af 28. oktober 1982 fredningsnævnets afgørelse af 22. juni 1982 således, at golfbaneudvidelsen ikke kunne gennemføres. Overfredningsnævnet lagde ved afgørelsen til grund, at der ikke uden en begrundelse i tungtvejende samfundsmæssige hensyn bør foretages ændring af en tidligere gennemført fredning med den følge, at det oprindelige fredningsformål ikke kan opretholdes.

Fredningsstyrelsen har ikke truffet afgørelse i fredningssagen(-erne), men er fremkommet med forskellige tilkendegivelser i forbindelse med naturfredningsnævnets og overfredningsnævnets ovenfor omtalte afgørelser.

Forud for naturfredningsnævnets kendelse af 5. maj 1980 afholdt nævnet et møde, under hvilket fredningsstyrelsen, i modsætning til andre offentlige myndigheder, ikke var repræsenteret.

Danmarks Naturfredningsforening, lokalkomiteen for Græsted-Gilleleje kommune, anmodede ved skrivelse af 19. august 1980 kontorchef for 4. kt. i fredningsstyrelsen, A, om at oplyse, hvilken behandling sagen om udvidelsen af Gilleleje golfbane havde haft i fredningsstyrelsen. Af skrivelsen fremgik, at lokalkomiteen tilsluttede sig udvidelsen, men at Danmarks Naturfredningsforenings forretningsudvalg uanset dette på et møde den 19. juni 1980 havde besluttet at påænke sagen til overfredningsnævnet. I skrivelsen henviste lokalkomiteen til, at det af referatet fra forretningsudvalgets møde fremgik, at »udtalelser af en embedsmand fra fredningsstyrelsen har haft

afgørende indflydelse på forretningsudvalgets beslutning«.

Fredningsstyrelsen svarede i skrivelse af 11. september 1980, at »fredningsstyrelsen ikke har behandlet sagen vedrørende udvidelse af Gilleleje Golfklub . . .«. Styrelsen oplyste samtidig, at den ikke havde ønsket at anke fredningsnævnets kendelse.

Det fremgik af sagen, at kontorchef B fra fredningsstyrelsen, 3. kontor, havde været til stede på forretningsudvalgsrådet den 19. juni 1980, under hvilket det blev besluttet at anke fredningsnævnets kendelse af 5. maj 1980. Under henvisning hertil bekræftede kontorchef B i en skrivelse af 28. oktober 1980 til Danmarks Naturfredningsforening »den af undertegnede på forretningsudvalgsrådet den 19. juni 1980 under dagsordenens punkt 6 afgivne udtalelse, ifølge hvilken anlæg af en golfbane på det fredede areal efter fredningsstyrelsens opfattelse er i strid med fredningen og de til grund for denne liggende forudsætninger. Fredningsstyrelsen vil få lejlighed til at udtale sig over sagen, når denne modtages til høring fra overfredningsnævnet.«

Fredningsstyrelsen meddelte i en skrivelse af 14. januar 1981 overfredningsnævnet, at det var styrelsens opfattelse, »at en ansøgning om anlæg af en golfbane på det fredede areal . . . efter indholdet af fredningskendelsen for området bør behandles efter reglerne i naturfredningslovens § 34 a.«

Denne bemærkning blev gengivet i overfredningsnævnets afgørelse af 8. april 1981, hvorved fredningsnævnets afgørelse af 5. maj 1980 blev ophævet.

Græsted-Gilleleje kommune afholdt den 3. december 1981 et offentligt tilgængeligt møde vedrørende et foreløbigt fredningsforslag, der skulle muliggøre golfbaneudvidelsen efter reglerne i naturfredningslovens § 34 a. På mødet var fredningsstyrelsen repræsenteret ved landsinspektør C. Ifølge kommunens referat af mødet bemærkede C bl.a., at »fredningsstyrelsen (var) betænkelig ved det foreliggende forslag«. Styrelsen fandt, »at en anvendelse til golfbane er en vidtgående ændring af den eksisterende fredning. Landskabet ændrer totalt karakter. . . (det) fremgår, at adskillige baner krydser markante hegn. Der er tale om store terrænspring, og et vådområde krydses af slagbaner. En udvidelse af golfbanen vil nødvendigvis medføre terrænregulering og fældning af be-

plantning. . . . Farven vil blive grå, hvor der i dag er et stort spektrum af farver. Landbrugslandskabet vil forsvinde for et parklignende areal . . .«

Naturfredningsnævnet holdt møde den 27. maj 1982 forud for afgivelsen af kendelsen af 22. juni 1982. På mødet var fredningsstyrelsen repræsenteret af kontorchef A. Ifølge naturfredningsnævnets referat udtalte A bl.a., at fredningsstyrelsen havde været betænkelig ved det foreliggende forslag, (men) »opfatter planlægningen af området som et regionalt anliggende ikke et centralt«.

Forud for overfredningsnævnets afgørelse af 28. oktober 1982 afholdtes en besigtigelse den 20. september 1982. Fredningsstyrelsen var ikke repræsenteret herunder.

I løbet af weekenden forud for besigtigelsen afleverede kontorchef B på formanden for overfredningsnævnets private bopæl to håndskrevne noter af henholdsvis 17. og 18. september 1982. Noter af 17. september 1982 havde følgende ordlyd:

»Den omstændighed, at Fredningsst.n hidtil under sagens behandling v. Fr.nt. ikke har taget klar stilling til sagens realiteter er ikke ensbetydende med, at Frst. finder det nye fredningsforslag i overensstemmelse med intentionerne bag de fredninger og arealerhvervelser, der i det pågældende område, og på baggrund af den af O.fr.t i 1960 godkendte fredningsplan, gennemførtes i løbet af 1960'erne.

Frst.s hidtidige tilkendegivelser kan heller ikke tages til indtægt for en opfattelse af, at forudsætningerne for de gennemførte fredninger og arealerhvervelser siden deres gennemførelse har undergået sådanne ændringer, at alene dette kan begrunde en revurdering af de gældende fredningsbestemmelser.

Fr.s finder i fortsættelse heraf, at en evt. ændring af de gældende fredningsbestemmelser, hvorved anlæg af golfbanearealer tillades, bør kunne begrundes så konkret, at sagen ikke vil kunne påberåbes i tilsvarende sager, hvor et status quo-fredet areal, som i dette tilfælde måtte ønskes anvendt til specielle og snævre formål, der er uden særlig almen interesse, fredningens karakter taget i betragtning.«

I noten af 18. september 1982 oplyste B, at han telefonisk havde fået direktøren for fredningsstyrelsens tilslutning til det anførte i noten af 17. september 1982.

Den håndskrevne note af 17. september 1982 blev oplæst under et møde, der blev afholdt på

parkeringspladsen ved golfbanen i tilslutning til besigtigelsen.

Overfredningsnævnet anførte i afgørelsen af 28. oktober 1982, at fredningsstyrelsen ikke havde villet udtale sig imod ændringen af de tidligere fredningskendelser, men dog havde fundet, »at ændringen ikke kan begrundes alene med ændrede forudsætninger for de fredninger og offentlige arealerhvervelser, som blev gennemført i området i 1960'erne.«

I en skrivelse af 12. november 1982 til hovedstadsrådet redegjorde fredningsstyrelsen for styrelsens holdning til sagen. I skrivelsen hedder det bl.a.:

» . . .

Sagen har i fredningsstyrelsen givet anledning til principielle overvejelser. På den ene side har man fundet det væsentligt at følge de regionale planlægnings- og fredningsmyndigheders enige ønske om golfbaneudvidelsen, medens man på den anden side ikke mindst af præcedensgrunde har været betænkelig ved gennem en accept af golfbaneudvidelsen at åbne for andre sager om anvendelsen af fredede arealer til formål, der ikke er forenelige med fredningens formål.

Fredningsstyrelsens udtalelser under sagens behandling har givet støtte til det førstnævnte synspunkt. Da det fandtes væsentligt at orientere overfredningsnævnet også om de principielle betænkeligheder ved en imødekomende afgørelse, afgav fredningsstyrelsen over for overfredningsnævnet den tilkendegivelse, som overfredningsnævnet har fremsendt kopi af til hovedstadsrådet ved sin skrivelse af 29. september 1982. Denne tilkendegivelse skal betragtes som supplement til styrelsens tidligere udtalelser.

Under sagens behandling fra 1980 til nu har styrelsen været repræsenteret ved forskellige medarbejdere, der har givet varieret udtryk for styrelsens principielle betænkeligheder. Uanset hvad der måtte være udtalt af styrelsens medarbejdere under sagen, har styrelsen stædt over for fredningsnævn og overfredningsnævn fastholdt, at man omend med betænkelighed ikke ville modsætte sig golfbaneudvidelsen . . .

Fredningsstyrelsen finder normalt ikke anledning til at gøre nærmere rede for, under hvilken form man giver sig til kende i fredningssager over for fredningsnævn og overfredningsnævn. På den givne foranledning skal man dog i anledning af denne sags behandling

oplyse, at styrelsen ville have foretrukket at fremsætte sine supplerende oplysninger tidligere og i sædvanlig form. Forskellige forhold omkring denne sags behandling medførte imidlertid, at en sædvanlig fremgangsmåde ikke blev fulgt.

...«

Græsted-Gilleleje kommune, ejendomsudvalget, klagede i en skrivelse af 11. april 1983 til mig over fredningsstyrelsens behandling af sagen. I skrivelserne – som jeg oversendte til miljøministeriet – gjorde kommunen gældende, at styrelsens repræsentanter under sagens behandling havde givet udtryk for forskellige opfattelser af styrelsens indstilling til udvidelsen af golfbanen.

Kommunen fremhævede, at den håndskrevne tilkendegivelse af 17. september 1982 til overfredningsnævnet ikke syntes at være i overensstemmelse med den officielle udtalelse i styrelsens skrivelse af 12. november 1982 til hovedstadsrådet. Efter kommunens opfattelse udtrykte fredningsstyrelsens håndskrevne tilkendegivelse modvilje mod golfbanens udvidelse. Kommunen fandt dette særlig uheldigt på baggrund af, at styrelsen ikke lod sig repræsentere ved besigtigelsen den 20. september 1982.

I anledning af kommunens klage indhentede miljøministeriet en udtalelse af 11. maj 1983 fra fredningsstyrelsen. Til kommunens anbringende om fredningsstyrelsens skiftende holdning til golfbaneforslaget anførtes det i udtalelsen, at »Fredningsstyrelsen fandt det under hele sagens behandling betænkeligt ikke at modsætte sig forslaget, men afstod herfra, fordi forslaget var støttet af kommunen og den regionale fredningsmyndighed, hovedstadsrådet.« Om fredningsstyrelsens seneste, håndskrevne indlæg i sagen anførtes, at »Da styrelsen under nævnsbehandlingen havde givet udtryk for, at man ikke ville modsætte sig forslaget, havde man overvejet ikke at give møde for overfredningsnævnet. Efter møde mellem styrelsens direktør og de implicerede kontorchefer besluttedes det dog at udbyde styrelsens holdning. Dette fandt dog først sted så sent, at styrelsens betragtninger ikke kunne afgives i sædvanlig formel form.«

Den håndskrevne skrivelser konklusion var en henstilling om, »at en eventuel accept af forslaget begrundes så konkret som muligt, for at der ikke skal åbnes mulighed for i senere

sager at benytte fredede områder til andre formål end forudsat i fredningsafgørelsen.«

Om skrivelserne som helhed hedder det i udtalelsen til miljøministeriet, at »Styrelsen mente hermed at have givet udtryk for sin principielle betænkelighed, uden at man dermed havde fraveget sin tidligere tilkendegivne holdning, hvorefter man ikke ville modsætte sig forslaget.«

Miljøministeriet henviste i skrivelse af 30. maj 1983 til kommunen til fredningsstyrelsens ovennævnte udtalelse og fandt herefter ikke anledning til at foretage videre, for så vidt angik styrelsens sagsbehandling.

Græsted-Gilleleje kommune, ejendomsudvalget, fastholdt i klagen til mig sin tidligere kritik af fredningsstyrelsens behandling af sagen. Det var efter kommunens opfattelse kritiksabelt, at fredningsstyrelsen havde afgivet så indbyrdes forskelligartede udtalelser, som tilfældet var.

Kommunen fandt endvidere fortsat, »at fredningsstyrelsens håndskrevne tilkendegivelser giver udtryk for modvilje mod golfbanens udvidelse, uanset fredningsstyrelsens senere officielle redegørelser giver udtryk for, at styrelsen ikke ville modsætte sig forslaget.«

Kommunen tilføjede, at fredningsstyrelsens »vakkende« holdning vedrørende udvidelsen af golfbanen måtte ses på baggrund af, at samtlige andre myndigheder, der havde behandlet sagen, havde anbefalet udvidelsen.

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til Græsted-Gilleleje kommune:

»Selv om fredningsstyrelsen ikke har truffet afgørelse i sagen, og styrelsens menings-tilkendegivelser under sagens behandling for så vidt alene har været vejledende i forhold til fredningsnævnets og overfredningsnævnets afgørelser, må det efter min opfattelse lægges til grund, at der er tale om afgørelser af en karakter, hvor fredningsstyrelsens opfattelse måtte forventes tillagt betydelig vægt. Jeg tænker her dels på sagens konkrete væsentlighed og dels på sagens principielle aspekter, herunder, at det var den første sag, hvori overfredningsnævnet skulle træffe afgørelse på grundlag af den nye bestemmelse i naturfredningslovens § 34 a.

Dette forhold indebærer efter min mening, at det var af særlig betydning, at sagens

øvrige parter i givet fald fik mulighed for at tilrettelægge deres indlæg over for fredningsnævn og overfredningsnævn med kendskab til fredningsstyrelsens opfattelse. Jeg bemærker herved, at fredningsstyrelsen ikke er retligt forpligtet til at afgive udtalelse om sit syn på sager som den foreliggende, der verserer for fredningsnævn eller overfredningsnævn, men som ikke er indbragt af styrelsen.

I det foreliggende tilfælde var der fra fredningsstyrelsens side, forud for det af overfredningsnævnet afholdte møde om sagen den 20. september 1982, fremkommet forskellige tilkendegivelser vedrørende styrelsens holdning til den påtænkte golfbaneudvidelse. Trods varierende udtryksmåder finder jeg, i overensstemmelse med fredningsstyrelsens senere udtalelser om spørgsmålet, at disse tilkendegivelser af bl.a. golfklubbens og kommunens repræsentanter måtte forstås således, at fredningsstyrelsen – af hensyn til de regionale og lokale frednings- og planlægningsmyndigheders enige ønske – ikke ville modsætte sig golfbaneudvidelsen på trods af sine principielle betænkeligheder heroverfor.

Fredningsstyrelsens standpunkt måtte efter min opfattelse naturligt forstås således, at styrelsen ikke ville gøre sine eventuelle betænkeligheder vedrørende ændringen af fredningsbestemmelserne gældende i forhold til overfredningsnævnet.

For så vidt havde de myndigheder og foreninger m.v., som var interesseret i golfbaneudvidelsen, ikke anledning til – og ej heller grund til at være forberedt på – at imødegå betænkeligheder fra fredningsstyrelsens side.

Fredningsstyrelsens håndskrevne note af 17. september 1982, der blev tilvejebragt med henblik på overfredningsnævnets besigtigelse og møde m.v. den 20. september 1982, må på denne baggrund opfattes som udtryk for, at fredningsstyrelsen havde ændret standpunkt og nu ønskede at markere en principiel stillingtagen til det foreliggende projekt.

Jeg må endvidere være af den opfattelse, at navnlig sætningen i den håndskrevne note om, at det fredede areal »ønskes anvendt til specielle og snævre formål, der er uden særlig, almen interesse«, giver udtryk for en negativ holdning til projektet.

På baggrund af fredningsstyrelsens tidligere tilkendegivelser om ikke at ville modsætte sig golfbaneudvidelsen, og da disse tilkendegivelser naturligt måtte forstås således, at fredningsstyrelsen da heller ikke ville gøre sine principielle betænkeligheder gældende i forhold til overfredningsnævnet, ville det efter min opfattelse have været ønskeligt, om fredningsstyrelsen havde klargjort sit standpunkt i sagen på et tidligere tidspunkt, således at sagens øvrige parter fik lejlighed til i forhold til overfredningsnævnet at tage til genmæle over for fredningsstyrelsens principielle betænkeligheder.

Jeg må endvidere finde det uheldigt, at styrelsen, når den besluttede sig for at afgive en udtalelse til brug for overfredningsnævnets behandling af sagen, da valgte at gøre det i en form og i øvrigt under omstændigheder, der fortsat kunne efterlade tvivl om styrelsens stilling til sagens realitet.

...«

13-6. *Udtalt over for planstyrelsen, at der ikke forelå sådanne hensyn til en bygherre, at styrelsen kunne undlade – i konsekvens af sin underkendelse af en kommunes afgørelse om, at byggeriet ikke var lokalplanpligtigt – at annullere kommunens afgørelse herom som ugyldig. (J. nr. 1984-70-142).*

A klagede over, at planstyrelsen i en afgørelse af 9. december 1983 ikke havde fundet grundlag for at foretage videre i en sag, hvor Køben-

havns kommune havde meddelt en bygherre principiel byggetilladelse, og hvor planstyrelsen havde fundet, at der som grundlag for til-

ladelsen skulle have foreligget en lokalplan. Efter A's opfattelse burde planstyrelsen have tilsidesat den principielle byggetilladelse som ugyldig.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at et entreprenørfirma som rådgiver for Københavns-afdelingerne af nogle fagforeninger i skrivelse af 14. marts 1983 rettede henvendelse til Københavns kommune, overborgmesterens afdeling, »for at få afklaret mulighederne for at dække de pågældende fagforeningers stadigt mere presserende behov for nye kontorlokaler«. Fagforeningerne ønskede nærmere at få undersøgt mulighederne for opførelse af en kontorbygning på ca. 1.500 bruttoetage-m² på en grund ved Lillegade og Mølle Allé i Valby. Entreprenørfirmaet vedlagde en generel beskrivelse af projektet samt skitser over grunden og den planlagte bebyggelse, som var påtænkt udført i to etager foruden fuld kælder og forberedelse for senere udnyttelse af tagetage.

Entreprenørfirmaet forespurgte, 1) »om Københavns kommune vil tilvejebringe de nødvendige byplanmæssige forudsætninger for at opføre en ren kontorbygning« på grunden, 2) om kommunen ville afhænde den del af grundarealet, som kommunen ejede, og i givet fald på hvilke vilkår, og 3) om kommunen ville tillade nedlæggelse af en bolig på grunden og fjernelse af det eksisterende hus mod, at fagforeningerne sikrede genhusning af den pågældende lejer.

I skrivelse af 20. april 1983 besvarede overborgmesteren entreprenørfirmaets henvendelse. Overborgmesteren oplyste, at grunden var omfattet af byplan nr. 71 for området omkring Valby tingsted, tinglyst den 24. september 1971. Overborgmesteren fandt, at den ansøgte anvendelse af grunden var i overensstemmelse med såvel byplanvedtægten som det igangværende kommuneplanarbejde. Den foreslåede bebyggelse på omkring 1.500 m² var ikke af en størrelsesorden, der krævede lokalplan, men en bebyggelsesprocent på 110 ville nødvendiggøre en kommunal dispensation fra kommuneplanlovens almindelige bebyggelsesregulerende bestemmelser, »hvilken dispensation man herfra er indstillet på at anbefale«. Overborgmesteren var endvidere villig til at indstille til borgerrepræsentationen, at kommunen afhændede sin del af grunden til fagforeningerne.

I skrivelse af 22. april 1983 anmodede entreprenørfirmaet magistratens 4. afdeling om

»principiel byggetilladelse til opførelse af forretningsbebyggelse på ca. 1.990 bruttoetage-m² . . . « på grunden i Valby. Under henvisning til overborgmesterens skrivelse af 20. april 1983 anmodede firmaet »om en hurtig behandling af nærværende andragende, idet projekteringen fortsætter sideløbende med henblik på indgivelse af endeligt byggeandragende i nær fremtid«.

I skrivelse af 20. juni 1983 indstillede magistraten til borgerrepræsentationen at vedtage, »at borgerrepræsentationen som bygningsmyndighed pålægger borgmesteren for magistratens 4. afdeling uopholdeligt at give principiel tilladelse til, at der på ejendommene matr.nr. 11 e m.fl., Valby, opføres en bebyggelse til fagforeningskontorer som ansøgt«. I indstillingen var det anført, at fagforeningerne havde rettet henvendelse til overborgmesterens afdeling og meddelt, at man ikke fra magistratens 4. afdeling kunne opnå den ønskede tilladelse.

På et møde den 24. juni 1983 vedtog et flertal i borgerrepræsentationen magistratens indstilling.

I skrivelse af 2. juli 1983 klagede B til miljøministeren over borgerrepræsentationens beslutning i mødet den 24. juni 1983. B henviste til, at borgerrepræsentationens beslutning bl.a. betød, at der ikke ville blive udarbejdet lokalplan for byggeriet, »hvilket jeg mener er i strid med den byplanvedtægt, der gælder for området«. B anmodede om, at klagen blev tillagt opsættende virkning.

Den 5. juli 1983 videresendte miljøministeriet B's klage til planstyrelsen til videre foranstaltning.

I skrivelse af 11. juli 1983 besvarede magistratens 4. afdeling skrivelsen af 22. april 1983 fra entreprenørfirmaet. Under henvisning til borgerrepræsentationens beslutning på mødet den 24. juni 1983 meddelte 4. afdeling entreprenørfirmaet

». . . principiel tilladelse til den ansøgte forretningsbebyggelse, idet man dog, for så vidt angår spørgsmålet om den til projektets gennemførelse fornødne dispensation fra kommuneplanlovens § 42, må tage forbehold for resultatet af den naboorientering, som ifølge lovens § 47 forudgående skal finde sted.

Det skal endvidere bemærkes, at man ikke har taget stilling til andre spørgsmål - herunder øvrige dispensationer, jfr. bl.a. byggelovens § 22 - som sagen måtte rejse, men man skal for-

beholde sig sin stilling, indtil endeligt andre-
gende foreligger.

Endelig vedlægges til orientering kopi af
(B's) anke af 2. juli 1983 over borgerrepræsen-
tationens beslutning, hvor bl.a. anmodes om, at
anken gives opsættende virkning.

Man skal gøre opmærksom på, at ministeren
endnu ikke har taget stilling hertil. Under nor-
male omstændigheder ville 4. afdeling havde
afventet denne afgørelse«.

I skrivelse af 13. juli 1983 klagede C til plan-
styrelsen over borgerrepræsentationens beslut-
ning i mødet den 24. juni 1983. Det var klagerens
opfattelse, at bebyggelsen krævede udar-
bejdelse af lokalplan.

I anledning af klagen fra B anmodede plan-
styrelsen i skrivelse af 18. juli 1983 Køben-
havns borgerrepræsentation om en udtalelse.
Planstyrelsen anmodede borgerrepræsentatio-
nen »om at sørge for, at der ikke meddeles
byggetilladelse, før der er taget stilling til klag-
en«. Endvidere anmodede planstyrelsen bor-
gerrepræsentationen om at underrette bygher-
ren om klagen.

I skrivelse af 20. juli 1983 anmodede plan-
styrelsen borgerrepræsentationen om en udta-
lelse i anledning af klagen fra C.

I anledning af planstyrelsens skrivelse af 18.
juli 1983 til borgerrepræsentationen meddelte
borgerrepræsentationen i skrivelse af 21. juli
1983 planstyrelsen, »at magistratens 4. afdeling
den 11. juli 1983 har meddelt principiel bygge-
tilladelse til opførelse af den pågældende ad-
ministrationsbygning til brug for Københavns-
afdelingerne af (de pgl. fagforeninger)«.

I skrivelse af 27. juli 1983 meddelte magi-
stratens 4. afdeling entreprenørfirmaet, »at der
ikke vil kunne gives nogen endelig byggetilla-
delse til fagforeningsbebyggelse i Lillegade/
Møllegade, før klagen er færdigbehandlet i
miljøministeriet, og det er oplyst, hvilke konse-
kvenser behandlingen af sagen måtte inde-
bære«.

Den 28. juli 1983 indgav entreprenørfirmaet
ansøgning om byggetilladelse til magistratens
4. afdeling.

I skrivelse af 7. oktober 1983 besvarede bor-
gerrepræsentationen planstyrelsens anmod-
ning om en udtalelse i anledning af de to klag-
er. Borgerrepræsentationen fandt fortsat ikke,
at det omhandlede byggeri forudsatte tilveje-
bringelse af lokalplan.

I sin afgørelse i skrivelsen af 9. december
1983 fremsatte planstyrelsen følgende vurde-
ring af sagen:

» . . .

Planstyrelsen er enig med Københavns kom-
mune i, at den påtænkte anvendelse af ejen-
dommen til kontorbebyggelse er i overensstem-
melse med byplanvedtægten.

. Ud fra den praksis, der har dannet sig med
hensyn til lokalplanpligt i forbindelse med
bygearbejder, må styrelsen endvidere være
enig med Københavns kommune i, at den an-
søgte bebyggelse ikke har et sådant omfang, at
den i sig selv er lokalplanpligtig. Det samme
gælder for så vidt angår nedrivningen af den
eksisterende mindre bebyggelse på ejendoms-
men.

Med hensyn til bestemmelsen i vedtægtens
§ 4, som der især er henvist til i klagerne, svarer
denne i nogen grad til bestemmelsen i formulere-
ring 67 i boligministeriets tidligere standardby-
planvedtægt (marts 1967), som lyder således:

»Bebyggelse inden for byplanområdet må
kun opføres på grundlag af en samlet bebyggel-
sesplan for hele området. Såfremt der ikke kan
opnås enighed om bebyggelsesplanens ind-
hold, vil planen blive fastlagt i et tillæg til nær-
værende byplanvedtægt«.

Denne bestemmelse kræver en samlet plan,
der efter de dagældende regler kunne være en
bebyggelsesplan, men som efter kommune-
planlovens ikrafttræden skal være en lokal-
plan, som grundlag for opførelse af ny bebyg-
gelse, jfr i øvrigt Bendt Andersen og Ole Chri-
stiansen: Kommuneplanloven, 2. udgave, side
131 og »Juristen og Økonomen«, 1978, side
350.

Der findes ikke i det for planstyrelsen fore-
liggende materiale om forarbejderne til by-
planvedtægt nr. 71 oplysninger, som kan bi-
drage til en nærmere fortolkning af vedtægtens
§ 4. Efter planstyrelsens vurdering er ej heller
det oplyste om Københavns kommunes admi-
nistration af byggesager i området udtryk for
en éntydig forståelse af byplanvedtægten.

På denne baggrund finder planstyrelsen, at
der, uanset den afvigende formulering af § 4 i
vedtægten, må være en formodning for, at der
må anlægges samme fortolkning af denne be-
stemmelse som af bestemmelsen i standardby-
planvedtægtens formulering nr. 67. Dette er
efter planstyrelsens opfattelse også den umid-
delbare forståelse efter bestemmelsens ordlyd.

Det er herefter planstyrelsens opfattelse, at den meddelte tilladelse til opførelse af den omhandlede bebyggelse ikke er i overensstemmelse med byplanvedtægtens § 4, idet der som grundlag for tilladelsen skulle have foreligget en lokalplan.

Under hensyn til, at borgerrepræsentationens beslutning om, at der skulle udstedes principiel tilladelse til byggeriet, er meddelt bygherren den 11. juli 1983, og under hensyn til, at den af Københavns kommune anlagte fortolkning af § 4 i byplanvedtægt nr. 71 ikke kan karakteriseres som åbenbart urigtig, finder styrelsen imidlertid ikke, at den meddelte tilladelse til byggeriet kan tilsidesættes som ugyldig.

Planstyrelsen kan herefter ikke foretage videre i sagen.

...«

I anledning af A's klage til mig modtog jeg en udtalelse af 19. marts 1984 fra planstyrelsen, der anførte følgende:

» . . .

Klagen retter sig imod planstyrelsens vurdering af, om styrelsen havde tilstrækkeligt grundlag for at erklære den af kommunen meddelte tilladelse til byggeriet for ugyldig.

Planstyrelsens afgørelse er på dette punkt baseret på, at kommunen havde meddelt en principiel byggetilladelse, d.v.s., at der var udstedt en begunstigende forvaltningsakt, og at tilladelsen nok (efter planstyrelsens fortolkning) var ulovlig, men at kommunens fortolkning i hvert fald ikke kunne anses for åbenbart urigtig.

Planstyrelsen er gået ud fra, at man herefter ikke kunne erklære den omhandlede tilladelse for ugyldig. Afgørelsen er efter styrelsens opfattelse i overensstemmelse med den overvejende vurdering af, hvad der er den gældende retstilstand på dette område. Man skal i denne forbindelse henvise til eksemplerne og bemærkningerne i afsnit 6.3.2 og 3 i betænkningen om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen (nr. 981/1983).

Det tilføjes, at den gældende retstilstand generelt medfører en betydelig usikkerhed om, hvornår der på grundlag af en klage kan gribes ind over for tilladt byggeri. Miljøministeren har imidlertid den 22. februar 1984 fremsat et lovforslag (L 78) om ændring af forskellige miljø- og planlægningslove, der bl.a. i § 4, nr. 5, indeholder forslag om, at der indsættes et nyt

pkt. 3 i kommuneplanlovens § 48. Den foreslåede bestemmelse lyder således:

»Stk. 3. Ved klage efter stk. 1 kan miljøministeren bestemme, at en af kommunalbestyrelsen meddelt tilladelse ikke må udnyttes. Et bygge- og anlægsarbejde iværksat, kan ministeren give meddelelse om standsning af dette«.

Planstyrelsen går ud fra, at den foreslåede bestemmelse vil kunne fjerne en del af den usikkerhed om styrelsens kompetence og styrelsens risiko for et erstatningsansvar, der nu er knyttet til en afgørelse om, at et tilladt byggeri ikke må gennemføres«.

. . . «

I skrivelse af 22. juni 1984 meddelte Københavns kommune, magistratens 4. afdeling, byggetilladelse til det omhandlede byggeri under henvisning til ansøgningen af 28. juli 1983 og til dispensationer vedrørende bl.a. bebyggelsesprocent og etageareal, besluttet af borgerrepræsentationen i et møde den 21. juni 1984.

I en udtalelse til A anførte jeg herefter følgende:

»Klagen til mig omfatter alene spørgsmålet, om planstyrelsen i konsekvens af sin opfattelse med hensyn til lokalplanpligten for det omhandlede byggeri burde have pålagt kommunen at tilvejebringe en lokalplan, forinden der eventuelt blev udstedt byggetilladelse, jfr. kommuneplanlovens § 16, stk. 3, 2. pkt. Ved min stillingtagen til dette spørgsmål lægger jeg – uden nærmere efterprøvelse – planstyrelsens opfattelse, hvorefter byggeriet var lokalplanpligtigt, til grund.

Planstyrelsen har i udtalelsen af 19. marts 1984 som begrundelse for ikke at statuere ugyldighed (bl.a.) henvist til, at kommunen ved skrivelse af 11. juli 1983 »havde meddelt en principiel byggetilladelse, d.v.s., at der var udstedt en begunstigende forvaltningsakt«.

Jeg skal hertil bemærke, at der hverken i bygge-loven eller i kommuneplanloven, eller i forskrifter udstedt i henhold hertil, findes hjemmel for meddelelse af »principiel byggetilladelse«. Bygge-lovgivningen afgiver alene hjemmel for meddelelse af byggetilladelse. En sådan blev i det foreliggende tilfælde først meddelt bygherren i skrivelse af 22. juni 1984 under henvisning til ansøgning af 28. juli 1983. Den »principielle byggetilladelse« må efter min mening sidestilles med

en forhåndsbesked vedrørende byggeriets gennemførlighed i forhold til anden lovgivning (der administreres af kommunen) end den, som vedrører lokalplanpligten. Allerede på grund af de forbehold, som udtrykkeligt er taget i skrivelsen, bl.a. om kommunens manglende stillingtagen til forskellige dispensationsspørgsmål, finder jeg ikke, at der kan tillægges denne »tilladelse« særlig betydning for afgørelsen af annullationsspørgsmålet.

For så vidt angår den i den »princielle byggetilladelse« forudsætningsvis indeholdte beslutning om, at det påtænkte byggeri ikke var lokalplanpligtigt, skal jeg indskrænke mig til at bemærke, at bygherren samtidig fik meddelelse om, at borgerrepræsentationens beslutning var påklaget til planstyrelsen, og at der i denne forbindelse forelå et endnu afklaret spørgsmål om opsættende virkning.

Jeg finder herefter, at afgørelsen af annullationsspørgsmålet (alene) måtte bero på reelle overvejelser særlig med hensyn til et eventuelt økonomisk tab for bygherren, hvis kommunens afgørelse om, at der ikke var lokalplanpligt, blev annulleret. Der foreligger ikke i sagen oplysninger om, at bygher-

ren på tidspunktet for planstyrelsens afgørelse havde iværksat udgiftskrævende dispositioner med henblik på byggeriets gennemførelse uden forudgående lokalplan.

På denne baggrund er det min opfattelse, at der ikke forelå sådanne særlige, tungtvæjende hensyn til bygherren, at planstyrelsen kunne undlade – i konsekvens af sin vurdering af lokalplanpligtsspørgsmålet – at annullere kommunens afgørelse herom som ugyltig.

Der kan efter min mening ikke under de her angivne forudsætninger lægges særlig vægt på, at kommunens fortolkning af byplanvedtægtens bestemmelser – som anført af planstyrelsen – ikke kunne karakteriseres som åbenbart urigtig.

Jeg har gjort planstyrelsen bekendt med min opfattelse.

Som sagen foreligger for mig, finder jeg ikke at have grundlag for at foretage videre i sagen. Jeg bemærker herved, som fremhævet indledningsvis, at jeg ikke har haft anledning til at foretage en nærmere efterprøvelse af planstyrelsens opfattelse med hensyn til selve lokalplanpligtsspørgsmålet.

...«

- 13-7.** *Ikke enig med miljøstyrelsen i, at indgreb over for et dambrug, som var etableret i 1970, og som i 1981 havde ansøgt om lovliggørelse af spildevandsforholdene, i givet fald måtte ske i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 25 eller § 44. Ansøgningen burde have været bedømt med udgangspunkt i bestemmelsen i den tidligere vandløbslovs § 5 a, således som denne bestemmelse var videreført i miljøbeskyttelseslovens § 17, stk. 1, sammenholdt med § 18, stk. 1.*

Henstillet til miljøstyrelsen at tage skridt til, at der nu skete en realitetsbehandling af dambrugets spildevandsforhold. (J. nr. 1983-732-11).

Danmarks Sportsfiskerforbund klagede over, at miljøankenævnet den 22. juni 1983 stadfæstede miljøstyrelsens afgørelse af 6. december 1982. Ved denne afgørelse ophævede miljøstyrelsen Ringkøbing amtsråds afgørelse af 14. oktober 1981, hvorefter amtsrådet – under henvisning til miljøbeskyttelseslovens § 35 og vandforsyningslovens § 20 – havde afslået en ansøgning fra Hjöllund dambrug om ret til op-

stemning af Hjöllund bæk en del af året til drift af dambruget. For så vidt angik spørgsmålet om vandindvindingstilladelse, hjemviste miljøstyrelsen sagen til amtsrådet til fornyet behandling.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Hjöllund dambrug blev etableret i foråret/forsommeren 1970 på A's ejendom. Dambru-

get blev anlagt på engarealer vest for Hjöllund bæk og nord for Skjern å nær ved bækkens udlob i åen. En engvandingskanal ledte vand fra bækken gennem dambrugets fiskedamme ud i Skjern å.

Vandet fra Hjöllund bæk ledtes ind i engvandingskanalen, der forsynede dambruget, ved hjælp af et betonstemmeværk, som A anlagde nogle hundrede meter oppe ad bækken samtidig med dambrugets etablering. Der havde tidligere været et træstemmeværk på stedet.

Det var under sagen ubestridt, at dambruget, da det blev etableret, krævede tilladelser efter den dagældende vandløbslov, jfr. lovbekendtgørelse nr. 132 af 6. marts 1970. Denne lov indeholdt navnlig følgende bestemmelser af betydning for sagen:

§ 5 a:

»... afløb fra ... dambrug må ikke uden vandløbsrettens godkendelse ... udledes i vandløbene ...«

§ 49:

»Ønsker nogen at benytte vandet fra et vandløb til fiskedamme og andres interesser berøres deraf, skal forslag i så henseende forelægges en vandløbsret, og sagen behandles og afgøres efter de for vandingsanlæg ved opstemning og overrissing gældende regler i det omfang disse er anvendelige.«

§ 63:

»Opstemningsanlæg eller andre bygværker, der er til hinder for vandets frie løb, må ikke anbringes, ændres eller nedlægges, medmindre den pågældende erhverver ret dertil ved kendelse af vandløbsretten ...«

§ 67:

»Såfremt ejeren af et lovligt bestående opstemningsanlæg ønsker at benytte dette til andet formål eller på anden måde end den for adkomsten forudsatte, skal sagen forelægges vandløbsretten, der meddeler den ønskede tilladelse, såfremt den ændrede benyttelse ikke direkte eller indirekte medfører større ulemper for de i vandløbet interesserede end den hidtidige udnyttelse af anlægget. I modsat fald behandles sagen efter de for nyanlæg foreskrevne bestemmelser ...«

På grundlag af indberetninger fra fiskerikontrollen i Hvide Sande og fiskeriinspektøren i Esbjerg meddelte fiskeriministeriet i skrivelse af 16. august 1971 A følgende:

»Da man har bragt i erfaring, at der på Deres ejendom ... er anlagt et dambrug, uden at dette ses godkendt ved en kendelse afsagt af en landvæsensret, skal man herved anmode Dem om inden 6 måneder at indbringe sagen for en landvæsenskommission. Der henvises til §§ 5 a, stk. 1, 49, stk. 1, ... i vandløbsloven ...«

Gennem et landinspektørfirma ansøgte A i skrivelse af 5. oktober 1972 landvæsenskommissionen om »godkendelse af fiskeriet og flodemålet for dette«. Landinspektørfirmaet vedlagde en beskrivelse af klækkeriet. Det fremgik heraf, at »Klækkeriet er etableret i marken med 7 jorddamme og 7 klækkebassiner og ønskes udvidet til 10 jorddamme og 10 klækkebassiner.«

Ansøgningen blev behandlet i et landvæsenskommissionsmøde den 4. december 1972, hvortil var indkaldt grundejere og offentlige myndigheder.

Ifølge en udskrift af landvæsenskommissionsprotokollen fra mødet udtalte fredningsplanudvalget, at det på et møde den 30. november 1972 havde vedtaget at rejse fredningssag, hvorunder udvalget ville påstå det eksisterende anlæg nedlagt og det videre projekt opgivet.

Landinspektørfirmaet udtalte om projektet, at der alene var tale om, at A ønskede at disponere over den ret til markvanding, som han altid havde haft, og at den ændrede udnyttelse af vandet ikke ville ændre fiskenes muligheder for at gå op ad bækken.

Efter det oplyste protesterede adskillige grundejere mod projektet.

Amtsvandinspektoratet i Ringkøbing amtskommune udtalte over for landvæsenskommissionen:

»Amtsvandinspektoratet har den 25. oktober 1972 foretaget en bedømmelse af forureningsgraden efter saprobiesystemet for det private vandløb Hjöllund bæk og tilløbet Hveddegrøft og fundet, at forureningsgraden kan karakteriseres som I-II, hvilket vil sige praktisk taget uforurenat til ret svag forurenat. Amtsvandløbet Skjern å, hvori Hjöllund bæk udmunder, er på den pågældende strækning ved tidligere undersøgelser bedømt til forureningsgrad II.

Der er altså her tale om et vandsystem af høj kvalitet, som der er grund til at bevare, og man

skal derfor henstille til kommissionen, at godkendelse af dambruget efter vandløbslovens § 5 a, stk. I og kap. XI (om afledning af spildevand; min bemærkning) kun opnås på vilkår:

- at forureningen af recipienten som følge af tilledning af spildevand fra dambruget ikke må blive større, end at faunaen i recipienten kan betegnes som mesosaprob (forureningsgrad II),
- at åvandets æstetiske kvalitet ikke forringes dvs. krav om skummebrædt eller anden afskumningsanordning og anvendelse af bindemiddel i foder,
- at dambruget pålægges effektive foranstaltninger for at hindre en udledning af slam i recipienten, herunder opførelse af slambassin med slampumpe,
- at afløbet fra dambruget opfylder ingeniørforeningens normer for afledning af spildevand til recipienten.«

Landvæsenskommissionen besluttede at udsætte sagen, til fredningsnævnets afgørelse forelå.

Fredningsplanudvalget for Ringkøbing amt rejste sagen over for fredningsnævnet den 21. december 1972. Forslaget omfattede fredning af Hjøllund bæk og et ca. 230 ha stort område omkring bækken.

Efter anmeldelse fra Herning Sportsfiskerforening sendte politimesteren i Herning den 8. august 1973 A et bødeforelæg på 400 kr. for overtrædelse af vandløbslovens §§ 5 a, 63 og 67, »ved for ca. 3 år siden uden tilladelse at have foretaget ændring i lovlig opført stemmewærk på . . . derved at nævnte stemmewærk, der var opført af træ, blev opført af beton og flyttet 15 meter fra dets oprindelige placering, ved uden tilladelse at have benyttet stemmewærket til andet formål end den af adkomsten fastsatte, idet stemmewærket også benyttes til opstemning af vand for dambrug . . . desuagtet adkomsten udelukkende forudsætter benyttelse til vanding . . . , ved uden tilladelse fra nævnte dambrug at have udledt spildevand i Hjøllund bæk.

Den 21. august 1973 vedtog A bøden.

Den 1. maj 1978 erhvervede B efter sin fader, A, den i sagen omhandlede ejendom.

Fredningsnævnet for Ringkøbing amt afsagde den 14. august 1978 kendelse om fredning af Hjøllund bæk og et ca. 170 ha stort område omkring bækken. Kendelsen fastsatte bl.a. forbud mod opstemning af bækken (bort-

set fra oppumpning til markvanding, når tilladelse efter vandforsyningsloven forelå). Om dambruget indeholdt kendelsen følgende bestemmelser:

»Det ulovligt etablerede dambrug skal bringes til ophør . . .

. . .

Da dambruget . . . ikke er tilladt oprettet af en landvæsenskommission efter de derom gældende regler, er det ikke lovligt eksisterende og ved dets nedlæggelse ifølge denne kendelse findes der derfor ikke at udløses nogen erstatning . . .«

Fredningsnævnet underrettede bl.a. landvæsenskommissionen om sin kendelse, og under henvisning hertil besluttede landvæsenskommissionen den 22. september 1978 følgende:

»Af den fremsendte kendelse fremgår, at fredningsnævnet har bestemt, at det rekvirenten tilhørende dambrug nedlægges.

Formanden besluttede herefter at slutte nærværende sag, der har været udsat på fredningsnævnets afgørelse . . .«

Fredningsnævnets kendelse blev af flere lodsejere indbragt for overfredningsnævnet.

I skrivelse af 16. juli 1980 meddelte Ringkøbing amtsråds udvalg for teknik og miljø C, der bestyrede dambruget, at udvalget havde behandlet sagen på et møde den 27. juni 1980 i anledning af, at overfredningsnævnet havde fundet, at dambrugets forhold til anden lovgivning måtte afklares, forinden anken kunne behandles. I skrivelserne bemærkede udvalget bl.a. følgende:

»Udvalget har konstateret, at dambruget og opstemningen er ulovligt etableret, jfr. bestemmelserne i vandløbslovens §§ 63 og 67, og at dambrugets drift ikke er ophørt efter politisagen i august 1973.

På grundlag heraf har udvalget vedtaget at meddele Dem, at det ulovligt anlagte og på trods af manglende godkendelse fortsat benyttede dambrug og stemmewærk skal fjernes, og arealerne retableres ved ejerens foranstaltning snarest muligt, jfr. vandløbslovens § 102.«

Udvalget sendte kopi af skrivelserne til A.

I den anledning meddelte A i en skrivelse, som amtskommunen modtog den 1. august 1980, at det var urigtigt, at opstemningen var ulovlig, da engvandingsanlægget var etableret for over 140 år siden. Han oplyste i øvrigt, at han havde solgt gården til sin søn.

I en skrivelse, som amtskommunen modtog den 7. august 1980, meddelte C, at »Vi har modtaget skrivelse fra overfredningsnævnet om besigtigelse af dambruget, som vi ønsker at afvente resultatet af, før vi går videre i sagen. . . . Vi ønsker sagen om dambruget genbehandlet om nødvendigt ved kommissionsmøde . . . «

Under henvisning hertil meddelte amtsvandinspektøren i Ringkøbing amtskommune i en skrivelse af 16. september 1980 dambrugs-ejer C følgende:

» . . .

Amtsvandinspektøren finder ikke, at der ved ovennævnte skrivelser er fremkommet nye momenter i sagen, men man kan måske medgive Dem, at De har været i god tro med hensyn til at legalisering af dambruget var henlagt til fredningsmyndighederne.

Ovennævnte skrivelse er forelagt amtsrådets udvalg for teknik og miljø på udvalgets møde den 5. september 1980. Udvalget vedtog at meddele Dem,

at spørgsmålet om legalisering af Hjøllund dambrug ikke henhører under fredningsmyndighederne, men alene har skullet afgøres i henhold til vandløbslovens regler indtil 1969, efter 1969 tillige efter reglerne i naturfredningsloven og efter 1974 tillige efter reglerne i miljøloven, og endelig efter 1. april 1980 også reglerne i lov om vandforsyning.

at udvalget, på grund af at dambruget er ulovligt etableret, med hjemmel i miljølovens § 42 nedlægger forbud mod fortsat drift af Hjøllund dambrug efter 1. juni 1981 samt pålægger dambrugets ejer at retablere arealet efter nærmere anvisning fra fredningsmyndighederne.

Desuden vedtoges at meddele, at udvalget finder, at engvandsanlægget som sådant er lovligt, men at flytningen og ombygningen af stemmeværket i 1970 krævede tilladelse i henhold til vandløbslovens §§ 63 og 67 samt § 49. Det nuværende hovedstemmeværk anses derfor for at være ulovligt etableret.

Spørgsmålet om opstemningens fremtidige indretning og drift skal af Dem som ejer af opstemningen indbringes for landvæsenstretten, jfr. vandløbslovens § 102, stk. 2.

. . . «

Under henvisning til bl.a. et overfredningsnævnmøde den 20. maj 1981 fremsendte C i skrivelse af 26. maj 1981 til amtskommunen » . . . fornyet ansøgning om ret til opstemning

af Hjøllund bæk ved det bestående betonstemmeværk samt til benyttelse af ca. halvdelen af bækkens vandføring i tidsrummet 1. januar til 15. maj i det bestående damanlæg nedenfor stemmeværket i henhold til tidligere fremsendte tegning og til benyttelse af dambruget i tidsrummet 15. maj til 31. december ved benyttelse af en vandrettighed fra Store Skjern å nordre kanal.«

I skrivelse af 9. juli 1981 meddelte amtsvandinspektøren i amtskommunen C, at amtsrådets afgørelse af 16. september 1980 stod ved magt, da den ikke var blevet påklaget af C eller andre.

I skrivelse af 23. juli 1981 meddelte Åskov kommune amtsrådet, at kommunalbestyrelsens tekniske udvalg kunne anbefale C's ansøgning under forudsætning af, at udledningskravene fra »Godkendelse af spildevandsplan for Åskov kommune af 15. september 1978« blev overholdt.

I skrivelse af 14. oktober 1981 meddelte amtsvandinspektøren i Ringkøbing amtskommune C, at hans ansøgning var omfattet af lov om vandforsyning, § 20, og lov om miljøbeskyttelse, § 35, og at den krævede amtsrådets godkendelse. Amtsrådets udvalg for teknik og miljø havde på et møde den 2. oktober 1981 vedtaget at meddele C, at amtsrådet ikke fandt at kunne meddele godkendelse af dambruget, samt at der ville blive indgivet politianmeldelse for overtrædelse af amtsrådets forbud af 16. september 1980.

I skrivelse af 13. november 1981 indbragte Dansk Dambrugerforening for C amtsrådets afgørelse af 14. oktober 1981 for miljøstyrelsen.

Den 28. december 1981 traf overfredningsnævnet afgørelse i fredningssagen. Overfredningsnævnets afgørelse omfattede fredning af Hjøllund bæk og et ca. 159 ha stort område omkring bækken. For så vidt angik dambruget, udtalte overfredningsnævnet følgende:

»Det må lægges til grund, at det i sagen omhandlede dambrug vil blive fjernet i overensstemmelse med amtsrådets påbud herom i medfør af miljøbeskyttelsesloven. Det findes herefter ikke nødvendigt at fredningen omfatter andre arealer syd for Skjern-å-kanalen, end selve Hjøllund bæk til udløbet i Skjern å og bækkens bredder i en dybde af 5 meter på hver side af bækken.«

Overfredningsnævnet besluttede i øvrigt bl.a., at der ikke i bækken må etableres faste

opstemningsanlæg, og at eksisterende anlæg skal fjernes.

I skrivelse af 22. marts 1982 fremsatte dambruger C's advokat bemærkninger til sagen over for miljøstyrelsen. Advokaten bemærkede bl.a., at det forekom ham helt urimeligt, »at min klients erhverv delvis ødelægges, uden at der nogensinde er foretaget nogen egentlig undersøgelse af, hvorvidt og i hvilket omfang dambruget virker forurenende eller generer andre«.

I sin afgørelse i skrivelsen af 6. december 1982 udtalte miljøstyrelsen bl.a. følgende:

»...

4.1. Miljøbeskyttelsesloven

Uanset at det pågældende dambrug er etableret uden fornøden tilladelse efter de da gældende bestemmelser i vandløbsloven, finder miljøstyrelsen, at dambruget må betragtes som en eksisterende virksomhed, der ikke blev godkendelsespligtig efter miljøbeskyttelseslovens § 35 ved lovens ikrafttræden den 1. oktober 1974. Styrelsen tillægger det herved bl.a. betydning, at dambruget blev etableret ca. 4 år før lovens ikrafttræden, samt at dambrugeren i 1972 rejste sag for landvæsenskommissionen med henblik på lovliggørelse af forholdene.

Det er på denne baggrund styrelsens opfattelse, at der ikke i den foreliggende sag er hjemmel til at kræve dambruget godkendt efter miljøbeskyttelseslovens § 35. Indgreb over for dambruget må i givet fald i stedet ske i medfør af lovens § 25 eller § 44, som bl.a. indeholder hjemmel til under visse betingelser at meddele påbud om afhjælpende foranstaltninger.

4.2. Vandforsyningsloven

Den vandindvinding, der sker ved Hjøllund Bæk dambrug, er aldrig blevet godkendt af de kompetente myndigheder. Ifølge vandforsyningslovens § 20 hører det nu under amtsrådets kompetence at meddele tilladelse eller afslag.

Som følge af det af Ringkøbing amtsråd nedlagte forbud i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 42 har amtsrådet meddelt Hjøllund Bæk dambrug et afslag på ansøgningen af 26. maj 1981 om ret til indvinding af overfladevand fra Hjøllund Bæk og St. Skjern å Nordre kanal.

Da der som nævnt i det foregående ikke har været hjemmel til at nedlægge et forbud mod driften af dambruget efter miljøbeskyttelseslovens § 42, bør der efter styrelsens opfattelse

foretages en egentlig vurdering af konsekvenserne ved den ansøgte vandindvinding.

...«

Miljøstyrelsen fandt ikke, at det på det foreliggende grundlag var muligt for styrelsen at foretage en egentlig realitetsbehandling af ansøgningen. Styrelsen pegede på en række oplysninger, som burde indhentes med henblik på realitetsbehandling. Styrelsen fandt det derfor mest hensigtsmæssigt, at amtsrådet selv igen tog stilling til ansøgningen på basis af de nødvendige oplysninger.

På baggrund af det anførte vedrørende godkendelsespligt efter miljøbeskyttelsesloven ophævede miljøstyrelsen Ringkøbing amtsråds afslag af 14. oktober 1981, for så vidt angik spørgsmålet om godkendelse efter miljøbeskyttelseslovens § 35.

Endvidere ophævede miljøstyrelsen det samtidig meddelte afslag på indvindingstilladelse efter vandforsyningslovens § 20. Styrelsen hjemviste dette spørgsmål til fornyet behandling i amtsrådet.

Miljøstyrelsen tilføjede i øvrigt følgende:

»... Miljøstyrelsen er opmærksom på, at overfredningsnævnets afgørelse af 28. december 1981 hviler på den forudsætning, at dambruget er bragt til ophør i medfør af amtsrådets forbud af 16. september 1980 i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 42. Denne forudsætning er med nærværende afgørelse ikke længere opfyldt. I forbindelse med amtsrådets behandling af vandindvindingssagen finder miljøstyrelsen derfor, at der bør tages kontakt med overfredningsnævnet med henblik på en bedømmelse af, hvorvidt der kan dispenseres fra fredningen af 28. december 1981 eller om fredningssagen skal tages op på ny af overfredningsnævnet.

Under hensyn til sagens særlige omstændigheder har miljøstyrelsen i dag henstillet til Ringkøbing amtsråd at fremskynde behandlingen af sagen om vandindvindingstilladelse mest muligt. Såfremt amtsrådet agter at meddele tilladelse til vandindvinding, har miljøstyrelsen henstillet, at amtsrådet overvejer også at meddele tilladelse til stemmeværkets indretning i medfør af vandforsyningslovens § 68.

...«

I skrivelse af 1. januar 1983 indbragte Danmarks Sportsfiskerforbund miljøstyrelsens afgørelse for miljøankenævnet. Sportsfiskerforbundet hævdede bl.a., at det aldrig havde været meningen med godkendelsesordningen efter

miljøbeskyttelseslovens § 35, at virksomheder, der var godkendelsespligtige før den 1. oktober 1974, og som derfor skulle have søgt godkendelse efter de gamle regler, skulle kunne unddrage sig miljøkrav.

I anledning af klagen indhentede ankenævnet bl.a. en udtalelse af 20. januar 1983 fra fiskeriministeriet. Ministeriet havde intet at erindre mod miljøstyrelsens afgørelse og tilføje:

»For så vidt angår de spørgsmål, der rejser sig i forbindelse med lovliggørelsen af dambruget og de deraf følgende senere afgørelser vedrørende dambruget skal man meddele, at fiskeriministeriet efter de her foreliggende oplysninger finder, at det næppe med rimelighed kan bebrejdes dambrugsejeren, at spørgsmålet om dambrugets lovlighed ikke allerede er afklaret.«

Ankenævnet modtog endvidere en udtalelse af 14. februar 1983 fra miljøstyrelsen, hvori styrelsen, for så vidt angik spørgsmålet om godkendelsespligt efter miljøbeskyttelseslovens § 35, henviste til sin afgørelse.

Til miljøstyrelsens udtalelse af 14. februar 1983 bemærkede sportsfiskerforbundet i skrivelse af 18. februar 1983 bl.a., at »Det står fast, at Ringkøbing amtsråd under den 16. september 1980 kendte spildevandsanlægget ulovmedholdeligt, og herved bestemte – at aktiviteten ikke kunne fortsætte efter 1. juni 1981. I denne afgørelse var der behørigt meddelt de legale 4 ugers ankefrist – *sagen blev ikke genstand for rekurs* – og denne afgørelse må derfor stå ved magt.«

I sin afgørelse af 22. juni 1983 stadfæstede miljøankenævnet miljøstyrelsens afgørelse af 6. december 1982. I afgørelsen bemærkede miljøankenævnet følgende:

»Det omhandlede dambrug er omfattet af pkt. J. 3 »Dambrug (a)« på miljøbeskyttelseslovens liste over virksomheder, anlæg og indretninger, der er omfattet af lovens kapitel 5 (godkendelsesordningen).

Den for Miljøankenævnet foreliggende sag angår spørgsmålet, om Hjøllund Dambrug er godkendelsespligtig i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 35, eller om dambruget kan anses som en, *i forhold til denne bestemmelse*, lovligt bestående virksomhed ved miljøbeskyttelseslovens ikrafttræden pr. 1. oktober 1974 og dermed om Miljøstyrelsens afgørelse skal ophæves, således som klageren har påstået.

...

Miljøankenævnet er enig med Miljøstyrelsen i, at det af Ringkøbing amtsråd i skrivelse af 16. september 1980 i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 42 meddelte forbud mod fortsat drift af dambruget ikke kan opretholdes, når hensens til, at der før miljøbeskyttelseslovens ikrafttræden pr. 1. oktober 1974 var indgivet sag for landvæsensretten om dambrugets godkendelse, samt at påbudet, selv om det ikke blev påklaget til Miljøstyrelsen, resulterede i, at dambruget indgav ansøgning til Ringkøbing amtsråd om dambrugets godkendelse efter miljøbeskyttelseslovens kapitel 5.

Miljøankenævnet er ligeledes enig med Miljøstyrelsen i, at Ringkøbing amtsråds afslag på godkendelse af dambruget alene med henvisning til det tidligere meddelte forbud af 16. september 1980 ikke kan opretholdes.

Miljøankenævnet kan derfor også tiltræde, at Miljøstyrelsen har hjemvist sagen om dambrugets indtagning af vand til fornyet behandling i Ringkøbing amtsråd i henhold til lov om vandforsyning hvorved bemærkes, at de af Overfredningsnævnet stadfæstede fredningsbestemmelser er til hinder for opretholdelse af det hidtidige, permanente stemmeværk i Hjøllund bæk.

Miljøankenævnet kan herefter tilslutte sig Miljøstyrelsens opfattelse, hvorefter Hjøllund dambrug må anses for *en bestående virksomhed i forhold til miljøbeskyttelsesloven ved denne lovs ikrafttræden 1. oktober 1974*.

Miljøankenævnet finder herefter ikke grundlag for at ændre Miljøstyrelsens afgørelse.

...«

I Danmarks Sportsfiskerforbunds klage til mig bemærkede forbundet bl.a., at det forhold, at landvæsenskommissionen den 22. september 1978 sluttede sin sagsbehandling med henvisning til fredningsnævnets kendelse, »selvfølgelig (må) forstås *som afslag på en godkendelse*«.

Ringkøbing amtsråds udvalg for teknik og miljø bemærkede i en udtalelse i anledning af forbundets klage, »at man fortsat er af den opfattelse, at Hjøllund dambrug burde fjernes. Man vil dog i overensstemmelse med miljøankenævnets afgørelse optage forhandling med overfredningsnævnet om spørgsmålet om vandindvinding til dambruget«.

Miljøstyrelsen bemærkede i en udtalelse, at styrelsen ved afgørelsen om at ophæve amtsrå-

dets afslag på ansøgning om godkendelse af dambruget i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 35 bl.a. lagde vægt på, »at dambruget var etableret ca. 4 år før miljøbeskyttelseslovens ikrafttræden den 1. oktober 1974 – et forhold, der efter styrelsens opfattelse indebar, at den nævnte bestemmelse ikke kunne bringes i anvendelse . . .« Landvæsenskommissionens afslutning af sagen den 22. september 1978 kunne ikke efter miljøstyrelsens opfattelse betragtes som et afslag på det for kommissionen indbragte andragende om godkendelse i medfør af den dagældende vandløbslov. I tilslutning hertil anførte miljøstyrelsen:

»Styrelsen henstillede da også i sin ovennævnte afgørelse af 6. december 1982 til amtsrådet at tage spørgsmålet om opstemningsværkets forhold til vandløbsloven op i forbindelse med amtsrådets behandling af sagen efter vandforsyningslovens § 20, jfr. herved styrelsens henvisning til sidstnævnte lovs § 68.«

Miljøstyrelsen oplyste, at der den 1. november 1983 er trådt en ny vandløbslov i kraft. Det var styrelsens opfattelse, at spørgsmålet om legalisering af dambrugets opstemningsværk m.v. måtte behandles efter denne lovs § 48. Miljøstyrelsen havde i en samtidig skrivelse gjort Ringkøbing amtsråd bekendt med denne opfattelse.

Miljøankenævnet bemærkede i en udtalelse, at sportsfiskerforbundets klage og de indhentede udtalelser ikke gav ankenævnet anledning til yderligere bemærkninger.

I en skrivelse til sportsfiskerforbundet udtalte jeg herefter følgende:

»Det er under sagen ubestridt, at dambruget i forbindelse med dets etablering i 1970 skulle have haft tilladelse efter vandløbsloven til at foretage vandindvinding, tilladelse til ændring af stemmeværket, samt tilladelse til spildevandsudledning i vandløbet.

Dambruget har aldrig fået disse tilladelser.

Det fremgår endvidere af sagen, at de foreliggende afslag (afvisninger) på ejerens ansøgninger om tilladelse, dels fra landvæsenskommissionens side og dels fra amtsrådets side, ikke er baseret på en realitetsvurdering af dambrugets nærmere forhold.

Det er som nævnt miljøankenævnets og miljøstyrelsens opfattelse, at vandindvindingsspørgsmålet nu bør realitetsbehandles

af amtsrådet. Miljøstyrelsen har endvidere givet udtryk for, at spørgsmålet om opstemningen også bør realitetsbehandles i den forbindelse.

Derimod finder miljøankenævnet og miljøstyrelsen ikke, at der nu på tilsvarende måde kan kræves en realitetsbehandling af spildevandsudledningen på grundlag af godkendelseskravet i miljøbeskyttelseslovens § 35, jfr. miljøstyrelsens udtalelse ved afgørelsen af 6. december 1982 om, at »indgreb over for dambruget . . . i givet fald (må) . . . ske i medfør af lovens § 25 eller § 44 . . .«

Det kan ikke give mig anledning til bemærkninger, at miljøankenævnet og miljøstyrelsen under de foreliggende omstændigheder har fundet, at amtsrådet nu bør foretage en realitetsbehandling af dambrugets vandindvindingsforhold, herunder opstemningen.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt der yderligere burde kræves godkendelse af dambrugets spildevandsudledning, skal jeg bemærke følgende:

Udgangspunktet for amtsrådets, miljøstyrelsens og miljøankenævnets afgørelser om dette spørgsmål er (C's) fornyede ansøgning i skrivelse af 26. maj 1981 om lovliggørelse af dambruget. Amtsrådet meddelte (C), at ansøgningen var omfattet af miljøbeskyttelseslovens § 35 (for så vidt angik forureningen fra dambruget, det vil sige navnlig spildevandsforholdene).

Amtsrådet afviste at godkende dambruget i henhold til denne bestemmelse. Efter miljøstyrelsens og miljøankenævnets opfattelse var der imidlertid ikke hjemmel til at kræve dambruget godkendt efter miljøbeskyttelseslovens § 35, og amtsrådets afslag blev derfor ophævet.

Jeg er enig med miljøstyrelsen og miljøankenævnet i, at dambruget, der var etableret flere år forud for miljøbeskyttelseslovens ikrafttræden, og hvor der i 1972 blev indgivet ansøgning om lovliggørelse, ikke kunne anses for omfattet af godkendelsespligten efter miljøbeskyttelseslovens kap. V.

Hermed er der imidlertid ikke taget stilling til, om der på andet grundlag kunne og burde være stillet krav om, at dambrugets spildevandsudledning skulle godkendes.

Den ovenfor s. 132 citerede bestemmelse i vandløbslovens § 5 a (lovbekendtgørelse nr. 132 af 6. marts 1970), hvorefter afløb fra

dambrug ikke uden vandløbsrettens godkendelse måtte udledes i vandløb, var gældende indtil den 1. oktober 1974, hvor miljøbeskyttelsesloven trådte i kraft, jfr. lov nr. 374 af 13. juni 1973 om ændring af vandløbsloven.

Miljøbeskyttelsesloven, lov nr. 372 af 13. juni 1973, indeholder i kap. 4 bestemmelser om »beskyttelse af overfladevand« (§§ 17-34) og i kap. 5 bestemmelser om »særlig forurenende virksomheder m.v.« (§§ 35-44).

Lovens § 17, stk. 1, indeholder følgende:

»Stoffer, der kan forurene vandet, må ikke tilføres vandløb . . . Der kan dog efter § 18 meddeles tilladelse til, at spildevand tilføres vandløb.

. . .«

Efter lovens § 18, stk. 1, meddeles tilladelse til, at spildevand tilføres vandløb, jfr. § 17, stk. 1, af amtsrådet.

I forarbejderne til miljøbeskyttelsesloven er det anført, at bestemmelserne i kap. 4 »i moderniseret og forenklet form (er) overført fra vandløbsloven«, jfr. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, spalte 3955. I forarbejderne til bestemmelsen i miljøbeskyttelseslovens § 17 er det anført, at bestemmelsen bl.a. afløser den ovenfor omtalte regel i vandløbslovens § 5 a, jfr. anførte sted spalte 3956.

Da miljøbeskyttelseslovens § 17, stk. 1, således indebærer en opretholdelse (videreførelse) af godkendelseskravet efter den tidligere vandløbslovs § 5 a, er spørgsmålet, om der kunne – og burde – være stillet krav om godkendelse af dambrugets spildevandsudledning efter disse bestemmelser.

Miljøbeskyttelseslovens ikrafttrædelsesbestemmelser, herunder reglerne i lovens §§ 36-38 om anvendelse af godkendelsesordningen i lovens kap 5 i forhold til bestående virksomheder m.v., tager efter min mening ikke stilling til dette spørgsmål. Besvarelsen må derfor tage udgangspunkt i almindelige forvaltningsretlige principper inden for bygge- og miljølovgivningens område.

Efter min opfattelse gælder herefter i tilfælde som det foreliggende, hvor der efterfølgende opstår spørgsmål om lovliggørelsen af en virksomhed etableret uden tilla-

delse, at forholdene som udgangspunkt skal vurderes ud fra de bestemmelser, som gjaldt, da virksomheden blev etableret. Jeg forudsætter herved, at der er tale om et tilladelseskrav, der i det væsentlige er opretholdt i den senere lovgivning på området. Dog må der naturligvis i et vist omfang kunne tages hensyn til senere ændringer i de (materielle) krav, som kan stilles til virksomhedens indretning; endvidere vil selve det forhold, at virksomheden faktisk er etableret, og eventuelt har været det gennem længere tid, kunne spille en rolle for overvejelserne om, på hvilken måde lovliggørelse skal ske, jfr. herved betænkning nr. 981, 1983, om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen, s. 81-82.

Det følger af det anførte, at ansøgningen om lovliggørelse af dambruget i 1981, for så vidt angår spildevandsforholdene, efter min opfattelse burde være bedømt med udgangspunkt i bestemmelsen i den tidligere vandløbslovs § 5 a, således som denne bestemmelse var videreført i miljøbeskyttelseslovens § 17, stk. 1, sammenholdt med § 18, stk. 1. Der gjaldt herefter et krav om, at dambrugets spildevandsudledning i vandløbet skulle godkendes. Jeg kan således ikke være enig i miljøstyrelsens udtalelse om, at indgreb over for dambruget i givet fald må ske i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 25 eller § 44.

Jeg har gjort miljøstyrelsen og miljøankenævnet bekendt med min opfattelse.

Jeg har samtidig henstillet til miljøstyrelsen at tage skridt til, at der nu sker en realitetsbehandling også af dambrugets spildevandsforhold.

. . .«

Miljøstyrelsen underrettede mig senere om, at styrelsen havde anmodet amtskommunen om at realitetsbehandle dambrugets spildevandsforhold i overensstemmelse med min henstilling.

Jeg meddelte herefter miljøstyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning, og at jeg ikke foretog videre i sagen.

13-8. *En kommune og advokaten for en golfklub i kommunen klagede over overfredningsnævnets behandling og afgørelse af en sag om ændring af tidligere gennemførte fredninger med henblik på udvidelse af en golfbane i området.*

Jeg tilsluttede mig nævnsformandens beklagelse af, at et offentligt annonceret møde ikke blev afholdt på det sted, som var annonceret.

Udtalt med hensyn til den trufne afgørelse, at det under de foreliggende omstændigheder kunne forekomme mindre rimeligt, at overfredningsnævnet foretog sin bedømmelse af sagen på et væsentligt andet og skærpet grundlag end det, parterne på baggrund af sagens hidtidige forløb kunne forvente – og da navnlig uden forinden at give parterne lejlighed til at søge sagen belyst i forhold hertil.

Henstillet til overfredningsnævnet at genoptage sagens behandling og træffe en ny afgørelse. (J. nr. 1983-336-140 og 1983-379-140).

A klagede som advokat for Gilleleje golfklub over overfredningsnævnets afgørelse af 28. oktober 1982 i en sag om ændring af tidligere gennemførte fredninger syd for Nakkehoved i Græsted-Gilleleje kommune. A klagede endvidere over overfredningsnævnets sagsbehandling.

Græsted-Gilleleje kommune indgav uafhængigt heraf en tilsvarende klage over overfredningsnævnet.

I anledning af påtænkt sommerhusudstyknings og for at sikre opfyldelsen af intentionerne i den i 1960 godkendte fredningsplan for området blev der i begyndelsen af 1960'erne gennemført fredning af nogle arealer i den såkaldte Nakkehoved-kile, øst for Gilleleje by. Ifølge fredningskendelserne skulle arealerne henligge i deres daværende tilstand som landbrugsareal.

I 1971 fik Gilleleje golfklub tilladelse af fredningsplanudvalget til at anlægge en golfbane med 9 huller på arealer, der var omfattet af fredningsplanen, og således, at golfbanen på en strækning mod nord og øst kom til at støde op til de arealer, der var omfattet af fredningskendelserne.

I 1978 udarbejdede golfklubben et projekt til udvidelse af banen til en 18-hullers bane. Udvidelsen skulle ske mod nord og øst på arealer, der var omfattet af fredningskendelserne. Golfklubben har oplyst, at samtlige ejere var indstillet på at afhænde arealerne til klubben.

Den 10. september 1979 indgav golfklubben ansøgning til fredningsnævnet for Frederiksborg amts nordlige fredningskreds om dispen-

sation fra kendelserne med henblik på at gennemføre udvidelsen af banen.

Fredningsnævnet afsagde kendelse den 5. maj 1980. Nævnet lagde til grund, at de tidligere kendelser måtte antages i første række at have haft til formål at bevare arealerne som et åbent område friholdt for bebyggelse af enhver art samt beplantninger, der kunne hindre fri udsigt. Fredningsnævnet fandt herefter ikke, at det stred imod kendelsernes formål at tillade, at en begrænset del af landbrugsarealerne overgik til anvendelse som golfbane. Der ville ikke påføres området en forringelse af den landskabelige værdi og ikke opstå hindringer for den fri udsigt over området. Nævnet meddelte derfor tilladelse til udvidelsen i medfør af naturfredningslovens § 34 på nærmere angivne vilkår.

Afgørelsen blev af Danmarks Naturfredningsforening (hovedafdelingen) påklaget til overfredningsnævnet. Det var foreningens opfattelse, at fredningsnævnet ikke havde været beføjet til at behandle sagen som en dispensationssag i henhold til lovens § 34, men at sagen burde have været behandlet på grundlag af bestemmelsen i § 34 a om videregående afgørelser fra fredningsbestemmelser.

Overfredningsnævnet fandt, at formålet med fredningerne ikke blot havde været at hindre en sommerhusudvikling på de pågældende arealer og sikre udsigtsforholdene, men tillige at opretholde arealernes tilstand som landbrugsdrevne arealer. Den ansøgte udvidelse af golfbanen ville omfatte omkring halvdelen af det fredede areal og fandtes ikke at kunne tillades ved en afgørelse efter naturfredningslovens § 34. Overfredningsnævnet ophævede

derfor ved skrivelse af 8. april 1981 fredningsnævnets afgørelse, »således at den ansøgte afvigelse fra fredningsbestemmelserne må bero på en eventuel ændring af fredningskendelserne efter reglerne i naturfredningslovens § 34 a«. (Det vil sige ved rejsning af ny, egentlig fredningssag).

Græsted-Gilleleje kommune udarbejdede herefter et lokalplanforslag samt et foreløbigt fredningsforslag, der ville sikre, at golfbanen kunne udvides som ønsket. Forslaget indgik i den igangværende region- og kommuneplanlægning. Det fremgik i den forbindelse, at hovedstadsrådet og landbrugsministeriet (matrikeldirektoratet og jordlovsudvalget) kunne tiltræde forslaget.

Kommunen indbragte fredningsforslaget vedrørende golfbaneudvidelsen for fredningsnævnet i marts 1982. Efter forslaget var hovedformålet »at ændre de nuværende fredningsbestemmelser for derved at åbne mulighed for en udvidelse af den eksisterende golfbane, som grænser op til de fredede ejendomme«. Det var angivet som en forudsætning for den ønskede ændring bl.a., at arealet skulle være åbent for offentligheden, at der ikke måtte opføres nogen form for bebyggelse, samt at der ikke måtte anbringes nogen form for skæmmende indretninger på golfbanearealet.

Den 27. maj 1982 afholdtes på fredningsnævnets initiativ et møde om forslaget. På mødet udtalte repræsentanter for Græsted-Gilleleje kommune, hovedstadsrådet, Esrum skovdistrikt og Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité sig for forslaget. En enkelt naboejer protesterede.

Repræsentanten for Danmarks Naturfredningsforening meddelte, at naturfredningsforeningen (hovedafdelingen) gik imod fredningsforslaget. Foreningen henviste til, at formålet med fredningerne havde været at sikre nogle grønne kiler i området og en forbindelse fra kysten ind mod landskabsområdet. Det fredede areal var det eneste i området, hvor man fra Strandvejen kunne se ind over landskabet. Et sportsanlæg er ikke det samme som et landbrugsareal. Golfbanen ville frembyde en række farver, som ikke har sammenhæng med det bagvedliggende landbrugsareal. Det var urealistisk at regne med, at offentligheden ville benytte adgangen til arealerne på grund af den fysiske risiko ved at færdes på en golfbane. Arealet kunne i stedet åbnes for offentligheden gennem ekspropriation til stianlæg. Endelig

fremhævede foreningen, at der på arealerne var et vådområde, der vil blive ændret, hvis der blev anlagt baner til golfspil igennem området.

Fredningsstyrelsens repræsentant tilkendegav under mødet, at styrelsen havde været betænkelig ved det foreliggende forslag, men opfattede planlægningen af området som et regionalt og ikke centralt anliggende.

Fredningsnævnets afgørelse forelå den 22. juni 1982.

Nævnet udtalte, at alene Danmarks Naturfredningsforening (hovedafdelingen) havde sat sig imod forslaget om udvidelse af golfbanen. De øvrige i sagen hørte myndigheder havde enten tilsluttet sig forslaget eller i hvert fald ikke taget afstand herfra. Fredningsnævnet lagde vægt på, at der ikke ved forslaget ville blive tilføjet området nogen forringelse af den landskabelige værdi, og at der ikke ville opstå hindringer for den fri udsigt ud over området. En gennemførelse af forslaget ville muliggøre en større rekreativ udnyttelse af arealerne, der ligger i en kommune, der i lands- og regionsplanlægningen er udset til at tjene rekreative formål inden for det samlede hovedstadsområde.

Nævnet bestemte derfor, at de bestående fredningskendelser skulle ændres i det omfang, det var nødvendigt for at gennemføre forslaget om en udvidet golfbane. Nævnet fandt ikke, at ændringer af fredningsbestemmelserne gav tilstrækkelig anledning til at betinge afgørelsen af, at vedkommende ejere tilbagebetalte et beløb svarende til den i sin tid udbetalte fredningserstatning.

Naturfredningsnævnets afgørelse blev af Danmarks Naturfredningsforening påklaget til overfredningsnævnet. En naboejer påklagede ligeledes afgørelsen til overfredningsnævnet. I klagen i skrivelse af 6. juli 1982 anførte naturfredningsforeningen bl.a.:

»... at den af fredningsnævnet truffne afgørelse er i strid med de tidligere fredningers intentioner om at skabe en landskabelig kontakt mellem kysten og de bagved liggende landbrugsarealer, idet anlæg af en golfbane vil bevirke en urbanisering af området og forrykke de landskabelige kvaliteter.

De i fredningsnævnets afgørelse nævnte forbedringer for den offentlige adgang finder man ikke relevante. Der er erfaring for, at golfspil og fri offentlig adgang i praksis er uigennemførligt, specielt hvor baner, som i det foreliggende tilfælde, ligger særdeles tæt. Banens gen-

nemførelse forudsætter desuden stærke indgreb i et bestående vådområde.

...«

I skrivelser af 23. august 1982 indkaldte overfredningsnævnet til besigtigelse og offentligt tilgængeligt møde mandag den 20. september 1982. Ifølge indkaldelsesskrivelserne, der blev sendt til de myndigheder og privatpersoner, der tidligere havde ytret sig i sagen, ville besigtigelsen begynde kl. 10 på golfklubbens parkeringsplads. Det offentlige møde skulle afholdes i umiddelbar forlængelse af besigtigelsen »kl. ca. 10.45 på Hotel Strand i Gilleleje«. Indkaldelsen blev endvidere sendt til Frederiksborg amts avis, der gengav indkaldelsen i bladet.

Gilleleje golfklub sendte i skrivelse af 8. september 1982 overfredningsnævnet forskellige bemærkninger til sagen bl.a. vedrørende nogle ændringer af golfbaneanlægget omkring vådområdet, som golfklubben havde ladet foretage med henblik på at imødekomme naturfredningsforeningens indsigelser herom.

Som nærmere omtalt i en sag (sag nr. 13-5, se ovenfor s. 123), som jeg behandlede samtidig med denne, overbragte kontorchef B, fredningsstyrelsen, den 18. september 1982 overfredningsnævnets formand på dennes private bolig en håndskreven note, dateret den 17. september 1982, med en redegørelse for fredningsstyrelsens holdning i sagen.

I noten af 17. september 1982 var anført, at den omstændighed, at fredningsstyrelsen ikke hidtil havde taget stilling til sagens realitet, ikke var ensbetydende med, at fredningsstyrelsen fandt det nye fredningsforslag i overensstemmelse med intentionerne bag de fredninger og arealerhvervelser, der var blevet gennemført i området i løbet af 1960'erne. Fredningsstyrelsens hidtidige tilkendegivelser kunne heller ikke tages til indtægt for den opfattelse, at forudsætningerne for fredningerne og arealerhvervelserne var ændret på en sådan måde, at det kunne begrunde en revurdering af de gældende fredningsbestemmelser. Styrelsen fandt »i fortsættelse heraf, at en eventuel ændring af de gældende fredningsbestemmelser, hvorved anlæg af golfbanearealer tillades, bør kunne begrundes så konkret, at sagen ikke vil kunne påberåbes i tilsvarende sager, hvor et status-quo-fredet areal, som i dette tilfælde, måtte ønskes anvendt til specielle og snævre

formål, der er uden særlig almen interesse, fredningens karakter taget i betragtning«.

Som planlagt besigtigede overfredningsnævnet den 20. september 1982 området. Af et referat om besigtigelsen, der er udfærdiget den 24. september 1982 af overfredningsnævnets sekretariat, og af en udtalelse fra overfredningsnævnet i anledning af klagen til mig, fremgik, at der efter en rundgang på området afholdtes et møde på golfklubbens parkeringsplads. Under mødet fremsatte repræsentanter for golfklubben, Danmarks Naturfredningsforening (hovedafdelingen), naturfredningsforeningens lokalkomité, Esrum skovdistrikt, Græsted-Gilleleje kommune, Hovedstadsrådet, Gilleleje jagtforening, samt repræsentanter for den naboejer, der havde påklaget fredningsnævnets afgørelse, deres synspunkter vedrørende spørgsmålet om en udvidelse af golfbanen. I det væsentlige var der ifølge overfredningsnævnets referat tale om gentagelse af synspunkter, som tidligere var fremsat over for fredningsnævnet. Fredningsstyrelsen var ikke repræsenteret under besigtigelsen. Overfredningsnævnets formand oplæste på mødet fredningsstyrelsens håndskrevne note af 17. september 1982.

Det annoncerede møde på hotel Strand blev ikke afholdt. Ifølge det oplyste havde der indfundet sig flere personer, bl.a. flere medlemmer af kommunalbestyrelsen i Græsted-Gilleleje kommune, på hotel Strand for at fremsætte bemærkninger til sagen.

Overfredningsnævnets medlemmer drøftede umiddelbart efter besigtigelsen sagen. Nævnets afgørelse forelå dog først i skrivelse af 28. oktober 1982. Overfredningsnævnet udtalte herved:

» . . .

Der findes ikke uden en begrundelse i tungtvejende samfundsmæssige hensyn at burde foretages ændring af en tidligere gennemført fredning med den følge, at det oprindelige fredningsformål ikke kan opretholdes.

Overfredningsnævnet har ved sin afgørelse af 8. april 1981 statueret, at formålet med de tidligere fredninger i Nakkehoved-kilen syd for Strandvejen ikke blot var at hindre en sommerhusudvikling og sikre udsigtsforholdene, men tillige at opretholde arealernes tilstand af landbrugsdrevne arealer.

Ønsket om at udvide den eksisterende golfbane på Passebækgård findes ikke at kunne

begrunde, at der foretages den dertil nødvendige ændring af de tidligere fredninger.

Fredningsnævnets afgørelse af 22. juni 1982 ophæves derfor.

...«

Det oplystes, at overfredningsnævnets afgørelse var truffet med 6 stemmer mod 3.

Mindretallet fandt, »at arealernes anvendelse som golfbane ikke ville medføre så væsentlige ændringer af formålet med de tidligere fredninger, at der var tilstrækkelig anledning til at modsætte sig ønsket herom, som har en ret betydelig lokal tilslutning.«

Advokat A gjorde på golfklubbens vegne i skrivelserne til mig bl.a. gældende, at der forud for overfredningsnævnets afgørelse var begået væsentlige formelle fejl.

Det måtte efter hans opfattelse betragtes som en fejl, at overfredningsnævnets formand lod fredningsstyrelsens håndskrevne note af 17. september 1982 inddrage i sagen, uden at de øvrige implicerede parter, herunder golfklubben, havde lejlighed til at kommentere de heri indeholdte synspunkter nærmere. Fredningsstyrelsen havde tidligere givet udtryk for, at man betragtede planlægningen af området, herunder golfbaneudvidelsen, som et lokalt anliggende. Sagen burde have været udsat således, at parterne fik mulighed for at imødegå fredningsstyrelsens nu fremførte synspunkter. Formuleringen af overfredningsnævnets kendelser tydede efter advokat A's opfattelse på, at nævnet havde lagt vægt på fredningsstyrelsens principielle betragtninger.

Det måtte endvidere betragtes som en fejl, at det annoncerede møde på hotel Strand blev aflyst. Derved blev de personer, som havde givet møde her, afskåret fra at fremkomme med deres synspunkter over for overfredningsnævnet.

Under en samtale med formanden havde advokat A fået oplyst, at overfredningsnævnets afgørelse ikke var baseret på fredningsstyrelsens synspunkter, men at sagen var blevet afgjort på et helt nyt synspunkt, som ikke havde været fremme under sagens tidligere langvarige behandling. Afgørelsen skulle være udtryk for en principiel stillingtagen til, under hvilke betingelser der kunne ske ændring af tidligere fredninger. Hvis denne opfattelse var korrekt, burde sagen – også af denne grund – have været udsat således, at parterne havde haft lejlighed til at redegøre for deres standpunkter i

relation til de omtalte principielle betragtninger. Sagen var i øvrigt efter advokat A's opfattelse ikke egnet til at blive afgjort ud fra principielle betragtninger; det var en meget speciel sag med en lang forhistorie, og der var alene tale om ændring i forhold til en sekundær del af det oprindelige fredningsformål.

Græsted-Gilleleje kommune, ejendomsudvalget, påberåbte sig ligesom advokat A, at der var sket væsentlige procedurefejl forud for overfredningsnævnets afgørelse.

Overfredningsnævnets formand afviste i udtalelser til mig, at det kunne betragtes som en fejl, at han efter besigtigelsen den 20. september 1982 havde oplæst fredningsstyrelsens håndskrevne note af 17. september 1982. Ved oplæsningen gjorde han de fremmødte bekendt med de synspunkter, som fredningsstyrelsen nu – mod forventning – havde fremført over for overfredningsnævnet, og de fik mulighed for at kommentere dem. Han ville tværtimod have betragtet det som en fejl, hvis fredningsstyrelsens udtalelse ikke var blevet oplæst. Formanden henviste endvidere til, at fredningsstyrelsen kunne have valgt at lade sig repræsentere under besigtigelsen, og at repræsentanten mundtligt kunne have fremkommet med de samme synspunkter.

Formanden oplyste, at overfredningsnævnets drøftelse af sagen efter mødet den 20. september 1982 ret hurtigt koncentrerede sig om det principielle spørgsmål om tidligere gennemførte fredningers modstandsdygtighed over for ønske om ændringer, »eller med andre ord, ud fra hvilke kriterier forsvarligheden af en foreslået fredningsændring burde vurderes. Det må herved erindres, at sagen var den første efter naturfredningslovens § 34 a, som var forelagt overfredningsnævnet. Som det fremgår af afgørelsen af 28. oktober 1982, blev sagen afgjort med en principiel tilkendegivelse af de betingelser, der måtte kræves for at acceptere en fredningsændring – tungtvejende samfundsmæssige grunde, hvis det oprindelige fredningsformål ikke kan opretholdes – og med flertallets konstatering af, at disse betingelser ikke var opfyldt i den foreliggende sag. I hvert fald for flertallet har det således ikke været af betydning, hvorledes en golfbane ville fremtræde i landskabet, eller at den ønskede fredningsændring ville indebære en bedre beskyttelse af et vådområde og medføre offentlig adgang til området – spørgsmål, der blev indgå-

ende behandlet under besigtigelsen . . .«. For- manden mente ikke, at fredningsstyrelsens udtalelse af 17. september 1982 havde spillet nogen rolle for overfredningsnævnets overvejelser i denne forbindelse.

Til advokat A's anbringende om, at sagen burde have været udsat, da det under overfredningsnævnets drøftelser stod klart, at sagen kunne blive afgjort ud fra det nævnte principielle synspunkt således, at parterne fik lejlighed til at procedere på dette spørgsmål, bemærkede overfredningsnævnets formand, at nævnet ikke var bundet af de fremkomne påstande og anbringender og kunne afgøre sagen ud fra synspunkter, der ikke havde været fremme under det forudgående møde. For- manden henviste herved til bestemmelsen i naturfredningslovens § 28, stk. 1.

Han erkendte, at det var en fejl, at det annoncerede møde på hotel Strand var blevet aflyst. Baggrunden var, at besigtigelsen var kommet senere i gang og havde taget længere tid end planlagt. Da parterne under besigtigelsen havde haft lejlighed til at procedere sagen, havde han fundet det naturligt at fortsætte drøftelserne på golfklubbens parkeringsplads. Han havde ikke været opmærksom på, at overfredningsnævnets sekretariat havde sendt indkaldelsen til Frederiksborg amts avis, og at avisen havde omtalt mødet. Han fandt det imidlertid mindre sandsynligt, at der under mødet kunne være fremkommet nye synspunkter, som ville have ført til en anden afgørelse i overfredningsnævnet. Fejlen havde således ikke haft betydning for sagens udfald.

Jeg udtalte herefter i en skrivelse til A og Græsted-Gilleleje kommune:

»Der er såvel fra advokat A's (golfklub- bens), Græsted-Gilleleje kommunes og fra overfredningsnævnets side fremført en række yderligere anbringender vedrørende overfredningsnævnets behandling og afgørelse af den foreliggende sag. Jeg har ikke fundet det nødvendigt at komme nærmere ind på disse yderligere spørgsmål, og min stillingtagen til sagen er for så vidt begrænset til følgende tre forhold:

1. Oplæsningen af fredningsstyrelsens håndskrevne udtalelse af 17. september 1982 under overfredningsnævnets besigtigelse og møde den 20. september 1982.

2. Aflysningen af det offentligt annoncerede møde på Hotel Strand.
3. Overfredningsnævnets anvendelse af det overordnede, principielle synspunkt om, at fredningsændringen krævede »en begrundelse i tungtvejende samfundsmæssige hensyn«.

Klagernes gennemgående hovedsynspunkt i alle tre henseender er, at de føler sig overrumplet og ikke finder, at de i forbindelse med overfredningsnævnets behandling af sagen har haft tilstrækkelig mulighed for at varetage deres interesser.

Den nærmere baggrund herfor er, så vidt jeg forstår, at golfklubben og kommunen efter sagens hidtidige forløb og det procesmateriale, som forelå indtil overfredningsnævnets besigtigelse og møde – og jeg må forstå også votering – på stedet den 20. september 1982 forventede, at overfredningsnævnet ville tiltræde fredningsnævnets afgørelse om at muliggøre golfbaneudvidelsen. Det fremgår af formanden for overfredningsnævnets udtalelser til mig, at også han forventede, at nævnet ville tillade golfbaneudvidelsen; det samme synes at fremgå af den udtalelse, som fredningsstyrelsen fremkom med i den håndskrevne note af 17. september 1982.

Jeg skal om de enkelte punkter nærmere udtale følgende:

ad 1:

Idet jeg henviser til det, jeg i øvrigt har anført om dette spørgsmål i min samtidige skrivelse vedrørende klagen over fredningsstyrelsens sagsbehandling (sag nr. 13-5, se ovenfor s. 123), skal jeg her blot bemærke, at det efter min opfattelse ikke kan anses for kritisabelt, at overfredningsnævnets formand under de givne omstændigheder lod den håndskrevne udtalelse af 17. september 1982 indgå blandt sagens akter – som et afsluttende indlæg fra fredningsstyrelsens side – og i overensstemmelse hermed oplæste udtalelsen på mødet den 20. september 1982.

Jeg bemærker herved, at fredningsstyrelsen, som var indbudt til mødet, i stedet kunne have valgt at lade sig repræsentere af en medarbejder under mødet, og den pågældende kunne da have udtalt sig mundtligt, svarende til indholdet af den skriftlige udtalelse.

ad 2:

Jeg er enig med overfredningsnævnets formand i, at det er beklageligt, at mødet på Hotel Strand ikke fandt sted.

Jeg må finde det beklageligt allerede som følge af, at mødet på overfredningsnævnets (sekretariatets) initiativ var annonceret offentligt, og der efter det oplyste havde indfundet sig flere interesserede personer, herunder kommunalbestyrelsesmedlemmer, på hotellet.

Efter det oplyste var samtlige de personer, foreninger og myndigheder m.v., som efter lovens § 27, stk. 1, sammenholdt med overfredningsnævnets forretningsorden, § 8, stk. 2, skal indbydes til det offentlige møde, repræsenteret under besigtigelsen og det møde, som blev afholdt i tilslutning hertil, og de havde herunder lejlighed til at udtale sig om sagen, jfr. forretningsordenens § 8, stk. 3. (Jeg ser bort fra, at nogle af de særligt indbudte valgte ikke at lade sig repræsentere under mødet). Jeg må således lægge til grund, at alle, som efter de nævnte bestemmelser havde krav på at få adgang til at udtale sig på mødet, faktisk havde denne adgang, og at der for så vidt alene foreligger en tilsidesættelse af gældende regler og praksis om mødernes offentlighed.

På denne baggrund, og idet jeg i øvrigt henviser til det, der er anført nedenfor under punkt 3, finder jeg ikke tilstrækkelig anledning til at foretage videre vedrørende dette forhold.

ad 3:

Overfredningsnævnet afgjorde som nævnt sagen på grundlag af et overordnet, principielt synspunkt, hvorefter fredningsændringer kræver »en begrundelse i tungtvejende samfundsmæssige hensyn« (hvis det oprindelige fredningsformål ikke kan opretholdes). Det ligger klart bl.a. efter de udtalelser, overfredningsnævnets formand har afgivet i anledning af klagen til mig, at dette synspunkt ikke havde været fremme i sagen tidligere, men først formuleredes i forbindelse med overfredningsnævnets interne drøftelse af sagen den 20. september 1982.

Parterne havde tilrettelagt deres indlæg for overfredningsnævnet i overensstemmelse med, hvad der havde været anført un-

der sagens hidtidige forløb, og koncentreret sig om spørgsmål vedrørende golfbanens fremtræden i landskabet, om hvorledes vådområdet ville blive berørt og om offentlighedens adgang til arealet. Disse spørgsmål var imidlertid ifølge nævnsformandens udtalelse til mig uden betydning for overfredningsnævnets afgørelse. Derimod blev der kun i meget begrænset omfang fra parternes side gjort forsøg på at belyse spørgsmålet om, hvorvidt »tungtvejende samfundsmæssige hensyn« talte for den ønskede fredningsændring. Parterne havde således ikke taget skridt til at søge bistand fra andre i sagen implicerede myndigheder med henblik på at få belyst, med hvilken vægt de almene hensyn, som jeg må gå ud fra, at den fysiske planlægning for området er baseret på, burde indgå i grundlaget for overfredningsnævnets afgørelse. Jeg bemærker i denne forbindelse, at der ikke i sagens hidtidige forløb ses for parterne at have været anledning til at komme nærmere ind herpå. Klagerne har på denne baggrund gjort gældende, at overfredningsnævnet, da det under voteringen blev klart, at nævnets afgørelse måtte baseres på et andet bedømmelsesgrundlag end det, parterne havde forventet og havde indrettet deres argumentation efter, burde have udsat sagens afgørelse, således at parterne eventuelt på et nyt møde fik lejlighed til at redegøre for, hvilke konsekvenser dette bedømmelsesgrundlag efter deres opfattelse måtte få for afgørelsen af den foreliggende sag.

Bestemmelsen i naturfredningslovens § 28, stk. 1, som overfredningsnævnets formand i denne forbindelse har henvist til i sin udtalelse til mig, kan efter min mening ikke i sig selv være afgørende for en stillingtagen hertil. Jeg henviser til lovens § 27, stk. 2, 2. pkt., hvorefter det offentlige møde forud for overfredningsnævnets afgørelse kan undlades, »hvis det omtvistede spørgsmål skønnes tilstrækkeligt belyst ved det skriftlige materiale i sagen«; denne bestemmelse synes at bygge på en forudsætning om, at det offentlige mødes funktion er at sikre en alsidig belysning af de relevante spørgsmål i sagen.

Jeg finder det imidlertid ikke påkrævet i den foreliggende sammenhæng at foretage en nærmere, selvstændig bedømmelse af den rejste indsigelse, idet der ved min stillingta-

gen til sagen også må tages hensyn til sagens hidtidige forløb.

Siden overfredningsnævnets første afgørelse i april måned 1981 havde kommunen og golfklubben investeret betydelige ressourcer i områdets planlægning og i projekteringen af den ønskede udvidelse af golfbanen. Disse dispositioner blev foretaget i begrundet forventning om projektets gennemførlighed. De fremsatte indsigelser og afgørelserne i den tidligere fredningssag, der afsluttedes med, at overfredningsnævnet henviste sagen til behandling efter reglerne i lovens § 34 a, kunne ikke give anledning til tvivl om, hvorvidt projektet overhovedet kunne gennemføres. Den forventning, som det hidtidige forløb af sagen således havde skabt, blev ikke afsvækket af de øvrige implicerede myndigheders holdning til projektet i det videre forløb; fredningsstyrelsens hovedsynspunkt var, at man anså sagen for at være et regionalt, ikke centralt anliggende.

Under disse omstændigheder kan det forekomme mindre rimeligt at foretage en bedømmelse af den foreliggende sag på et væsentligt andet og skærpet grundlag end det, parterne på baggrund af sagens hidtidige forløb kunne forvente – og da navnlig uden forinden at give parterne lejlighed til at søge sagen belyst i forhold hertil.

I en samlet vurdering af sagen kan der endvidere ikke ganske bortses fra omstændighederne i forbindelse med afgivelsen af fredningsstyrelsens udtalelse af 17. september 1982 og fra det forhold, at det annoncerede offentlige møde på Hotel Strand blev aflyst.

Efter min gennemgang af sagen har jeg på grundlag af en sådan samlet vurdering fundet det rigtigst samtidig hermed at henstille til overfredningsnævnet at genoptage sagens behandling og træffe en ny afgørelse.

... «

Overfredningsnævnet meddelte mig i skrivelse af 28. august 1984, at min henstilling var blevet behandlet på et møde den 29. august 1984, og at nævnet enstemmigt havde vedtaget at efterkomme henstillingen. Forinden ny afgørelse blev truffet, ville overfredningsnævnet afholde et offentligt tilgængeligt møde.

Overfredningsnævnet sendte samtidig underretning om beslutningen til Gilleleje golfklub, der i den anledning i skrivelse af 4. september 1984 meddelte nævnet, at klubben bl.a. på grund af en fordobling af medlemstallet havde vedtaget at erhverve tre landbrugsejendomme i Ferle, ligeledes i Græsted-Gilleleje kommune, for der et anlægge en helt ny golfbane. Da dette projekt ville give klubben bedre betingelser, var klubben ikke længere interesseret i projektet ved Passebækgård.

Overfredningsnævnet anmodede Græsted-Gilleleje kommune om at meddele, hvorvidt den fortsat var interesseret i, at kommunens fredningsforslag fra marts 1982 vedrørende Passebækgård blev fremmet.

Kommunen svarede den 3. oktober 1984, at den ønskede fredningssagen genoptaget snarest muligt.

Overfredningsnævnet traf herefter ny afgørelse i sagen som meddelt i skrivelse af 12. november 1984. 4 af nævnets 8 medlemmer, heriblandt formanden, vedtog at udtale følgende:

»Der findes fortsat ikke at foreligge så tungtvejende samfundsmæssige hensyn, at de tidligere gennemførte fredninger bør ændres som foreslået af byrådet. Landbrugsministeriet og jordlovsudvalget har – omend med betænkelighed og på baggrund af overfredningsnævnets tidligere afgørelse – kunnet acceptere en anden placering af golfbanen, og byrådet har ved sin beslutning den 25. juni 1984 i hvert fald ikke afvist, at denne anden placering vil være mulig. Selv om det må lægges til grund, at Passebækgård-projektet vil frembyde visse landbrugsmæssige fordele i sammenligning med Ferleprojektet, og selv om det måtte antages, at byrådet efter offentlighedsproceduren omkring lokalplanforslagene ville foretrække Passebækgård-projektet, må en bred samfundsmæssig vurdering på baggrund af intentionerne med naturfredningslovens §§ 34 og 34 a føre til, at de tidligere fredninger må fastholdes. De rimelighedsbetragtninger, som er anført af folketingets ombudsmand, og som i relation til golfklubben kunne have talt for en gennemførelse af byrådets fredningsforslag, må netop i forhold til golfklubben nu ligeledes føre til en opretholdelse af de tidligere fredninger.«

Mindretallet stemte for i princippet at tiltræde fredningsnævnets afgørelse af 23. juni 1982 og anførte herved:

». . . Mindretallet har ikke ment at kunne lægge vægt på golfklubbens nu tilkendegivne ønske. Af mindretallet har 3 medlemmer dernæst taget som udgangspunkt, at der bør kunne etableres en 18 huls golfbane i nærheden af Gilleleje, og har på dette grundlag ment, at de landbrugsmæssige og miljømæssige fordele ved Passebækgård-projektet over for Ferleprojektet udgør tilstrækkeligt tungtvejende grunde til at gennemføre byrådets frednings-

forslag. Et medlem hørende til mindretallet har begrundet sin stemmeafgivning med, at anlæg af en golfbane på de fredede arealer vil forøge områdets landskabelige kvaliteter og derfor ikke bør hindres.«

| Jeg meddelte overfredningsnævnet, at jeg havde taget afgørelsen til efterretning.

14. Ministeriet for Grønlands sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for ministeriet for Grønlands sagsområde.

15. Ministeriet for kulturelle anliggendes sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 7 sager inden for ministeriet for kulturelle anliggendes sagsområde.

5 sager vedrørte *departementet*, og én af sagerne angik det generelle spørgsmål om forholdet mellem § 46 i Det kgl. Teater og Kapels Reglement og grundlovens § 77. Sagen, der gav anledning til en henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 15-1. Én sag angik en afgørelse, som departementet havde truffet, medens tre sager angik sagsbehandlingsspørgsmål; én af disse sager gav anledning til kritik.

To sager vedrørte *Danmarks radio*. Én af

sagerne angik et generelt spørgsmål om forholdet mellem § 39 i Forretningsordenen for Danmarks Radio og grundlovens § 77. Sagen, der gav anledning til en henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 15-2.

Den anden sag, som angik et sagsbehandlingsspørgsmål gav anledning til kritik og er omtalt nedenfor som sag nr. 15-3.

15-1. *Over for ministeriet for kulturelle anliggender rejst spørgsmålet om rækkevidden af en bestemmelse i reglementet for Det kongelige Teater og Kapel om de ansattes tavshedspligt i forhold til grundlovens § 77. (J. nr. 1984-336-70)*

I forbindelse med min behandling af en konkret sag blev jeg opmærksom på, at ministeriet for kulturelle anliggendes reglement af 31. marts 1971 for Det kongelige Teater og Kapel i § 46 indeholdt følgende bestemmelse:

»Ingen ansat må fremsætte eller foranledige offentlig kritik af teatret eller nogen der ansat, udsprede rygter eller uberettiget videregive oplysninger om teatrets forhold.«

Under henvisning hertil anmodede jeg i skrivelse af 27. marts 1984 ministeriet om en udtalelse om rækkevidden af bestemmelsen i forhold til grundlovens § 77.

Grundlovsbestemmelsen har følgende indhold:

»Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under an-

svar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres.«

I anledning af min henvendelse meddelte ministeriet for kulturelle anliggender i skrivelse af 26. juni 1984 efter indhentet udtalelse fra Det kgl. Teater, at det på det foreliggende grundlag var ministeriets opfattelse, at bestemmelsen i reglementets § 46 burde søges ændret snarest muligt, således at man i denne forbindelse tog hensyn til de skridt, som betænkning om tavshedspligt (nr. 998/84) ville give anledning til.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre.

15-2. *Over for radiorådet rejst spørgsmål om rækkevidden af en bestemmelse i Forretningsordenen for Danmarks Radio i forhold til grundlovens § 77 om ytringsfrihed. Bl.a. under hensyn til, at generaldirektøren under sagen udtalte, at Danmarks radio var enig med mig i, at institutionen ikke med baggrund i grundlovens § 77 kan pålægge medarbejderne at indhente tilladelse til en påtænkt offentliggørelse af et indlæg i den offentlige debat, medmindre der er tale om udtalelser, som ønskes fremsat på Danmarks radios vegne, foretog jeg ikke videre i sagen på det foreliggende grundlag. (J. nr. 1984-1185-76).*

I skrivelse af 19. oktober 1984 anmodede jeg radiorådet om en udtalelse om rækkevidden af § 39 i Forretningsordenen for Danmarks Radio i forhold til bestemmelsen i grundlovens § 77 om ytringsfrihed.

Den nævnte bestemmelse i forretningsordenen har følgende ordlyd:

»§ 39. Danmarks Radios medarbejdere må ikke uden generaldirektørens forudgående tilladelse udtale sig til pressen eller på anden måde offentligt om Danmarks Radios forhold, bortset fra oplysninger om faktiske forhold under driften. Er oplysninger af sidstnævnte art meddelt til pressen af andre end direktører eller afdelingschefer, påhviler det den pågældende omgående at afgive beretning til vedkommende afdelingschef.

Tavshedspligten ophører ikke med udtræden af tjenesten«.

Jeg var blevet opmærksom på bestemmelsen i forbindelse med min behandling af en konkret sag.

I min skrivelse henviste jeg til den redegørelse for rækkevidden af bestemmelsen i grundlovens § 77, der er indeholdt i min beretning for året 1982, s. 199-203. Det er her bl.a. anført, at det må anses for stridende mod den nævnte grundlovsbestemmelse at gennemføre en ordning, hvorefter offentligt ansatte tilpligtes at forevise eller på anden måde forud at indhente tilladelse (f.eks. hos styrelsens chef) til en påtænkt offentliggørelse af et indlæg i den offentlige debat – naturligvis bortset fra udtalelser, som fremsættes eller agtes fremsat ikke på egne vegne, men på vegne af den styrelse, hvortil den pågældende offentligt ansatte er knyttet.

I anledning af min anmodning modtog jeg en skrivelse af 31. januar 1985 fra generaldirektøren, som var vedlagt et af personaleleders-

embedet udarbejdet notat om den historiske baggrund for forretningsordensbestemmelsen.

Da jeg ikke hermed kunne anse mit spørgsmål i skrivelser af 19. oktober 1984 for besvaret, gentog jeg mit spørgsmål i en skrivelse af 21. marts 1985 til radiorådet. I den forbindelse bemærkede jeg bl.a. følgende:

»Det fremgår af dette notat, at forretningsordenens § 39 har sin oprindelse i en instruks fra 1937 for direktøren for statsradiofonien, der som § 8 indeholdt følgende bestemmelse:

»Direktøren bestemmer Formen for de Meddelelser, som angaaende Statsradiofoniens Drift tilsendes Pressen.

Ingen ved Statsradiofonien ansat maa udtale sig til Pressen eller på anden maade offentligt om Statsradiofoniens Forhold uden Direktørens Tilladelse i hvert enkelt tilfælde, herfra dog undtaget Oplysning om faktiske Forhold under Driften.«

Denne bestemmelse synes således at tage sigte på at regulere spørgsmålet om medarbejdernes fremsættelse af udtalelser på statsradiofoniens vegne, og den giver for så vidt ikke anledning til spørgsmål i forhold til grundlovens § 77.

Bestemmelsen i forretningsordenen fik, så vidt jeg forstår, sin nuværende formulering i 1959. Det er her navnlig tilføjelsen af den nye bestemmelse i stk. 2 – »tavshedspligten ophører ikke med udtræden af tjenesten« – der pådrager sig opmærksomhed.

Med denne tilføjelse synes reglerne i stk. 1 ganske at ændre karakter. Tilføjelsens ordvalg (»tavshedspligt«) såvel som dens indhold synes at måtte udelukke den opfattelse, at reglerne i stk. 1 alene tager sigte på at regulere medarbejdernes udtalelser på Danmarks radios vegne.

Dette var baggrunden for, at jeg i skrivel- sen af 19. oktober 1984 til radiatorådet anmodede om en udtalelse om rækkevidden af bestemmelsen i forretningsordenens § 39 i forhold til grundlovens § 77 . . . « .

Jeg modtog herefter en ny udtalelse fra generaldirektøren, hvori han bl.a. bemærkede følgende:

» . . . når jeg i mit brev af 31. januar 1985 anvendte vendingen »det er stadig ledelsens holdning, at bestemmelsen i Forretningsorden for Danmarks Radio om tavshedspligt ikke skal række ud over, hvad der gælder for tjenestemænds tavshedspligt«, skal dette forstås således, at Danmarks radio i sit daglige virke fast har *fortolket* Forretningsorden for Danmarks Radio § 39 som værende sammenfaldende med den tavshedsbestemmelse, der gælder for de tjenestemænd, der er ansat i Danmarks radio. For disse gælder bestemmelsen i § 10, stk. 2, i Reglement for De i Danmarks Radio ansatte Tjenestemænd (Lønningsreglementet), der er sålydende: »Tjenestemanden skal iagttage tavshed med hensyn til de forhold, som han i medfør af sin stilling bliver bekendt med, og hvis hemmeligholdelse ifølge sagens natur er påkrævet eller bliver ham foreskrevet. Tavshedspligten ophører ikke med hans udtræden af tjenesten«. Den nævnte fortolkning af Forretningsorden for Danmarks Radio § 39 er i øvrigt nødvendig allerede af den grund, at det kunne give anledning til konflikter at administrere to forskellige tavshedsbestemmelser ved siden af hinanden. Den del af Forretningsorden for Danmarks Radio § 39, som rækker ud over lønningsreglementets § 10, stk. 2, anses af Danmarks radio for bortfaldet ved desvetudo.

Danmarks radio går selvsagt ud fra, at lønningsreglementets bestemmelse er i overensstemmelse med grundlovens § 77, idet den anførte bestemmelse er identisk med tjenestemandenslovens § 10, stk. 2. For god ordens skyld bemærkes, at Danmarks radio er enig i Deres vurdering af, at institutionen ikke med baggrund i grundlovens § 77 kan pålægge medarbejderne at indhente tilladelse til en påtænkt offentliggørelse af et indlæg i den offentlige debat, medmindre der er tale om udtalelser, som ønskes fremsat på Danmarks radios vegne.

Danmarks radio er fortsat indstillet på at revidere Forretningsorden for Danmarks radio § 39, men må finde det naturligt, at Danmarks radio på dette område afventer de lovændringer, som måtte blive en konsekvens af de forhandlinger, som skal føres med tjenestemændenes centralorganisationer, således at disse lovændringer kan danne basis for Danmarks radios egne forhandlinger med tjenestemændene og organisationerne for de øvrige medarbejdergrupper.«

Da det af generaldirektørens seneste udtalelse fremgik, at Danmarks radio var enig med mig i, at »institutionen ikke med baggrund i grundlovens § 77 kan pålægge medarbejderne at indhente tilladelse til en påtænkt offentliggørelse af et indlæg i den offentlige debat, medmindre der er tale om udtalelser, som ønskes fremsat på Danmarks radios vegne«, meddelte jeg radiatorådet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning, og at jeg ikke foretog videre i sagen på det foreliggende grundlag.

15-3. *Journalistgruppen i Danmarks Radio klagede for journalist A over, at han ikke i tilstrækkelig grad havde været inddraget i Danmarks Radios interne behandling af en lytterklage over et indslag i radioen, som han havde produceret.*

Udtalt nogle generelle synspunkter om medarbejdernes adgang til at blive inddraget i den interne behandling af programklagesager i Danmarks Radio, dels i tilfælde, hvor genstanden for klagesagsbehandlingen er den institutionelle (redaktionelle) ansvarlighed, dels i tilfælde, hvor sagsbehandlingen tager sigte på at udløse et eventuelt personligt/disciplinært ansvar.

Fundet det beklageligt, at generaldirektøren havde udtalt sig på en måde, der kunne efterlade – og rent faktisk efterlod – det indtryk, at der i forbindelse med en programmæssig efterkritik af indslaget tillige var meddelt A en disciplinær påtale. (J. nr. 1983–1290–76).

I skrivelse af 20. december 1983 rettede Journalistgruppen i Danmarks Radio henvendelse til mig i en sag, hvor radiatorådet som programudvalg den 1. november 1983 havde tiltrådt, at Danmarks Radios generaldirektør i sin besvarelse af en klage vedrørende et indslag i radio-programmet »Udefra« den 2. maj 1983 havde udtalt bl.a., at »indslaget ikke levede op til kravene i de »Almindelige retningslinier for programvirksomheden««. Indslaget var produceret af journalist A. Journalistgruppen klagede over, at A ikke i tilstrækkeligt omfang havde været inddraget i klagesagsbehandlingen, samt over, at generaldirektøren ikke havde præciseret, hvilke bestemmelser i de almindelige retningslinier, der var tilsidesat.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at en lytter i skrivelse af 9. maj 1983 klagede til Danmarks Radio over det pågældende programindslag.

Danmarks Radios driftsledelse overlod besvarelsen af klagen til kultur- og samfundsafdelingen, radio.

Afdelingen forelagde den 18. maj 1983 klagen for A med følgende bemærkning:

»Kære (A)

Vil du kigge på den, og lave udkast til svar. Vi besvarer den på afdelingsniveau . . .«

A udarbejdede straks et svarudkast, hvorefter klagerens kritik blev afvist.

I skrivelse af 29. juni 1983 besvarede afdelingen (ved souschefen) lytterens klage. På visse punkter gav afdelingen klageren ret i kritikken. Skrivelsen blev afsendt, uden at A forinden havde været inddraget i afdelingens overvejelser om en ændret besvarelse af klagen. Under en senere brevveksling mellem A og afdelingen

oplyste afdelingen, at den manglende inddragelse af A skyldtes, at afdelingen først fik behandlet sagen, efter at A var taget på ferie, og at afdelingen ikke fandt at kunne vente med besvarelsen til efter A's ferie. Normalt ville afdelingen ikke afsende klagesvar, »uden at de forinden er drøftet omhyggeligt med medarbejderne . . .«.

Lytteren påklagede afdelingens svar til radiatorådet.

I den anledning meddelte generaldirektøren ham følgende i en skrivelse af 31. august 1983:

» . . .

Efter gennemgang af sagen og gennemlysning af udsendelsen må jeg medgive, at der var tale om et meget uheldigt indslag.

Kultur- og Samfundsafdelingen har som bekendt i sit svar til Dem den 29. juni 1983 givet Dem ret i, at det i en oplysende udsendelse f.eks. ikke er rigtigt uden videre at bruge udtryk som »svenske sømilitære folk af tvivlsom kvalitet« eller »Reaganismens nordiske strømninger«.

Programdirektøren radio har over for mig anført, »at kommentaren til ubådsaffæren i »Udefra« den 2. maj 1983 ikke levede op til de kvalitetskrav, som kræves af en udenrigspolitisk kommentar i Danmarks Radio«, og at »kommentaren på en uacceptabel måde blandede ironi, vurderinger og udokumenterede påstande.« Programdirektørens vurdering er meddelt Kultur- og Samfundsafdelingen radio.

Jeg kan tilslutte mig programdirektørens vurdering, og også jeg vil lade Kultur- og Samfundsafdelingen vide, hvad der er min opfattelse i denne sag, idet indslaget ikke levede op

til kravene i de »Almindelige retningslinier for programvirksomheden«.

Generaldirektøren sendte kopi af sit svar til programdirektøren for radio og til kultur- og samfundsafdelingen, radio.

I skrivelse af 22. september 1983 anmodede klageren radiorådet om at tage stilling til klagen.

På sit møde den 1. november 1983 behandlede radiorådet som programudvalg klagesagen. Et flertal i rådet tiltrådte generaldirektørens svar til klageren.

Under debatten i radiorådet svarede generaldirektøren følgende på et spørgsmål om, »hvilke virkninger det får for medarbejderen«:

»Det får den virkning, at han har fået det som her er karakteriseret som en alvorlig påtale. Det har han fået fra sin chef, sin programdirektør og sin generaldirektør, og nu får han det så også fra radiorådet. Og det får så ikke anden konsekvens, end at denne flerleddede tilkendegivelse viser, at det er noget, der ikke kan gentage sig, uden at det får konsekvenser.

Længere rækker det ikke, og det bør være nok.«

I en skrivelse af 4. november 1983 anmodede programchefen for radioens kultur- og samfundsafdeling generaldirektøren om »en tilkendegivelse af, hvordan indslaget stred mod de omtalte regler, så vi kan tage hensyn hertil fremover«.

I skrivelse af 25. november 1983 svarede generaldirektøren, at han efter en gennemlytning af indslaget måtte tilslutte sig afdelingens vurdering, hvorefter »kommentatoren på en uheldig måde blandede ironi med vurderinger og påstande, som ikke i kommentaren blev dokumenteret«. Generaldirektøren »... følte, at man med indslaget var gået uden for rammerne af de almindelige retningslinier for programvirksomheden – selvfølgelig især koncentreret om det første: saglighed«. Generaldirektøren fastslog endelig, »at den påtale, (A) har fået, er sagens endelige afslutning, d.v.s. uden ansættelsesmæssige konsekvenser.«

I skrivelse af 5. december 1983 anmodede programchefen for radioens kultur- og samfundsafdeling generaldirektøren om yderligere at redegøre for konsekvenserne af afgørelsen.

I skrivelse af 23. december 1983 svarede generaldirektøren følgende bl.a. under henvisning til, at programchefen havde anmodet ham

om »skriftligt at afgive påtale til medarbejderen«:

»...«

Jeg må hertil sige, at jeg skriftligt har afgivet påtale, idet jeg – da jeg den 31. august 1983 traf min afgørelse – sendte kopi direkte til (A). Programudvalget har bekræftet min vurdering af sagen, hverken mere eller mindre, og der er derfor ikke grundlag for nu at afgive yderligere eller mere specificerede påtaler.

... For så vidt angår den af mig formulerede påtale, kan jeg sige, at når jeg i min afgørelse skrev, at indslaget ikke levede op til kravene i de »almindelige retningslinier for programvirksomheden«, så var det ikke, fordi min bedømmelse afveg fra programdirektørens bedømmelse; men for med andre ord at præcisere indslagets manglende kvalitet og uacceptable sammenblanding af ironi, vurdering og udokumenterede påstande. Der var bevidst ikke peget på et enkelt af kriterierne i retningslinierne, idet en sådan præcisering ville kunne give nogle snærende bånd for programvirksomheden, som jeg ikke mente – og i dag ikke mener – vi bør lægge vor virksomhed i. Rammerne har radiorådet lagt. Dem skal vi leve med og leve efter. Men vi skal passe på ikke at gå videre.

Som jeg anførte i min skrivelse af 25. november, var den påtale, som (A) har fået, »sagens endelige afslutning, d.v.s. uden ansættelsesmæssige konsekvenser.« Det vil jeg fastholde. Det må imidlertid være sådan, at man som ledelse gør sig nogle overvejelser, såfremt en medarbejder gentagne gange måtte lave udsendelser, som må karakteriseres, som dette indslag er blevet det af afdelingsledelse, programdirektør og af mig. Det behøver jo ikke nødvendigvis at være overvejelser af »ansættelsesmæssig« art. Som oftest vil vel en vejledning fra den pågældendes chef i, hvordan man udøver et skøn på grundlag af retningsliniernes hovedgrundsætninger, være tilstrækkelig til at hindre yderligere gentagelser. Mere er der efter min mening reelt ikke i denne sag.

...«

I en skrivelse af 28. december 1983 meddelte A generaldirektøren, at han fra sin programchef havde modtaget kopi af generaldirektørens skrivelse af 23. december 1983. For god ordens skyld bemærkede han, »... at det var med kopi fra programchefens kontor, jeg i sin tid fik kendskab til generaldirektørens brev til (klageren)«.

I anledning af journalistgruppens klage til mig udtalte programdirektøren for radio i en skrivelse af 10. februar 1984, at han havde forståelse for, at afdelingen ikke havde ønsket at vente med at besvare klagen til efter A's ferie. Imidlertid fandt programdirektøren, »at det havde været mere korrekt, hvis afdelingen havde meddelt klageren et foreløbigt svar med oplysning om, at der på grund af ferie ville hengå endnu nogen tid, før afdelingen var i stand til at besvare henvendelsen. . . .«

Generaldirektøren for Danmarks Radio udtalte bl.a. følgende i anledning af journalistgruppens klage til mig:

» . . .

I det interne forhold i institutionen må en klagesag . . . betragtes som en programmæssig efterkritik af en udsendelse. En sådan kritik kan naturligvis samtidig indebære en kritik af den eller de medarbejdere, der har produceret det pågældende program, men det primære vil være det udsendte program, og det må derfor understreges, at der ikke er tale om en sag, der kan anskues som en art disciplinær sag.

. . .

Efterkritik af udsendelser drejer sig om programmer og dermed om redaktion. Konstateres der herigennem tjenesteforseelser fra en medarbejders side, kan det komme på tale at overveje iværksættelse af en egentlig disciplinær sag med de garantier af forvaltningsretlig karakter, som ligger i dette system.

. . . «

For så vidt angik journalistgruppens ønske om en mere specifik begrundelse for generaldirektørens kritik af det pågældende indslag henviste generaldirektøren til det, som han havde anført i sin skrivelse af 23. december 1983 til programchefen.

Formanden for radiorådet bemærkede i en udtalelse af 6. marts 1984, at radiorådets forretningsudvalg havde taget generaldirektørens udtalelse til efterretning.

Ministeriet for kulturelle anliggender anførte i en udtalelse af 18. april 1984, at ministeriet under hensyn til radiolovens § 9, stk. 2, fandt, at det lå uden for ministeriets kompetence at tage stilling til, hvorledes radiorådet anvender de af rådet fastsatte retningslinier for programvirksomheden i Danmarks Radio.

Journalistgruppen bemærkede i en skrivelse af 16. maj 1984 til mig bl.a., at »vi med tilfredshed (har) noteret os, at det er Generaldirektø-

rens opfattelse, at der er tale om en program-sag, og at » . . . det må derfor understreges, at der ikke er tale om en sag, der kan anskues som en art disciplinær sag«

. . . «

I en skrivelse til journalistgruppen udtalte jeg herefter følgende:

»Journalistgruppen har navnlig rejst spørgsmål om, hvorvidt (A) som producer af det omhandlede programindslag i tilstrækkelig grad blev inddraget i den interne sagsbehandling forud for radorådets stillingtagen til klagen på mødet den 1. november 1983.

For en principiel forvaltningsretlig vurdering af dette spørgsmål må besvarelsen bero på, hvad der var temaet for den aktuelle klagebehandling.

Det sædvanlige udgangspunkt ved behandlingen af klager over afgørelser, truffet af en offentlig myndighed, er, at klagesagsbehandlingen tilrettelægges med henblik på at afklare, om klagen giver anledning til at ophæve eller ændre den trufne afgørelse, eller - hvis afgørelsen af særlige grunde ikke kan ændres - om der dog er grundlag for at kritisere den trufne afgørelse. De medarbejdere, som har deltaget i sagsbehandlingen forud for den påklagede afgørelse, vil i almindelighed ikke kunne anses som parter i den efterfølgende klagesagsbehandling og vil ikke have krav på iagttagelse af heraf følgende processuelle rettigheder m.v. Dette gælder, selv om myndighedernes stillingtagen til klagen indirekte kan indebære kritik af de medarbejdere, som har deltaget i sagsbehandlingen.

Udgangspunktet fraviges i det omfang, en klage giver anledning til selvstændigt at søge fastslået, om der er grundlag for at træffe foranstaltninger af disciplinær karakter over for bestemte medarbejdere. Det er da fast antaget, at klagesagsbehandlingen i forhold til den pågældende medarbejder må tilrettelægges under iagttagelse af de almindelige rettigheder, der gælder til fordel for parter i en forvaltningssag, herunder navnlig ret til at medvirke til sagens oplysning og adgang til at udtale sig om grundlaget for den påtænkte afgørelse i forhold til ham.

Jeg har forstået, at det sædvanlige udgangspunkt ved behandlingen af klager over

Danmarks Radios udsendelsesvirksomhed, i overensstemmelse med det ovenfor anførte, er, at klagen behandles som (anledning til) programmæssig efterkritik af den pågældende udsendelse, samt at der kun undtagelsesvis opstår spørgsmål om at træffe foranstaltninger af disciplinær karakter i forhold til den eller de medarbejdere, som har medvirket ved udsendelsens tilvejebringelse.

Påpegningen af visse lighedspunkter mellem den programmæssige efterkritik og den sædvanlige klagesagsbehandling inden for rammerne af den administrative rekurs kan dog ikke uden videre være afgørende for besvarelsen af spørgsmålet om Danmarks Radios medarbejders stilling under behandlingen af en klagesag. Dertil frembyder udsendelsesvirksomheden for mange forskelle fra den form for forvaltningsvirksomhed, som har dannet grundlag for udformningen af forvaltningsrettens almindelige regler.

I den foreliggende sammenhæng kan der navnlig være grund til at fremhæve, at den enkelte medarbejders bidrag til Danmarks Radios udsendelser – i modsætning til den anonymitet, som karakteriserer den traditionelle administrative sagsforberedelse – typisk udadtil fremtræder som selvstændige og navngivne. Bl.a. derfor vil klager over udsendelsesvirksomheden oftere fremstå som klager, ikke over udsendelsen som sådan, men over den eller de medarbejdere, der har produceret udsendelsen, ligesom disse i væsentligt videre omfang må opleve indgivne klager som indeholdende en personlig kritik.

Denne forskel gør det vanskeligt i forhold til Danmarks Radios medarbejdere at fastholde en skarp grænsedragning mellem på den ene side tilfælde, hvor genstanden for klagesagsbehandlingen er den institutionelle (redaktionelle) ansvarlighed, og på den anden side de tilfælde, hvor sagsbehandlingen tager sigte på at udløse et eventuelt personligt/disciplinært ansvar.

Efter min mening tilsiger de nævnte forhold, som afspejler medarbejdernes mere selvstændige stilling i Danmarks Radio, at de implicerede medarbejdere inddrages også i behandlingen af klagesager, der alene har karakter af programmæssig efterkritik, i noget videre omfang, end hvad der ville

følge af forvaltningsrettens almindelige regler.

De omtalte forhold må naturligvis samtidig indebære, at medarbejderne i Danmarks Radio i videre udstrækning må tåle, at de efterkritiske drøftelser kan få et personligt præg. Men det må i den forbindelse fastholdes, at efterkritikkens primære formål – som det hedder i radiatorådets udtalelse i anledning af klagen til mig – er »overvejelser af redaktionel karakter sigtende på den fremtidige programpolitik«.

Dette formål er efter min mening klart overskredet, hvis den interne klagesagsbehandling resulterer i, at der direkte meddeles en bestemt medarbejder en egentlig påtale. Der vil i så fald ikke være tale om kritik sigtende på den fremtidige udsendelsesvirksomhed, men om en foranstaltning af disciplinær karakter. Et sådant skridt må forudsætte anvendelsen af en mere forbunden procedure, svarende til den, der gælder for behandlingen af disciplinærsager.

Det fremgår af de oplysninger, jeg har modtaget fra Danmarks Radio, at medarbejderne faktisk i betydeligt omfang inddrages i de respektive afdelingers interne behandling af program-klagesager. I den konkrete sag blev (A) således straks gjort bekendt med den indgivne lytterklage og bedt om at udarbejde et forslag til afdelingsledelsens besvarelse. Det er endvidere såvel af afdelingsledelsen som af programdirektøren, radio, beklaget, at den endelige besvarelse, som på væsentlige punkter afveg fra forslaget, af særlige grunde blev afsendt, uden at (A) forinden var orienteret om afdelingsledelsens holdning og havde fået lejlighed til en drøftelse.

Ved min bedømmelse af den foreliggende sag må jeg endvidere lægge til grund, at den indgivne lytterklage i hele sagsforløbet blev behandlet som en klage vedrørende programvirksomheden. Jeg henviser herved til, at generaldirektørens svar til klageren alene havde karakter af en programmæssig efterkritik, hvis indhold ville blive meddelt vedkommende afdeling, og til, at radiatorådets formand i forbindelse med meddelelsen til klageren om, at radiatorådet som programudvalg havde tiltrådt generaldirektørens besvarelse, orienterede om, at radiatorådets afgørelse kunne indbringes for radionævnet.

På denne baggrund – og da der således ikke foreligger spørgsmål om, hvorvidt de særlige regler for behandlingen af disciplinærsager finder anvendelse – finder jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at foretage videre i anledning af klagen over, at (A) ikke i fornødent omfang blev inddraget i Danmarks Radios interne sagsbehandling forud for radiorådets stillingtagen til klagen.

Særligt for så vidt angår klagen over, at generaldirektøren ikke ved afgørelsen af 31. august 1983 nærmere præciserede udtalelsen om, at indslaget ikke levede op til kravene i de »Almindelige retningslinier for programvirksomheden« har jeg noteret mig, at generaldirektøren senere (i skrivelse af 23. december 1983 til programchefen for radioens kultur- og samfundsafdeling og i udtalelsen i anledning af klagen til mig) har fremhævet, at han ikke herved tilsigtede at give udtryk for en anden bedømmelse af sagen, men blot med andre ord ville præcisere indslagets manglende kvalitet. Jeg finder herfter heller ikke at have tilstrækkelig anledning til at foretage videre vedrørende dette forhold.

Jeg må derimod finde det beklageligt, at generaldirektøren dels på radiorådets (åbne) møde den 1. november 1983, dels i den efterfølgende brevveksling med afdelingens ledelse udtalte sig på en måde, der kunne efterlade – og rent faktisk efterlod – det indtryk, at der i forbindelse med den programmæssige efterkritik tillige var meddelt (A) en disciplinær påtale. Jeg henviser til mine generelle bemærkninger ovenfor om anvendelsen af sådanne foranstaltninger. Med hensyn til det aktuelle forhold bemærker jeg, at jeg efter min gennemgang af sagen må lægge til grund, at der ikke på noget tidspunkt af ledelsen er meddelt nogen tilkendegivelse direkte over for (A) i anledning af det påklagede indslag, og at jeg må forstå den redegørelse, som generaldirektøren har udarbejdet i anledning af klagen til mig, og som radiorådet har taget til efterretning, således, at det heller ikke på noget tidspunkt har været på tale at meddele (A) en disciplinær påtale.

Jeg har gjort generaldirektøren bekendt med min opfattelse.«

16. Ministeriet for offentlige arbejders sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 22 sager inden for ministeriet for offentlige arbejders sagsområde; 20 sager angik afgørelser, medens to sager angik sagsbehandlingsspørgsmål.

Af de 22 sager vedrørte 15 sager *departementet*, og heraf angik 14 sager afgørelser. To af disse sager angik ministerens beslutning om, at samtlige ministeriets kontorer og styrelser skulle opsigte abonnementerne på Politiken. Sagerne, der gav anledning til kritik og henstilling, er omtalt nedenfor som sag nr. 16-1. Den sidste sag vedrørende departementet angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

En sag vedrørte *statsbanerne*, medens 4 sager vedrørte *postvæsenet*, og én af disse sager,

som er omtalt nedenfor som sag nr. 16-2, gav anledning til kritik af en afgørelse, som generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet havde truffet.

To sager vedrørte henholdsvis *vejdirektoratet* og *elektricitetsrådet*, og den sidstnævnte sag gav anledning til kritik af rådets sagsbehandling.

16-1. *Udtalt, at ministeren for offentlige arbejders beslutning om at opsigte tjenesteaftalser på dagbladet Politiken måtte opfattes som en »straffeaktion«; en sådan disposition faldt ganske uden for den kreds af hensyn, som kontorholdskontoen tog sigte på at varetage, og som jeg måtte gå ud fra havde været bærende for tidligere beslutninger om avisholdets omfang og sammensætning.*

Under henvisning bl.a. hertil henstillet til ministeren at afstå fra at fastholde beslutningen. (J. nr. 1984-1311-59 og 1984-1312-59).

Den 12. november 1984 skrev ministeren for offentlige arbejder således til chefredaktør Herbert Pundik, Politiken:

»Det er med beklagelse, jeg herved må oplyse, at jeg i dag har givet besked til samtlige ministeriets kontorer og styrelser (herunder etaterne) om at opsigte vore abonnemeter på Politiken.

Årsagen er at finde i Politiken for 11. november 1984, nærmere betegnet artiklen »Sket i ugen«, 1. spalte afsnit 3.

Den pågældende sekvens er efter min fulde overbevisning et groft og utilstedeligt blasfe-

misk overgreb imod den danske folkekirke og dens helligste symbol. Aviser med dette indhold ønsker dette ministerium at være foruden.

Enhver kan selvsagt (og i henhold til grundlovens § 77) skrive og trykke, hvad enhver lyster. Men så må det på helt samme måde stå enhver frit for, om man ønsker at besidde den pågældende publikation. Det er klart, at vi vil savne avisen, men det vil dog være et overkommeligt savn.«

Efter omtale af sagen i Politiken den 17. november 1984, hvoraf bl.a. fremgik, at mini-

steren den 14. november 1984 yderligere havde anmodet samtlige postkontorer og televirk-somheder m.v. under ministeriet for offentlige arbejder om at opsigse eventuelle tjenesteabon-nementer på Politiken, modtog jeg nogle klager over ministerens disposition.

I den anledning anmodede jeg i skrivelse af 23. november 1984 ministeriet for offentlige arbejder om en redegørelse for det retlige grundlag for den trufne disposition.

Ministeren svarede i skrivelse af 28. novem-ber 1984, at »Hvad det retlige grundlag for beslutningen angår, er det min opfattelse, at jeg som den øverste ansvarlige for anvendelsen af de bevillinger, som ministeriet råder over, også er ansvarlig for, hvilke dagblade m.v. der ind-købes for ministeriets midler. Som det fremgår af mit brev til Herbert Pundik, finder jeg ikke, at ministeriets midler for tiden kan anvendes til indkøb af Politiken«.

Ministeren henviste i øvrigt, for så vidt angik baggrunden for beslutningen, til skrivelsen af 12. november 1984 til chefredaktør Herbert Pundik. Ministeren vedlagde forskelligt mate-riale, navnlig avisindlæg om sagen.

I en skrivelse af 4. december 1984 til mi-nisteren udtalte jeg herefter følgende:

»Det er et centralt element i dansk stats-styre, at ministrene foruden deres funktion som medlemmer af regeringen tillige er for-valtningschefer, hver inden for det forvalt-ningsområde, der i overensstemmelse med grundlovens § 14 er henlagt til vedkom-mende minister.

Statsretligt beror ministrenes funktioner som medlemmer af regeringen umiddelbart på grundlovens bestemmelser herom og er i øvrigt kun i begrænset omfang undergivet retlig regulering. For en praktisk vurdering indebærer ministrenes funktioner som med-lemmer af regeringen imidlertid andet og mere end udøvelsen af de beføjelser, der efter grundloven er henlagt til regeringen; det parlamentariske regeringssystem og, i nær sammenhæng hermed, ministrenes place-ring som fremtrædende politikere forudsæt-ter en aktiv deltagelse i den offentlige debat og meningsdannelse.

Det er vanskeligt at drage en skarp skille-linie mellem disse to elementer i ministrenes funktioner som medlemmer af regeringen;

og en sådan grænsedragning er da også nor-malt uden selvstændig retlig betydning.

I deres egenskab af forvaltningschefer er ministrene tillige øverste ansvarlige for hver sit forvaltningsområde. Også i denne egen-skab tilkommer der den enkelte minister en selvstændig beslutningskompetence; men i modsætning til, hvad der gælder for udøvel-sen af de funktioner, der er nævnt ovenfor, er ministrene som forvaltningschefer fuldt-ud undergivet retsordenens almindelige reg-ler for udøvelsen af forvaltningskompeten-cer, herunder princippet om lovmæssig for-valtning. Hvis en disposition inden for dette område anfægtes, er det derfor principielt uden betydning for den retlige vurdering heraf, om dispositionen er truffet af ved-kommende minister personlig eller af den medarbejder, der efter almindeligt praktise-rede, interne kompetencefordelinger er be-myndiget til at disponere på ministerens vegne.

Det er derfor af principiel betydning at forsøge at drage og fastholde en skillelinie mellem på den ene side ministrenes funktion som forvaltningschefer og på den anden side de øvrige ministerfunktioner.

Som anført i trafikministerens udtalelse til mig er den disposition, der har givet an-ledning til klagen til mig, truffet af ministe-ren »som den øverste ansvarlige for anvendelsen af de bevillinger, som ministeriet rå-der over«, det vil sige af ministeren som for-valtningschef. Den disposition, der er tale om – opsigelse af tjenesteabonnement på et dagblad – kræver ikke anden hjemmel end den, der er indeholdt i den på ministeriets finanslovkonto optagne bevilling til afhol-delse af udgifter til kontorhold, og er da heller ikke undergivet (yderligere) udtrykkel-ig regulering.

Dette er dog ikke ensbetydende med, at dispositionsretten på dette område er fri. Også sådanne dispositioner er i hvert fald i et vist omfang undergivet begrænsninger, der følger af forvaltningsrettens almindelige regler, i det foreliggende tilfælde sammenholdt med almindelige bevillingsretlige grundsætninger.

Indholdet af disse uskrevne regler lader sig ikke angive præcist, hverken generelt eller specielt for så vidt angår deres række-vidde i forhold til en situation som den fore-liggende. Hovedsynspunktet er dog, kort ud-

trykt, et krav om, at de dispositioner, der træffes, skal forfølge formål, der kan anses som saglige i den givne sammenhæng, således at dispositionen ikke blot efter sin karakter, men også efter sin begrundelse falder inden for rammerne af de formål, som den udnyttede bevillingsmæssige hjemmel er eller må antages at være tilvejebragt med henblik på at varetage.

Dette angiver imidlertid netop kun et hovedsynspunkt.

Medens visse hensyn generelt kan karakteriseres som usaglige, som f.eks. varetagelsen af rent private særinteresser, er det ikke muligt omvendt at opstille en katalog over hensyn, der generelt må anses som saglige. Afgrænsningen heraf må foretages konkret på grundlag af en fortolkning af det foreliggende hjemmelsgrundlags udtrykkelige eller forudsætningsvis udtrykte formål.

Således som sagen foreligger oplyst for mig, må jeg lægge til grund, at ministeren med sin beslutning om at opsigte tjenesteabonnementerne på dagbladet Politiken ønskede at varetage en almen offentlig interesse – nemlig hensynet til at modvirke, hvad der efter ministerens »fulde overbevisning (var) et groft og utilstedeligt blasfemisk overgreb imod den danske folkekirke og dens helligste symbol«.

Varetagelsen af det angivne hensyn kan naturligvis ikke i sig selv karakteriseres som usagligt i forvaltningsretlig sammenhæng.

Afgørende for en retlig vurdering er imidlertid, som nævnt, om det også har kunnet inddrages i grundlaget for en disposition som den foreliggende, og med den vægt som tilfældet er.

Ved vurderingen heraf kan der således ikke bortses fra, at ministerens disposition både fremtræder og er blevet opfattet som en misbilligelse i anledning af et bestemt indlæg i et enkelt nummer af Politiken. Dette var, forstår jeg, også ministerens intention. Ministeren ønskede, som det udtrykkes i et indlæg, som ministeren sendte til optagelse i Politiken, og som er vedlagt udtalelsen til mig, at give det »signal«: »Der er alligevel en grænse for uanstændighed!«.

Gennemførelsen af en sådan »straffeaktion« falder ganske uden for rammerne af den kreds af hensyn – vedrørende tjenesteforretningernes praktiske tilrettelæggelse – som kontorholdskontoen tager sigte på at

varetage, og som, må jeg gå ud fra, også har været bærende for tidligere beslutninger om avisholdets omfang og sammensætning.

Ministerens beslutning om opsigelse af tjenesteabonnementerne i det angivne øjemed er derfor ikke forenelig med det ovenfor refererede retlige hovedsynspunkt.

Det må imidlertid erkendes, at forvaltningsrettens almindelige grundsætninger i første række er udformet med henblik på sagstyper, der mere direkte aktualiserer spørgsmålet om den enkeltes retsbeskyttelse i forhold til det offentlige, og at der bl.a. derfor kan rejses spørgsmål om, i hvilken udstrækning de finder anvendelse i en situation som den foreliggende, som vel befinder sig i forvaltningsrettens grænseområde.

Uanset dette finder jeg at måtte henstille til ministeren at afstå fra at fastholde den truffe beslutning.

Min henstilling skal først og fremmest ses på baggrund af det, jeg har anført til sidst i det indledende afsnit af min udtalelse.

Det er efter min opfattelse af principielle grunde vigtigt at søge at drage og fastholde en skillelinie mellem ministrenes funktioner som forvaltningschefer og de øvrige ministerfunktioner. Den foreliggende sag ville som præcedens være egnet til at sløre denne grænsedragning.

I min vurdering er tillige indgået, at sagen også synes at kunne åbne op for principielt betænkelige konsekvenser med hensyn til forholdet mellem det offentlige og massemedierne og dermed for et væsentligt element i de vilkår, hvorunder dagspressen virker. Jeg sigter herved til spørgsmålet om rammerne for myndighedernes reaktionsmuligheder i tilfælde, hvor der måtte være anledning til at reagere over for indlæg i dagspressen. Jeg finder ikke at have tilstrækkelig anledning til med udgangspunkt i den foreliggende sag at gå nærmere ind herpå, men mener dog ikke at burde undlade med denne afsluttende bemærkninger at påpege sammenhængen også med denne principielle problemstilling.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der sker i anledning af min henstilling.

Jeg har sendt en kopi af denne skrivelse til folketingets retsudvalg.«

I en skrivelse af 6. december 1984 meddelte ministeren mig, at han havde taget min vurdering af det retlige grundlag for hans beslutning om opsigelse til efterretning. Ministeren ville herefter sørge for, at abonnementsopsigelserne blev trukket tilbage.

I den anledning meddelte jeg ministeren, at jeg havde taget det oplyste til efterretning, og at jeg ikke foretog videre i sagen.

16-2. *Udtalt over for generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet, at jeg måtte være af den opfattelse, at en af postmesteren ved Københavns postterminal afgivet tilkendegivelse om, at visse af nogle postbude nærmere påtænkte aktioner ville blive betragtet som tjenesteforseelser, havde været for vidtgående. (J. nr. 1984-529-50).*

Nogle ansatte i postvæsenet klagede over generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenets besvarelse i skrivelse af 30. marts 1984 af nogle klager, de havde indgivet vedrørende forskellige forhold i Københavns postterminal, herunder «forbud fra postmester . . . mod at ytre sig i tale eller skrift om faglige forhold i postterminalen før marts 1984».

Om baggrunden for klagen anførte de pågældende følgende:

» . . .

Baggrunden for disse klager er den at under tegnede postbude ikke har kunnet opnå ansættelse som overpostbude i vores afdeling (B.4.) i postterminalen. Dette medfører at vi på længere sigt ikke kan beholde vores nuværende arbejde, fordi arbejdet for fremtiden skal udføres af overpostbude. I forbindelse med iværksættelsen af en ny »præstationsaftale« pr. 4/7-1983 fandt ledelsen det nødvendigt at føre en række samtaler med medarbejdere, der som personalechef . . . udtrykker det »godt kan, men ikke altid vil arbejde«. Som udgangspunkt for samtalerne havde personalechefen en »sort« liste udarbejdet af arbejdslederne. Medarbejderne på listen kunne ikke umiddelbart udnævnes til overpostbude. Det fremgik af samtalerne at der ikke var nogle konkrete forhold at kritisere, men at »vi ved selvransagelse måtte kunne finde frem til hvori forseelsen eller forseelserne bestod«. Til slut fik vi oplyst at hvis vi »forbedrede« os ville der ikke blive foretaget yderligere i sagen ligesom der ikke ville blive »lagt papirer på vores aktemappe«.

Hvis vi ikke »forbedrede« os ville vi blive kaldt til samtale efter 3 måneder. Denne frist er blevet overskredet med 2-3 uger.

Efter samtalerne med personalechefen henvendte vi os til postmester . . . for at klage over den urimelige behandling vi var blevet udsat for. Den »sorte« liste som arbejdslederne havde lavet fandt vi aldeles uretfærdig, alene af den grund at arbejdslederne aldrig har påtalt forhold over for os i det daglige arbejde. Sidst i denne samtale ville postmesteren vide om vi havde tænkt os at uddele eller hænge noget på opslagstavlen i forbindelse med sagen. Det bekræftede vi, hvorefter postmesteren forbød os at dele noget ud, hænge noget op eller på nogen måde give vores mening om faglige forhold til kende før efter marts 1984.«

I en udtalelse af 16. marts 1984, som generaldirektoratet indhentede fra Københavns postterminal i anledning af bl.a. dette klageforhold, anførte postterminalen følgende:

» . . .

Det skal dog præciseres, at postmesteren ikke har givet de 4 postbude forbud mod, at ytre sig om faglige forhold i Københavns postterminal efter marts måned 1984.

Derimod er der under en samtale med de pågældende den 8. juli 1983 tilkendegivet, at postterminalen med alvor ville betragte forsøg fra postbudenes side på at skabe myter om præstationsnormaftalen og uro omkring aftalens iværksættelse, der skulle finde sted den 11. juli 1983.

Postmesteren præciserede endvidere, at aftalen var indgået i fuld enighed med tillidsre-

præsentanterne, og at aftalen indeholdt en prøveperiode inden endelig stillingtagen fra medarbejdernes side. Prøveperioden var forudsat at skulle løbe til udgangen af januar måned 1984, og forbudet, der blev givet medarbejderne, vedrørte helt konkret aktiviteter fra deres side (opslag, omdeling af løbesedler) med henblik på at påvirke stemningen i negativ retning i aftalens prøveperiode indtil januar måned 1984, hvorefter de pågældende som et led i medarbejdernes stillingtagen til præstationsnormaftalen naturligvis kunne agitere mod aftalen og iværksætte de aktiviteter de måtte ønske sig.

På gentagne forespørgsler om hvilke sanktioner der ville blive anvendt, hvis forbudet blev overtrådt, blev det understreget, at det ville blive betragtet som en alvorlig tjenesteforseelse, herunder at der i givet fald kunne blive tale om omflytning til en anden afdeling.«

I skrivelsen af 30. marts 1984 til klagerne anførte generaldirektoratet efter tillige at have indhentet en udtalelse af 2. december 1983 fra Københavns postterminal vedrørende dette klagepunkt bl.a. følgende:

» . . .

Efter postterminalens oplysninger sigter klagen til hændelsesforløbet på et møde, som De og Deres medunderskrivende kolleger og endnu et postbud havde med postmesteren og personalechefen i Københavns postterminal den 8. juli 1983. Herom er det oplyst, at De sammen med 4 postbude nogle få dage efter de personlige samtaler, der er omtalt under . . . , sendte et brev betegnet åbent brev til postmesteren og personalechefen. I brevet kritiseres fremgangsmåden med afviklingen af de nævnte samtaler.

I anledning af det åbne brev indkaldte postmesteren Dem og Deres kolleger til et møde, hvor brevets punkter blev gennemgået og besvaret. Under mødet gav De og Deres kolleger efter det oplyste udtryk for, at De ville modarbejde den nye præstationsnormaftale, der skulle iværksættes den 11. juli 1983, med alle mulige midler. Bl.a. ville De på opslagstavlerne i brevsorteringssektionen ophænge det åbne brev tillige med et brev om sagen til den faglige organisation i Københavns Postbudeforening samt et notat betegnet *Til personalet i PTM. Forfølgelse af faglig aktive*. På denne baggrund tilkendegav postmesteren på mødet,

at de førte samtaler med medarbejdere i sektion B 4 udelukkende har årsag i arbejdsmæssige forhold,

at ledelsen ville se med stor alvor på forsøg på på denne baggrund at skabe uro omkring iværksættelsen af den nye præstationsnormaftale,

at ledelsen ikke kunne acceptere, at det åbne brev adresseret til personalechefen og postmesteren blev ophængt i tjenestelokalerne,

at ledelsen ville se med stor alvor på forsøg på gennem yderligere tiltag f.eks. uddeling af løbesedler at påvirke stemningen i negativ retning.

Ved mødets afslutning blev det over for de pågældende medarbejdere understreget, at det ville blive betragtet som en tjenesteforseelse, såfremt medarbejderne ikke rettede sig efter de på mødet givne tilkendegivelser.

Efter generaldirektoratets opfattelse kan postmesterens tilkendegivelser på mødet ikke betragtes som forbud mod at ytre sig i tale eller skrift om faglige forhold i postterminalen, men som en henstilling om i den givne situation at medvirke til at opretholde ro på arbejdspladsen«.

I klagen, som jeg modtog den 15. maj 1984, fastholdt klagerne, at postmesterens tilkendegivelse over for dem måtte betragtes som et indgreb i deres faglige ytringsfrihed.

Generaldirektoratet henholdt sig i en udtalelse til mig til sin afgørelse af 30. marts 1984.

I en skrivelse til postbudene udtalte jeg bl.a. følgende:

»Generaldirektoratet har givet udtryk for den opfattelse, at postmesterens tilkendegivelse på mødet (den 8. juli 1983) ikke kan betragtes som forbud mod at ytre sig i tale og skrift om faglige forhold i postterminalen, men som en henstilling om i den givne situation at medvirke til at opretholde ro på arbejdspladsen.

Efter min gennemgang af sagen finder jeg denne opfattelse mindre vel stemmende med den af postmesteren afgivne udtalelse af 2. december 1983, hvori det anføres, at han ved mødets afslutning understregede, at det ville blive betragtet som en tjenesteforseelse, såfremt medarbejderne ikke rettede sig efter de på mødet givne tilkendegivelser.

Jeg finder det ikke påkrævet at gå nærmere ind på rækkevidden af de meddelte tilkendegivelser, men skal indskrænke mig til at meddele, at jeg må nære afgørende betænkelighed ved at tilslutte mig, at det skulle kunne karakteriseres som en tjenstlig forseelse at ophænge det åbne brev adresseret til

personalechefen og postmesteren i tjenstlokalerne, og at jeg i hvert fald for så vidt må være af den opfattelse, at postmesterens tilkendegivelse har været for vidtgående.

Jeg har gjort generaldirektoratet bekendt med min opfattelse«.

17. Socialministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 148 sager inden for socialministeriets sagsområde. Dette er en betydelig stigning i forhold til tidligere år (1983: 116 sager), jfr. nærmere nedenfor. 11 af sagerne angik generelle spørgsmål, 113 sager angik myndighedernes afgørelser, og 24 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf 20 sager behandlingstiden.

5 sager vedrørte *departementet* og angik alle generelle spørgsmål, og 4 af sagerne, hvoraf tre gav anledning til henstillinger, er omtalt nedenfor. Som sag nr. 17-1 er omtalt en sag, som jeg rejste af egen drift, og som angik kundgørelse i Lovtidende af de regler, der gælder om ydelse af forbigående hjælp i de kommuner, der er omfattet af socialministeriets forsøgsordning vedrørende kontanthjælp. Sag nr. 17-2, som jeg også rejste af egen drift, angik regelgrundlaget vedrørende børnetilskud og andre familieydelser, bl.a. det forhold at mange ændringslove gjorde det ønskeligt, at der blev udarbejdet en ny lovebekendtgørelse. Som sag nr. 17-3 er omtalt en sag om betydningen af et barns egne indtægter for retten til at få forskudsvis udbetaling af børnebidrag fra det offentlige. Sag nr. 17-4, som jeg rejste af egen drift, angik socialministeriets vejledning af kommunerne om, hvorledes de skulle forholde sig, efter at den sociale ankestyrelse havde truffet afgørelse om udmåling af bistandshjælp til samboende, der brød med en praksis, der tidligere var blevet fulgt.

13 sager vedrørte *sikringsstyrelsen*. De 5 af sagerne, hvoraf én gav anledning til en henstilling, angik generelle spørgsmål. 8 sager, hvoraf to gav anledning til kritik, og to gav anledning til henstillinger, angik sikringsstyrelsens behandlingstider m.v. Sagerne om sikringsstyrelsens behandlingstider angik arbejdsskadesager. De 7 sager var rejst i anledning af klager, og en sag rejste jeg af egen drift på grundlag af omtale i dagspressen af en arbejdsskadesag.

I efteråret 1984 besvarede socialministeren en række folketingsspørgsmål om behandlingstiden i sikringsstyrelsen i arbejdsskadesa-

ger. Den 25. oktober 1984 havde folkettingen en forespørgselsdebat om spørgsmålet. Under debatten gav socialministeren tilsagn om at drage omsorg for, at sagsbehandlingstiden i sikringsstyrelsen i arbejdsskadesager blev nedbragt væsentligt, og at redegøre over for folkettingen om erfaringerne med den hidtidige administration af arbejdsskadesforsikringsloven.

Forespørgselsdebatten er optaget i Folketingstidende 1984/85, sp. 947-76.

Folketingets behandling af spørgsmålet om sagsbehandlingstiderne i sikringsstyrelsen indebar, at jeg måtte afstå fra at foretage noget over for socialministeriet og sikringsstyrelsen vedrørende sikringsstyrelsens generelle sagsbehandlingstider i arbejdsskadesager. Jeg henviser i den forbindelse til bemærkningerne i beretningerne for 1978, s. 11-12, og 1981, s. 9-10, om ombudsmandens kompetence med hensyn til klager over forvaltningsforhold, som er behandlet af folkettingen. Klager vedrørende behandlingstid m.v., som ikke blot kunne ses som udslag af sikringsstyrelsens almindelige vanskeligheder, fandt jeg dog fortsat at kunne behandle. Også i de tilfælde, hvor jeg modtog klager over endnu ikke afsluttede sager, fandt jeg at kunne behandle klagen.

81 sager vedrørte *den sociale ankestyrelse*. En af sagerne angik et generelt spørgsmål, 65 af sagerne angik afgørelser, og 15 af sagerne angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf 12 sagsbehandlingstiden. Den generelle sag, som er omtalt nedenfor som sag nr. 17-5, angik begrundelsen af den sociale ankestyrelsens afgørelser om afvisning af klager med henvisning til, at sagen ikke findes at være af principiel

betydning. Sagen gav anledning til en henstilling.

De 65 afgørelser fordelte sig således:

31 sager angik førtidspension.

19 sager angik bistandsloven. En del af sagerne angik hjælp efter bistandslovens § 37; 6 af sagerne angik hjælp efter bistandslovens § 42, og tre af sagerne angik tilbagebetaling af bistandshjælp.

5 sager angik arbejdsskadeforsikringsloven.

De sidste 10 sager angik den øvrige sociale lovgivning.

Tre af afgørelserne er omtalt nedenfor. Som sag nr. 17-6 er omtalt en sag om tilbagebetaling af for meget udbetalt førtidspension. For store månedlige udbetalinger fortsatte uden forbehold fra forvaltningens side i en periode efter, at forvaltningen var blevet opmærksom på forholdet. Sagen gav anledning til en henstilling. Som sag nr. 17-7 er omtalt en sag, som gav anledning til kritik og henstilling, og som angik ydelse af hjælp til sygebehandling efter bistandslovens § 46, stk. 1. Det kan ikke opstilles som en egentlig tildelingsbetingelse, at der foreligger en forudgående lægehenviisning. Da 1. instansen havde befundet sig i en retsvildfarelse, da den traf afgørelse i sagen, havde det været rigtigst, om den sociale ankestyrelse havde hjemvist sagen. Som sag nr. 17-8 er omtalt en sag om ankestyrelsens behandling af en klage, uanset at klagefristen var overskredet. Sagen gav anledning til kritik og henstilling.

Af de 12 sager om ankestyrelsens behandlingstid gav de tre sager anledning til kritik. Af de tre sager vedrørende andre sagsbehandlingsspørgsmål gav én sag anledning til kritik og henstilling, og én sag gav anledning til kritik.

Om ankestyrelsens sagsbehandlingstid i almindelighed henviser jeg til omtalen nedenfor under afsnit IV, beretning for året 1974, ad sag nr. 100.

Ved lov nr. 196 af 25. maj 1983 blev der med virkning fra den 1. juli 1983 gennemført en ændring af klagereglerne på det sociale område, idet amtsankenævnenes afgørelser her efter ikke længere uden videre er undergivet klageadgang til den sociale ankestyrelse. Ankestyrelsen kan imidlertid optage en klage til behandling, hvis styrelsen finder, at sagen er af principiel betydning; anmodning herom skal indgives til ankestyrelsen inden 4 uger efter, at klageren har fået meddelelse om amtsanke-

nævnets afgørelse. Denne regulering af klageadgangen har givet anledning til nogle overvejelser om anvendelsen af bestemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 3, på dette område. Efter den nævnte bestemmelse kan klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, ikke indgives til ombudsmanden, forinden den højere myndighed har truffet afgørelse i sagen.

I tilfælde, hvor amtsankenævnets afgørelse har været søgt indbragt for den sociale ankestyrelse, men ankestyrelsen har afvist at realitetsbehandle sagen, er der i og for sig mulighed for at klage til ombudsmanden over såvel amtsankenævnets afgørelse (vedrørende sagens realitet) som den sociale ankestyrelsens afgørelse (om at afvise en nærmere realitetsbehandling af sagen). I praksis er alle sager af denne type dog som udgangspunkt blevet behandlet som klager over amtsankenævnets afgørelse.

Det er fast antaget, at den ovenfor nævnte bestemmelse i ombudsmandslovens § 6, stk. 3, indebærer, at der ikke kan klages til ombudsmanden over en afgørelse fra en underordnet forvaltningsmyndighed, når den frist, der gælder for påklage af afgørelsen til en højere forvaltningsmyndighed, er udløbet, og der ikke forinden er sket påklage til den højere myndighed. Denne almindelige klagebegrænsning har jeg ikke fundet hverken at burde eller kunne bringe i anvendelse i forhold til den atypisk udformede klageordning, der nu er gennemført på det sociale område.

Jeg har derfor ikke afvist at realitetsbehandle klager over et amtsankenævns afgørelse, selv om klagen er indkommet hertil, uden at sagen forinden har været søgt indbragt for den sociale ankestyrelse, og fristen for sådan indbringelse (som nævnt 4 uger) er overskredet. I tilfælde, hvor 4 ugers-fristen endnu ikke er udløbet, har jeg derimod fundet det bedst stemmende med reglen i ombudsmandsloven at oversende klagen til den sociale ankestyrelse med henblik på, at ankestyrelsen kan tage stilling til, om styrelsen vil optage sagen til realitetsbehandling som principiel. Jeg modtager underretning fra ankestyrelsen om styrelsens afgørelse af dette spørgsmål (der foreligger inden for en meget kort tidsfrist), og hvor afgørelsen går ud på en afvisning, iværksætter jeg herefter en realitetsbehandling af klagesager i forhold til amtsankenævnets afgørelse, uden at dette forudsætter, at klageren på ny retter henvendelse hertil.

I forbindelse med min realitetsbehandling af klager over et amsankenævns afgørelse er det forekommet, at en nærmere undersøgelse har afdækket en principiel problemstilling (f.eks. et fortolkningsspørgsmål, som ankestyrelsen ikke tidligere har taget stilling til). I så fald er det ved en drøftelse med ankestyrelsen udvirket, at ankestyrelsen overtager sagens behandling (uanset om der foreligger en afvisningsafgørelse fra den sociale ankestyrelse, eller om 4 ugers-fristen strengt taget er overskredet). En del af de 10 henstillinger, som jeg i beretningsåret har afgivet til den sociale ankestyrelse, dækker over sådanne sager. Normalt vil der herefter ikke være anledning for mig til udtrykkeligt at tage stilling til en afgørelse fra ankestyrelsen om at afvise at realitetsbehandle en sag (se dog sag nr. 17-5 om ankestyrelsens pligt til at begrunde også sådanne afgørelser).

49 sager vedrørte *amsankenævn*. I beretningsåret 1982 behandlede jeg 13 sager vedrørende amsankenævn, og i beretningsåret 1983 behandlede jeg 21 sager vedrørende amsankenævn, svarende til 40-50 i et helt beretningsår. Den ovennævnte ændring af klagereglerne har således medført en markant stigning i antallet af sager vedrørende amsankenævn.

48 af sagerne vedrørende amsankenævn angik afgørelser og fordelte sig således:

27 sager angik bistandsloven. En stor del af sagerne angik hjælp efter bistandslovens § 37. 3 af sagerne angik hjælp efter bistandslovens § 42, og 6 af sagerne angik tilbagebetaling af bistandshjælp.

6 sager angik sygedagpenge.

3 sager angik tilbagebetaling af for meget udbetalt børnetilskud.

De sidste 12 sager angik den øvrige sociale lovgivning.

4 af afgørelserne er omtalt nedenfor. Som sag nr. 17-9 er omtalt en sag, der gav anledning til kritik og henstilling, og som angik spørgsmålet, om enkepensionslovens § 9, stk. 5, indeholdt hjemmel for et tilbagebetalingskrav vedrørende for meget udbetalt enkepension. Sag nr. 17-10, der gav anledning til en henstilling, angik ydelse af flyttehjælp efter bistandslovens § 47. Det forhold, at tilflytningskommunen nægtede at give samtykke til flytning efter § 47, stk. 2, burde ikke i sig selv føre til, at fraflytningskommunen nægtede at yde hjælp. Som sag nr. 17-11 er omtalt en sag, som gav anledning til kritik og henstilling, og som angik spørgsmålet om efterbetaling af bistandshjælp i et tilfælde, hvor en forudsætning om en indtægt ved udmålingen af hjælpen ikke holdt. Sag nr. 17-12, som gav anledning til en henstilling, angik spørgsmål, der opstod ved senere ændring af socialindkomst som følge af ændring af ansættelsen af den skattepligtige indkomst.

Én af de 49 sager angik sagsbehandlingen i et amsankenævn og gav anledning til kritik. Jeg måtte finde det meget beklageligt, at nævnet havde udformet en afgørelse således, at klageren og socialforvaltningen måtte forstå, at afgørelsen havde et andet indhold end den afgørelse, der faktisk var truffet af nævnet.

17-1. *Rettet henvendelse til socialministeriet om kundgørelse i Lovtidende om en forsøgsordning om ydelse af forbigående hjælp efter regler, der fraviger bestemmelserne i bistandslovens § 37. (J. nr. 1984-995-052).*

Efter bistandslovens § 138 a kan socialministeren – efter indstilling fra kommunalbestyrelsen – tillade, at det sociale udvalg i en forsøgsperiode yder forbigående hjælp efter regler, der fraviger bestemmelserne i bistandslovens § 37, såfremt reglerne er godkendt af socialministeren.

Med skrivelse af 4. september 1984 modtog jeg fra socialministeriet materiale om en forsøgsordning om ydelser af forbigående hjælp, der fra den 1. oktober 1984 til den 1. oktober 1985 agtedes iværksat i 14 kommuner. Materialet indeholdt bl.a. genpart af socialministeriets enslydende godkendelsesskrivelser til kom-

munalbestyrelsen i de 14 kommuner. Godkendelsesskrivelsen indeholdt følgende regler om ydelse af forbigående hjælp:

»1. Til en person, der på grund af ændringer i sine forhold i en begrænset tid er afskåret fra at skaffe det fornødne til sit eget eller familiens underhold, ydes der, når udgifterne hertil ikke dækkes på anden måde, f.eks. gennem dagpenge eller pensionsydelse, en hjælp, der består af en grundydelse, et boligtillæg og et børnetillæg. En tilsvarende hjælp ydes til personer, der modtager hjælp efter § 42. Hjælp til de særlige udgifter, der er en følge af uddannelsen eller handicapet, ydes ud over grundydelsen.

2. Grundydelsen udgør 2.486 kr. månedligt for enlige, og det dobbelte for ægtepar. For unge under 23 år, der ikke har forsørgerpligter over for ægtefælle eller børn, og som ikke hidtil har haft indtægter, udgør grundydelsen dog 1.342 kr. månedligt for hjemmeboende og 1.610 kr. månedligt for udeboende.

Når der er ydet hjælp i en sammenhængende periode på 9 måneder, udgør grundydelsen 2.113 kr. månedligt efter 1. pkt., med mindre der ydes eller skal ydes hjælp efter bistandslovens § 42, eller det kan godtgøres, at pågældende i den nærmeste fremtid vil være i stand til at klare sig selv.

Grundydelsen reguleres i overensstemmelse med den ramme, der gælder efter § 37, stk. 5.

3. Boligtillægget skal enten dække den pågældende husleje efter fradrag af tilskud efter boliglovgivningen eller terminsydelsen. Boligtillægget skal endvidere dække øvrige løbende udgifter i forbindelse med boligen, f.eks. varme, vand, gas, elektricitet og ydelser vedrørende boligindskudslån. De årlige udgifter omregnes til ét månedligt beløb.

For personer, der har fælles husførelse med andre end en ægtefælle, beregnes boligtillægget forholdsmæssigt efter de pågældendes indtægter, før behovet for hjælp er opstået. Hvis de pågældende i fællesskab ejer en fast ejendom, beregnes tillægget forholdsmæssigt efter de tinglyste andele.

Hvis boligudgiften efter en samlet bedømmelse af familiens størrelse og forhold i øvrigt skønnes at være for høj, skal ansøgeren gennem rådgivning tilskyndes til at finde en rimeligere og billigere bolig. Det er en forudsætning for at få hjælp til den hidtidige boligudgift, at der ikke kan fremskaffes en rimelig og billigere

bolig. Der kan ikke ydes hjælp til den del af boligudgiften, der måtte være påtaget med henblik på at få den dækket af kontanthjælp.

4. Børnetillægget udgør månedligt summen af en faders og moders normalbidrag for hvert barn under 18 år, for det ældste barn i hjemmet dog forhøjet til $\frac{1}{2}$ af faders og moders normalbidrag. Hvis den pågældende ikke har barnet hos sig, men svarer underholdsbidrag til dette, kan børnetillægget dog ikke overstige det pålagte bidrag.

For samlevende personer med fælles børn fradrages, når kun den ene person modtager kontanthjælp, et beløb i børnetillægget svarende til henholdsvis en faders eller en moders normalbidrag.

5. Den samlede hjælp kan ikke overstige det hidtidige leveniveau (det individuelle maksimum). For personer, der ikke hidtil har haft indtægter, kan den samlede hjælp ikke overstige den mellem arbejdsmarkedets hovedorganisationer aftalte mindste arbejdsfortjeneste inden for normallønsområdet (efter fradrag af skat for personer, der ikke har andre indtægter og ikke fradrag ud over personfradrag).

6. I den beregnede hjælp fradrages pågældendes, ægtefællens og børnenes indtægter med reduktion for nødvendige transportudgifter ved erhvervelse af indtægten. Feriegodtgørelse efter ferielovgivningingen skal først fradrages i kontanthjælpen, når ferien holdes, og der kan kun foretages fradrag svarende til kontanthjælpen for det antal dage, som feriegodtgørelsen er bestemt til at dække.

Ydelser til kompensation for invaliditet – herunder invaliditetsydelsen og invaliditetsbeløbet efter lov om social pension – skal ikke fradrages. Det samme gælder erstatning for skade af ikke-økonomisk art, som ulempe, lyde, vansir, svie, smerte og tort (ménerstatning).

Indtægter hos børnene, herunder bidrag til børnenes underhold, kan kun fradrages i børnetillægget efter pkt. 4. Det almindelige, forhøjede og ekstra børnestilskud samt ungdomsydelsen skal dog ikke fradrages i tillægget.

7. Medfører indtægten en nedsættelse af hjælpen, skal der foretages en forholdsmæssig reduktion af den samlede hjælp, når boligtillægget ydes til dækning af terminsudgifter.

8. Med hensyn til hjælp til personer, der aftjener værnepligt ved bistandsarbejde i udviklingslandene, og personer, der afsoner en fængelsstraf, gælder reglerne i punkterne 18 og 18 a i socialministeriets kontanthjælpscirkulære af 20. december 1982.

9. Hjælp til personer, som den 1. oktober 1984 får løbende kontanthjælp efter de gældende regler i bistandslovens § 37, stk. 2-4, der sammen med eventuelle indtægter er mindre end ydelserne efter forsøgsordningen, skal gradvis forhøjes indtil den 1. januar 1985. Såfremt beregningen efter forsøgsordningen vil bevirke en nedgang i hjælpen, skal denne gradvis nedtrappes indtil den 1. januar 1985.

10. Såfremt kommunalbestyrelsen ønsker at yde forbigående hjælp efter den 30. september 1985 efter ovennævnte regler, skal indstilling herom indgives til socialministeren senest 1. september 1985.«

Idet jeg henviste til bestemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 5, anmodede jeg i skrivelse af 11. september 1984 socialministeriet om at oplyse, hvorledes forsøgsordningen agtedes kundgjort, jfr. § 2 i lov om udgivelse af en Lovtidende og en Ministerialtidende.

Den nævnte bestemmelse har følgende indhold:

»I Lovtidenden indføres såvel alle love som alle kongelige anordninger, under hvilket navn

de end måtte udstedes (anmodninger, åbne breve, kundgørelser o.s.v.), og hvad enten de forskrifter, som deri indeholdes, vedkommer hele riget eller kun enkelte landsdele, byer eller egne eller dele af befolkningen. – Endvidere indføres i Lovtidenden alle ministerielle anordninger, under hvilket navn de end måtte udstedes (anordninger, bekendtgørelser, plakater, reglementer, regulativer, instrukser, vedtægter o.s.v.), dog at det ved kongelig anordning kan bestemmes, at visse grupper af de heromhandlede udfærdigelser ikke indføres i Lovtidende, men at der i stedet forholdes i overensstemmelse med de forskrifter, som meddeles af vedkommende minister, hvorved det eventuelt kan bestemmes, at den pågældende udfærdigelse, når den kun vedrører den enkelte kommune og således kun skal bringes til offentlig kundskab inden for dennes område, skal offentliggøres på dennes bekostning.«

Ved bekendtgørelse nr. 484 af 24. september 1984 kundgjorde socialministeren herefter, at ministeren har tilladt, at 14 nævnte kommuner i en forsøgsperiode fra den 1. oktober 1984 til den 1. oktober 1985 ydede forbigående hjælp efter regler, der fraviger bestemmelserne i bistandslovens § 37. Bekendtgørelsen indeholder regler, der helt svarer til den gengivne godkendelsesskrivelse.

Jeg meddelte socialministeriet, at jeg havde noteret mig, at forsøgsordningen nu var kundgjort i Lovtidende.

17-2. *Af egen drift over for socialministeriet rejst nogle spørgsmål om regelgrundlaget vedrørende børnetilskud og andre familiedydelser. (J. nr. 1984-1408-041 m.fl.).*

I forbindelse med min behandling af nogle klager over afgørelse efter loven om børnetilskud og andre familiedydelser blev jeg opmærksom på nogle forhold vedrørende regelgrundlaget for disse ydelser, som jeg af egen drift efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, rejste over for socialministeriet.

1. Den 20. december 1984 skrev jeg således til socialministeriet:

»I forbindelse med min behandling af en konkret klagesag er jeg blevet opmærksom på følgende forhold, som jeg har fundet at burde gøre socialministeriet bekendt med:

Efter § 3 a, stk. 1, 1. pkt., i loven om børnetilskud og andre familiedydelser, jfr. lovbekendtgørelse nr. 609 af 29. november 1978, som ændret ved lov nr. 262 af 16. juni 1980, er socialindkomsten den indkomst, der lægges til grund ved beregning af børnetilskud efter lovens §§ 2-3. Efter § 3 a, stk. 2, fastsætter socialministeren »... regler om fravigelse af stk. 1, 1. pkt., for tilfælde, hvor modtagerens økonomiske forhold i det år, i hvilket børnetilskud skal udbetales, er ændret væsentligt i forhold til de økonomiske forhold, der danner grundlag for socialindkomsten, jfr. § 7 i lov om socialindkomst«. Tilsvarende bestemmelser indeholdes i lovens § 7 for så vidt angår beregning af ungdomsydelse.

I medfør af de nævnte bestemmelser har socialministeriet udsendt en bekendtgørelse nr. 455 af 23. oktober 1980 om fravigelse af socialindkomsten ved beregning af børnetilskud og ungdomsydelse. Denne bekendtgørelse indeholder som § 3 følgende bestemmelse:

»§ 3. Modtageren har pligt til at underrette det sociale udvalg om enhver ændring i de personlige eller økonomiske forhold, som kan medføre nedsættelse eller bortfald af ydelsen.

Stk. 2. Er der ikke givet underretning, som krævet efter stk. 1, skal det beløb, der er modtaget med urette, tilbagebetales.«

De nævnte forhold er i øvrigt reguleret ved den almindelige bestemmelse herom i lovens § 34, der har følgende ordlyd:

»§ 34. Det påhviler den, der modtager ydelser efter loven, at underrette det sociale udvalg (magistraten) om forandringer i sine forhold, der kan medføre nedsættelse eller bortfald af ydelserne.

Stk. 2. Har nogen mod bedre vidende uberegtiget modtaget ydelser efter loven, skal det beløb, der med urette er modtaget, tilbagebetales.«

Jeg går ud fra, at der ikke med bekendtgørelsens i forhold til lovteksten ændrede formulering af betingelserne for at stille krav om tilbagebetaling har været tilsigtet nogen realitetsændring, hvilket de bemyndigelsesbestemmelser, der har dannet grundlag for bekendtgørelsen, da heller ikke indeholder hjemmel for.

Som anført under pkt. 4 i justitsministeriets vejledning nr. 80 af 9. april 1973 om udarbejdelse af bekendtgørelser, bør en bekendtgørelse som hovedregel alene indeholde de forskrifter for borgerne, som fastsættes med hjemmel i bemyndigelsesbestemmelsen. Gentagelse af lovens tekst bør kun ske, hvis det er nødvendigt for at forstå bekendtgørelsens selvstændige indhold. I så fald bør det ske ved en henvisning til lovbestemmelsen med en ordret gengivelse af dens indhold.

På denne baggrund – og idet jeg i øvrigt henviser til bestemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 5 – skal jeg bede oplyst, om socialministeriet vil være indstillet på ved lejlighed at ændre eller ophæve bestemmelsen i bekendtgørelsens § 3.«

Socialministeriet meddelte mig i skrivelse af 10. januar 1985, at ministeriet var enig med mig i

»... at § 3, der blev indsat i den nævnte bekendtgørelse af »pædagogiske grunde«, bør ophæves i forbindelse med en revision i øvrigt af bekendtgørelsen.«

Jeg meddelte socialministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

2. Den 18. januar 1985 skrev jeg således til socialministeriet:

»I forbindelse med min behandling af en sag om tilbagebetaling af ungdomsydelse har jeg foretaget en gennemgang af regelgrundlaget vedrørende børnetilskud og andre familiedydelser.

Jeg er herved blevet opmærksom på, at den seneste lovbekendtgørelse (nr. 609 af 29. november 1978) er blevet efterfulgt af 8 ændringslove (heraf væsentlige realitetsændringer som f.eks. indførelse af socialindkomsten og bortfald af det mindste særlige børnetilskud), og at hovedcirkulæret ligeledes er af 29. november 1978.

Efter min opfattelse fremtræder regelgrundlaget meget uoverskueligt. (Jeg er da også bekendt med, at Århus kommune har udarbejdet sin egen »lovbekendtgørelse«).

På den baggrund, og idet jeg i øvrigt henviser til justitsministeriets vejledning nr. 243

af 18. november 1969 om udarbejdelse af lovbekendtgørelser, finder jeg at burde forespørge, om ministeriet har planer om inden for kortere tid at udarbejde en ny bekendtgørelse af loven og i forbindelse hermed at ajourføre hovedcirkulæret.

Jeg henleder endvidere opmærksomheden på, at bemyndigelsesbestemmelsen i lovens § 14, stk. 2, er udnyttet i *cirkulærets* pkt. 27. Jeg henviser til rapport fra marts 1983 fra socialministeriets arbejdsgruppe om regelsanering om anvendelsen af *bekendtgørelsesformen*, når der er tale om bindende forskrifter, der normerer borgernes retsstilling i forhold til det offentlige. Jeg bemærker i denne forbindelse, at det muligt ville være hensigtsmæssigt at sammenarbejde bekendtgørelse nr. 455 af 23. oktober 1980 og bekendtgørelse nr. 350 af 25. juni 1981 i en bekendtgørelse, der da også kunne indeholde den fastsatte bestemmelse efter lovens § 14, stk. 2.

Jeg minder i øvrigt om socialministeriets tilsagn om ved lejlighed at ophæve bestemmelsen i § 3 i bekendtgørelse nr. 455 af 23. oktober 1980.«

I skrivelse af 10. april 1985 meddelte socialministeriet mig:

»... at det kan forventes, at sikringsstyrelsen inden for kortere tid udsender en vejledning om børnetilskud og andre familiedydelser til afløsning af socialministeriets cirkulære af 29. november 1978 med senere ændring.

Det er socialministeriets hensigt samtidig at udsende en ny bekendtgørelse af loven. Lovbekendtgørelsen påregnes også optaget som bilag til vejledningen.

I samme forbindelse agter socialministeriet at udsende reglerne om udbetaling af børnetilskud til andre end moderen og fradrag i det særlige børnetilskud (jfr. § 14, stk. 2, og § 19) i bekendtgørelsesform.

Socialministeriet er indstillet på at sammenarbejde disse regler med reglerne fra bekendtgørelse nr. 455 af 23. oktober 1980 og bekendtgørelse nr. 350 af 25. juni 1981 i én bekendtgørelse. I forbindelse hermed vil man være opmærksom på, at § 3 i førstnævnte bekendtgørelse bør ophæves.«

Jeg meddelte socialministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-3. *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at de sociale myndigheder efter børnetilskudslovens ikrafttræden havde videreført en på grundlag af lov om offentlig forsorg udviklet praksis med hensyn til betydningen af barnets egne indtægter for retten til at få forskudsvis udbetaling af børnebidrag fra det offentlige, idet en sådan videreførelse efter min opfattelse ikke gik ud over, hvad der kunne anses for forudsat i forbindelse med lovens gennemførelse. (J. nr. 1982-875-031).*

Lov om børnetilskud og andre familiedydelser, jfr. lovbekendtgørelse nr. 609 af 29. november 1978, indeholder som § 21, stk. 1, følgende bestemmelse om forskudsvis udbetaling af bidrag til et barns underhold:

»Et bidrag til et barns underhold, fastsat i henhold til lovgivningen om børns retsstilling, kan, når det ikke betales på forfaldsdagen, fordres udbetalt af det offentlige til den person, der er berettiget til at indkræve bidraget.«

Socialministeriets cirkulære nr. 220 af 29. november 1978 om lov om børnetilskud og andre familiedydelser fastsætter i tilslutning hertil i pkt. 46, stk. 2, følgende:

»Har barnet selv indtægter, må adgangen til bidragsforskud afhænge af, om barnet efter en bedømmelse i hvert enkelt tilfælde må anses for at være i stand til at forsørge sig selv – således at det må antages, at den bidragspligtige kunne få bidragsresolutionen ophævet, hvis den pågældende rettede henvendelse til overøvrigheden herom – eller om barnet fortsat

modtager ikke uvæsentlige tilskud til sin forsørgelse fra forældremyndighedens indehaver.«

Specialarbejderforbundet i Danmark anmodede mig om at tage stilling til, »om der er reelt lovgrundlag for« den gengivne cirkulærestemmelse. Forbundet henviste herved til et notat af 12. juli 1982 »Om forskudsvis udbetaling af børnebidrag, når barnet må anses for at være i stand til at forsørge sig selv«, som var udarbejdet af lektor Glen Varmer.

Til illustration henviste forbundet til en konkret afgørelse, der var truffet af amsankenævnet for Københavns amt, hvorved nævnet havde tiltrådt en kommunes afslag på forskudsvis at udbetale børnebidrag under henvisning til barnets indtægter.

I anledning af forbundets henvendelse indhentede jeg sagens akter fra amsankenævnet samt en udtalelse, hvori nævnet henholdt sig til sin afgørelse.

Mine overvejelser i sagen skete herefter i forbindelse med mine overvejelser i en anden sag om adgang til at foretage fradrag i særligt børnetilskud for børnepension i henhold til en pensionsordning i en pensionskasse. Denne anden sag er omtalt i min beretning for året 1983, s. 224 ff.

Jeg anmodede socialministeriet om udtalelser i de to sager. For så vidt angik den foreliggende sag henviste jeg til, at lektor Glen Varmer nu i en artikel i tidsskriftet Juristen, 1983, s. 246-52, om forskudsvis udbetaling af børnebidrag, når barnet har indkomst, havde anført, at den fortolkning, der ligger til grund for den gengivne bestemmelse i pkt. 46, stk. 2, i børnetilskudscirkulæret, og dermed for den praksis, der har været fulgt, må anses for at være i strid med børnetilskudslovens bestemmelser.

I sin udtalelse til mig henviste socialministeriet til en artikel i Juristen fra den 5. januar 1984, s. 32-34, hvori en medarbejder fra socialministeriet havde fremsat nogle bemærkninger til lektor Glen Varmers artikel.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til forbundet:

»I bemærkningerne til det lovforslag, der blev gennemført som lov nr. 236 af 3. juni 1967 om børnetilskud og andre familieyd-

ser, er det i forbindelse med § 21, der er enslydende med den gældende lov, alene anført, at reglerne i lovforslagets §§ 21-23 » . . . svarer til de gældende regler i forsorgsloven. Bestemmelsen i § 21 om, hvem der er berettiget til at indkræve bidraget, bygger på bestemmelsen i § 18, stk. 2, i lov om børns retsstilling«, se Folketingstidende 1966/67, tillæg A, sp. 687.

De dagældende regler i forsorgsloven var indeholdt i lovbekendtgørelse nr. 232 af 26. maj 1965. Forud herfor var de tidligere gældende indkomstgrænser efter lovens §§ 88 og 89 for modtageren, henholdsvis barnet, blevet ophævet, for så vidt angår retten til forskudsvis udbetaling af børnebidrag efter § 76, stk. 1, jfr. lov nr. 89 af 25. marts 1964. Forslag herom blev fremsat under folketingets behandling af lovforslaget, og det er i folketingsudvalgets betænkning fremhævet, at det fortsat var en forudsætning for forskudsvis udbetaling, at den, der var berettiget til forskudsvis udbetaling af bidraget, forsørgede det eller bidrog til dets forsørgelse, » . . . jfr. lovens § 83, nr. 6, og § 84, nr. 4«, se Folketingstidende 1963/64, tillæg B, sp. 545 f. Dette betød ifølge socialministeriets cirkulære nr. 60 af 6. april 1964 om lovændringen, » . . . at der som hidtil ikke er adgang til forskudsvis udbetaling, når barnets indtægt er så høj, at det er i stand til at forsørge sig selv«.

I socialministeriets cirkulære nr. 141 af 8. juli 1969 om børnetilskudsloven er det alene under pkt. 37, stk. 2, anført, at »afgrænsningen af den personskeds, der kan kræve bidragsforskud, fremgår af § 18, stk. 2, i lov om børns retsstilling. Efter denne bestemmelse tilkommer retten til at indkræve bidraget den, der afholder udgifterne ved barnets forsørgelse, såfremt den pågældende har forældremyndigheden over barnet eller lovlig har barnet i pleje«. Spørgsmålet om betydningen af eventuel egen indtægt hos barnet er ikke berørt (når bortses fra en indledningsvis helt almindeligt holdt bemærkning om, at »reglerne om forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag svarer til de hidtil gældende regler i lov om offentlig forsorg . . .«, pkt. 36).

I det første hæfte af Meddelelser fra socialministeriet 1972 offentliggjorde ministeriet, der på det tidspunkt var klageinstans på området, en afgørelse, hvorefter adgangen

til bidragsforsku, når barnet selv har indtægter, » . . . må . . . afhænge af, om barnet efter en bedømmelse i hvert enkelt tilfælde må anses for at være i stand til at forsørge sig selv – således at det må antages, at den bidragspligtige kunne få bidragsresolutionen ophævet, hvis pågældende rettede henvendelse til overøvrigheden herom – eller om barnet fortsat modtager ikke uvæsentlige tilskud til sin forsørgelse fra forældremyndighedens indehaver«. Tilkendegivelsen blev senere suppleret med en omtale af den af overøvrigheden fulgte praksis med hensyn til den betydning, et barns egne indtægter tillægges for afgørelser af spørgsmålet om bortfald eller nedsættelse af børnebidrag, se Meddelelser fra socialministeriet 1974 nr. 2. Det anførtes, at »disse regler kan anvendes som retningslinier for, om et bidrag kan udbetales forskudsvis«. Der henvises i denne forbindelse til folketingets ombudsmands beretning for året 1973, s. 161 f.

Som det ses, er den bestemmelse under pkt. 46, stk. 2, i socialministeriets cirkulære nr. 220 af 29. november 1978 om børnetilskud og andre familieydelse, som har dannet udgangspunktet for forbundets henvendelse til mig, således blot en gentagelse af den tilkendegivelse, som socialministeriet fremkom med allerede i 1971, og som siden har dannet grundlag for praksis på området, jfr. herved SM, B-meddelelser nr. 10/1976 og ankestyrelsens afgørelse i Meddelelser fra socialministeriet 1976 nr. 2 (s. 35).

I sin artikel i Juristen for 1983 har lektor Glen Varmer rejst spørgsmål om lovmedholdeligheden af denne praksis og har i denne forbindelse navnlig henvist til den ændring af lov om offentlig forsørg, der blev gennemført ved lov nr. 101 af 29. marts 1969. Lovændringen trådte i kraft den 1. april 1969, dvs.

før ikrafttrædelsen af børnetilskudsloven af 1967, og de relevante bestemmelser blev ophævet ved børnetilskudslovens ikrafttræden den 1. januar 1970. Ved lovændringen ændredes bestemmelsen i lovens § 83, nr. 6, der som tidligere omtalt udgjorde det formelle, retlige grundlag for efter lovændringen i 1964 (fortsat) at tillægge barnets egen indtægt betydning for retten til bidragsforsku; og i artiklen gøres det med henvisning hertil gældende, at den opfattelse, som socialministeriet havde givet udtryk for i cirkulæret fra 1964, hverken kunne opretholdes efter den 1. april 1969 eller »genoplives« (med børnetilskudslovens ikrafttræden).

Efter at have foretaget en samlet gennemgang af det foreliggende lovgivningsmæssige grundlag med tilhørende forarbejder finder jeg ikke, at der er tilstrækkelige holdpunkter for at tillægge gennemførelsen af lov nr. 101 af 29. marts 1969 om ændring af lov om offentlig forsørg afgørende betydning i den foreliggende sammenhæng. Jeg bemærker herved navnlig, at hovedsigtet med lovændringen på dette punkt var at tilvejebringe hjemmel for en art fremrykket ikrafttræden af visse af bestemmelserne i den gennemførte, men endnu ikke ikrafttrådte børnetilskudslov om ydelse af særligt børnetilskud.

Jeg har derfor ikke grundlag for at kritisere, at man efter børnetilskudslovens ikrafttræden har videreført den praksis med hensyn til betydningen af barnets egne indtægter for retten til bidragsforsku, der havde udviklet sig på grundlag af lov om offentlig forsørg, idet en sådan videreførelse efter min opfattelse ikke går ud over, hvad der kan anses for forudsat i forbindelse med lovens gennemførelse.

. . . «

17-4. *Forespurgt socialministeriet, om ministeriet ville udsende en vejledning til kommunerne om, hvorledes kommunerne skulle forholde sig med hensyn til udmåling til samboende af kontanthjælp efter bistandsloven, efter at den sociale ankestyreelse havde truffet afgørelser, der brød med den måde, hvorpå mange kommuner hidtil havde foretaget udmålingen. (J. nr. 1984-1076-052).*

Ved udmålingen af kontanthjælp efter bistandslovens § 37, stk. 2, til personer, der er samboende med en anden, fulgte mange kommuner frem til sommeren 1984 den fremgangsmåde at udmåle halv ægtefælletakst ved underholdsbeløbet + rimelige faste udgifter (typisk halvdelen af de samboendes rimelige faste udgifter).

Når den pågældende klient i 9 måneder havde modtaget bistandshjælp, og bestemmelsen i bistandslovens § 37, stk. 4, skulle finde anvendelse, udmålte kommunerne som den samlede hjælp til de pågældende halvdelen af ægtefælletaksten i § 37, stk. 4, jfr. § 43, stk. 1.

Følgende eksempel, der anvender takster fra 1. april 1984, illustrerer den nævnte fremgangsmåde:

Udmåling i de første 9 måneder:

underhold 1/2 ægtefælletakst i § 37, stk. 2:	
1/2 × 4.033 kr.	2.017 kr.
halvdelen af rimelige faste udgifter (f.eks.)	<u>3.000 kr.</u>
hjælp i alt	<u>5.017 kr.</u>

Udmåling efter 9 måneder:

1/2 ægtefælletakst i § 37, stk. 4, jfr. § 43, stk. 1:	
1/2 × 4.856 kr.	<u>2.428 kr.</u>

Den sociale ankestyreelse offentliggjorde – som såkaldte SM-meddelelser – i sommeren 1984 to afgørelser om udmåling af kontanthjælp til samboende ved overgang efter 9 måneder fra ydelse af kontanthjælp efter § 37, stk. 2, til ydelse af kontanthjælp efter § 37, stk. 4.

Ankestyrelsen traf afgørelse om,

- at* udmålingen skulle ske efter reglerne om udmåling til enlige,
- at* der kunne ske et fradrag af fordelene ved at bo sammen med en anden, og
- at* det blotte forhold, at der skete overgang til hjælp efter § 37, stk. 4, ikke gav anledning

til at foretage en omberegning af fordelene ved at være samboende eller af fordelingen de to samboende imellem af de (rimelige) faste udgifter.

En udmåling i overensstemmelse med ankestyrelsens afgørelse til en samboende efter 9 måneder vil(le) derfor være: 3.227 kr. (§ 37, stk. 4, jfr. § 43, stk. 1, – beløbet til en enlig) ÷ fordelene ved at være samboende, således som denne fordel allerede var fastsat. Efter ankestyrelsens opfattelse i nogle sager kunne fordelene passende fastsættes til forskellen mellem underholdstaksten til enlige (efter § 37, stk. 2) og halvdelen af underholdstaksten til ægtefæller (efter § 37, stk. 2) = 177 kr. Til en samboende ville således blive udmålt 3.050 kr. ved en udmåling i overensstemmelse med ankestyrelsens afgørelser. De ovenfor omtalte mange kommuner havde som nævnt udmålt 2.428 kr. (det halve af ægtefælletaksten i § 37, stk. 4, jfr. § 43, stk. 1), dvs. en forskel på 622 kr.

Fra omtale i dagspressen i sommeren 1984, fra klager, som jeg modtog, og fra en pressemeddelelse fra socialministeriet blev jeg bekendt med, at det i kommunerne gav anledning til usikkerhed, om kommunerne – i de tilfælde, hvor der var sket udmåling i strid med ankestyrelsens afgørelse – efter offentliggørelsen af ankestyrelsens afgørelser var forpligtede til (eller i øvrigt burde) – af egen drift eller efter begæring – at foretage omberegninger for allerede ydet bistandshjælp – og i bekræftende fald da for hvor lang tid tilbage i tiden.

Idet jeg henviste til bestemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 5, bad jeg i skrivelse af 18. oktober 1984 socialministeriet om at oplyse, om ministeriet

»... har overvejet eller er indstillet på at overveje at udsende en vejledning til kommunerne om betydningen af den sociale ankestyrelsens afgørelser for de udmålinger, der er foretaget i strid med ankestyrelsens afgørelse. Jeg henviser i den forbindelse til det, der er anført s. 18 om socialministeriets til-

synsvirksomhed i redegørelsen af maj 1984 fra socialministeriets arbejdsgruppe om sociallovgivningens regler om tilsyn og om klageadgang.

Jeg sigter nærmere til, at kommunerne vejledes om, hvorvidt de er forpligtede til af *egen drift* at foretage omberegning – og da for hvor lang tid tilbage – eller om kommunerne (alene) er forpligtede til at foretage omberegning *efter begæring* – og da for hvor lang tid tilbage.«

Socialministeriet besvarede i skrivelse af 31. oktober 1984 min henvendelse ved at henvise til socialministerens svar på to spørgsmål fra folketingets socialudvalg. Udvalget havde bedt socialministeren om ministerens kommentar til min skrivelse af 18. oktober 1984. Socialministeren anførte i den ene besvarelse:

» . . .

Socialministeriet skal hertil bemærke, at ministeriet ikke efter bistandsloven har kompetence til at foretage en nærmere fortolkning af de enkelte afgørelser, der træffes af bl.a. den sociale ankestyrelse, lige så lidt som ministeriet har bemyndigelse til at give nærmere regler om anvendelsen af bestemmelserne i bistandslovens kontanthjælpsafsnit, der ikke direkte omtaler beregning af hjælp til personer med fælles husførelse.

Da der ikke består noget over- og underordningsforhold mellem socialministeriet og de sociale udvalg, har ministeriet ikke instruktionsbeføjelser over for socialudvalgene med hensyn til deres afgørelser i de enkelte sager.

Man skal i den forbindelse henlede opmærksomheden på, at beregning af kontanthjælp i vidt omfang forudsætter en skønsmæssig vurdering, herunder også af størrelsen af fordelene ved fælles husførelse.

En vurdering af, om der i den enkelte sag er foretaget en beregning af hjælpen, som harmonerer med ankestyrelsens praksis, må foretages ved behandling af sagen i amtsankenævnet.

Yderligere skal man henvise til, at der i socialministeriets cirkulære om kontanthjælp efter bistandsloven i pkt. 17 er givet vejledning om, hvorledes hjælpen kan beregnes for personer, der har fælles husførelse med andre end en ægtefælle. Ankestyrelsens afgørelser ses ikke at afvige fra, hvad der er kommet til udtryk i dette pkt. i kontanthjælpscirkulæret.

Ombudsmanden henviser i sin skrivelse til s. 18 i en redegørelse af maj 1984 fra socialministeriets arbejdsgruppe om sociallovgivningens regler om tilsyn og om klageadgang.

Her anføres, at socialministeriet som øverste administrative myndighed på det sociale område må have pligt til at reagere, såfremt der forekommer oplysninger, der kan være udtryk for, at der består forhold, der er ulovlige, eller at sociallovgivningens generelle niveauekrav ikke opfyldes.

Som eksempel på et ulovligt forhold, der måtte give socialministeriet anledning til at reagere med henstilling og eventuel henvendelse til de almindelige tilsynsmyndigheder (tilsynsrådet) kan man nævne, at en socialforvaltning generelt nedsatte kontanthjælpen efter bistandslovens § 37, stk. 2, til hjælp efter § 37, stk. 4, når der var gået 6 måneder i stedet for at vente de 9 måneder, som er foreskrevet i loven.

Tilsvarende »ulovlige forhold« kan efter socialministeriets opfattelse ikke påtales i tilknytning til de konkrete afgørelser, den sociale ankestyrelse har ladet offentliggøre om fortolkningen af det skønsmæssige begreb «fordel ved fælles husførelse» – der end ikke direkte er omtalt i loven. Socialministeriet må gå ud fra, at socialforvaltningerne vil være opmærksomme på disse afgørelser ved fremtidige beregninger af kontanthjælp. Derimod kan der efter socialministeriets opfattelse ikke være basis for en efterregulering af hjælp, der allerede er ydet, uden at modtageren har fundet anledning til klage over det udøvede skøn inden udløbet af klagefristen i bistandslovens § 15. Ministeriet mener imidlertid heller ikke på dette område at have hjemmel til at instruere kommunerne om en bestemt fremgangsmåde.

Socialministeriet skal endelig henlede opmærksomheden på, at spørgsmålet om at give socialministeren bemyndigelse til at fastsætte nærmere regler om tildeling og beregning af hjælp efter bistandslovens § 37 har været behandlet i folketinget i foråret 1983 i forbindelse med socialministerens fremsættelse af lovforslag om ændring af bistandsloven (L 118, folketingsåret 1982-83). Da forslaget om en sådan bemyndigelsesregel stødte på modstand i folketinget, måtte dette forslag trækkes tilbage under folketingets behandling af lovforslaget.«

I anledning af det, socialministeren havde anført om, at ministeriet,

»heller ikke på dette område . . . (har) hjemmel til at instruere kommunerne om en bestemt fremgangsmåde«,

bad jeg i skrivelse af 8. november 1984 socialministeriet om at oplyse, om det anførte skulle forstås således, at det var ministeriets opfattelse,

»at ministeriet savner hjemmel til at udsende en vejledning – f.eks. i form af en SM-meddelelse – til kommunerne om ministeriets opfattelse af betydningen af den sociale ankestyrelsens afgørelser for de udmålinger, der er foretaget i strid med ankestyrelsens afgørelser.«

Socialministeriet meddelte mig herefter i skrivelse af 16. november 1984 følgende:

» . . .

I denne anledning skal man meddele, at socialministeriet efter offentliggørelsen af de to afgørelser, der i serien Sociale Meddelelser har løbenr. . . . , har søgt at danne sig et overblik over, om der kan udtrages generelle konklusioner af disse afgørelser, som eventuelt kunne videregives i en vejledning til kommunerne.

Man har imidlertid ikke fundet fornødent grundlag for at ændre eller justere den vejledning, som socialministeriet har givet i cirkulæret om kontanthjælp efter bistandsloven om beregning af hjælp til personer, der har fælles husførelse med andre end en ægtefælle.

Man skal i denne forbindelse henvise til, at ankestyrelsen ikke ses at have taget stilling til, hvordan fordelingen ved fælles husførelse skal beregnes, når det drejer sig om personer, der først har fået fælles husførelse med andre, *efter at* de er overgået til hjælp efter bistandslovens § 37, stk. 4, således at der ikke er et tidligere fradrag i hjælpen efter § 37, stk. 2, at videreføre.

Bl.a. af denne grund er det vanskeligt at gøre rede for, hvornår en udmåling må anses for at være i strid med ankestyrelsens praksis. Endvidere ses der ikke fra ankestyrelsen at foreligge offentliggjorte afgørelser, der giver vejledning om, fra hvilket tidspunkt en løbende kontanthjælp skal omregnes på grund af en »forkert« praksis. Socialministeriet har derfor ikke set sig i stand til at udsende en vejledning om dette spørgsmål.

Specielt kan bemærkes, at socialministeriet på grundlag af sine erfaringer med cirkulærskrivelsen af 2. juli 1982 om kontanthjælp til unge har været meget tilbageholdende med at udsende vejledninger om fortolkningen af bi-

standsloven til kommunerne. Ca. et halvt år efter cirkulærskrivelsens udsendelse traf den sociale ankestyrelse nogle afgørelser, der tilsidesatte kontanthjælpsberegninger, som var foretaget i overensstemmelse med socialministeriets vejledning.

Disse afgørelser fra den sociale ankestyrelse var i øvrigt årsag til, at socialministeren fremsatte et lovforslag om ændring af bistandsloven, der indeholdt en bemyndigelsesbestemmelse for socialministeren, jfr. socialministeriets svar af 31. oktober 1984.

Det skal i den forbindelse nævnes, at det af bemærkningerne til dette lovforslag (L 118, folketingsåret 1982-83) også fremgår, at socialministeriet alene kan udsende vejledende retningslinier, der ikke er bindende for de sociale udvalg, og som – derfor – giver anledning til usikkerhed med hensyn til udfaldet af klagesager på området.

Som bekendt måtte forslaget om bemyndigelsesbestemmelsen trækkes tilbage under lovforslagets behandling i folketinget, og socialministeriet finder det derfor vanskeligt at udsende vejledning til kommunerne på områder, hvor en klar regel ikke kan udledes af lovens tekst, lovens forarbejder eller helt entydige afgørelser i enkelttilfælde fra ankestyrelsen.«

Jeg modtog oplysning fra den sociale ankestyrelse om, at styrelsen på sit møde den 31. oktober 1984 havde truffet afgørelse i 6 (nye) sager om udmåling af kontanthjælp til samboende, der overgik til at skulle have hjælp efter bistandslovens § 37, stk. 4, og om at (også) disse afgørelser ville blive offentliggjort som SM-meddelelser.

Også under hensyn til det, som socialministeriet havde anført om vanskelighederne ved at udtrage generelle konklusioner af de to i sommeren 1984 offentliggjorte afgørelser, fandt jeg det rettest ikke at foretage videre, før offentliggørelsen af de nu 6 afgjorte sager var sket.

Offentliggørelsen af den sociale ankestyrelses 6 afgørelser skete i marts måned 1985, og jeg havde derefter en drøftelse med chefen for den sociale ankestyrelse (bl.a.) om hvilke generelle retningslinier, der kan udledes af ankestyrelsens afgørelser, og om retsstillingen for klienter, der har fået udmålt bistandshjælp i strid med den sociale ankestyrelsens afgørelser (hvorved der typisk ville have været udmålt godt 600 kr. for lidt pr. måned). I umiddelbar

tilknytning til drøftelserne modtog såvel den sociale ankestyrelse som jeg klager over afgørelser fra amsankenævnet om, i hvilket omfang bistandsklinter, der havde fået udmålt hjælpen i strid med ankestyrelsens afgørelser, havde krav på en efterregulering.

I overensstemmelse med det, jeg har anført i det indledende afsnit vedrørende socialministeriets sagsområde, fandt jeg det herefter rigtigst, at den sociale ankestyrelse træffer afgørelse om spørgsmålet, før jeg foretager videre. Dette meddelte jeg socialministeriet.

På den sociale ankestyrelses møde den 19. juli 1985 blev nogle sager om efterregulering behandlet efter reglerne i ankestyrelseslovens § 6 om sager af principiel betydning. Ankestyrelsen udtalte følgende i en afgørelse:

»Klagen i denne sag vedrører alene spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt omberegning af den bevilgede kontanthjælp skal ske.

Da der er tale om hjælp, ydet efter bistandslovens § 37, jfr. § 43, der er regler med væsentlige skønmæssige elementer i, er det ankestyrelsens opfattelse, at kommunens retsanvendelse ikke kan anses som udtryk for egentlig retsvildfarelse – hvor udgangspunktet ville være, at omberegning skulle ske fra ansøg-

ningstidspunktet (tidspunktet for bevillingen af hjælp). Det er derimod ankestyrelsens opfattelse, at kommunens retsanvendelse alene er udtryk for afgørelse af et tvivlsomt fortolkningsspørgsmål, hvor klageren først har ret til at få omberegnet hjælpen fra det tidspunkt, hvor fortolkningsspørgsmålet kan anses for afklaret, og hvor de myndigheder, der administrerer reglerne, må antages at være orienteret herom.

Da fortolkningsspørgsmålet, som der har været tvivl om, først kan anses for afklaret ved ankestyrelsens afgørelse, som der blev udsendt orientering til kommunerne om gennem »SM – Sociale Meddelelser« den 11. juli 1984, finder ankestyrelsen, at De først har været berettiget til at få den bevilgede kontanthjælp omberegnet med virkning fra 1. august 1984.«

Meddelelse om afgørelsen blev udsendt som en SM-meddelelse.

Jeg meddelte herefter socialministeriet, at jeg ikke fandt anledning til at foretage yderligere med hensyn til ministeriets eventuelle vejledning til kommunerne.

17-5. *Udtalt, at den sociale ankestyrelsens meddelelse om afvisning af en klage er omfattet af den almindelige bestemmelse om begrundelsespligt i § 10, stk. 1, i lov om den sociale ankestyrelse. Begrundelse kan gives ved anvendelse af en standardskrivelse, der indeholder oplysning om, efter hvilke kriterier anmodninger om principiel behandling vurderes, og om, at en sag ikke har principiel betydning, alene fordi den har videregående betydning for klagerens situation. Jeg gik imidlertid ud fra, at ankestyrelsen – hvis der i den enkelte sag findes at være behov derfor – udarbejder en mere individuel begrundelse. (J. nr. 1984-437-052).*

A klagede over udformningen af en skrivelse fra den sociale ankestyrelse, hvorved ankestyrelsen afslog at behandle hendes klage over en afgørelse fra amsankenævnet for Storstrøms amt om hjælp efter bistandsloven. Grunden til, at ankestyrelsen afslog at behandle sagen, var, at styrelsen ikke fandt, at sagen var af princi-

piel betydning, hvilket er en forudsætning for, at ankestyrelsen kan optage amsankenævnets afgørelser – der normalt er endelige – til behandling, jfr. § 15, stk. 3, i bistandsloven.

Ankestyrelsens skrivelse til A, som var en standardskrivelse, havde følgende indhold (det

kursiverede var individuel tekst, mens resten var fortrykt tekst):

» . . .

Sagen drejer sig om *økonomisk hjælp i forbindelse med flytning samt om udmåling af hjælp efter bistandsloven*.

Efter loven kan amsankenævnets afgørelse ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Ankestyrelsen kan dog optage sagen til behandling, når ankestyrelsen skønner, at sagen er af principiel betydning.

Efter gennemgang af sagen finder ankestyrelsen, at sagen ikke er af principiel betydning.

Ankestyrelsen kan derfor ikke behandle sagen«.

I sin klage til mig rejste A spørgsmål om, hvorvidt ankestyrelsens fremgangsmåde »kan betragtes som lovlig/rimelig, idet der ikke foreligger nogen form for argumentation«.

I anledning af klagen bad jeg ankestyrelsen om at oplyse, om styrelsen ville være indstillet på i den standardblanket, der anvendes i sager, der afvises, fordi de ikke skønnes at være principielle, at give oplysning om de kriterier, der normalt indgår i ankestyrelsens overvejelser af, om en sag bør optages til behandling. Jeg henviste i den forbindelse til det, der er anført i bemærkningerne til forslaget til lov om ændring af lov om den sociale ankestyrelse, bistandsloven m.v. (lovforslag nr. 124, folketinget 1982-83), hvorefter en sag har principiel betydning, »hvis den rejser spørgsmål om den rigtige anvendelse af en lovregel, eller hvis afgørelsen skønnes at få betydning for praksis på det pågældende område«.

Jeg meddelte endvidere, at jeg gik ud fra, at styrelsen i den forbindelse ville overveje, om der måtte være behov for tillige at anføre, at en sag ikke har principiel betydning, alene fordi den har videregående betydning for klagerens situation.

I en udtalelse til mig anførte den sociale ankestyrelse bl.a. følgende:

» . . .

I anledning af omtalen af (klagerens) henvisning til bestemmelsen i ankestyrelseslovens § 10, hvorefter ankestyrelsens afgørelser skal

være ledsaget af en begrundelse, skal man meddele, at det med de nuværende ressourcer og under hensyn til antallet af anmodninger om behandling af sager som principielle ikke er muligt inden for den i lov nr. 196 af 25. maj 1983 angivne tidsfrist på 14 dage i hver enkelt sag at anføre en individuel begrundelse for ankestyrelsens beslutning. Hertil kommer, at det ikke er muligt at fremkomme med en begrundelse, som modtageren vil opfatte som individuel i forhold til hans eller hendes sag. Det skyldes, at spørgsmålet om antagelse af en sag til behandling ikke afgøres på baggrund af indholdet af den enkelte sag, men på baggrund af indholdet af sagen sammenholdt med det antagne behov for afgørelser fra ankestyrelsen inden for det pågældende emne.

Ankestyrelsen vil imidlertid tage op til overvejelse, om der er behov for i standardblanketten at anføre, efter hvilke kriterier anmodninger om principiel behandling vurderes, jfr. bemærkninger til § 2, nr. 1, i forslaget til lov om ændring af lov om den sociale ankestyrelse (lovforslag nr. 124, folketinget 1982-83).

Ankestyrelsen er ligeledes indstillet på at overveje, om der i standardblanketten måtte være behov for at anføre, at en sag ikke har principiel betydning alene fordi den har videregående betydning for klagerens situation.

Ankestyrelsen kan i øvrigt oplyse, at socialministeriet ved skrivelse af 6. januar 1984 har henstillet til amsankenævnene at anvende en udvidet klagevejledning, der skulle bibringe borgerne en forståelse af, hvornår en sag kan ventes at blive betragtet som principiel.

. . .«

Den sociale ankestyrelse sendte mig senere et eksemplar af ankestyrelsens ændrede standardblanket vedrørende afvisning af sager, der ikke skønnes at være af principiel betydning. Standardblanketten har følgende indhold:

» . . .

Sagen drejer sig om. . . .

Efter loven kan amsankenævnets afgørelse ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Ankestyrelsen kan dog optage sagen til behandling, når ankestyrelsen skønner, at sagen er af principiel betydning.

Efter bemærkningerne til lovforslaget om ændring af ankestyrelsesloven (lov af 25. maj 1983) har en sag principiel betydning, hvis den rejser spørgsmål om den rigtige anvendelse af

en lovregel, eller hvis afgørelsen skønnes at få betydning for praksis på det pågældende område.

En sag har ikke principiel betydning, alene fordi den har videregående betydning for klagerens situation.

Efter gennemgang af sagen finder ankestyrelsen, at sagen ikke er af principiel betydning.

Ankestyrelsen kan derfor ikke behandle sagen«.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

» 1. Efter § 10, stk. 1, i lov om den sociale ankestyrelse skal ankestyrelsens afgørelser udfærdiges skriftligt og skal være ledsaget af en begrundelse. Begrundelsesbestemmelsen gælder også for afgørelser, der træffes af den sociale ankestyrelse efter lovens § 6, stk. 5 (om en sag, der er afgjort af et amtsankenævn, kan optages til behandling). Udgangspunktet er således, at den sociale ankestyrelsens afvisningsafgørelse skal indeholde en begrundelse på samme måde som styrelsens øvrige afgørelser.

2. I lovforslagsbemærkningerne til § 15, stk. 3, i bistandsloven er anført følgende (FT 1982/83, tillæg A, sp. 2421):

» . . . Sagen har principiel betydning, hvis den rejser spørgsmål om den rigtige anvendelse af en lovregel, eller hvis afgørelsen skønnes at få betydning for praksis på det pågældende område.«

I socialministeriets vejledning nr. 82 af 30. juni 1983 om reglerne for klage til bl.a. den sociale ankestyrelse er i pkt. 7 anført følgende:

» På baggrund af lovens forarbejder kan man som *vejledende retningslinier* for ankestyrelsens beslutning lægge til grund, at en sag har principiel betydning, hvis den omfatter forhold, den sociale ankestyrelse ikke tidligere har taget stilling til. Det vil hyppigst være i forbindelse med gennemførelse af ny lovgivning, hvor det kan have principiel betydning at få klarlagt, hvordan de nye bestemmelser fortolkes af ankestyrelsen, men

også en afklaring af spørgsmål i relation til bestående lovgivning kan være principielle.

Det skal fremhæves, at det efter socialministeriets opfattelse ikke er tilstrækkeligt for, at sagen har principiel betydning, at afgørelsen har dybtgående indflydelse på klagerens sociale situation. Selv om afgørelsen af klageren opfattes som velfærdstruende, skal den for at kunne optages til behandling i ankestyrelsen indeholde momenter af generel karakter, særligt vedrørende retsanvendelsen, som det er af betydning at få klarlagt ankestyrelsens holdning til.«

3. Som det fremgår af den ovenfor givne nu anvendte standardblanket fra den sociale ankestyrelse, er teksten i blanketten i overensstemmelse med lovforslagsbemærkningerne. Den beskrivelse, der herved gives af den sociale ankestyrelsens adgang i almindelighed til at optage en sag til behandling, giver mig derfor ikke anledning til bemærkning.

4. Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, vil en afgørelse om afvisning fra ankestyrelsen have baggrund i, enten at sagen ikke angår lovfortolkningsspørgsmål, som ankestyrelsen ikke tidligere har taget stilling til, eller at sagen ikke angår spørgsmål, der vil være af betydning for praksisdannelsen på området.

Efter min opfattelse vil en meddelelse om afvisning af en klage af de nævnte grunde i langt de fleste tilfælde kunne gives ved anvendelse af standardkonceptet. Jeg går imidlertid ud fra, at ankestyrelsen – hvis der i den enkelte sag findes at være behov derfor – udarbejder en mere individuel begrundelse. Jeg går endvidere ud fra, at ankestyrelsen er indstillet på – hvis klageren fremsætter ønske derom – at give en yderligere vejledning om årsagen til en afvisning. Fra min behandling af andre sager er det mit indtryk, at ankestyrelsen følger en sådan fremgangsmåde.

. . . «

- 17-6.** *En førtidspensionist havde ikke givet oplysning om ændrede indkomstforhold og fik derfor udbetalt for meget i pension. Efter at forvaltningen var blevet opmærksom på forholdet, blev pensionen i 4 måneder fortsat udbetalt med for store beløb og uden forbehold. I sin afgørelse om at kræve tilbagebetaling af den for meget udbetalte pension havde den sociale ankestyrelse ikke taget stilling til betydningen af dette. Henstillet til den sociale ankestyrelse at træffe afgørelse om spørgsmålet. (J. nr. 1983-873-044)*

A klagede for B over den sociale ankestyrelses afgørelse, hvorved styrelsen tiltrådte Frederiksberg kommunes socialdirektorats afgørelse om, at B skulle tilbagebetale for meget udbetalt folkepension for perioden fra den 1. marts 1980 til den 30. april 1982, i alt 37.084 kr.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B, der var født den 2. juni 1916, den 8. oktober 1975 ved et ulykkestilfælde pådrog sig et kranietraume, der efterfulgtes af en traumatisk intelligensreduktion.

B fik med virkning fra den 1. december 1977 tilkendt førtidig folkepension. På de meddelelser om pensionsudbetalinger, som B modtog, var anført:

»HUSK! altid at meddele social- og sundhedsforvaltningen om ændring i økonomiske og personlige forhold . . .«

I begyndelsen af 1980 solgte B sin ejerlejlighed med overtagedesdato den 1. marts 1980 for 525.000 kr. med en kontant udbetaling på 49.213 kr. og sælgerpantebreve på i alt 228.000 kr. med en rentesats på 8%.

Af journalen fra socialdirektoratet i Frederiksberg kommune fremgik det, at direktoratet i november måned 1981 i forbindelse med den årlige omberegning af samtlige pensioner pr. den 1. januar 1982 blev opmærksom på, at B havde solgt sin ejerlejlighed og dermed opnået en øget indtægt. I forvaltningens journal for den 23. november 1981 var det anført, at det af B's selvangivelse for indkomståret 1980 fremgik, at B havde solgt sin ejerlejlighed pr. den 1. marts 1980 for 525.000 kr. med 49.213,30 kr. i udbetaling og sælgerpantebreve på 228.000 kr. Der var endvidere anført, hvilke ændringer salget havde medført for B's økonomiske forhold. Endelig var det anført, at der måtte rejses krav om tilbagebetaling af for meget udbetalt pension fra den 1. marts 1980.

Omkring den 10. februar 1982 forsøgte socialdirektoratet at træffe B telefonisk. Da det ikke lykkedes, anmodede direktoratet i en skri-

velse B om at møde i direktoratet den 17. februar 1982. B rettede imidlertid telefonisk henvendelse til direktoratet den 12. februar 1982 og det blev da aftalt, at B skulle rette henvendelse til socialdirektoratet i midten af marts måned 1982 – når hans selvangivelse for indkomståret 1981 var udarbejdet.

B mødte i socialdirektoratet den 23. marts 1982 og drøftede (bl.a.) tilbagebetalingsspørgsmålet.

I tilslutning til en telefonsamtale den 29. marts 1982 sendte socialdirektoratet med skrivelse af 7. april 1982 B en opgørelse over de for meget udbetalte pensionsbeløb fra den 1. marts 1980 til den 30. april 1982 i alt 37.084 kr. Socialdirektoratet anmodede B om at tilbagebetale beløbet. Direktoratet henviste til, at B ikke havde givet oplysninger om salget af ejerlejligheden.

A klagede for B til den sociale ankestyrelse over Frederiksberg kommunes afgørelse. A anførte bl.a., at B siden arbejdsulykken i 1975 havde været ude af stand til at overskue sine økonomiske forhold, og at han derfor havde søgt bistand hos en advokat i forbindelse med salget af ejerlejligheden og hos en revisor, der havde udarbejdet hans årlige selvangivelse.

Den sociale ankestyrelse tiltrådte som nævnt Frederiksberg kommunes socialdirektorats afgørelse. Styrelsen henviste til, at B ikke havde givet socialdirektoratet underretning om salget af ejerlejligheden.

I klagen til mig anførte A bl.a., at B i de årlige selvangivelser havde givet oplysning om sine indtægter ved salget af lejligheden, og at Frederiksberg kommunes krav om tilbagebetaling først var fremkommet mere end 2 år efter salget. A anførte endvidere, at det var hendes opfattelse, at Frederiksberg kommunes socialdirektorat ikke havde opfyldt sin forpligtelse til bl.a. at være opmærksom på, om der indtrådte forandringer i en pensionists økonomiske forhold, som kunne medføre nedsættelse eller

bortfald af pensionen. A henviste til, at socialdirektoratet ikke havde instrueret B om hans pligt til at give meddelelse om ændringer i sine indtægtsforhold, og at det af de opgørelser, som B havde fået tilsendt om den månedlige udbetaling af førtidspensionen, fremgik, at udbetalingen vedrørte »Grundbeløb/Mindstebeløb«. Herved var B blevet vildledt med hensyn til spørgsmålet om nødvendigheden af at give oplysning om indtægtsændringer, idet »hvad kan være mindre end det »mindste««.

Frederiksberg kommunes socialdirektorat anførte i anledning af A's klage til mig bl.a., at socialdirektoratet ikke havde mulighed for at konstatere eventuelle indtægtsændringer af denne art på et tidligere tidspunkt, medmindre de pågældende selv giver pensionskontoret meddelelse om ændringen. B var den 12. juni 1979 ved fremmøde i pensionskontoret blevet instrueret om sandheds- og oplysningspligten, og havde bekræftet dette ved sin underskrift. Socialdirektoratet henviste til, at oplysningspligten fremgik af enhver af de meddelelser, som pensionisten modtog om pensionsudbetalinger. Direktoratet oplyste, at man skønnede, at det ikke havde været relevant at tilbyde B vejledning vedrørende de økonomiske forhold, som han hidtil selv havde taget sig af, og at han ikke selv havde rettet henvendelse til pensionskontoret herom.

Den sociale ankestyrelse henholdt sig i en udtalelse til mig til sin afgørelse og anførte, at de omtalte følger af kranietraumatet, forårsaget af en arbejdsskade, efter ankestyrelsens opfattelse ikke medfører, at bestemmelsen i folkepensionslovens § 25 ikke kan give grundlag for et krav om tilbagebetaling.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

» . . .

2. Folkepensionsloven indeholder følgende bestemmelser af betydning for afgørelsen af tilbagebetalingsspørgsmålet:

§ 24:

»Det påhviler en pensionist at give det sociale udvalg underretning om enhver forandring i sine økonomiske og personlige forhold, som kan formodes at medføre nedsættelse eller bortfald af pensionen, ligesom det sociale udvalg selv skal være opmærksom på, om sådan forandring indtræder.«

§ 25:

»Har en pensionist undladt at give oplysninger som krævet i § 24 eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget oppebåret pension, skal det beløb, der med urette er oppebåret, tilbagebetales af den pågældende, eventuelt hans dødsbo. Bestemmelse om tilbagebetaling af uretmæssigt oppebårne pensionsbeløb træffes af det sociale udvalg. Til brug ved beregningen af, hvilket beløb der i henhold til denne bestemmelse kan forlanges tilbagebetalt fra en pensionist eller hans dødsbo, er det sociale udvalg berettiget til at forlange samme oplysninger, som kan forlanges af de skattelignende myndigheder i henhold til skattelovgivning.«

Således som sagen foreligger oplyst, finder jeg ikke at have grundlag for at kritisere, at Frederiksberg kommunes socialdirektorat og den sociale ankestyrelse fandt, at betingelserne for at kræve tilbagebetaling af en del af det beløb, som (B) modtog for meget i førtidig folkepension, er opfyldt.

Jeg bemærker herved, at (B's) angivelse på selvangivelsen for indkomståret 1980 ikke kan erstatte en meddelelse herom til socialdirektoratet.

3. Således som sagen foreligger oplyst, må jeg lægge til grund, at socialdirektoratet allerede i november 1981 blev opmærksom på, at (B) fik udbetalt for meget i folkepension hver måned. Uanset dette fortsatte socialdirektoratet med at udbetale for meget i pension til (B) for december 1981, januar og februar 1982 uden over for ham at tage forbehold. Også efter, at socialdirektoratet havde været i kontakt med (B) den 12. februar 1982, fortsatte den for store udbetaling af pension (for marts måned 1982).

. . .

Den sociale ankestyrelse ses ikke særskilt at have overvejet, i hvilket omfang kravet om tilbagebetaling af for meget udbetalt folkepension også kan gøres gældende for tiden efter det tidspunkt, da socialdirektoratet var blevet opmærksom på, at (B) modtog for store ydelser i folkepension.

Jeg har derfor tilbagesendt sagen til den sociale ankestyrelse med henblik på, at sty-

relsen kan træffe en afgørelse om dette spørgsmål.«

Den sociale ankestyrelse genoptog sagen og traf følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder, at der ikke er grundlag for at pålægge socialdirektoratet at foretage omregning af pensionen straks efter, at socialdirektoratet er blevet opmærksom på, at pensionisten modtog for meget pension. Ankestyrelsen lægger herved vægt på, at en ny beregning af pensionen har nødvendiggjort yderligere oplysninger.

Derimod finder ankestyrelsen, at socialdirektoratet burde have taget forbehold overfor pensionisten om rigtigheden af størrelsen af den udbetalte pension. Socialdirektoratet foretog gennemgangen af pensionistens forhold i slutningen af november 1981. Denne gennem-

gang blev foretaget med henblik på (eventuel) omregning af pensionen pr. 1. januar 1982. Under henvisning til tidspunktet for gennemgangen af pensionen og formålet med denne gennemgang finder ankestyrelsen, at socialdirektoratet i december måned 1981 burde have taget forbehold om rigtigheden af den pension, der ville blive udbetalt fra og med pensionen for januar måned 1982.

Da socialdirektoratet ikke har taget et sådant forbehold, finder ankestyrelsen, at tilbagebetalingskravet må nedsættes med de beløb, som udgør den for meget udbetalte pension for tiden efter 1. januar 1982.«

Jeg meddelte den sociale ankestyrelse, at jeg havde taget afgørelsen til efterretning.

17-7. *Udtalt, at det ikke kan opstilles som en egentlig tildelingsbetingelse for ydelse af hjælp efter bistandslovens § 46, stk. 1, til sygebehandling m.v., at behandlingen finder sted efter forudgående lægehenvi-
sing.*

*Social- og sundhedsforvaltningen i København havde fundet, at der ikke i bistandsloven er hjemmel til at yde hjælp til psykoanalytisk behandling. Den sociale ankestyrelse havde fundet, at der er hjemmel til at yde hjælp til den nævnte behandling i bistandslovens § 46, stk. 1 (men havde tilrådt, at hjælp ikke skulle ydes, da der ikke forelå forudgående lægehenvi-
sing, jfr. ovenfor).*

Meddelt den sociale ankestyrelse, at det havde været rigtigst, om ankestyrelsen havde hjemvist sagen til fornyet behandling i social- og sundhedsforvaltningen i København, også fordi forvaltningen på grund af retsvildfarelsen ikke havde haft anledning til nærmere at undersøge, om behandlingen var velbegrundet. (J. nr. 1984-531-055).

A klagede over den sociale ankestyrelses afgørelse, hvorved styrelsen havde tiltrådt et afslag fra social- og sundhedsforvaltningen i København på hans ansøgning om hjælp efter bistandslovens § 46, stk. 1, til betaling af psykoanalytisk behandling.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A siden 1976 havde lidt af periodevise depressioner, og at han havde gået til behandling

hos flere psykiatere, ligesom han i 1981 havde været indlagt på Montebello (daghospital).

I august måned 1980 påbegyndte A en uddannelse som socialrådgiver på Den sociale Højskole. A fik økonomisk hjælp efter bistandslovens § 42 fra social- og sundhedsforvaltningen i København.

I 1981 havde A i forbindelse med indlæggelsen på Montebello ½ års sygeorlov. A afsluttede uddannelsen i februar 1984 og var nu arbejdsløs.

Under en samtale i socialforvaltningen den 25. marts 1982 oplyste A, at han havde det meget dårligt psykisk. A havde været i forbindelse med en psykoanalytiker, B, der havde henvist A til en anden psykoanalytiker, C. Hun skulle have 150 kr. i timen. I forvaltningens journalark var videre anført følgende:

»Aftalt at jeg drøfter spørgsmålet med psykiatrisk konsulent (D), som kender ham, om hun eventuelt kan henvise til psykoanalyse og vi dermed måske ad den vej kan hjælpe § 46.1.«

A var til sin første psykoanalytiske behandling den 31. marts 1982.

I forbindelse med behandlingen af ansøgningen havde A en samtale med socialcentrets psykologiske konsulent, som i en erklæring af 22. april 1982 udtalte:

»Således som sagerne står, bl.a. på baggrund af hans stærke motivation, må det skønnes at behandlingen kan støtte ham i hans studiefuldendelse. Derfor anbefales 10 gange samtale à 150 kr. som foreslået.«

Socialcentret forelagde herefter ved skrivelse af 25. august 1982 sagen for social- og sundhedsforvaltningen i København, bistandsafdelingen. Skrivelsen var vedlagt en redegørelse fra A, erklæringen af 22. april 1982 fra den psykologiske konsulent og en den 29. april 1980 udfærdiget beskrivelse fra centrets psykiatriske konsulent (udfærdiget i forbindelse med A's ansøgning om hjælp til uddannelse).

I sin afgørelse til A meddelte bistandsafdelingen,

»... at psykoanalyse iflg. hidtidig praksis må antages at ligge udenfor området for behandling, hvortil der kan ydes hjælp efter bistandslovens § 46, stk. 1, idet forvaltningen dog kan være Dem behjælpelig med legatansøgning.«

A klagede til den sociale ankestyrelse over bistandsafdelingens afgørelse, idet han bl.a. anførte:

»...«

Jeg mener... ikke, at den centrale bistandsafd. har lagt vægt nok på netop den gode og meget positive virkning netop denne behandlingsform har haft på mig i forhold til hvad jeg tidligere har deltaget i.

Det underer mig iøvrigt, at man slet ikke ved vurderingen af min sag har indhentet oplysninger eller en udtalelse fra analytisk psykolog (C) som jeg går hos...«

Den sociale ankestyrelse traf følgende afgørelse:

»Da ansøgeren har påbegyndt den omhandlede behandling uden henvisning fra læge, finder ankestyrelsen, at der ikke kan ydes hjælp til betalingen.

Ankestyrelsen tiltræder således bistandsafdelingens afgørelse.«

I min anmodning til social- og sundhedsforvaltningen i København og den sociale ankestyrelse om udtalelser i anledning af klagen til mig anførte jeg bl.a.:

»...«

Jeg har forstået ankestyrelsens afgørelse i sagen således, at styrelsen – i modsætning til bistandsafdelingen – finder, at hjælp som den ansøgte principielt vil kunne ydes med hjemmel i bistandslovens § 46, stk. 1.

På denne baggrund finder jeg at måtte rejse spørgsmål om, hvorvidt det ikke havde været rigtigst, om ankestyrelsen havde hjemvist sagen til fornyet behandling i bistandsafdelingen, således at afdelingen – på grundlag af de lægelige oplysninger, som social- og sundhedsforvaltningen i København selv havde fundet det nødvendigt at tilvejebringe (eller efter tilvejebringelsen af eventuelle yderligere oplysninger) – kunne træffe afgørelse om nødvendigheden af den behandling, som (A) havde modtaget og af eventuel fortsat behandling.

...«

I en udtalelse anførte bistandsafdelingen bl.a.:

»...«

Ud fra det ovenfor anførte, finder bistandsafdelingen det nu *ikke udelukket*, at der kan ydes hjælp til betaling af psykoanalyse hos en analytisk psykolog, som en person selv opsøger *uden henvisning* fra egen læge – og *uanset* at der ikke ydes tilskud via lov om offentlig sygesikring, såfremt udgiften efter vurdering fra læge må anses for velbegrundet.

...«

Den sociale ankestyrelse anførte i sin udtalelse:

»... at ankestyrelsen finder, at det ikke kan anses for ganske udelukket at yde hjælp efter bistandslovens § 46, stk. 1, til betaling af psykoanalyse.

Man har i et enkelt tilfælde ydet hjælp i henhold til bistandslovens § 46, stk. 1, til be-

handling hos en privatpraktiserende psykolog. I den sag forelå der henvisning til psykolog fra den behandelende psykiater.

For så vidt angår ombudsmandens spørgsmål om, hvorvidt det ikke have været rigtigst, om ankestyrelsen i det foreliggende tilfælde havde henvist sagen til fornyet behandling i bistandsafdelingen, skal man henvisse til, at (A) i en udateret skrivelse til Københavns kommune har oplyst, at han på egen hånd har henvendt sig til psykoanalytiker (B), der anbefalede ham at søge behandling hos den psykoanalytiker, der derefter har behandlet ham.

...«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Bestemmelsen i bistandslovens § 46, stk. 1, har følgende indhold:

»Hvis en person har udgifter til sygebehandling, medicin, tandbehandling eller lignende, der ikke dækkes efter lovgivningen om offentlig sygesikring eller social ulykkesforsikring, kan der ydes hjælp hertil, såfremt pågældende ikke selv har midler til at afholde udgiften.«

Om denne bestemmelse var anført følgende i det dagældende cirkulære nr. 173 af 25. oktober 1980, pkt. 46 (nu pkt. 46 i cirkulære nr. 218 af 20. december 1982, som pr. 1. januar 1983 har afløst cirkulæret fra 1980):

»Efter bistandslovens § 46, stk. 1, kan der ydes hjælp til sygebehandling, medicin, tandbehandling eller lignende. Dette er betinget af:

1° at udgiften ikke kan dækkes efter lovgivningen om offentlig sygesikring eller social ulykkesforsikring – dvs. at der kan ydes hjælp til betaling af dels en persons egne udgifter, når der kun kan opnås delvis tilskud fra sikringsordningen, dels udgifter som sikringsordningen slet ikke yder tilskud til.

2° at pågældende ikke selv har midler til at afholde udgiften – med egne midler må sidestilles, at ansøgeren kan få udgiften dækket af en privat forsikring.

Det er en forudsætning for at yde hjælp, at udgiften efter vurdering fra læge eller tandlæge må anses for velbegrundet. Det vil i visse tilfælde være nødvendigt at indhente udtalelse herom fra kommunens lægekonsu-

lent eller fra amtskommunens socialcenter,

...
...«

Forudsætningen for, at der kan ydes hjælp efter bistandslovens § 46, stk. 1, til en behandling, er, at 3 betingelser er opfyldt:

1. Udgifterne dækkes ikke af sygesikringsloven m.v.,
2. behandlingen må anses for »velbegrundet« (denne betingelse fremgår tydeligt af cirkulæret og er utvivlsomt forudsat i lovbestemmelsen), og
3. »den pågældende (har) ikke selv . . . midler til at afholde udgiften« (»transbestemmelse«).

Af ankestyrelsens afgørelse og udtalelse fremgår det, at ankestyrelsen finder, at hjælp til psykoanalytisk behandling kan ydes med hjemmel i bistandslovens § 46, stk. 1. Jeg henviser også til det, den centrale bistandsafdeling nu har anført i første afsnit af den ovenfor gengivne del af afdelingens udtalelse . . .

I (sin udtalelse) . . . har den sociale ankestyrelse som begrundelse for sin afgørelse alene henvist til, at De havde » . . . påbegyndt den omhandlede behandling uden henvisning fra læge . . . «

Efter min opfattelse kan det ikke opstilles som en egentlig tildelingsbetingelse for ydelse af hjælp efter bistandslovens § 46, stk. 1, at behandlingen finder sted efter forudgående lægehenvvisning. Jeg har da også bemærket mig, at bistandsafdelingen i sin udtalelse . . . til mig har anført, at hjælp kan ydes også til behandling, som »en person selv opsøger uden henvisning fra egen læge«.

Som fremhævet ovenfor er det imidlertid en betingelse for ydelse af hjælp efter § 46, stk. 1, at behandlingen må anses for velbegrundet. I praksis vil denne vurdering typisk blive foretaget, før behandlingen iværksættes, men hvis behandling er påbegyndt (eller gennemført) på det tidspunkt, da ansøgningen om støtte indgives, må der principielt foretages en efterfølgende vurdering. I denne efterfølgende vurdering må det naturligvis indgå som et væsentlig element, om den påbegyndte behandling var indiceret i form af en henvisning fra en læge.

I det foreliggende tilfælde havde De selv taget initiativ til at rette henvendelse til en psykoanalytiker, (B), der havde henvist Dem til (C), til hvis behandling De derefter søgte støtte. Der forelå således ingen lægelig henvisning til psykoanalytisk behandling. I forbindelse med socialcentrets behandling af sagen blev Deres ansøgning om støtte forelagt for den psykiatriske og den psykologiske konsulent; konsulenternes anbefaling af Deres ansøgning må opfattes som noget forbeholden. Der blev ikke foretaget yderligere til belysning af, om den af Dem ønskede behandling kunne anses for velbegrunder, og sådanne yderligere undersøgelser var også uden aktualitet, efter at bistandsafdelingen i oktober måned 1982 havde indtaget det standpunkt, at der ikke kunne ydes hjælp til psykoanalytisk behandling efter bistandslovens § 46, stk. 1. I stedet blev der indgivet indstilling til Egmont H. Petersens fond, og jeg har forstået, at De herfra har fået støtte til den omhandlede behandling.

Når ankestyrelsen i modsætning til bistandsafdelingen fandt, at der principielt kunne ydes hjælp efter bistandslovens § 46, stk. 1, også til psykoanalytisk behandling, havde det efter min opfattelse været rigtigst, om ankestyrelsen havde hjemvist sagen til

fornyet behandling i bistandsafdelingen på det således foreliggende retlige grundlag. Jeg henviser herved til det, jeg har anført ovenfor, hvorefter det forhold, at De havde påbegyndt behandlingen uden forudgående lægelig henvisning, efter min opfattelse ikke i sig selv kunne danne grundlag for et afslag på Deres ansøgning om støtte til den pågældende behandling, og bemærker i øvrigt, at bistandsafdelingen ikke under sagens hidtidige forløb havde haft anledning til at tilvejebringe et mere fyldestgørende grundlag for vurderingen af, om den påbegyndte behandling kunne anses for velbegrunder.

Jeg har gjort den sociale ankestyrelse bekendt med min opfattelse, men finder ikke at have tilstrækkeligt grundlag for herudover at foretage noget i anledning af Deres klage.

Jeg henviser herved til, at jeg – således som sagen foreligger for mig – alene kan tage stilling til den sociale ankestyrelses afgørelse, det vil sige til afslaget på støtte efter bistandslovens § 46, stk. 1, til den (indledende) behandling på ca. 10 timer, som De modtog i løbet af 1982. Jeg har forstået, at udgiften hertil i det væsentlige er blevet dækket af Egmont H. Petersens fond.«

17-8. *I en anmodning til den sociale ankestyrelse om realitetsbehandling af en klage, uanset at klagefristen var overskredet, anmodede klageren styrelsen om ikke at træffe afgørelse, før der var indsendt yderligere materiale vedrørende sagens realitet. Ankestyrelsen afviste at realitetsbehandle sagen på det foreliggende grundlag, idet styrelsen fandt, at det bebudede materiale var uden betydning for afgørelsen herom.*

Udtalt, at en myndighed ikke kan se bort fra en anmodning efter offentlighedslovens § 12 blot på grundlag af sin umiddelbare vurdering af bebudede oplysningers betydning for afgørelsen af sagen. (J. nr. 1984-989-042).

Advokat A klagede for B over en afgørelse fra den sociale ankestyrelse, hvorved ankestyrelsen afslog at behandle advokatens klage over en afgørelse fra social- og sundhedsforvaltningen i Københavns kommune, sikringsafdelingen, vedrørende udbetaling af sygedagpenge.

Ankestyrelsen henviste til, at fristen for at klage til ankestyrelsen var overskredet, og til, at ankestyrelsen ikke havde fundet særlig grund til at bortse fra fristoverskridelsen.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at social- og sundhedsforvaltningen i Københavns kommune, sikringsafdelingen, i skrivelse af 19. januar 1984 til B stadfæstede en afgørelse fra et socialcenter om, at B ikke var berettiget til at modtage sygedagpenge under et ophold i Jugoslavien i perioden fra den 1. til den 31. juli 1983. Sikringsafdelingen orienterede B om, at afgørelsen inden for en frist af 4 uger fra modtagelsen af skrivelsen kunne indbringes for den sociale ankestyrelse.

I skrivelse af 8. juni 1984 ansøgte A på B's vegne den sociale ankestyrelse »om dispensation fra ankefristen og anmoder om, at sagen allerede registreres som en klagesag i den sociale ankestyrelse, men at klagens viderebehandling sættes i bero, indtil svar på henvendelsen til hospitalsdirektoratet foreligger«.

A oplyste, at B på grund af »sproglig ubehjælpssomhed og almindeligt ukendskab til reglerne og rekursystemet« ikke rettidigt havde benyttet sig af adgangen til at indbringe afgørelsen for ankestyrelsen. Efter A's opfattelse var sikringsafdelingens afgørelse behæftet med forvaltningsretlige mangler, idet afgørelsesgrundlaget havde været ufuldstændigt. A havde derfor i skrivelse af samme dato anmodet direktoratet for Københavns hospitalsvæsen om yderligere oplysninger om sagen. A vedlagde en genpart af sin skrivelse til hospitalsdirektoratet.

A anmodede i skrivelsen til direktoratet for Københavns hospitalsvæsen om afskrift eller fotokopi af en lægeerklæring fra Bispebjerg hospital, der ifølge oplysninger fra B skulle indeholde en anbefaling af, at han i perioden fra den 1. til den 31. juli 1983 var på rekreation i Jugoslavien. På grundlag af erklæringen havde B's egen læge underskrevet en lægeerklæring til brug ved udbetaling af sygedagpenge. Ifølge B's oplysninger til A havde han senere afleveret erklæringen på Bispebjerg hospital.

Den sociale ankestyrelse meddelte i skrivelse af 21. juni 1984 A, at ankestyrelsen ikke kunne behandle sagen, da fristen på 4 uger for at indgive klage til ankestyrelsen var overskredet, og da styrelsen efter oplysningerne i A's skrivelse af 8. juni 1984 ikke fandt, at der var en særlig grund til at bortse fra overskridelsen.

Som svar på A's henvendelse til direktoratet for Københavns hospitalsvæsen sendte direktoratet med skrivelse af 10. juli 1984 A en erklæring af 26. juni 1984 fra Bispebjerg hospital.

I erklæringen redegjorde hospitalet nærmere for, hvorledes der kunne være opstået den misforståelse, at der var tale om en lægeligt anbefalet rekreation som et led i B's kur og pleje.

I klagen til mig anførte A, at den sociale ankestyrelse burde have meddelt dispensation fra ankefristen, eller i det mindste ikke have givet afslag på dispensation, før der forelå svar fra hospitalsvæsenet, således at ankestyrelsen kunne danne sig et skøn over, om der forelå en forvaltningsretlig mangel.

I min anmodning til den sociale ankestyrelse om en udtalelse i anledning af klagen til mig bad jeg styrelsen om at udtale sig om det forhold, at styrelsen havde truffet afgørelse uden at afvente yderligere materiale og uden forinden eventuelt at have fastsat en frist for, at A kunne afgive en udtalelse. Jeg henviste til offentlighedslovens § 12.

I en udtalelse til mig henviste den sociale ankestyrelse til, at ankefristen vedrørende sikringsafdelingens afgørelse i skrivelsen af 19. januar 1984 var udløbet den 18. februar 1984. Fristen var således overskredet med 16 uger, da A i skrivelsen af 8. juni 1984 indbragte sagen for den sociale ankestyrelse. Ankestyrelsen anførte herudover følgende:

» . . .

Ankestyrelsen plejer at se velvilligt på anmodning om dispensation fra ankefristen fra personer, som formodes ikke at beherske det danske sprog. Herved lægger ankestyrelsen dog vægt på, at den pågældende klager til ankestyrelsen kort tid efter, at den pågældende er kommet til klarhed over indholdet af den afgørelse, der indankes, og på, at den pågældende dog klager til styrelsen i rimelig tid efter afgørelsen.

(A) har ikke fremført oplysninger eller argumenter, som indeholder nogen begrundelse for den meget lange overskridelse af ankefristen. Der er herunder ej heller anført oplysninger om tidspunktet for den pågældendes henvendelse til (A).

Ved modtagelsen af (A's) skrivelse fandt ankestyrelsen, at de oplysninger han ville indhente fra hospitalsdirektoratet ville vedrøre indholdet af afgørelsen og ikke spørgsmålet om overskridelse af ankefristen. Ankestyrelsen fandt derfor ikke anledning til at afvente det materiale, (A) havde rekvireret. Ankestyrelsen

har således fundet, at det materiale (A) ville fremskaffe, og som han bebudede i sit brev til ankestyrelsen, ville have betydning for ankestyrelsens afgørelse af realiteten i sagen, men ikke for styrelsens afgørelse af spørgsmålet om dispensation fra ankefristen. På den baggrund har ankestyrelsen ikke fundet anledning til at anvende reglerne i § 12 i offentlighedsloven.

Ankestyrelsen har i anledning af sagens indbringelse for ombudsmanden på ny vurderet spørgsmålet om der bør dispenseres fra overskridelsen af ankefristen. Ankestyrelsen har herved fundet, at der fortsat ikke er fremkommet oplysninger, som kan begrunde en dispensation fra den meget lange overskridelse af ankefristen.

...«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:
»Dagpengelovens § 54, stk. 2 og stk. 5, har følgende indhold:

» ...

Stk. 2. Det sociale udvalgs afgørelser om ret til dagpenge kan indbringes for amsankenævnet, i Københavns og Frederiksberg kommuner for den sociale ankestyrelse.

Stk. 5. Klage til amsankenævnet eller ankestyrelsen skal indgives inden 4 uger efter, at klageren har fået meddelelse om afgørelsen. ... Amsankenævnet og ankestyrelsen kan se bort fra overskridelse af fristen, når der er særlig grund hertil. Afgørelse herom træffes af formanden for amsankenævnet eller chefen for ankestyrelsen.

...«

Offentlighedslovens § 12 har følgende indhold:

»Den, der er part i en sag, som er til behandling i den offentlige forvaltning, kan på ethvert tidspunkt af behandlingen forlange, at sagens afgørelse udsættes, indtil han har afgivet en udtalelse om sagen.

Stk. 2. Myndigheden kan fastsætte en frist for afgivelsen af den nævnte udtalelse.

...«

Den sag, som den sociale ankestyrelse havde under behandling, var en sag om eventuelt at se bort fra overskridelse af en klagefrist. Spørgsmålet for ankestyrelsen var nærmere, om der forelå særlige grunde til at se bort fra overskridelsen.

De havde i skrivelsen af 8. juni 1984 som sådanne særlige grunde alene henvist til Deres klients sproglige ubehjælpssomhed og almindelige ukendskab til rekursystemet.

At den sociale ankestyrelse på dette grundlag ikke fandt anledning til at se bort fra overskridelsen af klagefristen giver mig for så vidt ikke anledning til bemærkninger.

De havde imidlertid fremsat en udtrykkelig anmodning om, at der ikke blev truffet afgørelse i sagen, for De havde sendt ankestyrelsen yderligere materiale.

Ankestyrelsen har set bort fra denne anmodning med henvisning til en vurdering af, at det materiale, der ville fremkomme, ville være uden betydning for afgørelsen af den sag, som ankestyrelsen havde under behandling.

Jeg finder ikke at have anledning til at gå nærmere ind på ankestyrelsens vurdering af betydningen for sagen af det bebudede materiale.

Det følger af bestemmelsen i offentlighedslovens § 12, at en myndighed ikke kan afvise (se bort fra) en fremsat anmodning om udsættelse med sagens afgørelse blot på grundlag af sin umiddelbare vurdering af de bebudede oplysningers betydning for den foreliggende sag. I nogle tilfælde kan det være hensigtsmæssigt og hensynsfuldt, at myndigheden meddeler den pågældende, at det bebudede yderligere materiale næppe vil kunne tillægges betydning for afgørelsen af sagen. Myndigheden har også mulighed for at fastsætte en frist for afgivelsen af en udtalelse.

Ankestyrelsen burde derfor ikke have truffet afgørelse vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt der kunne bortses fra fristoverskridelsen uden forinden at have kontakttet Dem, således at spørgsmålet om iagttagelse af offentlighedslovens § 12, stk. 1, havde været afklaret forud for ankestyrelsens afgørelse.

Jeg har gjort ankestyrelsen bekendt med min opfattelse.

Under hensyn til at ankestyrelsen efter at have været gjort bekendt med udtalelsen fra Bispebjerg hospital på ny har vurderet sagen, finder jeg ikke anledning til at foretage yderligere vedrørende den manglende iagttagelse af offentlighedslovens § 12, stk. 1.

Afgørelsen af, om der efter dagpengelovens § 54, stk. 5, bør ses bort fra overskri-

delse af ankefristen, beror på en skønsomt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, ikke kan kritisere, medmindre der foreligger særlige omstændigheder.

Efter min gennemgang af sagen finder jeg ikke, at der foreligger sådanne omstændigheder, at jeg har grundlag for at kritisere den sociale ankestyrelsels afgørelse om ikke at se bort fra fristoverskridelsen.«

17-9. *Udtalt over for amsankenævnet for Nordjyllands amt, at der ikke i enkepensionslovens § 9, stk. 5, var hjemmel til at gennemføre et tilbagebetalingskrav vedrørende for meget udbetalt enkepension, da den pågældende pensionist ikke kunne antages at have tilsidesat sin oplysningspligt; en sådan tilsidesættelse var således ikke årsagen til den med urette foretagne udbetaling.*

Henstillet til amsankenævnet at tage sagen op til fornyet overvejelse. (J. nr. 1984-516-044).

A klagede for sin mor, B, over en afgørelse fra amsankenævnet for Nordjyllands amt, hvorved nævnet tiltrådte, at det sociale udvalg i X kommune havde fastholdt et krav over for B om tilbagebetaling af for meget udbetalt enkepension.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B, som var født i 1925, fra december 1980 modtog enkepension. Med overtagelsesdag den 15. april 1981 solgte hun sin landbrugs-ejendom og købte et mindre hus, hvilket blev indberettet til kommunens skattevæsen (grønt indberetningsskema).

B henvendte sig sammen med A på socialforvaltningen den 21. april 1981 og oplyste om det nævnte ejendomssalg og -køb. I forvaltningens journalark dateret den 6. maj 1981 var noteret:

»Kl. og en søn har været på kontoret, idet kl. nu har solgt sin landbrugsejendom og købt hus i (X). Der udleveres skema til udfyldelse af nye indkomst- og formueforhold, som loves indleveret når forholdene er endeligt afklaret.« (Skema: »Ansøgning om afvigelse fra socialindkomsten«).

Den 14. august 1982 indgav B til socialforvaltningen et udfyldt skema »Ansøgning om afvigelse fra socialindkomsten«. Ved skemaets hoved havde hun anført »Event.«. Ansøgningen var vedlagt en skrivelse af 14. august 1982, hvori B anførte:

»Vedlagt ansøgning om ændring af socialindkomsten, er primært en orientering til forvaltningen om de ændrede indtægts- og udgiftforhold, der er en følge af salget af ejendommen i . . . , og købet af huset . . . , såvidt jeg kan se, er de fremtidige indtægtsforhold ikke af en sådan størrelsesorden, at de giver anledning til ændring af 1982-socialindkomsten – og derved ikke af enkepensionen . . . «

I skrivelse af 22. september 1982 meddelte socialforvaltningen B, at hun for perioden fra den 15. april 1981 til den 30. september 1982 havde fået udbetalt 20.112,35 kr. for meget i enkepension og anmodede hende om at indbetale beløbet. Jeg måtte forstå, at forvaltningen ikke forud for denne afgørelse havde været i kontakt med B.

I skrivelse af 19. oktober 1982 til forvaltningen protesterede A over den del af kravet, der vedrørte perioden fra den 15. april 1981 til den 15. maj 1982. A anførte, idet han henviste til enkepensionslovens § 9, stk. 4 og 5, at B ikke havde modtaget pensionen »mod bedre vidende«. A oplyste,

». . . at min mor – sammen med mig – henvendte sig til socialforvaltningen d. 21/4-81 for at meddele flytning. Samtidig oplyste min mor, at salg/køb af ejendom/hus måtte forventes at medføre ændringer i de økonomiske forhold, men at hun ikke på dette (daværende) tidspunkt var i stand til nærmere at angive størrelsen af den fremtidige indtægt eller at sige, fra hvilket tidspunkt de deponerede beløb kunne

forventes frigivet med henblik på køb af obligationer – p.g.a. handelens komplicerede karakter, afventen af landbrugsministeriets tilladelse til udstykning m.v. – Min mor fik herefter at vide, at det i så fald ikke var muligt at foretage ændringer i beregningsgrundlaget/socialindkomsten. Hun fik derfor udleveret en blanket, »Ansøgning om afvigelse fra socialindkomsten«, med anmodning om at indsende den i udfyldt stand på det tidspunkt, hvor det ville være klart hvilke økonomiske ændringer ejendomssalget, -købet ville medføre for den fremtidige indtægt. Min mor – eller jeg – blev ikke på dette tidspunkt – hverken direkte eller indirekte – oplyst om, at der efterfølgende kunne blive tale om tilbagebetaling af socialpensionen.«

A oplyste videre i skrivelsen, at B først den 15. maj 1982 fik mulighed for at disponere over det beløb, som skulle udbetales i forbindelse med ejendomshandelen. A anmodede X kommune om at fratage tilbagebetalingskravet for perioden den 15. april 1981 til den 15. maj 1982, idet han gjorde gældende, at B straks efter, at der var sket forandringer i de personlige og økonomiske forhold, underrettede forvaltningen herom, og at hun ikke blev underrettet om eller var klar over, at der kunne blive tale om tilbagebetaling af den ydede pension, »før de vedvarende ændringer i de økonomiske forhold indtrådte«. Endelig protesterede A mod beregningen af tilbagebetalingskravet, der var baseret på indtægterne fra obligationerne.

Socialforvaltningen fremsatte over for det sociale udvalg nogle kommentarer i anledning af A's klage og anførte bl.a.:

» . . .

Forvaltningen finder ikke, at kl. kan have modtaget pensionen i god tro, idet der under samtalen på herværende forvaltning i foråret 1981 bl.a. blev udleveret blanket »ansøgning om afvigelse fra socialindkomst« m.h.p. opl. om faktiske/fremtidige økonomiske oplysninger til brug for beregning/omregning af pensionen.

Det blev ganske rigtig oplyst af kl. og dennes søn, at man ikke aktuelt var i stand til at redegøre for forholdene, men det blev forvaltningen lovet at indlevere nævnte skema hurtigst muligt.

Orienteringen er således sket mundtligt, og indholdet i sin fulde udstrækning lader sig ikke bevise. Se dog journalnotat af 6/5-81.

. . .

Det findes ikke i den konkrete sag, at kl. har tilsidesat sin oplysningspligt, men til gengæld kan hun næppe have modtaget den i god tro. Af praktiske grunde (manglende oplysninger) var det omkring handelstidspunktet ikke muligt at foretage en omregning. At sagens afklaring – m. deraf følgende omregning – har trukket så længe ud, må siges at være uheldigt. Som tdl. nævnt findes kl. ej heller at have modtaget pensionen i god tro (såfremt handlen ikke kunne tænkes at have betydning for pensionsberegningen, var der næppe grund til at anmode om fornyede oplysninger), men de konkrete opl. om evt. ændringsbeløb er og kan ikke gives en kl. uden at kende de nøjagtige indkomst- og formueforhold. . . .« (fremhævet af mig).

Det sociale udvalg besluttede at fastholde hele tilbagebetalingskravet, og A klagede over det sociale udvalgs afgørelse til amsankenævnet for Nordjyllands amt, idet han henviste til det, han havde anført i skrivelsen af 19. oktober 1982 til socialforvaltningen i X kommune. Herudover anførte A bl.a. udover henvisning til B's skrivelse af 14. august 1982 til socialforvaltningen, at »min mor – og jeg – var af den opfattelse, at der ikke skulle ske regulering af den fremtidige pension og at min mor derfor også – om muligt i endnu højere grad – var fuldt berettiget til den indtil juni 1982 udbetalte pension«. A henviste endvidere til, at pkt. 17 c i sikringsstyrelsens cirkulære af 23. april 1981 måtte antages at omhandle den »normale« ejendomshandelsituation, hvor sælger/køber allerede ved slutsedlens underskrift er bekendt med de økonomiske konsekvenser af handelen. A bestred, at socialforvaltningen skulle kunne udbetale pensionen »foreløbigt« på det hidtidige indkomstgrundlag med mulighed for senere tilbagebetaling, idet forvaltningen straks, når den har fået underretning om eventuelle fremtidige indkomstændringer, må omberegne pensionsbeløbet på grundlag af den forventede fremtidige indkomst. A oplyste, at B i juni måned 1982 telefonisk havde meddelt socialforvaltningen, at ejendomshandelen nu endelig var gået i orden, og at det formentlig ikke ville være nødvendigt at indsende skemaet vedrørende ændring af socialindkomsten, da indkomstændringerne tilsyneladende ikke ville ændre pensionsberegningen. Forvaltningen svarede da, at forvaltningen under alle omstændigheder skulle have tilsendt det udfyldte skema.

Amtsankenævnet traf følgende afgørelse i en skrivelse til B:

»Nævnet skal indledningsvis bemærke, at ved salg af en ejendom må pensionen omberegnes med virkning fra salgstidspunktet, idet indtægterne optjenes fra dette tidspunkt. I et tilfælde, hvor pensionisten f.eks. på grund af deponering først senere får rådighed over salgsprovenuet, kan regulering dog først effektueres på det tidspunkt, hvor pensionisten opnår rådighed over sine midler. Socialforvaltningen må i et sådant tilfælde orientere pensionisten om, at regulering skal ske fra salgstidspunktet.

I nærværende sag fandt nævnet, at det må anses for godtgjort, at De ved samtalen i socialforvaltningen i foråret 1981 var blevet gjort bekendt med, at der skulle ske regulering af Deres pension med virkning fra salgstidspunktet, og at De som følge heraf måtte have været klar over, at De straks, når salgsprovenuet blev frigjort, måtte rette henvendelse til kommunen, således at reguleringen af Deres enkepension kunne effektueres.

Nævnet fandt det således berettiget, at (X) kommune har omberegnet Deres pension med virkning fra 15. april 1981, jfr. enkepensionslovens § 9, stk. 3, og krævet det beløb, der herefter er udbetalt for meget i pension, tilbagebetalt.

Derimod fandt nævnet, at (X) kommune ved opgørelse af tilbagebetalingskravet ikke med virkning fra salgstidspunktet, den 15. april 1981, har kunnet medregne indtægten af de obligationer, som De efter det oplyste først købte ved frigivelsen af købesummen den 27. maj 1982.

For perioden 15. april 1981 til 27. maj 1982 må enkepensionen således beregnes på grundlag af renteindtægt fra sælgerpantebreve og andre faktiske indtægter, herunder en eventuel forrentning af den kontante købesum, såfremt en sådan har været aftalt. Endvidere kan der efter reglerne i socialindkomstloven blive tale om et formuetillæg som følge af værdien af sælgerpantebrevene og den kontante udbetaling. Renteindtægten fra obligationer kan derimod først medregnes fra det tidspunkt, hvor obligationerne er købt.«

Nævnet vedtog således at stadfæste X kommunes afgørelse om tilbagebetaling, men hjemviste sagen til fornyet beregning af kravets størrelse.

Amtsankenævnet henviste i sin skrivelse til enkepensionslovens § 9, stk 3-5, og til sikringsstyrelsens cirkulære af 23. april 1981, pkt. 17-18.

I klagen til mig anførte A bl.a.:

» . . .

Baggrunden for denne klage er, at amtsankenævnet i sin afgørelse af 6. marts 1984 uden fornødent grundlag lægger til grund, at min mor måtte have været klar over, at regulering af pensionen skulle ske med tilbagevirkende kraft fra salgstidspunktet. Jeg finder det således ikke rimeligt, at ankenævnet alene baserer en – for min mor – så væsentlig afgørelse på formodninger, når fakta – min mors oplysninger/handlinger – viser, at min mor har været i kvalificeret god tro.

. . . «

I en udtalelse i anledning af klagen anførte det sociale udvalg i X kommune bl.a.:

» . . .

Det sociale udvalg er af den opfattelse, at såvel lovens bestemmelser som beregningsprincipper – jfr. sikringsstyrelsens beregningscirkulærer – er overholdt, hvorfor evt. ændringer kun kan ske via ændring af disse.

Samtidig er det dog udvalgets opfattelse, at såvel oplysningspligt som begrebet god tro generelt er ret vanskeligt at administrere.

Eksempelvis kan fremføres, at indgivne selvangivelsesoplysninger (»hovednerven« for pens.beregninger) til skattevæsenet afgives i god tro (på tro og love), hvilket dog ikke hindrer en ændring af ansættelsen, og dermed hjemler adgang/pligt til regulering. I denne kategori sager, spec. hvor forvaltningen nødsages til regulering med tilbagebetaling til følge, og hvor forvaltningen ikke forudgående har haft kontakt til pensionisten – eller pensionisten til forvaltningen, kan problemet oplysningspligt/god tro volde store problemer.«

I en udtalelse anførte amtsankenævnet, at nævnet ikke havde fundet anledning til at ændre den trufne afgørelse. Om det, A havde anført om B's »gode tro«, bemærkede amtsankenævnet.

» . . . at det synes ubestridt, at det ved en samtale i socialforvaltningen i foråret 1981 aftales, at nærmere oplysninger om de økonomiske forhold ville blive fremsendt, når dette var muligt. Når dette alligevel ikke skete, skyldtes det, ifølge (A's) egne oplysninger, at man antog, at de ændrede økonomiske forhold ikke ville få betydning for pensionsberegningen.

Denne antagelse skyldtes, stadig ifølge (A's) egne oplysninger, den fejlagtige opfattelse, at der gjaldt samme regler for omberegning af pensioner som for omberegning af børnetilskud. (Børnetilskudslovens § 3 a, jfr. socialministeriets bekendtgørelse nr. 455 af 23. oktober 1980).

På dette grundlag er det amsankenævnets opfattelse, at den af (A) påberåbte gode tro beror på en retsvildfarelse, og som sådan ikke kan tillægges selvstændig betydning for afgørelsen af tilbagebetalingsspørgsmålet.

...«

I en skrivelse til mig bemærkede A om amsankenævnets udtalelse:

»... at amsankenævnet tilsyneladende nu har ændret begrundelsen for sin afgørelse af 6. marts 1984. – Begrundelsen i afgørelsen af 6. marts 1984 var, som det fremgår af akterne, at det var blevet *anset for godtgjort*, at min mor *var blevet gjort bekendt med*, at der skulle ske regulering af pensionen fra salgstidspunktet. En begrundelse som der i sagsmaterialet og ikke mindst i oplysningerne fra det sociale udvalg i (X) kommune var vanskeligt – eller rettere umuligt – at finde dækning for. Af den grund har jeg naturligvis med tilfredshed konstateret, at amsankenævnet deler denne opfattelse, jfr. den ændrede begrundelse i amsankenævnets skrivelse ...

I denne skrivelse anfører amsankenævnet nu, at den påberåbte gode tro beror på en retsvildfarelse ...«

A gjorde herefter opmærksom på, at de oplysninger, som antagelsen om retsvildfarelse byggede på, ikke vedrørte den omstridte tilbagebetalingsperiode, men den periode, der lå efter det tidspunkt, da B var i stand til at give oplysninger om »den faktiske indkomst« (medio maj 1982).

Hertil anførte amsankenævnet i en supplerende udtalelse, at nævnets bemærkninger kun var at opfatte som kommentarer til A's synspunkter.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Efter den dagældende lov om enkepension afhæng størrelsen af den pension, der kunne ydes, af pensionistens indtægtsforhold.

Loven indeholdt i § 9, stk. 3, følgende bestemmelse:

»Forøges eller nedsættes en pensionists indtægt mere end rent midlertidigt så meget, at en beregning af pensionen, herunder pensionstillæg, på grundlag af den indtægt, der herefter står til pensionistens rådighed, nu vil give et andet resultat, træffer det sociale udvalg foranstaltning til, at pensionen fremtidig nedsættes, inddrages eller forhøjes i overensstemmelse med ny beregning.«

Sikringsstyrelsens cirkulære af 23. april 1981 indeholdt i pkt. 17 retningslinjer for omregning af pension ved indtægtsændringer. I pkt. 17 c var det anført:

»Indtræder der varig forøgelse af formueindtægten, fx. ved salg af fast ejendom eller ved overtagelse af dødsbo til privat skifte, anses indtægtsforøgelsen for indtruffet på salgsdagen, respektive ved arvefaldet, således at pensionen kan omregnes med virkning fra dette tidspunkt. ...«

I cirkulærets pkt. 18 om efterregulering hed det:

»...

Er situationen den omvendte, dvs. at den nye socialindkomst fastsættes til et højere beløb end den gamle, kan der eventuelt blive tale om tilbagebetaling af den for meget udbetalte pension. Om der skal ske tilbagebetaling afhænger af, om pensionisten har tilsidesat sin oplysningspligt, jfr. ... enkepensionslovens § 9, stk. 4 og 5.«

Enkepensionslovens § 9, stk. 4 og 5, havde følgende indhold:

»Stk. 4. Det påhviler en pensionist at meddele det sociale udvalg underretning om enhver forandring i sine økonomiske og personlige forhold, jfr. stk. 1 og 3, som kan formodes at medføre nedsættelse eller bortfald af pensionen, ligesom det sociale udvalg selv skal være opmærksom på, om sådan forandring indtræder.

Stk. 5. Hvis en pensionist mod bedre vidende, jfr. stk. 4, uberettiget har oppebåret pension, vil det beløb, der med urette er oppebåret, være at erstatte af pågældende, eventuelt hendes dødsbo. Bestemmelse om tilbagebetaling af uretmæssigt oppebårne pensionsbeløb træffes af det sociale udvalg.«

Der har i sagen været anvendt begreber som »regulering ... med tilbagevirkende kraft«, »adgang/pligt til regulering«, »nød-

sages til regulering med tilbagebetaling til følge« m.v. Dette giver mig anledning til at fremhæve, at enkepensionsloven ikke giver adgang til at foretage foreløbige udbetalinger, udbetalinger med forbehold eller lign. Som det fremgår af de gengivne bestemmelser, skal pensionen i visse tilfælde nedsættes med *fremtidig virkning*. Om der er grundlag for at rejse krav om *tilbagebetaling* beror på, om betingelserne i tilbagebetalingsreglerne i § 9, stk. 5, jfr. stk. 4, er opfyldt. D.v.s.,

- 1) pensionen skal være modtaget med urette,
- 2) oplysningspligten skal være tilsidesat,
- 3) tilsidesættelsen skal have ført til udbetalinger med urette,
- 4) ydelserne skal være modtaget mod bedre vidende.

Om disse betingelsers opfyldelse i den foreliggende sag skal jeg bemærke følgende:

ad 1:

Jeg finder ikke at have grundlag for at kritisere, at amsankenævnet ved afgørelsen af, fra hvilket tidspunkt reguleringen af pensionen skulle have haft virkning, har lagt vægt på handelstidspunktet, da forøgelsen af formueindtægten indtrådte. Jeg må derfor lægge til grund, at (B) med urette har modtaget et pensionsbeløb.

ad 2 og 3:

Jeg henviser først til, at (B) efter socialforvaltningens opfattelse ikke har tilsidesat sin oplysningspligt, jfr. ovenfor s. 186.

De oplysninger, der efter § 9, stk. 4, skal gives til socialforvaltningen, kan ikke begrænses til det faktum, at der har fundet køb/salg af en ejendom sted, men må også omfatte oplysninger om de økonomiske forhold vedrørende ejendomshandelen, således at det sociale udvalg bliver i stand til at foretage omberegning på grundlag af den forventede fremtidige indtægt.

I det foreliggende tilfælde er forholdet det, at (B) (og De) allerede i forbindelse med ejendomshandelen i april 1981 gav meddelelse herom til socialforvaltningen. Journaloplysninger om samtalen foreligger ikke. Der foreligger alene et kortfattet notat af 6. maj 1981 om, at der blev udleveret et skema til udfyldelse, »når forholdene er *endeligt* afklaret« (fremhævet af mig).

Jeg må lægge til grund,

at de økonomiske forhold først blev *endeligt* afklarede i midten af maj måned 1982 ved købet af obligationerne,

at (B) telefonisk gav forvaltningen oplysninger herom i juni måned 1982 (notater herom findes ikke i forvaltningens akter),

at forvaltningen ikke efter den 21. april 1981 og heller ikke efter den telefoniske meddelelse af juni 1982 selv foretog noget med henblik på at indhente oplysninger om (B's) ændrede økonomiske forhold, og

at (B) selv den 14. august 1982 – nærmest til orientering – gav socialforvaltningen oplysning om sine aktuelle økonomiske forhold.

Under disse omstændigheder finder jeg ikke, at betingelserne for at kræve tilbagebetaling under 2 og 3 er opfyldt, for så vidt angår tiden før den 15. maj 1982.

Jeg finder det ikke påkrævet i den foreliggende sammenhæng at gå nærmere ind på rækkevidden af betingelse 4 (»mod bedre vidende«). Således som enkepensionslovens § 9, stk. 5, er formuleret, fremtræder dette element i bestemmelsen nærmest som en yderligere betingelse for at gøre et tilbagebetalingskrav gældende, og i hvert fald i et tilfælde som det foreliggende, hvor det må lægges til grund, at der ikke har foreligget nogen tilsidesættelse af oplysningspligten efter lovens § 9, stk. 4, kan det efter min mening ikke antages, at et tilbagebetalingskrav skulle kunne støttes alene på en henvisning til, at det for meget udbetalte beløb er oppebåret »mod bedre vidende«, jfr. mine bemærkninger ovenfor.

Jeg finder således ikke, at der i bestemmelsen i enkepensionslovens § 9, stk. 5, som amsankenævnet i sin afgørelse har henvist til, er hjemmel for tilbagebetalingskravet. Jeg har gjort amsankenævnet bekendt med min opfattelse, men jeg har ikke herved taget stilling til, om et tilbagebetalingskrav kan gøres gældende på et andet grundlag, jfr. således den højesteretsdom, der er offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1959, s. 321.

Jeg har samtidig hermed henstillet til amsankenævnet at undergive sagen en fornyet overvejelse.

Jeg har bedt amsankenævnet om at underrette mig om nævnets fornyede afgørelse.

...«

Amtsankenævnet genoptog behandlingen af sagen og traf herefter følgende afgørelse i en skrivelse til B:

»Nævnet må fortsat lægge til grund, at der som følge af salget af Deres ejendom og den deraf følgende ændring i Deres økonomiske forhold skal ske omberegning af Deres enkepension, og at denne omberegning skal ske med virkning fra salgstidspunktet i det omfang, indtægterne løber fra dette tidspunkt.

Da denne omberegning ikke er sket, har De således modtaget et pensionsbeløb, som De ikke har været berettiget til.

Uanset at reglen i enkepensionslovens § 9, stk. 5, efter sin ordlyd ikke kan bringes i anvendelse i tilfælde som det foreliggende, finder nævnet, at det ud fra en konkret vurdering på grundlag af almindelige formueretlige regler om tilbagebetaling må påhvile Dem at tilbagebetale beløbet. Nævnet har herved lagt vægt på, at fejlen i udbetalingen af pensionen alene skyldes ændringer i Deres private økonomiske forhold, som kommunen ikke har eller har haft mulighed for at have indflydelse på.

For så vidt angår den af Dem anførte indvending om, at De har modtaget pensionen i god tro, idet De ikke troede, at ændringen fik betydning for pensionsberegningen, skal nævnet bemærke, at det fremgår af sagen, at det på mødet mellem Dem, Deres søn og socialforvaltningen i foråret 1981 blev aftalt, at oplysninger om Deres økonomiske forhold skulle indsendes, når disse var endeligt afklarede.

Nævnet finder således, at De må have været klar over Deres oplysningspligt herom, hvorfor nævnet ikke kan tillægge det nogen betydning, at De på grund af en misforståelse om gældende regler gik ud fra, at de økonomiske oplysninger trods dette ikke havde nogen betydning.

Nævnet finder således, at De måtte have været klar over, at ændringen i Deres forhold kunne medføre omberegning af Deres pension. Nævnet finder endvidere ikke, at De – trods den af kommunen udviste passivitet – med føje har kunnet gå ud fra, at omberegningen først skulle ske fra et senere tidspunkt, idet De måtte være klar over, at omberegningen beroede på oplysninger, som kommunen kun kunne få fra Dem.

Nævnet vedtog herefter at fastholde sin tidligere afgørelse og stadfæstede således (X) kommunes afgørelse. Det bemærkes, at nævnet fortsat finder, at kravet skal beregnes som anført i nævnets oprindelige afgørelsesskrivelse af 6. marts 1984.

...«

A klagede til den sociale ankestyrelse, der traf afgørelse om at optage sagen, idet styrelsen fandt, at sagen var af principiel betydning.

På tidspunktet for beretningsårets udløb forelå den sociale ankestyrelses afgørelse endnu ikke.

17-10. *Udtalt, at en kommunes anmodning om samtykke fra en anden kommune til flytning efter bistandslovens § 47 var udtryk for, at den anmodende kommune var indstillet på at yde hjælp, og at det forhold, at samtykke blev nægtet, ikke i sig selv burde føre til, at hjælp blev nægtet.*

Under henvisning hertil henstillet til amtsankenævnet for Vejle amt at genoptage behandlingen af sagen. (J. nr. 1984-18-055).

A klagede over en afgørelse fra amtsankenævnet for Vejle amt, hvorved amtsankenævnet tiltrådte et afslag fra det sociale udvalg i Vejle kommune på A's ansøgning om økonomisk hjælp til flytning efter bistandslovens § 47.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 4. juli 1983 ved personlig henvendelse til social- og sundhedsforvaltningen i Vejle kommune ansøgte om økonomisk hjælp til flytning i forbindelse med separation på grund af dyb og længerevarende uoverensstemmelse

med sin mand. Ifølge forvaltningens referatark (dateret den 1. august 1983) oplyste A ved henvendelsen, at hun modtog arbejdsløshedsdagpenge, og at hun pr. 1. august 1983 havde mulighed for at få en 4 værelses lejlighed i Trige (Århus kommune), hvortil hun ville flytte den 3. august 1983 sammen med sine to børn på henholdsvis 8 og 5 år. I referatarket var det anført:

»... forelægges gruppemødet, og det aftales, at der kan bevilges flytteudgifter samt en måneds husleje, hvis hun fremkommer med dokumentation således, at der kan søges flytteaccept ved Århus kommune.«

Den 1. august 1983 indgav A en skriftlig ansøgning om flyttehjælp til socialforvaltningen. A oplyste i den forbindelse, at hun nu var blevet enig med sin mand om, at det ældste barn skulle blive hos manden.

I skrivelse af 3. august 1983 til social- og sundhedsforvaltningen i Århus kommune anførte social- og sundhedsforvaltningen i Vejle kommune følgende:

»Vedrørende (A), ydelse af flyttehjælp, jfr. bistandslovens § 47.

Ovennævnte har 4. juli 1983 søgt om hjælp til flytning til adressen . . . , 8280 Trige.

Boligen er en 4 værelses stuelejlighed på 108 m². Huslejen andrager kr. 3.055, incl. varme pr. måned, minus boligsikring. Indskudslån lyder på kr. 8.424. (A) har søgt separation, og har fået tilbudt lejlighed på Triges Centervej. Der er i ægteskabet 2 fællesbørn, hvoraf den yngste . . . skal bo hos moderen.

(A) får ca. kr. 5.300 pr. måned i A-understøttelse, og er berettiget til understøttelse indtil december 1984, men har store forventninger om at kunne få arbejde hurtigt. Hun har søgt arbejde på Århus kommunehospital som apotekerassistent, men har endnu intet hørt, da ansøgningsfristen ikke er udløbet endnu. I øvrigt mener hun sig i stand til at kunne klare sig selv.

Der henvises i øvrigt til relevante bilag i sagen, der vedlægges som kopier.«

I skrivelse af 10. august 1983 meddelte Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning afslag på at meddele samtykke efter bistandslovens § 47, stk. 2. Forvaltningen fandt, at flytningen ikke ville medføre en forbedring af A's bolig-mæssige eller erhvervs-mæssige forhold. Forvaltningen havde endvidere lagt vægt på, at A - efter forvaltningens opfattelse - ikke ville være i stand til selv at afholde boligudgiften til

den 4 værelses lejlighed, hvortil der højst kunne ydes boligsikring svarende til en 3 værelses lejlighed.

Den 2. september 1983 meddelte socialforvaltningen i Vejle kommune A telefonisk, »at man herfra har besluttet ikke at yde flyttehjælp, idet Århus kommune har nægtet flytteaccept«.

I skrivelse af 19. september 1983 meddelte socialforvaltningen i Vejle kommune A et skriftligt afslag på ansøgningen om flyttehjælp, »idet Århus kommune har meddelt afslag på samtykke til bevilling af flyttehjælp.«

Forvaltningen anførte endvidere i skrivelserne:

»Det er iøvrigt Vejle kommunes opfattelse, at omstændighederne for at yde flyttehjælp til den nævnte 4-værelses lejlighed blev ændret fra det tidspunkt, hvor De ændrede beslutning om at lade det ældste barn blive hos manden.«

A indbragte det sociale udvalgs afgørelse for amtsankenævnet for Vejle amt. A oplyste om baggrunden for ønsket om at flytte, og hun gav udtryk for, at hun mente at være blevet stillet i udsigt, at hun ville få økonomisk hjælp til flytningen fra Vejle kommune.

Amtsankenævnet traf følgende afgørelse i en skrivelse til A:

»Efter de i sagen foreliggende oplysninger tiltrådte amtsankenævnet det sociale udvalgs afgørelse, idet den lejede lejlighed pris- og størrelsesmæssigt ikke kan anses for at være en rimelig løsning på Deres boligproblem.«

I klagen til mig anførte A, at hun ved sin første henvendelse til Vejle kommune fik at vide, at kommunen »ville hjælpe (A) med flytteudgifterne, altså 1. måneds husleje, flytte-mand o.s.v., hvis (A) fandt noget at bo i«.

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte det sociale udvalg i Vejle kommune følgende:

»Som tidligere nævnt henvendte (A) sig hos social- og sundhedsforvaltningen i juli 1983 med ansøgning om flyttehjælp til hende og 2 børn i forbindelse med separation.

Den 1. august 1983 kunne pågældende overtage en 4 værelses lejlighed til en månedlig husleje incl. lys og varme på kr. 3.055,00.

Som det fremgår af sagsakterne var det socialudvalgets opfattelse, at der på det foreliggende grundlag kunne ydes flyttehjælp til den nævnte lejlighed for pågældende og de 2 børn,

men at der forinden, jfr. bistanndslovens § 47, stk. 2, skulle indhentes samtykke fra Århus kommune.

Der sker imidlertid det, at (A) meddeler, at det ældste barn forbliver hos manden, men hun har accepteret lejemålet til den 4 værelses lejlighed.

Trods de ændrede omstændigheder, anmoder det sociale udvalg i Vejle kommune i brev af 3. august 1983 Århus kommune om samtykke til at yde flyttehjælp m.v.

Århus kommune meddeler afslag med den begrundelse, at lejligheden er for stor.

Det sociale udvalg i Vejle kommune meddeler efterfølgende afslag på flyttehjælp, og anfører i øvrigt, at omstændighederne for at yde flyttehjælp til den nævnte 4 værelses lejlighed blev ændret fra det tidspunkt, hvor det blev besluttet, at (A) ville lade det ældste barn blive hos manden.«

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte amtsankenævnet for Vejle amt følgende:

» . . .

Ved nævnets behandling af sagen . . . har det været lagt til grund,

at husstanden kun består af 1 voksen + 1 barn,

at der er tale om en 4-værelses lejlighed, hvortil der som følge af antallet af husstandsmedlemmer ikke kan ydes fuld boligsikring,

at boligudgiften efter fradrag af boligstøtte andrager godt 45% af ansøgerens nettoindtægt,

at der efter betaling af oplyste faste udgifter kun resterer ca. 2.600 kr. månedlig til underhold, incl. boligstøtte og diverse børneydelser,

at ansøgeren ikke på ansøgningstidspunktet var boligløs, men kunne have bevaret sin tidligere bolig, indtil hun havde fundet en lejlighed, der pris- og størrelsesmæssigt svarede til hendes behov.

En samlet vurdering af disse forhold sammenholdt med bestemmelsen i bistanndslovens § 47 har ført til, at nævnet ikke har fundet bistanndslovens betingelser for at yde flyttehjælp opfyldte.«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Det sociale udvalgs og amtsankenævnets afgørelser er truffet på grundlag af be-

stemmelsen i bistanndslovens § 47, der har følgende indhold:

»Der kan ydes en person, som ikke selv har midler dertil, hjælp til en flytning, som medfører forbedringer af pågældendes eller familiens boligmæssige eller erhvervsmæssige forhold.

Stk. 2. Det sociale udvalg skal, såfremt flytning sker til en anden kommune, indhente samtykke fra det sociale udvalg i denne kommune, inden hjælpen ydes. Hvis denne fremgangsmåde ikke er fulgt, betragtes den kommune, der har ydet hjælpen, fortsat som opholdskommune, indtil pågældende i mindst 3 måneder har klaret sig uden bistand efter denne lov, dog længst i 2 år efter flytningen. . . .«

Efter min gennemgang af sagen, jfr. herved også socialudvalgets ovenfor gengivne udtalelse . . . i anledning af klagen til mig, må jeg lægge til grund, at det var Vejle byråds socialudvalgs opfattelse, at De ved henvendelsen i juli måned 1983 måtte anses for at opfylde betingelserne efter bistanndslovens § 47, stk. 1, for hjælp til Deres og Deres to børns indflytning i den omhandlede lejlighed i Århus.

Ved Deres henvendelse den 1. august 1983 til socialforvaltningen oplyste De, at det ene af børnene skulle blive boende hos faderen.

I den ovenfor gengivne skrivelse af 3. august 1983 forelagde socialforvaltningen i Vejle kommune sagen for Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning med henblik på at opnå Århus kommunes samtykke til flytningen efter bistanndslovens § 47, stk. 2.

Denne skrivelse kan efter min opfattelse kun forstås som en tilkendegivelse af, at socialforvaltningen i Vejle kommune fortsat var indstillet på at yde Dem hjælp efter bistanndslovens § 47, stk. 1, til den – nu gennemførte – flytning til Århus. Og jeg går ud fra, at baggrunden herfor var, at socialforvaltningen anså en hurtig flytning for påkrævet, at De allerede havde indgået lejemålet med virkning fra den 1. august 1983, at De i hele forløbet havde haft nær kontakt med social- og sundhedsforvaltningen, og at det var en for Dem uforudseelig ændring af Deres planer, at flytningen kun kom til at omfatte det ene af børnene, idet det helt frem til week-end'en den 30.-31. juli 1983

var meningen, at begge børnene skulle flytte med til Århus.

Efter at Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning i skrivelsen af 10. august 1983 havde afslået at meddele samtykke efter bistandslovens § 47, stk. 2, meddelte socialforvaltningen i Vejle kommune Dem den 2. september 1983 telefonisk afslag på flyttehjælp, » . . . idet Århus kommune har nægtet flytteaccept«, og den 19. september 1983 gav socialforvaltningen Dem skriftligt afslag på ydelse af flyttehjælp, » . . . idet Århus kommune har meddelt afslag på samtykke til bevilling af flyttehjælp«. I det skriftlige afslag af 19. september 1983 tilføjede socialforvaltningen:

»Det er i øvrigt Vejle kommunes opfattelse, at omstændighederne for at yde flyttehjælp til den nævnte 4-værelses lejlighed blev ændret fra det tidspunkt, hvor De ændrede beslutning om at lade det ældste barn blive boende hos manden.«

Denne tilføjelse harmonerer ikke med socialforvaltningens skrivelse af 3. august 1983 til Århus kommune, der som nævnt efter min opfattelse forudsætter, at Vejle kommune var indstillet på at yde flyttehjælp – uanset den nævnte ændring af forholdene, som forvaltningen på det tidspunkt var gjort bekendt med.

Det spørgsmål, sagen rejser, er derfor, om Vejle kommunes socialforvaltning var beføjet til at omgøre denne beslutning alene med henvisning til, at Århus kommunes social- og sundhedsforvaltning i skrivelsen af 10. august 1983 havde afslået at give sit samtykke til flytningen.

Da jeg må forstå amsankenævnets udtalelse . . . til mig således, at dette spørgsmål ikke har været inddraget i nævnets vurdering af sagen, har jeg fundet samtidig hermed at burde henstille til nævnet at genoptage sagens behandling. Jeg har i denne forbindelse peget på, at det af bistandslovens § 47, stk.

2, følger, at flyttehjælp efter bestemmelsen i stk. 1, kan ydes uden forudgående indhentelse af samtykke fra tilflytterkommunen, eller uanset at tilflytterkommunen har nægtet samtykke; betydningen af manglende samtykke fra tilflytterkommunen er alene den, at den kommune, der har ydet flyttehjælp, i så fald betragtes som opholdskommune, indtil hjælpsmodtageren i mindst tre måneder har klaret sig uden bistand efter loven (dog længst 2 år). Jeg har endvidere orienteret nævnet om, at De under telefonsamtalen den 17. september 1984 oplyste, at De pr. 15. juni 1984 flyttede tilbage til Vejle kommune (for at være nærmere det ældste barn, der ikke flyttede med til Århus). De har ikke – bortset fra en tilbagebetalingspligtig husleje- hjælp i september måned 1983 – under opholdet i Århus modtaget hjælp efter bistandsloven. De har – bortset fra en kortere periode, da De havde ansættelse på apoteket i . . . – modtaget arbejdsløshedsdagpenge.

I hvert fald under de således foreliggende omstændigheder må det umiddelbart forekomme mindre rimeligt at tillægge det manglende samtykke fra Århus kommune den virkning, at De nægtes den hjælp til flytning efter bistandslovens § 47, stk. 2, som jeg efter min gennemgang af sagen må forstå, at De ville have fået udbetalt fra Vejle kommune, hvis der ikke havde været tale om en flytning til en anden kommune.«

Amsankenævnet for Vejle amt genoptog behandlingen af sagen og traf afgørelse om, at det sociale udvalg i Vejle kommune skulle yde A hjælp i overensstemmelse med udvalgets oprindelige indstilling i skrivelsen af 3. august 1983.

Jeg meddelte amsankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-11. *En socialforvaltning fratrak ved udmålingen af bistandshjælp for en måned et stipendiebeløb. Forvaltningen var i tvivl om, hvorvidt beløbet skulle tilbagebetales til statens uddannelsesstøtte. Udtalt, at det måtte være en forudsætning for forvaltningens fremgangsmåde, at der blev foretaget en ny udmåling for den pågældende måned, hvis det viste sig, at stipendiebeløbet skulle tilbagebetales.*

Det forhold, at B på det tidspunkt, da stipendiebeløbet blev tilbagebetalt, ikke længere var berettiget til at modtage bistandshjælp på grund af ophold i udlandet, kunne ikke fritage socialforvaltningen for den nævnte pligt til at foretage en ny udmåling.

Henstillet til amsankenævnet for Københavns amt at undergive sagen en fornyet behandling. (J. nr. 1984-522-052).

A klagede for sin søn, B, over, at amsankenævnet for Københavns amt, havde tiltrådt, at social- og sundhedsforvaltningen i Ballerup kommune havde afvist at foretage en efterregulering af et beløb, som B havde modtaget som økonomisk hjælp efter bilstandsloven for februar måned 1983, jfr. nærmere nedenfor.

Det fremgik af sagen, at den polytekniske læreanstalt i skrivelse af 28. januar 1983 gav B orlov i tiden fra den 1. februar 1983 til den 31. januar 1984 fra civilingeniørstudiet. Læreanstalten underrettede samtidig statens uddannelsesstøtte om studieafbrydelsen.

I slutningen af januar 1983 modtog B 1.033 kr. i stipendium fra statens uddannelsesstøtte vedrørende februar måned 1983.

Den 10. februar 1983 rettede B henvendelse til social- og sundhedsforvaltningen i Ballerup kommune med henblik på at modtage hjælp efter bilstandsloven. Han oplyste, at grunden til, at han havde søgt orlov, var, dels at han overvejede at skifte studium, dels at han ønskede at opnå erhvervs erfaring. Han havde af den grund tilmeldt sig arbejdsformidlingen. Han oplyste, at han hidtil havde levet af uddannelsesstøtte samt erhvervsarbejde i ferier. Forvaltningen bevilgede ham underholdshjælp for februar måned efter bilstandslovens § 37, stk. 1, jfr. stk. 2, med 2.071 kr., men fratrak det modtagne stipendiebeløb, 1.033 kr., således at han kun fik udbetalt 1.038 kr.

Under en samtale den 22. april 1983 i social- og sundhedsforvaltningen i Ballerup kommune oplyste B, der ikke havde opnået beskæftigelse, at han ville tage ophold i en kibbutz fra den 16. maj 1983 til ca. den 26. januar 1984. Forvaltningen, der siden B's første henvendelse løbende havde udbetalt bistandshjælp,

standsede denne med virkning fra den 16. maj 1983.

I skrivelse af 18. maj 1983 krævede statens uddannelsesstøtte stipendiebeløbet på 1.033 kr. samt renter, 33 kr., tilbagebetalt. A betalte beløbet i slutningen af maj måned 1983.

I skrivelse af 28. juli 1983 anmodede A kommunen om at udbetale det beløb (1.033 kr.), som forvaltningen havde fratrukket i underholdshjælpen vedrørende februar måned. A henviste til, at han på B's vegne havde været nødt til at tilbagebetale beløbet til statens uddannelsesstøtte.

I skrivelse af 15. august 1983 afslog social- og sundhedsforvaltningen A's ansøgning. Ved afgørelsen lagde forvaltningen vægt på, »at understøttelsen fra statens uddannelsesstøtte korrekt er fratrukket på daværende tidspunkt som indtægt for februar måned, jfr. bestemmelserne i bilstandslovens § 37«.

I skrivelse af 2. september 1983 besvarede social- og sundhedsforvaltningen nogle spørgsmål, som A havde stillet i skrivelse af 27. august 1983. I skrivelsen anførte forvaltningen, at B ved henvendelsen den 10. februar 1983 var blevet oplyst om, »at statens uddannelsesstøtte muligvis kunne kræve nævnte beløb tilbagebetalt, på grund af afbrydelse af studieforløbet. I den anledning blev (B) rådgivet til, dels at gennemlæse de papirer, han havde hjemme, angående regler for udbetaling af S.U., dels til eventuelt selv at kontakte statens uddannelsesstøtte for yderligere oplysninger.«

I skrivelse af 8. september 1983 klagede A til amsankenævnet for Københavns amt over forvaltningens afgørelse. I skrivelsen anførte A bl.a. følgende:

» . . .

Beløbet (stipendiebeløbet vedrørende fe-

bruar 1983; min bemærkning) burde jo aldrig have været indsat på bankkontoen, og jeg mener derfor, at Ballerup Kommune hellere i deres rådgivning (de vidste jo allerede fra andre, tidligere sager, at beløbet ville blive forlangt tilbagebetalt) burde have været (B) behjælpelig med at få sendt beløbet retur til SU. Nu blev man imidlertid årsag til, at (B) blev nødt til at bruge nogle penge, der vel egentlig ikke var hans. Når man så havde sikret sig, at beløbet var rigtigt tilbagebetalt til SU, må betingelserne for, at (B) kunne få den fulde kommunale understøttelse, være opfyldt. Der kan vel ikke her ske tvivl om, at (B) er berettiget til den fulde understøttelse, og da han på det tidspunkt *ikke* studerede ved DTH, må det vel skulle udbetales fra Ballerup Kommune.

...«

Efter at have indhentet en udtalelse af 23. september 1983 fra social- og sundhedsforvaltningen i Ballerup kommune tog ankenævnet i skrivelse af 18. januar 1984 til B stilling til A's klage. I skrivelsen, hvori der er henvist til socialministeriets cirkulære nr. 218 af 20. december 1982 om kontanthjælp efter bistandsloven, pkt. 15, anførte ankenævnet bl.a. følgende:

» . . .

Nævnet besluttede at tiltræde kommunens afgørelse, idet det bemærkes, at det er forholdene på ansøgningstidspunktet, som er afgørende for, hvor meget der kan udbetales i økonomisk hjælp.

Det er således i overensstemmelse med gældende regler, at kommunen, i den hjælp, der blev udbetalt Dem for februar måned, fratrag det beløb, som De for samme periode havde modtaget fra statens uddannelsesstøtte.

Da De havde ophold i udlandet på det tidspunkt, hvor Deres far på Deres vegne tilbagebetalte SU-støtten, vil De ikke være berettiget til at få et tilsvarende beløb efterbetalt i henhold til bistandslovens bestemmelser.

...«

I skrivelse af 22. januar 1984 til ankenævnet anførte A bl.a. følgende:

» . . . (jeg) forstår . . . ikke den trufne afgørelse, idet nævnet i sin afgørelse anfører »at det er forholdene på ansøgningstidspunktet, som er afgørende for, hvor meget der kan udbetales i økonomisk hjælp.«

Netop på ansøgningstidspunktet fratrækker Ballerup kommune de 1.033 kr. vel vidende, at det ikke er (B's) penge, og at han derfor egentlig ikke kan disponere over dem. Det bekræftes

af den kendsgerning, at han orienteres af (socialrådgiveren) om, at han må være forberedt på at skulle tilbagebetale beløbet, der jo allerede med studiets ophør er forfaldent til tilbagebetaling. Den pr. 20-5-83 modtagne opkrævning fremsendes jo kun fra statens uddannelsesstøtte, fordi (B) ikke allerede har været i stand til at tilbagebetale beløbet.

...«

A anførte endvidere, at det fremgår af den regel i cirkulæret, som ankenævnet havde henvist til,

»at der »som hovedregel må foretages fradrag . . . o.s.v.«. Dette må imidlertid så også indebære, at der er tilfælde, hvor det alligevel er muligt at udbetale den forbigående hjælp uden fradrag.«

Ankenævnet sendte A's skrivelse til den sociale ankestyrelse, der meddelte A, at styrelsen ikke kunne behandle sagen, da styrelsen ikke fandt, at sagen var af principiel betydning, hvilket er en forudsætning for, at ankestyrelsen kan optage sager (bl.a.) om hjælp efter § 37 i bistandsloven til behandling.

Efter yderligere brevveksling med ankenævnet klagede A som nævnt til mig. A anførte bl.a. følgende:

» . . .

Det forekommer mig . . . rimeligt om socialrådgiveren i Ballerup kommune allerede på dette tidspunkt (febr. 83) havde været B behjælpelig med at få tilbagebetalt beløbet. Den pågældende socialrådgiver vidste allerede fra tidligere lignende sager (det oplyste vedkommende pr. telefon) at beløbet skulle tilbagebetales, og at reglerne for tilbagebetaling var meget strenge. Når kommunen fra de bevilgede kr. 2.071 fratrækker kr. 1.033 inden udbetaling, er der derefter kun kr. 1.038 tilbage, hvorefter det for en studerende er nærmest umuligt at tilbagebetale endnu kr. 1.033 til SU, – pengene var vel egentlig tænkt til at leve for (bistandslovens § 37).

...«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Bistandslovens § 37, stk. 1, har følgende indhold:

»Når en person på grund af sygdom, svangerskab og fødsel, svigtende arbejdsmuligheder, ophør af samlivet med ægtefællen,

aftjening af værnepligt eller andre ændringer i sine forhold i en begrænset tid er afskåret fra at skaffe det fornødne til sit eget eller familiens underhold, og udgifterne hertil ikke dækkes gennem dagpenge eller pensionsydelse, ydes der af det offentlige en sådan hjælp, at det modvirkes, at pågældendes og familiens hidtidige levevilkår i væsentlig grad forringes.«

Bistandslovens § 37, stk. 2, har følgende indhold:

»Som hjælp til underhold kan i almindelighed højst udbetales et månedligt beløb på 2.071 kr. til enlige og på 3.805 kr. til ægtepar . . . «

Punkt 15 i kontanthjælpscirkulæret, som ankenævnet har henvist til, har bl.a. følgende indhold:

»Da begrundelsen for at yde forbigående hjælp er, at ansøgeren befinder sig i en situation med svigtende indtægter, følger heraf, at der ved udmåling af hjælpen opgjort i overensstemmelse med reglerne i pkt. 9 som hovedregel må *foretages fradrag for indtægter*, som tilflyder ansøgeren og de personer, pågældende har forsørgelsespligt overfor – det vil sige ægtefælle og børn under 18 år – i den periode, hvori der ydes hjælp.

. . . «

Som det fremgår af de gengivne bestemmelser, er det en forudsætning for at yde hjælp efter bistandslovens § 37, at der er sket en ændring af ansøgerens forhold således, at ansøgeren i en begrænset tid er afskåret fra at skaffe sig det fornødne til sit eget eller familiens underhold. Når denne betingelse er opfyldt, yder det offentlige en sådan hjælp, at det modvirkes, at ansøgerens hidtidige levestandard i væsentlig grad forringes.

Social- og sundhedsforvaltningen i Ballerup kommune fandt, at (B) den 1. februar 1983 opfyldte betingelserne i bistandslovens § 37 for at modtage månedlige beløb på 2.071 kr. som hjælp til underhold (jfr. stk. 2).

Den ændring i (B's) forhold, der dannede grundlag for, at forvaltningen fandt, at betingelserne for udbetaling af hjælp til underhold var opfyldte, var bl.a., at han var ophørt med at studere, og dermed havde mistet sit hidtidige forsørgelsesgrundlag (studiestøtte).

Det er mindre konsekvent, at forvaltningen på den ene side – ved vurderingen af, om (B) var berettiget til hjælp – lagde til grund, at han fra den 1. februar 1983 havde mistet sit forsørgelsesgrundlag, på den anden side – ved udmålingen – fratrag stipendiebeløbet vedrørende februar måned. Forvaltningens begrundelse for denne fremgangsmåde var, at stipendiebeløbet på daværende tidspunkt var en indtægt for (B). Det er ikke ganske klart, hvad forvaltningen herved sigter til.

Det må nu konstateres, at stipendiebeløbet ikke var en indtægt for (B) i den forstand, at beløbet udgjorde et forsørgelsesgrundlag for ham.

Når socialforvaltningen – selvom forvaltningen må have anset det for mest sandsynligt, at (B) ikke var berettiget til stipendiet – valgte at fratække beløbet, må jeg gå ud fra, at følgende hensyn har været udslagsgivende:

Forvaltningen var noget i tvivl om, hvorvidt statens uddannelsesstøtte ville kræve beløbet tilbage, og/eller forvaltningen ville sikre sig mod, at (B) forbrugte såvel stipendiebeløbet som det fulde beløb til underhold (2.071 kr.), med den følge, at han ikke kunne tilbagebetale stipendiebeløbet, når dette (eventuelt) blev krævet af statens uddannelsesstøtte.

Det giver mig for så vidt ikke anledning til bemærkning, at forvaltningen på den baggrund valgte at fratække stipendiebeløbet ved udmålingen af hjælpen for februar måned. Det måtte imidlertid være en forudsætning herfor, at forvaltningen, hvis det viste sig, at stipendiebeløbet skulle tilbagebetales, da foretog en ny udmåling for februar måned, hvorved der blev taget hensyn til tilbagebetalingen.

Hvis (B) ikke var rejst til udlandet den 16. maj 1983, ville der formentlig rent praktisk være sket det, at der ved ydelserne for maj eller juni måned var udmålt yderligere hjælp til (B), svarende til det tilbagebetalingspligtige stipendiebeløb. Jeg må da også forstå, at det forhold, at (B) havde forladt landet på det tidspunkt, da tilbagebetalingskravet fremkom, og derfor efter dette tidspunkt ikke længere var berettiget til hjælp efter bistandsloven (jfr. lovens § 1), har været afgørende for amsankenævnets stillingtagen i sagen. Jeg henviser herved til, at nævnet i begrundelsen i afgørelsen i skrivelsen af 18. januar 1984 har fremhævet, at (B) havde op-

hold i udlandet på det tidspunkt, da der skete tilbagebetaling af stipendiebeløbet. Det må således konstateres, at det er den – i forhold til spørgsmålet om udmåling af hjælp efter bistandslovens § 37 – tilfældige omstændighed, at tilbagebetalingskravet blev fremsat (kort tid) efter den 16. maj 1983, der har været årsagen til, at (B) ikke har modtaget hjælp efter bistandsloven i overensstemmelse med socialforvaltningens egen vurdering af hans behov (2.071 kr. pr. måned).

Det forhold, at (B) i tiden efter den 16. maj 1983 ikke længere var berettiget til at modtage hjælp efter bistandsloven, indebærer imidlertid ikke, at socialforvaltningen

herved blev fritaget for den ovenfor nævnte pligt til at foretage en ny udmåling for februar 1983, da det viste sig, at stipendiebeløbet skulle tilbagebetales og da det således måtte konstateres, at den afgørende forudsætning for forvaltningens fremgangsmåde ved udmålingen af hjælpen for februar 1983 var bristet.

Jeg har gjort amtsankenævnet for Københavns amt bekendt med min opfattelse, og jeg har henstillet til nævnet at undergive sagen en fornyet behandling på baggrund af det, jeg har anført ovenfor.

...«

17-12. *Ikke fundet grundlag for at kritisere, at en socialindkomst (0 kr.) ikke blev lagt til grund ved beregningen af egenbetalingen for et hjælpemiddel, da den pågældendes skattepligtige indkomst allerede var forhøjet væsentligt, men en ny socialindkomst endnu ikke var udskrevet.*

Fundet, at socialforvaltningen ikke kunne afvise at behandle en efterfølgende fremsat anmodning om, at den pågældendes aktuelle indkomstforhold blev lagt til grund ved beregningen af egenbetalingen, også under hensyn til at den pågældende var gået ud fra, at socialindkomsten på 0 kr. var blevet anvendt.

Henstillet til amtsankenævnet at undergive sagen en fornyet overvejelse. (J. nr. 1984-526-056).

A klagede over, at amtsankenævnet for Frederiksborg amt havde tiltrådt en afgørelse fra det sociale udvalg i Hørsholm kommune om egenbetaling for ortopædisk fodtøj.

	fra	til
1978 . . .	÷ 212.214 kr.	205.607 kr.
1979 . . .	÷ 106.929 –	630.240 –
1980 . . .	÷ 325.531 –	250.620 –

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A med udskrivningsdato den 30. september 1981 modtog slutopgørelse for indkomståret 1980 og meddelelse om socialindkomst for 1982. Socialindkomsten udgjorde 0 kr.

Amtsligningsrådet for Frederiksborg amtskatteskreds meddelte i skrivelse af 4. december 1981 A, at hans indkomstansættelser for indkomstårene 1978, 1979 og 1980 var forhøjet således:

Der havde efterfølgende været en omfattende brevveksling mellem A og amtsskatteinspektoratet i Hillerød om indkomstansættelserne. Dette var baggrunden for, at indberetning til statsskattedirektoratet om de nye indkomstansættelser først skete i januar måned 1983. Med udskrivningsdato den 16. februar 1983 modtog A (bl.a.) slutopgørelse for indkomståret 1980 og socialindkomstmeddelelse for 1982. Socialindkomsten udgjorde 265.946 kr.

A havde i skrivelse af 9. februar 1983 klaget til landsskatteretten over amtsligningsrådets

afgørelse i skrivelsen af 4. december 1981. Landsskatterettens afgørelse forelå ikke på det tidspunkt, da jeg afsluttede sagen.

Det fremgik endvidere af de foreliggende oplysninger, at A den 16. september 1982 ansøgte Hørsholm kommune om et par ortopædisk fodtøj, hvilket kommunen bevilgede A ved skrivelse af 1. oktober 1982. Af bevillingsskrivelsen fremgik det, at der, såfremt socialindkomsten oversteg 141.000 kr., senere ville blive fremsendt en regning.

Den 21. marts 1983 modtog Hørsholm kommune en regning på 3.978 kr. for et par ortopædisk fodtøj leveret til A. På grundlag af den opgjorte socialindkomst for 1982 på 265.946 kr. beregnede kommunen A's egenbetaling, som udgjorde 3.978 kr. Dette meddelte kommunen A ved skrivelse af 29. marts 1983.

A klagede over kommunens afgørelse til amsankenævnet for Frederiksborg amt.

Under sagens behandling i amsankenævnet fremlagde A til yderligere belysning af sine økonomiske forhold regnskab og slutopgørelse for indkomståret 1982. Ifølge slutopgørelsen var A's skattepligtige indkomst for 1982 ÷ 141.523 kr., og hans skattepligtige formue var negativ. A henviste endvidere til, at hans socialindkomst på bevillingstidspunktet var 0 kr.

Amsankenævnet tiltrådte den af kommunen truffede afgørelse. Nævnet lagde vægt på oplysningerne om A's socialindkomst for 1982 og fandt, at egenbetalingen skulle beregnes efter socialindkomsten lydende på 265.946 kr.

I amsankenævnets skrivelse, hvormed meddelelse om afgørelsen blev givet til A, anførte nævnet bl.a. følgende:

» . . .

Deres socialindkomst for 1982 var ikke fastlagt på bevillingstidspunktet, idet Deres skatteansættelse ikke var godkendt og sagen sendt til afgørelse i amtsligningsrådet for Frederiksborg amts skattekreds.

Den 26. januar 1983 foretog amtsligningsrådet en ligningsændring således, at Deres skattepligtige indkomst for 1980 blev fastsat til kr. 250.620,00, hvorefter Deres socialindkomst for 1982 blev beregnet til kr. 265.946,00.

. . .

Kommunen har på forespørgsel fra amsankenævnet . . . oplyst, at der på bevillingstidspunktet ikke forelå oplysninger om ændrede økonomiske forhold, hvorfor Deres senere

fremkomne oplysninger om Deres indkomst for 1982 ikke er taget i betragtning ved behandling af sagen.

. . .«

I sin klage til mig anførte A, at han gennem slutopgørelsen for indkomståret 1982 havde godtgjort, at den beregnede socialindkomst for 1982 på 265.946 kr. var forkert, og at det i et sådant tilfælde må være det faktisk indtjente nettobeløb, der skal lægges til grund for beregning af egenbetaling – ikke en socialindkomst, som dels er baseret på indtægten 2 år i forvejen, dels er baseret på en skønsmæssigt ansat indkomst (for indkomståret 1980), der er indbragt for landsskatteretten.

I min anmodning til amsankenævnet om en udtalelse i anledning af klagen anførte jeg følgende:

» . . .

Det fremgår af sagens akter, at (A) under sagens behandling for amsankenævnet fremlagde oplysninger om sine faktiske, aktuelle økonomiske forhold for 1982 i form af slutopgørelse for indkomståret 1982, og at han gjorde gældende, at disse oplysninger – og ikke socialindkomsten 1982 – skulle lægges til grund ved beregning af egenbetalingen. Det samme synspunkt har han gjort gældende i klageskrivelsen til mig . . .

Da amsankenævnets afgørelse . . . ikke tager (udtrykkeligt) stilling til betydningen af de nævnte oplysninger, skal jeg under henvisning til bestemmelsen i bekendtgørelse nr. 470 af 22. oktober 1980, § 41, stk. 7, anmode om en udtalelse om,

- 1) hvorvidt oplysningerne har været inddraget i amsankenævnets overvejelser, og hvis dette er tilfældet,
- 2) med hvilken begrundelse nævnet ved afgørelsen alene har lagt vægt på socialindkomsten.

Såfremt amsankenævnet ikke har taget hensyn til de nævnte oplysninger, beder jeg oplyst begrundelsen herfor.

Jeg kan oplyse, at jeg ved henvendelse . . . til skattevæsenet i Hørsholm kommune har modtaget oplysning om, at der ikke er sket ændring af ansættelsen af (A's) skattepligtige indkomst for indkomståret 1982.

. . .«

I en udtalelse til mig anførte amsankenævnet,

»... at oplysningerne om klientens faktiske, aktuelle økonomiske forhold i form af slutopgørelsen for indkomståret 1982 ikke har været inddraget i amsankenævnets overvejelser, idet disse oplysninger ikke forelå på tidspunktet for kommunens afgørelse.«

Amsankenævnet oplyste i tilslutning hertil telefonisk over for en af mine medarbejdere, at amsankenævnet fandt at måtte træffe afgørelse på samme oplysningsgrundlag, som kommunen havde haft forelagt. Oplysningerne om de aktuelle økonomiske forhold for 1982 havde ikke været forelagt kommunen på ansøgnings-tidspunktet.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»§ 41, stk. 3, 4 og 9, i den dagældende bekendtgørelse nr. 470 af 22. oktober 1980, som var udstedt med hjemmel i bistandslovens § 58, stk. 2, havde følgende indhold:

»Stk. 3. Til personer, hvis socialindkomst på bevillingstidspunktet ikke overstiger 125.000 kr., stilles hjælpemidler vederlagsfrit til rådighed.

Stk. 4. Ved ydelse af hjælpemidler, herunder lån af hjælpemidler, til personer over 18 år, hvis socialindkomst på bevillingstidspunktet overstiger 125.000 kr., beregnes ansøgerens egen andel således:

- a) Der betales 5 pct. af socialindkomst over 125.000 kr., dog således at beløb under 200 kr. ikke opkræves.
- b) Ansøgerens egen betaling kan ikke overstige hjælpemidlets nyanskaffelsespris.

Stk. 9. De indkomstgrænser, der er nævnt i stk. 3, 4 og 6, reguleres hver 1. januar efter reguleringspristallet for juli (januar 1980 = 100). Indkomstgrænserne forhøjes eller nedsættes med 3 pct. for hver fulde 3 points udsving i reguleringspristallet udover 100. Eventuelle overskydende points henstår til næste regulering. Indkomstgrænserne afrundes opad til nærmeste kronebeløb, der er deleligt med 1.000.«

Ifølge lov om socialindkomst nr. 257 af 16. juni 1980, § 7, opgøres socialindkomsten på grundlag af ansættelsen af den skattepligtige indkomst og formue for det senest afsluttede indkomstår og anvendes med virkning fra 1. januar i det andet kalenderår efter det indkomstår, for hvilken socialindkom-

sten er opgjort. Socialindkomsten 1982 var således opgjort på grundlag af ansættelsen af den skattepligtige indkomst og formue for indkomståret 1980 og anvendtes med virkning fra 1. januar 1982.

I socialministeriets cirkulære af 15. oktober 1980 om socialindkomst udtales det i pkt. 1, stk. 4: »I tilfælde af ændringer i ansættelsen af den skattepligtige indkomst og formue, der har betydning for socialindkomsten, opgør skattemyndighederne en ny socialindkomst.«

I den dagældende cirkulærskrivelse nr. 707 af 19. november 1980 fra socialstyrelsen hedder det i pkt. 52, stk. 2:

»Såfremt socialindkomsten ændres som følge af ændring af den slutlignede indkomst, kan der blive tale om at efterregulere allerede afkrævet betaling for hjælpemidlet. Fastsættes den nye socialindkomst til et lavere beløb, skal modtageren have efterbetalt den for meget opkrævede betaling. Fastsættes den nye socialindkomst til et højere beløb end det gamle, bliver der derimod ikke tale om nogen efterregulering.«

På baggrund af det, der er anført ovenfor om forløbet af Deres skattesag, finder jeg ikke at kunne kritisere, at det ved afgørelsen af betalingsspørgsmålet ikke blev lagt til grund, at Deres socialindkomst for 1982 udgjorde 0 kr., men et beløb af en størrelsesorden, der indebar, at De ikke skulle have støtte.

Jeg finder heller ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at Hørsholm kommune ikke forud for sin afgørelse foretog noget med henblik på at indhente oplysninger om Deres aktuelle indkomstforhold på bevillingstidspunktet.

Spørgsmålet er herefter alene, hvad myndighederne burde foretage, da De senere med henvisning til Deres slutopgørelse for 1982 gjorde gældende, at Deres aktuelle indkomstforhold på bevillingstidspunktet var således, at der (eventuelt) var baggrund for at anvende bestemmelsen i den ovenfor nævnte bekendtgørelses § 41, stk. 7, der havde følgende indhold:

»Såfremt ansøgerens indkomst, beregnet efter reglerne for opgørelse af socialindkomsten, på bevillingstidspunktet vedvarende er forøget med mere end 40 pct. eller nedsat med mere end 5 pct. i forhold til den opgjorte socialindkomst, skal ansøgerens æn-

drede økonomiske forhold lægges til grund for betalingen. Beregningsgrundlaget opgøres efter reglerne i §§ 2-6 i lov om socialindkomst. Ved beregningen bortses fra ydelser omfattet af lovens § 2, stk. 1, nr. 2, som ansøgeren modtager på bevillingstidspunktet.«

Efter min opfattelse kan Hørsholm kommune ikke afvise at behandle en sådan efterfølgende anmodning. Jeg lægger i den forbindelse til grund, at årsagen til, at De ikke allerede ved indgivelse af ansøgningen i september 1982 fremsatte anmodning om, at Deres aktuelle indkomstforhold blev lagt til grund, var, at De var af den opfattelse, at en socialindkomst på 0 kr. skulle lægges til grund ved behandlingen af sagen.

Jeg har samtidig hermed henstillet til amsankenævnet at undergive sagen en fornyet overvejelse. Om amsankenævnet vælger at hjemvise sagen til fornyet behandling

i Hørsholm kommune eller selv at træffe ny afgørelse i sagen, finder jeg ikke at burde udtale mig om.

Jeg har bedt amsankenævnet om at underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.«

Amsankenævnet hjemviste sagen til fornyet behandling i socialforvaltningen i Hørsholm kommune, der traf afgørelse om ikke at kræve egenbetaling for det ortopædiske fodtøj. Forvaltningen lagde til grund, at A's indtægt - beregnet efter reglerne for opgørelse af socialindkomst - på bevillingstidspunktet udgjorde 0 kr.

Jeg meddelte amsankenævnet og socialforvaltningen i Hørsholm kommune, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

18. Statsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet to sager inden for statsministeriets sagsområde; begge sager angik afgørelser, som *departementet* havde truffet.

19. Udenrigsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for udenrigsministeriets sagsområde.

20. Undervisningsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 37 sager inden for undervisningsministeriets sagsområde. En sag angik et generelt spørgsmål, 31 sager angik myndighedernes afgørelser, og 5 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf tre sager sagsbehandlingstiden.

26 sager vedrørte *departementet*. Én sag, der angik det generelle spørgsmål om omklassificering af normerede stillinger som ungdomsskoleinspektører, er omtalt nedenfor som sag nr. 20-1. Sagen gav anledning til en henstilling.

23 sager angik afgørelser, der fordelte sig således: 10 sager angik ansættelsesforhold, 7 sager angik uddannelsessøgendes forhold ved uddannelsesinstitutioner, tre sager angik forhold vedrørende studiestøtte bortset fra ydelse af uddannelsesstøtte (se herom nedenfor), og de sidste tre sager angik andre forhold.

4 af afgørelserne er omtalt nedenfor. Som sag nr. 20-2 er omtalt to sager, der angik dels den fremgangsmåde, som Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning anvendte ved opkrævning af studiegæld, som banken havde måttet overtage i et privat pengeinstitut, dels betydningen af en misligholdelse af en tilbagebetalingsordning for adgangen til at modtage rentetilskud. Sagen gav anledning til en henstilling. Som sag nr. 20-3 er omtalt en sag, der angik det forhold, at en frist for indgivelse af ansøgning om rentetilskud ikke var fastsat i en bekendtgørelse, der var kundgjort i Lovtidende. Sagen gav anledning til kritik. Sag nr. 20-4 angik et afslag på aktindsigt, der var meddelt, uden at der var foretaget en konkret vurdering som foreskrevet i offentlighedslovens § 10, stk. 1. Sagen gav anledning til en henstilling.

To sager angik sagsbehandlingen i departementet, herunder sagsbehandlingstiden. Begge sager gav anledning til kritik. Den ene af sagerne, der er omtalt nedenfor som sag nr. 20-5, angik departementets stillingtagen til klage

over en kommunal skolemyndigheds behandling af en ansøgning om orlov til en skolelærer, hvis ægtefælle var udsendt som ekspert af Danida. Jeg kritiserede den tidsmæssige behandling af sagen og sagsbehandlingen i øvrigt i departementet.

Én sag, der ikke gav anledning til kritik, angik den tidsmæssige behandling af en sag i *direktoratet for folkeoplysning, frie grundskoler m.v.*

Én sag, der heller ikke gav anledning til kritik, angik den tidsmæssige behandling af en sag i *direktoratet for de videregående uddannelser*.

Én sag, som angik sagsbehandlingen ved *Københavns universitet* i forbindelse med en klage over gennemførelsen af en mundtlig eksamen, er omtalt nedenfor som sag nr. 20-6. Sagen gav anledning til kritik og en henstilling.

8 sager vedrørte *ankenævnet for uddannelsesstøtte*. 6 af sagerne, der alle gav anledning til henstillinger, angik afgørelser om tilbagebetaling af for meget udbetalt uddannelsesstøtte. De 6 sager gav mig anledning til at foretage en samlet gennemgang af det retlige grundlag for sådanne afgørelser såvel efter den gældende lov om statens uddannelsesstøtte som efter de tidligere gældende love. På grundlag heraf drøftede jeg forskellige generelle spørgsmål med repræsentanter for undervisningsministeriet og statens uddannelsesstøtte. Under drøftelserne gav ministeriet tilsagn om at ville søge rækkevidden af den gældende lovs bestemmelser om tilbagebetaling præciseret i forbindelse med en forestående revision af loven i øvrigt.

20-1. *Spørgsmålet om, hvorvidt en omklassificering af normerede stillinger som ungdomsskoleinspektører måtte bero på aftale i overensstemmelse med de almindelige regler i tjenestemandsløven. Forespurgt undervisningsministeriet, om ministeriet havde overvejet eller ville være indstillet på at tage op til overvejelse at søge fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3, tydeliggjort. (J. nr. 1983-937-70).*

Landsforeningen af Ungdomsskoleledere klagede over, at undervisningsministeriet havde meddelt landsforeningen, at spørgsmålet om en omklassificering af stillinger som normerede ungdomsskoleinspektører måtte bero på, at der blev indgået aftale herom i overensstemmelse med de almindelige regler i tjenestemandsløvens § 45, stk. 1. Landsforeningen havde gjort gældende, at der ikke var aftaleret på dette område, idet det måtte følge af fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3, at omklassificering af lederstillinger i folkeskolen automatisk fik virkning også for de omhandlede lederstillinger i ungdomsskolen.

Bestemmelsen i fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3, har følgende ordlyd:

»Stk. 3. Ledelsen af en større kommunal ungdomsskole kan efter kommunalbestyrelsens bestemmelse overdrages en leder, der ansættes i en på kommunens skoleplan for folkeskolen normeret stilling med lønning svarende til lønningen for viceskoleinspektører eller skoleinspektører i folkeskolen. De nærmere regler for stillingens normering, besættelse og indhold fastsættes af undervisningsministeren. For lederen gælder i øvrigt reglerne om folkeskolens tjenestemænd.«

Den 5. oktober 1982 blev der mellem finansministeriet og Lærernes Centralorganisation indgået aftale om omklassificering af tjenestemandstillinger m.v. med virkning fra den 1. april 1982. Aftalen omfattede bl.a. stillinger som viceskoleinspektør og skoleinspektør i folkeskolen. Den gældende klassificering af normerede lederstillinger i ungdomsskolen er indeholdt i undervisningsministeriets cirkulære af 5. august 1970 om klassificering af tjenestemandstillinger i ungdomsskolen samt om indplacering og aflønning af ungdomsskoleinspektører og pædagogisk medhjælp for disse.

Det fremgik af sagen, at landsforeningen i en skrivelse af 20. april 1982 rettede henvendelse til undervisningsministeriet, idet landsforeningen var blevet bekendt med, at der for-

handlede om omklassificering bl.a. af lederstillinger i folkeskolen. Landsforeningen anførte, at den forventede en lignende omklassificering af ungdomsskoleledergruppen. I skrivelse af 28. maj 1982 meddelte undervisningsministeriet landsforeningen, at de omtalte forhandlinger ikke var afsluttede, og at ministeriet ville tage spørgsmålet om ungdomsskoleledergruppens klassificeringsforhold op, når resultatet af forhandlingerne forelå.

Efter yderligere henvendelser fra landsforeningen blev der den 9. maj 1983 afholdt et møde i undervisningsministeriet. På mødet meddelte repræsentanterne for undervisningsministeriet, at det ikke havde været muligt at foretage omklassificering af ungdomsskolelederne, idet der ikke havde været stillet »puljemidler« til rådighed til dette formål. Landsforeningen gjorde heroverfor gældende, at en omklassificering af ungdomsskolelederne svarende til den, der var gennemført for lederstillingerne i folkeskolen ved den indgåede aftale, måtte anses som en lovbinden udgift, idet en sådan ligestilling var udtrykkeligt foreskrevet i fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3. Den af landsforeningen ønskede omklassificering af ungdomsskoleledergruppen kunne derfor ikke anses som et aftalespørgsmål, jfr. tjenestemandsløvens § 45, stk. 3. I skrivelsen af 16. juni 1983 fastholdt ministeriet, at en omklassificering forudsatte aftale herom, jfr. tjenestemandsløvens § 45, stk. 1.

I sin klage til mig fastholdt og uddybede landsforeningen sin opfattelse. Landsforeningen gjorde således bl.a. gældende, at undervisningsministeriets egen praksis ikke var forenelig med det standpunkt, at ungdomsskoleledernes løn- og ansættelsesforhold var undergivet aftale efter tjenestemandsløvens § 45, stk. 1. Foreningen henviste herved såvel til det endnu gældende cirkulære af 5. august 1970 om klassificering af tjenestemandstillinger i ungdomsskolen m.v. som til senere cirkulærer. Senest henlede advokat A i en skrivelse af 13. marts 1985 for landsforeningen min opmærksomhed på et udkast af 1. marts 1985 til cirku-

lære om normering og klassificering af tjenestemandstillinger inden for ungdomsskolen m.v., der fastsatte ændrede lønvilkår for de pågældende stillinger. »Dette er fuldt på linie med . . . (landsforeningens) hidtidige synspunkt, nemlig at ministeriet fastsætter lønvil-kårene, og at disse ikke er »aftalestof«.«

Heroverfor henviste undervisningsministeriet for så vidt angik cirkulæret fra 1970 til et notat af et møde den 28. juli 1970 i det daværende lønnings- og pensionsministerium. Det fremgik af mødenotatet, at lønnings- og pensionsministeriet kunne acceptere, at reglerne udsendtes i cirkulæreform, idet der på daværende tidspunkt ikke fandtes en forhandlingsberettiget organisation, med hvilken der kunne indgås aftaler om disse forhold. Efter finansministeriets cirkulære nr. 130 af 11. juni 1976 indtrådte Lærernes Centralorganisation med virkning fra 1. januar 1976 som part i hovedaftalen af 27. oktober 1969 i stedet for Danmarks Lærerforening, og efter cirkulæret repræsenterede denne centralorganisation bl.a. Dansk Aften- og Ungdomsskoleforening, blandt hvis medlemsgrupper (var) ungdomsskoleinspektører m.fi. (tjenestemænd i folkeskolen).

Med hensyn til det af landsforeningen omtalte cirkulæreudkast af 1. marts 1985 anførte undervisningsministeriet i udtalelse af 15. april 1985 til mig, at cirkulæret var udarbejdet for, at man fortsat kunne have reglerne samlet ét sted. Ministeriet anførte videre, at det stadig var ministeriets opfattelse, at der skulle indgås aftale om de i udkastet nævnte klassificeringsbestemmelser. Ministeriet anførte, under henvisning til skrivelser fra henholdsvis lønnings- og pensionsdepartementet og Lærernes Centralorganisation til undervisningsministeriet i anledning af ministeriets anmodning om bemærkninger til cirkulæreudkastet, at lønnings- og pensionsdepartementet og Lærernes Centralorganisation gav udtryk for den samme opfattelse.

Lønnings- og pensionsdepartementet anførte i ovennævnte skrivelse til undervisningsministeriet, at de i cirkulæreudkastet optagne klassificeringsbestemmelser for normerede stillinger som ungdomsskoleinspektører og pædagogisk medhjælp forudsattes fastlagt på grundlag af en i henhold til tjenestemandsløven indgået aftale. Undervisningsministeriet bemyndigedes til med Lærernes Centralorganisation eller den tilsluttede organisation, der

måtte blive bemyndiget hertil, at optage forhandling om de foreslåede klassificeringsbestemmelser med henblik på senere aftaleindgåelse.

Lærernes Centralorganisation bemærkede i ovennævnte skrivelse til undervisningsministeriet, at Lærernes Centralorganisation måtte være af den opfattelse, at en del af udkastets indhold vedrørte løn- og ansættelsesforhold for tjenestemænd i folkeskolen, og at dette fastsattes efter aftale i henhold til tjenestemandsløvens § 45, stk. 1. Lærernes Centralorganisation anførte videre, at såfremt undervisningsministeriet fandt, at der burde indgås én eller flere aftaler om ændrede ansættelsesvilkår for de omhandlede tjenestemænd, deltog Lærernes Centralorganisation gerne i forhandlinger herom.

Undervisningsministeriet fastholdt i øvrigt med tilslutning fra finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, sin opfattelse. Finansministeriet anførte i denne forbindelse bl.a., at det måtte tilkomme undervisningsministeriet at afgøre, hvorvidt der var grundlag for at fremsætte forslag om eventuel omklassificering af stillinger som ungdomsskoleinspektør, og at dette i givet fald burde ske i god tid inden påbegyndelse af aftaleforhandlingerne for perioden 1985-87. Jeg forstod, at undervisningsministeriet havde fremsat sådant forslag.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til landsforeningen:

»Efter folkeskolelovens § 24, stk. 1, udarbejdes der for hver kommune en skoleplan, der bl.a. skal indeholde bestemmelser om »normeringen af stillinger som tjenestemænd i folkeskolen, timelærere og faste vikarer samt disse stillingers klassificering, for så vidt den ikke følger af almindelige regler«. Efter stk. 2 fastsætter undervisningsministeren regler om grundlaget for normeringen af stillinger, herunder om antallet af tjenestemandstillinger i forhold til det samlede normeringsgrundlag.

Ungdomsskoleledere er ikke omfattet af folkeskoleloven og var heller ikke direkte omfattet af den tidligere lærerlønningslov; men efter § 10, stk. 3, i lov nr. 233 af 6. juni 1968 om fritidsundervisning m.v. kunne ledelsen af en større kommunal ungdomsskole overdrages en leder, ». . . der ansættes i en på kommunens skoleplan for folkeskolen

normeret stilling . . . « (med lønning efter regler svarende til 5. eller 6. lønningsklasse i lærerlønningsloven). For de pågældende ledere gjaldt da (med visse forbehold) reglerne om folkeskolens tjenestemænd.

Bestemmelsen i fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3, er med en enkelt ændring (jfr. straks nedenfor) videreført efter gennemførelsen af tjenestemandereformen, og det kan derfor ikke give mig anledning til bemærkning, at såvel undervisningsministeriet som finansministeriet (lønnings- og pensionsdepartementet) har lagt til grund, at den omhandlede gruppe af ungdomsskoleledere har status som tjenestemænd.

Efter tjenestemandenslovens § 45, stk. 1, fastsættes løn- og andre ansættelsesvilkår for tjenestemænd ved aftale mellem finansministeren og de i § 49 nævnte centralorganisationer. Samtidig med gennemførelsen af tjenestemandensloven fastsættes nærmere regler om bl.a. klassificering af tjenestemandstillinger i lov nr. 13 (Lovtidende B) af 18. juni 1969 (lønnings- og klassificeringsloven). Reglerne i denne lov gjaldt imidlertid kun, »indtil aftale måtte blive truffet i medfør af § 45 . . . « i tjenestemandensloven.

De normerede stillinger som ungdomsskoleledere er ikke optaget i lønnings- og klassificeringsloven. I konsekvens af lærerlønningslovens ophævelse blev fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3, imidlertid ændret ved lov nr. 234 af 27. maj 1970, idet henvisningen til lærerlønningslovens 5. eller 6. lønningsklasse udgik og erstattedes af »lønning svarende til lønningen for viceskoleinspektører eller skoleinspektører i folkeskolen«. Denne bestemmelse blev udfyldt i det tidligere omtalte cirkulære af 5. august 1970.

Det er undervisningsministeriets og finansministeriets opfattelse, at der ikke er

grundlag for at antage, at det med denne lovændring var tilsigtet at fravige hovedreglen i den netop gennemførte tjenestemandenslov, hvorefter løn- og andre ansættelsesvilkår fremtidig skulle fastsættes ved aftale, jfr. lovens § 45, stk. 1, og at optagelsen i fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3, af en bestemmelse om klassificering af stillinger som ungdomsskoleleder derfor ikke kan tillægges nogen videregående betydning i forhold til, hvis bestemmelsen havde været optaget i lønnings- og klassificeringsloven.

Denne opfattelse kan ikke give mig anledning til bemærkning, og jeg har derfor ikke grundlag for at kritisere, at undervisningsministeriet har indtaget det standpunkt, at en ændret klassificering af de stillinger som ungdomsskoleleder, der omfattes af fritidsundervisningslovens § 10, stk. 3, beror på aftale efter tjenestemandenslovens § 45, stk. 1, og at det også beror på sådan aftale, i hvilket omfang en ændret klassificering af lederstillinger i folkeskolen skal overføres til også at gælde for ungdomsskolelederne.

Sagen har givet mig anledning til at forespørge undervisningsministeriet, om ministeriet har overvejet eller vil være indstillet på at tage op til overvejelse – eventuelt i forbindelse med en ændring i øvrigt af fritidsundervisningsloven – at søge § 10, stk. 3, tydeliggjort, idet bestemmelsen i dens nuværende udformning kan give anledning til fortolknings tvivl.«

I skrivelse af 1. august 1985 meddelte undervisningsministeriet mig, at ministeriet var indstillet på at tage spørgsmålet om en tydeliggørelse af fritidsundervisningslovens § 10 op til overvejelse, når der i øvrigt skulle ændres i loven.

20-2. *Ikke fundet grundlag for at kritisere finansministeriets afgørelse om at tiltræde en afviklingsordning, som hypotekbanken havde fastsat vedrørende A's tilbagebetaling af studiegæld.*

Endvidere ikke fundet at kunne kritisere, at hypotekbanken og undervisningsministeriet havde fundet, at A's misligholdelse af afviklingsordningen burde have konsekvenser for ydelsen af rentetilskud i henhold til lov om gældssanering af statsgaranterede studielån, men henstillet til undervisningsministeriet at overveje, hvorledes der skulle forholdes med den del af rentetilskuddet, der vedrørte tiden forud for misligholdelsen. (J. nr. 1984-661-713 og 1984-1455-713).

A klagede over, at finansministeriet havde tiltrådt en afgørelse fra hypotekbanken om afvikling af hans studiegæld. Efter afgørelsen skulle A betale en månedlig ydelse på 500 kr. til hypotekbanken til den 1. juli 1985, fra hvilken dato gælden skulle afvikles med 2.000 kr. pr. måned. Fra den 1. juli 1986 skulle den månedlige ydelse forhøjes til 3.500 kr. (klage 1).

A klagede endvidere over, at undervisningsministeriet havde tiltrådt et afslag fra hypotekbanken på en ansøgning fra ham om tilskud for tilskudsåret 1983/84 i henhold til lov nr. 292 af 9. juni 1982 om gældssanering af statsgaranterede studielån (klage 2).

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i sommeren 1978 afsluttede sin uddannelse på et seminarium. Efter uddannelsens afslutning traf A ikke aftale om afvikling af sin studiegæld med de pengeinstitutter, hvori han havde optaget lån.

Efter at en afviklingsaftale var truffet med et pengeinstitut, måtte statens uddannelsesstøtte flere gange anmode A om at overholde denne aftale. Efter mange forgæves forsøg på at formå A til at tilbagebetale sin studiegæld indfrie statens uddannelsesstøtte hans lån i marts måned 1980.

Statens uddannelsesstøtte underrettede hypotekbanken om, at statens uddannelsesstøtte havde måttet indfri A's statsgaranterede studielån (140.646,20 kr.). Hypotekbanken skulle inddrive beløbet hos A.

Efter forudgående brevveksling meddelte hypotekbanken A i en skrivelse af 22. juni 1981, at banken kunne tillade, at der blev ydet ham yderligere henstand med afviklingen af hans skyld til statskassen indtil den 1. juni 1983. A skulle rette henvendelse til hypotekbanken inden den nævnte dato med forslag om en afviklingsaftale.

Den 28. december 1982 ansøgte A hypotekbanken om rentetilskud for tilskudsåret 1983/84 i henhold til lov om gældssanering af statsgaranterede studielån.

I overensstemmelse med hypotekbankens skrivelse af 22. juni 1981 rettede A henvendelse til hypotekbanken i en skrivelse af 26. maj 1983. I skrivelsen oplyste A om sine aktuelle økonomiske forhold, og han anførte, at han ikke så nogen anden mulighed end at ansøge hypotekbanken om fortsat henstand med afviklingen af studiegælden.

I skrivelse af 28. juni 1983 meddelte hypotekbanken A, at han ikke vedblivende kunne få henstand, og at hypotekbanken måtte kræve, at han nu påbegyndte afviklingen af sit studielån med 500 kr. pr. måned, første gang den 1. juli 1983. Fra den 1. juli 1984 skulle ydelsen forhøjes til 3.300 kr. pr. måned. Hypotekbanken anførte endvidere følgende:

» . . .

Det kan dog meddeles, at såfremt De ikke ser Dem i stand til at forhøje ydelsen til det nævnte, skal man anmode Dem om til den tid at rette henvendelse hertil med henblik på en evt. nedsættelse af den månedlige ydelse.

Såfremt afviklingsordningen ikke overholdes, vil sagen på ny blive sendt til retslig inkasso.

De bedes anerkende ovennævnte ved at tilbagesende vedlagte genpart i underskrevet stand.«

Under en telefonsamtale den 7. juli 1983 med hypotekbanken fik A udsættelse med påbegyndelsen af tilbagebetalingen indtil den 1. september 1983.

Da A ikke påbegyndte tilbagebetalingen den 1. september 1983, skrev hypotekbanken således til ham i en skrivelse af 11. oktober 1983:

»Under henvisning til skrivelse herfra af 28.6.1983 anmodes De om *inden 8 dage fra dato* at indsende den med skrivelsen fulgte genpart

i underskrevet stand. De anmodes desuden om, ligeledes inden samme frist, at indbetale restancen, kr. 1.000,00.

Såfremt svar ikke er modtaget *inden 8 dage fra dato*, vil skylden uden yderligere varsel blive søgt inddrevet ved retsforfølgning.«

I en skrivelse af 11. oktober 1983 til hypotekbanken anførte A, at det på grund af store uforudsete stigninger i de faste udgifter ikke var ham muligt at finde midler til at betale »denne måneds indbetaling«.

Samtidig sendte A en tilsvarende skrivelse til statens uddannelsesstøtte, der den 21. oktober 1983 videresendte skrivelserne til hypotekbanken. Det fremgår af hypotekbankens telefonreferat af en telefonsamtale den 26. oktober 1983 med A, at hypotekbanken havde modtaget en kopi af A's skrivelse til statens uddannelsesstøtte, men derimod ikke så at have modtaget hans skrivelse af 11. oktober 1983 til hypotekbanken.

I skrivelse af 31. oktober 1983 til A anførte hypotekbanken følgende under henvisning til A's telefoniske henvendelse den 26. oktober 1983:

»Hoslagt fremsendes 1 stk. giroindbetalingskort til brug ved indbetaling af månederne 1. september, 1. oktober og 1. november 1983.

Såfremt beløbet, kr. 1.500,00, ikke er blevet modtaget af hypotekbanken *senest 14 dage fra dato*, vil sagen blive sendt til retslig inkasso.

Kopi af skrivelse af 28. juni vedlægges til underskrift. Denne bedes ligeledes være hypotekbanken i hænde inden ovennævnte frist.«

Den 10. november 1983 betalte A 1.500 kr. for september, oktober og november 1983.

I skrivelse af 14. november 1983 til hypotekbanken protesterede A imod, at han var aftvunget sin underskrift under trussel om økonomiske sanktioner. A anførte bl.a., at han var af den opfattelse, at han blev tvunget til en aftale, som han på forhånd vidste, at han ikke ville kunne overholde.

I skrivelse af 25. november 1983 til A anførte hypotekbanken bl.a. følgende:

»... skal man ... meddele Dem, at De hver den første i måneden, første gang den 1. december 1983, må indbetale kr. 500,00, fra den 1. juli 1984 og indtil hele gælden er betalt forhøjes den månedlige ydelse til kr. 3.300,00.

Såfremt De – ved indsendelse af selvangivelse, godkendt af ligningsmyndighederne – dokumenterer, at Deres økonomi er sådan, at hypotekbanken finder, at man ikke med rime-

lighed vil kunne forlange gælden nedbragt, vil man tage under overvejelse at yde yderligere henstand med betalingen.

Såfremt De ikke senest den 1. december 1983 hertil enten indbetaler det stipulerede beløb eller fremsender dokumentation for Deres økonomiske forhold som anført, vil sagen uden yderligere varsel blive oversendt til retslig inkasso.«

Den 6. december 1983 betalte A decemberrydelsen.

I skrivelse af 14. december 1983 til A afslog hypotekbanken A's ansøgning om rentetilskud for tilskudsåret 1983/84.

I skrivelse af 3. januar 1984 klagede A til undervisningsministeriet over dette afslag. A henviste til, at han havde fået bevilget henstand med betalingen af studielån til den 1. juli 1983. Derefter havde han fremsendt ønskede økonomiske oplysninger til hypotekbanken, og han havde – ganske vist under protest – accepteret en afdragsordning. Han fandt derfor, at der ikke kunne være tale om, at en misligholdelse af en afdragsordning kunne anføres som grundelse for, at han ikke modtog rentetilskud.

I en udtalelse af 20. marts 1984, som undervisningsministeriet indhentede i anledning af A's klage, anførte hypotekbanken som sin opfattelse, at afslaget på rentetilskud burde fastholdes. Hypotekbanken fandt, at A havde misligholdt afviklingsaftalen. Hypotekbanken henviste til, at A først den 10. november 1983 havde betalt 1.500 kr. for månederne september, oktober og november 1983, og først efter at banken havde rykket ham ved skrivelse af 31. oktober 1983.

I skrivelse af 15. juni 1984 til hypotekbanken redegjorde A nærmere for sine aktuelle økonomiske forhold. Under henvisning til disse forhold bad han hypotekbanken om henstand med afviklingen af sin studiegæld. Efter A's beregninger havde han godt 1.800 kr. til rest pr. måned, når faste udgifter var betalt (herunder de 500 kr. til hypotekbanken).

I en supplerende udtalelse af 18. juni 1984, som undervisningsministeriet indhentede, anførte hypotekbanken, »at hypotekbanken har accepteret, at afviklingen af lånet, efter aftale med debitor, skulle starte med kr. 500,00 *pr. måned fra 1. september 1983*«. Hypotekbanken redegjorde herefter for de indbetalinger, A havde foretaget, jfr. ovenfor, og oplyste, at A havde været ajour med afdragene pr. den 31. december 1983.

I skrivelsen af 2. juli 1984 meddelte hypotekbanken A, at banken ikke kunne acceptere udsættelse med afvikling af studielånet. Efter omstændighederne udskød banken dog tidspunktet for forhøjelsen af den månedlige ydelse til den 1. juli 1985, fra hvilken dato lånet skulle afvikles med 2.000 kr. pr. måned. Fra den 1. juli 1986 skulle ydelsen forhøjes til 3.500 kr. pr. måned.

I skrivelse af 9. juli 1984 meddelte hypotekbanken A, at banken kunne acceptere, at afviklingen først startede den 1. august 1984.

I skrivelse af 26. juli 1984 klagede A til finansministeriet over hypotekbankens afgørelse i skrivelsen af 2. juli 1984.

I en udtalelse af 24. august 1984, som finansministeriet indhentede i anledning af A's klage, anførte hypotekbanken bl.a. følgende:

» . . .

Det skal oplyses, at debitor for tiden afvikler lånene med kr. 500,00 pr. måned, hvilken ydelse den 1. juli 1984 skulle forhøjes til kr. 3.300,00, jf. skrivelse herfra af 28. juni 1983, hvis indhold debitor i øvrigt har anerkendt ved sin underskrift.

Det er denne afviklingsordning som debitor i skrivelse af 15. juni 1984 nu ønsker afløst af en egentlig henstand. Hypotekbanken meddelte i skrivelse af 2. juli 1984, at man ikke kunne imødekomme dette ønske fuldt ud, hvorimod man, efter omstændighederne, accepterede, at forhøjelsen, jf. skrivelse af 28. juni 1983, blev udskudt til 1. juli 1985 og da kun til kr. 2.000,00, hvorefter ydelsen atter skulle reguleres op den 1. juli 1986 til kr. 3.500.

Hypotekbankens afgørelse af 2. juli 1984 er truffet på grundlag af en vurdering af samtlige omstændigheder i sagen. Man har således lagt vægt på, at debitor oppebærer en normal erhvervsindtægt, og at hypotekbanken siden lånenes overtagelse i marts 1980 har udvist en udstrakt imødekommenhed med hensyn til tilbagebetaling af lånene, der kun er nedbragt med kr. 337,00. Restgælden udgør herefter:

- 1) kr. 87.815,75 med tillæg af rente 16½% p.a. fra den 25. oktober 1980.
- 2) kr. 52.494,66 med tillæg af rente 16½% p.a. fra den 27. juni 1980.

Hypotekbanken har derfor skønnet, at man ikke vedblivende kunne meddele udsættelse med afviklingen.

Ud fra det om debtors indtægtsforhold oplyste har man dog, efter omstændighederne, accepteret, at lånet indtil den 1. juli 1985 fortsat

tilbagebetales med kr. 500,00 pr. måned, et nærmest symbolsk beløb, der end ikke dækker renterne.«

I skrivelse af 4. september 1984 til A tog undervisningsministeriet stilling til A's klage over hypotekbankens afslag på rentetilskud. Ministeriet anførte bl.a. følgende:

» . . .

De anfører til støtte for klagen bl.a., at De har anset perioden fra den 1. juli 1983 til den 10. november 1983 som en forhandlingsperiode, hvor De ikke har følt Dem forpligtet til at betale ydelser på gælden i hypotekbanken.

Hertil skal bemærkes, at det af udtalelsen (hypotekbankens; min bemærkning) med bilag fremgår, at hypotekbanken allerede den 28. juni 1983 har pålagt Dem at betale 500 kr. pr. måned begyndende den 1. juli 1983. Da denne ydelse ikke betales, er der indtrådt en misligholdelse, som berettiger hypotekbanken til at bestemme, at rentetilskud ikke ydes, jfr. lovens § 7, stk. 2. Det fremgår endvidere, at der på ny indgås en afviklingsaftale, hvorefter De skulle påbegynde tilbagebetalingen den 1. september 1983. Også denne aftale misligholdes imidlertid, idet De først den 10. november foretager den første indbetaling.

Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltnings afslag er således korrekt, og ministeriet kan derfor ikke imødekomme Deres klage.«

I skrivelse af 11. september 1984 rettede A på ny henvendelse til hypotekbanken om den fastsatte afdragsordning.

I en samtidig skrivelse rettede A henvendelse til undervisningsministeriet. A anførte, at han først havde indgået en aftale under protest den 14. november 1983, og at han samtidig indbetalte det beløb, som hypotekbanken havde krævet. Han mente således ikke, at der kunne være tale om, at han havde misligholdt en aftale. Det forhold, at hypotekbanken havde krævet, at han underskrev genparten, bestyrkede ham i hans antagelse om, at der var tale om en aftalesituation. A anførte endvidere, at han på intet tidspunkt var blevet gjort opmærksom på, at et forsøg fra hans side på at opnå lempelser ville få følger for rentetilskudsordningen. A bad ministeriet om at tage sagen op til fornyet overvejelse.

I skrivelse af 18. september 1984 besvarede hypotekbanken A's skrivelse af 11. september 1984. Hypotekbanken ville vende tilbage til

spørgsmålet om afviklingen af hans studie­gæld, når finansministeriets afgørelse forelå.

I skrivelse af 21. september 1984 meddelte finansministeriet A, »at man efter det oplyste, herunder størrelsen af Deres erhvervsindtægt og restgælden sammenholdt med den månedlige ydelse, ikke finder anledning til at ændre hypotekbankens afgørelse«.

I en skrivelse af 10. oktober 1984 anmodede hypotekbanken A om at afvikle sin studie­gæld således, at han betalte 500 kr. pr. måned, første gang den 1. november 1984 og derefter den 1. i hver af de følgende måneder. Fra den 1. juli 1985 skulle han betale 2.000 kr. pr. måned.

I skrivelse af 13. december 1984 til A tog undervisningsministeriet på ny stilling til afslaget på rentetilskud. Ministeriet anførte:

» . . .

I Deres skrivelse anfører De bl.a., at lånet i hypotekbanken ikke var misligholdt, idet De efter Deres opfattelse ikke var pligtig at tilbagebetale på studielånet, før De selv havde tiltrådt en tilbagebetalingsaftale, hvilket først skete den 14. november 1983.

Hertil kan ministeriet anføre, at den fulde gæld til hypotekbanken principielt er forfalden til omgående betaling, idet der er tale om et misligholdt banklån. Med hjemmel i § 12 i lov om statens uddannelsesstøtte, jfr. undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 456 af 12. august 1982, varetager hypotekbanken incasso­funktionen på statskassens vegne. D.v.s. at hypotekbanken kan pålægge Dem at afvikle gælden. Da De imidlertid har fået udsættelse med tilbagebetalingen af gælden til den 1. juni 1983, er afviklingsordningen i relation til gældssaneringsloven misligholdt dels den 1. juli 1983, hvor De har fået pålæg om at påbegynde tilbagebetalingen, dels den 1. september 1983, hvor De ifølge aftale med hypotekbanken skulle påbegynde tilbagebetalingen, men ikke gjorde det.

Ministeriet må således fastholde det den 4. september meddelte afslag på at give Dem medhold i Deres klage.«

Vedrørende klage 1:

I sin klage til mig rettede A navnlig kritik imod størrelsen af det afdrag, som han skulle betale efter den 1. juli 1985.

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte hypotekbanken bl.a. følgende:

» . . .

Det er hypotekbankens opfattelse, at der – når henses til debitors indtægt og gældens alder (studiegælden er indfriet af statskassen i 1980) – er udvist en stor imødekommenhed over for debitor, der indtil nu kun har indbetalt nærmest symbolske beløb, der langtfra har kunnet dække de skyldige renter.

Hypotekbanken har derfor anset det for nødvendigt, at der – for at gælden kan nedbringes væsentligt – må fastsættes betydeligt højere afviklingsbeløb end de nuværende, kr. 500,00 månedligt. I denne forbindelse skal man hen­vise til den debitors skrivelse af 15. juni 1984 vedlagte økonomiske oversigt, hvorefter det i årene 1981 til 1983 har været muligt for debitor – på bekostning af statskassen – at nedbringe sine øvrige gældsposter fra kr. 70.802,00 til kr. 57.550,00. Nogle af disse gældsposter er helt afviklet, hvilket burde gøre det muligt at forhøje indbetalingerne på studiegælden.

Endvidere finder hypotekbanken det rimeligt, at debitor, der ifølge nævnte økonomiske oversigt: Årsbudget 1984, skal indbetale ca. kr. 23.000,00 på sin bank- og sparekasse gæld, optager forhandling med pengeinstitutterne med henblik på en lempeligere afviklingsordning til fordel for statskassen.

Endelig skal hypotekbanken anføre, at det i skrivelse af 10. oktober 1984 til debitor (punkt 5) er meddelt ham, at han, hvis han ikke mener at kunne overholde betalingerne, vil kunne indgive ansøgning om en eventuel lempelse i afviklingsordningen.

. . . «

I en udtalelse til mig tiltrådte finansministeriet den lige nævnte udtalelse.

Vedrørende klage 2:

I sin klage til mig rejste A spørgsmålet om, hvorvidt det var rimeligt, »at forhandlingsperi­oden, som omtalt i mit brev, får konsekvenser for tilskuddet, når man ikke på forhånd har gjort mig opmærksom på disse konsekvenser«.

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte hypotekbanken følgende:

» . . .

Der skal ifølge gældssaneringslovens be­stemmelser opfyldes en række betingelser for at kunne opnå rentetilskud, herunder at ansø­geren senest den 31. december året forud for det kalenderår, i hvilket tilskudsåret begynder, skal have indgået en aftale med kreditor om at påbegynde afviklingen, senest ved tilskudså-

rets begyndelse, eller have fået bevilget udsættelse med afviklingen, jfr. lovens § 6, nr. 2. Disse betingelser vil ikke være opfyldt, så længe der pågår forhandlinger, som netop vil være udtryk for, at debitor ikke har kunnet komme overens med hypotekbanken – i dette tilfælde spørgsmålet om bl.a. lånets tilbagebetaling, som debitor tilsyneladende ikke er indstillet på at påbegynde nu.

I forbindelse med sin indgivelse af ansøgning om rentetilskud har debitor modtaget udførlige oplysninger om de vilkår, herunder det ovenfor anførte, der stilles for at kunne opnå rentetilskud, dels ved det udsendte informationsmateriale, dels af de på ansøgningskemaet anførte oplysninger.

...«

I en udtalelse til mig henholdt undervisningsministeriet sig til hypotekbankens udtalelse.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

» *Finansministeriets afgørelse (klage 1)*:

De afviklingsordninger, som hypotekbanken har fastsat vedrørende Deres tilbagebetaling af studiegæld, er karakteriseret ved, at de månedlige ydelser på kort sigt er beskedne og for så vidt vel afpassede med en stram økonomisk situation, men samtidig således, at end ikke påløbne renter kan dækkes. På længere sigt er ydelserne betydeligt større, således at en egentlig nedbringelse af gælden kan opnås. Samtidig åbner banken for den mulighed, at afdragene på længere sigt kan nedsættes under hensyn til de på det tidspunkt aktuelle økonomiske forhold.

I betragtning af, at afviklingen af Deres gæld skulle have været påbegyndt i 1978/79, at statens uddannelsesstøtte og hypotekbanken efter min opfattelse har vist megen imødekommelse med hensyn til udsættelse med afviklingen m.v., at De har en almindelig erhvervsindtægt, og at det er hypotekbankens opgave at få hele studiegælden afviklet, finder jeg ikke at have grundlag for at kritisere finansministeriets afgørelse.

Jeg henleder Deres opmærksomhed på, at De – som De har drøftet med en af mine medarbejdere under en telefonsamtale den 21. maj 1985 – har mulighed for at rette henvendelse til hypotekbanken, hvis De med henvisning til Deres aktuelle økonomiske

forhold ønsker, at afdragene fra den 1. juli 1985 nedsættes.

Undervisningsministeriets afslag på ansøgningen om rentetilskud (klage 2):

Følgende bestemmelser i lov nr. 292 af 9. juni 1982 om gældssanering af statsgaranterede studielån har betydning for min vurdering af sagen:

§ 6:

»Tilsagn om rentetilskud kan kun gives, hvis

- 1) ansøger senest ved ansøgningens indgivelse har afsluttet eller afbrudt uddannelsen, eller tilbagebetalingspligten er indtrådt,
- 2) ansøger senest 31. december året forud for det kalenderår, i hvilket tilskudsåret begynder, har indgået en aftale med långiver om at begynde afviklingen af studiegæld senest ved tilskudsårets begyndelse eller har fået bevilget udsættelse med afviklingen.«

§ 7:

»Misligholder ansøger aftalen med en bank eller sparekasse om afvikling af studiegæld, bortfalder udbetalingen af rentetilskud fra det tidspunkt, hvor Statens Uddannelsesstøtte på statens vegne indfrier studiegælden.

Stk. 2. Misligholder ansøger aftalen med Hypotekbanken om afvikling af studiegæld, kan Hypotekbanken bestemme, at rentetilskud ikke ydes.«

Af lovforslagsbemærkningerne til de nævnte bestemmelser (Folketingstidende 1981/82, tillæg A, spalte 4924 til 4925) fremgår bl.a. følgende:

Til § 6:

» . . .

Som anført i de almindelige bemærkninger er gældssanering en hjælp til selvhjælp, idet den forudsætter, at låntager selv medvirker til at afvikle sin studiegæld. *Alene låntagere, der har fået bevilget udsættelse med at afvikle deres studiegæld, kan opnå rentetilskud uden selv at bidrage til gældens afvikling (fremhævet af mig).* Ifølge praksis ydes sådan udsættelse, når låntager af særlige årsager, som f.eks. arbejdsløshed, sygdom, invaliditet m.v. er ude af stand til at afvikle gæl-

den.

...«

Til § 7:

»Rentetilskuddet bør standses, når låntager ikke opfylder sin del af aftalen om afvikling.

Efter forslaget til § 7, stk. 1, bortfalder rentetilskud til lån i banker og sparekasser fra det tidspunkt, hvor statens uddannelsesstøtte indfrier lånet, hvilket ikke sker, før långiver og statens uddannelsesstøtte har rykket låntager for ydelsen hver mindst 2 gange. Rentetilskuddet bortfalder med virkning fra førstkomende udbetaling efter indfrielsen. De allerede udbetalte rentetilskud i tilskudsåret berøres derimod ikke.

...

For hypotekbankens vedkommende foreslås i § 7, stk. 2, derimod indført en adgang til at standse rentetilskuddet straks, og evt. til at tilbageføre de anviste rentetilskud.«

Som det fremgår af de gengivne bestemmelser, er det (bl.a.) en betingelse for at opnå rentetilskud,

at ansøgeren senest den 31. december i året forud for det kalenderår, hvor tilskudsåret begynder (f.eks. senest den 31. december 1982 for så vidt angår tilskudsåret 1983/84) har indgået en afviklingsaftale, der skal påbegyndes senest ved tilskudsårets begyndelse (f.eks. den 1. januar 1983), eller

at ansøgeren har fået bevilget henstand.

Lovens § 7 indeholder bestemmelser om, hvad der sker/kan ske ved misligholdelse af *aftalen*, hvorved der sigtes til den aftale, der skal være indgået senest den 31. december

...

Loven indeholder ikke udtrykkelige regler om, hvorledes der skal forholdes i de tilfælde, hvor henstand er bevilget, og henstandsperioden udløber.

Jeg må forstå hypotekbankens og undervisningsministeriets afgørelser og udtalelser i sagen således, at det er disse myndigheders opfattelse, at det er en betingelse for ydelse af rentetilskud, at der i tilslutning til en henstandsperiodes udløb opnås en aftale om en afviklingsordning. Hvis aftalen misligholdes, skal/kan der forholdes som anført i lovens § 7. Denne forståelse, der stemmer vel overens med det, der er anført i de gengivne

lovforslagsbemærkninger (»en hjælp til selvhjælp«), giver mig ikke anledning til bemærkninger.

I det foreliggende tilfælde er forholdet det, at der ved hypotekbankens skrivelse af 28. juni 1983, jfr. telefonsamtalen den 7. juli 1983, blev indgået en afviklingsordning, der skulle påbegyndes den 1. september 1983.

Denne ordning misligholdt De imidlertid ved først den 10. november 1983 – efter at have modtaget en rykkerskrivelse af 31. oktober 1983 – at indbetale ydelserne for september, oktober og november 1983.

Efter bestemmelsen i lovens § 7, stk. 2, jfr. ovenfor, kunne hypotekbanken da bestemme, at rentetilskud ikke skulle ydes. Loven indeholder ikke nærmere bestemmelser om, hvilke forhold der skal lægges vægt på ved hypotekbankens afgørelse om, hvorvidt rentetilskud bør ydes/afslås i tilfælde af misligholdelse af en afdragsordning. Der er heller ikke administrativt fastsat nærmere regler herom.

Jeg går imidlertid ud fra, at hypotekbanken ved afgørelser efter lovens § 7, stk. 2, af, om tilskud uanset misligholdelse bør ydes, (bl.a.) lægger vægt på, om der foreligger en uvæsentlig overskridelse af en betalingsstermin, og/eller der foreligger undskyldende omstændigheder i forbindelse med misligholdelsen.

Det kan ikke give mig anledning til kritik, at hypotekbanken og undervisningsministeriet i det foreliggende tilfælde har fundet, at Deres misligholdelse (i et vist omfang) burde have konsekvenser for ydelsen af rentetilskud til Dem, jfr. dog nedenfor.

Med hjemmel i gældssaneringslovens § 9, stk. 2, har undervisningsministeren i § 15, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 2 af 6. januar 1984 om rentetilskud til statsgaranterede studielån, fastsat, at »rentetilskud til studie-gæld i hypotekbanken godskrives hver af tilskudsmodtagerens studiekonti i banken med $\frac{1}{2}$ af det til hver konto tildelte rentetilskud hver måned«. Og efter bekendtgørelsens § 18, stk. 2, gælder, at ikke godskrevne tilskudsbeløb i tilfælde af misligholdelse normalt bortfalder med udgangen af den måned, hvori misligholdelsen finder sted. (Bekendtgørelsen var ikke trådt i kraft, da hypotekbanken afslog Deres ansøgning om rentetilskud for tilskudsåret 1983/84).

Jeg er bekendt med, at rentetilskud for det første tilskudsår (1983/84) efter lovens gennemførelse først kom til anvisning i tilskudsårets 3. kvartal, og at tilskud blev anvist i december måned 1983 med $\frac{3}{4}$ af det tildelte beløb for tilskudsåret 1983/84.

Den 31. december 1982 opfyldte De betingelserne for at modtage rentetilskud, og De var som nævnt ovenfor efter min opfattelse berettiget til tilskud, indtil De undlod at betale afdrag pr. den 1. september 1983. Spørgsmålet er da, hvorledes der skal forholdes med rentetilskud for denne del af tilskudsåret. Jeg bemærker herved, at det forhold, at udbetalinger af rentetilskud af rent praktiske grunde i det første år blev tilrettelagt således, at betalingen først fandt sted i december måned 1983, efter min opfattelse ikke bør komme i øvrigt tilskudsbe-

rettigede (i en periode) til skade. Jeg bemærker endvidere, at rentetilskudsloven ikke indeholder hjemmel til at »tilbageføre de anviste rentetilskud«, således som de ovenfor gengivne lovforslagsbemærkninger til § 7, stk. 2, synes at forudsætte, sammenlign herved også bekendtgørelsens § 18, stk. 2.

Undervisningsministeriet ses ikke at have taget stilling til det her rejste spørgsmål. Jeg har samtidig hermed henstillet til undervisningsministeriet at genoptage sagens behandling og træffe en ny afgørelse, hvorved der tages stilling til rentetilskud til Dem for tiden fra den 1. april til den 1. oktober 1983.

Jeg har udbedt mig underretning om ministeriets fornyede afgørelse.«

20-3. *Udtalt, at der i mangel af en i bekendtgørelsesform fastsat og kundgjort frist for indgivelse af ansøgning om rentetilskud i henhold til lov om gældssanering af statsgaranterede studielån efter min opfattelse ikke var tilvejebragt det fornødne hjemmelsmæssige grundlag for administrationen af gældssaneringsordningen for tilskudsåret 1983/84, for så vidt angik ansøgningsfristen.*

Kritiseret, at undervisningsministeriet i en bekendtgørelse dateret 6. januar 1984, og som først trådte i kraft den 20. januar 1984, for tilskudsåret 1984/85 fastsatte en ansøgningsfrist til den 5. januar 1984. (J. nr. 1983-1287-713).

A klagede til mig over undervisningsministeriets afgørelse i skrivelse af 18. april 1983, hvorved ministeriet ikke imødekom hendes klage over, at statens uddannelsesstøtte afviste hendes ansøgning om rentetilskud i henhold til loven om gældssanering af statsgaranterede studielån under henvisning til, at ansøgningen var kommet for sent frem.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 5. januar 1983 kl. 14.50 ved personlig henvendelse afleverede en ansøgning til statens uddannelsesstøtte om rentetilskud for tilskudsåret 1983/84 i henhold til lov om gældssanering af statsgaranterede studielån. Ansøgningen blev af statens uddannelsesstøtte ved modtagelsen afvist ved statens uddannelsesstøttes skrivelse af 5. januar 1983 under henvisning til,

at ansøgningen var afleveret efter kl. 12.00 og dermed var indgivet for sent.

A klagede i skrivelse af 30. januar 1983 til undervisningsministeriet over statens uddannelsesstøttes afvisning af hendes ansøgning.

Undervisningsministeriet afslog i skrivelsen af 18. april 1983 at imødekomme A's klage. Ministeriet gjorde opmærksom på, at A havde mulighed for at søge om rentetilskud for næste tilskudsår 1984/85, og at ansøgningsfristen da udløb den 5. januar 1984.

I sin klage til mig henviste A bl.a. til det, hun tidligere havde fremført over for statens uddannelsesstøtte og undervisningsministeriet, herunder om årsagen til, at ansøgningen blev indgivet til statens uddannelsesstøtte efter kl. 12.00.

I den foreliggende sammenhæng fandt jeg det ikke fornødent at komme nærmere ind på dette spørgsmål i sagen, jfr. nedenfor.

Samtidig med min anmodning om en udtalelse i anledning af A's klage udbad jeg mig i skrivelsen til undervisningsministeriet oplysning om, hvorvidt undervisningsministeren i henhold til bemyndigelsesbestemmelsen i loven om gældssanering af statsgaranterede studielån, § 13, havde eller agtede at fastsætte nærmere regler om ansøgningsfrister.

Undervisningsministeriet anførte i sin skrivelse i anledning af A's klage til mig bl.a. følgende:

»Ansøgningsfristen for tilskudsåret 1983/84 blev . . . fastsat af undervisningsministeriet til den 5. januar 1983 kl. 12.00. . . .

Ansøgningsfristen blev meddelt offentligt den 23. november 1982 ved en pressemeddelelse, ved annoncering i alle dagblade i Danmark, i Grønland og på Færøerne, ved OBS-indslag i TV (genudsendt 28. november) samt ved en informationsbrochure om gældssaneringsordningen og i ansøgningsskemaet, der fra denne dag (den 23. november 1982) kunne fås i alle banker og sparekasser.

I informationsbrochuren blev det om ansøgningsfristen anført, at »statens uddannelsesstøtte skal have din ansøgning senest onsdag den 5. januar 1983 kl. 12.00«, og på ansøgningsskemaet var nederst på forsiden med spærrede typer anført, at »Ansøgningsskemaet skal være statens uddannelsesstøtte, . . . i hænde senest onsdag den 5. januar 1983 kl. 12.00«, ligesom det i vejledningen på bagsiden af skemaet blev gentaget, at ansøgningen skulle »indsendes til statens uddannelsesstøtte, . . . der skal have den i hænde senest onsdag den 5. januar 1983 kl. 12.00« . . .

Herudover er ansøgningsfristen fremhævet som et af de centrale punkter i en lang række skriftlige henvendelser til offentlige institutioner med videre, der måtte antages at have berøring med personer, der kunne have interesse i gældssaneringsordningen.

Det er statens uddannelsesstøttes og ministeriets opfattelse, at man hermed inden for de givne tidsmæssige og økonomiske rammer har truffet alle rimelige foranstaltninger med henblik på information om ansøgningsfristen, . . .

Det er endvidere statens uddannelsesstøttes og ministeriets opfattelse, at det gennem de

trufne foranstaltninger var muligt for alle låntagere, som i den pågældende periode i rimeligt omfang søgte at holde sig generelt orienteret om den nye tilskudsordning, at gøre sig bekendt med ansøgningsfrist m.v.

. . .

Ministeriet finder ikke, at . . . (den) ændring af ansøgningsfristen, der nu fremgår af § 4 (hvorefter ansøgningen skal være statens uddannelsesstøtte i hænde senest den 5. januar i det år, hvori tilskudsåret begynder; min tilføjelse) i undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 2 af 6. januar 1984 om rentetilskud til statsgaranterede studielån, kan tillægges betydning for ansøgninger, som indgik for sent i tilskudsåret 1983-84.

. . . «

Herefter anmodede jeg undervisningsministeriet om en udtalelse om årsagen til, at ministeriet først ved bekendtgørelse nr. 2 af 6. januar 1984, der trådte i kraft den 20. januar 1984, i henhold til loven om gældssanering af statsgaranterede studielån i bekendtgørelsesform fastsatte regler, herunder om ansøgningsfrist. Jeg bad endvidere ministeriet om at udtale sig om betydningen for ansøgninger indgivet efter den 5. januar 1983 kl. 12.00 vedrørende tilskudsåret 1983/84 af, at der ikke i bekendtgørelsesform var fastsat en ansøgningsfrist, og om betydningen for ansøgninger efter den 5. januar 1984 vedrørende tilskudsåret 1984/85 af, at bekendtgørelsen af 6. januar 1984 først trådte i kraft den 20. januar 1984, men indeholdt en ansøgningsfrist pr. den 5. januar 1984.

I sin besvarelse anførte undervisningsministeriet om årsagen til, at ministeriet først fastsatte regler, herunder om ansøgningsfrist, ved bekendtgørelse nr. 2 af 6. januar 1984 om rentetilskud til statsgaranterede studielån, at det måtte »erindres, at gældssanering i form af rentetilskud til hjælp ved tilbagebetalingen af statsgaranterede studielån er en helt ny ordning, at loven, som skal til revision i folketingsåret 1984-85, blev udarbejdet uden forudgående udvalgsbetænkning og at den af hensyn til låntagerne blev sat i kraft så hurtigt som muligt.«

Undervisningsministeriet anførte endvidere, at bemyndigelsesbestemmelsen i lovens § 13 er en fakultativ bestemmelse, at det forudsætningsvis fremgår af loven, at rentetilskudsord-

ningen var baseret på, at der blev indgivet en ansøgning om rentetilskud for hvert tilskudsår, og at ministeriet derfor anså sig umiddelbart for beføjet til at fastsætte en ansøgningsfrist, som man iværksatte betydelige bestræbelser på at annoncere i dagspressen m.v., foruden at fristen blev klart og tydeligt angivet på ansøgningsmaterialet.

Under hensyn hertil fandt ministeriet ikke, at det forhold, at ansøgningsfristen først blev fastsat i bekendtgørelsesform, da bestemmelserne i henhold til lovens § 13 i øvrigt var klar til udstedelse, burde få betydning for ansøgningsvedrørende tilskudsåret 1983/84 indgivet efter fristens udløb den 5. januar 1983 (kl. 12.00), og at tilsvarende gjorde sig gældende, for så vidt angik ansøgninger vedrørende tilskudsåret 1984/85, indgivet efter fristens udløb den 5. januar 1984. Ministeriet bemærkede dog herved, at ministeriet efterfølgende måtte erkende, at det nok have været mere hensigtsmæssigt ikke at tillægge bekendtgørelsen tilbagevirkning fra den 1. januar 1984.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Lov nr. 292 af 9. juni 1982 om gældssanering af statsgaranterede studielån indeholder ingen frist for indgivelse af ansøgning om rentetilskud. Derimod indeholder lovens § 13 en bemyndigelse for undervisningsministeren til at fastsætte visse nærmere angivne regler, herunder om ansøgningsfrist. Bestemmelsen har følgende indhold:

»Undervisningsministeren kan fastsætte nærmere regler om ansøgningsfrist, ansøgningsindhold, beregningsgrundlaget, herunder indtægts- og formuegrundlaget, og om anvisning af rentetilskud, herunder om tilskuddets ophør.«

Bemyndigelsen blev i bekendtgørelsesform først benyttet ved udstedelsen af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 2 af 6. januar 1984 om rentetilskud til statsgaranterede studielån. Bekendtgørelsens § 4, stk. 1, indeholder følgende bestemmelse om fristen for indgivelse af ansøgning om rentetilskud:

»Ansøgning om rentetilskud, herunder også om rentetilskud til studiegæld i Hypotekbanken, indsendes til Statens Uddannelsesstøtte . . . Ansøgningen skal være Statens

Uddannelsesstøtte i hænde senest 5. januar i det år, hvori tilskudsåret begynder.«

I bekendtgørelsens § 22 er det bestemt, at bekendtgørelsen »træder i kraft dagen efter bekendtgørelsen i Lovtidende og har virkning fra 1. januar 1984«. Det nummer af Lovtidende, hvori bekendtgørelsen var optaget udkom den 19. januar 1984, således at bekendtgørelsen trådte i kraft den 20. januar 1984.

Det spørgsmål, der foreligger til min bedømmelse, er, om det var berettiget at afvise Deres ansøgning, der blev afleveret den 5. januar 1983, kl. 14.50, under henvisning til, at ansøgningen var for sent indgivet.

Herom skal jeg bemærke følgende:

Det følger af bestemmelsen i lovens § 5, at ansøgninger om rentetilskud forudsættes indgivet inden en vis frist. § 5, stk. 1, har følgende indhold:

»På grundlag af de indkomne ansøgninger og den givne bevilling fastsætter undervisningsministeren for et tilskudsår ad gangen rentetilskudsprocenten, . . .«

Det er en forudsætning for i medfør af denne bestemmelse at kunne fastsætte størrelsen af rentetilskudsprocenten for det pågældende tilskudsår (der går fra den 1. april til den 31. marts, jfr. lovens § 2, stk. 2), at samtlige ansøgninger er indkommet på beregningstidspunktet.

I bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4923) er der herom bl.a. anført følgende:

» . . .«

Den (gældssaneringen som en bevillingsstyret ordning; min tilføjelse) vil blive realiseret på den måde, at der efter en opgørelse af behovet på grundlag af de inden for ansøgningsfristen indkomne ansøgninger, foretages en beregning af størrelsen af det rentetilskud, som i det pågældende tilskudsår kan ydes til den tilskudsberettigede andel af studiegælden inden for den på finansloven givne bevilling.

. . .«

Også bestemmelserne i lovens §§ 2 og 6 og lovforslagets bemærkninger hertil bygger på en forudsætning om en (bindende) ansøgningsfrist. Der er således i bemærkningerne til lovforslagets § 6 (Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4923) bl.a. anført følgende:

»For at opnå rentetilskud må ansøger udfylde ansøgningskemaet efter de regler, som bliver fastsat af undervisningsministeren, og indsende det inden ansøgningsfristens udløb, jfr. § 13. Mangelfulde eller for sent indgivne ansøgninger berettiger ikke til gældssanering i det pågældende tilskudsår.

...«

På baggrund af det ovenfor anførte må det efter min opfattelse lægges til grund, at gældssaneringsloven indeholder en forudsætning om en frist for ansøgningernes indgivelse, og at denne frist må udløbe på et tidspunkt, der ligger forud for det pågældende tilskudsårs begyndelse (1. april). Derimod giver loven eller dens forarbejder efter min opfattelse ikke støtte for, at der umiddelbart skulle gælde en ansøgningsfrist, der udløber på en *bestemt* dato forud for den 1. april.

Det er herefter min opfattelse, at den ansøgningsfrist for tilskudsåret 1983/84, som undervisningsministeriet fastsatte til den 5. januar 1983 kl. 12.00, ikke kan udledes af gældssaneringsloven eller dennes forarbejder, men alene kan støttes på en udnyttelse af bemyndigelsen i lovens § 13, jfr. således også bemærkningerne til lovforslagets § 16.

Bestemmelsen i lovens § 13 fremtræder efter sin ordlyd som en helt sædvanlig bemyndigelsesbestemmelse, hvis udnyttelse forudsætter anvendelse af bekendtgørelsesformen. At dette har været forudsat, synes også at fremgå af bemærkningerne til lovforslagets § 9, hvor det er anført, at »det nærmere tidspunkt for anvisning af rentetilskud til låntagernes konti i pengeinstitutterne vil blive fastsat ved bekendtgørelse, jfr. § 13«, se Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4925. Det anførte er endvidere i god overensstemmelse med den almindelige antagelse, at administrative bestemmelser, som udstedes i henhold til en bemyndigelsesbestemmelse i en lov, og som indebærer en normering af borgernes retsposition i forhold til det offentlige, bør udfærdiges som bekendtgørelser, der kundgøres i Lovtidende. Jeg henviser herved til to sager, der er omtalt i ombudsmandens beretning for året 1979, s. 275, og 1980, s. 677. Anvendelse af bekendtgørelsesformen må efter min opfattelse i særlig grad være påkrævet med hensyn til fastsættelse af ansøgnings- eller klagefrister, hvis overholdelse er en nødven-

dig betingelse for at ansøgeren eller klageren har et retskrav på at få sin sag undergivet realitetsbehandling.

I det foreliggende tilfælde har undervisningsministeriet vel fastsat en ansøgningsfrist for tilskudsåret 1983/84 og udfoldet en række bestræbelser på at informere om den fastsatte frist. Ansøgningsfristen er imidlertid ikke fastsat i den foreskrevne form, og der er ikke sket kundgørelse i overensstemmelse med reglerne herom i lovtidendelovens § 2, jfr. § 3, hvorefter offentliggørelse igennem Lovtidende er den »bindende bekendtgørelsesform«.

Det følger af det anførte, at der efter min opfattelse ikke var tilvejebragt det fornødne hjemmelsmæssige grundlag for administrationen af gældssaneringsordningen for tilskudsåret 1983/84, for så vidt angår ansøgningsfristen.

Jeg har gjort undervisningsministeriet bekendt med min opfattelse og har anmodet ministeriet om at meddele mig, hvad ministeriet agter at foretage på det nu foreliggende grundlag.

Jeg har endvidere i medfør af ombudsmandslovens § 10 og § 11 i den for ombudsmanden fastsatte instruks fundet at måtte gøre folketingets retsudvalg og undervisningsministeren bekendt med forholdet.

I min samtidige skrivelse til undervisningsministeren anførte jeg endvidere følgende:

» . . .

Det, der er anført (i min skrivelse til A) om tidspunktet for ikrafttrædelsen af undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 2 af 6. januar 1984, indebærer tillige, at der også, for så vidt angår ansøgningsfristen vedrørende *tilskudsåret 1984/85*, foreligger en tilsvarende hjemmelsmangel.

Jeg bemærker i den forbindelse, at undervisningsministeriets bekendtgørelse først er udstedt, efter at jeg i min skrivelse af 23. december 1983 i anledning af klagen i den konkrete sag bl.a. havde anmodet undervisningsministeriet om oplysning om, hvorvidt undervisningsministeren i henhold til loven om gældssanering af statsgaranterede studielån, § 13, havde fastsat eller agtede at fastsætte nærmere regler om ansøgningsfrist.

På denne baggrund må jeg finde det særdeles beklageligt, at undervisningsministeriet i en bekendtgørelse dateret 6. januar 1984, og som først trådte i kraft den 20. januar 1984, for tilskudsåret 1984/85 fastsatte en ansøgningsfrist til den 5. januar 1984.

Jeg finder anledning til at tilføje følgende:

Ifølge § 5, stk. 1, i den gældende lov om gældssanering af statsgaranterede studielån fastsætter undervisningsministeren tilskudsprocenten for et tilskudsår ad gangen på grundlag af de indkomne ansøgninger og den givne bevilling.

I et af undervisningsministeren den 13. december 1984 fremsat forslag til ændring af loven (L 108) har ministeren bl.a. stillet forslag om ændring af lovens § 5, stk. 1, således at også rentetilskudsprocenten for de foregående tilskudsår indgår i grundlaget for ministerens fastsættelse af rentetilskudsprocenten for det kommende tilskudsår.

Forslaget indebærer – må jeg forstå – at den årlige rentetilskudsprocent ikke fremkommer blot ved en mekanisk beregning på grundlag af den på finansloven givne bevilling og de ansøgninger, der opfylder betingelserne for at komme i betragtning. Forslaget tilsigter at give ministeren hjemmel til – på et mere skønsmæssigt grundlag – på baggrund af rentetilskudsprocenterne i de foregående år at »korrigere« den beregnede tilskudsprocent med henblik på at undgå, at en nedgang i ansøgningsmassen medfører en betydelig forøgelse af tilskudsprocenten.

Jeg finder i den forbindelse at burde henlede opmærksomheden på, at der i forbindelse med den foreslåede ændrede fastsættelsesmåde opstår spørgsmål om, hvorvidt den årlige rentetilskudsprocent bør fastsættes i form af bekendtgørelse, der kundgøres i Lovtidende i overensstemmelse med reglerne herom i lovtidendeloven, eller om at tilvejebringe den fornødne hjemmel for anden fastsættelses- og offentliggørelsesmåde.

...«

I skrivelse af 13. maj 1985 underrettede undervisningsministeriet mig om et udkast til ændringsforslag til forslaget til lov om ændring af gældssaneringsloven (L 108). Ved ændringsforslaget foreslås tilvejebragt hjemmel for at yde rentetilskud til personer, der på grund af overskridelse af ansøgningsfristen ikke har opnået rentetilskud i tilskudsårene 1983/84 og 1984/95. En ansøgningsfrist for disse tilskudsår blev foreslået fastsat i loven til den 16. september 1985. Endvidere indeholdt ændringsforslaget bl.a. et forslag om, at den årlige rentetilskudsprocent offentliggøres i Statstidende.

I skrivelse af 20. maj 1985 til undervisningsministeriet anerkendte jeg modtagelsen af ministeriets svar og meddelte, at jeg herefter ikke foretog yderligere i sagen.

20-4. *Udtalt over for undervisningsministeriet, at jeg ikke kunne anse det for godt gjort, at ministeriets afgørelse i en sag om aktindsigt i en forældrehenvendelse til en skole var truffet på grundlag af en fyldestgørende efterprøvelse af om skolenævnets afslag på at give oplysninger om underskrivernes navne var meddelt på grundlag af en konkret vurdering som foreskrevet i offentlighedslovens § 10, stk. 1.*

Under henvisning hertil henstillet til undervisningsministeriet at undergive sagen en fornyet overvejelse. (J. nr. 1984-841-710).

Danmarks Lærerforening klagede over en afgørelse fra undervisningsministeriet vedrø-

rende et spørgsmål om aktindsigt i en forældrehenvendelse til X-skole i Lyngby-Taarbæk

kommune.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Danmarks Lærerforening for lærer A anmodede skolenævnet ved X-skole i Lyngby-Taarbæk kommune om kopi af alt skriftligt materiale, der forelå vedrørende fagfordelingen i skoleåret 1981-82 for A, herunder udskrift af skolenævnets protokol med hensyn til de punkter, hvor A's tjenstlige forhold måtte have været til behandling. Baggrunden for lærerforeningens henvendelse var, at foreningen af A var blevet gjort bekendt med, at skolenævnet på et møde havde godkendt skolens fagfordeling for det kommende skoleår på vilkår af, at der blev foretaget visse ændringer i A's fagfordeling. Lærerforeningen gav i skrivelsen udtryk for den formodning, at skolenævnets vilkår havde baggrund i forældreklager vedrørende A's undervisning.

I anledning af henvendelsen indhentede skolenævnet udtalelser fra henholdsvis juridisk kontor og skoleforvaltningen i Lyngby-Taarbæk kommune. Juridisk kontor anførte i udtalelsen, at lærer A som part i sagen havde adgang til at blive gjort bekendt med de protokollater i skolenævnets beslutningsprotokol, der vedrørte hendes forhold, samt med en skrivelse fra nogle forældre til elever i en klasse vedrørende A's fagfordeling i den pågældende klasse. Juridisk kontor fandt imidlertid, at skolenævnet efter offentlighedslovens § 10, stk. 1, var berettiget til at tilbageholde navnene på de forældre, der havde underskrevet henvendelsen, såfremt nævnet fandt det berettiget af hensyn til forældrenes interesser.

Skoleforvaltningen anbefalede i sin udtalelse, at skolen tilbageholdt navnene på de forældre, der havde underskrevet henvendelsen og i stedet anførte antallet af forældre, der havde underskrevet.

Skolenævnet sendte herefter Danmarks Lærerforening kopier af udtalelserne fra juridisk kontor og skoleforvaltningen, en kopi af forældrehenvendelsen uden underskrifter (men med oplysning om, at henvendelsen var underskrevet af forældre til 12 elever i klassen) samt kopier af dagsordener og referater med tilhørende aktstykker fra de skolenævns møder, hvor A's tjenstlige forhold havde været drøftet.

Danmarks Lærerforening klagede til Københavns amtsråd, undervisnings- og kulturudvalget, over skolenævnets afgørelse om at tilbageholde navnene på de forældre, der

havde underskrevet henvendelsen. Lærerforeningen anførte, at skolenævnet efter foreningens opfattelse ville være pligtig til at oplyse navnene på de pågældende forældre, idet henvendelsen til offentlighedslovens § 10, stk. 1, ikke kunne begrunde tilbageholdelsen af navnene.

Kulturel forvaltning i Københavns amtskommune meddelte Danmarks Lærerforening, at amtsrådet ikke kunne give foreningen medhold i klagen. Amtsrådet anførte, at Lyngby-Taarbæk kommune og skolenævnet efter de foreliggende omstændigheder havde fundet, at det ville stride mod hensynet til forældrenes interesser, at læreren blev gjort bekendt med deres navne. Det var ikke godtgjort, på hvilken måde eller af hvilke årsager kommunen og skolenævnet anså dette hensyn for afgørende, og Danmarks Lærerforening havde ikke godtgjort, hvorfor hensynet til forældrenes interesser ikke kunne begrunde tilbageholdelsen af navnene. Amtsrådet måtte derfor ved afgørelsen af sagen antage, at det skøn, der må udøves over, hvorvidt de private interesser er så vigtige, at hensynet til dem berettiger til at nægte at udlevere navnene i medfør af offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., må høre under skolenævnet.

Denne afgørelse indbragte Danmarks Lærerforening for direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v. Lærerforeningen anførte, at skolenævnet, hverken efter foreningens eller amtsrådets opfattelse, havde godtgjort, på hvilken måde eller af hvilke årsager private interesser ville lide skade af væsentlig betydning, hvis A blev gjort bekendt med forældrenes navne. Foreningen kunne ikke anerkende, at den skulle godtgøre, at A ikke agtede at misbruge sin viden om navnene.

I anledning af klagen indhentede direktoratet udtalelser fra henholdsvis juridisk kontor og skoleforvaltningen i Lyngby-Taarbæk kommune og fra kulturel forvaltning i Københavns amtskommune.

Juridisk kontor anførte i udtalelsen, at der i sagen forelå en åbenbar interessekonflikt, og at det efter offentlighedsloven ikke var en forudsætning for at anvende undtagelsesbestemmelsen, at skolenævnet nærmere godtgjorde, på hvilken måde private interesser ville lide skade, eller at den pågældende lærer agtede at misbruge oplysningerne. Da det efter juridisk kontors opfattelse videre måtte antages, at lærerens kendskab til klageskrivelsens ordlyd, og at

den hidrørte fra et bestemt antal forældre til elever i en bestemt klasse, afgav tilstrækkeligt grundlag for at kontrollere, om klagen var berettiget, fandt kontoret ikke, at skolenævnets skøn i den konkrete sag kunne tilsidesættes som en overskridelse af grænserne for et rimeligt skøn.

Skoleforvaltningen i Lyngby-Taarbæk kommune henholdt sig til udtalelsen fra juridisk kontor og tilføjede, at spørgsmålet om udlevering af forældrenes navne havde været forelagt for forældrene, og at et overvejende flertal havde tilkendegivet, at de ikke ønskede deres navne offentliggjort.

Amtskommunen henholdt sig i sin udtalelse til sin tidligere afgørelse og tilsluttede sig i øvrigt udtalelsen fra juridisk kontor i Lyngby-Taarbæk kommune.

Direktoratet udtalte herefter, at udgangspunktet efter offentlighedsloven er, at parterne i en sag kan forlange at blive gjort bekendt med alle oplysninger i den pågældende sag. Tilbageholdelse af oplysninger kræver derfor en særlig begrundelse. Skolenævnet havde ikke givet nogen konkret begrundelse for beslutningen om at nægte at give A oplysning om navnene på de forældre, der havde underskrevet henvendelsen. Efter direktoratets opfattelse var skolenævnets beslutning om ikke at oplyse navnene derfor ikke forenelig med bestemmelserne i offentlighedslovens § 10, stk 1, medmindre det kunne godtgøres, at forældrenes interesser ville lide skade af væsentlig betydning, hvis deres navne blev oplyst.

Denne afgørelse indbragte skolenævnet for undervisningsministeriet. Klagen blev sendt til ministeriet gennem kommunens skoleforvaltning, der i sin fremsendelsesskrivelse fremsatte bemærkninger til sagen. Til brug for klagesagens behandling indhentede undervisningsministeriet desuden en udtalelse fra direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v.

I fremsendelsesskrivelsen gjorde skoleforvaltningen i første række gældende, at kompetencen til at træffe afgørelser vedrørende arbejdets fordeling mellem en skoles lærere og den ugentlige arbejdsplan efter skolestyrelseslovens § 27, stk. 5, udelukkende er henlagt til skolenævnet. Efter skoleforvaltningens opfattelse kunne skolenævnets afgørelse om aktindsigt i sagen derfor ikke indbringes for amtsrådet og undervisningsministeriet.

Skoleforvaltningen anmodede undervisningsministeriet om – hvis ministeriet ikke var enig i forvaltningens opfattelse vedrørende direktoratets kompetence – at ændre direktoratets afgørelse. Forvaltningen fandt fortsat, at skolenævnet havde været berettiget til at tilbageholde navnene på forældrene, og ikke havde været forpligtet til nærmere at godtgøre, hvorledes forældrenes interesser ville lide væsentlig skade, hvis navnene blev oplyst. Forvaltningen henviste herved til, at afgørelsen om at tilbageholde navnene beroede på et skøn, og at der efter forvaltningens opfattelse bl.a. måtte lægges vægt på den omstændighed, at forældrene på forespørgsel havde tilkendegivet, at de ikke ønskede deres navne oplyst. På den baggrund måtte forvaltningen nære betænkelighed med hensyn til det fremtidige samarbejde mellem børnene, børnenes forældre og læreren, hvis forældrenes navne blev undergivet aktindsigt.

Direktoratet henholdt sig til sin afgørelse og anførte, at direktoratet havde fundet, at skolenævnets beslutning ikke på det foreliggende grundlag kunne anses for forenelig med den regulering af skønnet, der er fastsat i offentlighedslovens § 10, stk. 1. Direktoratet havde herved lagt vægt på, at skolenævnet ikke havde godtgjort, at der var nærliggende fare for, at forældrenes interesser ville lide skade af væsentlig betydning i tilfælde af, at deres navne blev oplyst til læreren.

Undervisningsministeriet anmodede under sagens behandling justitsministeriet om en vejledende udtalelse. Undervisningsministeriet anførte, at skolenævnets afgørelse af aktindsigtsspørgsmålet i sagen efter ministeriets opfattelse kunne påklages til de samme myndigheder, som efter skolestyrelseslovens § 65 kunne behandle og tage stilling til en eventuel klage over skolenævnets afgørelse af hovedsagen, d.v.s. spørgsmålet om godkendelse af arbejdets fordeling mellem lærerne samt den ugentlige arbejdsplan. Direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v. og undervisningsministeriet kunne derfor efter undervisningsministeriets opfattelse tage stilling til aktindsigtsspørgsmålet.

Justitsministeriet anførte i sin udtalelse, at det efter ministeriets opfattelse måtte antages, at skolenævnets afgørelse vedrørende spørgsmålet om aktindsigt efter offentlighedslovens § 8, stk. 1, kunne indbringes for amtsrådet, og at amtsrådets afgørelse kunne indbringes for undervisningsministeriet. Indskrænkning i åd-

gangen til aktindsigt efter offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., kunne kun ske på grundlag af en konkret afvejning af de modstående interesser, og kun, hvor der var en nærliggende fare for, at privates eller det offentliges interesser ville lide skade af væsentlig betydning, hvis begæring om aktindsigt blev imødekommet.

Videre anførte justitsministeriet, at ministeriet i de sager om anvendelse af offentlighedsloven, som havde været forelagt ministeriet med henblik på afgivelse af en vejledende udtalelse, hidtil havde indtaget det standpunkt ikke at burde give udtryk for sit syn på udfaldet af den konkrete afvejning af de modstående hensyn, der er forudsat i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., idet den myndighed, som i øvrigt har afgørelsen i den pågældende sag, må antages at have de bedste forudsætninger for at træffe afgørelse herom. Under henvisning hertil mente justitsministeriet ikke at burde udtale sig herom i den konkrete sag.

Undervisningsministeriet anførte i sin afgørelse, at skolenævnets afgørelse om aktindsigt efter ministeriets opfattelse kunne indbringes for amtsrådet og derefter for undervisningsministeriet efter reglerne i skolestyrelseslovens § 65. Under hensyn til det, der var anført i slutningen af justitsministeriets udtalelse vedrørende offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., fandt ministeriet det dog betænkeligt at tilsidesætte det skøn, der var udøvet af skolenævnet og at pålægge nævnet at oplyse navnene på forældrene. Efter undervisningsministeriets opfattelse burde skolenævnets afgørelse derfor opretholdes.

Danmarks Lærerforening anmodede undervisningsministeriet om at oplyse, hvorvidt ministeriets betænkelighed ved at tilsidesætte skolenævnets skøn var udtryk for, at ministeriet som klageinstans ikke mente at kunne foretage en realitetsbehandling af den afvejning af sagens modstridende interesser, som var beskrevet i justitsministeriets udtalelse, men at skolenævnet skulle have bedre forudsætninger for denne vurdering. I bekræftende fald var foreningen ikke enig i denne opfattelse og måtte i øvrigt forstå justitsministeriets udtalelse således, at det var undervisningsministeriet, der som klageinstans var den myndighed, der måtte antages at have de bedste forudsætninger for at træffe afgørelse i sagen. Hvis ministeriets betænkelighed var udtryk for, at der efter en konkret vurdering af sagens faktiske omstændigheder skulle være en nærliggende

fare for, at forældrenes interesser ville lide skade af væsentlig betydning, hvis deres navne blev oplyst, var foreningen heller ikke enig i denne opfattelse. I bekræftende fald ønskede foreningen en nærmere begrundelse for, at der skulle foreligge fare for forældrenes interesser.

Undervisningsministeriet meddelte herefter Danmarks Lærerforening, at skolenævnet efter ministeriets opfattelse i den foreliggende sag havde haft de bedste forudsætninger for at foretage den konkrete afvejning af de modstående interesser, der er forudsat i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., og at ministeriet derfor ikke havde ment at burde ændre skolenævnets afgørelse herom.

I sin klageskrivelse til mig anførte Danmarks Lærerforening, at foreningen fandt, at undervisningsministeriet med urette havde afvist at realitetsbehandle en klagesag vedrørende bestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt. Derudover fandt foreningen, at skolenævnet i den foreliggende sag ikke havde godtgjort, at oplysningen om forældrenes navne ville medføre, at deres interesser ville lide skade af væsentlig betydning.

I den anledning anmodede jeg undervisningsministeriet om:

- 1) en nærmere begrundelse for, at ministeriet som rekursmyndighed under henvisning til sidste afsnit i justitsministeriets vejledende udtalelse pålagde sig begrænsninger ved sin bedømmelse af skolenævnets afgørelse.
- 2) uanset undervisningsministeriets besvarelse af spørgsmål 1) anmodede jeg om en nærmere begrundelse vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt de retlige betingelser for at anvende undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., var opfyldt.

I sin udtalelse til mig anførte undervisningsministeriet vedrørende punkt 1) bl.a., at skolenævnets afgørelse havde været baseret på en konkret afvejning af de modstående interesser, hvor lokalkendskab og i forbindelse hermed udøvelse af et skøn havde spillet en væsentlig rolle for afgørelsen. Efter undervisningsministeriets opfattelse måtte der ved rekursinstansens efterprøvelse af en sådan afgørelse foreligge tungtvejende grunde for at tilsidesætte den lokale myndigheds afgørelse, f.eks. påvisning af, at afgørelsen havde savnet hjemmel

eller støtte i gældende retsregler, eller at den havde haft ulovligt formål. Efter ministeriets opfattelse var dette ikke tilfældet i den foreliggende sag.

Med hensyn til punkt 2) anførte ministeriet, at det var forudsat ved den stilling, som ministeriet havde taget til sagen, at den foretagne begrænsning i aktindsigten objektivt set var omfattet af undtagelsesbestemmelsen.

I den forbindelse anførte ministeriet, at over for foreningens og lærer A's interesse i at få fuldstændig aktindsigt havde hensynet til, at oplysning om navnene på de forældre, der havde underskrevet henvendelsen, ville kunne være til skade for deres børns stilling og forhold i skolen, gjort sig gældende. Ministeriet tilføjede, at efter ministeriets opfattelse havde den konkrete interesseafvejning, der havde været foretaget af skolenævnet, ligget inden for den ramme, der er fastsat ved lovbestemmelserne.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til Danmarks Lærerforening:

»Udgangspunktet for min bedømmelse af sagen er bestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt. Efter denne bestemmelse kan en parts begæring om aktindsigt afslås . . . hvis partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser.«

Offentlighedslovens regler om partsøffentlighed bygger imidlertid på den opfattelse, . . . at de hensyn, der begrunder partsøffentlighed, er af en så betydelig vægt, at partens krav på at blive gjort bekendt med dokumenterne i en sag må anerkendes som et hovedsynspunkt. De grunde, der i øvrigt jævnlige kan tilsige, at oplysninger i en sag hemmeligholdes, har i almindelighed ikke vægt over for en parts interesse i at kende grundlaget for en afgørelse« (Folketings-tidende 1963-64, tillæg A, sp. 1551). Dette er baggrunden for, at partsøffentlighed kun kan nægtes (helt eller delvist), når der i det konkrete tilfælde foreligger »afgørende« modhensyn til offentlige eller private interesser. Anvendelsen af udtrykket »afgørende hensyn« tilsigter netop at tilkendegive, at oplysning kun kan nægtes, hvor der er nærliggende fare for, at privates eller det offent-

liges interesser vil lide skade af væsentlig betydning, hvis begæringen imødekommes, jfr. herved Folketings-tidende 1969-70, tillæg B, sp. 2138, med yderligere henvisninger.

Også ved afgørelsen af, om bestemmelsen giver mulighed for at nægte en part oplysning om navne på personer, der har indgivet klage eller meddelt oplysninger til myndigheden i partens sag, gælder det, at navnene kun kan hemmeligholdes, for så vidt der i det konkrete foreliggende tilfælde er nærliggende fare for, at privates eller det offentlige interesser vil lide skade af væsentlig betydning, hvis navnene oplyses. Jeg bemærker herved, at ombudsmanden tidligere har udtalt, at det synes bedst stemmende med offentlighedslovens formål og indhold, . . . at den, der har ret til aktindsigt efter lovens bestemmelser, tillige som hovedregel må kunne forlange oplyst, hvem der har afgivet en udtalelse eller meddelt oplysninger til sagen, hvis dette ikke fremgår af akterne.« Ombudsmanden lagde herved vægt på, . . . at sådant kendskab efter omstændighederne kan have væsentlig betydning for en parts adgang til at afgive en udtalelse efter lovens § 12«, jfr. den sag, der er refereret i Folketings-tidets ombudsmands beretning for året 1971, s. 100 ff.

I den foreliggende sag har undervisningsministeriet som grundlag for ikke at tilsidesætte skolenævnets afslag henvist til, at oplysning om navnene på de forældre, der har underskrevet henvendelsen, . . . ville kunne være til skade for deres børns stilling og forhold i skolen.« Det fremgår endvidere af sagen, at spørgsmålet om udlevering af forældrenes navne har været forelagt de pågældende, og at et overvejende flertal har tilkendegivet, at de ikke ønsker deres navne oplyst.

I udtalelsen til mig har undervisningsministeriet endvidere henvist til, at skolenævnets afgørelse har været baseret på en konkret afvejning af modstående interesser, hvor lokalkendskab og i forbindelse hermed udøvelsen af et konkret skøn har spillet en væsentlig rolle for afgørelsen. Ved rekursinstansens efterprøvelse af en sådan afgørelse må der efter undervisningsministeriets opfattelse foreligge tungtvejende grunde for at tilsidesætte den lokale myndigheds afgørelse, f.eks. påvisning af, at afgørelsen har savnet hjemmel eller støtte i gældende rets-

regler, eller at den har haft et ulovligt formål. Dette har efter ministeriets opfattelse ikke været tilfældet i den foreliggende sag.

Med hensyn til spørgsmålet om intensiteten af undervisningsministeriets efterprøvelse som rekursinstans af de underordnede skolemyndigheders afgørelser skal jeg først bemærke, at skolestyrelseslovens § 65 ikke begrænser prøvelsesadgangen til kun at omfatte legalitetsspørgsmål. I bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1969-70, tillæg A, sp. 545) er der herom bl.a. anført følgende:

»Efter formuleringen er bestemmelsen ikke begrænset til kun at vedrøre legalitetsmæssig efterprøvelse af de kommunale skolemyndigheders afgørelser, men det må forventes, at dens anvendelsesområde i hovedsagen vil falde sammen med hidtidig praksis, således at der navnlig vil blive tale om at efterprøve følgende forhold vedrørende det grundlag, hvorpå en afgørelse er truffet:

- 1) om reglerne vedrørende en foreskrevet fremgangsmåde er fulgt,
- 2) om de lovregler og andre retsfor skrifter, der gælder for det pågældende sagsforhold er rigtigt anvendt, og
- 3) ved afgørelser, hvor skønnet spiller en rolle, om skønnet er udøvet på en rimelig og loyal måde.«

Jeg må herefter lægge til grund, at undervisningsministeriets kompetence som rekursinstans efter skolestyrelseslovens § 65 ikke er begrænset til kun at omfatte en egentlig legalitetsmæssig efterprøvelse af en påklaget afgørelse.

Jeg bemærker desuden, at de hensyn, der kan tale for, at undervisningsministeriet udviser tilbageholdenhed med hensyn til at tilsidesætte afgørelser, der er truffet af kommunale skolemyndigheder i henhold til skolelovgivningen, ikke efter min opfattelse gør sig gældende med samme vægt i sager som den foreliggende, hvor ministeriet tager stilling til afgørelser om aktindsigt i medfør af offentlighedslovens § 8, stk. 1, jfr. skolestyrelseslovens § 65.

I sådanne tilfælde må det efter min opfattelse i hvert fald påhvile undervisningsministeriet at tage stilling til, om offentlighedslovens minimumsbetingelser for at bringe en undtagelsesbestemmelse til anvendelse er opfyldt, herunder at påse, at der som grundlag for de kommunale skolemyndigheders

afgørelse om at afslå en parts begæring om aktindsigt konkret foreligger beskyttelses hensyn af en sådan karakter og kvalitet, som er en nødvendig betingelse for at meddele afslag.

Ud over oplysningen om, at et overvejende flertal af forældrene har tilkendegivet, at de ikke ønsker deres navne oplyst, foreligger i sagen som nævnt ingen oplysninger om grundlaget for afslaget ud over den helt generelle betragtning, at meddelelse af oplysningen ville kunne være til skade for børnenes stilling og forhold i skolen. Jeg bemærker i den forbindelse, at underskrivernes tilkendegivelse med hensyn til aktindsigtsspørgsmålet er uden selvstændig retlig betydning for anvendelsen af undtagelsesbestemmelsen i offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt.

Undervisningsministeriet har således hverken over for Danmarks Lærereforening eller i udtalelsen til mig nærmere konkretiseret og underbygget, hvilke skadevirkninger, der ville være forbundet med at imødekomme den foreliggende begæring om oplysning om underskrivernes navne.

På det foreliggende grundlag kan jeg herefter ikke anse det for godtgjort, at undervisningsministeriets afgørelse er truffet på grundlag af en fyldestgørende efterprøvelse af, om skolenævnets afslag er meddelt på grundlag af en konkret vurdering som foreskrevet i offentlighedslovens § 10, stk. 1.

Jeg har gjort undervisningsministeriet bekendt med min opfattelse, og jeg har samtidig henstillet til ministeriet at undergive sagen en fornyet behandling i overensstemmelse med de synspunkter, der er anført ovenfor.

Jeg har anmodet ministeriet om oplysning om, hvad der videre sker i sagen.«

Med skrivelse af 8. juli 1985 sendte undervisningsministeriet mig kopi af sin samtidige skrivelse til Lyngby-Taarbæk kommunes skoleforvaltning. Undervisningsministeriet anførte i skrivelsen til skoleforvaltningen bl.a. følgende:

» . . .

I skrivelse af 19. juni 1985, der er fremsendt hertil gennem skoleforvaltningen, redegør skolenævnet for sagens baggrund. Skolenævnet konkluderer, at det daværende skolenævns af-

gørelse må formodes at være begrundet med en ængstelse for, at den overlærer, hvis fagforde-
ling ved skolen der var tale om, ikke ville være
i stand til at undlade en repressalielignende
adfærd over for de elever, hvis forældre stod
bag den pågældende henvendelse. Skolenæv-
net oplyser endvidere, at nævnet i forbindelse
med en forældrehenvendelse i foråret 1984
fandt det overordentlig betryggende at kunne
henvise til ministeriets afgørelse af 2. marts
1984 vedrørende forældrehenvendelsen af 9.
juni 1981, hvorom nærværende sag drejer sig.
Skolenævnet frygter, at en ændring af denne
afgørelse med de konsekvenser, det vil få også
for senere henvendelser fra forældre, vil blive
til skade for overlærerens forhold til eleverne
og deres forældre og til skade for arbejdsroen
på skolen som helhed. Skolenævnet henstiller
derfor, at ministeriet fastholder sit tidligere
standpunkt.

Skoleforvaltningen oplyser, at den ikke har
yderligere bemærkninger til sagen.

I denne anledning skal man meddele, at un-
dervisningsministeriet efter de i skolenævnets

skrivelse af 19. juni 1985 givne oplysninger
fortsat må nære betænkelighed ved at tilside-
sætte det daværende skolenævns afgørelse om
aktindsigt i forældrehenvendelsen af 9. juni
1981, men at ministeriet dog ikke finder, at det
af nævnet anførte er tilstrækkeligt til at be-
grunde, at der har foreligget konkrete beskyt-
telseshensyn af en sådan karakter og kvalitet,
som ifølge folketingets ombudsmands skri-
velse af 14. februar 1985 er en nødvendig betin-
gelse for at meddele afslag. Under hensyn her-
til vil man finde det rigtigt, at navnene på un-
derskriverne af den omhandlede forældrehen-
vendelse nu oplyses til den pågældende over-
lærer.

Det tilføjes, at den endelige afgørelse af
spørgsmålet henhører under domstolene.

...«

Jeg meddelte herefter undervisningsmini-
steriet, at jeg havde taget ministeriets for-
nyede afgørelse til efterretning.

20-5. *Fundet det beklageligt, at undervisningsministeriet først tog stilling til en klage
over afslag på forlængelse af en orlov en uge før orlovsperiodens udløb.*

*Fundet det mindre heldigt, at undervisningsministeriet – alene af formelle
grunde – endnu ikke i forhold til de kommunale skolemyndigheder havde taget
stilling til en henstilling fra udenrigsministeriet om at vise imødekommethed
over for ansøgninger om tjenestefrihed til ægtefæller til eksperter, som udsendes
af Danida. Henstillet til undervisningsministeriet, at ministeriet over for de
kommunale skolemyndigheder snarest tog stilling til henstillingen.*

*Udtalt, at det havde været ønskeligt, om undervisningsministeriet i den fore-
liggende sag havde gjort en kommunal skolemyndighed bekendt med henstillin-
gen og ministeriets stilling hertil, således at den kommunale skolemyndighed
kunne træffe afgørelse om en ansøgning om orlov på denne baggrund. (J. nr.
1983-914-70).*

A klagede over sagsbehandlingstiden i un-
dervisningsministeriet og over ministeriets afgø-
relse i skrivelse af 26. juli 1983, hvorved mini-
steriet ikke fandt grundlag for at kritisere Vejle
amtsråds afgørelse i skrivelse af 21. april 1983.
Vejle amtsråd havde afvist A's klage over Ged-
ved kommunalbestyrelses afslag på A's ansøg-

ning om forlængelse af tjenestefrihed fra den
skole, som A var ansat på, med skoleåret 1983/
84.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger,
at A pr. den 1. august 1973 blev ansat ved

Gedved kommunes skolevæsen som lærer på X skole.

I skrivelse af 22. maj 1981, med uddybende oplysninger i skrivelse af 31. maj 1981, ansøgte A Gedved kommune om orlov for perioden fra den 1. august 1981 til den 31. juli 1982. A oplyste, at årsagen til ansøgningen var, at hendes ægtefælle havde fået ansættelse som assisterende ekspert i New Delhi i Indien ved ILO – International Labour Organization – under FN. A anførte bl.a., at hun ikke på forhånd var sikret noget arbejde i Indien, men at hun var vidende om, at der var gode muligheder for beskæftigelse i New Delhi, og at et af hendes liniefag var engelsk, således at opholdet i Indien, hvor et af de officielle sprog er engelsk, ville styrke hendes sprogkunderskaber. A oplyste samtidig, at hendes ægtefælle var ansat i henhold til FN-kontrakt på sædvanlige FN-vilkår, hvilket bl.a. indebar, at der var tale om 12 måneders kontrakter, der kunne forlænges maksimalt 3 gange. Efter de maksimalt 3 år ville A og hendes ægtefælle vende tilbage.

Gedved kommune, kommunalbestyrelsen, imødekom i skrivelse af 3. juni 1981 A's ansøgning om orlov fra stillingen som lærer ved Gedved kommunes skolevæsen fra den 1. august 1981 til den 31. juli 1982 (senere ændret efter A's ansøgning til perioden fra den 1. oktober 1981 til den 31. juli 1982). Kommunen anmodede samtidig om, at A – såfremt hun ønskede orloven forlænget – indsendte anmodning herom til kommunen inden den 1. april 1982.

A ansøgte i skrivelse af 16. februar 1982 Gedved kommune om, at orloven blev forlænget med yderligere 1 år med virkning fra den 1. august 1982. A anførte i skrivelsen bl.a., at hun underviste sin datter i engelsk, men at det ikke var lykkedes hende at opnå beskæftigelse ved undervisningsarbejde. A henviste til, at der muligvis ville opstå problemer med det indiske udenrigsministerium, hvis hun påtog sig arbejde, idet hun var kommet ind i Indien som ledsager til sin ægtefælle under forudsætning af, at hun ikke påtog sig arbejde. A håbede dog, at det ville lykkes at få beskæftigelse ved undervisningsarbejde og henviste i øvrigt til, at hun ved flere lejligheder havde ledsaget sin ægtefælle ved besøg i andelsforetagender af forskellig karakter. A fandt derfor opholdet særdeles udbytterigt.

Gedved kommune, kommunalbestyrelsen, imødekom i skrivelse af 7. april 1982 A's ansøgning om forlængelse af orloven til den 31. juli

1983. Kommunen anmodede samtidig A om – af hensyn til tilrettelæggelsen af skoleåret 1983/84 – senest den 1. marts 1983 at meddele kommunalbestyrelsen, hvorvidt hun ønskede at indtræde i sin stilling på ny ved udløbet af orloven den 31. juli 1983.

I skrivelse af 7. januar 1983 ansøgte A Gedved kommune om, at orloven blev forlænget med yderligere 1 år for perioden fra den 1. august 1983 til den 31. juli 1984. A anførte, at hendes ægtefælles kontrakt ville blive forlænget med endnu en periode på 1 år, idet ILO havde været yderst tilfreds med hans arbejde. A meddelte endvidere, at hun – væsentligst på grund af det indiske udenrigsministerium – desværre ikke havde fået arbejde som lærer i Indien, men at hun var »aktiv i en legestue for små børn fra en række forskellige lande«. A henviste endvidere til, at hun havde deltaget i flere kurser af forskellig art, og at hun fortsat ledsagede sin ægtefælle ved hans forskellige besøg i Indien.

Gedved kommune meddelte i skrivelse af 2. marts 1983 A, at hendes ansøgning om forlængelse af orlov havde været forelagt kommunalbestyrelsen i dens møde den 1. marts 1983, »hvor det efter indstilling fra skolekommissionen vedtoges ikke at imødekomme det ansøgte«. Kommunen gik herefter ud fra, at A fra den 1. august 1983 på ny var til tjeneste ved kommunens skolevæsen, medmindre hun senest den 1. maj 1983 havde givet meddelelse om en anden beslutning.

A anmodede i skrivelse af 10. marts 1983 Danmarks Lærerforening om bistand i anledning af Gedved kommunes afslag på ansøgningen om forlængelse af orloven med yderligere 1 år. A anførte i skrivelsen bl.a., at Gedved kommune tidligere havde bevilget orlov i mere end to år til lærere i Gedved kommune.

Danmarks Lærerforening anmodede Gedved kommune om at begrunde kommunens afslag og i den anledning anførte kommunen i en skrivelse af 22. marts 1983 til lærerforeningen:

» . . . kommunen (har) tidligere . . . bevilget pågældende orlov for skoleåret 1981/82 og for skoleåret 1982/83.

Efter ansøgning hvert år forud for skoleårets planlægning, har kommunalbestyrelsen bevilget orlov for 1 år, dog uden at give noget løfte om, at orlov kan forventes det efterfølgende skoleår.

Det er såvel skolekommissionens som kommunalbestyrelsens opfattelse, at bevilling af orlov udover 2 års varighed kun bør meddeles i ganske særlige tilfælde, og kun hvis de af læreren anførte vidtgående individuelle begrundelser kan anses for tilfredsstillende i undervisningsmæssig henseende.

Man er specielt betænkelig ved den forældende virkning, som en langvarig orlov kan have på den pågældende lærers pædagogiske og faglige viden, hvis vedkommende ikke i orlovsperioden vedligeholder sin læreruddannelse gennem undervisning eller lignende aktiviteter.

Ovennævnte betæneligheder er kommet til udtryk ved den afgørelse, som er meddelt lærer (A).«

Danmarks Lærerforening klagede i skrivelse af 29. marts 1983 på A's vegne til Vejle amtskommune, amtsrådet, over Gedved kommunes afgørelse.

Udenrigsministeriet anmodede i skrivelse af 6. april 1983 Gedved kommunes borgmester om at imødekomme A's ansøgning om orlov. Ministeriet henviste til, at Danida, som led i Danmarks deltagelse i det bilaterale udviklingssamarbejde, udsendte assisterende eksperter ansat i FN og dets underorganisationer til en række udviklingslande, og til at A's mand således var ansat ved ILO, som gerne så, at han forlængede opholdet med et 3. og sidste år.

Gedved kommune anførte i skrivelse af 11. april 1983 til Vejle amtskommune følgende i anledning af Danmarks Lærerforenings klage over kommunens afslag på A's ansøgning om orlov:

»Gedved kommune har i sin begrundelse for afslaget til Danmarks Lærerforening påpeget, at man er betænkelig ved den forældende virkning, som en langvarig orlov kan have på den pågældende lærers pædagogiske og faglige viden, hvis vedkommende ikke i orlovsperioden vedligeholder sin læreruddannelse gennem undervisning eller lignende aktiviteter.

Der er i denne begrundelse netop taget hensyn til tjenestens tarv, og man finder ikke sådanne aktiviteter beskrevet i (A's) ansøgning, som kan vedligeholde læreruddannelsen.

Hertil kommer, at (X) skole i det kommende skoleår i givet fald vil have 3 årsvikarer, idet kommunalbestyrelsen den 1. marts 1983 har bevilget en lærer orlov i et år og den 5. april

1983 har bevilget yderligere en lærer orlov i 2 år, begge med tjeneste ved (X) skole.«

Vejle amtskommune, undervisnings- og kulturudvalget, traf afgørelse i sagen i udvalgets møde den 19. april 1983, hvilket blev meddelt Danmarks Lærerforening ved skrivelse af 21. april 1983. Amtskommunen anførte bl.a. følgende:

» . . .

Gedved kommunes udtalelse til amtskommunen gentager kommunens syn på tjenestens tarv set i forhold til langvarig tjenestefrihed uden faglig/pædagogisk aktivitet. Det er endvidere oplyst, at den skole, hvor (A) skal gøre tjeneste, skal besætte 3 stillinger med årsvikarer, hvis ovennævnte ansøgning godkendes, fordi kommunalbestyrelsen har givet 2 andre lærere tjenestefrihed (førstegangs).

Sagen blev behandlet på undervisnings- og kulturudvalgets møde den 19. april 1983, hvor det vedtoges at afvise klagen alene under hensyn til, at der ellers ved (X) skole skal besættes 3 stillinger med årsvikarer i skoleåret 1983/84. . . .«

A orienterede i skrivelse af 29. april 1983 udenrigsministeren om afslaget på ansøgningen om tjenestefrihed og anmodede ministeren om at gøre sin indflydelse gældende over for undervisningsministeren.

Gedved kommune, kommunalbestyrelsen, meddelte i skrivelse af 3. maj 1983 udenrigsministeriet, at kommunalbestyrelsen, foranlediget af udenrigsministeriets skrivelse af 6. april 1983, havde forelagt de forhold, som udenrigsministeriet havde anført, for skolekommissionen og på denne baggrund forespurgt skolekommissionen, om dette gav anledning til en ændret indstilling til kommunalbestyrelsen. Skolekommissionen fastholdt sin oprindelige indstilling, som var begrundet i hensynet til tjenestens tarv, herunder at X skole ved en forlængelse af tjenestefrihed og på grund af yderligere imødekommet tjenestefrihed til andre lærere ved skolen skulle have ansat 3 årsvikarer i det kommende skoleår. Kommunalbestyrelsen ønskede på denne baggrund ikke at genoptage sagen og fastholdt dermed sit afslag.

Danmarks Lærerforening klagede i skrivelse af 5. maj 1983 til undervisningsministeriet over Vejle amtskommunes afgørelse. Foreningen anmodede undervisningsministeriet om at fremskynde sagsbehandlingen mest muligt af hensyn til den usikre situation, som A og hendes familie befandt sig i.

Udenrigsministeren meddelte i skrivelse af 17. maj 1983 til A's ægtefælle bl.a., at udenrigsministeriet havde henstillet til undervisningsministeriet, at A fik bevilget yderligere 1 års orlov.

Forinden undervisningsministeriet traf afgørelse i sagen, anmodede ministeriet i skrivelse af 19. maj 1983 Vejle amtskommune om en udtalelse snarest belejligt.

Danmarks Lærerforening rykkede telefonisk den 6. juni 1983 ministeriet for svar.

Vejle amtskommunes undervisnings- og kulturudvalg afgav udtalelse til undervisningsministeriet i skrivelse af 9. juni 1983.

Danmarks Lærerforening rykkede telefonisk og skriftligt den 13. juli 1983 undervisningsministeriet for en afgørelse og anmodede om ministeriets svar senest i løbet af uge 30 og inden den 29. juli 1983.

ILO meddelte i telex den 19. juli 1983 til A's ægtefælle bl.a., at Danida havde gjort alt for, at A kunne få folænget sin orlov, men at dette havde været forgæves.

Undervisningsministeriet meddelte i skrivelse af 26. juli 1983 til Danmarks Lærerforening bl.a. følgende:

» . . .

I denne anledning skal man udtale, at det ifølge § 18, stk. 1, i undervisningsministeriets cirkulære af 22. juni 1976 om tjenestefrihed og nedsat tjenestetid for folkeskolens tjenestemænd m.fl., jfr. § 1, er kommunalbestyrelsen, der afgør, om en ansøgning om tjenestefrihed er »forenelig med tjenestens tarv«, hvilket begreb som påpeget af Vejle amtsråd ikke nærmere er defineret. I denne forbindelse bemærkes, at kommunalbestyrelsen vil kunne afslå en ansøgning om tjenestefrihed, selv om det ikke vil være uforeneligt med tjenestens tarv at imødekomme den.

Endvidere bemærkes, at det af Gedved kommunes skrivelse af 11. april 1983 til Vejle amtsråd fremgår, at der henholdsvis den 1. marts og den 5. april 1983 er bevilget orlov til to lærere ved (X) skole. I tilfælde af forlængelse af (A's) tjenestefrihed ville der således ved samme skole i skoleåret 1983/84 skulle besættes 3 stillinger med årsvikarer. Det bemærkes i øvrigt, at Vejle amtsråds afgørelse er truffet på et tidspunkt, hvor det stod klart, at der ved (X) skole skulle besættes to stillinger med årsvikarer i skoleåret 1983/84. Der ses herefter ikke at være grundlag for at kritisere de lokale skolemyndigheders skøn over de gener, der måtte være

forbundet med en forlængelse af tjenestefriheden.

Gedved kommunalbestyrelses begrundelse for ikke at forlænge (A's) tjenestefrihedsansøgning kan ikke karakteriseres som usaglig, ligesom det heller ikke ses, at kommunalbestyrelsen med de anførte begrundelser ikke har taget hensyn til tjenestens tarv. Ministeriet finder herefter ikke grundlag for at kritisere den af Vejle amtsråd truffne afgørelse.

. . . «

I klagen til mig anførte A, at hun havde indgivet ansøgning om orlov den 7. januar 1983, og at sagsbehandlingstiden – indtil undervisningsministeriets afgørelse forelå den 26. juli 1983 – således varede 6½ måned, hvilket ikke var acceptabelt i betragtning af, at undervisningsministeriets afgørelse forelå kun 1 uge før skoleårets start den 4. august 1983, og at A på tidspunktet for undervisningsministeriets afgørelse havde ophold i Indien. A anmodede om min stillingtagen til, om der ved ændringer i lov eller praksis burde tilvejebringes sikkerhed for, at der altid blev bevilget orlov i andre tilfælde, svarende til det foreliggende.

I udtalelser, som jeg i anledning af klagen indhentede fra Gedved kommune, Vejle amtskommune og undervisningsministeriet, henholdt de nævnte myndigheder sig til deres afgørelser.

Efter min gennemgang af sagens akter anmodede jeg undervisningsministeriet om nærmere oplysninger bl.a. om det retlige grundlag for ministeriets afgørelse i skrivelsen af 26. juli 1983 og oplysninger om bl.a. en generel henstilling fra Danida om at bevilge orlov i tilfælde som A's.

Undervisningsministeriet anførte i den anledning i en udtalelse:

» . . . undervisningsministeriet er opmærksom på, at en kommunal skolemyndigheds afgørelse af sager om tjenestefrihed til tjenestemænd i folkeskolen er omfattet af den almindelige klageadgang i skolestyrelseslovens § 65. Ministeriet har således også ved behandlingen af (A's) klage over de af henholdsvis Gedved kommunalbestyrelse og Vejle amtsråd truffne afgørelser i sagen foretaget en vurdering af disse afgørelser og har på denne baggrund fundet, at der ikke ses at være grundlag for at

kritisere de lokale skolemyndigheders skøn over de gener, der måtte være forbundet med en forlængelse af tjenestefriheden, jfr. ministeriets ovennævnte skrivelse af 26. juli 1983 til Danmarks Lærereforening. I denne skrivelse har ministeriet endvidere udtalt, at man ikke finder, at kommunalbestyrelsens begrundelse for ikke at forlænge (A's) tjenestefrihedsansøgning kan karakteriseres som usaglig, ligesom det heller ikke ses, at kommunalbestyrelsen med de anførte begrundelser ikke har taget hensyn til tjenestens tarv.

Det bemærkes i denne forbindelse, at det ved behandlingen af ansøgninger fra tjenestemænd i folkeskolen om tjenestefrihed uden løn vil være naturligt at foretage en afvejning af på den ene side skolevæsenets interesse i, at der sikres eleverne en rimelig og forsvarlig undervisning, med på den anden side den pågældende lærers interesse i at opnå tjenestefriheden. I disse overvejelser må også indgå de stedlige skolemyndigheders vurdering af indsættelse af vikarer i de pågældende klasser og fag.

Efter formuleringen af cirkulærets (undervisningsministeriets cirkulære nr. 138 af 22. juni 1976 om tjenestefrihed og nedsat tjenestetid for folkeskolens tjenestemænd m.fl.) § 18, stk. 1, jfr. § 1, stk. 1, vil en kommunalbestyrelse kunne meddele en tjenestemand tjenestefrihed, såfremt dette må anses for foreneligt med tjenstemandens tarv, men bestemmelserne hjemler ikke tjenstemanden et retligt krav på, at hans ansøgning om tjenestefrihed imødekommes i ethvert tilfælde, hvor en imødekommelse ikke ville være uforenelig med tjenestens tarv. Det er således overladt til vedkommende kommunalbestyrelse at udøve et konkret skøn ved behandlingen af sager af denne art, men et eventuelt afslag må være ledsaget af en begrundelse, således at det kan efterprøves, om afslaget er båret af saglige hensyn.

Om en generel henstilling fra Danida om at bevilge orlov i tilfælde som A's anførte undervisningsministeriet:

»Det kan oplyses, at udenrigsministeriet . . . (i) skrivelse af 5. juli 1979 til samtlige ministerier (bortset fra undervisningsministeriet og indenrigsministeriet), har henstillet, at der gives adgang til ekstraordinær tjenestefrihed uden løn til personer, der ønsker at blive udsendt som ekspert under DANIDA.

Undervisningsministeriet har i 1979 udsendt henstilling i overensstemmelse hermed til de under ministeriet hørende institutioner samt til amtsråd og kommunalbestyrelser, for så vidt angår lærere i folkeskolen, der ønsker at virke som udsendte eksperter i udviklingslande.

Udenrigsministeriet har senere henstillet, at der vises imødekommenhed over for ansøgninger om tjenestefrihed såvel for personer, der ønsker udsendelse som DANIDA-eksperter, som for disses ægtefæller.

Spørgsmålet om eventuel udsendelse af en supplerende cirkulærskrivelse herom til de kommunale skolemyndigheder beror – under hensyn til igangværende regelsaneringsbestemmelser – på en revision af tjenestefriheds-cirkulæret af 22. juni 1976.«

Undervisningsministeriet anførte om sagsbehandlingstiden følgende:

»I denne anledning skal man oplyse, at ministeriet på grund af et meget betydeligt antal presserende arbejdsopgaver i sommeren 1983 ikke så sig i strand til at træffe afgørelse i denne sag før ved skrivelse af 26. juli 1983. Under hensyn til de ganske særlige forhold i denne sag skal man beklage, at afgørelsen ikke forelå på et noget tidligere tidspunkt.

Man er i øvrigt med ombudsmanden ganske enig i, at det er ukorrekt, at det i ministeriets skrivelse af 10. november 1983 til ombudsmanden var anført, at Danmarks Lærereforening først havde ønsket afgørelsen truffet i uge 30.«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:
 »Deres klage vedrører:
 1) sagsbehandlingstiden, og
 2) afgørelsen om afslag på Deres ansøgning om, at Deres tjenestefrihed blev forlænget med perioden fra den 1. august 1983 til den 31. juli 1984.

ad 1):

Det fremgår af sagen, at undervisningsministeriet den 8. maj 1983 modtog Danmarks Lærereforenings skrivelse af 5. maj 1983, at ministeriet den 19. maj 1983 anmodede Vejle amtskommune om en udtalelse snarest belejligt, at Vejle amtskommune den 9. juni 1983 afgav udtalelse til ministeriet, hvorefter undervisningsministeriet traf afgørelse i sagen med skrivelser af 26. juli 1983.

Jeg er enig med undervisningsministeriet i, at det er beklageligt, at ministeriets afgørelse – under hensyn til de ganske særlige forhold i Deres tilfælde – ikke forelå på et tidligere tidspunkt.

Jeg har gjort undervisningsministeriet bekendt med min opfattelse.

ad 2):

§ 1, stk. 1, og § 18, stk. 1, i undervisningsministeriets cirkulære nr. 138 af 22. juni 1976 om tjenestefrihed og nedsat tjenestetid for folkeskolens tjenestemænd m.fl. har følgende indhold:

§ 1, stk. 1:

»Såfremt det er foreneligt med tjenestens tarv, kan en tjenestemand opnå tjenestefrihed uden løn i en på forhånd fastsat periode af mindst 1 måneds varighed. Perioden kan ikke overstige 3 år, jfr. dog § 18. . . .«

§ 18, stk. 1:

»Tilladelse til tjenestefrihed og nedsat tjenestetid meddeles af kommunalbestyrelsen, for tjenestemænd ved amtskommunens skolevæsen af amtsrådet. Tilladelse til tjenestefrihed uden løn ud over 3 år meddeles dog af undervisningsministeriet efter forud indhentet godkendelse fra finansministeriet. . . .«

Cirkulærets bestemmelser er fastsat i henhold til § 58 i loven om tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken (lov nr. 291 af 18. juni 1969 med senere ændringer), der i stk. 1 indeholder følgende bestemmelse:

§ 58, stk. 1:

»Vedkommende minister eller den, han bemyndiger dertil, kan give en tjenestemand tjenestefrihed uden løn i en på forhånd fastsat periode af mindst én måneds varighed. Uden samtykke fra ministeren for statens lønnings- og pensionsvæsen kan perioden ikke overstige 3 år. Perioden fradrages ved beregning af lønanciennitet.«

Der er ikke i forarbejderne til den nævnte bestemmelse i tjenestemandsløven angivet vejledning om de kriterier, som myndighederne kan inddrage ved afgørelsen af, om en tjenestemand skal bevilges tjenestefrihed uden løn.

Imødekomme af ansøgninger om tjenestefrihed uden løn efter § 1, stk. 1, i det nævnte cirkulære nr. 138 af 22. juni 1976 forudsætter, at tjenestefriheden er forenelig med tjenestens tarv. Cirkulæret indeholder ingen nærmere angivelse af indholdet af begrebet »tjenestens tarv«.

Som nævnt i undervisningsministeriets skrivelse af 3. september 1984 har ministeriet i cirkulærskrivelse af 29. oktober 1979 til amtsråd og kommunalbestyrelser henstillet, at der i videst muligt omfang vises imødekommethed over for ansøgninger om tjenestefrihed fra tjenestemænd med henblik på at kunne virke som udsendte eksperter i udviklingslande.

Udenrigsministeriet har i skrivelse af 26. februar 1982 til undervisningsministeriet endvidere anmodet om at vise imødekommethed over for ansøgninger om tjenestefrihed fra ægtefællerne til eksperter, der udsendes af Danida. Udenrigsministeriet har samtidig anmodet om, at undervisningsministeriet ved henvendelse til de under ministeriet hørende styrelser henstiller, at disse i videst muligt omfang stiller sig positive over for sådanne ansøgninger såvel for de udsendte eksperter som disses ægtefæller.

For så vidt angår tjenestefrihed til lærere, der udsendes som eksperter af Danida som led i Danmarks deltagelse i det internationale udviklingsarbejde, må jeg lægge til grund, at det er undervisningsministeriets (og udenrigsministeriets) generelle opfattelse, at sådanne ansøgninger i videst muligt omfang bør imødekommes.

Med hensyn til spørgsmålet om tjenestefrihed til ægtefæller til eksperter, som udsendes af Danida, må jeg endvidere lægge til grund, at det er udenrigsministeriets opfattelse, at også sådanne ansøgninger af hensyn til gennemførelsen af Danmarks bistands-samarbejde og humanitært hjælpearbejde i videst muligt omfang bør vises imødekommethed.

Det står mig ikke ganske klart, om undervisningsministeriet er enig heri. Undervisningsministeriets udtalelse i skrivelserne af 3. september 1984, hvorved ministeriet anførte, at spørgsmålet om eventuel udsendelse af en kommende henstilling til de kommunale skolemyndigheder (om ansøgninger om tje-

nestefrihed for ægtefæller til eksperter, der udsendes af Danida) under hensyn til igangværende regelsaneringsbestræbelser beror på en revision af tjenestefrihedscirkulæret af 22. juni 1976, efterlader dog det indtryk, at undervisningsministeriet er enig i, at også sådanne ansøgninger bør vises imødekommenhed i videst muligt omfang.

Med de således foreliggende oplysninger og på baggrund af den foreliggende sag, jfr. nedenfor, er det efter min opfattelse mindre heldigt, at undervisningsministeriet – som jeg må forstå – af formelle grunde ikke (endnu) har taget stilling til udenrigsministeriets henstilling i skrivelsen af 26. februar 1982 om tjenestefrihed til ægtefæller til eksperter, som udsendes af Danida, og har meddelt ministeriets stillingtagen til (bl.a.) de kommunale skolemyndigheder.

Jeg bemærker herved, at en henstilling fra undervisningsministeriet til (bl.a.) de kommunale skolemyndigheder om, at ansøgninger om tjenestefrihed for ægtefæller til eksperter, som udsendes af Danida, i videst muligt omfang bør vises imødekommenhed, efter min opfattelse vil indebære en retlig begrænsning i de kommunale skolemyndigheds adgang til at afslå sådanne ansøgninger – til de tilfælde, hvor imødekommelse af tjenestefrihedsansøgninger skønnes at være uforenelig med tjenestens tarv. Jeg henviser herved til, at undervisningsministeriets kompetence til at give en tjenestemand tjenestefrihed uden løn i en periode på ikke over 3 år, i medfør af tjenestemandslovens § 58, stk. 12, er delegeret til kommunalbestyrelsen, hvilket indebærer, dels at undervisningsministeriet bevarer kompetencen til at ændre de afgørelser, der træffes, i samme omfang, som hvis ministeriet selv havde truffet afgørelserne, dels at undervisningsministeriet kan fastsætte retningslinier for hvilke hensyn, der bør indgå ved afgørelsen af en ansøgning om tjenestefrihed.

Jeg har gjort undervisningsministeriet bekendt med min opfattelse.

Jeg har samtidig meddelt undervisningsministeriet, at jeg må finde det ønskeligt, at ministeriet snarest over for (bl.a.) de kommunale skolemyndigheder tager stilling til udenrigsministeriets henstilling i skrivelsen af 26. februar 1982.

Ved min bedømmelse af undervisningsministeriets afgørelse i skrivelsen af 26. juli 1983, hvorved ministeriet ikke fandt grundlag for at kritisere Gedved kommunes og Vejle amtsråds afgørelser om afslag på Deres ansøgninger om tjenestefrihed, må jeg lægge til grund,

at Gedved kommune efter kommunens afslag i skrivelsen af 2. marts 1983 på Deres ansøgning om forlængelse af orlov modtog udenrigsministeriets anmodning i skrivelse af 6. april 1983 om imødekommelse af Deres ansøgning om tjenestefrihed,

at Gedved kommune i skrivelsen af 3. maj 1983 meddelte udenrigsministeriet, at kommunen fastholdt sit afslag på Deres ansøgning,

at undervisningsministeriet under behandlingen af sagen i ministeriet – foruden udenrigsministeriets generelle henstilling i skrivelsen af 26. februar 1982 – havde modtaget en konkret henstilling fra udenrigsministeriet, jfr. udenrigsministerens skrivelse af 17. maj 1983 til Deres ægtefælle om imødekommelse af Deres ansøgning om yderligere et års tjenestefrihed.

Under disse omstændigheder finder jeg, at det havde været ønskeligt, om undervisningsministeriet, da ministeriet blev bekendt med sagen i begyndelsen af maj 1983, havde gjort Gedved kommune bekendt med, at det også – hvad jeg med de foreliggende oplysninger går ud fra – var undervisningsministeriets opfattelse, at den bagvedliggende årsag til Deres ansøgning om tjenestefrihed medførte, at ansøgningen skulle vises imødekommenhed i videst muligt omfang, jfr. udenrigsministeriets generelle henstilling i skrivelsen af 26. februar 1982, og anmodet om Gedved kommunes begrundede stillingtagen til, om dette gav kommunen anledning til at ændre afgørelsen om afslag på Deres ansøgning om tjenestefrihed.

Jeg har gjort undervisningsministeriet bekendt med min opfattelse.

Jeg har ikke fundet tilstrækkelig anledning til nu at foretage videre i den foreliggende sag.

Jeg har sendt udenrigsministeriet kopi af min skrivelse til ministeriets orientering.«

20-6. *En sag om gennemførelse af en mundtlig eksamen ved Københavns universitet og senere behandling af klager over eksamenen gav anledning til kritik og henstillinger vedrørende disse forhold. (J. nr. 1983-1132-711).*

A klagede til mig over nogle forhold i forbindelse med den mundtlige eksamen i stats- og forvaltningsret på Københavns universitet i sommeren 1983.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i efterårssemesteret 1982 sammen med 2 medstuderende udarbejdede en emnerapport i stats- og forvaltningsret. A's medstuderende afleverede i december 1982 emnerapporten til det retsvidenskabelige institut og var ved vintereksamen 1982/83 til mundtlig eksamen i stats- og forvaltningsret med udgangspunkt i rapporten. I den forbindelse afgav eksaminator en skriftlig udtalelse af 13. januar 1983 om rapporten. Udtalelsen var meget positiv.

I maj måned 1983 afleverede A emnerapporten til det retsvidenskabelige institut, og i juni måned 1983 var hun til mundtlig eksamen i stats- og forvaltningsret med udgangspunkt i emnerapporten. A, der fik karakteren 7 for den mundtlige præstation, havde ved eksamen en anden eksaminator end de 2 medstuderende havde haft. I forbindelse med den mundtlige eksamen blev der ikke udarbejdet en ny skriftlig vurdering af emnerapporten af den anden eksaminator.

I skrivelse af 7. juni 1983 klagede A til det retsvidenskabelige fagråd dels over den mundtlige eksamen, dels over, at eksaminator ikke havde imødekommet en anmodning fra hende om at afgive en udtalelse om rapporten.

Det retsvidenskabelige fagråd indhentede en udtalelse af 17. juni 1983 fra eksaminatoren, der anførte, at han i overensstemmelse med fast praksis ikke havde afgivet en skriftlig udtalelse om emnerapporten, da den havde været benyttet som eksamenstema ved vintereksamen 1982/83. Eksaminator var ikke blevet orienteret om, at A ikke var blevet eksamineret i rapporten ved den forrige eksamen. I øvrigt fastholdt eksaminator karakteren. I skrivelse af 19. juni 1983 tiltrådte censoren udtalelsen.

Det retsvidenskabelige fagråd orienterede i skrivelse af 24. juni 1983 A om eksaminators og censors afgørelse.

Denne afgørelse forelagde A gennem det retsvidenskabelige fagråd for ankekommissionen, der i skrivelse af 22. september 1983 med-

delte fagrådet, at kommissionen havde besluttet af afvise klagen. Fagrådet orienterede i skrivelse af 4. oktober 1983 A om ankekommissionens afgørelse.

A rettede herefter henvendelse til mig om sagen.

Ankekommissionen anførte i en udtalelse i anledning af klagen til mig, at kommissionen i overensstemmelse med sædvanlig praksis ikke havde begrundet sin afgørelse, idet det i sager som den foreliggende ifølge sagens natur ikke er muligt at give andre begrundelser, end at kommissionen på grundlag af oplysninger fra A og eksaminator og censor ikke havde fundet grundlag for at tilvejebringe yderligere oplysninger.

Det retsvidenskabelige fagråd og Københavns universitets rektor redegjorde i udtalelser til mig for de tidsmæssige forhold i forbindelse med behandlingen af klagen.

Efter at have foretaget en gennemgang af sagens akter anmodede jeg universitetets rektor om en supplerende udtalelse. Jeg anførte følgende:

» . . .

1. Fristen i § 6, stk. 2, i bekendtgørelse nr. 635 af 13. december 1973 om visse forhold i forbindelse med censorers medvirken ved bedømmelse af eksaminer på de højere uddannelsesinstitutioner er ikke iagttaget i den foreliggende sag.

Jeg har noteret mig, at det retsvidenskabelige fagråd i skrivelse af 10. juni 1983 til (eksaminator) og til (censor) indskærpede, »at fristen nøje overholdes«.

Jeg beder oplyst, hvad fakultetet i almindelighed herudover foretager med hensyn til at sikre overholdelsen af fristen ved erindring af besvarelse og med hensyn til underretning af klagerne i de tilfælde, hvor det viser sig, at 10 dages fristen ikke kan overholdes.

2. I »Emnekatalog og Vejledning Stats- og Forvaltningsret« er givet nærmere regler om afholdelse af mundtlig eksamen.

Det er anført, at emnerapporten sammen med pensum danner grundlag for den mundtlige eksamen. Der gives ikke selvstændig karakter for rapporten, »men en generel bedømmelse af rapporten vil fremgå af en skriftlig vurdering (ca. ½ side), der udarbejdes af eksaminator og tiltrædes eller kommenteres evt. af censorerne«.

Eksaminator . . . har i skrivelse af 17. juni 1983 anført, at han ikke – i overensstemmelse med fast praksis – har afgivet en skriftlig udtalelse om rapporten, da denne har været benyttet som eksaminationstema ved vintereksamen 1982/83.

Idet jeg i overensstemmelse med det anførte må lægge til grund, at det er fast praksis, at der ikke i forbindelse med en reeksamination udarbejdes en ny skriftlig vurdering – selv ikke i tilfælde som det foreliggende, hvor eksaminator ikke er den samme ved begge eksaminationer – beder jeg oplyst, om den allerede foreliggende skriftlige vurdering da i stedet forelægges for den eksaminator og censor, der medvirker ved reeksaminationen. I bekræftende fald beder jeg oplyst, om sådan forelæggelse også er sket i det foreliggende tilfælde.

3. (A) har oplyst, at (eksaminator) efter eksaminationen, som begrundelse for at han ikke ville afgive en skriftlig bedømmelse af rapporten, havde anført, at »det var anden gang jeg var til eksamen«. Hun har videre oplyst, at hun – da hun afleverede rapporten – på en seddel havde gjort opmærksom på, at hun havde ventet med at gå til eksamen første gang til sommeren 1983.

Jeg går ud fra, at dette er begrundet med, at (A) har ønsket, at eksaminator og censor skulle være bekendt med, at hun ikke var omgænger.

Jeg beder oplyst årsagen til, at denne meddelelse tilsyneladende ikke er videregivet til eksaminator/censor.

4. . . .

Ankekommissionens meddelelse af 22. september 1983 til det retsvidenskabelige fagråd om afgørelsen i (A's) sag er givet sammen med meddelelse om afgørelse i 17 andre sager, hvoraf flere var klager vedrørende skriftlige opgavebesvarelser. Der er ikke meddelt nogen begrundelse for nogen af disse afgørelser.

I direktoratet for de videregående uddannelsers cirkulære af 4. december 1978 til de højere uddannelsesinstitutioner om fortolkning af bestemmelserne om eksamensklager i censorbekendtgørelse af 13. december 1973 er i punkt 5 anført følgende:

»Om begrundelse for afgørelsen af klager.

Direktoratet er blevet opmærksom på, at institutionerne anvender forskellige procedurer med hensyn til underretning af klager om eventuelle begrundelser for afgørelsen af klagesager.

Direktoratet skal *anmode institutionerne om* – sammen med underretning om resultatet af klagens behandling – for fremtiden også at sende klageren såvel begrundelsen fra eksaminator/censor som ankekommissionens begrundelse, når sådan foreligger. Man finder det i øvrigt rigtigst, at afgørelserne så vidt muligt begrundes.«

Jeg finder på den baggrund at burde udbede mig en nærmere udtalelse fra ankekommissionen om begrundelsesspørgsmålet.

Da de spørgsmål, som jeg har rejst, vedrører sagsbehandlingen i fakultetet og i ankekommissionen, beder jeg om, at udtalelserne sendes mig gennem direktoratet for de videregående uddannelser og undervisningsministeriets departement, som jeg også beder om at udtale sig om sagen.

. . . «

Ankekommissionen anførte i sin udtalelse, at kommissionen normalt ikke fandt det nødvendigt at begrunde sine afgørelser, da redegørelserne fra eksaminator og censor praktisk taget altid er så udførlige, at de kan danne grundlag for kommissionens behandling af klagerne. Da klagerne var blevet gjort bekendt med redegørelserne, ville en særskilt begrundelse blive rent formel. Kommissionen ville dog i fremtiden være særlig opmærksom på, hvorvidt der i enkelte sager foreligger sådanne specielle omstændigheder, at en begrundelse bør gives.

Efter tillige at have modtaget udtalelser fra faglederne i statsret og i forvaltningsret og fra institutbestyreren ved det retsvidenskabelige institut anførte det retsvidenskabelige fagråd følgende i sin udtalelse:

» . . .

ad 1.

. . . skal man meddele, at fagrådet intet foretager sig ved så lille en fristoverskridelse som i dette tilfælde. Det vil simpelt hen være en umulighed, især ved sommereksamen, hvor fagrådet modtager ca. 80-90 klager over eksamen, og ca. 1/3 af disse indbringes for ankekommissionen. Det viser sig forøvrigt ofte, at enten lærer eller censor er bortrejst på ferie på det tidspunkt, hvor de modtager klagen fra fagrådet.

ad 2.

Som det fremgår af skrivelserne fra faglederen i statsret og faglederen i forvaltningsret er det ofte ikke den samme lærer, der eksaminerer medlemmer af en gruppe ved to eksamensterminer; i øvrigt har en studerende ikke krav på at modtage en ny skriftlig udtalelse ved den nye eksaminator.

Den skriftlige udtalelse forelægges for øjeblikket ikke for den nye eksaminator og censor ved fornyede eksaminationer.

Iflg. emnekataloget og vejledning i stats- og forvaltningsret er det anført, at en generel bedømmelse af rapporten vil fremgå af den skriftlige vurdering, der udarbejdes af eksaminator og tiltrædes eller kommenteres evt. af censorerne. Her er det fast praksis, at alene eksaminator udarbejder udtalelsen. Denne udleveres til censor, men hverken underskrives eller kommenteres af ham.

ad 3.

(A's) oplysning om, at hun havde gjort opmærksom på, at hun havde ventet med at gå til eksamen første gang til sommeren 1983, er ikke videregivet til lærer og censor, da man ikke mener, at disse bør være bekendt med, om det er første, anden eller tredje gang, en student er til eksamen.

ad 4.

. . . (Ankekommissionen) udtaler, at redegørelserne fra lærer og censor for både mundtlige og skriftlige eksaminer, afgivet i anledning af klagen i første instans, i praktisk taget alle tilfælde er så udførlige, at de kan danne grundlag for ankekommissionens behandling af sagerne. (Ankekommissionen) nævner dog, at man fremtidig vil være særlig opmærksom på, hvorvidt der i de enkelte sager foreligger sådanne

specielle omstændigheder, at en begrundelse bør gives.

Det bemærkes, at fagrådet altid tilsender klageren de udtalelser, der foreligger i sagen. . . .“

Københavns universitets rektor henholdt sig i sin udtalelse til det, som det retsvidenskabelige fagråd havde anført.

Direktoratet for de videregående uddannelser anførte følgende i sin udtalelse:

» . . .

ad 1.

. . .

Direktoratet vil anmode rektorkollegiets eksamensudvalg om at undersøge behovet for ændring af fristbestemmelserne i forbindelse med den generelle revision af eksamenssystemet, som man er i gang med.

ad 2.

. . .

Der bør efter direktoratets opfattelse være overensstemmelse mellem vejledningen og den fulgte praksis.

Når det således af reglerne for eksamination i stats- og forvaltningsret fremgår, at der forud for den mundtlige eksamination skal udarbejdes en skriftlig vurdering af rapporten, bør rapporten uanset eksamenstidspunkt være ledsaget af en sådan vurdering. Universitetet bør i denne forbindelse tage stilling til, om vurderingen skal være den oprindelige, eller om der skal udarbejdes en ny vurdering i de tilfælde, hvor eksaminationen som her foretages af en anden eksaminator i en senere eksamenstermin.

ad 3.

Direktoratet deler universitetets opfattelse af, at lærer/censor ikke skal gøres bekendt med, om en eksaminand går op til eksamen for 1., 2. eller 3. gang, for at undgå risikoen for, at en sådan oplysning, der er irrelevant for bedømmelsen, får indflydelse på bedømmelsen.

ad 4.

Direktoratet udsendte den 4. december 1978 et cirkulære til de højere uddannelsesinstitutioner vedrørende fortolkning af visse bestemmelser om eksamensklager i censorbekendtgørelsen af 13. december 1973, hvori der på s. 4 skrives:

»Direktoratet skal anmode institutionerne om – sammen med underretning om resultatet af klagens behandling – for fremtiden også at sende klageren såvel begrundelsen fra eksaminator/censor som ankekommissionens begrundelse, når sådan foreligger. Man finder det i øvrigt rigtigst, at afgørelserne så vidt muligt begrundes.«

Denne fortolkning dækker fortsat direktoratets opfattelse af, hvordan afgørelser af klager skal behandles.

...«

Undervisningsministeriet henholdt sig i sin udtalelse til det, som direktoratet havde udtalt.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til undervisningsministeriet:

» : . .

1. Jeg har noteret mig, at direktoratet for de videregående uddannelser vil anmode rektorkollegiets eksamensudvalg om at undersøge behovet for ændring af fristbestemmelsen i forbindelse med den generelle revision af eksamenssystemet, som er i gang.

Jeg har samtidig hermed henstillet til det retsvidenskabelige fagråd, at der – indtil en eventuel ændring af den meget snævre fristbestemmelse er gennemført – i de tilfælde, hvor fristen overskrides, eller hvor det kan forudses, at fristen vil blive overskredet, gives en orientering til den pågældende klager. Jeg henviser herved til statsministeriets cirkulære nr. 221 af 11. september 1978 om orientering af ansøgere og klagere, når sagsbehandlingen trækker ud.

2. . . .

Jeg har taget det anførte til efterretning, (at direktoratet fandt, at en rapport, uanset eksamenstidspunkt, burde være ledsaget af en vurdering, og at universitetet i den forbindelse burde tage stilling til, om vurderingen skulle være den oprindelige; min bemærk-

ning), og jeg har anmodet direktoratet om at gøre det retsvidenskabelige fagråd bekendt med direktoratets opfattelse.

3. Den opfattelse, som det retsvidenskabelige fagråd og direktoratet for de videregående uddannelser har givet udtryk for, om at lærer/censor ikke skal gøres bekendt med, om en eksaminand går op til eksamen for 1., 2. eller 3. gang for at undgå risikoen for, at en sådan oplysning, der er irrelevant for bedømmelsen, får indflydelse på bedømmelsen, giver mig ikke anledning til bemærkning.

Jeg må forstå, at begrundelsen for, at (A's) meddelelse på en seddel ikke blev videregivet til eksaminator/censor, var det her nævnte synspunkt, men at (A) ikke blev orienteret om, at meddelelsen ikke blev videregivet.

Efter min opfattelse burde (A) have modtaget en orientering om, at meddelelsen ikke blev videregivet til eksaminator/censor. Hun havde da været bekendt med, at eksaminator/censor ikke havde viden om, hvilken gang hun var til eksamen, og kunne have indrettet sig herefter. Jeg har gjort det retsvidenskabelige fagråd bekendt med min opfattelse.

4. . . .

Jeg har taget det anførte til efterretning (direktoratets opfattelse af spørgsmålet om meddelelse af begrundelse i forbindelse med meddelelse om resultatet af en klages behandling; min bemærkning), og jeg har anmodet direktoratet om at gøre ankekommissionen bekendt med direktoratets opfattelse.

...«

Jeg sendte A kopi af udtalelserne og af min skrivelse til undervisningsministeriet og meddelte hende, at jeg ikke foretog yderligere i anledning af hendes henvendelse.

21. Økonoministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for økonoministeriets sagsområde.

22. Kommunale myndigheder

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 13, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 13 sager vedrørende kommunale myndigheder.

Af de 13 sager vedrørte én sag en afgørelse, som et *amtsråd* havde truffet.

To sager vedrørte *huslejenævn*, og en af sagerne, som gav anledning til en henstilling, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 22-1, angik det generelle spørgsmål om en offentlig myndigheds pligt til at modtage ufrankerede breve. Den anden sag angik det generelle spørgsmål om aktindsigt i de bygningskyndige medarbejders besigtigelsesrapporter. Sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 22-2, gav anledning til kritik af og henstilling vedrørende nævnets praksis.

Én sag angik *skattevæsenets* behandlingstid i en sag.

9 sager vedrørte *social- og sundhedsforvaltninger*. En af sagerne angik det generelle spørgsmål, om en kommunes vægring ved at modtage flygtninge var udtryk for diskrimination. Efter en intern undersøgelse blev sagen henlagt. En sag angik en afgørelse, som social- og sundhedsforvaltningen havde truffet.

De resterende 6 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, og tre af sagerne gav anledning til kritik.

22-1. *Over for ankenævnet for de københavnske huslejenævn rejst spørgsmål om nævnets praksis med hensyn til afvisning af underfrankerede breve. (J. nr. 1984-1332-42).*

I forbindelse med en telefonisk forespørgsel blev jeg opmærksom på, at ankenævnet for de københavnske huslejenævn siden sin oprettelse i 1972 havde indtaget det principielle standpunkt, at nævnet ikke modtog underfrankerede forsendelser. I konsekvens heraf var der mellem nævnets sekretariat og postvæsenet indgået den (mundtlige) aftale, at postvæsenet straks kunne returnere sådanne forsendelser til afsenderen, idet det ikke tjente noget formål forinden at udbringe dem til forevisning i nævnet med henblik på, om nævnet ville modtage forsendelsen mod betaling af den udtakserede (straffe-)porto.

Efter § 44, stk. 1, i loven om midlertidig regulering af boligforholdene skal en klage over huslejenævnets afgørelse indbringes for ankenævnet senest 4 uger efter, at underretning

om huslejenævnets afgørelse er meddelt parterne. I den konkrete sag, der havde givet anledning til den telefoniske forespørgsel, havde ankenævnet i henhold hertil afvist en klage som for sent indgivet uden hensyntagen til, at fristoverskridelsen havde sammenhæng med, at klageren havde modtaget en i og for sig rettidigt fremsendt, men underfrankeret klageskrivelse retur. Ankenævnet havde fundet, at det var klagerens risiko, om klagen kom rettidigt frem.

I en over sagen indhentet udtalelse gav boligstyrelsen udtryk for den opfattelse, at en klage, hvis modtagelse blev afvist af ankenævnet som underfrankeret, ikke kunne anses for at være »kommet frem«. Det var for så vidt ligegyldigt, om brevet var blevet afvist af ankenævnet ved udbringelsen (til forevisning), eller

det slet ikke var bragt ud. Boligstyrelsen tilføjede, at styrelsen selv som klageinstans i henhold til lov om individuel boligstøtte ville betragte en klage som rettidig, såfremt det kunne godtgøres eller sandsynliggøres, at den oprindelige klageskrivelse ville være kommet frem til klageinstansen inden klagefristens udløb, dersom den havde været korrekt frankeret. Spørgsmålet havde dog ingen aktualitet, idet boligstyrelsen ikke afviste at modtage underfrankerede forsendelser.

Efter at jeg havde haft en telefonisk drøftelse med formanden for ankenævnet for de

københavnske huslejenævn, op sagde fælleskontoret for de københavnske huslejenævn i en skrivelse til Købmagergades postkontor den omhandlede aftale og meddelte, at udtaksede forsendelser fremover skulle afleveres på kontorets adresse, hvorefter fælleskontoret ville drage omsorg for, at den manglende porto blev betalt.

Jeg meddelte herefter ankenævnet og boligstyrelsen, at jeg ikke foretog videre.

22-2. *Udtalt over for De frederiksbergske huslejenævn, Østre nævn, at jeg ikke kunne anse det for foreneligt med den praksis, der havde fæstnet sig omkring rækkevidden af bestemmelserne i offentlighedslovens § 5, nr. 3 og 4, sammenholdt med § 4, at et huslejenævn med henvisning til § 5 (nr. 3 og 4) konsekvent nægtede aktindsigt i besigtigelsesrapporter udarbejdet af nævnssekretariatet – dvs. også for så vidt angik materiale, der alene indeholdt konkrete, faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagens afgørelse.*

Henstillet, at huslejenævnet undergav en anmodning om aktindsigt i en besigtigelsesrapport en fornyet behandling. (J. nr. 1984-1188-42).

Repræsentanter for beboerne i en ejendom på Frederiksberg klagede over, at huslejenævnet i en afgørelse af 9. november 1983 havde afslået beboerrepræsentationens anmodning om aktindsigt i en besigtigelsesrapport, som nævnets bygningsagkyndige medarbejder havde udarbejdet på grundlag af besigtigelse af ejendommen den 17. oktober 1983.

I henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, tog jeg af egen drift sagen op til undersøgelse.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at beboerrepræsentationen i skrivelse af 5. september 1983 klagede til huslejenævnet over, at altanbundene i ejendommen var utætte.

I den anledning indhentede huslejenævnet en udtalelse af 3. oktober 1983 fra ejendommens administrator.

I skrivelse af 10. oktober 1983 meddelte huslejenævnet ejendommens administrator og en beboerrepræsentant, at huslejenævnets byg-

ningsagkyndige medarbejder ville besigtige ejendommen den 17. oktober 1983 på et nærmere angivet tidspunkt.

Efter at have foretaget besigtigelsen udarbejdede huslejenævnets bygningsagkyndige medarbejder samme dag den besigtigelsesrapport, som nævnet i sin afgørelse af 9. november 1983 afslog beboerrepræsentanterne aktindsigt i. Besigtigelsesrapporten indeholdt en gengivelse af klagen, herunder det, som beboerrepræsentanten fremhævede under besigtigelsen, samt en faktisk beskrivelse af altanernes konstruktion og deres vedligeholdelsestilstand. Endvidere indeholdt rapporten den bygningsagkyndiges vurdering af klagen.

I en afgørelse i skrivelse af 1. november 1983 meddelte huslejenævnet ejendommens administrator og beboerrepræsentationen, »at nævnet på grundlag af det af den bygningskyndige under besigtigelsen konstaterede har vedtaget at afvise klagerne, idet de anførte ulemper efter

nævnets opfattelse næppe kan karakteriseres som vedligeholdelsesmangler . . .«

I skrivelse af 2. november 1983 anmodede beoerrepræsentationen huslejenævnet om aktindsigt, herunder i besigtigelsesrapporten.

I en skrivelse af 9. november 1983 meddelte huslejenævnet beoerrepræsentationen indsigt i sagens akter, bortset fra besigtigelsesrapporten, »idet denne må betragtes som internt arbejdsmateriale og dermed unddraget aktindsigt, jfr. herved § 5 i lov om offentlighed i forvaltningen«.

I en udtalelse til mig anførte huslejenævnet:

» . . . at nævnets bygningskyndige medarbejdere i forbindelse med klager over bl.a. vedligeholdelsesmangler foretager en besigtigelse af de påklagede forhold. På grundlag af det under besigtigelsen konstaterede udfærdiger den bygningskyndige en rapport med forslag til en løsning af tvisten. Rapporten forelægges herefter nævnet og indgår i nævnets overvejelser af, hvilken afgørelse sagen skal have.

De frederiksbergske nævn har til stadighed fulgt den praksis ikke at udlevere rapporter, som er udarbejdet af nævnsekretariatet, idet disse som internt arbejdsmateriale er undtaget fra reglerne om aktindsigt, jfr. § 5 i lov om offentlighed i forvaltningen. Denne praksis er bl.a. begrundet i, at de bygningskyndige medarbejdere skal have mulighed for at tilkendegive deres uforbeholdne mening om de rejste problemer, og dels at nævnet ikke altid følger den løsning, som de bygningskyndige medarbejdere anviser.

Det skal dog tilføjes, at i det omfang nævnet følger indstillingerne fra de bygningskyndige medarbejdere citeres store dele af rapporten i ekspeditionsskrivelsen til sagens parter.

. . .«

I en skrivelse til huslejenævnet udtalte jeg herefter følgende:

»Efter offentlighedslovens § 5, nr. 3 og 4, omfatter adgangen til aktindsigt bl.a. ikke »en myndigheds interne arbejdsmateriale, såsom referater, koncepter, udkast, forslag og planer« og heller ikke »brevveksling inden for samme myndighed«.

Det er nævnets opfattelse, at de besigtigelsesrapporter, der udarbejdes af nævnets bygningskyndige medarbejdere til brug for nævnets behandling af klager over vedli-

geholdelsesmangler, må anses for omfattet af disse undtagelsesbestemmelser.

Adgangen til at gøre undtagelse efter de nævnte bestemmelser er imidlertid undergivet den begrænsning, der følger af offentlighedslovens § 4, der har følgende ordlyd:

»§ 4. Såfremt der mundtligt meddeles en myndighed faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse, skal der gøres notat herom på en sådan måde, at oplysningerne kan meddeles i overensstemmelse med denne lov.«

Ombudsmænd har således ved flere lejligheder givet udtryk for den opfattelse, at der ikke alene med henvisning til bestemmelserne i offentlighedslovens § 5, nr. 3 og 4, kan gives afslag på en begæring om at blive gjort bekendt med konkrete faktiske oplysninger af væsentlig betydning for en sags afgørelse, der alene fremgår af det interne arbejdsmateriale; jeg henviser til beretningen for året 1978, s. 400 (jfr. 1979, s. 65), beretningen for året 1979, s. 218 (jfr. 1980, s. 69), beretning for året 1979, s. 257, og beretningen for året 1981, s. 23. Denne opfattelse, der har støtte såvel i de reale hensyn, der ligger bag bestemmelsen i offentlighedslovens § 4, som i den juridiske litteratur, er nu foreslået lovfæstet i forslagene til ny offentlighedslov og forvaltningslov, som er fremsat for folketinget som henholdsvis lovforslag nr. L 14 og nr. L 13, folketingsåret 1984/85. I forslaget til ny offentlighedslov henviser jeg til § 13 sammenholdt med § 10, nr. 2 og 3. I forslaget til forvaltningslov henviser jeg til § 10, stk. 2, jfr. § 11, nr. 2 og 3, samt § 13, stk. 2. Endelig henviser jeg til betænkning 857/1978 om offentlighedslovens revision, s. 142 ff.

For så vidt huslejenævnet i øvrigt har henvist til, at de bygningskyndige medarbejdere skal have mulighed for at tilkendegive deres uforbeholdne mening om de rejste problemer i besigtigelsesrapporten, bemærker jeg, at offentlighedslovens § 4 alene begrænser anvendelsesområdet for undtagelsesbestemmelsen i § 5, nr. 3, for så vidt angår konkrete, faktiske oplysninger. De bygningskyndiges vurdering vil derfor ikke være omfattet af denne begrænsning.

Ved min bedømmelse af den foreliggende sag må jeg lægge til grund, at huslejenævnets afslag på den fremsatte begæring om at blive gjort bekendt med den foreliggende besigtig-

gelsesrapport er truffet på grundlag af en praksis, hvorefter der med henvisning til offentlighedslovens § 5 (nr. 3 og 4) konsekvent nægtes aktindsigt i rapporter, der er udarbejdet af nævnssekretariatet – dvs. også for så vidt angår de dele af rapportmaterialet, der alene indeholder konkrete faktiske oplysninger, der tillægges væsentlig betydning for sagens afgørelse.

Dette standpunkt kan jeg ikke anse for foreneligt med den praksis, der har fæstnet sig omkring rækkevidden af bestemmelserne i offentlighedslovens § 5, nr. 3 og 4, sammenholdt med § 4.

Jeg må derfor henstille, at huslejenævnet undergiver beboerrepræsentationens an-

modning om aktindsigt i besigtigelsesrapporten af 17. oktober 1983 en fornyet behandling på det nu foreliggende grundlag.

Jeg udbeder mig underretning om den afgørelse, huslejenævnet herefter meddeler beboerrepræsentationen.

...«

I en senere skrivelse meddelte huslejenævnet mig, at nævnet havde taget min udtalelse til efterretning og havde sendt beboerrepræsentationen kopi af besigtigelsesrapporten.

Jeg meddelte herefter huslejenævnet, at jeg ikke foretog videre i sagen.

IV. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år

A. Beretningen for året 1974

- 100.** *Sagsbehandlingstiden i den sociale ankestyrelse og i revaliderings- og pensionsnævn. (J. nr. 1974-996; beretn. 1974, s. 437-44, jfr. beretn. 1975, s. 65, beretn. 1976, s. 31, beretn. 1978, s. 31, beretn. 1980, s. 28-30, beretn. 1981, s. 316-18, beretn. 1982, s. 283-85 og beretn. 1983, s. 261).*

Socialministeriet meddelte mig i skrivelse af 16. juli 1985 følgende oplysninger om behandlingstiderne m.v. i den sociale ankestyrelse og i revaliderings- og pensionsnævn.

1. Den sociale ankestyrelse

Sagstilgangen i 1984 var 11.313 sager (i 1983: 11.270).

De gennemsnitlige sagsbehandlingstider var ved årets begyndelse følgende:

	Førtids- pensions- sager	Andre sager	Sager i alt
Januar 1984.....	9,0 mdr.	11,9 mdr.	10,8 mdr.
Januar 1985.....	6,8 mdr.	12,4 mdr.	11,5 mdr.

Socialministeriet henviste til, at der i den sociale ankestyrelse stadig foregår et omfattende arbejde med henblik på effektivisering af sagsbehandlingen, således at de lange ventetider kan blive nedbragt. Der er således pr. 1. april 1985 iværksat væsentlige ændringer med hensyn til styrelsens organisation og med hensyn til mødebehandlingen af sagerne og yderligere ændringer er under forberedelse.

2. Revaliderings- og pensionsnævn

Sagstilgangen i 1984 var ca. 47.000 sager

(i 1983: ca. 35.000). Socialministeriet bemærkede i den forbindelse, at antallet af ansøgninger til nævnene om helbredsbetaget og behovsbestemt førtidspension alene var steget med 49 pct. i forhold til 1983.

Den gennemsnitlige sagsbehandlingstid var i 1984 9,5 mdr. (i 1983: 10,6 mdr.) fordelt med 5,7 måneders ekspeditionstid i kommunerne og 3,8 måneder i nævnet (i 1983: henholdsvis 6,7 og 3,9 mdr.).

B. Beretningen for året 1978

20. *Forskningskontrol på højere uddannelsesinstitutioner. (J.nr. 1976-1357-70; beretn. 1978, s. 174-86).*

Vedrørende spørgsmålet om kvantitativ forskningskontrol af rimelig effektivitet ved de højere uddannelsesinstitutioner anførte direktoratet for de videregående uddannelser i skrivelse af 7. maj 1985 til mig følgende:

» . . .

Der har i en årrække fra direktoratets side været arbejdet med problemer omkring institutionernes forskning især i budgetmæssig henseende. Dette fremgår også af det materiale, man har sendt til ombudsmanden.

Desuden har de enkelte institutioner bl.a. på baggrund af, at forskningen tillægges øget betydning i budgetmæssig sammenhæng, skærpet kravene til systematiske indberetninger om forskningsaktiviteten fra de enkelte videnskabelige medarbejdere. F.eks. har Københavns universitet opbygget et EDB-baseret registreringssystem, hvortil alle videnskabelige medarbejdere løbende skal indberette forskningsaktiviteter.

Sådanne registre tjener ikke alene interne formål, men er også opbygget med henblik på ekstern adgang til oplysninger om forskningsaktiviteter og publiceringer inden for nærmere afgrænsede områder. F.eks. tjener registreringen af forskningsaktiviteter ved Danmarks tekniske Højskole også som basis for højskolens service over for erhvervsvirksomheder m.v. med tilbud om bl.a. konsulentbistand på alle de områder, hvor der ved højskolen er opbygget ekspertviden.

EDB-registre kan endvidere give basis for mere systematiske analyser af forskningsaktivitet og publiceringer. Herved nærmer man sig en egentlig kvantitativ forskningskontrol, der kan anvendes i forbindelse med tværgående sammenligninger af forskningsaktiviteten ved forskellige institutter/fag. En vigtig indikator for forskningsaktivitetens reelle relevans i international sammenhæng kan f.eks. inden for den eksperimentelle forskning være publiceringer i internationalt anerkendte tidsskrifter, hvor der foretages fagkyndige bedømmelser før optagelsen. Sådanne analyser er f.eks. gennemført ved det lægevidenskabelige fakultet ved Københavns universitet.

Opbygningen af registreringssystemet, der kan give basis for mere systematiske analyser, er imidlertid en arbejdskrævende udviklingsopgave, og det er derfor vigtigt, at enkelte institutioner/hovedområder, før sådanne registreringssystemer opbygges mere generelt, får mulighed for at afprøve forskellige registreringsmuligheder.

Det er endvidere vigtigt, at den kvantitative forskningsregistrering også anvendes som et støttesystem i forbindelse med en mere kvalitativ orienteret forskningsevaluering. Planlægningsrådet for forskningen har særlig lagt vægt på, at der indhentes erfaringer med mere systematiske kvalitative forskningsevalueringer af enkelte forskningsområder/institutter. Rådet samarbejder i øjeblikket med de enkelte forskningsråd om gennemførelse af konkrete evalueringsprogrammer inden for udvalgte områder.

Endelig skal det nævnes, at institutionernes årsberetninger i stadig stigende omfang indeholder detaljerede oplysninger om forskningsaktiviteten, således at de ikke alene omfatter fortegnelser over afsluttede projekter med publikationsangivelser, men også oplysninger om igangværende og planlagte projekter. Ligeledes bliver det mere og mere almindeligt, at enkelte institutter udsender mere fyldige beskrivelser af forskningsaktiviteter.

Der er således på mange institutioner allerede udviklet nye registreringssystemer omkring forskningsaktiviteterne, og disse systemer er under stadig udvikling. Det er ganske givet, at de økonomiske stramninger og resourceproblemer samt arbejdet i forbindelse med forskningsbudgetteringen i høj grad har skærpet institutionernes opmærksomhed omkring nødvendigheden af, at de videnskabelige medarbejders arbejdstid udnyttes effektivt, og at registreringssystemerne hvad angår forskningsaktiviteten – udover at give den nødvendige dokumentation for aktiviteterne – også giver grundlag for en indskærpelse af institutbestyrelsernes ansvar med hensyn til kontrol af arbejdsindsatsen.

Direktoratet søger i det løbende planlægningsarbejde at stimulere interessen for en sy-

stematisk forskningsregistrering, -evaluering og -prioritering. Dette sker bl.a. gennem besøgsrunder, hvor direktoratets ledelse og medarbejdere sammen med repræsentanter for forskningsråd og faglige landsudvalg fører indgående drøftelser med de enkelte hovedområder om deres aktivitetsudvikling, herunder om registrering og prioritering af forskningen.

Endvidere vil en fortsat udvikling af registrerings- og evalueringssystemerne indgå i det videre arbejde med opbygning af forskningsbudgetteringen og -planlægningen.«

Jeg meddelte herefter direktoratet for de videregående uddannelser, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

49. *Indfangning og aflivning af herreløse katte. (J. nr. 1976-1396-69; beretn. 1976, s. 361-69).*

Med skrivelse af 10. august 1984 sendte justitsministeriet mig et eksemplar af ministeriets bekendtgørelse nr. 384 af 17. juli 1984 med ændrede regler om indfangning og aflivning af herreløse katte.

Jeg meddelte herefter justitsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

C. Beretningen for året 1980

23. *Amtsankenævnernes kompetence i sager om inddrivelse af bidrag. (J. nr. 1979-1303-62; beretn. 1980, s. 212-13).*

Med skrivelse af 30. oktober 1984 sendte familieretsdirektoratet mig et eksemplar af en samtidig udsendt vejledning om amtsankenævnernes kompetence efter § 23 a i lov om inddrivelse af underholdsbidrag.

I skrivelse af 26. november 1984 meddelte jeg familieretsdirektoratet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

25. *Statsfængslet i Vridsløselille. (J. nr. 1980-863-615; beretn. 1980, s. 215-31, jfr. beretn. 1981, s. 332-33, og beretn. 1982, s. 294-95).*

Ved skrivelse af 25. oktober 1983 orienterede direktoratet for kriminalforsorgen mig dels om de endelige regler, der var fastsat vedrørende modtagelsesproceduren i statsfængslet i Vrids-

løselille, dels om hvorledes modtagelsesproceduren havde virket i tiden efter den 1. marts 1983, da den nye modtagelsesafdeling åbnede.

Ved skrivelse af 10. december 1984 meddelte direktoratet mig, at direktoratet i det hele havde godkendt statsfængslets forslag vedrørende spørgsmålet om fastsættelsen af principper for behandling af stofmisbrugere.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

39. *Spørgsmålet om, hvorvidt et medlem af et menighedsråd var ikke-valgbar på grund af et strafbart forhold, der ikke var endeligt fastslået ved dom. (J. nr. 1980-1378-72; beretn. 1980, s. 353-55, jfr. beretn. 1981, s. 334).*

Den 26. november 1984 afsagde østre landsret dom i den sag, som A havde anlagt mod Enghave sogns menighedsråd med påstand om, at menighedsrådet blev tilpligtet at anerkende, at det var retsstridigt, at rådet på mødet den 24. november 1980 havde erklæret ham for ikke-valgbar som medlem af rådet. Retten udtalte følgende:

»Bestemmelsen i lov om menighedsråd § 14, stk. 1, hvorefter menighedsrådet »afgør endeligt, hvorvidt en kandidat har mistet sin valgbarhed på grund af straf«, kan ikke antages at afskære sagsøgeren fra at indbringe spørgsmålet for domstolene som sket.

Idet bestemmelsen i samme lovs § 4, stk. 2, »medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at beklæde hvervet«, hvortil § 14, stk. 1, henviser, findes at forudsætte, at straffen

er fastslået ved endelig dom, må der gives sagsøgeren medhold i, at Enghave menighedsråd den 24. november 1980 har savnet grundlag for den trufne afgørelse om hans valgbarhed, og at rådet burde have udsat behandlingen af spørgsmålet, indtil landsrettens afgørelse forelå.

Således som sagen er forelagt retten, er der ikke anledning til at tage stilling til det i øvrigt af sagsøgeren anførte.

...«

Retten afsagde herefter følgende dom:

»Sagsøgte Enghave menighedsråd ved ... bør anerkende, at menighedsrådet på sit møde den 24. november 1980 har savnet grundlag for at afgøre spørgsmålet om sagsøgeren (A's) valgbarhed som medlem af rådet.

...«

83. *Kommunalbestyrelsens adgang til at dispensere fra kommuneplanlovens bebyggelsesregulerende bestemmelser for så vidt angår ejendomme, som ejes af kommunen. (J. nr. 1980-143-142; beretn. 1980, s. 645-54).*

Den 8. marts 1984 skrev jeg således til miljøministeren:

»I skrivelse af 15. december 1980 til miljøministeriet gav ombudsmanden udtryk for, at det efter hans opfattelse var ønskeligt, at dispensationer i henhold til kommuneplanlovens § 47, stk. 2, ikke meddeles af kommunalbestyrelsen i tilfælde, hvor kommunen står som bygherre

til projektet. Ombudsmanden henstillede til ministeriet at overveje en ændring af reglerne om kommunalbestyrelsens adgang til at dispensere fra kommuneplanlovens bebyggelsesregulerende bestemmelser i overensstemmelse hermed.

Miljøministeriet forelagde spørgsmålet for planstyrelsen, der i en redegørelse af 14. maj

1982 konkluderede, at der efter styrelsens opfattelse burde gennemføres en ændring af dispensationsreglerne i kommuneplanlovens § 47, men at der på baggrund af erfaringerne fra klagesager om dispensation i forbindelse med kommunale byggerier ikke var anledning til at søge ændringen gennemført ved et isoleret lovforslag. Spørgsmålet burde medtages i overvejelserne ved en kommende revision af kommuneplanloven. Styrelsen henviste herved til det arbejde, der foregik i boligministeriets og miljøministeriets udvalg om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen.

I skrivelse af 1. juli 1982 orienterede miljøministeriet mig om planstyrelsens redegørelse og meddelte samtidig, at miljøministeriet ville vende tilbage til sagen, når der forelå betænkning fra det nævnte udvalg.

Efter at udvalget i april 1983 havde afgivet betænkning om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen, meddelte miljøministeriet mig i skrivelse af 10. august 1983, at der nu udarbejdedes udkast til lovforslag til opfølgning af betænkningen. I denne forbindelse ville der blive taget endelig stilling til, om der skulle gennemføres kompetenceforskydning i dispensations-sager i henhold til kommuneplanloven, hvor kommunalbestyrelsen er anlægsmyndighed.

Den 22. februar 1984 har miljøministeren i folketinget fremsat forslag til lov om ændring af forskellige miljø- og planlægningslove herunder lov om kommuneplanlægning. Lovforslaget indeholder ikke bestemmelser om ændring af dispensationsreglerne i kommuneplanlovens § 47. Bemærkningerne til lovforslaget kommer ikke ind på spørgsmålet.

Under henvisning hertil skal jeg anmode om en udtalelse.«

Miljøministeren svarede i skrivelse af 16. april 1984 på følgende måde:

» . . .

Miljøministeriet skal i den anledning oplyse, at spørgsmålet om ændringer i kommuneplanloven med henblik på indførelse af regler om kompetenceforskydning blev overvejet påny i en arbejdsgruppe, der under planstyrelsens ledelse udarbejdede lovudkast til opfølgning af betænkning nr. 981 om håndhævelse af bygge- og miljølovgivningen.

Under arbejdsgruppens drøftelser med de kommunale organisationer har disse bl.a. gjort gældende, at spørgsmålet om krænkelse af lighedsgrundsætningen er et generelt problem, og at risikoen for, at en afgørelse træffes på et usagligt grundlag, ikke er større ved foretagelsen af egne arbejder end ved afgørelser, som kommunen skal træffe over for private virksomheder. Skal en sag om kommunens krænkelse af lighedsgrundsætningen forfølges, bør det i givet fald ske ved de almindelige tilsynsmyndigheder.

Arbejdsgruppen har endvidere drøftet spørgsmålet med de berørte ministerier, der ikke havde indvendinger imod, at der ikke i lovforslaget blev medtaget regler om kompetenceforskydning.

Arbejdsgruppen fandt herefter, at der ikke på nuværende tidspunkt var grundlag for en stillingtagen til spørgsmålet om ændringer i kommuneplanloven med hensyn til kompetenceforskydning.

I sin indstilling til departementet har planstyrelsen anbefalet, at lovforslaget fik den af arbejdsgruppen foreslåede udformning.

Det skal endelig fremhæves, at udvalget om håndhævelse af den bygge- og miljøretlige lovgivning, som det fremgår af betænkning nr. 981, s. 54-56, var delt i spørgsmålet om kompetenceforskydning.

Under henvisning hertil har man ikke fundet anledning til at foreslå kompetenceforskydningsregler indført i kommuneplanloven.«

D. Beretningen for året 1981

13-2. Spørgsmålet om, hvorvidt en zonelovstilladelse var bortfaldet ved forældelse efter forvaltningsrettens almindelige regler. (J. nr. 1980-1325-141; beretn. 1981, s. 189-96).

I anledning af min henstilling af 29. marts 1982 til miljøministeriet om at undergive sagen en fornyet overvejelse på grundlag af de synspunkter, jeg samtidig havde anført, forelagde ministeriet sagen for planstyrelsen, der anmodede Århus amtskommune om at fremkomme med en redegørelse, herunder en vurdering dels af forældelses/passivitetsproblematikken, dels af, hvad konsekvenserne af en tilladelse til det ansøgte måtte indebære for forholdene på Anholt og eventuelt andre områder.

I skrivelse af 17. januar 1983 til planstyrelsen anførte amtskommunen følgende:

»Randers amtsråds amtsbygningsråd vedtog i sit møde den 10. juli 1967 at påbegynde et planlægningsarbejde på Anholt, der resulterede i en administrationsplan for Anholt. Planen blev vedtaget af amtsbygningsrådet i mødet den 4. oktober 1968.

I perioden fra igangsættelsen af planlægningsarbejdet til dets afslutning i 1968 var amtsrådet, uanset eventuelle tilsagn (tilladelser) fra andre offentlige myndigheder, meget tilbageholdende med overhovedet at meddele (forny) tilladelse til sommerhusudstyknings eller -byggeri, hvorimod man efter afslutningen af planlægningsarbejdet administrerede således, at der normalt alene blev meddelt tilladelser inden for de i administrationsplanen udlagte sommerhusområder.

Den 25. marts 1970 blev byudviklingsudvalget for Grenå-egnen zonelovsmyndighed på Anholt.

Det er amtsrådets indtryk, at byudviklingsudvalget for Grenå-egnen i det væsentlige administrerede by- og landszoneloven i overensstemmelse med retningslinierne i den af amtsrådet udarbejdede administrationsplan.

Efter at Grenå kommune i 1972 havde fremlagt et forslag til dispositionsplan for Anholt og igangsat en drikkevandsundersøgelse, ændrede byudviklingsudvalget sin praksis i restriktiv retning, således at grundlaget for zone-lovsadministrationen blev dispositionsplanfor-slaget.

Som følge af byudviklingsudvalgets nedlæg-gelse den 1. april 1975 overtog amtsrådet som zonelovsmyndighed en række uafklarede sa-ger.

Da de planlægningsmæssige forhold på An-holt endnu var uafklarede, vedtog amtsrådet at forny bl.a. zonelovstilladelsen vedrørende matr. nr. (x), således som det fremgår af de i sagen foreliggende udtalelser.

I 1978 forelå der med godkendelsen af par-tiel byplanvedtægt nr. 6 og 7 en endelig plan-lægningsmæssig afklaring af det fremtidige sommerhusbyggeri på Anholt, hvorfor amtsrå-det på baggrund af en fornyet ansøgning den 19. september 1979 vedtog at afslå ansøgnin-gen.

Som det fremgår af foranstående har plan-grundlaget for administrationen af de bebyg-gelsesregulerende bestemmelser på Anholt og den administrative praksis ændret sig væsent-ligt gennem årene, og der er først fastlagt ende-lig bindende bestemmelser ved godkendelse af lokalplaner i 1980.

Disse ændringer af plangrundlaget – som også har fundet sted andre steder end på An-holt – har i mange tilfælde medført, at grund-ejere m.fl., der på forskellig vis har disponeret i tillid til de tidligere meddelte tilladelser, ikke har kunnet udnytte disse, uanset at der ofte har været tale om vidtrækkende konsekvenser så-vel af økonomisk karakter som på anden måde. Der er også tale om, at flere af disse grundejere på forskellig måde har holdt sig orienteret om det skiftende plangrundlag, men som på grundlag af de endelige planer er blevet afskå-ret fra at udnytte de oprindeligt meddelte til-ladelser.

Som eksempel på økonomiske dispositioner kan nævnes, at der i adskillige tilfælde er god-kendt udstykninger til sommerhusbyggeri og udarbejdet projekt til byggeri, som på grund af de ændrede planforudsætninger ikke har kun-net realiseres på det ønskede tidspunkt. I så-danne tilfælde er der bl.a. tale om væsentlige udgifter til udstykning, projekt og eventuelt forhøjede ejendomsskatter.

Med henvisning hertil finder man fortsat ikke, at der foreligger sådanne konkrete og dokumenterede forhold vedrørende den omhandlede ejendom, som ikke vil kunne påvises for adskillige andre ejendomme i landzone, og at man derfor kan erklære sig enig i de synspunkter, som planstyrelsen og departementet som grundlag for at stadfæste amtsrådets afslag har givet udtryk for over for ombudsmanden, og som er refereret i ombudsmandens skrivelse af 29. marts 1982.«

Med skrivelse af 4. februar 1983 sendte planstyrelsen amtskommunens redegørelse til miljøministeriet og udtalte, at styrelsen ikke fandt anledning til at ændre opfattelse af den afgørelse, som den traf den 25. april 1980, og at styrelsen kunne henholde sig til de synspunkter, der var fremført i skrivelser af 19. juni 1981 til miljøministeriet. Endelig havde styrelsen drøftet ombudsmandens synspunkter vedrørende forældelse, men drøftelserne havde ikke medført en ændret opfattelse af, at styrelsens afgørelse burde fastholdes.

Miljøministeriet anmodede herefter planstyrelsen om at oplyse, hvor mange ejendomme en ændret stillingtagen til forældelsesspørgsmålet vedrørende matr. nr. x ville have præcedensvirkning for.

Planstyrelsen sendte i den anledning miljøministeriet et af styrelsen udarbejdet notat om ændringerne i planlægningsgrundlag og planlægningsforudsætninger for sommerhusbyggeriet på Anholt som følge af arbejdet i Anholtgruppen og oplyste, at styrelsen ikke på det foreliggende grundlag havde mulighed for at meddele, hvor mange ubebyggede ejendomme der på Anholt er beliggende uden for de udlagte sommerhusområder. Hvad angik Nordbjerg-området, er der tale om mere end 50 ejendomme uden for sommerhusområdet, hvoraf kun enkelte var bebyggede.

I skrivelse af 19. april 1983 underrettede miljøministeriet mig om, at ministeriet i en samtidig skrivelse til advokat B havde anført følgende:

»Den af amtsrådet den 12. februar 1976 meddelte zonelovstilladelse blev givet på vilkår, »at det, forinden endelig byggetilladelse meddeles, skriftligt dokumenteres over for amtsrådet, at ejendommen er forsynet med vandværksvand, og at Grenå byråd har godkendt ejendommens spildevandsafledning«.

Tilladelsen blev givet efter en ansøgning af 20. august 1975 fra (A) om principiel tilladelse til at opføre et sommerhus på ejendommen.

Den (A) meddelte tilladelse betød efter ministeriets opfattelse ikke, at ejendommen kunne bebygges, når det engang blev muligt at installere vand på ejendommen, men derimod, at der var givet en tilladelse under forudsætning af, at ejendommen var forsynet med vandværksvand.

Det fremgår af sagen, at amtsrådet samtidig med, at det i 1976 gav (A) den ansøgte zonelovstilladelse på de nævnte vilkår, meddelte tilsvarende tilladelser vedrørende 6 andre ejendomme på Anholt, og at 5 af disse inden for en rimelig tid, efter at tilladelsen var meddelt, har dokumenteret at opfylde de stillede vilkår og har fået byggetilladelse.

Miljøministeriet kan i øvrigt ikke være enig med folketingets ombudsmand i, at mellemkommende ændringer i den planlægning, der gjaldt for området, ikke i sig selv kan tillægges betydning for den konkrete vurdering af, om en tidligere meddelt tilladelse kan anses for bortfaldet. Der henvises herved til U.f.R. 1975.369 H. Af denne afgørelse fremgår, at en ansøgers retsstilling må bedømmes på grundlag af retstilstanden på det tidspunkt, hvor han vil bygge ejendommen – uanset tidligere meddelt principitilladelse.

Ejendommen matr. nr. (x) var ved amtsrådets meddelelse i 1976 beliggende i et område, der i den daværende administrationsplan for Anholt var udlagt til sommerhusbebyggelse. Ejendommen kom imidlertid ved den senere udlægning af sommerhusområder i henhold til partiel byplanvedtægt nr. 6 for Grenå kommune, som blev stadfæstet af planstyrelsen den 29. september 1978, til at ligge uden for sommerhusområdet. Byplanvedtægten er videreført i lokalplan nr. 19, der er endeligt godkendt af planstyrelsen den 11. juni 1980.

Inden forespørgslen fra ejendomsmægler . . . fremkom i skrivelse af 9. juli 1979 til Århus amtskommune om, hvorvidt der stadig kunne påregnes byggetilladelse på ejendommen, var der sket en generel ændring af zonelovsmyndighedernes praksis over for sommerhusbebyggelse, jfr. miljøministeriets cirkulære nr. 124 af 16. juni 1977 om planlægning af sommerhusområder.

Efter en fornyet behandling af sagen skal man under henvisning til foranstående meddele, at miljøministeriet ikke finder grundlag

for at ændre sin afgørelse af 25. august 1980, men fortsat må anse den i 1976 givne zonelovstilladelse for bortfaldet.

...«

I skrivelse af 28. april 1983 meddelte jeg miljøministeriet, at jeg måtte fastholde den opfattelse, som jeg havde givet udtryk for i min skrivelse af 29. marts 1982, og således fortsat nære afgørende betænkelighed ved på det foreliggende grundlag at tilslutte mig, at den i 1976 meddelte zonelovstilladelse efter forvaltningsrettens almindelige regler kunne anses for bortfaldet ved forældelse.

Jeg gjorde samtidig advokat B bekendt med min opfattelse og meddelte ham, at jeg, såfremt A ønskede ministeriets afgørelse af 19. april 1983 indbragt til prøvelse for domstolene, ville være indstillet på at henstille, at der blev meddelt ham fri proces under et sådant søgsmål.

I skrivelse af 3. maj 1983 meddelte advokat B mig, at A ønskede sagen indbragt til prøvelse for domstolene, og i skrivelse af 26. maj 1983 henstillede jeg, at A's ansøgning om fri proces blev imødekommet.

I skrivelse af 1. august 1983 meddelte justitsministeriet fri proces, og sagen blev herefter indbragt for østre landsret, der den 9. november 1984 afsagde dom i sagen.

Ved dommen tilpligtedes miljøministeriet at anerkende, at A var berettiget til at bebygge ejendommen matr. nr. x med et sommerhus. I præmisserne anførte landsretten følgende:

»Det lægges til grund, at Århus amtsråd som bygningsmyndighed, jfr. skrivelsen af 13. maj 1981, var klar over, at (A) ikke havde nogen rimelig mulighed for at opfylde kravet om forsyning med vandværksvand, før den allerede i midten af 1970'erne projekterede udvidelse af vandværket var gennemført. Det lægges endvidere til grund, at sagsøgeren i tiden efter zonelovstilladelsen af 12. februar 1976 løbende holdt sig orienteret om mulighederne for at opnå forsyning med vandværksvand, og at han søgte om tilslutning til det udbyggede vandværk, så snart det var muligt. Selv om der i perioden 1976-1979 var sket betydelige ændringer i planlægningsgrundlaget, findes det under de nævnte omstændigheder ikke at kunne statueres, at tilladelsen under de foran fastlagte omstændigheder er bortfaldet.«

En anke af sagen til højesteret blev senere hævet af kammeradvokaten.

E. Beretningen for året 1982

5-3. *Renter ved tilbagebetaling af merværdiafgift. (J. nr. 1981-1209-21; beretn. 1982, s. 71-73).*

I skrivelse af 7. november 1984 meddelte departementet for told- og forbrugsafgifter mig, at spørgsmålet om at yde renter ved tilbagebetaling af for meget indbetalt merværdiafgift var inddraget i det arbejde, der fandt sted i en arbejdsgruppe under skattedepartementet, som undersøgte muligheden for forenkling og

harmonisering af rentebestemmelser på skatte- og afgiftsområdet, at formanden for arbejdsgruppen havde oplyst, at gruppen forventede at færdiggøre sit arbejde i folketingssamlingen 1984/85, og at den forventede lovgivning som følge heraf var optaget på regeringens lovgivningsprogram for 1985/86.

10-13. *Varetægtsarrestanters brevveksling og besøg m.v. (J. nr. 1981-375-615; beretn. 1982, s. 169).*

Med direktoratet for kriminalforsorgens skrivelse af 9. november 1983 modtog jeg et eksemplar af direktoratets cirkulære af samme dato om ændring af cirkulæret om de indsattes adgang til brevveksling og besøg m.v. Ændringen bestod i, at der i dette cirkulæres § 6, stk. 1, blev indsat en ny bestemmelse som nr. 3, således at bestemmelsen i sin helhed fik følgende ordlyd:

»§ 6. I tilfælde, hvor gennemlæsning (af breve til og fra de indsatte, jfr. nærmere § 5; min tilføjelse) finder sted, gælder følgende:

1. Et brev kan efter bestemmelse af institutionens leder tilbageholdes, såfremt det skønnes uegnet til afsendelse af ordens- eller sikkerhedshensyn, for at forebygge eller opklare strafbart forhold eller af hensyn til beskyttelse af den forurettede ved lovovertredelsen.
2. Et tilsendt brev, der af tilsvarende grunde skønnes uegnet til udlevering, skal tilbageendes. Hvis det af sikkerhedshensyn eller for at forebygge eller opklare strafbart forhold anses for påkrævet, kan et tilsendt brev tilbageholdes.
3. Såfremt tilbageholdelse af et brev til eller fra en varetægtsarrestant, der er anbragt i fuldbyrdelsesanstalt i medfør af retsplejelovens § 777, skønnes påkrævet af ordens- eller sikkerhedshensyn eller for at forebygge strafbart forhold, overgives brevet til politiet.

Stk. 2. . . .«

Den 25. januar 1984 skrev jeg bl.a. således til justitsministeren:

»Efter den forudgående brevveksling i den konkrete sag, der gav anledning til min henstilling, må jeg lægge til grund, at proceduren for så vidt angår breve, der efter den nye bestemmelse i nr. 3 overgives til politiet, herefter er den, at politiet snarest muligt skal udlevere eller afsende brevet, medmindre indholdet vil kunne være til skade for efterforskningen eller opretholdelse af orden og sikkerhed i institutionen. Tilbageholdes et brev, skal spørgsmålet, om tilbageholdelsen bør opretholdes, straks forelægges for retten til afgørelse, medmindre afsenderen på forespørgsel erklærer, at han ikke ønsker brevet

ekspederet. Opretholdes tilbageholdelsen, skal afsenderen straks underrettes, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse.

Jeg må finde det utilfredsstillende, at dette ikke udtrykkeligt fremgår af cirkulæret om de indsattes adgang til brevveksling og besøg m.v. Jeg henviser herved til, at baggrunden for denne del af min henstilling var, at cirkulæret ikke indeholdt nogen udtrykkelig angivelse af, at bestemmelserne i retsplejelovens § 772 om varetægtsarrestanters adgang til brevveksling og om domstolskontrol med censur heraf også finder anvendelse i forhold til varetægtsarrestanter, der i medfør af retsplejelovens § 777 er anbragt i fuldbyrdelsesanstalt. Jeg lægger i denne forbindelse vægt på, at cirkulæret vel fremtræder som stilet til kriminalforsorgens anstalter og arresthuse, men at det tillige indgår i den regelsamling, der er fremstillet til brug for de indsatte.

Jeg har endvidere noteret mig, at der ikke med den nu gennemførte ændring af cirkulæret om de indsattes adgang til brevveksling og besøg m.v. er taget stilling til, i hvilket omfang cirkulærets regler om besøg (og telefonsamtaler) finder anvendelse med hensyn til varetægtsarrestanter, der i medfør af retsplejelovens § 777 er anbragt i straffuldbyrdelsesanstalt, sml. bestemmelserne i retsplejelovens § 771.

På grund af det anførte kan jeg ikke anse den gennemførte cirkulæreændring for en imødekommelse af min henstilling, og jeg finder derfor i medfør af ombudsmandsloven § 11, jfr. § 10, stk. 1, i instruksen for folketingets ombudsmand, på ny at måtte henlede justitsministerens opmærksomhed på forholdet og at måtte gentage min henstilling i skrivelsen af 7. marts 1983.

Jeg vil gøre folketingets retsudvalg bekendt med denne skrivelse.«

Med skrivelse af 18. september 1984 sendte direktoratet for kriminalforsorgen mig et udkast til en ændring af cirkulæret af 18. december 1980 om de indsattes adgang til brevveksling og besøg m.v. således, at det udtrykkeligt

fremgik af cirkulæret, hvorledes der skulle forholdes med hensyn til breve, der blev overgivet til politiet efter bestemmelsen i § 6, stk. 1, nr. 3.

Med hensyn til spørgsmålet om reglerne vedrørende besøg og telefonsamtaler bemærkede direktoratet, at der ikke efter retsplejelovens § 771 eller direktoratets cirkulære af 19. december 1980 om varetægtsarrestanters adgang til brevveksling og besøg m.v. var adgang til domstolsprøvelse, såfremt besøg eller telefonsamtaler nægtedes eller kontrolleredes af ordens- eller sikkerhedshensyn. Reglerne svarede således på dette område til bestemmelserne i cirkulæret af 18. december 1980 om de indsattes adgang til brevveksling og besøg m.v.

Såremt der måtte blive spørgsmål om af hensyn til sikring af varetægtsfængslingens øjemed at gennemføre begrænsninger med hensyn til besøgsadgangen eller adgangen til at føre telefonsamtaler, ville sådanne begrænsninger

alene kunne gennemføres efter tilbageførsel til varetægtsinstitution. På denne baggrund fandt direktoratet, at en bestemmelse herom i cirkulæret ville tynde dette i overflødig grad, og direktoratet gik ud fra, at ombudsmanden på dette grundlag ikke ønskede en sådan bestemmelse indføjet i cirkulæret.

Jeg meddelte herefter direktoratet, at jeg ikke foretog videre i sagen, og underrettede retsudvalget herom.

Den anførte ændring i cirkulæret om de indsattes adgang til brevveksling og besøg m.v. er foretaget ved cirkulære nr. 158 af 9. oktober 1984.

17-8. *Forhøjet og ekstra børnetilskud til en kvinde hvis samlever udstod en stráf. (J.nr. 1982-665-031; beretn. 1982, s. 254-58, jfr. beretn. 1983, s. 281-82).*

I skrivelse af 25. september 1984 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at sagen om, hvorvidt A var berettiget til forhøjet og ekstra børnetilskud, var optaget til behandling som principiel, jfr. § 6, stk. 1, 2. pkt., i loven om den sociale ankestyrelse, og at styrelsen havde truffet følgende afgørelse:

»Ifølge børnetilskudslovens § 2, stk. 2, nr. 1, ydes forhøjet børnetilskud i stedet for almindeligt børnetilskud, når den, der har forældremyndigheden over et barn, er enlig forsøger.

Bestemmelsen i lovens § 2, stk. 2, nr. 1, blev ændret ved en lovændring i 1973. Forud for denne ændring gjaldt endvidere efter lovens § 2, stk. 3, at ydelse af forhøjet børnetilskud til et barn uden for ægteskab forudsætter, at den, der har forældremyndigheden over barnet, ikke lever i ægteskab, medmindre pågældende er separeret, eller samlivet er ophævet på grund af uoverensstemmelse. Der var ikke i loven angivet andre særlige betingelser for tildeling af forhøjet børnetilskud til et barn uden for ægteskab.

Ifølge lovens § 3 er den, der har forældremyndigheden over et eller flere børn, som han har hos sig, og for hvilke der ydes forhøjet børnetilskud efter § 2, stk. 2, nr. 1, berettiget til ét ekstra børnetilskud.

Ankestyrelsen finder ikke, at der for ansøgeren kan opstilles den betingelse for at ansehende for enlig forsøger, at det tidligere bestående samlivsforhold er ophørt på grund af uoverensstemmelse, idet en sådan betingelse ikke ses at have hjemmel i loven eller dens forarbejder.

Ankestyrelsen finder, at det ved vurderingen af, om ansøgeren er enlig forsøger, må indgå, at (C) efter dommen fortsat skulle være fængslet i længere tid, og at han derfor var afskåret fra samlivet med ansøgeren.

Ansøgeren har ikke søgt at få (C) pålagt at svare bidrag til barnets underhold. Under henvisning til det foranstående finder ankestyrelsen dog, at hun ved ansøgningen om forhøjet og ekstra børnetilskud betragtes som enlig forsøger.

Ansøgeren er herefter berettiget til disse børnetilskud fra den 1. oktober 1981.

Ankestyrelsen ændrer således det sociale ankenævns afgørelse.«

Den sociale ankestyrelse har udsendt en SM-meddelelse (B-meddelelse nr. 3/1984) om styrelsens afgørelse.

F. Beretningen for året 1983

1-2. *Afskedigelse af en arbejdsformidler ved arbejdsformidlingen i København. (J. nr. 1983-135-00; beretn. 1983, s. 21-27).*

Ved skrivelse af 18. oktober 1984 underrettede arbejdsministeriet mig om, at kammeradvokaten havde underrettet ministeriet om, at A efter omstændighederne havde accepteret et forligstilbud udgørende 3 måneders løn samt 11.051,32 kr. svarende til overarbejdsbetaling

for 116 timer, og at ministeriet herefter betragtede sagen som afsluttet.

Jeg meddelte arbejdsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

1-5. *Adgangen til at modtage arbejdsløshedsdagpenge under kursusophold for henholdsvis den danske folkehøjskole i Jaruplund og den nordiske folkehøjskole i Kungälv. (J. nr. 1983-653-02; beretn. 1983, s. 36-39).*

Arbejdsdirektoratet meddelte mig, at direktoratet fandt det nødvendigt at ophæve direktoratets AK-cirkulære nr. 74/79 af 3. marts 1978 om bevarelse af dagpengeretten under deltagelse i kurser på Jaruplund folkehøjskole, Sydslesvig. Arbejdsdirektoratet bemærkede, at arbejdsløshedsforsikringsloven er territorielt begrænset til Danmark (excl. Færøerne og Grønland), og henviste til, at ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen tidligere havde truffet afgørelse om, at et medlem under deltagelse i et kursus i udlandet ikke kan anses for at være aktivt arbejdssøgende i det omfang,

arbejdsløshedsforsikringsloven forudsætter. Denne opfattelse dækkede til fulde arbejdsdirektoratets praksis.

Arbejdsdirektoratet redegjorde endvidere for visse overgangsordninger, der blev fulgt med hensyn til kommende deltagere i kurser på Jaruplund, som havde fået berettigede forventninger om, at dagpengeretten kunne bevares under kursusdeltagelse på Jaruplund.

Jeg meddelte arbejdsdirektoratet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

1-6. *Udenlandske, sociale pensioners betydning for retten til efterløn. (J. nr. 1982-51-02; beretn. 1983, s. 40-44).*

I skrivelse af 13. august 1984 anmodede advokat A mig om at henstille, at hans klients ansøgning om fri proces blev imødekommet, da hun ønskede at anlægge sag ved domstolene om sin adgang til efterløn.

Jeg henstillede herefter til justitsministeriet, at en ansøgning om fri proces blev imødekommet.

Ved skrivelse af 31. august 1984 underrettede justitsministeriet mig om, at ministeriet havde meddelt A fri proces til et sagsanlæg

mod ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen.

Jeg meddelte justitsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

Ved lov nr. 235 af 6. juni 1985 fik arbejdsløshedsforsikringslovens § 75b, stk. 5, 1. pkt., følgende udformning:

»Medlemmer, der modtager ydelser efter lov om social pension eller tilsvarende udenlandsk social lovgivning, kan ikke samtidig modtage efterløn.«

1-8. *Arbejdsløshedsdagpenge – sæsonbeskæftigelse som lejrchef. (J. nr. 1982-991-02; beretn. 1983, s. 52-57).*

I anledning af min henstilling om, at ankenævnet genoptog sin behandling af sagen og meddelte B en ny afgørelse, indhentede ankenævnet en udtalelse af 20. juli 1984 fra arbejdsdirektoratet. Det var direktoratets opfattelse, at B ikke havde stået til normal rådighed for arbejdsmarkedet, og at han derfor ikke havde været berettiget til de siden 1979 modtagne dagpenge. Direktoratet fandt ikke tilstrækkeligt grundlag for at stille krav om tilbagebetaling af de med urette modtagne dagpenge, jfr. arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1 og 2.

Den 25. oktober 1984 sendte ankenævnet mig kopi af sin samtidige skrivelse til B. I skrivelsen meddelte ankenævnet B følgende afgørelse:

»Ankenævnet mener at måtte fastholde, at (B) ikke har været berettiget til dagpenge i perioden 1. oktober 1980 til 31. marts 1981.

Ankenævnet har herved lagt vægt på, at det var (B's) erklærede formål at genoptage sin beskæftigelse som lejrchef ved sæsonens begyndelse den 1. april 1981.

På den baggrund finder ankenævnet det ikke godtgjort, at (B) har stået til rådighed for arbejdsmarkedet i perioden mellem de to sæsoner.«

I en skrivelse af 30. oktober 1984 til ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen anførte jeg følgende:

»Jeg forstår ankenævnets afgørelse, jfr. arbejdsdirektoratets skrivelse af 20. juli 1984, således, at der nu ikke stilles krav om tilbagebetaling af dagpenge for tiden fra den 24. november 1980 til den 18. januar 1981 og fra den 16. februar 1981 til den 22. marts 1981.

Jeg finder ikke at have fuldt tilstrækkeligt grundlag for at foretage videre.«

1-9. *Udelukkelse af 5 medlemmer fra adgangen til at modtage arbejdsløshedsdagpenge. (J. nr. 1983-455-02; beretn. 1983, s. 57-64).*

I skrivelse af 17. august 1984 underrettede ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen mig om, at ankenævnet havde genoptaget sagen om de 5 medlemmers adgang til at modtage arbejdsløshedsdagpenge, efter at de havde forladt deres arbejde. Efter at sagen havde været behandlet på møder den 17. maj og 9. august 1984, fandt ankenævnet ikke grundlag for at fastholde den omhandlede afgørelse og ophæ-

vede derfor den idømte karantæne. Samtidig beklagede ankenævnet udformningen af sit svar af 18. marts 1983 til advokat A.

Jeg meddelte herefter ankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

4-1. *Understøttelsesordning for ikke-pensionssikret telefonistpersonale. (J. nr. 1982-1100-50; beretn. 1983, s. 78-81).*

I skrivelse af 29. juni 1984 underrettede finansministeriet, lønnings- og pensionsdepartementet, mig om, at ministeriet i en skrivelse af samme dato havde meddelt Centralorganisationen for Telefonstanden i Danmark følgende:

»Ved skrivelse af 11. november 1981 til De samvirkende Telefonselskaber gjorde finansministeriet godkendelsen i henhold til punkt 14 g i koncessionsbestemmelserne for telefonselskaberne af en understøttelsesordning for telefonselskabernes ikke-pensionssikrede telefonistpersonale med et indhold, der svarer til understøttelsesreglerne for ikke-pensionssikret personale i statens tjeneste, betinget af, at ordningen fastlægges ensidigt i et af selskaberne udfærdiget regulativ eller lignende, og at eventuelle ændringer i eller muligt bortfald af statens understøttelsesordning får tilsvarende virkning inden for telefonselskabernes område. Det var desuden en forudsætning for godkendelsen, at centralorganisationen skriftligt over for telefonselskaberne erklærer sig indforstået med de nævnte betingelser.

Centralorganisationen har herefter i skrivelse af 19. april 1982 til ministeriet for offentlige arbejder med henvisning til telefonkoncessionernes punkt 11 og 14 og bestemmelserne om udøvelse af forhandlingsretten med hensyn til aftaler om bl.a. pension under § 2 i overenskomst af 1973 om forhandlingsregler gjort gældende, at finansministeriet, som ifølge bekendtgørelse nr. 21 af 11. januar 1973 har fået

overdraget godkendelseskompetencen med hensyn til løn- og ansættelsesvilkår for ansatte personalegrupper i telefonselskaberne, i medfør heraf kan godkende – eller undlade at godkende – en kollektiv aftale om nye overenskomster, der er indgået mellem telefonselskaberne og personaleorganisationen under iagttagelse af reglerne i koncessioner og forhandlingsregler m.m.

Centralorganisationen kan derimod ikke acceptere, at godkendelse gøres betinget af, at aftale om en ny overenskomst ændres til bestemmelser, der fremtræder i et af telefonselskaberne ensidigt udfærdiget regulativ, og af, at centralorganisationen fraskriver sig retten til at forhandle en ændring af efterlønsvilkårene for ikke-pensionssikret personale.

Det bemærkes hertil, at finansministeriet anser sig beføjet til ved udøvelsen af godkendelsesbeføjelsen efter punkt 14 g i koncessionsbestemmelserne at stille betingelser som de anførte, der er begrundet i hensynet til koordination med understøttelsessystemet for ikke-pensionssikret personale inden for statens område.

Ensidig fastlæggelse fra telefonselskabernes side af understøttelsesregler antaster ikke centralorganisationens ret i medfør af punkt 11 i koncessionsbestemmelserne til med selskaberne at forhandle ændringer af efterlønsvilkårene også for selskabernes ikke-pensionssikrede personale, men indebærer alene, at under-

støttelsesordningen ikke hører til de ansættelsesvilkår, som fastsættes ved aftale. Det forhold, at understøttelsesreglerne herved kommer til at fremstå gennem afvigelse fra princippet efter forhandlingsreglerne om aftalemæssigt fastlagt pension, er efter finansministeriets opfattelse ikke udtryk for ensidig fravigelse af forhandlingsreglerne, eftersom der i godkendelsesbetingelserne udtrykkeligt indgår forbehold om centralorganisationens skriftligt erklærede indforståelse.«

I skrivelse af 6. august 1984 klagede centralorganisationen (nu Teleforbundet i Danmark) over finansministeriets stillingtagen. Jeg anmodede herefter finansministeriet om en udtalelse, herunder om en nærmere begrundelse for ministeriets standpunkt.

5-3. *Domstolsprøvelse af afgørelser efter stempelovens § 29 om stempelrefusion. (J. nr. 1982-1083-220; beretn. 1983, s. 87-89).*

Ved skrivelse af 7. november 1984 underrettede skattedepartementet mig om udfaldet af den sag om stempelrefusion, der var indbragt for østre landsret.

Af østre landsrets retsbogsudskrift af 1. oktober 1984 fremgik det, at landsretten havde gjort det af Københavns statsamt den 11. maj 1982 og senere af skattedepartementet den 14. oktober 1982 meddelte afslag på godtgørelse til genstand for en materiel efterprøvelse. Landsretten havde ikke fundet grundlag for at kritisere, at departementet havde opstillet vejledende regler for godtgørelsesadgangen i cirkulære nr. 159 af 31. juli 1969 som ændret ved cirkulære nr. 175 af 21. august 1972. De i cirkulærets § 24 fastlagte kriterier, herunder at en

eventuel besiddelsestid i henhold til stk. 1, nr. 2, litra c, ikke måtte have været af længere varighed end nogle få måneder, fandt landsretten efter forhistorien og forarbejderne til § 29 berettiget. I øvrigt fandt retten ikke grundlag for at fastslå, at departementet ved afgørelsen ikke havde taget samtlige relevante hensyn i betragtning, hvorfor der efter landsrettens opfattelse ikke var grundlag for at tilsidesætte den foreliggende afgørelse.

Herefter forligtes sagen, idet sagsøgeren tog bekræftende til genmæle over for den af skattedepartementet nedlagte påstand om betaling af 651 kr.

10-7. *Aktindsigt i ambassadeindberetning. (J. nr. 1983-66-613; beretn. 1983, s. 137-39).*

I skrivelse af 30. august 1984 meddelte justitsministeriet mig, at ministeriet efter en fornyet gennemgang af sagen, herunder fornyede drøftelser med udenrigsministeriet, ikke havde fundet anledning til at tilsidesætte udenrigsministeriets vurdering af de med tilvejebringelsen af og udleveringen af en ekstraktafskrift forbundne risici, og at justitsministeriet derfor

ikke fandt mulighed for at give delvis aktindsigt i den nævnte ambassadeindberetning.

Udenrigsministeriet havde imidlertid under de drøftelser, der havde været ført om sagen, oplyst, at ministeriet for nogen tid siden havde indført en praksis i asylsager, hvorefter der i tilfælde, hvor en indberetning fra en dansk repræsentation i udlandet ikke egnede sig til vi-

deresendelse i den foreliggende form, i udenrigsministeriet udarbejdes en sagsfremstilling bl.a. baseret på de i indberetningen indeholdte oplysninger og vurderinger. Denne praksis, der var indført ud fra ønsket om at tilvejebringe det bedst mulige grundlag for sagernes behandling, ville samtidig betyde, at der i fremtidige sager af samme art som den foreliggende ville være skabt bedre mulighed for indrømmelse af aktindsigt, idet de nævnte sagsfremstillinger blev redigeret og systematiseret under hensyn til ønskeligheden af, at der i det mindste kan gives delvis aktindsigt.

Jeg meddelte justitsministeriet, at jeg under henvisning til, dels at det i en samtidig skrivelse var oplyst, at den pågældende tyrkiske statsborger havde fået meddelt opholdstilladelse i medfør af udlændingelovens § 7, stk. 1, nr. 1, dels de ændringer, der siden denne sags opståen var sket i bl.a. regelgrundlaget vedrørende flygtningesager, ikke havde fundet grundlag for at foretage videre med udgangspunkt i den foreliggende sag.

10-9. Statsfængslet ved Nr. Snede. (J. nr. 1983-870-615; beretn. 1983, s. 141-43).

Vedrørende de spørgsmål, som talsmændene rejste i forbindelse med min inspektion af statsfængslet ved Nr. Snede, har direktoratet for kriminalforsorgen oplyst følgende:

ad 1. Mønttelefoner

Statsfængslet har meddelt direktoratet, at der er installeret ekstra mønttelefon i afdeling A og B.

ad 2. Fritidsaktiviteter

Statsfængslet har oplyst, at det har været muligt at bevare det normale timetal for læderarbejde, og at muligheden for svømning er genåbnet, mens badminton i fremmed hal er stillet i bero, indtil en prioritering af det kommende års aktiviteter skal foretages.

Til det oplyste tilføjede direktoratet, at den nævnte stramning af nogle af de fritidsaktiviteter, der betales over timelærerkontoen, bringer en ældre praksis i statsfængslet ved Nr. Snede vedrørende bevillingens fordeling på henholdsvis fritids- og dagundervisning i bedre overensstemmelse med de centralt fastsatte retningslinier. Disse er givet efter et fordelingsprincip, som sigter på at gennemføre et ensartet aktivitetsniveau inden for fritids- og dagundervisning i sammenlignelige anstalter, hvilket aktuelt vil sige statsfængslerne i Renbæk, Møgelkær, Kærshovedgård og Nr. Snede.

Jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre vedrørende ovennævnte klagepunkter.

10-14. *Begyndelsestidspunktet for ægtefællebidrag fastsat i medfør af retsvirkningslovens § 6, jfr. § 9. (J. nr. 1983-499-62; beretn. 1983, s. 149-53).*

I skrivelse af 9. november 1984 meddelte familieretsdirektoratet mig, at direktoratet efter en fornyet gennemgang af sagen havde fundet det rettest, at begyndelsestidspunktet for hustrubidrag blev ændret fra 21. april 1982 til 20. august 1982. Direktoratet bemærkede, at statsamtets

bidragsresolution kun havde gyldighed for tiden indtil separationen den 3. marts 1983.

Jeg meddelte familieretsdirektoratet, at jeg ikke foretog videre i sagen.

16-2. *Spørgsmålet om, hvorvidt udlæg af en privat fællesvej til offentlig sti krævede lokalplan. (J. nr. 1982-801-510; beretn. 1983, s. 192-203).*

Ved skrivelse af 27. juli 1984 underrettede planstyrelsen mig om, at styrelsen i en samtidig skrivelse til A havde anført følgende:

» . . .

I Deres oprindelige klageskrivelse af 28. december 1981 anmodede De om, at planstyrelsen statuerede lokalplanligt vedrørende placeringen af en offentlig sti mellem landevejen og Marstal Bugt, idet De fandt, at kommunen unddrog sig lokalplanligt for områdets udvikling ved at lave alt i småbidder, og idet De mente, at det burde pålægges kommunen at udarbejde en lokalplan omhandlende hele området.

Planstyrelsen meddelte i sin afgørelse af 4. februar 1982, at udtrykket »større« i kommuneplanlovens § 16, stk. 3, ikke er et entydigt begreb, men har forskelligt indhold afhængigt af den planlagte foranstaltning og karakteren af det lokalsamfund, der berøres af arbejdet. Hovedkriteriet er, om den påtænkte foranstaltning fremkalder væsentlige ændringer i det bestående miljø. Det må endvidere tages i betragtning, om befolkningen må antages at have væsentlig interesse i at blive gjort bekendt med det foreslåede anlæg for at kunne bedømme konsekvenserne for området som helhed.

I udtalelsen af 30. maj 1984 har ombudsmanden bl.a. anført, at det må komme i betragtning, om kommunalbestyrelsen har fastlagt en samlet plan for realiseringen af et samlet projekt, når det skal vurderes, om der er en sådan sammenhæng mellem aktuelle og fremti-

dige anlægsarbejder, at spørgsmålet om lokalplanligt bør vurderes i relation til det samlede projekt og ikke blot i relation til gennemførelsen af enkelte dele af projektet. Det er endvidere anført, at der må tages hensyn til, om gennemførelsen af det aktuelle projekt kræver en senere udførelse af andre dele af projektet, eller om det aktuelle projekt kan stå alene. Ligeledes er det anført, at det må tages i betragtning, om afgørelsen af spørgsmålet om lokalplanligt i relation til det aktuelle projekt præjudicerer form eller indhold af planlægning i relation til et eventuelt samlet projekt.

De har tidligere i forbindelse med sagen fremført, at stiudlægget ikke kunne betragtes isoleret, men måtte ses i sammenhæng med, at den tidligere campingplads (matr. nr. 31 *ah* og *aø*) var under udstykning, at campingpladsen på landsiden af landevejen var blevet udvidet væsentligt og forsynet med nye faciliteter, at der påtænkes oprettet en ny parkeringsplads på landsiden af landevej og i denne forbindelse anlagt stier gennem skovstyrelsens areal bl.a. til den nyudvidede campingplads, samt at amts p-plads påtænkes udvidet til det dobbelte.

Det er på denne baggrund planstyrelsens opfattelse, at den udlagte offentlige sti og placeringen af den har en vis forbindelse med foranstaltningerne på landsiden af landevejen. Planstyrelsen finder imidlertid ikke, at der består en sådan nødvendig sammenhæng mellem disse foranstaltninger, at det omhandlede kan betragtes som et samlet projekt, som medfører,

at stiudlægget kræver udarbejdelse af lokalplan. Det er således planstyrelsens opfattelse, at udlægningen af stien og dennes placering i nogen grad kan betragtes uafhængigt af campingpladsen m.v. Man finder dog samtidig, at det havde været hensigtsmæssigt, såfremt kommunen havde behandlet disse spørgsmål i forbindelse med lokalplan nr. 2.06 (omhandlende primært campingpladsen på landsiden af landevejen).

Sammenfattende er det således fortsat planstyrelsens opfattelse, at den af Sydlangeland kommune foretagne udlægning af den offentlige sti uden tilvejebringelse af lokalplan ikke er i strid med kommuneplanlovens § 16, stk. 3.«

| Jeg meddelte herefter planstyrelsen, at jeg havde taget det anførte til efterretning.

17-3. *Spørgsmålet om støtte til anskaffelse af invalidebil, når ansøgeren anskaffede en dyrere bil end den, der var anført i ansøgningen. (J. nr. 1983-164-053; beretn. 1983, s. 209-12).*

I et møde den 15. august 1984 traf den sociale ankestyrelse følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder efter fornyede overvejelser og på baggrund af de fra socialministeriet indhentede oplysninger ikke tilstrækkeligt grundlag for at opretholde ankestyrelsens afgørelse af 22. december 1982.

Ankestyrelsen finder således, at den pr. 5. december 1980 meddelte bevilling må stå ved

magt, og at ansøgeren har været berettiget til i henhold til denne bevilling at købe en dyrere bil end den bevilgede mod selv at betale pris-differencen.«

| Jeg meddelte herefter ankestyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-5. *Begæring om opsættende virkning indgivet efter klagefristens udløb. (J. nr. 1982-272-052; beretn. 1983, s. 216-18).*

I skrivelse af 13. september 1984 meddelte den sociale ankestyrelse mig, at ankestyrelsen i overensstemmelse med min henstilling i skrivelse af 19. marts 1984 havde ændret sin afgørelse vedrørende spørgsmålet om opsættende virkning. Ankestyrelsen fandt således, at amtsankenævnet havde været afskåret fra at tillægge det sociale udvalgs klage til den sociale

ankestyrelse opsættende virkning. A have herefter krav på at få udbetalt sygedagpenge for perioden fra den 20. januar til den 22. marts 1980.

| Jeg meddelte herefter ankestyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-8. *Anvendelse af børnetilskudslovens § 19 på børnepensionsydelser fra en pensionskasse. (J. nr. 1981-1257-031; beretn. 1983, s. 224-29).*

I skrivelse af 8. november 1984 underrettede amsankenævnet for Københavns amt mig om, at ankenævnet havde meddelt A, at nævnet på ny havde overvejet sagen og havde besluttet at fastholde sin tidligere afgørelse.

Nævnet anførte følgende om afgørelsen:

» . . .

Nævnet har . . . lagt vægt på, at Gentofte kommunes afslag på udbetaling af særligt børnetilskud støtter sig på en veldokumenteret praksis, som uanset ombudsmandens redegørelse af 1. december 1983 fastholdes af socialministeriet. Nævnet mener herefter ikke - uanset at den pågældende praksis, som tilkendegivet af ombudsmanden, formentlig formelt beror på en tvivlsom, udvidende fortolkning af børnetilskudslovens § 19 - at usikkerheden og bestemmelsens rette fortolkning bør medføre et pålæg til Gentofte kommune om udbetaling af særligt børnetilskud også for tiden efter 1. oktober 1980. Nævnet har herved yderligere henset til de konsekvenser et sådant pålæg i den konkrete sag angiveligt måtte have for en række afsluttede eller uafsluttede sager, og

henset til, at den af socialministeriet hævdede praksis i sit resultat svarer til det almindelige princip om, at dobbeltdækning principielt bør undgås ved udbetaling af sociale ydelser til imødegåelse af forsørgelsesbehov.

Nævnet har noteret sig ombudsmandens slutbemærkning i skrivelse af 30. maj 1984 til (A), hvorefter ombudsmanden vil overveje, hvorvidt der måtte være grundlag for en henstilling til socialministeriet om at søge børnetilskudslovens § 19 ændret. Nævnet kan - under hensyn til det fremkomne i nærværende sag - tilslutte sig, at der gennem en lovændring tilvejebringes større klarhed omkring den fremtidige retstilstand på området.

. . .«

A klagede til den sociale ankestyrelse over amsankenævnets afgørelse. Styrelsen optog sagen til behandling som værende af principiel betydning.

Ved beretningsårets udløb forelå ankestyrelsens afgørelse endnu ikke.

V. Lovregister

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1981-84

Citeringsmåde: L 1981 277 betyder lov nr. 277 i Lovtidende 1981; lbkg 1980 373 betyder lovbe- kendtgørelse nr. 373 i Lovtidende 1980; bkg 1979 65 betyder bekendtgørelse nr. 65 i Lovtidende 1979; cirk 1974 126 betyder cirkulære nr. 126 i Ministerialtidende 1974 og 81.27. betyder beret- ningen for året 1981, s. 27.

Arbejdsformidling og arbejdsløs- hedsforsikring		§ 15	83.71.
lbkg 1980 373:		§ 16 A	84.61.
§ 62	81.27.	§ 22	81.294.
§ 63	81.36.	§ 23	81.47.
	83.57.		82.44.
§ 86	83.57.		82.51.
			83.71.
lbkg 1982 444:		By- og landzoner (lbkg 1980 300):	
§ 62	83.52.	§ 9	81.189.
§ 63	82.29.		82.275.
§ 75 b	83.40.	§ 22	82.204.
§ 78	84.39.		
§ 86	83.32.	Børnetilskud (lbkg 1978 609):	
lbkg 1983 358:		§ 2	82.254.
§ 62	83.36.	§ 5	81.245.
§ 99	84.24.	§ 6	81.245.
	84.32.	§ 7	81.245.
Arbejdstilbud til ledige (L 1981 277):		§ 8	81.245.
§ 1	81.39.	§ 19	83.224.
		§ 21	84.168.
Boligbyggeri (bkg 1975 157):		§ 34	81.280.
§ 17	82.39.		82.252.
Boligregulering (lbkg 1983 46):		Censorer ved eksaminer (lbkg 1973 635):	
§ 44	84.235.	§ 6	84.230.
		§ 7	84.230.
Boligstøtte, individuel (L 1982 64):		Danmarks radio	
§ 20	82.47.	forretningsorden (1974):	
§ 23	82.47.	§ 48 B	81.206.
§ 38	84.45.	forretningsorden (1984):	
§ 41	84.45.	§ 39	84.149.
§ 63	81.45.		
	82.43.	Den sociale ankestyrelse (L 1972 605):	
Borgerlig straffelov (lbkg 1981 527):		§ 10	84.174.
§ 36	84.81.	Enkepension (L 1941 102):	
		§ 2	82.58.
Byggelov (lbkg 1976 530):		§ 9	84.185.

Erhvervsfiskeri, midlertidig støtte til fiskerfartøjers ophør med deltagelse i dansk erhvervsfiskeri (L 1980 206):	§ 6	84.207.
§ 1	§ 7	84.207.
§ 2	§ 13	84.213.
Ferie (lbkg 1981 352):	Hegn (L 1950 259):	
§ 1	§ 43	82.176.
Fingeraftryk (cirk 1933 317):	Humanistiske eksaminer (bkg 1972 309 m.s.æ.):	
§ 1	§ 13	83.251.
Folkepension	Indsattes brevveksling, besøg m.v. (cirk 1980 217):	
lbkg 1978 676:	§ 25	83.146.
§ 22	Invaliddepension (lbkg 1968 677):	
lbkg 1982 417:	§ 29	81.263.
§ 24	§ 30	81.263.
§ 25	Jord og udlån til jordbrugsmæssige formål (lbkg 1983 61):	
82.258.	§ 32	83.163.
82.243.	Kildeskat	
82.258.	lbkg 1980 446:	
84.177.	§ 43	81.63.
Folketingets ombudsmand (lbkg 1961 362):	§ 62	83.91.
§ 1	§ 62 A	82.80.
Forligsmandslov (lbkg 1971 559):	§ 63	82.80.
§ 3	lbkg 1981 509:	
§ 13	§ 55	82.84.
Forskellige forbrugsafgifter (lbkg 1978 129):	Kommuneplanlægning (L 1975 287):	
§ 24	§ 16	81.294.
Forsvarets personel		83.178.
lbkg 1973 215:		83.192.
§ 8		81.201.
lbkg 1977 229:	§ 47	84.109.
§ 1	Kommunernes styrelse (lbkg 1981 188):	
Fritidsundervisning (lbkg 1980 316):	§ 10	83.101.
§ 10	§ 29	82.101.
Funktionærer (lbkg 1971 413):	§ 61	81.93.
§ 21		81.98.
Grundlov (L 1953 169):		81.118.
§ 77		82.275.
		84.61.
	Kommunevalglov (lbkg 1977 596):	
	§ 34 a	81.118.
	Koncession for KTAS (bkg 1961 239):	
	post 14	83.78.

Landbrugsejendomme (lbkg 1978 603):		Modernisering, støtte til - af jord-	
§ 4	82.179.	brugsbedrifter (bkg 1979 13):	
§ 18	81.182.	§ 2	81.174.
Landsskatteretten:		Naturfredning (lbkg 1978 435):	
forretningsordenen (bkg 1979 65):		§ 34 a	84.139.
§ 4	82.96.	§ 54	82.212.
§ 7	82.96.	§ 58	81.188.
§ 18	81.69.		
	82.96.	Offentlighed	
Ligebehandlingslov (L 1978 161):		L 1970 280:	
§ 6	83.232.	§ 2	82.36.
Ligningslov (lbkg 1979 399):			82.55.
§ 9	83.95.		82.66.
			82.73.
Lovtidendelov (L 1870):			83.144.
§ 2	84.164.		83.175.
			83.235.
Lærlingeforhold (L 1956 261):		§ 3	81.148.
§ 2	81.291.	§ 4	81.23.
§ 24	81.291.		84.236.
		§ 5	81.23.
Lønning og klassificering (L 1969 B 13):			84.67.
§ 30	81.55.		84.236.
		§ 6	81.141.
Mark- og vejfredslov (L 1953 107):			81.144.
§ 17	84.72.	§ 7	82.36.
		§ 8	81.53.
Menighedsråd (lbkg 1980 136):			81.301.
§ 5	81.165.		82.108.
§ 15	83.154.		83.19.
			84.65.
Merværdiafgift		§ 10	81.301.
(lbkg. 1982 369):			82.73.
§ 37	83.83.		82.108.
			82.124.
Miljøbeskyttelse			83.137.
lbkg 1981 345:			84.217.
§ 17	81.196.	§ 11	81.301.
§ 18	81.196.		82.47.
§ 19	81.196.		83.173.
§ 27	84.111.		83.32.
§ 48	81.196.		84.26.
§ 68	81.196.	§ 12	81.71.
	81.199.		81.301.
			82.47.
lbkg 1982 663:			83.173.
§ 4	82.194.		83.32.
§ 17	84.131.		84.26.
§ 81	84.104.		84.182.
reglement 1982 664:		bkg 1970 453 (Betaling for af-	
kap. 4.4.	82.194.	skrifter	

og fotokopier):	
§ 1	83.172.
vejledning 1970 279:	
pkt. 14	82.113.
Offentlige veje (L 1978 585):	
§ 43	83.192.
§ 47	83.192.
Organisatoriske former for drøftelser med indsatte (cirk 1978 48):	
§ 1	83.139.
Personnavne (lov 1981 193):	
§ 10	83.161.
Private fællesveje (lbkg 1975 587):	
§ 44	81.214.
Registre, offentlige	
L 1978 294:	
§ 3	81.131.
§ 19	83.134.
Justitsministeriets forskrift af 28. december 1979 for central- registeret for motorkøretøjer:	
§ 29	83.134.
Restaurations- og hotelvirksomhed (lbkg 1978 141):	
§ 28	81.88.
Retspleje (lbkg 1980 1):	
§ 115	81.159.
§ 330	81.134.
	81.135.
§ 750	82.136.
§ 777	82.169.
§ 799	82.140.
§ 931	82.170.
§ 1018 b	83.85.
§ 1019 b	81.159.
Råstof (L 1977 237):	
§ 15	84.116.
§ 37	82.186.
Skattestyrelseslov (L 1977 281):	
§ 14	83.95.
§ 24	81.73.
§ 33	82.96.
Skolestyrelse (lbkg 1978 24):	
§ 65	84.217.

Social bistand	
lbkg 1980 333:	
§ 22	81.234.
§ 25	81.234.
	81.263.
	82.238.
	82.268.
§ 26	81.255.
	82.234.
	82.238.
§ 27	83.208.
§ 30	82.22.
§ 37	84.194.
§ 58	84.197.
§ 73	81.235.
§ 82	81.253.
§ 84	81.253.
	82.258.
§ 123	81.309.
§ 127	81.309.
lbkg 1983 356:	
§ 14	83.205.
§ 15	83.205.
	83.219.
§ 46	84.179.
§ 47	84.190.
§ 58	83.209.
§ 67	83.205.
lbkg 1984 413:	
§ 37	84.171.
§ 138 a	84.164.
Statsskattelev (L 1922 149):	
§ 37	83.93.
Stempelafgift (lbkg 1981 375):	
§ 26	83.87.
§ 29	83.87.
§ 30	83.87.
Tinglysningslov (lbkg 1976 464):	
§ 12	84.71.
Tjenestemandspension (L 1969 292):	
§ 28	81.223.
Tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken (L 1969 291):	
§ 5	83.185.
§ 10	84.92.
§ 12	81.117.

§ 24	84.92.
§ 32	81.117.
	84.92.
§ 43	84.92.
§ 58	84.223.

Told (lbkg 1982 659):

§ 126	83.85.

Udlændinge

lbkg 1973 344:

§ 2	81.152.
	82.156.
§ 4	81.152.
	82.156.

bkg 1980 196:

§ 36	82.147.
§ 37	81.144.
§ 52	81.152.

lov 1983 226:

§ 24	83.125.
§ 56	84.75.

Visitation af indsatte (cirk 1980 215):

§ 1	83.147.

Ægteskabsretsvirkningslov (L 1925 56):

§ 6	83.149.
§ 9	83.149.

VI. Stikordsregister

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955–84

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131).

- Administrative bestemmelser*, se *Love og administrative bestemmelser*.
- Adoption*,
 begrundelse af afslag på ansøgning om godkendelse som adoptant, 78.402, jfr. 79.66.
 forholdet mellem psykiatriske og psykologiske undersøgelser af adoptanter, 79.331.
 Grønland, 73.48.
 nye retningslinier, 76.358, jfr. 77.81; 77.537.
 psykiatrisk undersøgelse foretages inden (evt.) psykologisk undersøgelse, 78.539, jfr. 79.73.
 ændring af adoptionsbevilling, 70.77.
- Advarsel*,
 efter mark- og vejfredslovens § 17, 84.72.
 efter straffelovens § 265, 75.207, jfr. 76.32 og 78.32.
 formulering af advarsel efter straffelovens § 265, 74.191.
 inden afskedigelse, 57.164, jfr. 59.17; 70.21.
- Advokatbistand*,
 omkostninger til advokatbistand i forbindelse med fredningssag, 75.113.
 omkostninger til advokatbistand i forbindelse med vejekspropriationssag, 75.220, jfr. 76.32.
 skattemæssigt fradrag for advokatudgifter til skattesag, 80.451, jfr. 82.295.
 Se også *Sagsbehandling*.
- Advokater*,
 ansættelse i det offentlige tjeneste, 68.50.
 oplysningspligt vedr. retshjælp m. m. over for klienter, 73.379, jfr. 74.42, 75.41 og 77.35.
 udnævnelse til formand for huslejenævn, 71.27.
- Afgift*,
 bomuldsbindegarn, 56.82.
 fritagelse for afgift af brugt motorkøretøj, 66.61.
 fritagelse for forhøjelse af arveafgift, 77.627, jfr. 78.73.
 polititilsyn, 56.70.
 spilleautomater, 68.104; 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.
 tilbagebetaling af afgift ved beskadigelse, 82.69.
 tilbagebetaling af for meget betalt skifte- og arveafgift, 75.100.
 varemotorvogne til servicekørsel, 68.41.
- Afhøring*, se *Politi*.
- Aflysning* af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.
- Afskedigelse*,
 advarsel inden afskedigelse, 56.182; 57.164, jfr. 59.17; 70.21.
 beskrivelse af forseelser, 82.224.
 betinget dom, 80.623.
 cheffingenør med pension, 56.40.
 diplomat efter straffesag, 59.76.
 drøftelse inden afskedigelse, 72.172; 80.623.
 formalitetsfejl ved afskedigelse af arbejdsformidler, 83.21, jfr. 84.249.
 formalitetsfejl ved afskedigelse af kontraktansat, 60.83.
 formalitetsfejl ved afskedigelse af overenskomstansat psykolog, 73.110.
 formalitetsfejl ved afskedigelse af skoleleder, 75.202.
 formalitetsfejl ved afskedigelse af tjenestemand, 57.164, jfr. 59.17.
 formulering af erklæring efter afskedigelse, 55.92; 70.21.
 kontraktansat faglærer, 71.19.
 kontraktansatte officerer, 74.199.
 læge efter tjenstlig undersøgelse, 58.128.
 officers afskedigelse efter straffesag, 59.125.
 officerers adgang til at afgive tjenesteplygtserklæring, 74.84.
 omsorgselev, 69.35.
 oplysning om retsstilling, 83.241.
 overenskomstansat assistent, 70.21.
 postarbejder, 80.623.
 presset situation, 83.241.
 psykolog, 72.172.
 samarbejdsvanskeligheder, 72.85; 83.21, jfr. 84.249.
 skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.

- skoleleder med pension, 70.75.
 tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
 tobakssælgere på private Øresundsåde, 60.87.
 varsel ved afskedigelse af tjenestemand, 77.459, jfr. 78.58.
- Afsoning*, se *Fuldbyrdelse*.
- Afstemning* i h.t. menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.
- Afvandingskommissioner*, ankeregler, 59.203, jfr. 65.16.
- Aktier*, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.
- Aktindsigt*,
 advarselssag efter straffelovens § 265, 75.207, jfr. 76.32 og 78.32.
 advokat i erstatningssag, 57.194.
 ambassadeindberetning, 83.137, jfr. 84.252.
 amsankenævns unkladelse af ved oversendelse af sagens akter at orientere den sociale ankestyrelse om en anmodning om aktindsigt, 78.198.
 anmodning om mundtlig forhandling, 80.231.
 ansøgerinterview, 73.273, jfr. 78.28.
 ansøgning om ansættelse som offentlig forsvarer, 71.24.
 ansøgning om hverv som censor, 72.58.
 antidumpingtoldsag, 62.39.
 arbejdsformidlingen, 79.218, jfr. 80.69.
 »bagmandsrapporten«, 74.328, jfr. 78.30.
 beboergruppes aktindsigt, 79.288.
 behandling af anmodning om aktindsigt i invalidepensionssag 81.301, jfr. 82.305 og 83.275.
 behandling af anmodning til ministeriet for offentlige arbejder om aktindsigt, 78.81.
 behandling af anmodning om aktindsigt i sag vedr. bistandslovens § 48, 79.82.
 besigtigelsesrapporter, 84.236.
 besættelsestiden, 71.91.
 betaling for fotokopier, 83.19.
 brevveksling inden for samme myndighed, 76.367, jfr. 77.83.
 byplannævns mødegrundlag, 72.81.
 børneværnsag, 68.15; 70.86; 75.148.
 båndoptagelse af kommunalbestyrelsesmøde, 75.312, jfr. 76.34.
 danske myndigheders brevveksling med EF-kommissionen, 83.235.
 den sociale ankestyrelses unkladelse af at tage stilling til anmodning om aktindsigt, 78.198.
 disciplinærsag, 73.395, jfr. 74.44; 77.354, jfr. 78.53.
 doktordisputats, 66.25.
 dokument i en sag vedr. lovgivningsmæssige foranstaltninger, 73.239.
 dokumenter, der sendes til folketingets ombudsmand, 75.318.
 dokumenter i klagesag, 81.141.
 dokumenter vedr. en licitation, 79.294.
 ekspropriationssager, 69.25.
 ekstraheringspligt i h.t. offentlighedslovens § 4, 78.400, jfr. 79.65; 79.257; 84.236.
 ekstraktafskrift af mundtligt meddelt oplysning, 71.163, jfr. 72.23 og 73.24.
 erklæring fra børne- og ungdomsværn, 68.86.
 erklæring fra sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere, 84.67.
 erklæring om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
 faktiske oplysninger (offentlighedslovens § 4), 76.367, jfr. 77.83; 81.23.
 familieretssager, 82.124.
 forhandlinger om løn- og personaleforhold 71.30.
 forholdet til fremmede magter, 80.654.
 forhørsleders indberetning, 83.144.
 forlignsinstitutionen, 82.36.
 frist for anmodning om mundtlig forhandling, 80.231.
 fuldbyrdelsessager, 76.202, jfr. 78.38 og 79.30.
 gebyr for fotokopier, 71.48; 75.334, jfr. 78.34; 83.172.
 generelle forskrifter m.v., 79.257.
 gennemsyn af akterne i forvaltningen i stedet for udlevering af fotokopier, 76.81; 84.65.
 henlagt straffesag, 74.81.
 hurtig journaliserings betydning for aktindsigt, 74.193.
 huslejenævnsag, 74.95; 75.107; 84.236.
 indsattes aktindsigt, se under *Fængselsforhold*.
 indstilling til kommunalbestyrelse, 68.97.
 internt arbejdsmateriale, 73.273, jfr. 78.28; 73.281; 74.373; 77.104; 79.257; 81.23; 84.67,236.
 invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 62.89; 71.37; 72.110, 152; 75.105, 555; 76.81.
 kommunalbestyrelsesmedlemmers aktindsigt, 79.398, jfr. 80.80.
 kommunale sager, 76.190.
 kompetent myndighed, 75.555; 76.81; 77.146; 79.257; 81.53.
 kopier 79.398, jfr. 80.80.
 landbrugets finansieringsfond, 71.35.
 landsbyggeovens § 5, stk. 3, 72.81.
 landsskatteretssag, 70.35.
 landsskatterettens kompetence, 73.384.
 landsskatterettens referatark, 74.373, jfr. 75.61.
 lektors arbejdsindsats, 76.130.

- lovgivningsspørgsmål, 79.257.
 lægeerklæringer, 77.112, 146, jfr. 78.46; 77.459, jfr. 78.58; 82.108.
 lægefaglige skøn, 82.108.
 manglende iagttagelse af § 11/§ 12 i offentlighedsloven, 82.47; 83.32; 84.26, 182.
 manuskripter til videnskabelige artikler, 76.96.
 militært rapportmateriale, 73.41.
 monopolankenævnets sager, 76.147, jfr. 78.37.
 monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
 mundtlig begæring om aktindsigt, 72.114.
 mundtlig drøftelse af sag, 76.192.
 notat, udarbejdet af embedsmandsgruppe, 77.108, jfr. 79.35.
 notat, udleveret til udenforstående, 78.394.
 notat vedr. en parts oplysninger i sag med kun én part, 73.273, jfr. 78.28.
 notat vedr. møde, 71.58.
 notat vedr. rigshospitalets struktur, 80.670, jfr. 81.342.
 offentlighed kontra tavshedspligt i miljøbeskyttelsessager, 77.362.
 offentlighedslovens § 2, stk. 2, 76.96; 77.108, jfr. 79.35; 80.654; 82.36, 55.
 offentlighedslovens § 3, stk. 1, 81.148.
 offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., 82.108.
 oplysning fra centralregisteret for motorkøretøjer om tidligere ejerforhold, 83.134.
 oplysning om navne og mængder på kemiske stoffer, omfattet af spildevandstilladelse, 83.175.
 oplysning om navne på underskrivere af forældrehenvendelse til en skole, 84.217.
 oplysning om navnet på ophavsmanden til en udtalelse i en afskedigelsessag, 71.100.
 opsættende virkning i h.t. offentlighedslovens §§ 11 og 12, 77.173; 83.173.
 paranoide patienter, 82.108.
 partsbegrebet, 71.48; 73.294; 75.140; 77.108; 79.257, 288, 531.
 personalestridigheder, 68.20.
 politiets døgnrapporter, 73.84.
 politiets undervisningsmateriale, 81.148.
 politirapport, 81.143.
 pådømt straffesag, 71.95.
 radioens materiale, 74.157, jfr. 78.28.
 regnskaber vedrørende finansieringsfonden af 1963, 72.68.
 sager om aktindsigt forudsættes behandlet hurtigt, 73.294; 75.555; 78.113.
 sager om arbejdsformidling er omfattet af offentlighedslovens § 1, 79.89.
 sagsidentifikation, 77.99, jfr. 79.35 og 82.285.
 samarbejdsudvalgsaftale, 75.318.
 skatteråds mødereferat, 68.22.
 skattesag, 70.91.
 spildevandssag, 83.175.
 støtte til filmprojekt, 75.124.
 supplerende udtalelse ved læreransættelse, 78.705.
 tavshedspligtsforskriftens betydning for aktindsigt, 76.147, jfr. 78.37; 82.36.
 telefonisk begæring om aktindsigt, 82.113.
 tilbagekaldte ansøgninger eller klager, 82.124.
 tjenestemandssager, 79.184.
 toldvæsenets materiale fra kontrolbesøg, 82.66, jfr. 83.277.
 udkast til bekendtgørelse, 74.270.
 udkast til mødereferat, 73.281.
 udlevering af fotokopier, 78.113.
 udlevering af fotokopier kan ikke erstattes af tilbud om gennemsyn af akterne i forvaltningen, 75.148.
 udlån af materiale fra en politimæssig efterforskning til kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
 udskrivningsbrev, 75.103.
 udsættelse med en sags afgørelse, indtil udtalelse foreligger, 75.586; 77.173.
 udtalelser, der angår spørgsmålet om, hvorvidt aktindsigt skal bevilges, 77.128.
 udtrykket »inden for strafferetsplejen« i parts-offentlighedslovens § 11, 67.44, 81.
 udtrykket »oplysninger om enkeltpersoners personlige og økonomiske forhold« i offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 1, 76.130.
 ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
 underhåndsbreve, 80.242.
 varemærkeregisteret, 70.79.
 vurderingssag vedr. motorkøretøjer, 82.73.
 værnepligtiges aktindsigt vedr. indberetninger om tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
 værnepligtiges ansøgning om u-landsarbejde, 71.41.
Alkoholbevilling, meddelelse af alkoholbevilling, 73.178; 75.170.
Ambassade, bistand fra en ambassade, 61.56.
Amterne, forelæggelse for justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
 overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
 udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.
Amtstuer, inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
 påtegning af skøde, 56.151.

reduktion af amtstueskatter, 56.151.
skyldneres påvisningsret ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Anerkendte trossamfund,

Islam Danmark, 61.84.
Jehovas Vidner, 68.54.
religionsfrihed indebærer ikke ret til anerkendelse som trossamfund, 61.84.

Anholdelse, se Politi.

Anke,

administration af fristen for meddelelse af tredjeinstansbevilling, 80.414.
afgrænsningen af de klageberettigedes kreds, 75.140; 80.181.
afgørelse efter både § 48 og § 58 i bistandsloven, 79.536, jfr. 80.90.
afgørelser, der både angår arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring, 83.44.
afgørelser i h.t. byggeloven, 81.47; 82.44, 51, jfr. 83.275.
afgørelser i h.t. lejelovens § 72, 70.100.
afgørelser, truffet af et automobilvurderingsnævn, 59.135.
afgørelser, truffet af forsikringsrådet, 61.125.
afgørelser, truffet af socialforvaltningen i København, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.
anke af den foresattes bedømmelse i forbindelse med forfremmelsesansøgning (DSB), 73.257, jfr. 74.57 og 75.38.
anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
ankeberettiget i h.t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
ankeberettiget i h.t. naturfredningslovens § 58, stk. 1, 81.188.
ankefrist i h.t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.
ankemulighed i h.t. landvindings- og grundforbedringslovene, 59.203, jfr. 65.16.
anketilladelse til overlandvæsenskommission, beregning af ankefrist, 74.265.
anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.
begæring om opsættende virkning efter klagefrists udløb, 83.216, jfr. 84.255.
beregning af klagefrist, 83.219; 84.104.
byplanlovens § 26, 66.48.
erstatningsdoms betydning for klage over afgørelse i h.t. byggeloven, 82.51, jfr. 83.275.
forenings ankeberettigelse i h.t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339.

formulering af ankemeddelelser i straffesager, 62.34.
genoptagelse trods undladelse af anke, 65.155.
indhentelse af akter, 71.41.
klageberettiget m.h.t. afgørelse efter by- og landzoneloven, 80.260.
klagefristen i ferielovens § 28, 79.340.
klagefristen i lov om midlertidig boligregulering, § 44, stk. 1, 84.235.
kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h.t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.
manglende efterlevelse af rekursinstansens afgørelse, 83.44.
modanke, 72.232, jfr. 73.43.
omgåelse af anke, 61.48.
oprejsning (arbejdsløshedsforsikringsloven), 79.181, jfr. 80.64.
overskridelse af ankefrist (arbejdsløshedsforsikringsloven), 79.181, jfr. 80.64.
reglerne om kære og/eller anke i straffesager, 76.244, jfr. 77.62. og 78.40.
rekursinstansens prøvelse af afgørelse vedr. ulandsfrivillige, 71.41.
rettidig anmodning om anketilladelse, 82.176, jfr. 83.280.
ændring af amtsankenævns afgørelse til skade for klienten medfører ikke tilbagebetalingspligt, 78.171.
ændring af en påklaget afgørelse til skade for klageren, 84.32.

Ankemeddelelse, formulering af ankemeddelelse, 62.34.

Ankevejledning,

afgørelser efter skolestyrelseslovens § 65, 75.242.
afslag på eftergivelse eller henstand med betaling af skat, 75.323, jfr. 77.43.
afslag på erstatning i h.t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
afslag på tilbagebetaling af overskydende skat, 82.84.
afslag på revalideringshjælp, 74.101.
arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170, jfr. 62.16.
arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.
betydning af ukorrekt lovbestemt klagevejledning, 78.120, jfr. 79.51 og 81.321.
ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.
forbud mod udstykning, 63.36.
hjemvisning af sag til afgørelse i underinstansen, 74.356, jfr. 75.58. og 81.316.
inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.

klagefrist, 74.130.
 klager over magtmisbrug, 77.442.
 manglende ankevejledning, 75.152; 84.54.
 militær retsplejelovs § 62, 56.159.
 nægtelse af førerbevis til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
 nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150; 58.222.
 opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr. 56.17.
 oplysning om klageadgang til læringerådet, 78.556, jfr. 80.52.
 præmieforhøjelser for den lovpligtige ulykkesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.
 sikringsstyrelsens afgørelser, 75.152.
 skattesag, 79.123.
 statskattelovens § 24, 61.72.
 sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125, jfr. 65.19.
 toldvæsenets afgørelser, 83.83.
 udvalg vedr. ankevejledning, 64.125, jfr. 65.19.
 værnepligtsloven, 78.266.

Anmeldelse, se *Politi*.

Anmeldere, se *Politi*.

Anordning, en ved lov ophævet anordning opretholdt ved bekendtgørelse, 56.31.

Ansættelseskontrakt, fejl i ansættelseskontrakt, 63.75; 82.216.

Antidumpingtold, se *Toldvæsen*.

Apotekere,

gebyr for særlig indpakning ved forsendelser, 57.205.
 indstilling vedr. apoteksbevilling, 80.758, jfr. 81.343.
 rabat til læger, 60.178.
 Se også *Medicin*.

Apotekerfondens krav iflg. ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.

Apotekerlovens § 34, administrationen af apotekerloven, 67.58, jfr. 72.19.

Arbejdsanvisning,

arbejdsløshedskasses nægtelse af at anvise ekskluderet medlem arbejde, 75.303.
 rimeligt jobtilbud til langtidsledig, 81.39, jfr. 82.299.

Arbejdsdirektøren, formandskab i arbejdsnævnet, 57.90, jfr. 69.13.

Arbejdsformidlingen,

fuldtidsforsikret anvist deltidsjob som langtidsledig, 83.44.
 information (arbejdssøgende), 79.218, jfr. 80.69.
 invalideredes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21.

Arbejdsløhedsforsikring, afslag på mobilitetsfremmende ydelser, 78.215, jfr. 80.40 og 82.288.

Arbejdsløhedskasser, se *Arbejdsløhedsunderstøttelse/dagpenge* og *Arbejdsnævnet*.

Arbejdsløhedsunderstøttelse/dagpenge,

ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringens kompetence m.h.t. dispensationsafgørelser fra arbejdsdirektøren, 84.24.
 ankenævnet for arbejdsløhedsforsikringens ændring af en påklaget afgørelse til skade for klageren (medlemmet), 84.32
 arbejdsløhedskasses agtpågivenhed, 83.57, jfr. 84.251.
 arbejdsophør, 83.57, jfr. 84.251.
 behandling af sag vedr. understøttelse og medlemskab af arbejdsløhedskasse, 58.48, jfr. 60.30.
 beskæftigelseskravet i arbejdsløhedsforsikringslovens § 41, stk. 1, nr. 3, 76.222, jfr. 77.58.
 beviskrav vedr. rådighed, 83.52, jfr. 84.250.
 bopælskravet i arbejdsløhedsforsikringslovens § 41, stk. 1, nr. 1, 80.638, jfr. 81.342.
 dagpenge under højskoleophold i udlandet, 83.36, jfr. 84.249.
 dagpenge under jobsøgning i andet EF-land, 84.27.
 deponering af kontingent til arbejdsløhedskasse, 84.39.
 ekspeditionsform, 56.122.
 forhøjelse af arbejdsløhedskasses dagpengesats, 67.105.
 frihedsberøvede medlemmer af arbejdsløhedskasser, 73.116.
 fuldtidsforsikret anvist deltidsjob som langtidsledig, 83.44.
 henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.
 ledighedsbegrebet, 78.274.
 lønarbejde i arbejdsløhedsforsikringslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.
 refusion fra statskassen, 83.57, jfr. 84.251.
 regelfastsættelse i h.t. arbejdsløhedsforsikringsloven, 81.22.
 rådighedsbegrebet, 81.27; 83.52, jfr. 84.250.

slettelse af arbejdsløhedskasse p.g.a. kontingent-deponering, 84.39.
 slettelse af arbejdsløhedskasse p.g.a. kontingent-restance, 67.56, jfr. 69.13.
 slettelse af arbejdsløhedskasse p.g.a. svig, 77.716.
 stikprøvekontrol af arbejdsløhedskasser, 84.22.
 studerendes adgang til understøttelse, 78.274, jfr. 79.62.
 sæsonbeskæftigelser, 83.52, jfr. 84.250.
 tilbagebetaling af arbejdsløhedsunderstøttelse, 69.38; 70.69; 79.147; 82.32.
 tilbagebetaling af dagpenge, 78.497, jfr. 79.68.
 udelukkelse fra dagpenge, 76.295, jfr. 77.73 og 78.41; 79.140, jfr. 82.290; 79.448, jfr. 80.85; 81.36, jfr. 82.298; 82.29; 83.57, jfr. 84.251.
 udlændinge, der ikke kan dansk, 81.27.
 underretning om ankemulighed, 61.170, jfr. 62.16.
 vejledning til arbejdsløhedskasemedlemmer om deres rettigheder og pligter, 76.386, jfr. 77.85 og 78.44.

Arbejdsnævnet,

behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløhedskasse, 60.105.
 lønarbejde i arbejdsløhedsforsikringslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.
 tilbagebetaling af arbejdsløhedsunderstøttelse, 69.38.
 understøttelse som forsørger nægtet uanset bidragspligt over for det offentlige til fraseparet hustru, 56.76.

Arbejds- og opholdstilladelse, se Udlændinge.

Arbejdsskadeforsikring,

erstatning for ødelagte briller, 80.416.
 Se også *Ulykkesforsikring*.

Arbejdstilsyn,

dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, 61.117.
 hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.
 indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.

Arrestanter, se Fængselsforhold.

Arrester, se Fængselsforhold og Militærforhold.

Arve- og gaveafgiftsloven,

ajourføring af enkelte bestemmelser i arve- og gaveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
 arveafgift ved arv i h.t. ændret gensidigt testamente, 77.226.

fortolkning af udtrykket »plejebarn« i § 3, stk. 5, 71.168, jfr. 72.23 og 80.24.
 fritagelse for forhøjelse af arveafgift, 77.627, jfr. 78.73.
 ikke rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af arveafgift, 68.21; 77.226, jfr. 80.35.
 kursværdi på pantebreve, 80.320.
 tilbagebetaling af arveafgift som følge af praksisændring, 80.564.
 uægteskabeligt samlivs betydning for arveafgift, 71.168, jfr. 72.23.
 vejledning om domstolsprøvelse i sager om arve- og gaveafgift, 74.238, jfr. 75.49.
 ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41; 80.320.

Attester,

i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
 krav om original forpraktik-attest, 72.67.
 stillingsbetegnelse i fødsels-, døbs- og navneattester, 73.91.

Automobilvurderingsnævn, ikke anke af afgørelse, truffet af automobilvurderingsnævn, 59.135.

Autoradiolicens, se Danmarks radio.

Autorisation,

elektroinstallatører, 57.159.
 gas- og vandmestre, 58.168; 70.51.
 laboratorier til undersøgelse af foder- og gødningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.

Autorisationsordning,

eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.
 eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
 eksport af ost, 56.33.
 registrerede revisorer, 71.96; 72.223, jfr. 75.31.

Avlsdyreksport, 64.16.

Banktilsynets virksomhed m.h.t. Københavns Kreditbank, 58.85.

Beboerindskud, lån til beboerindskud, 73.351.

Beboerrepræsentanter, valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.

Bedømmelsesudvalg, se Universiteter.

Befordringsgodtgørelse,

benyttelse af egen vogn, 55.43.
kommunalbestyrelsesmedlemmer, 76.248, jfr. 77.63.

Begravelse, se Kirkegårde.

Begravelseshjælp, se Sygesikring.

Begrundelse,

adoptionssager, 78.402, jfr. 79.66.
afgørelser efter bistandslovens § 26 om tilbagebetalingspligt, 81.255, jfr. 82.302.
afgørelser efter den sociale lovgivning, 78.418.
afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge/efterløn, 82.27.
afskedigelse i henhold til funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21; 71.19.
afslag på fri proces, 71.183; 75.639; 77.490, jfr. 79.44.
afvisning af indsigelser mod byplanvedtægtsforslag, 67.25.
amtsskatterådernes afgørelser, 68.35; 75.610, jfr. 77.55.
ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringens afgørelser, 82.27.
arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25; 82.27.
begrundelsespligt i lærlingelovens § 24, stk. 7, 2. pkt., 81.291, jfr. 82.304.
begrundelsespligten i lov om offentlig forsorgs § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.
den sociale ankestyrelses afgørelser i invalidepensionssager, 78.132, jfr. 79.51, 80.37 og 81.322; 79.224.
den sociale ankestyrelses grundelse i sag vedr. bistandslovens § 46, stk. 1, 80.380, jfr. 81.336.
den sociale ankestyrelses grundelse i sag vedr. bistandslovens § 48, 79.82.
efterfølgende grundelse på afslag på tredjeinstansbevilling, 79.266.
fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
forbud efter politivedtægten, 75.237.
indhold af efterfølgende grundelse, 83.57, jfr. 84.251.
klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
landsskatterettens afgørelser, 74.367; 75.195; 79.520, jfr. 80.90 og 82.292; 82.96.
landsskatterettens forelæggelse af sager for statskattedirektoratet, 82.96.
manglende grundelse, 63.77; 64.62.

musikrådets indstillinger, 78.287.

pligt til at give efterfølgende grundelse, 75.162; 76.454.

skatteråds afgørelser, 71.108, jfr. 75.28; 74.302, jfr. 75.55; 75.610, jfr. 76.68 og 77.55; 75.625.

specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.

standardskrivelse i den sociale ankestyrelses afvisningssager, 84.174.

statens ligningsdirektorats afgørelser, 69.102.

urigtig grundelse, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107; 70.66; 72.110, 243, jfr. 73.46; 73.110, 197, jfr. 74.48; 73.239; 74.123; 75.416.

utilstrækkelig grundelse, 56.218; 58.48; 65.36; 71.113; 72.177; 73.86, 306; 74.349, 367; 75.237, 257, jfr. 76.33; 75.610, jfr. 76.86 og 77.55; 76.454; 77.542, jfr. 78.61; 82.27; 83.147; 84.72.

Behandlingstid,

amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.

amtsarkitektkontor, 74.408.

amtsligningsinspektorer, 55.96; 58.179, 194.

ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringen, 80.70, jfr. 81.328.

ankenævnet for invalideforsikringsretten, 65.31, 129; 68.107, jfr. 69.15; 72.110, 181, jfr. 73.34.

arbejdsdirektoratet, 76.144, jfr. 77.56; 79.243, jfr. 80.70 og 81.328; 83.27, 32.

boligministeriet, 65.97.; 72.203, jfr. 73.37, 74.30 og 75.31.

den sociale ankestyrelse, 73.34; 74.437, jfr. 75.65, 76.31, 78.31, 80.28, 81.316, 82.283, 83.261 og 84.239; 75.178.

direktoratet for folkeskolen og seminarierne, 66.51.

direktoratet for statshospitalerne, 64.129.

direktoratet for statskovbruget, 69.91.

direktoratet for sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.

direktoratet for ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.

direktoratet for ungdomsundervisningen, 72.35.

fabrikinspektør, 61.117.

filminstituttet, 75.175.

flyvevåbnet, 56.69.

forsikringsrådet, 60.38.

forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.

fredningsplanudvalg, 64.92.

fredningsstyrelsen, 80.294.

handelsministeriet, 57.119.

indenrigsministeriet, 71.165, jfr. 72.23.

indkaldelse til udvalgmøde, 82.101.

- invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201;
 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115, 64.78; 65.129;
 67.23; 72.54, jfr. 73.26, 74.22 og 75.28.
 jordfordelingssekretariatet, 75.143, jfr. 76.32,
 77.42 og 78.32.
 justitsministeriet, 61.50.
 kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
 kirkeministeriet, 68.54.
 kommunalbestyrelser, 67.67; 74.400, jfr. 75.63.
 Københavns overpræsidium, 56.144, 156.
 Københavns skattevæsen, 63.42.
 Københavns universitet, 71.126, jfr. 72.21.
 landbrugsministeriet, 64.16; 65.55; 69.91.
 landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17
 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47,
 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79;
 68.56; 72.189, jfr. 73.36; 72.233, jfr. 73.43,
 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25; 73.384.
 ledende landinspektør, 59.127; 72.180, jfr. 73.33;
 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33; 75.501.
 luftfartsdirektoratet, 65.39.
 matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 miljøministeriet, 74.408.
 ministeriet for Grønland, 62.70.
 ministeriet for offentlige arbejder, 57.233; 63.103;
 74.184, jfr. 77.41 og 78.30.
 politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24, 42;
 62.30; 66.30.
 rektorer, 57.207.
 revalideringscentre, 75.178.
 revalideringsnævnet, 73.208, jfr. 74.36 og 75.37;
 74.429, jfr. 75.64.
 revisionsdepartement, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.
 sikringsstyrelsen, 80.691.
 skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100; 68.35;
 69.102; 70.21; 74.359, jfr. 76.30.
 skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.
 socialministeriet, 57.175; 59.34.
 socialstyrelsen, 73.208, jfr. 74.36 og 75.37; 74.429,
 jfr. 75.64; 75.189; 83.229.
 socialudvalg, 83.229.
 statens jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190,
 jfr. 60.34.
 statens ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219,
 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100; 68.84;
 71.140; 72.61, 189, jfr. 73.36; 74.82.
 statens åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.
 statskontrollen med mejeriprodukter og æg m.m.,
 56.33.
 sundhedskommission, 71.38.
 sundhedsstyrelsen, 56.215.
 undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54;
 63.62; 70.83; 80.674.
 vejdirektoratet, 67.102.
 vejmyndigheder, 77.365.
 vurderingskommission vedr. byudviklingsplan,
 71.105.
 Se også *Sagsbehandling*.
- Bekendtgørelser**, anvendelse af bekendtgørelse ved
 kundgørelse om kontanthjælpsforsøgsordning,
 84.164.
- Bemandingsloven**, bemandingsnævnets dispensati-
 onspraksis, 65.100.
- Benådning**,
 benådningsordning for visse berigelsesforbydel-
 ser, 82.165.
 straf, der ikke var fuldbyrdet på grund af fejl,
 77.143.
 telefonisk afslag på andragende om benådning,
 67.37.
- Berostillelse af sager**, se *Sagsbehandling*.
- Besigtigelse**, se *Sagsbehandling*.
- Beskæftigelsesforanstaltninger**, pligt til at overtage
 arbejde ved beskæftigelsesforanstaltninger, 58.48.
- Beslaglæggelse**, se *Politi*.
- Bestillingsstillæg**, se *Løn*.
- Besættelsestidens ofre**,
 nedsættelse af erhvervssevne som følge af koncen-
 trationslejrhold, 72.142.
 tilbagebetaling af offentlig hjælp i h.t. lovens § 34,
 stk. 3, 79.284.
- Besøgstilladelse**, se *Fængselsforhold*.
- Bevaring**, se *Politi* og *Toldvæsen*.
- Bevillingsnævn**, meddelelse af alkoholbevilling,
 73.178.
- Bibeskæftigelse**, se *Tjenestemænd*.
- Biblioteker**,
 biblioteksbøder, 78.146, jfr. 79.54 og 82.287.
 fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rå-
 dighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
 fremlæggelse af partiprogrammer, 78.159.
- Bidragssager**, se *Underholdsbidrag*.

Billighedsgodtgørelse vedr. tilsidesat forkøbsret, 66.56.

Bindende tilsagn/forhåndsbesked.

løfte om tjenestemandsstilling, 63.44, jfr. 64.14.
optagelse på kursus, 81.285.
reparation af kirkespir, 55.81.
uddannelse af kystofficerer, 61.137.
udlægning af sommerhusområde, 80.355, jfr. 81.334.
ventetillæg til folkepension, 63.94.

Biografteaterbevilling. inddragelse af biografteaterbevilling, 58.161.

Bisidder ved møde for invalideforsikringsretten, 65.125.

Bistandsloven.

afsnit I:

afgørelse i h.t. § 48 og § 58 i bistandsloven, 79.536, jfr. 80.90.
anbringelse af børn på Sundholm, 60.131.
anke over afgørelser fra socialforvaltningen i København, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.
anvendelse af isolation på statsundomshjemmet »Sølager«, 74.341, jfr. 75.57; 78.660.
begrebet »aftale om bidrag« i bistandslovens § 8, stk. 2, 79.207, jfr. 83.263.
begrundelse af afgørelser efter bistandslovens § 26, 81.255, jfr. 82.302.
beregning af klagefrist i h.t. bistandslovens § 15, stk. 4, 83.219.
beregningsfejl i forbindelse med modregning af bistandshjælp i folkepension, 82.242.
bæltefiksering og isolation inden for statens åndssvageforsorg, 75.594, jfr. 77.53.
børneværns anbringelse af børn på kostskoler, 74.421, jfr. 75.63, 76.31, 77.41 og 78.31.
flyttehjælp efter § 47, 84.190.
gennemtvungelse af amtsankenævns afgørelse over for en kommune, 77.617; 78.564, jfr. 79.73; 78.619, jfr. 80.53.
klager over afgørelser om fratagelse af besøgsret, 83.205.
medicinhjælp i h.t. bistandslovens § 46, 80.148.
praksisændring ved udmåling af kontanthjælp til samboende, 84.171.
sanktioner i anledning af manglende betaling for daginstitutionsplads (§ 7, stk. 2), 77.586.
socialbedrageri, 78.317, jfr. 79.64.
sociale udvalgs ret til at begære bidrag fastsat i h.t. børnelovens § 18, stk. 2, 2. pkt., 78.340.

socialstyrelsens/socialministeriets tilsyn med institutionsområdet, 80.677, jfr. 83.265.
tilbagebetaling i h.t. bistandslovens § 25, 81.263.
tilbagebetaling i h.t. bistandslovens § 25, sammenholdt med § 26, 82.238.
tilbagebetaling i h.t. bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 1, 79.330; 82.234.
tilbagebetaling – modregning af bistandshjælp i overskydende skat, 83.208.
tilbagebetaling, når det sociale udvalg ikke har haft kendskab til omstændigheder, der kunne have medført, at hjælpen oprindeligt var gjort tilbagebetalingspligtig, 82.238.
tilbagebetalingskrav kan ikke pantesikres, 78.171.
tilbagebetalingspligts omfang ved uoverensstemmelse mellem meddelelse og almindelige regler, 83.213.
tinglysning af tilbagebetalingskrav, 81.234, jfr. 82.302.
udmåling af kontanthjælp til samboende, 84.171.

afsnit II:

invalideredes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21.
samarbejde mellem fogedretter og socialforvaltninger, 72.179, jfr. 75.29 og 76.23.

afsnit III:

administration af ydelse i h.t. forsorgsloven, 58.58, jfr. 59.19.
begrundelsespligt i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
betydningen af hjælp efter bistandslovens § 42, 80.600.
bistandshjælp til uddannelsessøgende i sommerferien, 80.536.
efterregulering af bistandshjælp, 84.194.
»faste udgifter« i bistandslovens § 27, stk. 2, 79.222.
formuens betydning for udmåling af kontanthjælp, 78.387.
forsørgelsesmåden efter forsorgsloven, 72.45.
fortolkningen af bistandslovens § 39, 79.327.
hjælp til familieforsørgere i h.t. bistandslovens § 42, 80.265, jfr. 83.265.
hjælp til tandbehandling i h.t. bistandslovens § 46, stk. 1, 80.380, jfr. 81.336.
hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14; 74.397, jfr. 75.63.
huslejhjælp i tiden omkring fødsel, 72.45.

indeholdelse af hjemmehjælpsbetaling i social pension, 79.343.

»Indtægt«, tilbagebetalingspligtigt stipendium, 84.194.

kontanthjælp til prostituerede, 78.536, jfr. 79.72.

kontanthjælp til studerende, 80.103, jfr. 82.293. området for bistandslovens § 48, stk. 1, 78.405. sagsbehandling efter § 46, stk. 1, 84.179

støtte til anskaffelse af motorkøretøj efter bistandslovens § 58, 79.275, jfr. 80.79; 83.209, jfr. 84.255.

tilbagebetaling i h.t. § 26, stk. 1, nr. 3 el. 4, 80.686, jfr. 81.343 og 83.267.

udmåling af kontanthjælp, 77.617; 84.194.

afsnit IV:

betaling af hjemmehjælp med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.

afsnit V:

anvendelse af aktuelle indtægtsforhold i stedet for socialindkomst, 84.197.

anvendelse af socialindkomst ved egenbetaling for hjælpemiddel ved ændring af skattepligtig indkomst, 84.197.

sekretærassistance i forbindelse med erhvervsudøvelse, 80.145.

vilkår om tilbagebetaling af lån, ydet til erhvervelse af motorkøretøj ved institutionsophold, 77.284, jfr. 78.51.

afsnit VI:

anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.

arbejdsløse børn i dagpleje, 77.292, jfr. 79.38 og 81.321.

begrænsning/fritagelse af besøgsret m.v., 83.205.

behandlingstid i sag om begrænset samkvemsret med tvangsfjernet barn, 83.229.

bistandslovens §§ 64 og 69, 80.699.

fortrinsret til daginstitution, 78.631, jfr. 80.53. nedlæggelse af daginstitution, 80.699.

tilbagebetaling af for meget betalt forældrebetaling til daginstitution, 81.235, jfr. 83.274.

Århus kommunes instruks om fordeling af daginstitutions- og dagplejepladser, 80.543.

afsnit VII:

behandling af klager over voldsanvendelse inden for åndssvageforsorgen m.v., 73.103.

bortvisning af klient fra dagcenter, 78.369, jfr. 79.65.

bæltefiksering og isolation inden for åndssvageforsorgen, 75.594.

centralinstitutionen Brejning, 75.347, jfr. 76.40. centralinstitutionen Ebberødgård, 75.571, jfr. 76.64; 78.319.

centralinstitutionen Hald Ege, 76.420.

centralinstitutionen Vodskov, 75.631, jfr. 76.68. efterbetaling for plejehjemsophold, 82.258.

forsorgscentres behandling af klienters udskrivningsbegæring, 76.332.

forsorgscentres bistandspligt vedr. invalidepension o.lign., 76.220.

fortolkning af overenskomst mellem plejehjem og kommune, 78.528.

isolation af elever på ungdomshjemmet Sølager, 78.660.

lokalinstitutionen Rødbygård, 76.399.

politiets bistand i henhold til forsorgslovens § 44, stk. 1, 59.156.

tilbagebetaling af for meget opkrævet forældrebetaling, 78.521, jfr. 80.57.

tilsyn med plejehjems administration af børns lommepege, 81.253.

visitation til daginstitutioner for børn, 77.586. åndssvageforsorgens køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19

afsnit VIII:

anbringelse af børn uden for hjemmet, 74.421, jfr. 75.59; 75.134.

anbringelse af børn uden for hjemmet uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver, 78.198; 81.309.

anke til landsnævnet, 71.176, jfr. 72.24.

foreløbige beslutninger, 75.494, jfr. 79.25, 80.32 og 81.319; 78.154, jfr. 79.54 og 80.32.

forældres betalingspligt for hjælpeforanstaltning efter bistandsloven, 79.370.

hjemgivelse af et barn til forældremyndighedens indehaver(e), 80.124.

Blanketter.

formulering af skattevæsenets tilsigelsesblanketter, 59.185; 64.61.

til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.

Blinklys. afmærkning af køretøj med gule blinklys, 66.88.

Boliganvisning.

bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.

godkendelse af ugifte par ved leje af bolig, 72.27, jfr. 75.45.

Boligsikring, se *Boligstøttelovgivning*.

Boligstøttelovgivning.

beregning af boligstøtte ved indkomstændringer i årets løb, 80.465; 84.45.

beregning af klagefrist, 82.43.

deponering af andelsbeviser, 80.617, jfr. 81.341.

gebyrbegunstigelse i h.t. boligstøttelovgivning, 57.35.

godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.

klageadgang ved inddrivelse af tilbagebetalingskrav, 81.45.

lejlighedsbegrebet i cirkl. 161/1972, 73.116.

manglende iagttagelse af §§ 11 og 12 i offentlighedsloven i boligsikringssag, 82.47.

medregning af del af el-varmeudgift, 78.422.

mindrebemidlet i h.t. boligstøtteloven af 1955, 60.78.

pensionistboliger, overgangsregler, 75.556, jfr. 76.63.

solidarisk hæftelse for krav på tilbagebetaling af uberettiget udbetalt boligsikring, 80.208; 84.45.

tilbagebetaling, 75.578, jfr. 76.64; 80.208, 607, jfr. 81.341; 84.45.

tilbagesøgning af boligsikring, 75.440, jfr. 76.54 og 78.34.

Boligtilsyn.

boligkommission, habilitet, 77.208, jfr. 79.37.

forbud i h.t. boligtilsynslovens § 12, 67.96; 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.

indvendig besigtigelse, 71.66, jfr. 72.19.

mangelfuld administrativ gennemførelse af boligtilsyn, 76.280, jfr. 77.72 og 79.34.

nedrivningspåbud i h.t. boligtilsynslovens § 21, 68.100.

Boligudlejningskontorers opkrævning af depositum, 72.119, jfr. 74.27.

Boligydelse, se *Boligstøttelovgivning*.

Bortlodning, spørgsmål om, hvorvidt bortlodning var offentlig, 58.227.

Se også *Lotteri*.

Brandsikring, tilbagekaldelse af afgørelse, 79.415.

Brevveksling, se *Fængselsforhold* og *Mentalobservation*.

Byggesager.

fejl i kommunalbestyrelsesmedlems byggesag, 75.526.

fejl i stadsingeniørs byggesag, 73.60.

fejlagtig oplysning fra kommune i byggesager, 76.334, jfr. 77.79.

klagebestemmelsen i byggelovens § 23, stk. 1, 83.71.

lovliggørelsespåbud, 84.61.

naboejendomme til fredede bygninger, 77.635, jfr. 78.74.

naboorientering i h.t. byggelovens § 22, 81.294.

rækkevidden af gårdrydningsbestemmelsen i byggelovens § 15, 83.71.

rækkevidden af klagebestemmelsen i byggelovens § 23, 81.47.

specifikation af gebyrberegning, 73.251.

vejledning om dispensationsmyndigheden i byggesager, 73.50.

Byggetilladelse.

boligministeriets stilling som klageinstans ved klage over byggetilladelse til kommunalt byggeri, 78.186.

fejl ved meddelelse af byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16; 67.567.

forhåndstilsagn, 84.127.

forældelse af strafansvar for manglende byggetilladelse ved lufthavn, 74.119.

ibrugtagen af byggeri, der ikke opfyldte vilkår i byggetilladelse, 73.170.

lufthavn påbegyndt uden byggetilladelse, 73.344, jfr. 75.40.

princiuel byggetilladelse, 84.127.

påbegyndelse af klubhusbyggeri uden byggetilladelse, 82.275.

påbegyndelse af skolebyggeri for udstedelse af byggetilladelse, 73.170.

undladelse af at søge dispensation ved meddelelse af byggetilladelse, 65.98.

Bygningsattest, ibrugtagen af byggeri for udstedelse af bygningsattest, 73.170.

Bygningsfredning.

retningslinier for administrationen af bygningsfredningsloven, 76.206, jfr. 78.39 og 79.31.

Se også *Det særlige Bygningssyn*.

Bygningsreglement.

dispensation fra bygningsreglements højdebestemmelser, 66.23.

godkendelse af nedkørsel til kældergerage, 74.400, jfr. 75.63.

parkeringsfundsordninger, 73.292, jfr. 74.40.
parkeringspladskrav ved tilbygning, 74.113.

Bygningsvedtægt.

ajourføring og bekendtgørelse af bygningsvedtægt, 76.334, jfr. 77.79.
dispensation fra bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 74.386; 75.512; 78.684.
forholdet til skovloven, 76.347, jfr. 78.44.
fremlæggelse af forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.

Byplaner.

bestemmelse i byplanvedtægt om eksisterende erhvervsvirksomhed, 74.426, jfr. 76.31.
dispensation fra byplanvedtægt, 66.48.
erstatning i h.t. byplanlovens § 15 a, 67.74.
forbud i h.t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30, jfr. 75.27.
forholdet til kommuneplanloven, 79.379.
forholdet til skovloven, 76.347, jfr. 78.44.
godkendelse af forslag til byplaner, 80.355, jfr. 81.334.
klagevejledning ved ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.
kollegiebyggeri i strid med byplaner, 66.97.
kommunalt byggeri i strid med byplan, 73.71.
lukket møde ved kommunalbestyrelsers behandling af byplaner, 75.310, jfr. 76.34.
opførelse af antennemast i villakvarter, 78.186.
pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.
tinglysning, 69.57.
udstykningsplan i h.t. byplanvedtægt, 67.25.
Se også *Dispositionsplaner*.

Byplannævnet. formandsposten i byplannævnet, 64.116.

Byreguleringsloven.

betydningen af »sammenlægges« i byreguleringslovens § 8, stk. 1, 65.66.
byggeri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.
tilsidesættelse af byreguleringslovens §§ 8 og 9, 65.52.

Byudviklingsudvalg.

fredningsmæssige interesser, 71.49.
fritagelse for medlemshverv i byudviklingsudvalg, 58.197.
ikke pligt til at drøfte en sag med parterne, 69.95.

By- og landzoneloven.

afslag på tilladelse til ombygning af hus i landzone, 74.179.

afvisning af at genoptage zonetilvissag, 82.204.
behandlingen af erstatningssager efter by- og landzonelovens § 12, 72.203, jfr. 74.30, 75.31 og 76.25; 75.416.

betydningen af ejerskifte for tilladelse efter by- og landzoneloven, 74.378, jfr. 75.62.

bortfald af zonetilladelse, 81.189, jfr. 84.244.
ekspropriation til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.

erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse, 78.411, jfr. 79.67.

etablering af pelsdyrfarm, 74.52.

forældelse af strafansvar for overtrædelse af by- og landzoneloven, 74.119.

frastykning til anden landbrugsejendom, 78.411, jfr. 79.67.

genopførelse af nedbrændt sommerhus på lejet grund, 75.448.

klageberettigelse, 80.260.

lufthavn anlagt i strid med by- og landzoneloven, 73.344, jfr. 75.40.

opførelse af beboelseshus efter brand, 74.277, jfr. 75.52.

opførelse af plejehjem uden tilladelse, 76.87.

opførelse af sommerhus, 74.194.

overgangssag efter by- og landzoneloven, 73.340.
påbegyndelse af klubhusbyggeri i landzone uden zonetilladelse, 82.275.

skelforandring i landzone, 76.384, jfr. 77.84.

skolebyggeri m.v. i strid med by- og landzoneloven, 73.230.

tilladelse efter by- og landzoneloven til bebyggelse af fredet ejendom, 77.561, jfr. 79.46.

tilladelse efter by- og landzoneloven til opførelse af sommerhus på fredet ejendom, 76.404.

udstykning til jagtformål, 72.84.

udstykning til rekreative formål, 76.384, jfr. 77.84.
udstykningstilladelse, 73.86.

udstykningstilladelse i modsætning til skelforandring, 76.384, jfr. 77.84.

Bødeforvandlingsstraf. se *Fuldbyrdelse*.

Boder. se *Fuldbyrdelse* og *Politi*.

Børn. se *Bistandsloven*.

Børnehaveseminarium. optagelse på børnehaveseminarium, 72.67.

Børnetandpleje på kommunal klinik udelukker tilskud fra sygesikringen, 75.280, jfr. 76.33.

Børnetilskud.

- ansøgningsfrist, information ang. ungdomsydelse, 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.
- bopælskravet i børnetilskudsloven, 70.98; 79.366.
- enlig forsørger i h.t. lov om børnetilskud, 74.166; 77.694; 82.254, jfr. 83.281 og 84.248.
- forhøjet og ekstra børnetilskud under samlevers udståelse af fængselsstraf, 82.254, jfr. 83.281 og 84.248.
- forskudsvis udbetaling af børnebidrag, når barnet har egen indtægt, 84.168.
- forsørgelse af offentlige midler, 80.421, jfr. 81.338.
- fradrag for børnepensionsydelse, 83.224, jfr. 84.256.
- fradrag for forsørgertabserstatning i særligt børnetilskud, 80.461.
- hjemstedsbegrebet i børnetilskudsloven, 74.316.
- nedsættelse af bevilget ungdomsydelse, 81.245; 82.248.
- tilbagebetaling, 80.184.
- tilbagebetaling af ungdomsydelse, 82.252.
- til grønlandsk plejebarn, 77.448, jfr. 78.57 og 79.43.
- til udenlandske statsborgere, 72.146, jfr. 73.31.
- udtrykket »enlig forsørger« i børnetilskudsloven, 79.409; 82.254, jfr. 83.281 og 84.248.

Børsnotering af aktier, 55.73.**Båndlæggelse.**

- af ulykkesforsikringserstatning til efterladte, 58.150.
- tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelser, 58.251.

Censur.

- af forvarede brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.
- af observands brevveksling, 59.31.
- af skoleblade, 58.165.
- af udtalelser fra medarbejdere i Danmarks radio, 84.149.

Chokbehandling, se Sindssyge.**Christiania,**

- fritagelse for merværdiafgift, 74.91.
- nedrivning af bygninger i Christiania, 74.56.

Civile værnepligtige.

- afsoning af straf, 71.69, jfr. 72.19.
- begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.

- nægtelse af friheder for civile værnepligtige, 57.72.
- ordensreglement for civile værnepligtige, 57.69.
- skabseftersyn hos civile værnepligtige, 57.186.
- udgifterne ved civile værnepligtiges ophold i arresthus, 58.60.

Civilforsvaret.

- aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
- disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
- fortsat uddannelse i henhold til civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.
- overførsel fra civilforsvaret til civilt statsarbejde, 64.87.
- ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.

Civilforsvarsforanstaltninger, opførelse af skolebyggeri i strid med lovgivningen om bygningsmæssige civilforsvarsforanstaltninger, 73.170.**Daginstitutioner.**

- anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.
- fortrinsret til daginstitution, 78.631.
- private daginstitutioner, 73.53.
- tilbagebetaling, 78.752, jfr. 80.61; 81.235.
- tilbagesøgning af friplads i daginstitution, 77.553, jfr. 78.61, 79.45 og 80.36.

Dagpenge.

- beruselse – bevisspørgsmål, 77.371, jfr. 78.53.
- dokumentation af sygefravær i h.t. dagpengeloven, 78.560, jfr. 79.73.
- fravær fra arbejde inden for de sidste 8 uger før forventet fødsel, 77.499, jfr. 78.59.
- frist for indgivelse af anmodning, 77.576, jfr. 78.62.
- præcisering af lovens § 29, 76.199.
- sammenhæng med invalidepensionslov, 80.592, jfr. 81.340.
- uarbejdsdygtighed på grund af sygdom, 76.300, jfr. 77.73.
- udelukkelse fra dagpenge, 82.29.
- varighedsbestemmelser, 80.592, jfr. 81.340.
- Se også *Arbejdsløshedsunderstøttelse/dagpenge, Sygesikring og Ulykkesforsikring.*

Danmarks nationalbank,

- adgangsformening til Danmarks nationalbank, 58.255; 59.202.

finansministeriets foliokonto i Danmarks nationalbank, 55.64.
godtgørelse af beskadede eller bortkomne pengesedler, 57.146.

Danmarks radio.

aktindsigt i radioens materiale, 74.157, jfr. 78.28.
autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14 og 65.18.
fjernsynets dækning af Europamesterskaber i atletik, 70.25.
fremgangsmåden ved radiorådets valg af forretningsudvalg, 78.568, jfr. 81.325.
honorering af og frist for antagelse af hørespil, 57.142.
inhabilitet ved behandlingen af en sag om oprettelse af en personalelederstilling i Danmarks radio, 80.388.
medarbejdernes retsstilling i programklagesager, 84.151.
oplysninger fra licenskontoret, 59.28.
partipolitiske udsendelser, 77.217.
radiomedarbejderes bibeskæftigelse, 59.140.
spærretid, 79.307.
udbetaling af forfatterhonorarer, 66.33, jfr. 67.16.
udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
udelukkelse af radiomedarbejdere fra deltagelse i partiernes valgprogrammer, 73.101.
udgivelse af »Børnenes julekalender«, 75.549, jfr. 76.62.
udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn, 58.218.
valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15.
ytringsfrihed for medarbejderne, 84.149.

Danske statsbaner.

erstatning for ulemper ved muldoplæg, 65.93.
erstatningsansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
generaldirektørens udtalelser om pressen, 61.74.
håndhævelse af rygeforbud i statsbanernes omnibusser, 55.55.
indskrænkninger i klageadgangen i forbindelse med forfremmelsessager, 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
kontrakt om kiosksalg m.v. på statsbanernes færger, 65.69.
lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.
mødetidskontrol ved Halsskov-Knudshovedruuten, 58.214.
overtagelse af rutebilruter, 57.74.
personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145.
politimyndighed, 75.75.

salg af uanbringeligt gods til medarbejderne, 80.480, jfr. 81.338.
takstnedsættelser, 58.198.
udelukkelse af styrmand fra at fungere som skibsfører, 58.248.

Delegation.

af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.
berigtigelse af meddelelse om afgørelse, 82.262.
beslutning om afskedigelse af skolehjemforstander, 78.742.
til boligkommissions formand, 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.
til miljøankenævnets formand i zonelovssag, 82.204.
ulovhjemlet delegation af beføjelser, 56.162.
ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
vedr. bestyrelsen af præstegårde, 73.122.

Demonstrationer.

fotografering ved demonstrationer, 74.254.
opløsning af demonstrationer, 69.42.

Den kgl. ballet, se Det kgl. Teater.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

henstilling vedr. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles organisation, 55.173.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
tavshedspligt m.h.t. forhandlinger i undervisningsråd og afdelinger, 55.173.
Wamberg-sagen m.v., 55.105, jfr. 56.18.

Den særlige Klagerets kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.155.

Det kgl. Teater, Lander-sagen, 58.199.

Det særlige Bygningssyn, departementschef i undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.

Detentioner, se Politi og Fængselsforhold.

Diger.

opførelse af diger, 56.37.
skade på diger, 57.215.

direktøren for ulykkesforsikringen, formandskab i ulykkesforsikrings-rådet, 56.196, jfr. 58.31.

Disciplinærsager og -straf, se Civilforsvaret, Fængselsforhold, Militærforhold og Tjenestemandssager.

Diskrimination. se *Forskelsbehandling.*

Dispensation.

adgangsbestemmelser vedr. veje, 78.611, jfr. 79.74.
 aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
 bekendtgørelse om børneopsparings- og selvpen-
 sioneringskonti, 83.89.
 bekendtgørelse om udførsel af avlsvæg, 64.16.
 bemandingslovens § 40, 65.100.
 byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98;
 67.67.
 bygningsreglementets højdebestemmelser, 66.23.
 bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186;
 78.684.
 byplanvedtægt, 66.48.
 byreguleringslovens § 17, stk. 3, 65.52.
 folkepensionslovens § 1, stk. 4, 2. pkt., 71.59.
 forbud mod indførsel af hunde, 74.170.
 forsikringslovens kapitalkrav, 77.228.
 frist for anmeldelse af refusionskrav i h.t. dagpen-
 geloven, 76.245, jfr. 77.62.
 fristen i landbrugsministeriets bekendtgørelse om
 hjemmemarkedsafgifter, 70.92.
 kommuneplaner, 84.109.
 kommuneplanlovens bebyggelsesregulerende be-
 stemmelser, 80.645, jfr. 84.242.
 kørelærprøve, 62.74.
 næringsloven og lukkeloven, 69.52.
 sandflugtslovens fredningsbestemmelser, 69.29.

Dispositionsplaner.

anvendelse af dispositionsplaner, 62.52.
 fravigelse fra dispositionsplaner, 56.142.
 Se også *Byplaner.*

Disputatser. 55.143; 58.133; 66.25; 71.126, jfr. 72.21;
 71.186, jfr. 72.25.

Dommerfuldmægtige.

aftæntning af udlagte effekter, 57.135.
 Den særlige Klagerets kompetence over for dom-
 merfuldmægtige, 56.155.
 lodtrækning, 57.121.
 ombudsmandens kompetence over for dommer-
 fuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.

Domstolsprøvelse. se *Ankevejledning, Frihedsberø-
 velse, Fængselsforhold, Førerbeviser og Sindssyge.*

Droit moral. se *Forfatter- og kunstnerret.*

Drosker.

etablering af holdeplads for drosker, 58.242, jfr.
 59.21.
 forbud mod hysesøgning fra holdeplads, 58.208.
 meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

Dyreværnsloven.

indfangning og aflivning af herreløse katte,
 78.361, jfr. 84.241.
 muligheden for indgriben over for ejer af hunde-
 kennel, 75.151.

EF-retsregler. fortolkning af EF-retsregler, 81.8.

Efterbetaling. plejehjemsophold, 82.258.

Efterløn. udenlandske pensioners betydning, 83.40,
 jfr. 84.250.

Efterretningstjeneste.

forsvarets, 69.59.
 politiets, 55.93.

Eftertjeneste. begyndelsestidspunktet for civile vær-
 nepligtiges eftertjeneste, 58.60.

Ejendomsskatter. se *Amstuer og Skat.*

Ejerlejlighedsloven. udstykning af sociale boligsel-
 skabers ejendomme i ejerlejligheder, 78.91.

Eksamensopgaver.

fejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19; 70.34.
 pensum i eksamensopgaver, 77.421, jfr. 78.56 og
 79.43.
 udarbejdelse af eksamensopgaver, 78.230, jfr.
 79.59.
 Se også *Universiteter.*

Eksekutorer. revisorers adgang til at være eksekuto-
 rer, 71.51.

Ekspeditionsfejl. se *Sagsbehandling.*

Ekspeditionsform.

de særlige patentkommissioner, 60.189.
 invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.
 Kongeriget Danmarks Hypotekbank m.h.t. note-
 ring af transporter, 60.121.
 Københavns overpræsidium m.h.t. klager over bi-
 dragsfastsættelse, 56.197.

landsskatteretten m.h.t. vurderingssager, 61.27.
 matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 naturfredningsrådet, 63.31, jfr. 64.14.
 overfredningsnævnet, 61.77.
 rykning uanset henstand med tilbagebetaling af
 uddannelsesstøtte, 82.271.
 sager, der af arbejdsløhedskasserne forelægges
 arbejdsdirektoratet og arbejdsnævnet, 56.122.
 sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslo-
 vens § 31, stk. 1, 61.117.
 statens ligningsdirektorat:
 skatteefterbetalingsager, 58.219.
 vurderingssager, 61.27.
 undervisningsministeriet, fortolkningsspørgsmål i
 bekendtgørelse, 80.674.
 ægteskabs- og bidragsager, 59.122; 69.90.
 Se også *Sagsbehandling*.

Ekspeditionstid, se *Behandlingstid*.

Ekspropriation.

afhændelse af restareal, 78.351.
 areal til militære formål, 57.234.
 areal til rekreative formål, 78.674, jfr. 79.77.
 delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93,
 jfr. 74.23.
 ejendom ved vejudvidelse, 55.87.
 ekspropriations omfang, 78.351.
 erstatning for privat vej, 66.72.
 erstatning for ulempe ved muldoplæg, 65.93.
 fremgangsmåden ved udbetaling af resterstatning,
 72.252, jfr. 73.46.
 frivillig afståelse, 72.135.
 genoptagelse af erstatningssag på grund af spørgs-
 mål om »fornøden vejforbindelse«, 78.596, jfr.
 82.290.
 jord til målepunkt, 55.24.
 klagevejledning ved ekspropriation efter byplan-
 loven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.
 kopi af ekspropriationsplan, 69.25.
 landzoneareal til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62
 og 77.47.
 mangelfuld vejledning under ekspropriation,
 73.75.
 manglende bekendtgørelse af ekspropriation,
 83.192, jfr. 84.254.
 matrikulær og tinglysningsmæssig berigtigelse,
 72.180, jfr. 73.33; 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og
 78.33; 75.496.
 myndighedernes kompetence m.h.t. overkørsels-
 forhold, 75.501.
 omkostninger til advokatbistand i forbindelse
 med vejekspropriationssag, 75.220, jfr. 76.32.
 opmåling af areal, 72.135.

planer om ekspropriation til hinder for sommer-
 husbyggeri, 66.31.
 rente af erstatningsbeløb, 69.16.
 skat af erstatningsbeløb, 68.56.
 specifikation af erstatning, 57.134; 65.24; 69.33.
 udbetaling af erstatning til advokat, 69.94.
 udbetaling af kursdifferencen ved indfrielse af of-
 fentlige lån, 78.639, jfr. 79.75.
 udlæg af offentlig sti, 83.192, jfr. 84.254.
 udtalelse om påtænkt ekspropriation, 72.135.
 ulempe ved muldoplæg, 65.93.
 underretning om den tid, der medgår til berigti-
 gelse, 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33.
 valg af procesregler, 71.134, jfr. 73.22.
 ændring af projekt, 71.134, jfr. 73.22.
 årsvurdering efter ekspropriation, 72.252, jfr.
 73.46.

Elektricitetsrådet,

formandsposten i elektricitetsrådet, 58.178; 63.29;
 68.26; 69.86.
 offentliggørelse af elektricitetsrådets forretnings-
 orden, 58.178, jfr. 59.20.
 pålæg i h.t. strækstrømsreglementets § 119 c,
 68.26.
 pålæg til installatør, 62.87.

Elektroinstallatør, se *Autorisation*.

Enkepension,

dobbelt personfradrag, 77.593, jfr. 78.62, 79.47 og
 83.262.
 enkepensionsret – ændring ved aftale mellem par-
 terne, 82.58, jfr. 83.276.
 i tilfælde af skilsmisse, 56.186.
 tilbagebetaling af enkepension, 84.185.
 tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.

Erhvervshæmmede, se *Handicappede*.

Erklæring,

børne- og ungdomsværn, 68.88.
 legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
 overlæger om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
 undladelse af at indhente erklæring, 56.48, 77.

Erklæringers meddelelse (lov af 2.2.1866),

erklæringer til direktoratet for fængselsvæsenet,
 62.68.
 erklæringer til ombudsmanden, 56.132.
 fremsendelsespåtegninger, 55.23.
 invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
 referater, 55.23.

Erstatning.

byplanlovens § 15 a, 67.74.
 digebrud, 57.215.
 fejlagtig anholdelse, 57.95.
 forsorgsceters forsinkede ansøgning om invalidepension, 76.220.
 færdelsesbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
 havneanlæg, 56.37.
 kontrakt om kiosksalg m.v. på statsbanernes færger, 65.69.
 naturfredningslovens § 22, 61.77.
 postvæsenets ansvar for indbetalingskort, 69.103.
 renter af erstatning for tilskadekomst, 56.157.
 rpl. § 1018 b, 83.85.
 rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55.93.
 skade forvoldt af patienter på forsorgscenter, 73.126, jfr. 74.34 og 75.33.
 skader ved LSD-behandling, 78.726, jfr. 79.79 og 80.56.
 skatteråds mangelfulde sagsbehandling, 82.77.
 socialbedrageri, 78.317, jfr. 79.64.
 statsbanernes ansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
 tyveri fra knallert opbevaret af statens bilinspektion, 81.135, jfr. 83.270.
 ulykkesforsikringsloven for tab af forsørger, 56.149; 58.150.
 undladelse af at tilbageholde underholdsbidrag, 57.203.
 undladelse af at udstede attest i h.t. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
 uretmæssigt salg af løsøreeffekter i en invalidebil, 75.420, jfr. 76.54.
 Se også *Ekspropriation*.

Faderskabssager. fritagelse for at opgive barnefaderens navn, 73.379, jfr. 75.41.

Fanger, se *Fængselsforhold*.

Fangetidsgodtgørelse, se *Fordelingsloven*.

Farlighedsdekreter, se *Sindssyge*.

Farmakopékommisionen, optagelsen af testosteronpropionat i den danske farmakopé, 59.69.

Ferie,

ferieregulativ for ansatte i KTAS, 70.20.
 godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.

godtgørelse for ikke afholdt ferie og særlig ferie-godtgørelse ved sygdom og afsked, 80.484.
 hjemmesyerskers stilling i forhold til ferieloven, 81.24.
 klagefristen i ferielovens § 28, 79.340.
 kommunalt ferieregulativ, 69.55.

Feriebonystemet, 55.51.

Feriegodtgørelse til enke efter kommunal tjenestemand, 69.55.

Feriepenge,

af løn for formiddagsbeskæftigelse, 68.61.
 bortkomst af feriemærkebog, 73.205, jfr. 74.35 og 76.25.
 for arbejdstid i Grønland, 56.182.

Film,

forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.
 offentlig støtte til film, 73.311.
 støtte til kortfilm, 77.311, jfr. 81.321.

Findeløn, se *Politi*.

Fingeraftryk, se *Politi*.

Fiskeauktionsmester, bopælskrav for fiskeauktionsmester, 67.50, jfr. 68.14.

Fjernsynet, se *Danmarks radio*.

Flyvercertifikat, betingelse for udstedelse af flyvercertifikat, 69.45.

Flyverelever, manglende underretning til flyverelever om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.

FN-tjeneste, se *Militærforhold*.

Fogedforretning,

berømmelse og underretning om foretagelse af fogedforretning, 57.135.
 tilsigelsesblanketter til møde i fogedretten, 78.419, jfr. 80.41.
 Se også *Politi*.

Folkeafstemning, se *Danmarks radio*.

Folkekirken,

besættelse af provstestilling, 81.168.
 decorum krav for ansættelse som præst i folkekirken, 72.29.

dømmende eller undersøgende provsteret, 75.268; 76.115.
 ejendomsretten til præstegårde, 57.221.
 genoptagelse som medlem af folkekirken, 81.165.
 ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til præstestillinger, 79.431.
 salg af præstegård, 73.233.
 tilskud til kirkebyggeri, 73.109.

Folkepension.

amtets forpligtelser i h.t. invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
 ansøgningsskema og attester ved flytning, 80.421, jfr. 81.337.
 beregning af lommepege til folkepensionist på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.
 bopælsbetingelser, 63.98, jfr. 68.13.
 fradrag efter folkepensionslovens § 7, 80.91.
 fradrag ved beregning af folkepension, 64.128, jfr. 65.21.
 hjælp efter lovens § 13, 72.74.
 indtægtsbestemt folkepension til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
 konkret skøn over begyndelsestidspunktet for pensionens udbetaling, 65.22.
 medicinhjælp, 80.148.
 offentlighed vedr. afgørelser i h.t. invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.
 personligt tillæg med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.
 retningslinier for personligt tillæg (til varme-hjælp), 80.409.
 retningslinier for tildeling af personligt tillæg, 77.135.
 tidspunkt for indtægtsregulering af folkepension, 72.218, jfr. 73.41.
 tilbagekaldelse af afgørelse om hjælp efter lovens § 13, stk. 1, 83.221.
 til plejhjemsviserede på hospital, 76.93.
 tilbagebetaling efter § 25, 82.243, jfr. 83.281; 84.177.
 tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.
 tilbageholdelse i folkepension til dækning af skatterestance, 64.108.
 tilsyn med plejhjemsviser administration af beboernes lommepege, 81.253.
 under ophold i udlandet, 66.58; 71.59.
 ventetillæg, 63.94.

Folkeregistre. statshospitalers meddelelse om indlæggelser og udskrivninger, 74.176.

Folkeskolen.

afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
 ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20 og 73.21.
 betaling for skolegang i kommunal skole, 78.584, jfr. 79.74.
 diagnosticering af ordblindhed (volfair-metoden), 65.81.
 forældrebetaling til elevers deltagelse i skolerejser, lejrskoleophold, praktik m.v., 80.345, jfr. 83.265.
 indstilling og udnævnelse af en konsulent for særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
 læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.
 politisk hensyn ved læreransættelser, 74.156.
 undervisningsdirektørens udtalelser om indoktrinering, 74.219.
 undervisningsministeriets kompetence som rekursinstans ikke begrænset til en legalitetsmæssig efterprøvelse, 84.217.
 Se også *Skolevæsen*.

Folketingets ombudsmand.

fortolkning af EF-retsregler, 81.8.
 instruks for folketingets ombudsmand, 55.9; 61.7.
 klage til folketingets ombudsmand har ikke opsættende virkning, 55.87; 71.32; 82.186.
 kommunes afgivelse af misvisende oplysninger til brug for folketingets ombudsmands behandling af sag, 82.275.
 loven om folketingets ombudsmand, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.
 offentlighedsloven, 75.318.
 folketingets ombudsmands kompetence over for:
 amtsskolekonsulent, 60.95.
 bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.
 Danmarks nationalbank, 57.146.
 Den storkøbenhavnske Landsdelsscene, 79.469, jfr. 81.331.
 Det danske Hedeselskab, 72.82.
 dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.
 finansudvalget, 62.14.
 flygtningenævnet, 84.75.
 folketingets virksomhed, 82.111.
 folketingsmedlemmer i deres egenskab af medlemmer af nævn, 71.116.
 folketingsudvalg, 61.75; 67.45; 78.11; 79.162.
 fredningsnævn, 61.98.
 hegnsyn, 72.50, jfr. 74.22.
 kommunalbestyrelser, 66.97.
 kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.
 KTAS, 70.20.

Landbrugets Afsætningsudvalg, 65.55.
Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel, 71.116.

landvæsenskommissioner, 72.50, jfr. 74.22.
lodserier, 76.314, jfr. 78.42.
ministre, 73.66.

præst i egenskab af menighedsrådsmedlem, 57.221.

Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 68.20.
statsanerkendte skolehjem, 57.164.
statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
udvalg, 60.75; 81.126.

vurderingskommissioner i h.t. byreguleringslovens § 14, stk. 2, 67.74.

Se også 81.8, 82.8, 83.9 og 84.9.

Folketingsudvalgs henvendelse til folketingets ombudsmand, 73.66.

Folketingsvalg.

anmeldelse af partier, 67.45.
godkendelse af partinavn ved folketingsvalg, 76.279, jfr. 79.33.

indsattes valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.
udelukkelse af radiomedarbejdere fra deltagelse i partiernes valgprogrammer, 73.101.
valgret for danske i udlandet, 79.107.

Forbud.

bekendtgørelse om begrænsning af fangstmængder på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
boligtilsynslovens § 12, 67.96; 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.

byplanlovens § 9, 65.36; 67.30, jfr. 75.27.

landsbyggeovens § 5, stk. 2, 65.135.

lov om offentlige veje, § 36, 73.367, jfr. 74.41.

politivedtægtens § 6, 75.237.

undladelse af at kræve rygeforbud i bus overholdt, 55.55.

Se også *Påbud*.

Fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 66.33, jfr. 67.16.

Fordelingsloven, fangetidsgodtgørelse i h.t. lov 242/1960, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Fordelingsudvalgets krav om original forpraktikat-test, 72.67.

Foreninger.

ankeberettigelse i h.t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339.

forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.

Forfatterhonorarer, udbetaling af forfatterhonorarer fra Danmarks radio, 66.33, jfr. 67.16.

Forfatter- og kunstnerret, droit moral udvalgets sagskundskab, 59.59.

Forfremmelsesbedømmelser, se *Militærforhold*.

Forholdsattester, se *Militærforhold*.

Forkyndelse, udenlandske dokumenter, 77.455, jfr. 78.57.

Forkøbsret til kutter tilsidesat, 66.56.

Se også *Jordlovsudvalget*.

Fornavn, se *Navngivning*.

Forretningsordener.

ankenævnet vedr. vareforsyningssager, 55.102, jfr. 56.18.

arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.

elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.

udvalg under handelsministeriet, 62.84.

ulykkesforsikringsrådet, 56.196.

Forsegling, se *Politi*.

Forsikringsrådet.

anke af en afgørelse truffet af forsikringsrådet, 61.125.

anvendelsen af udtrædelsesgodtgørelser, 56.86; 61.125; 66.45; 67.33, jfr. 76.22 og 81.315.

beregning af udtrædelsesgodtgørelse, 73.375, jfr. 74.42.

Forskelsbehandling.

administration af eksportordning, 64.16.

administration af sukkerordningen, 68.90.

aflønning i Grønland, 61.101.

afslag på tilladelse til råstofindvinding på havbunden, 84.116.

aktindsigt, 72.68.

ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.

averting af stillinger, 73.47.

besøgstilladelser til indsatte, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.

bidrag til spildevandsanlæg i sommerhus- og helårsområder, 84.111.

byrådsmedlemmers adgang til at deltage i kurser, 78.506.

dagpenge under højskoleophold i udlandet, 83.36, jfr. 84.249.

- disciplinære reaktioner over for plejepersonale, 59.56.
- dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
- dispensationer, 64.103.
- fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
- fastsættelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.
- forbud mod udstykning, 65.135.
- fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 73.275.
- forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.
- grundlovens § 70, 59.177.
- gæstearbejdere ved udlejning af almennyttigt boligbyggeri, 76.377.
- handel med lægemidler, 67.58, jfr. 72.19.
- indregistrering af biler til servicekørsel, 68.41.
- kunstnerisk udsmykning af skoler, 72.134.
- kvalitetspræmieringsordning for dyr, 71.144, jfr. 72.22.
- læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.
- lønforhold for EDB-personale, 75.164.
- meddelelse af højtallertilladelse, 72.201, jfr. 73.36.
- naturfredningsmyndighederne (dispensation fra) udstykningsforbud, 76.134.
- over for dybfrostbranchen, 65.55.
- postvæsenets krav om ekstrabetaling for omdeling af visse blade, 59.162.
- radioens valgudsendelser, 63.15.
- statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
- stillingsbetegnelse i fødsels-, dåbs- og navneattester, 73.91.
- strafafsonere, 55.29.
- tilladelse til at benytte Charlottenborgs festsal m.m., 72.34.
- udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 61.125.
- udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
- værnepligtige, 68.44.
- ydelse af supplementsunderstøttelse, 68.23.
- zonelovstilladelser, 76.404.
- Forskningskontrol*, se *Universiteter*.
- Forsorg*, se *Bistandsloven*.
- Forsvarer*,
- indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
- polititjenestemandes udtalelser om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
- underretning til forvaringsanstalt om beskikkelse af forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.
- Forsvaret*, se *Militærforhold*.
- Forsvarets bygningsstjeneste*, behandling af sag om indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Fortovsbidrag*, se *Veje*.
- Forvaltningskontrakter* på naturfredningsområdet, 74.46, jfr. 76.27.
- Forvaring*, se *Fængselsforhold*.
- Forældelse* af krav på vejbidrag, 78.543.
- Forældremyndighed*, 56.209, jfr. 57.26; 62.62; 71.70.
- Fotokopiers anvendelse*, 56.200; 62.83; 72.67.
- Fotos*, se *Politi*.
- Frugtmandskørsel* i konkurrence med DSB, 71.116.
- Fredning*, se *Bygningsfredning*, *Naturfredning*, *Sandflugt* og *Strandbyggelinier*.
- Fredningsnævn*, se *Folketingets ombudsmand*, *Naturfredning* og *Strandbyggelinier*.
- Fri proces*,
- advokaters oplysningspligt om fri proces, 73.379, jfr. 74.42, 75.41 og 77.35.
- afslag af økonomiske grunde, 75.639.
- ansøgning om fri proces mod amt forelægges for justitsministeriet, 55.55.
- begrundelse for afslag, 71.183; 75.639; 77.490, jfr. 79.44.
- kontradiktion, 81.134.
- med tilbagevirkende kraft, 75.567; 77.202.
- oplysningspligt vedr. retshjælp m.m. over for klienter, 73.379, jfr. 74.42 og 75.41.
- retshjælp i h.t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.
- urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøgning om fri proces, 55.86.
- ændrede økonomiske forhold under klagesag, 82.138.
- Fribolig*, forskelsbehandling ved ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.
- Frigørelsesafgift*,
- henstand med betaling af frigørelsesafgift, 75.334, jfr. 76.39.
- vejledning om adgangen til at kræve ejendomme overtaget af kommunen i h.t. lov om frigørelsesafgift, 75.94.

Frihedsberøvelse.

bæltfiksering og isolation inden for statens åndsvageforsorg, 75.594, jfr. 77.53.
5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.

Frimærker, trykvarianter eller makulatur, 59.73.

Frist.

administration af fristen for meddelelse af tredjeinstansbevilling, 80.414.
2. behandling af kommunens budget, 58.82.
ansøgning om tjenstemandsstilling, 78.475, jfr. 79.68 og 80.49.
ansøgningsfrist ej fastsat i foreskrevet form, 84.213.
antagelse af hørespil, 57.144.
anvendelse af retsmidlerne i inddrivelsesloven af 7. maj 1937, 58.146.
begyndelsestidspunkt for klagefrist, 82.43.
børnelovens § 16, stk. 2, 67.69.
civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.
forsorgslovens § 16, stk. 5, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.
hegnslovens § 43, stk. 3, 72.50, jfr. 74.22.
husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, 55.21; 77.257.
indgivelse af selvangivelse, 73.195, jfr. 75.36.
individuel boligstøtte, lov 64/1982, § 63, stk. 3, 82.43.
indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.
information om frist, 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.
kildeskattelovens § 14, 73.134.
klage over sundhedskommissions afgørelse, 74.130.
klage til landsskatteretten, 80.730.
klage til miljøankenævnet, 84.104.
klagefrist udløber lørdag/eller helligdag, 80.730; 84.104.
landbrugsministeriets bkg. om hjemmemarkedsafgifter § 7, stk. 3, 70.92.
landvæsensretslovens § 40, stk. 2, 74.265.
ligningsarbejdet i Københvns og Frederiksberg kommuner, 75.307, jfr. 77.43.
merværdiafgiftslovens § 34, stk. 3, 72.56, jfr. 73.28.
opslag af tjenstemandsstillinger, 69.79.
overskridelse af frist, 75.334, jfr. 76.39; 76.229, jfr. 77.60 og 78.39; 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.
refusionskrav i h.t. dagpengeloven, 76.245, jfr. 77.62.
retsplejelovens § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.
retsplejelovens § 826, 72.177.
skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.240; 58.179.

statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.

statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.

tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.

toldlovens § 99 (1970-lovens § 90), 73.147.

udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.

ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.

ungdomsydelse, 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.

vurderingslovens § 41, 64.115.

Fuldbyrdelse.

adm. fastsatte skattebøder, 61.94.

afhentet trods justitsministeriets tilsagn om ud-sættelse af fuldbyrdelse, 59.147.

bødeforvandlingsstraf, 60.60; 62.35.

bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for fuldbyrdelse af fængelsstraf m.v., 56.122.

hospitaliseringssted, 77.285.

i et andet arresthus af straf idømt under aftjening af civil arbejdspligt, 71.69, jfr. 72.19.

proceduren i fuldbyrdelsessager, 78.111.

sagsbehandling, 77.91.

straf i h.t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.

straf ikke fuldbyrdet på grund af fejl, 77.143.

Se også *Fængselsforhold* og *Politi*.

Fuldmagt, udbetaling af ekspropriationserstatning til advokat, 69.94.

Funktionærer.

afønning af funktionærer i Grønland, 61.101.

behandling af klage over funktionærer, 60.83.

funktionærers status, 72.85.

oplysning om retsstilling ved opsigelse, 83.241.

presset situation ved opsigelse, 83.241.

tjenesteattest i medfør af funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21.

Fængselsforhold.

afsenderadresse på breve, 55.102.

antallet af lægestillinger ved forvaringsanstalten i Horsens, 57.177.

arbejdsfrihed den 1. maj, 75.111, jfr. 77.42.

arbejds-mæssig isolation, 76.434, jfr. 77.87 og 78.45.

arbejdsnedlæggelse blandt indsatte, 73.142; 75.111, jfr. 77.42.

arrestanters adgang til avis og radio umiddelbart efter fængslingen, 75.79.

avishold, 84.84.

- badeforhold, 59.183; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 78.109, jfr. 79.51; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- badminton, 84.78.
- begrundelse af afgørelser, 69.82, jfr. 70.13.
- begunstigelse ved udståelse af straf i h.t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
- begæring om fremstilling, 59.184.
- behandling af en klage fra en indsat i Københavns fængsler, 74.240, jfr. 75.50.
- beregning af straffetid, 73.83; 74.154.
- beskæftigelse, 72.76; 75.476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.480, jfr. 76.56 og 77.46; 76.257, jfr. 77.65, 78.40, 79.32, 80.34 og 81.319; 79.188, jfr. 80.64 og 81.326.
- besvarelse af henvendelse fra nu løsladt indsat, 65.124.
- besøg af privat antaget advokat, 57.30.
- besøg hos fanges familie, 63.33.
- besøgsforhold, 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.488, jfr. 76.60, 77.47, 78.35 og 79.24; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 75.494; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324; 84.78.
- besøgstilladelse, 56.114; 61.150; 74.159; 77.314, jfr. 80.27.
- besøgstilladelse til medlemmer af foreninger, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- betaling af hjemsendelse i h.t. udlændingelovens § 14, 74.227, jfr. 75.46.
- betaling af opholdsudgifter, 74.233, jfr. 75.47 og 78.30.
- brandsikring, 83.141, jfr. 84.253; 83.143.
- brevpapir og kuvert må ikke forsynes med mærke, 58.39.
- brevveksling, 61.171, jfr. 62.17; 65.33; 72.230, jfr. 73.42; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 79.193, jfr. 80.64 og 83.262; 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
- butikskøb:
- forplejningsvarer, 76.434, jfr. 77.87.
  - fængselsfunktionærs leverancer til fængslets butik, 58.76.
  - kaffeindkøb, 57.73.
  - pulverkaffe, 60.42.
  - tandpasta med fluor, 67.41.
- bygningsmæssige forhold, 78.722; 79.188, jfr. 80.64 og 81.326; 79.193, jfr. 80.64 og 83.270; 80.215, jfr. 81.332 og 82.294; 81.150, jfr. 82.300 og 83.262; 83.143; 84.78.
- bødesystem, 76.434, jfr. 77.87 og 78.45; 81.150, jfr. 82.300.
- celleindretning, 78.109, jfr. 79.51.
- detention, 74.274, jfr. 75.50, 76.28 og 79.22; 75.474; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.480, jfr. 77.90.
- disciplinærsag mod fængselsfunktionær, 68.48; 79.401.
- disciplinærsag mod indsat, 73.130.
- disciplinærsagers behandling, 73.395, jfr. 74.44 og 75.42; 77.138, 532.
- disciplinærstraf, 76.238, jfr. 77.61.
- egen læge, 76.257, jfr. 77.65.
- egne effekter ved isolation, 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87 og 78.45; 77.532.
- enrumsanbringelse (isolation), 77.532.
- enrumsanbringelse i nattimerne («natisolation»), 76.344, jfr. 77.80 og 78.43.
- erstatning for bortkomne ejendele, 74.281, jfr. 75.53.
- forskelsbehandling m.h.t. besøgstilladelser til medlemmer af foreninger, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- forsvarerbistand under anstaltsophold, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- forvaredes brevveksling med beskikket forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.
- forvaredes sygekasseforhold, 58.80.
- frankering af arrestanters breve, 63.19.
- fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.
- fritidsaktiviteter, 78.722.
- fuldbyrdelse af en betinget dom, 74.249, jfr. 75.50.
- fællesmødereferater, 84.80.
- fællesskab, 75.73, 474; 75.475, 476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 75.493; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 76.480, jfr. 77.90; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- fængselsfunktionærs videregivelse af oplysninger om arrestanter, 68.40.
- genindsættelse:
- forkyndelse af resolution om genindsættelse efterprøvetidens udløb, 59.25.

- konstatering af vilkårsovertrædelser som grundlag for genindsættelse, 75.560.
- grupperådgivers tavshedspligt, 66.43, jfr. 67.16.
- gårdturs-forhold, 74.275, jfr. 75.51, 76.28 og 79.22; 75.480, jfr. 76.56 og 77.46; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 76.480, jfr. 77.90; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.
- hjemvisning af disciplinærsag, 78.265.
- hjælp efter bistandsloven, 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
- hviletid i et statsfængsel, 60.183.
- hæftefangers adgang til at skrive til dagblade, 59.44.
- håndjern, 57.195.
- indberetningspligt ved hensættelse i isolationscelle, 58.80.
- indkaldelse til særfængsel, 62.45.
- indsattes adgang til at bære ringe, 65.79.
- indsattes adgang til at holde fugle, 66.41.
- indsattes adgang til at købe forskellige love, 61.174.
- indsattes adgang til at udtale sig, 83.139.
- indsattes aktindsigt, 62.68; 69.82, jfr. 70.13; 74.118; 76.202, jfr. 78.38 og 79.30; 77.128, 336, 354, jfr. 78.53.
- indsattes arbejdspligt, 72.76.
- indsattes beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
- indsattes deltagelse i gudstjeneste, 57.176; 65.147, jfr. 66.17.
- indsattes ytringsfrihed, 75.82.
- indstilling til svendeproeve, 57.233.
- isolationsafdelingen i Herstedvester, 77.260, jfr. 78.50.
- kollektive henvendelser, 63.70; 69.82, jfr. 70.13.
- konfiskation af kontant beløb, 80.136.
- kontant udbetaling af arbejdsudsører m.v., 82.167.
- kontradiktion, 73.399, jfr. 74.44 og 75.42.
- lomme penge til mentalobservander, 67.41.
- lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.
- magtanvendelse over for indsat, 65.32.
- mangelfuld bistand fra forsorgen, 76.195.
- meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
- modtagelsesprocedure, 80.215, jfr. 81.332, 82.294 og 84.241.
- oplysning om indsatte, 74.275, jfr. 75.51 og 76.28; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318.
- opvarmning, 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318.
- overførsel fra åben til lukket anstalt, 75.82, 246; 77.168.
- prøveløsladelse:
- administration af formue ved prøveløsladelse, 58.229.
- afgørelse på ufyldstgørende grundlag, 77.195, jfr. 78.48.
- fremgangsmåden ved beslutning om tilsynsovertagelser, 74.221.
- frist for indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.
- genindsættelse af prøveløsladt, 74.186, jfr. 75.44.
- konstatering af vilkårsovertrædelser som grundlag for genindsættelse, 75.560.
- tidspunktet for meddelelse af prøveløsladelse, 57.170; 69.44; 81.150, jfr. 82.300.
- tilbagekaldelse af beslutning om prøveløsladelse, 72.122.
- tilsyn med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.115.
- vejledning m.h.t. reglerne om prøveløsladelse, 57.211; 77.102.
- vilkår for prøveløsladelse, 59.195.
- psykiatrisk tilsyn, 77.474, jfr. 78.59.
- radioapparater, 59.176.
- rapportudfærdigelse m.v. i tilfælde af magtanvendelse, 74.240, jfr. 75.50.
- sagsbehandling i tilfælde af klage fra en indsat over ulovlig magtanvendelse, 74.240, jfr. 75.50.
- selvmordstruede, fratagelse af beklædningsgenstande, 75.595, jfr. 78.35.
- sikkerhedsforvarede, 67.94.
- sikringscelle, 68.48; 72.220, jfr. 74.32; 74.275, jfr. 75.51, 76.28, 79.22 og 80.28; 75.475, 476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.595, jfr. 76.67 og 78.35; 77.497, jfr. 80.36 og 82.286; 78.109, jfr. 79.51; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324; 80.142, 215, jfr. 81.332 og 82.294.
- skriftlig begrundelse, 77.136.
- speciallægeundersøgelse af forvaret, 66.21.
- sygeafdeling:
- autonome enheder, 77.474, jfr. 78.59.
- egne effekter, 76.257, jfr. 77.66, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87.
- ekstraforplejning, 56.139; 76.434, jfr. 77.87.
- telefonsamtaler fra indsatte, 83.146.
- telefonsamtaler til indsatte, 79.193, jfr. 80.64.
- tilbagekaldelse af klager, 77.288, jfr. 78.51.
- toiletforhold, 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324;

78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.

trysag indlagt i indsattes breve af fængslet, 55.102; 58.39.

uddeling af medicin, 77.474, jfr. 78.59.

udgang:

disciplinærstraf/karantænetid ved misbrug, 77.394.

for forvarede, 75.342.

for varetægtsfængslede, 75.332, jfr. 76.36 og 77.44.

nægtelse af udgang ved strejke, 73.142.

rejsetid, 84.84.

sagsbehandling, 80.213.

særlige tilfælde, 76.364, jfr. 77.83.

valgkamp, 84.81.

udgifterne ved civile værnepligtiges arresthusophold, 58.60.

udlevering af fotografier til indsatte, 67.101.

udlevering af håndvægt og fingerfjedre, 80.138.

udlevering af reglement, 57.200; 58.225; 75.429.

udlændinges udgang, 76.240, jfr. 77.62, 80.33 og 82.285.

udlændinges undervisning, 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.

underretning om tilsynsværgebeskikkelse, 56.190.

valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.

varetægtsarrestanter:

besøgstider, 78.210, jfr. 80.39.

brevveksling, 82.169, jfr. 84.247.

fælllesskab, 75.253, jfr. 78.41.

undervisning, 75.488, jfr. 76.60, 77.47 og 80.31; 80.210, jfr. 82.294.

vejledning om domstolsprøvelse, 73.83.

ventetid ved indsættelse i forvaringsanstalt, 56.93.

ventetider på samtaler, 77.288, jfr. 78.51.

video, 84.84.

visitation:

celle, 72.151, jfr. 73.31; 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87 og 78.44.

indsatte, 76.434, jfr. 78.45; 79.193, jfr. 80.64.

indsættelse i sikringscelle, 77.497, jfr. 80.36 og 82.286.

kropsvisitering af forvarede, 67.85.

opregning af effekter taget i bevaring, 72.151, jfr. 73.31; 76.434, jfr. 77.87 og 78.45.

tidspunkt og begrundelse, 83.147.

Se også *Fuldbyrdelse*.

Færdssager.

afhøring af parterne, 75.322, jfr. 76.35.

behandlingstid, 56.175; 61.24.

farthæmmende hindringer, 76.146.

forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.

indkaldelse til orienterende førerprøver, 75.590, jfr. 76.67.

motorkørsel på stranden, 66.70.

oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.

sygetransportbegrebet i færdselsloven, 75.635.

to parkeringsskiver, 74.414, jfr. 75.63.

vejledning ved frakendelse af førerret, 73.53.

Færger.

mødetidskontrol ved færger, 58.214.

undersøgelse ved sammenstød af automobiler på færger, 59.75.

Førerbevis.

dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.

erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.

inddragelse af fradømt førerbevis, 58.226.

nægtelse af førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.

procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds spørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.

rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.

udlevering af administrativt inddraget førerbevis, 56.192.

vejledning ved frakendelse af førerret, 73.53.

vilkår ved udlevering af førerbevis inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.

Gas- og vandmestre, se Autorisation.

Gaveafgiftsloven, se Arve- og gaveafgiftsloven.

Gaver, undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.

Gebyr.

begunstigelse i h.t. boligstøttelovgivningen, 57.35.

behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.

bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.

fotokopier i h.t. offentlighedsloven, 71.48; 83.172.

hjemmel for kommunernes gebyropkrævning ved ejendomsoplysninger, 80.658.

navnebevilling, 57.210.

specifikation af gebyrberegning i byggesager, 73.251.

Genindsættelse, se Fængselsforhold.

Giro, se *Postvæsenet*.

Goodwill,

beskatning af goodwill ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.

betaling for goodwill ved overtagelse af bilruter, 57.74.

ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.

Gravfred, se *Kirkegårde*.

Grundforbedringsloven,

afslag på fortrinspanteret, 72.40.

manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.

Grundloven,

censurforbud i § 77, 58.165.

forholdet mellem §§ 4 og 68, 73.109.

forholdet mellem § 77 og § 39 i Forretningsorden for Danmarks radio, 84.149.

forholdet mellem § 77 og § 46 i reglement for Det kgl. Teater og Kapel, 84.148.

forsamlingsfrihed i § 79, 69.42.

kommuners tilskud til kirkebyggeri, 73.109.

lighedsgrundsætningen i § 70, 59.177.

post-, telegraf- og telefonhemmelighed i § 72, 69.59.

religionsfrihed i § 67, 61.84.

udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

Grundstigningsskyld, fritagelse for grundstigningsskyld i h.t. lov 265/1950, 57.180.

Grundværdiansættelse, revision af grundværdiansættelsen ved 10. alm. vurdering, 58.173.

Grønland,

adoptionslovens anvendelse i forhold til Grønland, 73.48.

aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.

afregning efter hjemkomst, 62.70.

børnetilskud til plejebarn i Danmark, 77.448, jfr. 78.57 og 79.43.

dispensation fra forbud mod indførsel af hunde, 74.170.

feriepenge for arbejdstid i Grønland, 56.182.

fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.

formulering af ansættelsesskrivelse, 63.20.

skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.

tilbagebetaling af sygekassekontingent, betalt efter at have taget fast ophold i Grønland, 74.286.

udflytning af tjenestebolig, 72.163.

udgifter ved hjemrejse fra Grønland, 59.155; 61.132.

Habilitet,

afdelingssygeplejerskes habilitet som medlem af socialudvalg, 79.406.

andragende om fri proces mod amt, 55.55.

arbejdsdirektøren, 57.90, jfr. 69.13.

bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 114, 159, 161; 58.116.

besættelse af professorstilling, 77.649, jfr. 78.74.

boligkommission, huslejerforeningsformand, 77.208, jfr. 79.37.

boligministeriets habilitet i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.

borgmesters habilitet, 81.98.

daginstitutionsleders habilitet, 79.119.

departementschef i departementet for told- og forbrugsafgifter formand for momsnavn, 83.83.

departementschef i fiskeriministeriet formand for navn, 81.79.

departementschef i undervisningsministeriet medlem af Det særlige Bygningssyn, 59.130.

det i h.t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte navn, 56.82.

direktøren for Københavns vandforsyning, 60.102.

direktøren for ulykkesforsikringen, 56.196, jfr. 58.31.

ekspeditionssekretær i landbrugsministeriet medlem af bedømmelsesudvalg, 81.171, jfr. 82.301.

folkeskolelærere udelukket fra medlemskab af kommunens kulturelle udvalg, 76.171.

formanden for byplannævnet, 64.116.

formanden for elektricitetsrådet, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.

formanden for Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel, 64.93.

fuldmægtig i fiskeriministeriet sekretær for navn, 81.79.

hvervene som leder af en fælleskommunal losseplads og formand for kommunens tekniske udvalg uforenelige, 79.99.

inhabilitet ved besættelsen af rektorstilling på seminarium, 82.267.

institutionsleders habilitet som medlem af socialudvalg, 79.412.

kommunalbestyrelses habilitet ved kommunes erhvervelse af fast ejendom, tilhørende en stiftelse, som blev bestyret af kommunalbestyrelsen, 73.197, jfr. 74.34.

kommunalbestyrelsesmedlem som formand for almennyttigt boligselskab, 75.545.
 kommunalbestyrelsesmedlem som formand for eller bestyrelsesmedlem i en forening, 75.191; 78.222; 79.211.
 kommunalbestyrelsesmedlem som køber af kommunal ejendom, 78.289, jfr. 79.62.
 kommunalbestyrelsesmedlem som medlem af et seminariums bestyrelse, 73.197, jfr. 74.34.
 kommunalbestyrelsesmedlem som pedel ved en af kommunens skoler, 80.582.
 kommunalbestyrelsesmedlem, som var fast sygevikar ved en af kommunens skoler, 76.150.
 kommunalt udvalgsmedlem, hvis ægtefælle er ansat under udvalgets forvaltningsområde, 82.111.
 landbrugsministeriets repræsentant i jordlovsudvalget, 83.163.
 ledende embedsmand som udvalgsformand, 81.126.
 lejerrepræsentant i boligkommission, 78.731, jfr. 79.80.
 lokalnævnsmedlemmers habilitet, 81.154.
 lærer og pedel inhabile ved kommunalbestyrelses beslutning om skolestruktur, 77.242.
 medlem af ejendomsudvalg, 72.77.
 medlem af menighedsråd ved beslutning om at tildele ham arbejde på en kirke, 83.154.
 observatør i kommunernes lønningsnævn, 77.542, jfr. 78.61.
 oprettelse af stilling som personaleinspektør i Danmarks radio, 80.388.
 politifuldmægtigs habilitet, 63.61.
 sagkyndig læge ved bedømmelsen af en ulykkesforsikrings sag, 74.262.
 skatterådsmedlems habilitet, 75.389; 79.457, jfr. 80.86 og 81.331.
 skoleinspektørs hustru, 75.158.
 stadsingeniørs ægtefælles inhabilitet som medlem af teknisk udvalg, 79.412.
 teaterrådsmedlemmer, 75.257, jfr. 76.33.
 toinstans-inhabilitet i lokalplansag, 84.59.
 udnævnelse af skoleinspektør ugyldig på grund af inhabilitet, 76.150.
 vurderingsformand, 74.151, jfr. 75.42.

Habilitetsregler.

ansatte ved Danmarks radio som medlemmer af repræsentantskabet for statens kunsthøjsskole, 74.88, jfr. 77.40.
 fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rådighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
 kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28, jfr. 73.24.

lejevurderingssager, 70.30.
 lægerne i direktoratet for ulykkesforsikringen, 59.49.
 medlemmer af amsankenævnet, 78.407, jfr. 79.66 og 80.40.
 medlemmer af boligkommission, 77.208, jfr. 79.37.
 medlemmer af huslejenævn, 72.102.
 skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
 teaterrådsmedlemmer, 75.257, jfr. 76.33.
 udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71.27.
 universitetslærere, 58.144.

Handelsskoletilsynet. 57.109.

Handicappede.

beskæftigelse (anord, 368/65), 73.93, jfr. 76.25 og 78.27.
 handicappedes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21.
 lærlingelovens anvendelse på handicappede, 73.380.

Hastesager. se *Sagsbehandling.*

Havneareal. strandbyggelinie, 61.77, 98.

Henlæggelse af sager. se *Sagsbehandling.*

Hittegods. se *Politi*, findeløn.

Hjemmeværnet. klager over afslag på optagelse i hjemmeværnet, 59.66, jfr. 60.31.

Hjemsendelse. se *Militærforhold.*

Hjemsendelsespenge. se *Militærforhold.*

Holdeplads. se *Drosker.*

Honorarlønnede stillinger. besættelsen af oplåede honorarlønnede stillinger, 57.123; 60.115.

Hospitaler.

forholdene på den lukkede del af Frederiksberg hospitals psykiatriske afd., 74.364, jfr. 75.59 og 76.30.
 hospitalsansattes og patienters ytringsfrihed, 83.248.
 oplysningspligt vedr. stedfunden lægelig behandling, 74.446.
 samtykke til behandling, 78.726, jfr. 79.79 og 80.56.

- takster for behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
- Hovedrevisorater*, se *Rigsrevisionen*.
- Hovedstadsregionplanlægning*, se *Lands- og regionplanlægning*.
- Hundeloven*,
 aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af hundeafgift, 57.93.
 erhvervsmæssig handel med hunde, 75.151.
 hundestøj ved butikscener, 72.72.
 pålæg i h.t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
- Hunderegistre*, oplysninger fra hunderegistre, 59.27.
- Husdyrvoldgift*, anketilladelse i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
- Huslejenævn*,
 huslejenævns afvisning af underfrankerede breve, 84.235.
 huslejenævns besigtigelser, 72.49; 84.236.
 sagsbehandling, 72.102.
 udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71.27.
- Husundersøgelse* uden for strafferetsplejen, 57.186.
- Hædersgave*, overførsel af hædersgave til enke, 67.84.
- Hørespil*, se *Danmarks radio*.
- Høring*, se *Sagsbehandling*.
- Håndjern*, se *Fængselsforhold og Politi*.
- Igangsættningstilladelser*,
 praksis ved udstedelse af igangsættningstilladelser, 67.30, jfr. 75.27.
 til skolebyggeri, 68.63.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånssag, 56.213.
- Indberetningspligt*,
 forvaringsanstaltens indberetningspligt om hensættelse i isolationscelle, 58.80.
 statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- Individuel boligstøtte*, se *Boligstøttelovgivning*.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om indkøbstilladelse, 55.50.
- Indlemmelse*, se *Kommuner*.
- Inhabiliteret*, se *Habilitet*.
- Inkompetence*, se *Kompetence*.
- Instansfølge*, se *Kompetence*.
- Intertemporale spørgsmål*,
 bekendtgørelse anvendt, før den var trådt i kraft, 76.288.
 beregning af bevillingstilsagnskursen ved dollarpræmiering, 55.50.
 forhøjelse af fradrag for naturalydelse til tjenestemænd, 60.44.
 kontrollovens § 8 C, 59.168.
 kontrollovens § 8 D, 59.170.
 påligning af vejbidrag med henvisning til ophævet lov, 78.543.
 pålæggelse af omsætningsafgift, 63.65.
 tilbagevirkende kraft for bekendtgørelsesændring, 78.514.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 valg af procesregler ved ekspropriation, 71.134, jfr. 73.22.
- Invalide- og folkepension*, se henholdsvis *Folkepension* og *Invalidepension*.
- Invalidepension*,
 administration af invalidepension, 73.79.
 aktindsigt i invalidepensionsager, 61.135, jfr. 62.15; 72.110, 152.
 anke i stedet for ny begæring, 61.154; 62.85.
 begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209, jfr. 73.39.
 behandling af ansøgning om invalidepension, 80.727.
 beregning og udbetaling af invalidepension, 78.312, jfr. 79.64.
 betydning for tjenestemandspension, 82.230.
 forsorgscenres bistanstpligt vedr. ansøgning om invalidepension, 76.220.
 indtægtsberegning ved ydelse af invalidepension, 55.26; 64.128, jfr. 65.21.
 konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.
 medicinhjælp, 80.148.

personligt tillæg med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.

personligt tillæg til invalidepension ikke tilbagebetalingspligtigt, 77.598.

psykisk lidelse, 80.592, jfr. 81.340.

rejssehjælp, 55.26.

retningslinier for personligt tillæg (til varme-hjælp), 80.409.

sammenhæng med sygedagpengeloven, 80.592, jfr. 81.340.

tilbagebetaling i h.t. invalidepensionslovens § 30, 81.263.

tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.

tildelingskriterier vedr. gifte kvinder, 79.200, jfr. 80.65 og 83.263; 80.740.

udbetaling af invalidepension ved genindlæggelse på institution, 80.114.

uenighed om den lægelige vurdering, 79.224.

under ophold i udlandet, 66.58.

Invaliditetserstatning.

tidspunktet for fastsættelsen af invaliditetserstatning, 57.106.

udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen militær værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.

Islam Danmark, se Anerkendte trossamfund.

Jernbaneerstatningskommissionen. renter af tilskadekomsterstatning, 56.157.

Jordlovsudvalget.

ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.

fordeling af tillægsjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26. forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31, jfr. 59.16.

landbrugsministeriets repræsentant, 83.163. manglende underretning om berostillelse af sag, 62.97.

offentlighedslovens anvendelse på statens jordlovsudvalg, 76.367, jfr. 77.83.

udarbejdelse af referat, 59.190.

udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr. 59.18; 59.190.

udlægning af skatter m.v., 59.190, jfr. 60.34.

Kartoffeleksportører, se Autorisationsordning.

Kirkegårde.

dispositionsret over gravsteder, 73.416, jfr. 74.45 og 77.36.

flytning af lig, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15; 67.39. flytning af urne, 66.76.

takst for udensogns boende, 58.68.

Kirkelige afgifter, se Skat.

Kirker.

benyttelse af båndoptagere i kirkebestyrelser, 78.720.

stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.

Kiropraktorer, se Sygesikring.

Klagevejledning, se Ankevejledning.

Kloakmestre. instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.

Kollegiebyggeri. eftergivelse af projekteringslån vedrørende kollegiebyggeri, 77.521, jfr. 78.60 og 82.286.

Kommuneplanloven.

beslutning om opstilling af reklameflag i h.t. kommuneplanlovens § 44, stk. 2, 81.201.

dispensationer fra bebyggelsesregulerende bestemmelser, 80.645, jfr. 84.242.

dispensationer fra kommuneplaner, 84.109.

forholdet til byplanvedtægt, 79.379.

kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h.t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.

lokalplanpligt for større strækingsanlæg, 80.244.

lokalplanpligt i en overgangsperiode, 79.346.

lokalplanpligt til udlæg af offentlig sti, 83.192, jfr. 84.254.

lokalplanpligt ved opførelse af varmeværk, 83.178.

lokalplanpligt ved udvidelse af administrationsbygning, 81.294.

ugylidighedsvirkning af underkendelse af afgørelse om ikke-lokalplanpligt, 84.127.

Kommuner.

afgift af spilleautomater, 68.104; 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.

aktindsigt m.h.t. båndoptagelse af kommunalbestyrelsesmøde, 75.312, jfr. 76.34.

aktindsigt vedr. indstilling fra teknisk udvalg, 68.97.

Journalisering, se Sagsbehandling.

- aktindsigtsafgørelser kan indbringes for tilsynsråd, 76.190.
- ansættelse af ungdomsskoleinspektør, 74.139.
- befordringsgodtgørelse til kommunalbestyrelsesmedlemmer, 76.248, jfr. 77.63.
- behandling af stadsingeniørs byggesag, 73.60.
- biblioteksudvalgets stilling i forhold til kommunalbestyrelsen, 78.159.
- bindende direktiver m.h.t. stemmeafgivning, 80.151.
- bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.
- borgmesters kompagnon som kommunens advokat, 81.98.
- byggeri i strid med byplan, 73.71.
- byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98; 67.67.
- byrådsmedlemmers adgang til at deltage i kurser, 78.506.
- daginstitutionsleders habilitet, 79.119.
- delegation - beslutning om afskedigelse af skolehjemmsforstander, 78.742.
- delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.
- deltagelse i udflugt og selskabelige sammenkomster betalt af privat firma, 65.159; 76.83.
- disciplinærsag mod kommunal tjenestemand, 76.250, jfr. 77.64.
- dispensation fra bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 74.386; 75.512.
- ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.
- ensartede regler for udbetaling af godtgørelse for fraværelse fra hjemmet, 72.39, jfr. 73.24.
- foreneligheden af kommunale tjenester og hverv, 66.68, jfr. 67.17.
- forening af hverv som borgmester og bestyrelsesformand i pengekassens, 81.98.
- formulering af standardformular og modregning i overskydende skat, 77.693, jfr. 78.75.
- forskelsbehandling ved bidrag til spildevandsanlæg, 84.111.
- fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.
- gennemtvungelse af amsankenævns afgørelse over for kommune, 77.617; 78.564, jfr. 79.73; 78.619, jfr. 80.53; 80.723.
- genstanden for udpantning for ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.
- grænsen mellem Videbæk og Trehøje kommuner, 78.289.
- honorar til fritidskommissionsformand, 73.162.
- igangsættelsestilladelse til administrationsbyggeri, 69.100.
- ikke inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer, 78.222.
- indlemmelse af kommuner, 62.63.
- indvalg af kommunes borgmester, der drev advokatvirksomhed, i ligningskommissionen, 81.98.
- information, 79.398.
- information af fremmedarbejdere, 75.340, jfr. 76.40.
- inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28, jfr. 73.24; 72.77; 75.158, 191, 545; 76.150, 171; 77.242, 720; 78.289, jfr. 79.62; 79.211.
- kommunalbestyrelsesmedlemmers adgang til forvaltningens materiale, 79.282.
- kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h.t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.
- kommunalbestyrelsesmedlems aktindsigt i kommunalbestyrelsens sager, 79.398, jfr. 80.80.
- kommunalbestyrelsesmedlems habilitet, 79.406, 412.
- kommunalbestyrelsesmedlems køb af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28; 77.176; 78.289, jfr. 79.62.
- kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.
- kommunalbestyrelsesmedlems udtræden p.g.a. sygdom, 81.118.
- kommunale tilsynsmyndigheders prøvelse af resortmyndigheders udtalelser, 84.61.
- kommunale tilsynsmyndigheders undersøgelsesbeføjelser, 78.504.
- kommunalfuldmagten - forskelsbehandling ved bidrag til spildevandsanlæg, 84.111.
- kommunalt ansattes køb af kommunal ejendom, 78.289, jfr. 79.62.
- kommunes adgang til at betale for et skolenævns advokatudgifter, 78.267, jfr. 79.62.
- kopier af akter, 79.398.
- lukket møde ved kommunalbestyrelses behandling af byplaner, 75.310, jfr. 76.34.
- løntilbageholdelse til dækning af skat, 70.25.
- løntilbageholdelse til dækning af sygekasserestance, 68.43.
- lånegaranti for udvidelse af hotel, 75.356, jfr. 76.41.
- medlemskab af Kommunernes Landsforening, 76.139.
- modregning i løn for ægtefællens skatterestance, 66.63.
- notat udleveret til udenforstående, 78.394.
- observatorordninger i kommuner, 79.102, jfr. 80.63.
- ombudsmandstilsyn med kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 59.9; 60.7.
- opkrævning af skjult kommuneskat over bl.a. elpris og vandafgift, 72.101, jfr. 75.29 og 76.23; 75.380, jfr. 76.43.

oplæsning af beslutningsprotokol for byråds-
møde, 81.118.
optagelse af lån uden samtykke fra tilsynsrådet,
75.452.
optagelse af patient fra en anden kommune på
kommunens plejehjem, 77.443, jfr. 80.35 og
82.285.
plejehjemsoverenskomst uden nødvendige tilla-
delser til etableringen af plejehjemmet, 76.87.
pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere
vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.
pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.
politiske hensyn ved læreransættelser, 74.156.
pressens adgang til rådhuuse uden for almindelig
åbningstid, 83.101.
private daginstitutioner, 73.53.
renter af kloakbidrag, 79.504.
salg af klubhusbygning til sejlklub, 82.275.
salg af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28;
77.176, 720; 78.289, jfr. 79.62; 78.311.
studierejser til udlandet, 76.462, jfr. 77.88.
tilførsel til beslutningsprotokol for kommunalt
udvalg, 76.127; 78.399.
tilskud til kirkebyggeri, 73.109.
tilsyn med en kommunes bestyrelse af en stiftelse,
73.197, jfr. 74.34.
tilsynsmyndighedens kompetence til at tage stil-
ling til kommunalbestyrelsesmedlemmers
krænkelser af en tavshedspligt, 81.93.
tinglysning af byplan, 69.57.
udlejning til gæstearbejdere, 76.377.
udstationering af militærnægtere, 72.154, jfr.
73.32.
ulovlig opførelse af skolebyggeri, 73.170.
underskrifters læselighed, 62.35.
vurdering af salgspris og kommunalt grundsalg,
78.311.
ægtefælleinhabilitet, 82.111.

Kompetence.

administrativ ankeinstans' kompetence i forhold
til 1. instans, 58.48.
amtsankenævns kompetence vedr. sager om hjem-
mehjælpsbetaling, 79.343.
ankenævnet for arbejdsløshedsforsikringens
kompetence m.h.t. dispensationsafgørelser fra
arbejdsdirektøren, 84.24.
ansættelse af lektor, 77.464, jfr. 78.59.
borgmesters og politisk ordførers kompetence i
sag om lånegaranti, 75.356, jfr. 76.41.
byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16.
Den særlige Klagerets kompetence over for dom-
merfuldmægtige, 56.155.

dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31,
stk. 1, 61.117.
dispensation fra bygningsvedtægts områdebe-
stemmelse, 73.186.
dispensation til overskridelse af udnyttelsesgrad,
67.67.
dispensationsmyndigheden i zone- og byggelovs-
sager, 73.50.
fastsættelse af fordringerne til teologisk embeds-
eksamen, 70.55.
folketingets ombudsmand, 70.30, 51; 76.314, jfr.
78.42; 78.11; 81.8; 82.8.
formanden for miljøankenævnets kompetence i
zonelovssager, 82.204.
forsikringsselskabers kompetence m.h.t. nedsæt-
telse af dagpenge, 60.150.
forstanders kompetence til at opsiges en funktio-
nær, 57.164, jfr. 59.17.
fredningsnævns adgang til at dispensere fra over-
fredningsnævnskendelse, 61.51.
fritagelse for at aflægge den almindelige filosofi-
ske prøve, 61.47.
handelsministeriets kompetence over for forsik-
ringsrådet, 61.125.
handelsministeriets kompetence over for mono-
politilsynet, 61.104.
indenrigsministeriets kompetence over for sund-
hedskommissionen, 66.92.
kommunes kompetence, 70.51.
kommunernes lønningsnævns kompetence,
77.542, jfr. 78.61.
kontorchefs kompetence, 60.55.
Københavns magistrats kompetence m.h.t. byg-
ningerne i »Christiania«, 74.56.
landsskatterettens kompetence i aktindsigtssager,
73.384.
miljøministeriets kompetence på grundlag af
overgangsbestemmelsen i § 37 i lov 37/1977 om
råstoffer, 82.186.
ministeriet for Grønlands kompetence til at be-
slutte fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grøn-
land, 80.470.
nævnsformands kompetence, 62.95.
overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra
egen kendelse, 61.51.
overfredningsnævnets adgang til at tilbagekalde
en dispensation, 61.51.
overfredningsnævnets kompetence, 75.216, jfr.
76.32.
programsekretærs kompetence, 57.142.
rektors kompetence over for fagråd, 71.186.
socialstyrelsens kompetence ved afhentning og
salg af invalidebil, 75.410, jfr. 76.54.

- taksationskommissionen vedr. naturfredning, 75.216, jfr. 76.32.
- toldvæsenets prøvesamling og fakturakontrols kompetence i tarifieringsspørgsmål, 62.27.
- undervisningsministeriets kompetence over for fagråd, 71.186, jfr. 72.25.
- undervisningsministeriets kompetence over for lokale skolemyndigheder, 70.15.
- vedr. klager i forbindelse med folketingsvalg, 67.45.
- Se også *Folketingets ombudsmand*.
- Koncession.**
fremstilling af sukker, 61.87.
sukkerordningen, 68.90.
- Kondemnering** af ejendomme, 55.103; 68.100.
- Konfirmation**, se *Båndlæggelse*.
- Konfiskation**, se *Fængselsforhold* og *Politi*.
- Konkurrencebegrænsning** i h.t. monopolloven, 61.104.
- Konsulent for særundervisningen**, se *Folkeskolen*.
- Kontradiktion**, se *Sagsbehandling*.
- Kontrolloven**, se *Skat*.
- Kreditbanken**, banktilsynets virksomhed m.h.t. Kreditbanken, 58.85.
- Kredsdyrlæger**, tilsyn med dyrlæger, 75.598.
- Krigsskade**, nægtelse af tilskud til dækning af krigsskade på kirke, 55.81.
- Kristendomskundskab**, se *Folkeskolen*.
- Kundgørelse** i Lovtidende af kontanthjælpsforsøgsordning, 84.164.
- Kunstakademiet**, studerendes anvendelse af lokaler, 72.34.
- Kunstnerstøtte**, se *Statens kunsthøj og Film*.
- Kvarter**, spørgsmål, om tjenestemandes bolig kunne betragtes som kvarter, 55.33.
- Kvægavlsassistenter**, inseminationsvirksomhed, 56.25.
- Kørelæreprøve**, eksamination af kørelæreraspirant, 62.74.
- Laboratorier**, se *Autorisation*.
- Landbohøjskolen**, se *Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.
- Landbrugslovgivning.**
administrationen af statens forkøbsret i h.t. statshusmandsloven, 57.31.
aktieselskabs erhvervelse af landbrugsejendom til (fortsat) råstofindvinding, 75.235.
blyforgiftning af kvæg, 76.468, jfr. 77.89, 78.46 og 79.34.
erhvervelse af mere end én landbrugsejendom, 81.182.
erhvervelsesreglernes betydning ved ophævelse af landbrugspligt, 82.179.
fordeling af tillægsjord i h.t. statshusmandsloven, 55.76.
forkøbsret til landbrugsejendomme i h.t. statshusmandsloven, 55.76.
jordfordeling, matrikulær og tingbogsmæssig berigtigelse, 75.143, jfr. 76.32, 77.42 og 78.32.
landbrugsnotering af staudegartneri, 75.290.
nedlæggelse af markoverkørsel som vilkår for til-ladelse til sammenlægning (og udstykning) af landbrugsejendom i medfør af landbrugslovens (nu) § 13, stk. 3, nr. 1, 78.585.
ophævelse af landbrugspligt, 82.179.
overgangsbestemmelsen i landbrugslovens § 3, stk. 4, 74.377, jfr. 75.62.
sagsbehandlingstid i sager om dispensation fra landbrugslovens krav om jordbrug som hovederhverv, 75.112.
sammenlægning af landbrugsejendomme i h.t. lov om landbrugsejendomme, 64.89.
uddannelseskraft ved lån til jordbrugsmæssige formål, 74.444, jfr. 75.66 og 76.32.
- Lands- og regionplanlægning**, forståelsen af hovedstadsregionplanlovens § 17, 78.669, jfr. 79.77 og 81.325.
- Landskatteretten.**
afvisning af sag, 73.157; 76.327, 388; 80.730.
begrundelse af kendelse, 74.367; 79.520, jfr. 80.90 og 82.292; 80.735, jfr. 82.297.
berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62; 65.143.
erindringsskrivelsers besvarelse, 79.177.

formulering af kendelse, 66.87.
 genoptagelse af sag, 72.197, jfr. 73.36; 75.387, jfr. 76.44; 75.640; 80.572, jfr. 81.340; 80.735, jfr. 82.297.
 mangelfuld aktindsigt, 70.35; 75.387, jfr. 76.44.
 manglende iagttagelse af:
 forretningsordenens § 4, stk. 2, 57.131.
 forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.
 forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.
 landsskatteretsloven (1938), § 8, stk. 2, 55.69.
 landsskatteretsloven (1970), § 12, 80.572, jfr. 81.340.
 offentlighedslovens § 12, 75.387, jfr. 76.44.
 manglende stillingtagen til klagepunkt, 68.24; 73.149; 76.327.
 organisation m.v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 61.27.
 personligt møde for landsskatteretten, 57.57, jfr. 59.17; 76.327; 80.572, jfr. 81.340.
 restancekontrol, 80.385.
 sagsbehandlings varighed, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56; 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25.
 skønmæssig indkomstansættelse, 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62; 74.302, jfr. 75.55.
 udtalelse i kendelsespræmisses, 58.73.
 ufuldstændig vejledning, 73.149.
 underretning om rettens kendelser, 81.69.
 vejledning om landsskatteretsagens indbringelse for domstolene, 76.198, jfr. 78.37.

Landvindingsloven.

foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.
 manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.

Lejeforhøjelse. se Boligstøttelovgivning.

Lejeloven.

boligudlejningskontorers opkrævning af depositum, 72.119, jfr. 74.27.
 bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.

Licens. se Danmarks radio.

Licitation.

aktindsigt i dokumenter vedr. en licitation, 79.294.
 forud for udførelse af restaureringsarbejde vedr. en kirke, 83.154.
 offentligt udbud før salg af præstegård, 73.233.
 vedr. statshospital, 66.39.
 Se også *Tilbud*.

Lig. se Kirkegårde.

Ligebehandlingsloven.

»Aktiv rekruttering« af henholdsvis mænd eller kvinder til stillinger, hvor det pågældende køn er underrepræsenteret, 83.232.

ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til præstestillinger, 79.431.

Lighedsgrundsætning. se Forskelsbehandling.

Ligningsrådet, personligt møde for ligningsrådet, 74.67; 80.231.

Lodserier.

forhøjelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.
 retlige stilling, 76.314, jfr. 78.42.

Lokalplaner. se Kommuneplanloven.

Lommepege. se Folkepension, Mentalobservation og Sindssyge.

Lotteri.

beskatning af udenlandske lotterigevinster, 61.44.
 bortlodders spil på usolgte numre, 57.121.

Love og administrative bestemmelser, henstillinger om ændring m.v. af:

afgift af spilleautomater (restaurationslovens § 26), 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.

anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, bekg. 102/1979, jfr. bistandslovens § 73, 79.162.

apotekervæsenets pensionsforhold, bekg. 35/1959, 62.47, jfr. 64.13.

arbejderboliger på landet, lovbebg. 125/1955, § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.

arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m.v., lovbebg. 43/1952, § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90, jfr. 69.13.

arve- og gaveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13; 74.238, jfr. 75.49.

bekendtgørelse i stedet for cirkulære (støtte til anskaffelse af motorkøretøj efter bistandslovens § 58, stk. 2), 79.275, jfr. 80.77.

beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.

bevaringstagelse, almindelig instruks til politiet om formelle regler, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.

boligministeriets bekendtgørelse om almennyttigt boligbyggeri, § 17, 82.39.

boligsikringslovens lejlighedsbegreb (lovbebg. 132/1972), 73.116.

- bopælskravet i § 1 i lov 451/1939 om salg af fersk fisk m.v. ved offentlig auktion, 67.50, jfr. 68.14.
- butikstid, afgrænsning af de klageberettigedes kreds, 80.181.
- byplanlovens § 8, stk. 2, 2. pkt. (forlængelse af byplanforslags bindende virkning), 67.30, jfr. 75.27.
- børnetilskud til udenlandske statsborgere (lovbekendtgørelse nr. 388/1969, § 11), 72.146, jfr. 73.31.
- civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af værnepligtige til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset (december 1964), civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.
- de sociale pensionslove (årlig indtægtsregulering), 72.218, jfr. 73.41.
- delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.
- efterløn og udenlandske pensioner, 83.40, jfr. 84.250.
- fangers adgang til at bære ringe, 65.79.
- fastsættelse af prøveregler m.v. vedr. de erhvervspædagogiske læreruddannelser, 74.219, jfr. 75.45.
- fastsættelse af regler for eksamensudvalg, 72.39, jfr. 73.25.
- fastsættelse af regler for klage over eksaminationer m.v., 72.39, jfr. 73.25.
- feriefondens erstatningsordning, 73.205, jfr. 74.35 og 76.25.
- FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
- folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
- folkepensionsloven:
 § 1 (bopæl), 63.98, jfr. 68.13.
 § 5 (indtægtsberegning), 64.128.
 § 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7 (lomme penge til folkepensionister på alderdomshjem), 62.76, jfr. 63.14.
- foreneligheden af kommunale tjenester og hverv (cirkl. 10/1956), 66.68, jfr. 67.17.
- forretningsordenen for landsskatteretten nr. 299 af 7. juli 1942, 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.35.
- forsanerestilladelser og forhåndstilsagn om statsstøtte til saneringsforanstaltninger, 76.306, jfr. 77.74.
- fotografier som efterforskningsmiddel (retsplejeloven), 74.237.
- frihedsberøvede medlemmer af arbejdsløsheds-kasser, 73.116.
- førerbeviser, bekg. 58/1958:
 § 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
 § 28 (aldersbetingelsen), 61.85.
 gebyr i byggesager, specifikation af, 73.251.
 gentagelse og opræcis formulering af lovtæst i bekendtgørelse, 84.166.
 gymnasieskolelovens § 16 (pædagogikumkursus), 77.611, jfr. 78.72.
 habilitetsregler for medlemmer af fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rådighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
 habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 59/1923, 57.63, jfr. 58.33.
 handicappedes beskæftigelse (anord. 368/1965), 73.93, jfr. 76.25, 78.27 og 79.21.
 hegnsyn, lov nr. 259/1950, § 43, stk. 3 (frist for oprejsningsbevilling), 72.50, jfr. 74.22.
 hundeloven, mulighed for indgriben over for ejer af hundekennel, 75.151.
 indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954, 56.195.
 industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
 invalidepensionsloven:
 begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209, jfr. 73.39.
 tildelingskriterier vedr. gifte kvinder, 79.200, jfr. 80.65 og 83.263.
 kildeskattelovens § 61, stk. 3 (procenttillæg), 72.113, jfr. 73.29 og 74.25.
 kortfilmstøtte (filmlovens § 11), 77.311, jfr. 81.321.
 kære og/eller anke i straffesager (retsplejelovens § 973), 76.244, jfr. 77.62 og 78.40.
 købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
 landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
 landvindings- og grundforbedringsloven (manglende ankemulighed), 59.203, jfr. 65.16.
 lukkelovens § 4 c (kiosker ved færgelejer), 65.138.
 medlemskab af menighedsråd ved ændring af sognegrænser (menighedsrådslovens § 11, stk. 1), 80.94, jfr. 81.332.
 menighedsrådslovens § 15, 83.154.
 merværdiafgift, bekg. 298/1970 (byggedage), 71.46.
 merværdiafgift, lov 102/1967, § 34, stk. 2 (skønsmæssig ansættelse), 72.56, jfr. 73.28.
 motorkøretøjer, bekg. 192/1932 (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
 musikkonservatorier (bkg. 390/1973) optagelsesregler, 77.374, jfr. 78.51.
 opholdsudgift ved afsoning (rpl. § 1007, jfr. § 1008), 74.233, jfr. 75.47 og 78.30.

oprettelse af nye studieretninger inden for teknika kræver godkendelse, 71.152, jfr. 72.22.

parkeringskiver (bekg. 634/1973, § 6), 74.414, jfr. 75.63.

partsoffentlighedslovens § 11 (udtrykket »inden for strafferetsplejen«), 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.

pensionskasselovens § 9, stk. 3 (anvendelse af udtrædelsesgodtgørelser), 67.33, jfr. 76.22 og 81.315.

personfradrag (sømandsskatteoven), 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.

»personlig tilknytning« (besøgscirk. 140/1973, § 15, stk. 1), 77.314, jfr. 80.27.

prøveløsladt, fremgangsmåden ved genindsættelse, 74.186, jfr. 75.44.

psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935, § 40, 58.225.

radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170, jfr. 72.23 og 77.25.

realkreditlån (cirk. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62, jfr. 72.19.

regler for udtrædelse af og genoptagelse i folkekirken, 81.165.

regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.

renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.

retsplejelovens § 650, stk. 2 (fogedforbud), 80.226, jfr. 81.334 og 83.264.

retsplejelovens § 960, stk. 3, sidste pkt., jfr. også § 965 (modanke), 72.232, jfr. 73.43.

skoleerklæringer, 71.193, jfr. 77.25 og 80.24.

skolevæsenets styrelse og tilsyn, lov nr. 200/1949 (indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.

skovlovens § 6 (bebyggelse i fredskov), 73.125, jfr. 77.33.

statens kunstfond, lov 275/1969 (valg af medlemmer til repræsentantskabet), 74.88, jfr. 77.40.

statshusmandsloven, lovebkg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.

stempelafgiftsloven, 74.238, jfr. 75.49.

styrelsesloven vedr. højere uddannelsesinstitutioner:

- ansættelseskompetence, 76.267, jfr. 77.72, 79.33 og 83.262.
- undervisningsministerens kompetence, 71.119, jfr. 72.20.

sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.

tilsigelser til afhøring hos politiet, 66.82.

tilskudslov (landbrugsbygninger m.v.), kriterier for fordeling af tilskud mellem ansøgerne, 76.288.

tilsyn med plejehjem, 72.144, jfr. 75.29.

tilsyn med udførsel af kød m.m., lov 245/1908, § 1, stk. 3 (bemyndigelses omfang), 56.206, jfr. 57.26.

tinglysningslovens § 16, stk. 4 (10-dages fristen), 67.54.

tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.

udarbejdelse af lovbekendtgørelse, 84.166.

uddannelseskraft ved lån til jordbrugsmæssige formål, 74.444, jfr. 75.66 og 76.32.

ulykkesforsikringsloven:

- § 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
- § 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150.

underholdsbidrag, cirk. 126/1963 om inddrivelse af underholdsbidrag, 72.167, jfr. 73.33.

underretning om verserende straffesag, cirkulære af 15. november 1932, 61.148.

valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, lov 356/1958 om boligbyggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.

værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til værnepligtige, 57.65.

værnepligtige, cirk. 96/1949 om eftergivelse af skat, 71.174.

ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41.

Lovhjemmel,

administrative bestemmelser vedr. fritagelse for at betale kirkelige afgifter, 57.256.

adoptanter, nye retningslinier for godkendelse, 76.358, jfr. 77.81.

afgift for polititilsyn, 56.70.

afgiftspligtig grundstigning, bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a, 57.180.

aflivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.

aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.

anerkendelse af trossamfund kræver ikke lovhjemmel, 61.84.

anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.

Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.

autorisationsordning vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.

autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.

bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsskvæg, 59.137.

- bemyndigelse til fastsættelse af ansøgningsfrist, 84.213.
- beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
- betaling for skolegang i kommunal skole, 78.584, jfr. 79.74, 80.52 og 82.289.
- biblioteksbøder, 78.146, jfr. 79.54 og 82.287.
- boligministeriets bekendtgørelse om almennyttigt boligbyggeri, § 17, 82.39.
- bortfald af tidsubegrænset bidragspligt, 68.59, jfr. 69.146.
- bortsalg m.m. af udsatte effekter, 80.516.
- børnetilskudslovens § 19, 83.224, jfr. 84.256.
- børnetilskudslovens § 21, 84.168.
- civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af værnepligtige til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset (december 1964), civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.
- dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 72.65.
- droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59.
- eftirløn og udenlandske pensioner, 83.40, jfr. 84.250.
- ekspropriation til rekreative formål (gamle bygge-lovs § 56, stk. 7, litra b), 78.674, jfr. 79.77.
- farthæmmende hindringer (privatvejlovens § 15 og færdselslovens § 31, stk. 1), 76.146.
- finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64.
- FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
- folkepension under ophold i udlandet, 71.59.
- forbud mod afbrænding af haveaffald (miljøbeskyttelsesreglementets kap.4.4.1., 2. pkt.), 82.194, jfr. 83.280.
- forbud mod salg af industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
- forsikringslovens § 25, stk. 5 (dispensation fra kapitalkrav), 77.228.
- forsikringselskabernes kompetence til at nedsætte dagpenge, 60.150.
- fradrag ved beregning af invalide- og folkepension, 64.128, jfr. 65.21.
- gebyoprkrævning for kommunernes ejendomsoplysninger, 80.658.
- generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128.
- genoptagelse som medlem af folkekirken, 81.165.
- godkendelse af særligt sagkyndige konsulenter (moderniseringsstøtte), 81.174.
- grænsenummerplader til personer bosat i Grønland, 71.72.
- hjemmesyerskers stilling i forhold til ferieloven, 81.24.
- indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
- indlemmelse af kommuner (landkommunallovens § 39, stk. 2), 62.63.
- indsattes aktindsigt (lov af 2. februar 1866), 62.68.
- instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.
- kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (lukkelovens § 4 c), 65.138.
- kommunale tilsynsmyndigheders kompetence til at tage stilling til kommunalbestyrelsesmedlemmers krænkelse af tavshedspligt, 81.93.
- kommunernes lønningsnævns kompetence (kommunal styrelseslovs § 67), 77.542, jfr. 78.61.
- krav om licens til rejefiskeri, 79.125.
- KTAS' koncession (godkendelse af aftale om understøttelsesordning), 83.78, jfr. 84.251.
- kvadratmeter tilskud til byggeri på allerede bebygget grund (lov 233/1972), 75.182.
- lejelovens § 72 (boligministeriet er klageinstans), 70.100.
- lodstaksters fastsættelse, 64.95, jfr. 66.15.
- loven om kommuners styrelse § 47, stk. 2 (honorar til fritidskommissionsformand), 73.162.
- lovhjemmel på finans- og tillægsbevillingslove, 55.57.
- løbende ydelser (ligningslovens § 14, stk. 2), 75.195.
- momsgodtgørelsescirkulære, 73.66.
- monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
- motorafgifternes anvendelse, 55.57.
- naturfredningslovens bestemmelser om adgang til skove, 70.63.
- nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m.m. (§ 5 i lov 374/1962), 65.80.
- nedsættelse af faglige udvalg på Roskilde universitetscenter, 75.95.
- offentligt salg til private, 83.168.
- omlægning af betalingsterminer for statsskat (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
- opkrævning af skjult kommuneskat over bl.a. elpris og vandafgift, 72.101, jfr. 75.29; 75.380, jfr. 76.43.
- opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
- oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13.
- overførelse til en udligningskasse af krav om begravelseshjælp, 56.72.
- overgangsregler om godskørselstilladelser, 78.645, jfr. 79.75.
- parkeringsfondsordninger (byggeloven), 73.292, jfr. 74.40.

personfradrag (sømandsskatteloven), 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.

pligt til at deltage i udrensningsprogram vedr. bekæmpelse af smitsomme sygdomme hos ferskvandsfisk (lov nr. 283 af 18. juni 1969 m.v.), 79.538.

politibekg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52.

postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.

pålæg fra elektricitetsrådet til installatør, 62.87.

pålæggelse af fortovsbidrag, 65.133.

radioamatorer (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170, jfr. 72.23 og 77.25.

realkreditlån (lov 281/1970 og cirkl. 93/1971), 71.62, jfr. 72.19.

registrerede revisorer, 72.223, jfr. 75.31.

renter af ekstra skattebeløb (bekg. 126/1962), 66.54.

renter af kloakbidrag, 79.504.

reparationspraktik (bekg. 555/1975, § 19, stk. 3), 75.212.

revisorers adgang til at være eksekutorer (lov 68/1967), 71.51.

rækkevidden af bestemmelsen i kommuneplanlovens § 44, stk. 2, 81.201.

sankvemsret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.

skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.

suppleringsvalg (styrelsesloven for universiteterne), 71.119, jfr. 72.20.

teknika (lov 146 af 25/4 1962), 71.152, jfr. 72.22.

tilbagekaldelse af optagelse på kursus, 81.285.

tilslutningsafgift til statsligt vandværk, 78.451, jfr. 80.45 og 81.325.

toldbehandling af rejsegods (bekg. 364/1968), 68.77, jfr. 69.14.

toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5), 62.93.

tvangsforanstaltninger over for patienter på psykiatriske hospitaler, 79.408, jfr. 80.80.

udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadedkomne militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lovbebg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.

udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

udførel af flæskevarer (bekg. 270/1956), 56.206, jfr. 57.26.

udstyknig til jagtformål, 72.84.

undervisningsministerens fastsættelse af holdantal ved private seminarier, 75.271.

universiteternes styrelse (fakultet og fagråd), 71.186, jfr. 72.25.

universiteternes styrelseslov, nr. 271 af 14. juni 1970 (valg af studenterrepræsentanter), 72.246, jfr. 73.46.

valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.

våbenloven vedr. efterligning af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.

ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41.

Luffart.

godkendelse af flyveklub efter miljøbeskyttelsesloven, 77.686, jfr. 78.74, 80.36 og 81.321.

støjbegrænsende regler, 65.39; 70.38.

ulovligt anlæg af lufthavn, 73.344, jfr. 75.40.

Lukkelov.

behandlingen af ansøgninger i h.t. § 4 f, 60.86.

dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19; 69.52.

kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (§ 4 c), 65.138.

Læger.

apotekerrabat til læger, 60.178.

beslaglæggelse af journaler, 60.173.

erklæring om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.

erklæring til brug ved fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.

forhaling af lægeerklæring, 57.184.

grundlaget for lægeerklæring, 80.164.

klager over læger, 73.156, jfr. 78.28, 80.25 og 81.315.

lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.

modstridende lægeerklæringer, 68.37.

ordination af euforiserende stoffer, 67.65.

speciallægeundersøgelser for invalideforsikringsretten, 72.54, jfr. 73.26, 74.22 og 75.28.

speciallægeundersøgelser for sikringsstyrelsen (ulykkesforsikringen), 73.292.

straffesag mod læger, 60.154.

sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.

takster for behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.

ukorrekt udtaelse fra korpslæge, 70.66.

Lærlinge.

begrundelsespligt for faglige fællesudvalg, 81.291, jfr. 82.304.

brug af spørgeskemaer, 78.556, jfr. 80.52.

- egnede læresteder, 78.556, jfr. 80.52; 81.291, jfr. 82.304.
 lærestedernes forpligtelser, 78.556, jfr. 80.52.
 lærlingelovens anvendelse på handicappede, 73.380.
 tilskud til rejseudgifter, 68.71.
- Løfte, se Bindende tilsagn.*
- Løn.*
 aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.
 aflønning af lorantekniker, 63.75.
 beregning af løn for forskudt arbejdstid, 56.128.
 EDB-personale, 75.164.
 kvalifikationstillæg efter smedeoverenskomsten, 72.85.
 lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæsenet, 61.94.
 opgivelse af funktionærs løn til skattevæsenet, 55.26.
 personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85.
 tilbagebetaling af løn m.v., 63.20; 72.37; 81.82.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenestemandsaftales indhold uoverensstemmende med det faktisk aftalte, 75.155.
 udbetaling af løn via løngirokonti, 73.247, jfr. 74.36.
- Lønarbejderdagpenge, se Sygesikring.*
- Løntilbageholdelse,*
 bidrag, 57.203; 58.146.
 blanketter, 69.28.
 skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.
 sygekasserestance, 68.43.
- Lån,*
 hos trediemand, 59.87.
 hos underordnede, 57.126.
- Magtanvendelse, se Fængselsforhold og Politi.*
- Magtfordrejning, se Uvedkommende hensyn.*
- Mangelsattester, se Motorsagkyndige.*
- Manglende besvarelse, se Sagsbehandling.*
- Manglende erindring, se Sagsbehandling.*
- Manglende underretning, se Sagsbehandling, underretning.*
- Mark- og vejfredsloven, grundlag for tiltale efter mark- og vejfredslovens § 17, 84.72.*
- Matrikeldirektoratet,*
 afslag på udstykningsandragende, 63.85, jfr. 65.19.
 ekspedition af sammenlægnings sag, 64.89.
 ekspeditionsformen i matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 landbrugsnotering af staudegartneri, 75.290.
 matrikulær udskillelse af offentlig vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.
 notering af pelsdyrfarm som landbrugsejendom, 74.52.
- Meddelelse til pressen,*
 berigtigelse af urigtig meddelelse til pressen, 55.54.
 fået beklagelig form, 57.96.
 kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.
 krænkelse af tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
 lov om offentlighed i forvaltningen pålægger ikke forvaltningen pligt til at give meddelelse til pressen, 78.152.
 om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121; 61.174; 78.447.
 oplysning til redaktør om ældre indbrud, 59.193.
 uklar meddelelse til pressen, 55.85.
- Medicin,*
 apoteksforbeholdt medicin, 67.58.
 livsvigtig medicin, 60.154.
 medicinhjælp efter pensionslovene eller bistandsloven, 80.148.
 sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
- Menighedsråd,*
 afstemningsreglen i menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.
 kontradiktion ved afskedigelse, 78.169.
 medlemskab af menighedsråd ved ændring af sognegrænser, 80.94, jfr. 81.332.
 overdragelse af restaureringsarbejde vedr. en kirke til et medlem af menighedsrådet, 83.154.
 sagsomkostninger ved injuriesøgsmål, 66.28.
 valgbarhed til menighedsråd, 80.353, jfr. 81.334 og 84.242; 81.165.
- Mentalobservation,*
 anbringelsessted og ventetid, 67.79.

censur af observands brevveksling, 59.31.
lommepege til mentalobservander, 67.41.
ventetider, 75.645, jfr. 76.69 og 77.56.

Merværdiafgift, se *Omsætningsafgift*.

Milfeldt-sagen, 64.129; 65.150.

Militærforhold,

afbrydelse af sergentelevs uddannelse, 70.28.
afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i flyvevåbnet, 56.69.
afskedigelse af kontraktansatte officerer, 74.199.
afslag på afskedsansøgning, 74.84.
aktindsigt m.h.t. militært rapportmateriale, 73.166.
aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
ankevejledning i h.t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
arresters tilstand, 65.158; 74.309, jfr. 75.56 og 76.29; 76.125.
behandling af tilskadekommen værnepligtig, 56.184.
beregning af værnepligtstid, 67.35.
berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.
bygningstjenestens indkøb af skumslukningsagregater, 56.52.
bytning af lagner, håndklæder og skjorter, 66.66.
»cafeteriaordning«, 65.158, jfr. 66.18.
disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
eftergivelse af skat, 71.174.
eftersyn af værnepligtiges private ejendele, 67.53.
ekspropriation til militære formål, 57.234.
FN-tjeneste i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.
forfremmelsesbedømmelser, 61.137.
forholdsattesters formulering:
flyverkommandoen, 55.97, jfr. 60.26.
søværnet, 57.201, jfr. 60.26.
forsøksbehandling af værnepligtige, 68.44.
førelse af anholdelsesbog, 76.125.
hjemsendelse:
af math i flyvevåbnet, 55.97.
af officerselever, 55.54.
fra militærtjeneste, 61.174.
hjemsendelsespenge:
manglende forbehold ved udbetaling af hjemsendelsespenge, 56.159.
tilbageholdelse af hjemsendelsespenge, 58.182.
hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14; 74.397, jfr. 75.63.
hærens materielkommandos udflytning til Hjørring ikke anset for forflytelse, 72.124.

indkvarteringsforholdene på kaserner, 66.67; 67.52, 53; 76.450, jfr. 77.88 og 79.34.
kantineforhold, 67.52, 53.
klagevejledning, 82.104, jfr. 83.278.
kontradiktion ved afgørelse om forlænget tjenestetid, 82.104, jfr. 83.278.
kostforplejning, 68.75.
kystofficerers uddannelse, 61.137.
leje af kvarterer, 68.75.
munderingsoptællinger på stillepladsen, 65.154, jfr. 66.17.
opbevaring af befalingsmandsskolens bedømmelsesmateriale, 70.28.
oprettelse af kommunikationsknodepunkt, 69.59.
overnatning hjemme, 70.66.
psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.
registrering af arrestophold, 74.309, jfr. 75.56 og 76.125.
skjorter, 68.75.
skriftligt svar på ansøgning, 62.38.
støjgener på regimentsværksted, 75.190.
talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd, 65.158, jfr. 66.18.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
tjenestepligtserklæring, 74.84; 80.744.
tyveri af motorcykel, 61.40.
udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
vagarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.
værneting for militær straffesag, 66.52.

Militærnægttere,

lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.
udstationering til kommuner, 72.154, jfr. 73.32.

Miljøbeskyttelse,

beregning af klagefrister, 78.120, jfr. 79.51 og 81.321.
etablering af nedsivningsanlæg, 75.68.
forbud mod afbrænding af haveaffald (miljøbeskyttelsesreglementets kap.4.4.1., 2. pkt.), 82.194, jfr. 83.280.
foreningers klageberettigelse i h.t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339.
forhåndsvarsling af påbud, 81.199.
forskelsbehandling ved fastsættelse af bidrag til spildevandsanlæg, 84.111.
godkendelse af flyveklub efter miljøbeskyttelsesloven, 77.686, jfr. 78.74, 80.36 og 81.321.
godkendelse af særlig forurenende virksomheder, 80.746, jfr. 82.297.

- indklagedes adgang til at overvære støjmålinger, 77.153.
- landbrugssejendoms deltagelse i kommunal renovationsordning, 77.379, jfr. 78.54 og 79.40.
- lovliggørelse af spildevandsforholdene ved ældre dambrug, 84.131.
- offentlighedslovens §§ 11 og 12 ved igangsættningstilladelser efter miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 4, 83.173.
- påbud om lovliggørelse af spildevandsforhold, 81.196.
- tilsyn med særlig forurenende virksomheder, 80.630, 746, jfr. 82.297.
- underretning af adressat efter miljøbeskyttelseslovens § 68, stk. 1, 81.196.
- ændring af lokale forskrifter, der strider mod miljøbeskyttelseslovgivningen, 77.625.
- Mindrebedmæthed*, se *Boligstøttelevgivning*.
- Ministerialbog*, se *Navngivning*.
- Misvisende erklæring*.
- landbrugsministeriet, 64.89.
- politiet, 55.27.
- retslægerrådet, 61.36.
- skyldråd, 57.191.
- statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser*, 55.31, 91.
- Monopolloven*,
- aktindsigt i monopolankenævnets sager, 76.147, jfr. 78.37.
- omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.
- undersøgelse i h.t. monopollovens §§ 11 og 12, 61.104.
- Monopoltilsynet*,
- handelsministeriets kompetence over for monopoltilsynet, 61.104.
- indkaldelser til møde i monopoltilsynet, 57.154.
- undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
- Motorafgifter*, hjemmelen for regeringens dispositioner over motorafgifter, 55.57.
- Motorregistre*,
- oplysninger fra centralregisteret for motorkøretøjer om tidligere ejerforhold, 83.134.
- oplysninger fra motorregistre om registrerede motorkøretøjer, 59.27.
- Motorsagkyndige*,
- indregistrering trods mangler, 55.91.
- syn af hyrevogn, 57.141.
- udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Myndighedsmisbrug*, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h.t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.
- Naturfredning*,
- adgang til private skove, 70.63.
- adgang til private strande, 82.212.
- afvejelse af hensyn ved naturfredning, 61.77.
- ankeberettiget i h.t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
- dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
- dispensation fra udstykningsforbud, 76.134.
- fjernelse af ulovligt opførte sommerhuse, 77.338, jfr. 79.39.
- forbud mod grusgravning, 74.408.
- fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
- genoptagelse af erstatningssag, afgjort under urigtige forudsætninger, 77.251.
- godkendelse af større el-anlæg, 80.244.
- klageberettigelse i h.t. naturfredningslovens § 58, stk. 1, 81.188.
- naturfredningsrådets ekspeditionsform, 63.31, jfr. 64.14.
- omkostninger til advokatbistand i forbindelse med fredningssag, 75.113.
- overenskomst om arealerhvervelse i forbindelse med fredningssag, 74.46.
- overfredningsnævns adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
- plejehjem uden tilladelse, 76.87.
- præcisering af fredningsservitut, 76.163.
- rørlægning af åbent vandløb, 80.294.
- skolebyggeri i strid med skovbyggelinie, 73.230.
- spørgsmål om fredningsmyndighedernes adgang til at betjene sig af overenskomst i stedet for at rejse fredningssag, 74.46, jfr. 76.27.
- taksationskommissionens kompetence, 75.216, jfr. 76.32.
- udstykningsforbud (deklaration om naturfredning), 76.134.
- Navnebevillinger*,
- adgangen til at antage hustrus pigenavn, 66.26.
- gebyr for navnebevillinger, 57.210.

indhentelse af erklæring før udstedelse af navnebevillinger, 68.46.
 underretning om navnebevillinger, 59.41.

Navngivning.

Eg som fornavn, 65.126.
 indførelse af fornavn i ministerialbogen, 58.234.
 Tani som fornavn til en pige, 83.161.

Notat, se Sagsbehandling, manglende notat.

Notits til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.

Næringslov, dispensation i henhold til § 15, stk. 1, 69.52.

Næringsregistre, oplysninger fra næringsregistre, 59.27.

Nævn,

berigtigelse af meddelelse om afgørelse, 82.262.
 lovligheden af, at del af et nævn træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.
 medlems adgang til nævns dagsordener og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.

Offentlige midler, se Forskelsbehandling.

Offentliggørelse af:

administrativt fastsat ansøgningsfrist, 84.213.
 beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
 cirkulærer m.v., 82.123.
 cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.
 forretningsordenen for:
 ankenævnet vedr. vareforsyningsager, 55.102, jfr. 56.18.
 arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
 invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
 ulykkesforsikringsrådet, 56.196.
 forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.
 forslag til udlæg af privat fællesvej, 74.125.
 instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.
 monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.

politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
 regulativ ang. boligtilsynsrådets og sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.

Offentlighed, se Aktindsigt.

Offentlig konkurrence med privat erhvervsvirksomhed, 83.168.

Offentligt udbud, se Licitation.

Omsætningsafgift,

begrebet »byggedage« ved godtgørelse af omsætningsafgift, 71.46.
 betalingstidspunktet for omsætningsafgift, 64.102.
 frist for klage, 72.56: 73.28.
 fritagelse for merværdiafgift, 74.91.
 fritagelse for omsætningsafgift af brugt motorkøretøj, 66.61.
 godtgørelse af omsætningsafgift vedr.:
 atelier (nybyggeri eller tilbygning), 75.182.
 tagetage, 71.58.
 vandtårn, 65.144.
 merværdiafgift på benzin til servicekørsel, 68.41.
 merværdiafgift på varer, der ikke var toldbehandlet inden lovens ikrafttræden, 63.65.
 returnering af varer, 80.533.
 tilbagebetaling af omsætningsafgift, 63.23.
 told- og momsfri indførsel af personbiler, 79.273.

Omtaksation, beskikkelse af landinspektør til ledelse af omtaksation, 57.212, jfr. 61.18.

Omtarifiering, se Toldvæsenet.

Oplysningspligt, betydningen af diskretionstilsagn for oplysningspligt, 75.466.

Oprykning,

af tjenstemandsansatte gymnasielektorer, 81.55.
 af »tjenstemandsansatte« ungdomsskoleinspektører, 84.204.
 fra fulmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.

Opslag,

angivelse af ansættelsesbetingelser i stillingsopslag, 73.152, 390, jfr. 74.43.
 ansættelse af lærer med andet bifag end angivet i stillingsopslaget, 79.527.
 ansættelse af to lærere efter samme opslag, 79.527.
 honorarlønnede stillinger, 60.115.

internt opslag, 74.306, jfr. 75.55.
 lektorstilling ved Københavns universitet, 71.119, jfr. 72.20.
 stillinger som narkotikakonsulent, 73.192, jfr. 75.36.
 stillinger som politibetjent, 73.390, jfr. 74.43 og 77.36.
 tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198, jfr. 61.18.

Opsættende virkning.

begæring indgivet efter udløb af klagefrist, 83.216, jfr. 84.255.
 husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
 klage til den sociale ankestyrelse, 81.269; 83.216, jfr. 84.255.
 klage til miljøankenævnet, 77.173.
 klage til ombudsmanden, 55.87; 82.17.
 klage til tilsynsråd, 73.197, jfr. 74.34.
 offentlighedslovens §§ 11 og 12 ved afgørelser om opsættende virkning, 83.173.
 påanket landsretsdom, 80.527.

Optikbranchen. monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.

Optræden.

omnibuschaufførs optræden, 55.55.
 polititjenestemandes optræden, 56.167; 57.157.

Optræningsforanstaltning. se *Beskæftigelsesforanstaltninger.*

Ordblindhed. diagnosticering af ordblindhed, 65.81.

Organisationer.

repræsentation i udvalg, 65.120.
 repræsentation ved forhandlinger med regeringen, 65.99.
 ret til at forhandle understøttelsesordning for ikke-pensionssikret personale ved KTAS, 83.78, jfr. 84.251.

Overtræk på finansministeriets foliokonto i Danmarks nationalbank, 55.64.

Pantefoged, se *Skat.*

Parkeringsareal ved tilbygning, 74.113.

Parkeringsfondsordninger, 73.292, jfr. 74.40.

Partsmedvirken.

disciplinære foranstaltninger, 73.103.
 dispensation fra byggebestemmelser, 74.56.
 fri proces sager, 81.134.
 matrikulær udskillelse eller udvidelse af offentlige veje, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.
 opsættende virkning ved klage, 79.464.
 revision af ejendomsvurderinger, 73.283.
 skattesager, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55; 81.71, jfr. 82.299.
 ulykkesforsikringsager, 74.395, jfr. 75.62 og 76.30.
 Se også *Sagsbehandling.* kontradiktion.

Partsoffentlighed, se *Aktindsigt.*

Pas.

oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.169.
 personnummer, 78.205, jfr. 79.56 og 81.324.
 pligt til fremvisning af pas, 56.167.

Patentkommissioner, sagsbehandlingen i de særlige patentkommissioner, 60.189.

Pengesedler, se *Danmarks nationalbank.*

Pensionskasser.

dispensation m.h.t. bestyrelsens sammensætning, 56.86.
 overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i pensionskasser, 56.134.
 se også *Forsikringsrådet.*

Plejehjem.

beregning af betalingen for ophold på plejehjem, 74.178.
 optagelse af patient fra en anden kommune på kommunens plejehjem, 77.443, jfr. 80.35 og 82.285.
 tilsyn med plejehjem, 72.144, jfr. 75.29.

Politi.

administrativ inddragelse af førerbevis (mangelende ædruelighed), 57.102.
 afgift ved bortlodninger, 58.227.
 afhøring:
 bidragssager, 57.206.
 børn, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76; 70.72; 78.262, jfr. 79.61.
 diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.
 færdselssager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14; 75.322, jfr. 76.35.
 patienter, 60.167.

- pr. telefon, 56.199.
uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.
udenretslig afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229.
varighed af afhøring, 63.56, jfr. 71.17.
afregning ved udpantning, 62.20.
afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.
afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
aftjening af værnepligt som betingelse for ansættelse, 73.390, jfr. 74.43 og 77.36.
aktindsigt i politirapport, 81.143.
anholdelse:
  adgang til omklædning, 56.137.
  anholdts effekter, 76.305.
  beruset restaurationsgæst, 65.71.
  bøderestanter, 60.60; 62.35; 68.51.
  børn, 78.262, jfr. 79.61.
  fejl meddelelse om anholdelse, 57.95.
  fremstilling for fogden, 72.132, jfr. 77.31.
  omsorg for anholdts cykel, 62.85.
  skatterestanter, 59.185.
  til afsoning af bøde, 68.51.
  til fuldbyrdelse af dom, 72.243, jfr. 73.46.
  underretning af pårørende, 76.234, jfr. 78.40.
ankevejledning i klagesager, 77.442.
anmeldelse mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser, 57.172.
anmeldere:
  anonymitet, 64.68.
  fortid, 61.39.
  oplysning til pressen om anmelders navn, 84.88.
beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76, jfr. 60.31.
behandling af:
  andragende, 60.116.
  besøgstilladelser, 61.150; 74.159.
  dyrplagerianmeldelse, 56.169; 66.30.
  eftersøgningssag, 57.196.
  færdselssager, 56.175; 58.213; 61.24, 152, jfr. 62.15 og 63.14.
  indstilling om ankeafkald, 57.162.
  prøveudskrivningssag, 61.42.
  straffesag mod kommuneassistent, 69.18.
  straffesag mod læger, 60.154.
belastende oplysninger fra politiet til udenlandske repræsentationer, 79.452, jfr. 80.86.
beslaglæggelse:
  anholdts effekter, 76.305.
  forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.
  forsegling af dokumenter, 57.250.
  fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.
  første gennemsyn af papirer, 60.160.
  retskendelse til beslaglæggelse, 60.160.
bevaring:
  erstatningsansvar for tyveri, 81.135, jfr. 83.270.
  motorvogn, 73.408, jfr. 74.45.
  renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
  samtykke eller retskendelse, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.
  tilbagelevering af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.
  tilbagelevering af effekter, 56.150; 58, 115, 222; 62.30, 32.
  tilbagelevering af konfiskerede kunstværker, 61.176, jfr. 62.18.
  toldlovens § 126 (tidl. § 192), 62, 103, jfr. 65.18; 83.85.
bøder:
  eftergivelse, 75.638, jfr. 76.69.
  fuldbyrdelse, 60.60; 62.35.
  inddrivelse, 59.157; 60.60.
  tilbagebetaling, 79.137.
detentioner:
  børn, 78.262, jfr. 79.61.
  detentionslokalers tilstand, 75.576, jfr. 76.64; 78.143, jfr. 79.52 og 81.324.
  fjernelse af indretninger, der kan anvendes ved selvmordsforsøg, 75.595, jfr. 76.67 og 78.35.
  regler vedrørende bl.a. anbringelse i detention, 73.69 og 190, jfr. 75.34 og 80.25.
  tilsyn med detentionsanbragte, 73.69, jfr. 75.34, 77.33 og 80.25.
domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.
døgnrapport, aktindsigt, 73.84.
efterretningstjeneste, 55.93.
findeløn, 56.195, 204; 64.114.
fingeraftryk:
  af sigtede, 57.157.
  fjernelse af fingeraftryk efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157; 81.131.
  som led i efterforskning, 74.237.
fogedforbud, 80.226, jfr. 81.334 og 83.264.
fogedforretning:
  bortsalg m.m. af udsatte effekter, 80.516.
  fjernelse af udpantede effekter, 62.20.
forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
fotos:
  af sigtede, 57.157.
  fjernelse efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
  som led i efterforskning, 74.254.
  ved demonstrationer, 74.254.

- fuldbyrdelse af dom, 72.243, jfr. 73.46.
- fuldbyrdelse af en betinget dom, 74.249, jfr. 75.50.
- henvendelse på en bidragspligtigs bopæl, 57.206.
- hundeloven:
- oprævning af hundeafgift, 57.93.
  - pålæg i h.t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
- indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
- indsættelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35.
- konfiskation:
- tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations- sags afslutning, 55.27.
  - udenretslig konfiskation 82.170, jfr. 83.280.
  - udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr. 62.18.
- løsladelse af beruset person, 65.71.
- magtanvendelse:
- beruset restaurationsgæst, 65.71.
  - bøderestant, 68.51.
- meddelelse til pressen om anmelders navn, 84.88.
- meddelelse til pressen om verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.
- modtagelse af betaling fra anholdt restaurations- gæst, 65.71.
- opgivelse af navn m.m. ved telefonisk henven- delse (rpl. § 750), 82.136, jfr. 83.278.
- oplysninger:
- i h.t. lov om offentlig forsorgs § 44, stk. 1, 59.156.
  - til private om, hvorvidt en person har fået ud- stedt pas, 59.159.
  - til udenforstående om et ældre indbrud, 59.193.
- opløsning af demonstration, 69.42.
- personnummer i pas, 78.205, jfr. 79.56 og 81.324.
- placering af færdselstavler på stranden, 66.70.
- polititjenestemand's besøg hos varetægtsfængslet trods afhøringsforbud, 75.431.
- ransagning:
- beretning om ransagning, 57.246; 64.66.
  - efter eftersøgt bøderestant, 68.51.
  - efterladelse af besked, når ingen er hjemme, 75.419, jfr. 76.53.
  - eftersyn af garderobeskab er ransagning, 60.125.
  - erklæring efter rpl. § 799, stk. 7, 82.140.
  - formkrav til samtykke til ransagning, 62.32.
  - »gennemsyn« af lejlighed, 76.136.
  - henstilling om indskærpelse af formforskrif- terne vedr. ransagning, 57.243, jfr. 58.37.
  - tilkaldelse af vidner ved ransagning, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
  - tilkendegivelse af øjemedet med ransagning, 57.246, 250, 253.
- rapporter:
- affattelse af rapporter, 55.93; 56.153, jfr. 57.25; 56.187, 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229; 59.167; 60.169, 172.
  - anførsel om evt. samtykke til bevaringstagelse, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.
  - anførsel om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.
  - anførsel om tilbageleveringsbegæring, 72.238, jfr. 73.44.
  - oplæsning og vedståelse af rapporter, 67.72.
  - optagelse af rapporter forud for påbud i h.t. politivedtægten, 57.188.
  - rekonstruktion af bortkommet rapport, 59.33.
  - tidspunktet for optagelse af rapport, 56.111, 200.
  - rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.
  - rækkefølgen af efterforskningskridt, 60.166.
  - salg af motorvogn på tvangsauktion, 73.408, jfr. 74.45.
  - selvmordstruede, fratagelse af beklædningsgen- stande, 75.595, jfr. 76.67 og 78.35.
  - straffesag ikke tilstrækkeligt oplyst, 69.18.
- tilsigelser:
- afhøring, 57.206; 61.124.
  - afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.
  - bidragsager, 57.206.
  - fuldbyrdelse, 66.46; 67.37; 75.315, jfr. 76.35 og 78.33.
  - lukkede tilsigelser, 66.82.
  - overladelse af tilsigelser til andre myndighe- der, 59.185.
  - retsmøde, 60.159, 173.
  - titulering, 81.158.
  - vidner i domsmandssag, 61.178.
  - værnepligtssager, 61.124.
- tilskadekomst i tjenesten, 60.200.
- tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vilkår for løsladelsen, 59.195.
- tvangsendlæggelse af sindssyge, 57.190.
- udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.
- udenlandske nummerplader, 73.408, jfr. 74.45.
- udlån af akter fra en politmæssig efterforskning til en kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
- udtalelse om skyldspørgsmålet, 57.73; 59.35.
- udtalelse om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.
- underretning:
- af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.32; 63.22.
  - om verserende straffesag, 61.148, jfr. 65.18.
- undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.
- vicepolitinspektørs vidneforklaringer, 69.72.

Politibekendtgørelser.

hjemmelen for udstedelse af midlertidige politibekendtgørelser, 59.52.
 uvedkommende hensyn ved udstedelse af politibekendtgørelser, 63.24.

Politilovene. politiets adgang til at udstede midlertidige bekendtgørelser, 59.52.

Politirapporter. se *Politi*.

Politisager. værneting ved politisager, 57.29.

Polititilsyn. hjemmelen for opkrævning af betaling for polititilsyn, 56.70.

Polititjenestemænd.

sager mod polititjenestemænd for myndigheds-
 misbrug, 57.148.
 tiltale mod polititjenestemænd, 58.213, jfr. 59.21.

Politiundersøgelse.

berettigelsen af politiundersøgelse foranlediget af:
 forvaringsanstalt, 57.197.
 revisionsdepartement, 57.96.
 berettigelsen af politiundersøgelse mod læger, 60.158.

Politivedtægt.

forholdet mellem politivedtægt og valgagitations-
 bekendtgørelse, 72.201, jfr. 73.36.
 offentliggørelse af politivedtægt, 59.146, jfr. 64.13
 og 67.15.
 påbud i h.t. politivedtægt, 57.188.
 uddeling af propaganda ved kaserne, 75.427, jfr.
 77.45.

Postvæsenet.

betaling af omsætningsafgift ved giro, 64.102.
 dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et
 blad, 59.162.
 erstatning for forsinkelse, 64.111.
 forhøjelse af portotaksten for distriktsblade,
 65.141.
 indberetning til tjenestested om overtræk af løngi-
 rokonti, 73.247, jfr. 74.36.
 interne auktioner, 80.481, jfr. 81.338.
 kvittering for ikke indbetalt beløb, 69.103.
 posttjenestemænds rådighed over frimærkebe-
 holdninger, 59.37.
 tjenstlig tilkendegivelse over for personale ved
 Københavns postterminal, 84.159.

udbringelse af underfrankerede forsendelser til
 ankenævnet for de københavnske husleje-
 nævn, 84.235.

Praksis.

godkendelse af særlig sagkyndige konsulenter
 (moderniseringsstøtte), 81.174.
 hjemmel for kommunernes gebyropkrævning ved
 ejendomsoplysninger, 80.658.
 ændring af administrativ praksis, 67.28; 75.635;
 76.358, jfr. 77.81; 78.299; 80.564, 638, jfr.
 81.342; 83.163; 84.171.

Pressen.

adgang til råduse uden for almindelig åbnings-
 tid, 83.101.
 dementi af udtalelser i pressen, 58.85.
 pressemøder, 64.119.
 straffeaktion mod dagblad, 84.156.
 udtalelse om pressen, 61.74.
 Se også *Meddelelse til pressen*.

Privat arbejde for overordnet i tjenestetiden, 55.33.

Privat fællesvej.

afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.
 fejl i forbindelse med bekendtgørelse om udlæg af
 privat fællesvej, 74.125.

Provsteret, se *Folkekirken*.

Præstegårde, se *Folkekirken*.

Prøveløsladelse, se *Fængselsforhold*.

Psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægts-
 arresteranter, 58.172.

Påbud.

forhåndsvarsling efter miljøbeskyttelseslovens §
 68, stk. 2, 81.199.
 om ikke at rette henvendelse til Danmarks natio-
 nalbank, 58.225; 59.202.
 optagelse af rapport forud for meddelelse af på-
 bud i h.t. politivedtægt, 57.188.
 stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.
 sundhedsvedtægt om nedbringelse af ulemper,
 70.26, jfr. 71.17.
 Se også *Forbud*.

Pålæg, se *Lovhjemmel*.

Påtalebegæring i h.t. straffelovens § 275, stk. 2,
 74.290, jfr. 75.54.

Påvisningsret, se *Udpantning*.

Radiolicens, se *Danmarks radio*.

Ransagning, se *Politi*.

Redningsskibet »Vestkysten«, tilsyn med fyr m.m. i Thyborøn kanal, 58.195.

Referat, se *Sagsbehandling*.

Regionplanlægning, se *Lands- og regionplanlægning*.

Registrering af revisorer, se *Autorisationsordning*.

Rekurs, se *Anke*.

Religionsfrihed, se *Anerkendte trossamfund*.

Religionsundervisning, se *Folkeskolen*.

Renter,

- beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27.
- ekspropriationserstatning, 69.16.
- ekstra skattebeløb (1 pct. mdl.), 66.54.
- erstatning i h.t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.
- for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.
- for sent udbetalte ydelser til offentligt ansatte, 77.167, jfr. 78.47, 79.36 og 81.320.
- ikke renter ved tilbagebetaling af arveafgift, 77.226, jfr. 80.35.
- kloakbidrag, 79.504.
- kontant købesum ved det offentliges ejendoms-handler, 75.444.
- tilbagebetaling af arveafgift, 68.21.
- tilbagebetaling af moms, 82.71, jfr. 84.246.
- tilskadekomsterstatning, 56.157.

Restaurationsloven, lukketidsbestemmelser, 81.88, jfr. 82.299.

Retsbogsudskrifter, fremsendelse af retsbogsudskrifter til et vidne, forinden dette afhøres i retten, 56.104.

Retshjælp, se *Fri proces*.

Retskraft, erstatningsdoms retskraft i forhold til klage til byggestyrelsen over afgørelse i h.t. bygge-loven, 82.51, jfr. 83.275.

Retslægerådet,

- akter bortkommet under cirkulation, 59.62.
- misvisende erklæring, 61.36.

Retsplejeloven,

- § 726, stk. 3, 2. pkt., se *Myndighedsmisbrug*.
- § 750, se *Politi*.
- § 807, stk. 3, se *Politi*.

Revisionsdepartementer, se *Rigsrevisionen*.

Revisorer,

- adgang til at være eksekutorer, 71.51.
- klage over eksamensbedømmelse, 77.416, jfr. 78.56.

Rigsrevisionen,

- 2. revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.
- frafald af krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.
- revisionen af Danmarks radios regnskaber, 66.33, jfr. 67.16.
- tilbagebetaling af for meget betalt skifte- og arveafgift, 75.100.

Rutebiler, se *Goodwill*.

Rygeforbud, se *Danske statsbaner*.

Råstofloven,

- afslag på tilladelse til råstofindvinding på havbunden, 84.116.
- afslag på udvidelse af lovligt påbegyndt grusgravning, 74.416.
- anmeldelse om indvinding af sten, grus og sandforekomster i h.t. råstofloven, 74.408.
- forholdet til lov om landbrugsejendomme, 75.235.
- konfiskation ved ulovlig råstofindvinding, 77.615, jfr. 78.73 og 79.47.
- vilkårsfastsættelse, 77.317, jfr. 78.51.

Sagsbehandling,

- advokatbistand til møde i et ministerium, 62.39.
- afgørelsens formulering, 83.105.
- afgørelse vedrørende ansøgning ikke straks meddelt ansøgeren, 77.365.
- afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17; 72.172.
- afslag på mødedeltagelse kan ikke begrunde afvisning af realitetsbehandling, 73.207.

- akter bortkommet, 59.62; 61.27; 82.84.
- anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
- anmodning om drøftelse af en sag, 61.75; 69.95; 71.183; 72.172, 213; 81.71, jfr. 82.299.
- ansøgning:
- om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.
  - om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
  - til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.
- bedømmelsesudvalg, 72.115, 182, jfr. 75.30; 77.464, jfr. 78.59.
- behandling af anmodning om aktindsigt i invalidepensionssag, 81.301, jfr. 82.305 og 83.275.
- bekendtgørelse af eksamenskarakterer, 83.251.
- berostillelse af sager, 57.179; 58.219; 59.26; 60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62; 65.143; 66.31; 67.38; 68.54.
- besigtigelse:
- beboelsesforbud, 71.66, jfr. 72.19.
  - byggesag, 68.87.
  - huslejenævns besigtigelse, 72.49.
  - underretning om besigtigelse, 74.408; 82.204.
- bisidder ved møde, 65.125.
- ekspropriationssagers matrikulære berigtigelse, 72.180, jfr. 73.33.
- erindringsskrivelsers besvarelse, 72.212, jfr. 73.40 og 78.26; 74.82, 359, jfr. 76.30; 74.429, jfr. 75.64.
- fejlagtig meddelelse om afgørelse, 82.262.
- fejlagtig oversendelse, 75.77.
- fejlekspeditioner i bidragssag, 69.90.
- fejlekspeditioner i skilsmissegag, 67.19.
- fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.
- genoptagelse af berostillet sag, 68.97.
- hastesagers mærkning, 57.196.
- henlæggelse:
- af uekspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42; 63.34; 67.42.
  - uden underretning, 56.124; 57.94.
- hjemmelsangivelse, 81.214.
- hjemvisning, 81.88, jfr. 82.299; 84.179.
- høring:
- andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
  - høring af biskoppen ved besættelse af provstestilling, 81.168.
  - høring af skolebestyrelse ved afskedigelse af skoleleder, 75.202.
  - høringsprocedure, 72.216; 73.122.
  - mangelfuld høring, 63.38.
  - oversendelse i stedet for høring, 56.124.
  - tilsidesættelse af høringsforskrifter, 73.139; 80.645, jfr. 84.242.
  - ufuldstændig høring, 71.38.
  - undladelse af høring, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241; 64.93; 73.103; 77.279; 83.105.
  - unødvendig høring, 58.211.
  - ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
  - ved dispensation fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
  - indhentelse af akter ved rekursbehandling, 71.41.
  - indhentelse af oplysninger om praksis hos underinstans, 72.209, jfr. 73.39.
  - indhold af efterfølgende begrundelse, 83.57, jfr. 84.251.
  - indkaldelse af forbigåede ansøgere om tillægsjord i h.t. statshusmandsloven til forhandling, 57.231, jfr. 60.26.
  - intern kompetencefordeling, 61.101.
  - journalisering af indkommet post straks efter modtagelsen, 74.193.
  - klager over eksaminer, 77.399, jfr. 78.55.
  - klager over læger, 73.156, jfr. 78.28, 80.25 og 81.315.
  - kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55; 66.48.
  - kontradiktion:
    - afgørelse om opsættende virkning, 79.464.
    - afskedigelsessag, 75.202; 78.169; 80.623; 83.21, jfr. 84.249.
    - anmodning om kontradiktion ikke imødekommet, 72.35.
    - anvendelse af et nyt og skærpet bedømmelsesgrundlag, 84.139.
    - bedømmelse af universitetsspeciale, 83.251.
    - byggesag, 74.56; 76.206, jfr. 78.39 og 79.31.
    - disciplinærsag, 76.223, jfr. 77.58.
    - ejendomsvurderinger, 73.283, jfr. 74.39.
    - familieretssager, 74.311; 82.124.
    - foreløbige beslutninger om hjælpeforanstaltninger over for børn, 75.494, jfr. 79.25, 80.32 og 81.319.
    - forhåndsvarsling efter miljøbeskyttelseslovens § 68, stk. 2, 81.199.
    - fredningssag, 84.123.
    - fri proces sager, 81.134.
    - fængselssager, 73.399, jfr. 74.44.
    - genoptagelse af samkvemsretssag, 82.151.
    - klagesager, 73.103; 81.126.
    - matrikulær udskillelse af vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.
    - nye oplysninger, 72.40; 73.86.
    - optagelse på universitet, 74.103.
    - orientering af parter om kontradiktionspraksis, 82.124.

- overfredningsnævnsager, 76.163.
sag om embedstelefon, 71.184.
samkvemsretssag, 82.151.
skattesager, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55.
supplerende udtalelse ved læreransættelse, 78.705.
tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge, 82.32.
tilladelse efter naturfredningslovens § 43, 80.294.
ulykkesforsikringssager, 74.395, jfr. 75.62 og 76.31.
underretning om fremgangsmåden ved behandlingen af sager om tilladelse til erhvervelse af landbrugsejendomme, 81.182.
kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94; 61.27; 74.184, jfr. 77.41 og 78.30; 74.359, jfr. 76.30; 74.429, jfr. 75.64; 75.175.
krænkende formulering af skrivelse fra en socialforvaltning, 83.259.
lejlighed til at udtale sig over for amtsskatteråd, 71.113.
lejlighed til at udtale sig over for landshøvdingen, 72.163.
lejlighed til at udtale sig over for lokalnævn, 76.192, jfr. 77.57.
lejlighed til at udtale sig over for minister, 81.71, jfr. 82.299.
mangelfuld vejledning i sag om lån til beboerindskud, 73.351.
mangelfuld vejledning i ægteskabssag, 67.22.
mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73; 61.22; 68.37; 69.18, 100; 71.184; 72.148, jfr. 74.27; 73.252, jfr. 74.37; 73.367, jfr. 74.41; 75.134, 299, jfr. 76.33; 77.195, jfr. 78.48; 78.302, jfr. 79.63; 80.623, 746, jfr. 82.297, 81.118, 291, jfr. 82.304; 83.105, 131, 192, jfr. 84.254.
mangelfuldt svar, 73.351; 76.192, jfr. 77.57; 82.84.
manglende besvarelse:
af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38, 63, 246; 59.41, 132; 61.23, 33; 70.86; 71.87.
af erindringsskrivelse, 56.173; 57.175, 219, 228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167; 61.115; 63.36, 62, 63; 63.100; 65.97; 66.51; 67.102; 71.38, 142; 72.35; 73.103; 74.82; 75.77, 175; 76.382, jfr. 77.84; 77.288, jfr. 78.51; 79.177, 243, jfr. 80.70 og 81.328; 79.469 jfr. 81.331; 80.294, 556, jfr. 82.296; 83.32.
af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18; 58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62.89; 63.77; 65.39, 124; 67.42, 95; 68.84; 69.42; 71.105, 140; 72.163, 213; 77.104.
af spørgsmål om hjemmel, 70.55.
manglende erindring, 55.96; 61.42; 63.27.
manglende iagttagelse af reglen i lov om offentlig forsorgs § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34; 61.27; 64.92; 74.429, jfr. 75.64.
manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.159; 74.184, jfr. 77.41 og 78.30.
manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187; 61.132; 63.39; 68.96; 70.21; 71.126, jfr. 72.21; 77.288, jfr. 78.51; 80.674.
manglende notat om mødedeltagerne ved fagråd, 71.186, jfr. 72.25.
manglende notat om udøvelse af tilsyn, 80.630.
manglende orientering, da sagsbehandlingen trak ud i arbejdsdirektoratet, 83.27.
misvisende erklæring, 61.36; 72.177; 77.464, jfr. 78.59.
mundtlig besvarelse, 80.674.
nedrivning af bygninger i »Christiania«, 74.56.
orientering af ansøgere og klagere, når sagsbehandlingstiden trækker ud, 82.20.
personligt møde, 69.95; 74.67; 80.231.
referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.
referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.
rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33; 61.42.
resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.
restancekontrol i arbejdsdirektoratet, 83.32.
restancekontrol omfatter alle sager, 80.385.
rykning uanset henstand med tilbagebetaling af uddannelsesstøtte, 82.271.
røgobservationer ved klager over røgreguleringer, 57.62.
sekretærs manglende orientering af kommissionsformand, 71.105.
skatterådskendelses form, 71.108, jfr. 75.28.
skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.
skriftligt svar, 62.38; 63.39, 100; 64.110; 68.96; 80.674.
skrivelsers sproglige form, 71.65.
socialudvalgs manglende initiativ over for folkepensionist, 72.74.
specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
tidspunktet for afgørelse af spørgsmål om opsættende virkning, 81.269.
tilbageholdelse af oplysninger over for anden myndighed, 57.88.

- tilførsel til beslutningsprotokol for kommunalt udvalg, 76.127.
- tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.
- trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.
- udateret notat og påtegning, 57.191.
- udbetaling af løn, 61.132.
- udlån af akter, 62.83.
- udtalelsers form, 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104; 65.114; 70.51, 75; 72.182, jfr. 75.30; 74.219; 84.123.
- ufyldestgørende besvarelse, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.
- ufyldestgørende oplysningsgrundlag i sag om byrådsmedlems udtræden p.g.a. sygdom, 81.118.
- underretning:
- af ansøgere, 71.87; 72.58.
  - af modpart om indbringelse af afgørelse for ankenævn, 82.32.
  - af parts repræsentant, 78.113.
  - om afgørelse, 61.77.
  - om berostillelse, 72.110; 74.359, jfr. 76.30.
  - om beskikkelse af forsvarer i prøveudskrivningssag, 61.191, jfr. 62.17.
  - om bortkommen sag, 83.32.
  - om eksamenskarakter, 83.251.
  - om forhøjelse af ejendomsvurdering, 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.
  - om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
  - om genoptagelse af råstofsag, 82.186.
  - om, hvornår svar kan ventes, 71.140; 72.18, 189, jfr. 73.36; 73.103; 74.429, jfr. 75.64; 75.643, jfr. 76.69; 78.735, jfr. 80.60; 79.243, jfr. 80.70 og 81.328; 80.556, jfr. 82.296; 80.674. 691; 82.20.
  - om landskatterettens kendelser, 81.69.
  - om navnebevilling, 59.41.
  - om nedsættelse af kommission, 55.120.
  - om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107; 73.197, jfr. 74.34; 76.382, jfr. 77.84.
  - om sagsbehandling, 72.212, jfr. 73.40 og 78.26; 79.177.
  - om salg af invalidebil, 75.420, jfr. 76.54.
  - om verserende straffesag, 61.148.
  - overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.
- pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.
- til anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212, jfr. 61.18; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.22; 63.32.
- til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.
- til klagere, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179; 82.20.
- til skatteyder om påtænkt forhøjelse af indkomstansættelser, 73.337.
- til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.
- til varetægtsfanger om nægtet udlevering af breve, 65.33.
- ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
- undervisningsministeriets sagsbehandling, 71.152, jfr. 72.22; 74.103; 80.674.
- undladt afholdelse af offentligt annonceret møde, 84.139.
- urigtig citering i afgørelse, 64.108.
- varsling forud for skærpeelse til skade for klager, 77.153.
- vurderingskommissions behandling af erstatningssag, 71.105.
- se også *Aktindsigt*, *Ankevejledning*, *Begrundelse*, *Behandlingstid* og *Partsmedvirken*.
- Samkvemsret**,
- børnepsykiatrisk undersøgelse, 80.164.
  - forældremyndigheden er hos tredjemand, 56.209, jfr. 57.26.
  - forældremyndigheden udøves af tredjemand, 62.62.
  - kontradiktion og mundtlighed, 74.311; 82.151.
  - med barn uden for ægteskab, 77.621, jfr. 78.73 og 79.48.
  - transportudgifter og medvirken ved besøg, 80.580.
  - vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118; 67.22.
- Sandflugt**, dispensation fra fredningsbestemmelser, 69.29.
- Sanering**,
- »forsanering« og forhåndstilsagn om statsstøtte, 76.306, jfr. 77.74.
  - ændring af forudsætninger for godkendelse af saneringsplan, 76.73.
- SAS**, indberetningspligt for statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.
- Seminarier**, se *Skolevæsen*.
- Separations- og skilsmissegager**,
- affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.
  - afgørelse af spørgsmål om forældremyndighed, 71.70.

behandling af separations- og skilsmisssager, 59.122; 60.35, 36; 67.19.
 enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.
 erklæring fra børne- og ungdomsværn vedr. forældremyndighed, 68.88.
 fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23; 69.58.
 fremskaffelse af medskyldserklæring fra tredje-
 manden, 67.19.
 fuldstændigt protokollat, 57.118.
 manglende erklæring fra fremmed statsborger om
 anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
 skilsmissebevilling uden mægling og vilkårsfor-
 handling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.
 underholdsbidrag til børn, 57.174.
 vejledning m.h.t. aftaler om samkvemsret, 57.118;
 67.22.
 Se også *Underholdsbidrag*.

Sigtede, se *Politi*.

Sikkerhedsforanstaltninger, ændringer i eller ophæ-
 velse af sikkerhedsforanstaltninger truffet i med-
 før af § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866, 55.17;
 56.16; 57.23.

Sikkerhedsforvaring, se *Fængselsforhold*.

Sikringsanstalten, forbedring af forholdene på sik-
 ringsanstalten, 72.191, jfr. 75.30.

Sindssyge.

administration af lommepenge til patienter på
 statshospital, 73.90.
 anvendelse af bælte, 72.148, jfr. 74.27; 74.224, jfr.
 75.46; 74.364, jfr. 75.59 og 76.30; 83.105.
 domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af sindssy-
 ge, 56.192, jfr. 58.30; 58.235; 65.35; 83.118.
 ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge
 for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
 farlighedsdekreter skal normalt være skriftlige,
 73.65.
 forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsindlæg-
 gelse af sindssyge, 58.191.
 forholdene på den lukkede del af Frederiksberg
 hospitals psykiatriske afd., 74.364, jfr. 75.59 og
 76.30.
 indlæggelse på Sct. Hans hospital, 67.78.
 klager over uberettiget magtanvendelse, 74.224,
 jfr. 75.46.
 lobotomering af sindssyge, 74.167, jfr. 75.43 og
 82.283.
 meddelelse til folkeregistre om indlæggelser og
 udskrivninger, 74.176.

patienters adgang til ophold i fri luft, 73.128, jfr.
 75.33.
 samtykke til chokbehandling og lobotomering af
 sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.
 sindssygelovens rækkevidde i forhold til mindre-
 årige, 83.118.
 tilsynsværger for sindssyge, tvangsindlagt før
 1938, 57.127, jfr. 58.34.
 tvangsbehandling af sindssyge, 74.167, jfr. 75.43
 og 82.283.
 tvangsforanstaltninger over for patienter på psy-
 kiatriske hospitaler, 79.408, jfr. 80.80; 83.105.
 tvangsindlæggelse af sindssyge, beregningen af 5-
 dages fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2,
 65.34.
 vold mod sindssyge, 55.79.

Skat,

administrative bestemmelser vedrørende fritagelse
 for kirkelige afgifter, 57.256.
 af ekspropriationserstatning, 68.56.
 afskrivning på pianists flygel, 79.520, jfr. 80.90 og
 82.292.
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 ankevejledning, 75.323, jfr. 77.43.
 ansættelse for mellemprioriteten, 73.134; 77.414,
 jfr. 78.55.
 anvendelse af selskabsskatteovens § 12, 73.215,
 jfr. 77.34 og 80.26.
 befodringsfradrag for invalider, 66.87.
 beregning af skattebøder i h.t. kontrolloven,
 60.119.
 beskatning af pristalsreguleringsbeløb, 79.197, jfr.
 81.327.
 bødeforelæg i skattesager, 80.201, jfr. 81.332.
 dobbelt personfradrag til enker, 77.593, jfr. 78.62,
 79.47 og 83.262.
 dobbelt personfradrag til forsøger af uddannel-
 sessøgende barn, 74.283, jfr. 76.29.
 eftergivelse af skat for værnepligtige, 71.174.
 ejendomsskyldpromillen ved kommunesammen-
 lægning, 66.22.
 »fikserede« vederlag, 75.126.
 fjernelse af bilag i skattesag, 69.18.
 flyvende personel, vejledende anvisning, 83.95.
 fradrag af renter, 72.197, jfr. 73.36.
 fradrag for gensidigt aftalte børnebidrag, 79.513.
 fradrag for løbende ydelser, 75.195.
 fradrag for medhjælpende hustru, 73.321, jfr.
 74.41.
 fradrag for merudgifter ved arbejde i udlandet,
 75.640.
 fradrag for skat, betalt i udlandet, 71.82, jfr. 75.27.

- fradrag for vedligeholdelsesudgifter vedr. fast ejendom, der udlejes en del af indkomståret, 79.322, jfr. 81.331 og 82.292.
- fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
- frister for ligningsarbejdet i Københavns og Frederiksberg kommuner, 75.307, jfr. 77.43.
- fritagelse for skattekontrollovstillæg, 73.195, jfr. 75.36.
- frivillige indbetalinger af forskudsskat, 75.114.
- henlæggelse til investeringsfond, 67.28.
- henstand med betaling af skat, 75.299, jfr. 76.33.
- inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
- inddrivelse af ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.
- inddrivelse af skat i forbindelse med udbetaling af erstatning i h.t. ulykkesforsikringsloven, 57.137.
- indeholdelse af A-skat ved strejke- og lockoutunderstøttelser, 81.63, jfr. 83.267.
- inhabilt skatterådsmedlem, 79.457, jfr. 80.86 og 81.331.
- klagevejledning i skattesager, 79.123.
- kørselsregnskaber, 66.79, jfr. 67.18.
- landbrugsejendom (»lystgård«), 74.293, jfr. 75.54; 76.390, jfr. 77.85.
- landsskatterettens ændring af en skatteansættelse, 57.240.
- lavt privatforbrug, 82.87.
- lejeværdi og fradrag for driftsudgifter for ejendom, der delvis anvendes til erhverv, 68.24.
- løntilbageholdelse til dækning af skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.
- meddelelse om modregning i overskydende skat, 77.693, jfr. 78.75.
- modregning for ægtefællesskatterestance, 66.63.
- modregning i børnetilskud til inddrivelse af skat, 65.44.
- modregning i løn til inddrivelse af skat, 64.117; 65.44.
- modregning i overskydende skat for ægtefælles A-skatterestance, 79.310.
- nedslag i renteindtægter m.m., 65.80.
- omlægning af betalings terminer for statsskat, 59.67.
- opkrævning af skjult kommuneskat over bl.a. el-prisen, 72.101, jfr. 75.29 og 76.23.
- oplysningspligt i h.t. kontrollovens § 8, 59.168, 170; 61.94.
- overførsel af personfradrag ved sømandsskat, 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.
- pantefogdens forhold til fogden, 75.599, jfr. 76.68.
- procentgodtgørelse af overskydende skat, 83.91.
- procenttillæg til restskat, 72.113, jfr. 73.29 og 74.25; 74.371, jfr. 75.60; 83.93.
- refusion af udgifter til bankgaranti, 82.77.
- renter af ekstra skattebeløb, 66.54.
- renter af for sent betalt skat, 82.80, jfr. 83.277.
- rettsforligs betydning, 73.157.
- sagsbehandling ved landsskatteretten, 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25.
- skattekontrollovens § 6, stk. 1, 78.196.
- skattemæssigt fradrag for advokatudgifter til skattesag, 80.451, jfr. 82.295.
- skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.
- skattevalg, 55.80.
- skatteydere adgang til at rette formelle fejl, 67.28.
- skødets fordeling af købesummen ikke bindende for skattevæsenet, 58.73.
- skønsmæssige ansættelser, 57.240; 58.179; 74.302, jfr. 75.55; 75.625; 76.77; 80.548, jfr. 81.339 og 83.265; 81.73.
- statens ligningsdirektorats instruktion af de underordnede ligningsmyndigheder, 75.126.
- statsskattedirektoratets udlevering til arbejdsgivere af skatteoplysninger, 76.200, jfr. 77.57.
- tilbagebetaling af skat, 56.151; 57.213, 256; 82.84.
- tilsigelser til skatterestanter, 59.185; 64.61.
- udenlandsk lotterigevinst, 61.44.
- udpantning i ægtefælles ejendele, 74.87.
- udpantningsgebyrer, 65.44.
- udsættelse med indgivelse af selvangivelse, 73.195, jfr. 75.36.
- underholdsbidrag, 65.130.
- undladelse af tiltale i h.t. kontrollovens § 13, 61.72.
- urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.
- vederlag for løbende ydelser, 75.195.
- ændring af praksis, 78.299.
- ændring af skatteberegning, 69.102.
- Skatteråd.**
- afgørelse i strid med landsskatterettens kendelse, 60.64.
- andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
- ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241; 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.
- frister for ligningsarbejdet ved Københavns og Frederiksberg skatteråd, 75.307, jfr. 77.43.
- inhabilitet for medlemmer af skatteråd, 75.387.
- manglende begrundelse, 63.77.
- partsoffentlighed, 68.22; 70.91.
- refusion af bankgaranti p.g.a. mangelfuld sagsbehandling, 82.77.
- skatteydere krav på at afgive forklaring for det samlede skatteråd, 60.117; 73.337; 74.354, jfr. 75.58; 75.610, jfr. 76.68; 77.95.

- skønmæssig indkomstansættelse, 74.302, jfr. 75.55; 76.77.
- underretning til skatteyderes repræsentanter, 58.191.
- Skattevalg*, se *Skat*.
- Skibsfører*, styrmand udelukket fra at fungere som skibsfører ved statsbanernes færger, 58.248.
- Skoleafgift*, hjemmelen for skoleafgift for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
- Skoleblade*, se *Censur*.
- Skolebyggeri*.
- ekspropriation til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.
- igangsættningstilladelse til skolebyggeri, 68.63.
- ulovligt opført skolebyggeri, 73.230.
- Skolevæsen*.
- ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20 og 73.21.
- befordringsgodtgørelse til skoleelever i friskoler, 77.712, jfr. 79.49.
- etablering af skolebusbefordring, 75.242.
- flytning af børn ved omlægning af skoledistrikter, 70.15.
- forældrebetaling til elevers deltagelse i skolerejser, lejrskoleophold, praktik m.v., 80.345, jfr. 83.265.
- fremgangsmåden ved besættelsen af skolelægestilling, 57.123.
- genoptagelse på seminarium, 75.119.
- inddragelse af hidtidige stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95, jfr. 61.20.
- inhabiliter ved besættelsen af rektorstilling på seminarium, 82.267.
- kandidaters og magistres optagelse på pædagogikumkursus, 77.611, jfr. 78.72.
- nedlæggelse af seminarium, 71.87.
- optagelse i statsskoles realafdeling, 65.111.
- pensionsretlige forhold for lærere ved Europaskolerne, 78.508, jfr. 79.72 og 80.50.
- reglerne om skoleerklæringer, 71.93, jfr. 77.25 og 80.24.
- reparationspraktik (bekg. 555/1975, § 19, stk. 3), 75.212.
- spørgsmål, om usaglige hensyn blev tillagt betydning ved besættelsen af lærerstillinger, 78.705, jfr. 79.48.
- Se også *Folkeskolen*.
- Skovbyggelinie*, se *Naturfredning*.
- Skove*,
- almenhedens adgang til private skove, 70.63.
- klage over ulovlig hugst, 69.91.
- ophævelse af fredskovpligt, 76.347, jfr. 78.44.
- skovlovens regel om bebyggelse, 73.125, jfr. 77.33.
- Skumslukningsaggregater*, indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Skyldråd*,
- besigtigelse af ejendomme, 57.191; 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.
- generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128.
- medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.
- underretningspligt, 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.
- vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.
- Skøn*,
- boligforholds betydning ved skøn over vandforbrug, 74.79.
- ikke-udøvelse af pligtmæssigt skøn, 58.68, 150; 75.182; 78.387; 81.291, jfr. 82.304; 83.185.
- konkret skøn i:
- invalid- og folkepensionssager, 65.22.
- sager om personligt tillæg (varmehjælp), 80.409.
- sager om underholdshjælp, 69.83, jfr. 70.14.
- vejledende retningslinier, 76.324, jfr. 77.75 og 80.41.
- kvalificerede hensyn ved afgørelser om pressens adgang til rådhus uden for almindelig åbningstid, 83.101.
- retningslinier for godkendelse af adoptanter, 76.358, jfr. 77.81; 77.537.
- retningslinier for tildeling af personligt tillæg, 77.135.
- sagkyndigt skøn, 59.59.
- teknisk skøn, 55.87.
- trafikpolitisk skøn, 71.116.
- ulovligt skøn, 69.52.
- urimeligt skøn, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103, 111, 129; 70.15.
- vejledende udtalelse om udøvelse af skøn, 74.79.
- Sociale boligforetagender*,
- udstyknig af sociale boligselskabers ejendomme i ejerlejligheder, 78.91.
- valg af beboerrepræsentanter i sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.

Socialindkomst.

anvendelse af aktuelle indkomstforhold i stedet for socialindkomst, 84.197.

anvendelse af socialindkomst ved ændring af skattepligtig indkomst, 84.197.

Sommerhusbebyggelse.

afslag på tilladelse til helårsbeboelse, 78.302, jfr. 79.63.

forbud mod udstykning til sommerhusbebyggelse, 65.135.

i strid med ekspropriationsplaner, 66.31.

Sommerhusudlejning. erhvervsmæssig, 73.306.*Sparebeviser.* indløsning af beskadigede sparebeviser, 62.22.*Spilleautomater.* se *Kommuner.**Stagiares-overenskomst.* administration af stagiares-overenskomst, 57.138.*Statens erstatningsansvar.* se *Erstatning.**Statens forligsmænd.* indgriben i overenskomstforhandling, 83.64.*Statens forsøgsmejeri.* offentlig konkurrence med privat erhvervsvirksomhed, 83.168.*Statens jordlovsudvalg.* se nu *Jordlovsudvalget.**Statens kunsthøj.*

medlemskab af repræsentantskabet for statens kunsthøj, 74.88, jfr. 77.40.

tildeling af produktionspræmier, 73.252, jfr. 74.37.

3-årigt arbejdsstipendium til forfatter, 77.440.

Statens ligningsdirektorat. se *Statsskattedirektoratet.**Statens skibstilsyns* dispensationspraksis, 65.100.*Statens åndssvageforsorg.*

behandling af klager over voldsanvendelse m.v., 73.103.

bæltefiksering og isolation, 75.594, jfr. 77.53.

børnehospitalet i Vangede, 79.246, jfr. 80.75, 81.329, 82.291 og 83.264.

centralinstitutionen Brejning, 75.347, jfr. 76.40.

centralinstitutionen Ebberødgård, 75.571, jfr. 76.64; 78.319, jfr. 79.65.

centralinstitutionen Hald Ege, 76.420, jfr. 77.86 og 78.45.

centralinstitutionen Lillemosegård, 79.246, jfr. 80.75, 81.329, 82.291 og 83.264.

centralinstitutionen Ribelund, 79.229, jfr. 80.70 og 81.327.

centralinstitutionen Vodskov, 75.631, jfr. 76.68, 78.37, 79.29, 80.33 og 81.319.

forsorgscentres behandling af klienters udskrivningsbegæringer, 76.332.

forsorgscentres bistandspligt vedr. invalidepension o.lign., 76.220.

Gl. Bakkehus-sagen, 59.56.

køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.

lokalinstitutionen Løgumgård, 79.229, jfr. 80.70 og 81.327.

lokalinstitutionen Rødbygård, 76.399, jfr. 77.85 og 78.44.

Statsbanerne. se *Danske statsbaner.**Statshospitaler.* se *Sindssyge.**Statslån til boligbyggeri.*

gebyrbegunstigelse ved statslån til boligbyggeri, 57.35.

medregning af arkitekthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af statslån til boligbyggeri, 56.213.

omfanget af kommunegaranti for statslån til boligbyggeri, 56.79.

Statsradiofonien. se *Danmarks radio.**Statsskattedirektoratet.*

behandling af klager over underordnede skattemyndigheders sagsbehandling, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55.

formuleringen af skrivelser til skatterådene om ændring i ansættelser, 65.145.

vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.

Statsskolehjem.

besøg på statsskolehjem, 73.268, jfr. 74.38, 75.38 og 79.21.

»Bøgildgård«, 74.310, jfr. 75.57 og 77.41.

Statsungdomshjem.

besøg på statsungdomshjem, 73.268, jfr. 74.38, 75.38 og 79.21.

»Bråskovgård«, 73.272, jfr. 74.38, 75.39, 79.22 og 80.26.

isolation af elever på »Sølager«, 74.341, jfr. 75.57; 78.660.

Stemmegaffel-sagen. se *Folkeskolen.*

Stempelafgift.

betydningen af en mundtlig aftale vedr. stempelafgift, 73.266.
 stempelfrihed ved salg af statslånhuse, 57.35.
 særlig adgang til domstolsprøvelse, 83.87, jfr. 84.252.
 transport af ejerpantebreve, 79.155, jfr. 81.326.
 vejledning om domstolsprøvelse i sager om stempelafgift, 74.238, jfr. 75.49.

Stempelpapirhandel, bestyrelse af stempelpapirhandel under forhandlerens fravær, 58.255.

Strandbyggelinier.

dispensation i h.t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 61.77, 98.
 fjernelse af ulovligt opførte sommerhuse, 77.338, jfr. 79.39.
 frivillig fjernelse af huse opført i strid med strandbyggelinier, 74.72, jfr. 76.27.
 ved havnearealer, 61.77, 98.

Styrelsesloven, se *Universiteter.*

Sukker, se *Koncession.*

Sundhedscertifikater ved eksport af spisekartofler, 55.63.

Sundhedskommissioner.

godkendelse af sanitære installationer i forbindelse med udstykningssag, 73.359.
 hundestøj ved butikcenter, 72.72.
 indenrigsministeriets kompetence over for sundhedskommissioner, 66.92.

Sundhedsstyrelsen.

administrationen af apotekerlovens § 34, 67.58, jfr. 72.19.
 afslag på aktindsigt i sagkyndig rådgivers udtalelse, 84.67.
 iværksættelse af politiuundersøgelse mod læger, 60.158.
 klagebehandling ved bæltefiksering, 83.105.
 ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
 udvalgsarbejde, 81.126.
 vejledningspligt over for en læges patient, 59.69.

Sundhedsvedtægter.

affattelse af sundhedsvedtægter for landkommuner, 55.103.
 forholdet mellem sundhedsvedtægter og vandforsyningsloven, 66.92.

kravene ifølge sundhedsvedtægter til drikkevandsforsyning og spildevandsafledning, 73.359.

pålæg om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.

vejledning om klagefrist, 74.130.

Sundholm, se *Bistandsloven.* afsnit 1.

Supplementsunderstøttelse til fhv. kordegn, 68.23.

»Sverigespengene«, se *Fordeling af offentlige midler.*

Sygekasseforhold, se *Sygesikring.*

Sygesikring.

adgang til børnetandpleje på kommunal klinik udelukker tilskud fra sygesikring, 75.280, jfr. 76.33.

begravelseshjælp, 56.72.

betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36, jfr. 63.14.

bidragydende medlems ret til begravelseshjælp gennem sygekassen, 56.72.

forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.

hjælp til kiropraktorbehandling, 70.36.

ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassen, 56.72.

kiropraktorbehandling, 70.36.

løntilbageholdelse til dækning af sygekasserestance, 68.43.

takster for behandling på rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.

tilbagebetaling af sygekassekontingent, betalt efter at have taget fast ophold i Grønland, 74.286.
 ændring af sygesikringslovens § 9, 80.404, jfr. 81.337.

Særfængsel, se *Fængselsforhold.*

Sønæringsbevis, praksis m.h.t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om sønæringsbevis, 56.188, jfr. 57.25.

Takstnedsættelser, se *Danske statsbaner.*

Tavshedspligt.

55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18; 66.43, jfr. 67.16; 69.59.

diskretionstilsagn i narkoinstitutioner, 75.466.

- forligsinstitutionen, 82.36.
 kommunale tilsynsmyndigheders kompetence til at tage stilling til kommunalbestyrelsesmedlemmers krænkelse af en tavshedspligt, 81.93.
 offentlighed kontra tavshedspligt i miljøbeskyttelsesager, 77.362.
 oplysning fra centralregisteret for motorkøretøjer om tidligere ejerforhold, 83.134.
- Teaterrådet.*
 sagsbehandling ved indstillinger om teaterstøtte, 75.257, jfr. 76.33.
 udtalelser i ansættelsesager, 79.469, jfr. 81.331.
- Teatre.*
 ansættelse af teaterleder, 79.469, jfr. 81.331.
 kollektiv ledelse, 79.212.
 Se også *Det kgl. Teater*.
- Teologisk embedseksamen.* emnekredsordning, 70.55.
- Tilbagebetaling.*
 arveafgift, se *Arve- og gaveafgiftsloven*.
 boligsikring, se *Boligstøttelovgivning*.
 børnetilskud, 80.184.
 daginstitutionsbetaling, se *Daginstitutioner*.
 enkepension, 84.185.
 folkepension, 84.177.
 forskudsvis udlagt børnebidrag, 81.280, jfr. 83.282.
 hjælp efter bistandsloven, se *Bistandsloven*, afsnit III.
 løn m.v., se *Løn*.
 lån efter bistandsloven, se *Bistandsloven*, afsnit V.
 meddelelse om omfanget af tilbagebetalingspligt (bistandsloven), 83.213.
 told, se *Toldvæsen*.
 ungdomsydelse, 82.252.
- Tilbageholdelse.*
 hjemsendelsespenge, 58.182.
 politiets tilbageholdelse af værdipapirer til dækning af skat, 55.27.
- Tilbagekaldelse.*
 afgørelse om brandsikring, 79.415.
 begunstigende forvaltningsafgørelse, 78.684; 80.552; 81.285; 82.147, 248; 83.221, 251.
 beslutning om udnævnelse i tjenestemandstil-
 ling, 80.332.
 bevilget personligt tillæg (varmehjælp), 83.221.
 fejlagtig meddelelse om afgørelse, 82.262.
 indstilling vedr. apoteksbevilling, 80.758, jfr. 81.343.
- »natbevilling«, 79.559.
 nedsættelse af bevilget ungdomsydelse, 81.245.
 ændring af tjenestemandsansættelse til overens-
 komstansættelse, 80.307.
- Tilbagevirkende kraft.*
 forflyttelsesregler med tilbagevirkende kraft, 74.133, jfr. 76.27.
 portoforhøjelse med tilbagevirkende kraft, 65.141.
- Tilbud.* statens trykningskontors indhentelse af til-
 bud, 68.67.
- Tilhold.* se *Forbud og Påbud*.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.
- Tillægsgjord.* se *Jordlovsudvalget*.
- Tilsigelse.* se *Politi*.
- Tilskudsdeklaration.* aflysning af tilskudsdeklaration, 58.192.
- Tilsyn.*
 med det sociale institutionsområde, 80.677, jfr. 83.265.
 med handelsskoleundervisningen, 57.109.
- Tilsynsværger.*
 ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværger for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
 for internerede i h.t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.
 for tvangsindlagte sindssyge før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
 forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m.h.t. tilsynsværger, 58.191.
 vejledning af tilsynsværger, 72.145, jfr. 74.27 og 77.31.
 Se også *Fængselsforhold*.
- Tiltale.*
 frafald af tiltale mod læger, 60.179.
 ikke tiltale vedr. anlæg af Tune lufthavn, 74.119.
 mod læger, 60.174.
 undladelse af tiltale mod polititjenestemand, 58.213, jfr. 59.21.
- Tinglysning.*
 byplanvedtægt, 69.57.
 ekspeditionsfristen i tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.

foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.
tingfæstning, 84.71.

Tjenesteattest, se Funktionærer.

Tjenestebefaling, ændring af bekendtgørelse ved cirkulære, 71.58.

Tjenestebolig,

indflytning i og indretning af tjenestebolig, 55.40.
leje ikke fastsat for tjenestebolig, 55.39.
manglende finanslovhjemmel til oprettelse af tjenestebolig, 55.35.
udflytning af tjenestebolig, 72.163.

Tjenesteforseelser, se Tjenestemandssager.

Tjenestefritagelse,

advarsel inden tjenestefritagelse, 56.132.
for chefingeniør, 56.40.

Tjenestemandsafskedigelse, se Afskedigelse.

Tjenestemandskommissionen af 1965, repræsentation i tjenestemandskommissionen af 1965, 66.60.

Tjenestemandssager,

afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76; 76.223, jfr. 77.58.
afskedigelse af præst som disciplinær straf, 84.92.
afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag, 58.186.
aktindsigt, 79.184.
bisidderens indlæg, 76.250, jfr. 77.64.
forelæggelse af indberetning om tjenesteforseelse for vedkommende tjenestemand, 57.229; 59.125.
indberetning om officers optræden under en straffesag, 59.125.
indberetning om straffedom, 76.223, jfr. 77.58.
indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse med disciplinærsag, 58.183.
indsendelse af notits efter tjenstligt forhør, 56.177.
klages overgang til behandling som disciplinærsag, 65.150.
kontradiktion, 76.223, jfr. 77.58.
mangelfuldt grundlag for ikendelse af disciplinær straf, 75.282; 77.263; 80.428.
mod fængselsfunktionær, 68.48.
ophævelse af degradation i forbindelse med disciplinærsag, 78.654.
plejepersonale givet lussinger, 59.56.

påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73; 76.223, jfr. 77.58.
slægtnings forklaring til brug for en disciplinærsag, 58.128.
udlevering af notat vedrørende tjenesteforseelser, 62.51.
udlån af materiale fra en politimæssig efterforskning til kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
udtalelse til pressen, 70.75.
underretning om afgørelsen, 63.63.
undervisningsassistents modtagelse af cigaretter af studerende, 55.150.
urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
valg af disciplinær straf efter tjenestemandslovens § 24, 80.492.
vold mod sindssygepatient, 55.79.

Tjenestemandsstillinger,

ansættelse af lærer med andet bifag end angivet i stillingsopslaget, 79.527.
ansættelse af to lærere efter samme opslag, 79.527.
behandling af for sent indkomne ansøgninger, 69.79.
besættelse af tjenestemandstillinger uden opslag, 57.198, jfr. 61.18.
bortlovning af tjenestemandstillinger, 63.44, jfr. 64.14.
forflytelsesregler, 74.133, jfr. 76.27.
fortrinsret for (kommunal) tjenestemand på ventepenge, 81.117.
frist ved opslag af tjenestemandstillinger, 69.79.
fristen for indgivelse af ansøgning om stilling, 78.475, jfr. 79.68 og 80.49.
ikke-udøvelse af pligtmæssigt skøn vedr. ansøgers kvalifikationer, 83.185.
inddragelse af stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95, jfr. 61.20.
indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
kriterier ved besættelse af provstestilling, 81.168.
mundtlig meddelelse om udnævnelse i tjenestemandsstillinger, 80.332.
omklassificering af stillinger, 77.355, jfr. 78.53; 84.204.
oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.
prøvetid ved ansættelse i højere stillinger, 56.40.
sag om forlængelse af lærers prøvetid, 77.658.
stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44.
trusler over for ansøger, 71.76.
udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.

udnævnelse af professor, 76.267, jfr. 77.72, 79.33 og 83.262.
 urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.
 utilfredsstillende sagsbehandling i socialstyrelsen, 74.429, jfr. 75.64.
 ændringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195; 75.393, jfr. 76.44 og 79.23; 78.99; 80.527.
 Se også *Opslag*.

Tjenestemænd.

advokatvirksomheds forenelighed med ansættelse i det offentlige tjeneste, 68.50.
 anke af den foresattes bedømmelse i forbindelse med forfremmelsesansøgning (DSB), 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
 anvendelse af institutioners brevpapir, 79.97.
 beregning af pensionsalder, 75.340, jfr. 77.45.
 brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.
 brug af underordnet personale i egen interesse, 55.40, 41.
 decorum-krav for ansættelse som præst i folkekirken, 72.29.
 ejerforhold til telefon, 71.184.
 enkepensionsret – ændring ved aftale mellem parterne, 82.58, jfr. 83.276.
 feriepenge for formiddagsstilling, 68.61.
 flyttegodtgørelse, 78.226.
 folkepension til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.
 forflyttelse af skibsinsektor, 73.135.
 forflyttelsesbegrebet, 72.124; 78.99.
 forholdet mellem tjenestemandslovens § 60, stk. 2, og § 60, stk. 7, 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
 for højelse af fradrag for naturalydelser til tjenestemænd, 60.44.
 funktionsvederlag til byggeadministrationschef, 67.107.
 genindtrædelse efter at have været uden for nummer, 58.183.
 godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.
 hærens materielkommandos udflytning til Hjørring ikke anset for forflyttelse, 72.124.
 indhold af aftale med tjenestemandorganisation uoverensstemmende med det faktisk aftalte, 75.155.
 indtægtsgivende bibeskæftigelse uden for statstjenesten, 59.140; 60.181; 67.38.
 jubilæumsanciennitet, 75.79.
 kommunal tjenestemandskøb af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28.
 kvalificeret svagelighedspension, 82.230.

kvalifikationstillæg stillet i udsigt ved ansættelsen, 82.216.
 ligeløn for tjenestemænd, 56.140.
 officerers tjenestepligtserklæring, 74.84; 80.744.
 officerselevers ansættelse som tjenestemænd, 55.54.
 omklassificering af »tjenestemandsansatte« ungdomsskoleinspektører, 84.204.
 opnormering – forvaltningsfaglig afgangseksamen, 76.205, jfr. 77.57.
 oprykning af tjenestemandsansatte gymnasielektorer, 81.55.
 orlov til u-landsfrivilliges ægtefæller, 84.223.
 pensionsretlige forhold for lærere ved Europaskolerne, 78.508, jfr. 79.72 og 80.50.
 posttjenestemandsrådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
 renter ved forsinket betaling, 77.167.
 samordningsfradrag, 70.102.
 statens krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.
 stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44 og 79.23.
 sygdom ved udløb af tjenestefrihedsperiode, 80.560, jfr. 81.340 og 82.296.
 tidspunkt for ansættelse, 56.128.
 tilbagebetaling af for meget udbetalt ydelse, 72.37; 81.82.
 tilbagebetaling af samordningsfradrag, 81.223.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
 trussel om afsked, 63.89.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højttaler og skærm«, 81.206.
 udvalgsarbejde, 81.126.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 understøttelsesordning for ikke-pensionssikret personale ved KTAS, 83.78, jfr. 84.251.
 ventepenge til politiassistent, 78.99.
 ventepenge til stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44 og 79.23.
 ytringsfrihed, 56.74.
 ændring af tjenestemandsansættelse til overenskomstansættelse, 80.307.

Toldvæsen.

accept af varebetegnelse, 69.64.
 afgiftsfri rustbeskyttelse af biler, 80.329, jfr. 81.334.
 anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.
 antidumpingtold, 62.39.
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 126 (tidl. § 192), 62.103, jfr. 65.18; 66.27; 83.85.

formulering af afslag, 63.23.
 frist for regulering af told- og afgiftsbeløb, 73.147.
 kompetence i tarifierings spørgsmål, 62.27.
 krav om afskedigelse af tre tobakssælgere på private Øresundsbåde, 60.87.
 mineralvandsafgift – generel fritagelse gennemført på grundlag af dispensationsregel, 80.565, jfr. 81.340.
 modtagelse af bøder, 64.70.
 renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.
 tilbagebetaling af told ved:
 fejl tarifiering, 62.27, 28.
 fejl værdiansættelse, 60.114.
 udførsel af importerede kunstgenstande, 64.108.
 undladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.
 undladelse af EFTA-toldbehandling, 63.43.
 ændring af praksis, 62.72.
 told- og momsfri indførsel af personbiler, 79.273.
 toldfrihed for rejsende, 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse i henhold til toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5, 62.93; 64.81.

Torsdags-modtagelse, 69.32.

Trossamfund, se *Anerkendte trossamfund*.

Tvangsindlæggelse, se *Sindssyge*.

Tøjhusmuseet, 55.33.

Uddannelsessøtte,

afviklingsordning fastsat af hypotekbanken, 84.207.
 båndlagt formues betydning for støttetildeling, 73.318.
 erklæring om brud med hjemmet, 68.34.
 forældreindkomsts betydning for støttetildeling, 74.350, jfr. 75.58; 76.185.
 rentetilskud/misligholdelse af tilbagebetalingsordning vedr. studiegeæld, 84.207.
 rykning uanset henstand med tilbagebetaling, 82.271.
 sanktioner ved misligholdelse af lån, 73.411, jfr. 76.26.
 til faglig oplæring, 76.229, jfr. 77.60 og 78.39.

Udenrigstjenesten,

Blechingberg-sagen, 59.76.
 gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.

Udlændinge,

anbringelse af domfældte udlændinge indtil overførsel til hjemlandet, 71.104, jfr. 73.21.
 anvendelse af indsats pengemidler til betaling af hjemsendelse i h.t. udlændingelovens § 14, 74.227, jfr. 75.46.
 arbejdsløshedsunderstøttelse til udlændinge, der ikke kan dansk, 81.27.
 begrebet »politisk flygtning«, 71.32.
 betydningen af »papirløst ægteskab« for opholds- og arbejdstilladelse, 75.582.
 bortfald af opholds- og arbejdstilladelse, 76.237, jfr. 77.61; 81.144; 82.145.
 familiesammenføring – dokumentation, 83.120.
 familiesammenføring – ægteskab, 80.176.
 højskoleophold, 78.76.
 inddragelse af opholds- og arbejdstilladelse, 82.147; 83.128.
 information af gæstearbejdere, 75.340, jfr. 76.40.
 opholdstilladelse til gæstearbejders barn, 80.100.
 opholdstilladelse til hustru, der ikke var fyldt 15 år, 79.95.
 opholds- og arbejdstilladelse til amerikanske desertører, 70.95.
 opholds- og arbejdstilladelse til homoseksuel, 80.120.
 opholds- og arbejdstilladelse til udlændinge, 77.129, 269.
 overtrædelse af udlændingeloven, 77.148, jfr. 79.36; 82.143.
 udvisning – til hvilket land, 78.288, jfr. 82.289.
 udvisning af mexikaner, 77.710.
 udvisning af udlændinge efter strafudståelse, 76.324, jfr. 77.75 og 80.41.
 udvisning efter dom for narkotikahandel, 78.435, jfr. 80.41 og 82.289.
 udvisning efter udlændingelovens § 2, stk. 1, nr. 6, 80.406.
 udvisning p.g.a. misbrug af euforiserende stoffer, 77.608, jfr. 78.63, 79.47 og 82.287.
 udvisning p.g.a. straffbare forhold, 77.483, jfr. 78.59; 82.156, jfr. 83.279.
 udvisning p.g.a. svig, 83.125.
 udvisning trods dom til psykiatrisk behandling, 81.152.
 uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning, 71.92.

Udpantning,

afregning og fjernelse af effekter ved udpantning, 62.20.
 for skat i ægtefælles ejendele, 74.87.
 genstanden for udpantning for ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.

opkrævning af gebyrer for udpantning, 65.44.
 pantefogdens forhold til fogden, 75.599, jfr. 76.68.
 skyldneres påvisningsret ved udpantning for amt-
 stueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Udstykningsloven,

amtsråds behandling af udstyknings sag, 63.36.
 deklaration om forbud mod bebyggelse som be-
 tingelse for udstykningsstilladelse, 67.102.
 forbud mod udstykning i h.t. landsbyggeovens §
 5, stk. 2, 65.135.
 hegn mod offentlig vej som betingelse for udstyk-
 ningsstilladelse, 66.44.
 lovlig vejadgang som betingelse for udstyknings-
 tilladelse, 63.85, jfr. 65.19; 72.65.
 skelforandring i landzone, smh. by- og landzone-
 lovens § 6, 76.384, jfr. 77.84.
 sogneråds anbefaling ikke nødvendig for en ud-
 styknings approbation, 65.114.
 udstykningsstilladelse i modstrid med kommende
 bygningsvedtægt, 65.114.
 udstykningsstilladelse uden samtykke fra byudvik-
 lingsudvalg, 65.50.

Udtalelsers form, se Sagsbehandling.

Udtrædelsesgodtgørelse i h.t. folkeforsikringsloven,
 56.72.

Se også *Pensionskasser*.

Udvalg,

klage over udvalgsformand, 81.126.
 repræsentation i udvalg, 65.120; 66.60.
 sammensætning af arbejdsudvalg, 65.81.

Ufyldestgørende besvarelse, se Sagsbehandling.

Ugifte par,

almennyttige boligselskabers benyttelse af klausu-
 ler om ophør af lejemaal i ugifte pars lejekon-
 trakter, 79.452, jfr. 80.86.
 boliganvisnings godkendelse af ugifte par ved leje
 af bolig, 72.27.
 spørgsmålet, om almenyttige boligselskaber skal
 ligestille ugifte par med ægtepar, 74.189, jfr.
 75.45.
 uægteskabeligt samlivs betydning for arveafgift,
 71.168, jfr. 72.23.
 uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning,
 71.92.

Ugyldighedsvirkning,

bedømmelse af universitetsspeciale, 83.251.
 ved indholdsmangel, 78.477, jfr. 80.50.

ved kompetencemangel, 61.51; 78.477, jfr. 80.50.
 ved manglende supplerings, 71.123.
 ved underkendelse af afgørelse om ikke-lokal-
 planligt, 84.127.

Ukorrekt handlemåde,

kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af an-
 søger, 71.76.
 polititjenestemand's betaling af bøde for en anden,
 55.23.
 ved rekvirering og flytning af videnskabeligt ap-
 parat m.v., 55.152, 156, 159.

Ulykkesforsikring,

anmeldelsesfristen ved erhvervs sygdomme, 63.79.
 Apotekerfondens krav i medf. af ulykkesforsik-
 ringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
 arbejdsgiveres anmeldelsespligt, 66.86.
 båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.
 efterlavede-erstatning til militærflyvers forældre,
 56.149.
 forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatnin-
 ger, 58.45.
 forsikringsselskabers kompetence til at nedsætte
 dagpenge, 60.150.
 føjetilladelse, 56.213; 58.63.
 genoptagelse af sag, 56.179; 67.88; 76.427, jfr.
 77.87.
 kontradiktion i h.t. lovens § 9, stk. 2, 74.395, jfr.
 75.62 og 76.30.
 lægeerklæring forinden afgørelse af dagpenge-
 spørgsmål, 56.48.
 modstridende lægeerklæringer, 68.37.
 orientering om 5-års fristen for genoptagelse,
 76.184.
 overskridelse af 3-års fristen i ulykkesforsikrings-
 lovens § 31, 79.502, jfr. 80.89.
 specialægeundersøgelser for sikringsstyrelsen
 (ulykkesforsikringen), 73.292.
 tidspunktet for afgørelsen af invaliditetsspørgs-
 mål, 57.106.
 underretning om ankemulighed ved præmiefor-
 højelse, 61.172, jfr. 62.18.
 underretning til tilskadekomne om ankereglerne;
 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
 ydelser til dækning af brillestel, 77.282.
 årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en
 senere lidelse, 60.200; 67.88.
 Se også *Arbejdsskadeforsikring*.

Ulykkesforsikrings-Rådet, formandsposten i ulykkes-
 forsikrings-rådet, 56.196, jfr. 58.31.

Underholdningsfilm, se Danmarks radio.

Underholdsbidrag.

afhøring for løntilbageholdelsespålæg, 72.167, jfr. 73.33.
 afhøring i bidragsager, 57.206.
 aftaler om underholdsbidrag til børn, 57.174; 67.69; 75.235; 80.281, jfr. 81.334.
 aftaler om underholdsbidrag til børn og hustru, 73.227, jfr. 74.36.
 begyndelsestidspunkt efter tilsidesættelse af aftale, 83.149, jfr. 84.254.
 bidrag efter børnelovens §§ 15 og 19, 74.197, jfr. 75.45.
 blanketter til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.
 bortfald af hustrubidrag, 71.44; 72.194; 74.319, jfr. 75.57; 77.602, jfr. 78.63; 77.700, jfr. 78.75; 82.117, jfr. 83.278.
 bortfald af tidsbegrænset underholdsbidrag, 68.59, jfr. 69.14.
 børnebidrag lavere end normalbidrag, 80.375, jfr. 81.336.
 børnebidrag som »helheds- og engangsløsnin-ger«, 80.695, jfr. 81.343.
 børnebidrag til barn, der har ophold hos den bidragspligtige, 79.443, jfr. 80.83.
 efter ophør af økonomisk interessefællesskab med en anden mand, 75.193, 507, jfr. 76.62 og 79.28.
 for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.
 forhøjede børnebidrag, 71.102; 76.339, jfr. 77.79.
 forhåndsorientering om justitsministeriets praksis m.h.t. aftrapning af bidrag, 79.145.
 forskel på mødres og fædres normalbidrag, 75.646; 76.339, jfr. 77.79.
 forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag, når betingelserne kun er opfyldt i en del af perioden, 80.421, jfr. 81.338.
 forskudsvis udbetaling af bidrag ved egen indtægt hos barnet, 73.161; 84.168.
 fristbestemmelsen i § 16, stk. 2, i loven om børns retsstilling, 67.69.
 fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af underholdsbidrag, 58.146.
 fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare underholdsbidrag, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.
 grundlaget for bortfald af hustrubidrag bør normalt anføres i afgørelsen, 82.117, jfr. 83.278.
 grundlaget for fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
 indsigelser mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91; 67.69.
 klage fra den bidragsberettigede over inddrivelses-kridt, 80.212, jfr. 84.241.
 konfirmationsbidrag, 78.261.
 »krydsende« børnebidrag, 71.102; 72.26.

maksimumsgrænse ved udmåling af hustrubidrag, 76.417, jfr. 77.86.
 militærhjælp til betaling af underholdsbidrag, 69.49.
 nedsættelse af underholdsbidrag til hustru, 69.58.
 nedsættelse eller bortfald af underholdsbidrag ved barns egen indtægt, 73.161.
 ophør af bidragspligt til barn, 80.281, jfr. 81.334.
 ratihibition af ældre bidragsdokument, 60.91.
 sagsbehandling ved fastsættelse af underholdsbidrag, 58.158, 211, 246; 59.122; 60.36; 69.90; 80.281, jfr. 81.334; 82.117, jfr. 83.278.
 sagsbehandling ved inddrivelse af underholdsbidrag, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60; 72.167, jfr. 73.33.
 sociale udvalgs ret til at begære bidrag fastsat i h.t. børnelovens § 18, stk. 2, 2. pkt., 78.340.
 statsmyndigheds tilbageholdelse af underholdsbidrag, 57.203.
 tilbagebetaling af forskudsvis udlagt børnebidrag, 81.280, jfr. 83.282.
 underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91; 71.44; 72.194; 75.193, 507; 77.120.
 underretning til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.
 vejledning om adgang til domstolsprøvelse af afsoningsdekreter, 74.177.
 vejledning vedr. børnebidragsaftaler, 80.695, jfr. 81.343.

Underhåndsbrevpapir, ministres benyttelse af underhåndsbrevpapir, 60.94, jfr. 61.19.

Underretning, se *Sagsbehandling*.

Underskrift på sundhedscertifikater vedr. spisekartofler, 55.63.

Underskrifters læselighed, 57.186; 59.201; 62.35.

Underudvalg, se *Delegation*.

Ungdomsydelse, se *Børnetilskud*.

Universiteter.

aktindsigt – styrelseslovens § 24, 76.130.
 ankekommissions begrundelser af afgørelser, 84.230.
 ankekommissions sagsbehandling, 78.230, jfr. 79.59; 84.230.
 ansættelseskompetence, 76.267, jfr. 77.72, 79.33 og 83.262.
 bedømmelse af fælles speciale, 83.251.

bedømmelsesudvalgs indstilling, 72.182, jfr. 75.30.
 bekendtgørelsesændringer vedr. Ålborg universitetscenter, 78.514.
 besættelse af professorat i økonomi ved Københavns universitet, 79.336.
 bortvisning af studenter, 76.105.
 dispensation fra adgangsbetingelser ved Roskilde universitetscenter, 74.103.
 forskningskontrol ved handelshøjskolen i Århus, 78.174, jfr. 84.240.
 fristoverskridelse for afgørelse af klage, 84.230.
 inhabilitet ved bedømmelse af opgaver, 78.230, jfr. 79.59.
 inhabilitet ved besættelse af professorstilling, 77.649, jfr. 78.74.
 klager over eksaminere, 72.39, jfr. 73.25; 77.399, jfr. 78.55; 78.230, jfr. 79.59; 84.230.
 nedsættelse af faglige udvalg på Roskilde universitetscenter, 75.95.
 nedsættelse af karakterer, 78.230, jfr. 79.59.
 offentlighedens adgang til matrikler, 78.90.
 påtegning på eksamensbeviser, 77.579.
 regler om eksamensudvalg, 72.39, jfr. 73.25.
 skriftlige vurderinger af emnerapporter i tilfælde af »nye« eksaminatorer, 84.230.
 stemmeret til konsistorium, 71.40.
 tilbagekaldelse af uforbeholdne optagelser på kurser på lærerhøjskolen p.g.a. besparelser, 81.285.
 undervisningsministerens kompetence, 71.119, jfr. 72.20; 76.267, jfr. 77.72 og 79.33.
 valg af studenterrepræsentanter, 72.246, jfr. 73.46.
 valg til fakultetsråd, 71.123; 72.138, jfr. 73.30.
 Se også *Eksamensopgaver*.

Urigtig begrundelse, se Begrundelse.

Urigtig meddelelse, 55.86.

Urneflytning, se Kirkegårde.

Uvedkommende hensyn,

administration af byreguleringsloven, 71.49.
 administration af lukkeloven, 55.19.
 afgørelse af fredningssag, 61.77.
 afslag på tilladelse til råstofindvinding på havbunden, 84.116.
 ansættelse af lærere i folkeskolen, 74.156; 78.705.
 ansættelse af ungdomsskoleinspektør, 74.139.
 autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.
 bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m.v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.
 behandling af sag om dispensation fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.

behandling af sandflugtssag, 69.29.
 behandling af udstykningsandragende, 65.66.
 beskæftigelse af ekskluderet matros, 75.303.
 besættelse af provstestilling, 81.168.
 fastsættelse af takst for begravelse af udensoğnsboende, 58.68.
 indstilling af fange til svendeprøve, 57.233.
 kommunes bestyrelse af en stiftelse, 73.197, jfr. 74.34.
 licens til rejefiskeri, 79.125.
 meddelelse af biografbevilling, 58.161.
 meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
 ophævelse af landbrugspligt, 82.179.
 straffeaktion mod dagblad, 84.156.
 tildeling af arbejder for kommuner, 65.159.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
 udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
 udnævnelse af sysselmand, 63.44.
 udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.
 udøvelse af statsbanernes politimyndighed, 75.75.
 undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169.
 valg af disciplinær straf efter tjenestemandsløvens § 24, 80.492.
 vilkår for sammenlægning (og udstykning) af landbrugsejendom, 78.585.
 visitation til daginstitutioner for børn, 77.586.

Uægteskabeligt samliv, se Ugifte par.

Valgagation,

bekendtgørelse om valgagation, 72.201, jfr. 73.36.
 i radio og fjernsyn, 63.15; 73.101.
 ministres benyttelse af brevpapir til valgagation, 60.94.

Valgretsudøvelse, se Folketingsvalg.

Vandafgifter, boligforholdenes betydning ved skøn over vandforbrug, 74.79.

Vandforsyningsloven,

forholdet mellem sundhedsvedtægter og vandforsyningsloven, 66.92.
 tilkastning af drikkevandsbrønd, 75.68.

Varemærkereregisteret, offentlighedens adgang til varemærkereregisteret, 70.79.

Varetægtsarrestanter, se Fængselsforhold.

Varsel ved indkaldelse til forhandling i h.t. monopollovens § 11, 57.154.

Veje.

- adgang til veje i private skove, 70.63.
- aktindsigt i vejsag, 68.97.
- dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 71.103; 72.65.
- dispensation til stitilslutning, 78.611, jfr. 79.74.
- ekspropriation i h.t. vejbestyrelseslovens § 23, stk. 3, 73.75.
- erstatning ved ekspropriation af private veje, 66.72.
- farthæmmende hindringer, 76.146.
- forlængelse af forbud efter lov om offentlige veje, § 36, 73.367, jfr. 74.41.
- forringet adgang til offentlig vej, 78.596, jfr. 82.290.
- forståelsen af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, 65.133.
- forældelse af krav på vejbidrag, 78.543.
- grundejerbidrag til offentlig vejfordeling, 77.511, jfr. 78.60.
- lukning af offentlig vej, 73.243, jfr. 75.38.
- matrikulær udskillelse af offentlig vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.
- optagelse af servitutbestemmelser på vejfortegnelsen, 77.502, jfr. 79.45.
- oversigtsservitut ved udstykning, 77.604.
- plancheudstillinger på offentlige vejarealer, 77.435.
- pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.
- politiet kan ikke afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.
- påbud om vintervedligeholdelse, 74.434, jfr. 75.69.
- retligt grundlag for påligning af vejbidrag, 78.543.
- stillevejsprojekter efter privatvejlovens § 44, 81.214, jfr. 83.271.
- udgiftsfordeling ved private fællesveje, 79.388, jfr. 80.79.
- vejadgang ved udstykning, 68.35, jfr. 65.19; 66.44; 72.65.

Vejfond.

- besvarelsen af andragender om tilskud fra vejfondene, 59.41.
- »Vejmillionerne«, 55.57.

Vejledende udtalelser, offentlige myndigheders afgivelse af vejledende udtalelser, 78.91; 83.83.

Vejledning.

- betydningen af urigtig vejledning om uddannelsesstøtte, 73.318.
- i forbindelse med ekspropriation, 73.75, 386, jfr. 74.43.
- landsskatteretssagers indbringelse for domstolene, 76.198, jfr. 78.37.
- om adgangen til at kræve ejendomme overtaget af kommunen i h.t. lov om frigørelsesafgift, 75.94.
- om dispensationsmyndigheden i zone- og bygge-lovssager, 73.50.
- om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhandling, 64.79.
- om frist for anmeldelse af refusionskrav i h.t. dagpengeloven, 76.245, jfr. 77.62.
- om indgivelse af ansøgning om tilskud til lærlinges rejseudgifter, 68.71.
- om klagefrist i sundhedsvedtægt, 74.130.
- om muligheden for at opnå konfirmationsbidrag, 78.261.
- til arbejdsløshedskassemedlemmer om deres retigheder og pligter, 76.386, jfr. 77.85 og 78.44; 83.44.
- til husejere om adgangen til fritagelse for at svare grundstigningsskyld, 57.180.
- til motorførere, hvis førerbevis er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- til motorførere, som er blevet nægtet førerbevis med ret til erhvervmæssig personbefordring, 57.209.
- til part i ekspropriationssag om over for taksationskommissionen at rejse spørgsmål om tilvejebringelse af oplysninger, 74.123.
- til tilskadekomne om ankerreglerne i ulykkesforsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.
- vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.
- Se også *Ankevejledning*.

Ventepenge, se Afskedigelse.

Ventetid, se Fængselsforhold.

Veterinærvesen, forgiftning af kvæg, 76.468, jfr. 77.89, 78.46 og 79.34.

Vidner.

- formulering af vidneindkaldelser i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.
- tilkaldelse af vidner ved ransagning, 57.243, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
- tilsigelse af vidner i domsmandssager, 61.178.
- tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.

- udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos politiet, 60.42.
vicepolititiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.
- Vilde dyr*, bekendtgørelse om ind- og udførsel (transit) af vilde dyr, 79.287, jfr. 81.331.
- Vildfarelse*, faktisk vildfarelse hos forvaltningsorgan, 58.197.
- Vintervedligeholdelse*, se *Veje*.
- Vitaminpræparater*, handelen med vitaminpræparater, 67.58, jfr. 72.19.
- Volfair-metoden*, se *Folkeskolen*.
- Vurdering af fast ejendom*,
generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser, 57.128, jfr. 58.35.
overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.
underretning til grundlejere, 73.283, jfr. 74.39.
vurderingsformands habilitet, 74.151, jfr. 75.42.
vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.
årsvurdering efter ekspropriation, 72.252, jfr. 73.46.
årsvurderinger, 59.127.
- Vurderingskommissions* sagsbehandling, 71.105.
- Vurderingsnævn for motorkøretøjer*, 59.135.
- Vægtafgift*, efterbetaling af vægtafgift, 77.192, jfr. 80.34.
- Værnepligtige*, se *Militærforhold*.
- Værnepligtsnævnet*,
forretningsorden for værnepligtsnævnet, 61.174, jfr. 62.18.
medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
- Værneting*,
for militær straffesag, 66.52.
ved tiltale i politisag, 57.29.
- Våbenlov*,
afslag på forlængelse af forhandlertilladelse, 83.131.
eksport af eksplosiver, 69.64.
import af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.
- Yderzone*, opførelse af gartneri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.
- Ytringsfrihed*,
Danmarks radios medarbejdere, 84.149.
folkeskolelæreres ytringsfrihed m.h.t. religiøs særopfattelse, 59.177.
forholdet mellem § 46 i reglementet for Det kgl. Teater og Kapel og grundlovens § 77, 84.148.
havforureningslaboratoriets medarbejders ytringsfrihed, 82.199.
hospitalsansattes og patienters ytringsfrihed, 77.384, jfr. 78.54 og 79.42; 83.248.
plancheudstillinger på offentlige vejarealer, 77.435.
tjenestemænds udtalelser til pressen om verserende sager, 57.102.
tjenestemænds ytringsfrihed, 61.56, 74.
udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
udtalelser til pressen vedr. videnskabelige spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.
undervisningsdirektørens udtalelser om indoktrinering, 74.219.
- Ægtepagt*, godkendelse (samt tinglysning) af ægtepagt efter ægtefælles død, 56.127.
- Ægteskabssager*, se *Separations- og skilsmisssager* samt *Underholdsbidrag*.
- Åndssvageforsorgen*, se *Statens åndssvageforsorg*.